COMMENTARIVS
IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM

MAGISTRI GABRIELIS BIEL
THEOLOGI LICENTIATI
PROFVNDISSIMI.

CVM SVO INDICE.

BRIXIAE APVD THOMAM BOZOLAM.
M. D. LXXIIII.

INDEX LIBRI SECVNDI.

DISTINCTIO I.
Quæstio. j.

Quæstio. ij.

Quæstio. iij.

Quæstio vj.

Distinctio. ij. Questio. j.

Quæstio. ij.

Distinctio. iiij. Quęstio unica.

Distinctio v. Quæstio unica.

Distinctio.vj. Quæstio unica.

Distinctio.viij.Quęstio.j.

Quæstio. ij.

Distinctio.x. Quæstio.unica.

Distinctio.xj. Quæstio.unica.

Distinctio. xij. Quæstio. j.

Quæstio. ij.

Distinct. xiij. Quæstio unica.

Distinctio. xiiij. Quæstio unica.

Distinctio. xv. Quęstio unica.

Distinctio. xvij.

Quæstio j.

Quæstio. ij.

Distinctio. xxiij. Quæstio unica.

Distinctio. xxiiij. Quæstio unica.

¶ Finis regestri in secundum librum sententiarum.

Proemium, quo aperit formam tractandi præmittens quædam generalia de creaturarum productione. dist. prima.

- Secundus liber sententiarũ diuiditur in
  - Tractatum, in quo determinat de productione creaturę
    - Merè spiritualis, scilicet angelicę.
      - Creatione
        - Quando ubi. distin. ij.
        - Quomodo boni, an mali. distin iij.
        - Quales perfecti, an imperfecti. dist. iiij.
      - Creatorũ ad deum habitudine.
        - In genere quales effecti p conuersionẽ, & auersionẽ. dist v.
        - In specie
          - Auersiõe
            - Casu auersorũ, & prelatione. dist. vj.
            - Arbitrio, & libertate. dist. vij.
            - An corporei, uel incorporei. dist. viij.
          - Cõuersione de distinctione
            - Ordinum. distin. ix.
            - Nominum. distin. x.
            - Officio ad hoies. distin. xj.
    - Merè corporalis.
      - In cõmuni dist. xij.
        - In aĩatorum. Lucis, & eius effectu. dist. xiij.
      - In specie de productione.
        - Animatorum. Cęli, & elementorum distin xiiij.
    - Medìè inter corporalem, & spiritualẽ hominis scilicet.
      - Anima irrationali, & requie septimæ diei. dist. xv.
      - Anima rationali id est hominis ut infra patebit.
      - Constitutione inesse quantũ ad
        - Principiũ
          - Effectiuum scilicet deum. distin. xvj.
          - Constitutiuũ
            - Virum distinctio. xvij
            - Mulierem. dist. xviij.
        - Conseruationem In se distin xix.
      - In specie per filiorum productionem. distin. xx.
      - De peccato primorum, parentum
        - In ordine ad se
          - De culpa
            - De diaboli tentatione distin. xxj.
            - Hominis transgresione. distin. xxij.
            - Dei permisione distinctio. xxiij.
          - De potẽtia, p quã stare potuit, q̃ fuerit libe. ar. de quo determinat
            - Comparatiue
              - Quoad se. dist. xxiiij.
              - ad alias aię potẽtias. dis. xxv.
            - Quoad se eius s. quidditatem, & effectum. distin. xxvj.
            - Ad gratiã q̃ qua agie
              - Ad habitũ gratum distin. xxvij.
            - Cõparatiue i ordie
              - Ad li. arbit.
                - post lapsũ dist. xxviij.
                - Ante lapsũ distin xxix.
      - Destitutione per peccatũ
        - Ad posteros de pctĩ originalis
          - Quidditate. distin. xxx.
          - Traductione. distin. xxxj.
          - Multiplicatiõe. di. xxxij.
          - Deletione. distin. xxxiij.
      - De peccatis actualibus posteriorum
        - Que sit origo peccati. distin. xxxiiij
        - Secundum se, & suas causa
          - Quid sit peccatũ
            - In se. distin. xxxv.
            - Respectu alterius pctĩ. dist. xxxvi.
          - De radice pctĩ: secundũ aliam opinionẽ. dis. xxxvij.
          - De subiecto pctĩ
            - In uolũtate subiectiue. dist xxxviij.
            - Quare ĩ uolũtate, & nõ ĩ itellectu. (di. 39.
            - Finis uoluntatis. dist. xl.
        - De actibus exterioribus peccati.
          - In genere de actibus bonis, & malis ratione
            - Luminis fidei intentionem dirigẽtis. distin xlj.
          - Inspecie
            - De peccati distinctionibus. dist. xlij.
            - De peccatis in spiritumsanctum. dist. xliij.
            - De potentia peccandi. distin. xliiij.

- Secũdus liber sentẽtiarũ, in quo magister determinat de deo inquãtũ eius potetia relucet in opæ creatiõis habet dist. xliiij. & diuiditur generali diuisione in
  - Proemium. dist. j.
  - Tractatũ, in quo de tribus principaliter agit
    - De productione naturæ merè spiritualis naturę scilicet angelicę a dist. ij. inclusiue usq; ad distinctionem. xj inclusiue.
    - De productione naturæ mere corporalis a dist. xij. inclusiuè usq; ad dis. xvj. exclusiuè.
    - De productione naturæ mediæ inter corporalem, & spiritualẽ hominis scilicet quoad eius constitutionem inesse, destitutionem, & lapsũ per peccatum. Ratione cuius etiam de peccatis in genere, & spetie. de peccato originali, & actuali a distinctione. xvj. usq; in finem libri.

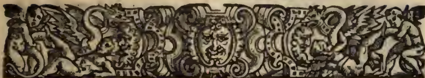

ABBREVIATVRVS dogmata clarissimi doctoris Guilielmi Ockam circa tres ultimos sententiarũ libros, conabor diuino aspirãte ductu, circa singulas distinctiones scholasticas mouere quæstiones: & ubi prefatus doctor scribit suam sententiam simul, & uerba abbreuiare. Vbi uero non scribit, aliorũ doctorum sententias à dicti doct. principijs non deuiantes, quantum potero, cõportare. Nonnunquam quædam recitaturus: quæ conformia suis principijs dici possunt: licet doct. ipse oppositum sensisse uideatur. In his omnibus theologicæ protestationi per me frequentius repetitæ inhærens, me semper hæc quoque collecta; & quæcunque siue docturus sum, siue dicturus fuero emendationi sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & cuilibet orthodoxo, ac pio subijcio correctori.

N HOC Libro magister post tractatũ de Deo secundum rationẽ naturalis perfectionis libro primo expeditum, agit de Deo inquantum relucet eius potentia in opere creationis: præmittẽs quasi proemialiter de creatione in genere: ut ordinem statuat dicendorum. Secundo in dist. sequenti idẽ prosequitur in particulari, in specie. Tria ergo in p̃senti dist. principaliter tract. Primo emanationem creaturę à Deo, tanquam à principio efficiente per ipsius creationem. Secundo de emanatione eius à Deo, tanquam à principio finali per eius in Deum reductionem. Tertio, ut ordinẽ tractandorum in hoc lib. instituat rationalis creaturæ: quæ immediate in Deum reducitur, interserit distinctionem. ¶ Secundum hæc de tribus quærendum erit. Primo de deo inquãtũ est causa efficiẽs creaturę Secũdo de eo, prout ẽ causa finalis. Tertio de distinct. creaturæ angelicæ, & humanæ. ¶ Circa primũ ostẽdit magister, Deum omnium uisibiliũ, & inuisibiliũ esse creatorem, & principium causale effectiuum. ¶ Circa quã partem distinctionis primo auctor quærit de quidditate creationis tam actiuẽ, q̃ passiuẽ.

DISTINCTIO. I.
QVAESTIO. I.

TRVM creatio A actio, qua Deus denominatur, formaliter creans, differat à creatore, ex natura rei. Addamus & secundam eius quęstionem. Vtrũ creatio passio distinguitur à creatura. ¶ Quæstiones illæ eodem Arti. 1. pede currunt: & solutio unius aperit solutionem alterius. Dimissis rationibus pro, & contra. præmittentur quædam suppositiones. Deinde subiungẽtur cõclusiones. Tertio quædam dubia mouebuntur. ¶ Quoad primum suppono: ꝙ hæc nomina creatio actio: & creatio passio: abstracta sunt horum concretorum: creans, creatus absoluendo à tempore, quæ relationem siue respectum important: sicut agens patiens: producẽs productum. Sunt enim termini prædicamenti actionis, & passionis: qui important respectum extrinsecum ad sensum infra exprimẽdum. ¶ Secundo suppono ex dic. lib. primi dist. xxx. ꝙ de re- Nota. 2 lationibus siue respectibus: an sint res B quædam distinctæ à rebus absolutis: tres.

sunt opiniones famosę. ¶ Vna est, ꝙ relatio est quoddã accidẽs respectiuum, siue in anima, siue extra, distinctum ab omnibus absolutis, requirens ad suum esse non solum subiectum, quasi fundamentum, sed etiam terminum, sine quo simpliciter esse non potest, neque per potentiam diuinam. Propter hoc dicitur ens, non ad se, sed ens ad aliud: cuius esse non solum est esse, aut inesse, sed esse ad aliud, & ad aliud quodammodo se habere. Et sicut non potest esse, ita nec intelligi sine fundamento, & termino. Et per hoc distinguitur ab omni re absoluta, siue in anima, siue extra. Exemplum: ut paternitas, quę secundum illos est res quædam inhærens patri, requirẽs ad suum esse, filium, quo non existente impossibile est paternitatem esse. Sic de filiatione inhæsione &c. Et ab illis respectibus, siue ab illis respectiuis subiecta quibus inhęrẽt: denominantur denominatione respectiua, ut pater, similis inhærens &c. ¶ Alia est opinio huic contraria: tenẽs ꝙ nulla talis entitas est ponẽda: sed omne existens, siue substantia, siue accidens est quędam entitas absoluta in se: quæ intelligi potest omni alio circumscripto. & per consequens per conceptum absolutum significari. Quodque termini respectiui non significent formaliter tales paruas res relatiuas, sed significãt plures res absolutas certo modo ad inuicem consideratas. Vt pater, uel paternitas significat patrem, & filiũ a se genitum, quæ sunt duæ substantiæ, & nullam aliam rem patri, aut filio inhærẽtem. ¶ Tertia opinio est quasi media, quæ ponit, ꝙ quidam respectus extrinseci distinguuntur ab omnibus absolutis, eo modo, quo prima opinio ponit respectus distingui. Nullum autem respectum intrinsecum siue de prædicamento relationis, aut extrinsecum aliorum sex prædicamentorum ponit, sic distingui ab absolutis. Exẽplum primi, ut unio naturæ assumptæ ad uerbum. Inhæsio formæ substantialis, uel accidentalis in materia. Exemplum secũdi, paternitas, duplicitas, similitudo, æqualitas. Horum terminorũ significata formalia non sunt res distinctæ ab absolutis, sicut dicit secunda opinio. ¶ Ratio mouens hic opinantes est: quia impossibile est, ꝙ extrema alicuius cõtradictionis successiuę uerificentur de aliquo, nisi propter mutationẽ alicuius potentiæ in eo, de quo cõtradictio uerificatur, uel in alio. Mutationem dico acquisitiuam, uel deperditiuam alicuius rei positiuę. Vel mutationem localem, aut tẽporis, si nullus modus grãmaticalis, uel logicalis impediatur. Si ergo in huiusmodi uerificatione successiua contradictoriorum de aliquo nulla fit mutatio acquisitiua, uel deperditiua rei absolutæ: neque motus localis alicuius, aut temporis transitus est in causa non uariatis modis logicalibus, uel grammaticalibus: necesse est, ꝙ res aliqua relatiua acquiratur, uel deperdatur. Quem respectum formaliter importabit alterum extremum cõtradictionum. Huic opinioni fauere uidetur Ockam in secundo q. j. & ij. Et in primo dist. xxx. q. iiij. ubi materia ista, & opiniones istę latius tractantur cum suis motiuis. licet det uias, & modos soluendi omnes rationes contra opinionem secundã negantem omnes respectus distinctos ab absolutis in creaturis. ¶ Tertio suppono ex dictis dist. xxx. primi. q. j. ꝙ tenẽdo opinionem secundam, uel tertiam de respectibus: duplex, uel triplex est modus loquendi de significato abstractorum relatiuorum, ut relatio, paternitas, similitudo. Vnde dicunt quidam, ut Ockam tangit dist. xxx. primi in pluribus locis: & clarius dist. xxxi. q. j. ꝙ ly relatio, & cætera abstracta relatiuorum important cõceptum mentis relatiuũ. quo intellectus cognoscit rem in ordine ad aliam. ut similitudo est cõceptus mentis correspondẽtis ad hanc uocẽ similis, quo intellectus refert fortem album ad Platonem album. i. quo cognoscit fortem, & Platonem habere colorem eiusdem speciei. quod est cognoscere relatiuę: & unum ad alterum referre. Nota. 3 C

Et licet sortes, & Plato sint realiter similes circumscripto quocunque actu intellectus: per hoc solum, ꝙ habent in se qualitates eiusdem speciei: tamen nõ possunt referri ad inuicem nisi per actũ intellectus. Referre enim unum ad alterũ, est actus intellectus, & nihil aliud, quam cognoscere rem unam, & aliam cõuenientes, uel differentes in aliquo. Actus itaque intellectus relatiuus est: realiter ipsa relatio. Et secundum hoc, omnia abstracta prædicamenti relationis sunt termini secundæ intentionis. ❡ Aliter dicunt alii, ꝙ abstracta relatiuorũ important extrema relationis. i. res adinuicem relatas: & fundamentum si distinguitur a termino, a quo, & pro illis cõiunctim supponit: & pro nullo horũ seorsum. Vt similitudo supponit pro duobus similibus, & compositæ secundum quam dicitur similes. Paternitas pro patre, & filio ab eo genito. Illo modo, quo pluralis numerus, aut nomen collectiuum, uel pronomen demonstratiuũ demonstrans plura coniunctim supponit pro pluribus, & nullo seorsum. Et sicut dum quæritur: quid est populus; recte respondetur: est multi homines. Ita in proposito dicitur: ꝙ similitudo, qua sortes albus est similis Platoni albo, est duo homines: sortes, & Plato: & duæ albedines eorum corporibus inhærentes: quia illis existentibus omnibus alijs circumscriptis sortes est similis Platoni. Sic ordo uniuersi, est partes uniuersi ordinatæ. Approximatio causarum causæ non impeditæ. Vnio partium continui: partes inter quas nihil mediat. Et dualitas est res duæ. Duplicitas duo numeri, quorum unus continet alterum bis: & sic de alijs. ❡ Et ille secundus modus uidetur probabilior primo. Nam cum abstractũ significat illud, quo aliquid formaliter denominatur denominatione sua concretiua; patet, ꝙ abstracta relatiuorum res extra significantium non important conceptum mentis. Nam ꝑ conceptum mentis non conuenit denominatio relatiuis rebus extra. Non enim dicitur sortes similis Platoni propter conceptum mentis: sed propter qualitates eiusdem speciei eis inhærentes: licet sortes referatur ad Platonem per actum intellectus, ut dictum est. Sic enim saluatur, ꝙ relatio, & ad aliquod, sunt termini primæ intentionis, & genus generalissimum relatiuorum primæ intentionis: sicut & sua concreta: quamuis dici potest, ꝙ ly ad aliquod est concretum significatione: & relatio eius abstractum. Possunt tamen ly ad aliquid, & relatio etiam accipi pro terminis secundæ intentionis, sicut, & substantia, qualitas, quantitas, ꝑ terminis prædicamenti ad aliquid: sed sic non sunt genus generalissimum. Posset etiam tertio dici, ꝙ abstracta relatiua supponunt pro uno extremo puta termino a quo: & connotant reliquum cum fundamento: si distinguitur a termino a quo. Vt paternitas supponit pro patre: connotando filium a se genitum. Similitudo sortis ad Platonẽ supponit pro sorte, & connotat Platonem: & duas qualitates in sorte, & Platone eiusdem speciei. Et per hoc patet, quid respõdendum est ad quæstionẽ de abstractis relatiuorũ, per quid est, uel in quo est, & similes. Et secundũ hoc uidetur concedendum: ꝙ abstracta, & concreta relatiua sunt synonyma, sicut abstracta, & concreta substantiæ, & quantitatis. ❡ Quarto supponenda est differentia inter relationem intrinsecam, & relationem extrinsecam. Item inter relationem realem, & rationis. Nam relatio intrinseca est, qua semel posita semper manet manentibus extremis, & fundamento: ut diuersitas, similitudo. ❡ Dicitur notanter semel posita propter paternitatem, quæ est relatio intrinseca. Quia licet sortes genuit Platonem, tamen posset Deus Platonem creare. & tunc essent extrema, scilicet sortes, & Plato, & nõ paternitas. Tamen posita semel paternitate per actum generationis filio manẽtibus genito, & genitore manet paternitas. Quod sic intelligendum est secundum Ockam. Relatio in- Nota. 4 D

trinseca est relatiua: quæ postquàm semel supposuerunt; pro certis absolutis illis manentibus; simul & re absoluta; siquam idest fundamento connotant: semper supponunt pro eis. Per oppositum dicitur de relatione intrinseca: ut unio, inhæsio: & relationes sex prædicamentorum. ¶ De secunda differétia inter relationem .s. realé, & rationis tractat auctor. q. v. dist. xxx. lib. primi. Et quantum nunc sufficit: relatio realis uno modo dicitur respectus, qui est uera res distincta ab absolutis. Et illo modo non capitur hic secundum opinionem secundam supra de relatiuis recitat. Alio modo relatio realis est relatio, quæ prædicatur de absolutis circũscripto quocunque actu intellectus. Hæc est relatio prædicabilis de absolutis, quæ sunt talia, qualia significantur esse per relationem; circũscripto quocũque opere intellectus; ut similitudo, paternitas, distinctio, identitas &c. Per oppositum de relatione rationis: ut subiectum, prædicatum, præciũ. Nihilominus est subiectum, uel prædicatum sine opere intellectus: ut est declaratũ dist. xxx.

Arti 2. q. v. ¶ Quantum ad secundum articulũ

Cõcl. 1 est hæc cõclusio prima: Creatio actio, qua Deus denominatur formaliter creans: nõ est respectus realis in Deo creatore; accipiendo respectum realem primo modo. Patet: quia in diuinis non est aliqua realis relatio præter relationem originis. Sed nullam harum dicit creatio: quia nec paternitatem, nec filiationem, nec spirationem. Item creatio de nouo, & ex tempore dicitur de Deo, ergo non importat aliquid reale in Deo. Consequentia probatur: quia quicquid est reale in Deo, conuenit Deo ab æterno. Nam si aliquid reale de nouo adueniret Deo, Deus esset mutabilis. Antecedens patet per magistrũ dist. xxx. primi, & post. Appellatio, qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem est; sed nullam notat re-

Cõcl. 2. lationem, quæ sit in creatore. ¶ Secunda conclusio. Creatio actio non est: neque dicit respectũ rationis. Probatur; quia quando aliquid denominatur ab aliquo æqualiter, siue intellectus sit, siue non sit: illud denominans non dicit formaliter relationem rationis. Quod patet: quia quod nõ habet esse, nisi per aliud, non habet denominari, nisi per aliud. Igitur per oppositum, quo denominatur siue aliud sit, siue non sit, non habet esse denominatum per illud aliud: sed Deus denominatur creans, siue intellectus noster sit: siue non sit. Immo etiam loquendo de quocunque intellectu per impossibile; quia licet Deus nõ posset producere creaturam rationalé sine intellectu absolutè; tamé si per impossibile esset intellectus, posset eã producere. Item illa denominatio, quæ oritur positis extremis circumscripto intellectu; non est per operationem intellectus. Sed posito deo, & lapide, circumscripto omni intellectu per impos-

sibile, deus dicitur creans. ¶ Tertia cõ- Cõcl. 3.

clusio. Creatio actio dicit diuinam essentiam, & creaturam non potentem existere, nisi posita diuina essentia. & nihil aliud. Patet prima pars, quia terminus dicit, aut significat quicquid requiritur ad uerificationem, siue suppositioné sui de aliquo, uel pro aliquo. Sed ad hoc, ꝙ creatio actio supponat respectu uerbi est: requiritur essentia diuina, & creatura, siue res creata non potens esse sine deo. Ergo dicit, seu significat essentiam diuinam, & creaturã. Secunda pars patet, quia illis existentibus omnibus alijs circumscriptis est creatio. Ergo præter illa nihil aliud dicit. Tenet consequentia, quia abstractum nihil dicit: quo circumscripto nihilominus cõmunicat alicui suam denominationẽ. Antecedens patet: quia eo ipso, ꝙ deus est, & creatura (quæ sine deo esse non potest) est, creatio est: qa dicitur deus

creator, & creatura creata. ¶ Quarta Cõcl. 4.

conclusio. Creatio actio est relatio realis: secundo modo accipiendo relationem realem. Patet: quia deus ita uere, & realiter dicitur creans circumscripta operatione intellectus: sicut una albedo est ex natura rei similis alteri. Nec

plus

Plus facit intellectus creatus, ad hoc, q
deus sit creans, quàm ad hoc, q Sortes
albus sit similis Platoni albo. Et hoc
modo potest dici creatio relatio rea-
lis. quia importa fueras res, quæ non re
quirunt operationem intellectus, ut
una dicatur creans, alia creata. De hoc.
Cõcl.5. q.v dist xxx.primi ¶ Quinta cõclusio.
Tenendo secundum modũ de significa
tione abstractorum relatiuorum in sup
positione tertia recitatum. creatio
actio, qua deus formaliter dicit creans,
est realiter distincta a deo: & similiter
a creatura creatione producta. Patet:
qa oẽ aggregatũ realiter distignitur a
qualibet partiũ aggregati: sicut sortes,
& Plato: nec est Sortes, nec Plato. Sed
creatio actio est diuina essentia, & crea
tura pducta copulatim: ut patet ex sup
positione. Ergo nec est diuina essentia:
nec creatura, sed utrunque simul. Et p
consequẽs realiter distinguitur ab utro
Cõcl.6. que. ¶ Sexta conclusio. Tenendo ter-
tium modum de significatione abstra-
ctiuorum actiua creatio non distingu
tur a deo: sed est realiter deus. Probat:
quia secundum illum modum loquendi
creatio actiua supponit pro creante, &
connotat creaturam non potentẽ esse
sine deo, & ita est realiter deus. Sicut al
bum supponit pro subiecto, & cõnotat
albedinem: & per continens subiectum
est album. Similes cõclusiones possunt
Cõcl.1. poni de creatione passiua. ¶ Prima.
F Creatio passio non dicit relationem
realem primo modo accipiẽdo relatio
nem realẽ in creatura. Talis enim enti
tas respectiua ab omnibus absolutis di-
stincta non est ponenda; ut ostẽsum est
dist. xxx. primi q.j. Item posito deo, &
creatura non potente esse sine deo: po
nitur creatio passiua: alijs omnibus cir
2 cũscriptis igitur nihil aliud dicit. ¶ Se-
cunda conclusio. Creatio passio non
dicit relationem rationis: eadem ratio
3 ne, qua creatio actiua ¶ Tertia conclu
sio. Creatio, & passio dicit creaturam
non potentẽ sine deo existere diuinã
essentiam: nihil aliud. Patet utsupra.
4 ¶ Quarta conclusio. Creatio passio
est relatio realis secundo modo accipiẽ
do relationem realem ¶ Quinta con- 5
clusio. Tenendo q abstracta supponunt
pro omnibus coniunctim, quæ signifi-
cãt, creatio passio realiter distinguitur
a creatura ¶ Sexta conclusio. Tenen- 6
do tertium modum de significatione
abstractorum creatio passio non distin
guitur a creatura: sed est realiter crea-
tura a deo producta, non potens existe
re sine deo. Sic enim creatio passio sup
ponit pro creatura: & connotat essen-
tiam creatricem. ¶ Quãtum ad tertiũ Arti.3.
articulum, plura possent moueri dubia Dub.1.
contra fundamẽtum quatuor primarũ G
conclusionum: scilicet q non sunt po-
nendi respectus ab absolutis distincti.
Sed quia de hoc latius tractatur. q.j.
dist. xxx lib. primi. ideo rescinditur. Ta
men propter solutionem rationis Sco:
quam ponit. q.v. huius distinctionis pri
mæ, quam magnipẽdit: est dubium. An
ponere relationem non distingui a re-
bus abstractis sit contra primum princi
pium. Et uidetur q sic: assumendo ar-
gumentum suum. Nihil est idem. a. rea
liter sine quo. a. potest esse. Et ponatur
q. a. significet fundamentum alicuius
relationis. Gratia exempli, albedinem
in Sorte, quę est fundamentum similitu
dinis, qua sortes ẽ similis Platoni albo.
Sed. a. potest esse sine similitudine. Er-
go similitudo non est idem. a. realiter.
Discursus uidetur bonus: quia ad syllo-
gismum reducibilis sit. Nihil sine quo.
a. potest esse est idem. a. realiter: sed simi
litudo est sine qua. a. potest esse. ergo si
militudo non est idem. a. realiter. Sic
erit discursus in quarto primæ. Et ut
omnia diuerticula semoueantur: adda-
tur minori extremitati pronomen de-
monstratiuum singulari cans pro illa si
militudine qua. a. est simile albedini Pla
tonis. Maior probatur: quia stet oppo-
situm. Aliquid sine quo. a. potest esse,
est idem realiter. a. ergo aliquid est rea-
liter. a. & non est realiter. a: Nam uocet
illud, pro quo oppositum maioris uerifi
catur. b. tunc. b. est realiter. a. ex ppo
sitione; & sine ipso potest esse. a. ponat

In esse. Sine. b. est. a. ergo. b. non est a. Hoc autem est oppositum primi principii. b. esse. a. & non esse. a. ¶ Alijs etiã medijs illam maiorem probat. Minor probatur: quia albedo. a. potest esse sine similitudine ista, si albedo in Platone destruatur. ¶ Potest eadem ratio sub alia forma fieri quam idem doctor tangit sic. Illa sunt distincta realiter, quorum unum potest manere sine altero. Subsumatur. A. potest manere sine similitudine: ergo. a. & similitudo distinguuntur realiter. ¶ Vt autem uideatur efficacia rationis, potest in simili sic formari. Nihil sine quo potest esse petrus, est petrus. Amicus dei est, sine quo potest esse petrus. Igitur amicus dei non est petrus. Minor probatur: quia petrus potest non esse amicus dei: quia potest non habere amicitiam dei, scilicet gratiam. Igitur alioquin posset esse amicus sine amicitia, siue gratia. Vltra. Ergo amicus dei est, sine quo potest esse petrus. ¶ Responsio ad dubium: ꝙ ponere relationem non distingui ab absolutis, non repugnat primo principio. Et ad rationem Sco. dicitur, ꝙ discursus bonus est. Et uerum cõcludit, ꝙ similitudo non est idem fundamento. Ex hoc autem non sequitur, ꝙ similitudo distinguatur ab absolutis. Nec opinio tenet, ꝙ relatio sit idem fundamento. Sed tenet, ꝙ sit entitas absoluta, uel entitas absolutè: quia siue sit conceptus mentis, siue idem fundamento, & termino, non est fundamentum. Sed argumentum procederet contra tertium modum loquendi de abstractis; qui tenet, ꝙ paternitas similitudo supponunt pro termino a quo, & connotant terminum ad quem &c. Et hunc tenendo negetur minor rationis, quia similitudo in casu est albedo fortis, & sine albedine fortis. a. non potest esse. Ad probationem negetur minor ꝙ. a. potest esse sine similitudine, hoc est sine illa re quę nunc est similitudo. Et destructa albedine platonis non manet. a. sine similitudine: quia similitudine supponit pro illo, quod nunc est similitudo, scilicet pro. a. quia ponitur respectu copulę, pręsentis temporis. ¶ Si dicis, ꝙ manet, dicit tempus futurum, & ideo similitudine sequens solum supponit pro similitudine futura. Hęc autem non est. a. Respondetur illo posito, similitudine æquiuocatur. Inferendo igitur distinguitur a similitudine, quia in prima supponit, uel accipitur pro similitudine futura: in ista pro similitudine præsenti, & non futura. ¶ Similiter respondetur ad secundam arguendi formam: negando minorem, nec probatur. ¶ De illa forma arguendi latius patuit supra in primo distin. j. quest. iij. ¶ Ad tertiam formam similiter dicitur, negando minorem. Ad probationem, petrus potest non esse amicus dei. Illa negetur; quia amicus ibi distribuitur pro petro, & alijs amicis: & sic sequeretur descendendo, ꝙ posset non esse ille amicus dei, qui est petrus. Et cum probatur: potest non habere gratiam. Concedendo, & negetur consequentia. Ergo potest non esse amicus, quia ualet tantum. Ergo potest non esse quicunque est, uel potest esse amicus. Et cum arguitur: alioquin posset esse amicus sine amicitia, & gratiã. Non sequitur, ut patet diligentius intuenti. Et si adhuc arguitur. a. manet, quando non manet similitudo; igitur distinguitur a similitudine. Respondetur: si ly similitudo utrobique supponit pro eodem, bonum est argumentum: quia si utrobique supponit pro similitudine futura, uerum infertur accipiendo distingui largè. Si utrobique pro similitudine præsenti, antecedens est falsum. Si in antecedente supponit pro similitudine pręsenti, & in consequenti pro futura non ualet argumentum propter fallaciam ęquiuocationis. ¶ Secundum dubium. In quo aut quomodo distinguitur creatio actiua, & creatio passiua. Et uidetur, ꝙ non distinguitur: quia dicunt precisè idem. Vtrunque enim dicit diuinam essentiam, & creaturam non potentem existere sine Dub. 2 H

deo, & nihil plus, ut patet ex conclusionibus. ¶ In oppositum est: quia sunt diuersorum prædicamentorum: & per consequens distinguuntur. ¶ Responsio, ꝙ dubiū potest intelligi, uel de re, quę est actiua creatio, & creatio passiua: uel de terminis. Primo modo patet responsio ex conclusionibus. Secundo modo dicendum, ꝙ illi termini non sunt synonymi, non obstante, ꝙ significant idem præcisè: quia non significant eodem modo. Nam tenendo tertium modum de abstractis, creatio actio significat subtractiuè id: quod significat creatio passio formaliter, & econuerso. Sic enim creatio actio supponit pro creante, & connotat creaturam. Creatio passio econuerso supponit pro creatura, & connotat creantem deum. Si tenetur secundus modus: tunc licet supponit pro eodem pręcisè .s. coniunctim pro deo, & creatura. tamen creatio actio significat deum per modum termini a quo. & creaturam per modum termini ad quem. Creatio passio econuerso. Si tenetur primus modus, tunc non significant idem, quia sic significant conceptus mentis, quæ sunt distincti, & non synonymi. ¶ Tertiò dubitatur. Vtrum omnis effectus creetur a deo. Et uidetur ꝙ sic: quia omnis creatura creatur, & non nisi a deo: & omnis effectus est creatura. ¶ In oppositum: non quilibet effectus fit ex nihilo. Igitur non quilibet creatur. Patet per magistrū distinctione præsenti. Creare est aliquid de nihilo facere. De nihilo idest nō de materia. ¶ Pro responsione ad dubium notandum post Ockā secundo quodlibet quæstio. viij. & infra tangetur in iiij. distinct. j. quæstio. j. ꝙ creare multipliciter accipitur. Quandoque accipitur pro promouere ad dignitates, sic dicunt canonistæ ꝙ Papa creat Cardinales: sic nihil ad propositum. Aliter accipitur quatuor modis. Primo modo largè pro producere: sic dicit commentator. iij. de anima. Intellectus erat intellecta. Secundo modo accipitur strictè pro facere aliquid de nihilo mediate, uel immediate: idest ipsum, uel id, de quo factum est. Sic dicit Augustinus super Ioannem, ꝙ segetes creantur. Tertiò modo capitur strictius: & sic est agens facere aliquid postquam fuit nihil, quod posset ipsum facere sine subiecto. Quarto modo strictissimè. & sic est deum facere aliquid, postquam fuit nihil sine concursu agentis: quod necessariò requirit passum, siue subiectum. Quo præmisso respondetur ad dubium per tres propositiones secundum Ockam ubi supra quæstione viij. secundi quodlibet. Arti. 3. Dub. 1. G ¶ Prima accipiendo creare primis duobus modis, quilibet effectus creatura deo. Patet: quia omnis effectus producitur a deo de nihilo secundum se, uel secundum illud, de quo ultimo producitur. Quia prima rerum productio fuit de nihilo: & sic uera est prima conclusio magistri, ꝙ deus est creator omniū uisibilium, & inuisibilium. ¶ Secunda propositio. Accipiendo creare tertio modo: solus, & omnis effectus simplex creatur a deo. Quòd solus patet: quia compositum per generationem productum præfuit secundum materiam, & ita non fit postquam fuit nihil. Illud enim dicitur fuisse nihil, cuius nulla pars præfuit. Secunda pars scilicet, ꝙ omnis effectus simplex, quia quilibet talis ante productionem nihil fuit: & ad omnis effectus productionem concurrit deus, qui non requirit de necessitate subiectum in agendo. Quicquid enim producit in subiecto potest producere extra subiectum; sicut potest conseruare extra subiectum; sicut patet de accidentibus, de quibus minus uidetur uerum. Qui tamen poneret respectus distingui ab absolutis: haberet hoc negare. Talis enim simpliciter non potest esse sine fundamento, & termino secundum eos. ¶ Corollarium: idem effectus generatur, & creatur. Generatur a creatura, & creatur a deo. Pa- Corollarium.

tet de forma substantiali ignis genita ab alio igne, & simul producta a Deo, Vide Ockam.q.iiij. & v. secundi non longe a fine. Nec est illud magis inconueniens, quam q idem effectus, puta uolitio producatur libere, & contingenter a uoluntate, & necessario a cognitione. Sic ait Augustinus super Psal.lxx. Ver. Deus quis similis tibi. Parentibus generantibus, deus creat. Secundum patet: quia omnis effectus priusquam producatur, est purum nihil: id est nihil fuit. Nec impedit, q dicitur fuisse in potentia materiæ: quia non magis est in potentia materiæ, quam in potentia agentis. Immo omnis effectus magis est in potentia agentis primi, scilicet dei, quam in potentia materiæ, eo q simpliciter non potest produci, nisi a causa prima. Potest autem produci non concurrente materia, & tamen anima producta ante productionem: licet fuerit in potentia agentis, tamen simpliciter nihil fuit, alioquin non crearetur. Nam esse in potentia materiæ, non est esse aliquid, sed est, posse produci in materia ab agente requirente materiam recipientem. ¶ Tertia propositio. Solus effectus, & quilibet, qui secundum se, & quodlibet sui producitur a deo solo non concurrente causa secunda, & effectiue: creatur quarto modo accipiendo creare. Patet ex descriptione quarti modi. ¶ Rationes pro, & contra dubium soluuntur per diuersam acceptionem huius, quod est creare. Nam prima ratio procedit secundum duas primas acceptiones. Secunda procedit secundum tertiam, & quartam acceptionem. ¶ Et nota, q in omnibus præmissis creatio accipitur, ut extendit se ad conseruationem. ¶ Sed diceret quis contra corollarium. Contradictio est, q aliquid simul, & semel fiat de aliquo, & de nihilo. Sed quod creatur, fit de nihilo: quod generatur, fit de aliquo: quia de potentia materiæ: ideo contradictio est idem generari, & creari. Respondetur negando, q illud, quod generatur, non fit de nihilo saltem, loquendo de forma simplici. Unde ita uere forma, quæ producitur in materia a causa naturali fit de nihilo, sicut quæ creatur: quia nihil formæ generandæ præexistit in materia. alioquin non generaretur. De quo postea uidebitur. Nec sequitur. Fit de potentia materiæ, Igitur non fit de nihilo. Quia educere de potentia materiæ nihil aliud est, quam agens aliquod producere formam in materia: ita q necessario in producendo requirit materiam concausantem in suo genere, hoc est materiam suscipientem. Hæc enim est causalitas materiæ. Ex quo patet, q non tantum forma naturalis: sed etiam forma uiolenter introducta educitur de potentia materiæ: utputa frigiditas in aqua, Nam agens uiolentum hanc producere non potest, nisi in materia aquæ ipsam subiectante. ¶ Unde hæc sola est differentia inter generare, & creare: quia creare est agens producere aliquid, ita q necessario requirit materiam concausantem. Generare uero est agens producere aliquid, quod necessario in tali productione requirit materiam concausantem. Unde patet, quod deus cum omnem formam absolutam producere potest extra materiam, omnem formam, quam producit etiam in materia creat: quia etsi aliquando causat in materia, non necessario requirit materiam: quia posset eundem effectum producere extra materiam. Omnis uero causa secunda producens formam generat. Non ergo magis inconueniens est dicere, eandem formam simul generari, & creari, quam dicere eandem formam produci a duobus agentibus, quorum unum necessario requirit in tali productione materiam concausantem, aliud non requirit. Et tantum de isto dubio, & tota quæstione.

QVAESTIO. II.

A QVAERITVR secundò. Vtrum deus sit prima, & immediata causa omnium effectuum. Pro illa quæstione uide Ockam in ij. quæst.iiij. & v. Primo ponentur notabilia terminorum declaratiua. Secundò conclusiones. Tertiò dubia.

Arti. 1. Nota. 1 ¶ Quantum ad primum notandum primò circa illum terminum causa ex quęst. prima. distinct. xlj lib.primi. ꝙ causa aliquando accipitur pro re: ad cuius positionem ponitur aliud. Alio modo accipitur pro propositione habente quandam prioritatem ad aliam secundum consequentiam, secundum quam antecedens dicitur causa consequentis. Prima acceptio est ad propositum. Vnde ad rationem causę illo modo requiritur, ut uult. Ockam quæst. tertia. distinct.prima. li.primo. & distinct. xv. lib.primo. Item infra in tertia. distinct. prima. ꝙ ipso posito omnibus alijs circumscriptis ponitur effectus: & ipso non posito, omnibus alijs positis non ponitur effectus; Propter primum tam ignis, quàm sol ponitur causa caloris. Propter secundum, asinus ponitur causa asini, & obiectum est causa notitiæ intuitiuę. Vnde quæcunque res requiritur in esse reali ad esse alterius, est eius causa in aliquo genere causæ. Similiter res, ad cuius esse sequitur aliud, est causa eius. Ex quo sequitur, ꝙ in omni ordine essentiali, ubi prius potest esse sine posteriori, & non econ-

Nota. 2 uerso, prius est causa posterioris. ¶ Se-

B cundo notandum, ꝙ causa est duplex: mediata, & immediata. Causa mediata est causa causę: ut. Abraam dicitur causa Iacob nepotis. Causa immediata est, quæ discreta est, scilicet, qua posita aliis circumscriptis ponitur effectus. Vel qua non posita, omnibus aliis positis non ponitur

Corollarium. effectus. ¶ Corollarium. Causa mediata propriè non est causa: quia neque requiritur ad esse effectus: neque ea posita ponitur effectus: ut patet de auo respectu nepotis. Vnde sicut auus non est pater nepotis: ita nec est causa eius. ¶ Secundò sequitur: quòd omnis causa propriè dicta est causa immediata, siue sit causa uniuersalis, siue particularis, & non magis est causa immediata particularis, quàm uniuersalis. quia nõ magis ad esse effectus requiritur, quam causa uniuersalis. Concordat Ockam in ij.q.hj.q.iiij.& v. ¶ Tertiò sequitur, quòd non est idem causa immediata, & causa pręcisa, siue totalis. Quia uel causa totalis est, qua posita, omnibus aliis circumscriptis potest effectus sufficienter poni: & hęc etiam dicitur causa sufficiens. Vel accipitur pro causa pręcisa: & sic causa totalis, uel præcisa est, quæ non habet aliquid sibi concausans. Sic causa partialis est, quę cum alia causat effectum. ¶ Vnde si ad eundem effectũ plures causæ concurrunt: siue subordinatè, siue ex ęquo: ut in pluribus trahentibus nauem: quælibet illarum concurrentium est causa partialis, siue uniuersalis, siue particularis: & omnes simul sunt causa pręcisa, siue totalis. Vnde deus producens asinum, cum causa secunda est causa partialis: sicut & causa secũda. Sed utraque causarum, totalis, & partialis: est causa immediata, & causa totius effectus. Nec sequitur. a. est causa partialis: ergo producit partem effectus. Nec sequitur producit totum effectum. ergo est causa totalis. ¶ Quartò sequitur. quòd diuisio causæ in causam immediatam, & mediatam est diuisio analogi in sua analogata. Vnde sequitur. Est causa causæ. ergo causa causati. Nam ideo aliquid dicitur causa: quia causat aliquid, non quia causauit aliquid, quod est causa illius. alioquin adam esset causa mei: quia tunc ego non fui. Oportet autem causam, & causatum simul esse. Non ens non est causa. Non entis non est causa. ¶ Causa immediata quandoque dicitur immediata immediatione causæ: quandoque immediatione effectus. Causa

immediata primo modo est, quæ dicta est: inter quam scilicet, & effectum non mediat alia causa, quæ sit causa effectus, & ipsa tantum causa illius causæ. Sed causa immediata immediatione effectus, est causa potens producere effectum sine alio effectu concurrente, siue præuio. Sic ignis non est causa immediata ignis, quia producit immediatione effectus. quia non potest producere formam ignis in materia, nisi prius producat calorem in ea. Etiam si calor productus non agit ad formam
Not. 3. ignis. ¶ Tertiò notandum: quòd causa
C dicitur prima, de primitate pfectionis, uel primitate illimitationis, uel primitate durationis. Prima perfectione dicitur, quæ est cæteris perfectior. Prima illimitatione est, quæ concurrit, uel concurrere potest ad plures effectus producendos, ut sol respectu ignis. ¶ Primum duratione dupliciter accipitur: uel quòd præcedit secundum suam naturam, uel quòd prius durationem causat: ut si aliquis prius traheret nauem, quam alius: & postea traheret cum alio. Et distinguuntur illæ primitates: quia aliquando unum respectu eiusdem est primũ, seu prius una primitate: & posterius eodem alia primitate. Sicut sol, & homo. Sol est posterior homine perfectione. Et prior illimitatione. De hoc distinct. xlv. primi.
Arti. 2. ¶ Quantum ad secundum articulum
Cõcl. 1. est hæc prima conclusio. Deus est pri-
D ma causa efficiens omnium effectuum immediata immediatione causę. Probatur primo auctoritate scripturę. Ioã. j. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et in symbolo Niceno. Credo in unum deum patrem omnipotentem creatorem cœli, & terrę, uisibilium, & inuisibilium. Et extra de Trini. & fide catholica firmiter. Ipse creator omnium uisibilium, & inuisibilium; spiritualiũ, & corporalium. Item ad Roma. xj. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia &c. Et cętera innumerabilia scripturæ testimonia. ¶ Si dicis. Omnes illæ auctoritates soluuntur dicendo: quòd sit causa mediata, ideo non probatur, quod causa immediata. Respondetur, quod dictum est: quòd omnis causa propriè dicta est immediata, eo ipso, quòd auctoritates illæ clarè innuunt deum esse causam omnium: & omnia per ipsum facta sufficienter ostendunt, quod est causa immediata. Item August. ij. de Trinita. uerius attribuit causalitatem inferiorum deo, quàm causis secundis. Sed causæ secundæ sunt immediatæ igitur. ¶ Ratione naturali hæc conclusio probari non potest. Tum quia non potest sufficienter probari: quin alię causæ scilicet corpora celestia sunt sufficientes causæ respectu multorum effectuum. et ita frustra poniturdeus causa immediata illorum. Tum quia, si posset probari naturaliter, quòd deus sit causa efficiens omnium, & non posset probari, quòd necessariò esset causa partialis, uel insufficiens posset probari, quòd esset causa omnium sufficiens, & ita frustra ponerentur causæ secundæ efficientes; immo non potest probari naturali ratione, quòd deus sit causa efficiens alicuius effectus, quia non potest probari sufficienter, quod sint aliqua effectibilia, præter generabilia, & corruptibilia: quorum causæ sufficientes sunt causæ naturales, inferiores cum corporibus cælestibus. Saltem oppositum probari non potest. Ergo. &c. Consequentia nota. Maior probatur: quia non potest sufficienter probari, quòd substantia separata, aut aliquod corpus cæleste causetur a quocunque efficiente. Minor probatur similiter: quia oppositum non experimur. Nec ex principiis per se notis illud oppositum deduci potest. ¶ Ex quo infertur: quòd non potest probari euidenter, quòd deus sit causa alicuius effectus mediata: quia omnis causa mediata alicuius effectus est causa immediata causæ illius effectus: quia causa causæ. Sed secundum demonstrari non potest. Igitur nec id, ex quo immediatè sequi-

tur: quia consequens demonstrari non potest, nisi antecedens dubitabile euidenter ostendatur. Et per hoc patet, quod euidenter demonstrari non potest, quod deus sit causa efficiens respectu cuiuscunque effectus, nec totalis, nec partialis. ¶ Potest tamen conclusio rationabiliter secũdum Ockam q. iiij. & v. libri secundi persuaderi sic. Magis dependet quilibet effectus a simpliciter primo, & illimitato simpliciter, quàm a causa secunda, cum primum simpliciter sit perfectissimum immo in infinitum perfectius quacunque secunda causa secundum quid illimitata, & imperfecta. Sed ad sensum patet, ꝙ effectus dependet a causa secunda uniuersali limitata: ita ꝙ non producitur, nisi illa causa uniuersalis sit præsens, & immediate causans. Nam quantumcunque agens particulare approximetur passo certo hic inferius: tamen nisi sol sit in debita approximatione illi passo, nunquam causa particularis inferior producit illum effectum, stante etiam, ꝙ causa particularis consequetur à sole. Patet de effectibus productis à sole; dum accedit ad nos tempore æstatis. Ideo sequitur, ꝙ sol sit causa immediata talis effectus inferius producti, igitur multo magis dependet effectus a Deo tamquam a causa immediata. ¶ Si diceres: Bene probatur, ꝙ ad productionem effectus requiritur præsentia solis: & per consequens præsentia dei. Sed non probatur per hoc ꝙ deus, uel sol sit causa talis effectus. Contra. Illud tollit omnem uiam probandi unum esse causam alterius. Si enim dicis, ꝙ calor in igne est causa caloris in ligno. dicam ꝙ non: sed tantum requiritur præsentia ignis ad productionem caloris in ligno. Sed ex hoc non sequitur causalitas ignis respectu caloris in ligno. Vnde ex nullo alio medio probari potest ꝙ ignis sit causa caloris in ligno. Et albedo parietis non sit causa albedinis in medio. nisi quia ad præsentiam ignis sequitur, & incipit esse calor in ligno: & ad præsentiam albedinis non sequitur albedo in medio. ¶ Item ad principale arguitur. Suspensio actionis in camino non uidetur aliud, quàm deum non coagere immediate ad producendum calorem suum. Fuit enim natura ignis ibi conseruata, sed quia deus non concurrebat immediate cum igne, ignis non potuit agere. Est igitur deus causa immediata. ¶ Item ij. quodlibet quæst. j. Ockam: nisi deus esset causa omnium, aliud a deo esset incausatum: uel esset processus in infinitum in causis: quia accipio, ꝙ ponis non causari a deo. Quæro utrum est causatum, uel in causari. Si secundum habetur illatum. Si primum, quæro a quo. Si a deo. habetur intentum. Si ab alio, sic erit processus in infinitum. ¶ Item secundo quodlibet quæstio. prima Ockam: nisi deus esset causa efficiens uel mouens effectiue alicuius effectus, uidetur, ꝙ frustra poneretur in uniuerso. ¶ Secunda conclusio. Deus est causa prima omnium primitate perfectionis, & illimitationis. Patet: quia deus est perfectior omnibus. Et est causa omnium effectuum: quod nulli conuenit alij. Cõcl. 2. ¶ Tertia conclusio. Deus est causa prima duratione primo modo accipiendo primitatem durationis, quia secundum naturam suam præcedit duratione omnes causas secundas, & effectus. Fuit enim ab æterno, quod nulli alteri conuenit. Cõcl. 3.

¶ Quarta conclusio. Deus non est prima causa omnium primitate durationis secundo modo. Probatur: quia non præuenit causando causas secundas secum concausantes. Ita ꝙ in aliquo instanti, uel signo causet nulla causa secunda concurrente, & postea cum ea concausaret. Probatur: quia patet ad sensum, ꝙ res ponuntur in esse ad præsentiam secundę causę, & non in aliquo priori instanti, uel signo sine præsentia earum. Cum ergo ex eo aliquid dicitur causa, & causare; quia ad eius præsen- Cõcl. 4.

tiam aliquid incipit esse, & ad eorum præsentiam res incipit esse, & non prius: sequitur, q deus non prius causat: quia non prius incipit effectus esse. Item qua ratione in secundo instanti agit; eadem ratione in primo. In secundo instanti agit secundum omnes; Igitur & in primo instanti

Cócl.5. inceptionis effectus. ¶ Quinta conclusio. Deus potest esse prima causa effectiua omnium duratione secundo modo. Omnium, inquam, effectuum absolutorum. Probatur; quia deus eminenter habet in se causalitatem effectiuam omnium causarum secundarum: ideo potest supplere omnem eorum causalitatem. Et se solo potest producere in genere causæ efficientis quicquid potest producere cum causa secūda. Hinc illud commune dictum. Deus potest supplere causalitatem cuiuslibet causæ extrinsecè. ¶ Si quæris, quare non intrinsecè Ratio; quia causalitas intrinseca includit imperfectionē, scilicet subijci formæ, uel informare materiam, quod imperfectionis est: ideo non conuenit deo causalitas subiectiua, uel formalis.

Cócl.6 ¶ Sexta conclusio probabilis. Possibile est, q deus producat rem aliquam, tam quam causa totalis, & præcisa: & q post tempus creatura producat eandem rem partialiter, idest tamquam causa partialis. Probatur: quia deus se solo potest producere effectum, & eum postea conseruare cum causa secunda. Vt exempli gratia. Si deus produceret ignem mediante sole, tunc ignis dicitur produci a sole, quia dependet a sole. Et per consequens sol habet rationem causalitatis ad ignem. Et nullam causalitatē potest habere causa secunda respectu effectus, nisi productiuam. Vnde. Si deus primò produceret ignem, & conseruaret eum, & postea produceret solē: tūc ignis ille conseruaretur a sole, sicut si fuisset productus a sole. Et eodem modo dependet essentialiter ad solem, ac si fuisset a sole productus. Quia licet deus produceret solem post ignem: tamen daret soli actionem determinatam quoad omnes effectus ab eo produci possibiles: Igitur eodem modo dependeret ignis a sole ac si fuisset primo productus a sole; igitur nunc producitur a sole: quia nunc conseruatur a sole. Et ita sol est causa partialis cum deo illius conseruationis. Conseruatio autem per nihil positiuum differt a creatione: nam creatio significat rem, & connotat negationem immediatè præcedentem rem Et conseruatio significat eādem rem connotando continuationem rei. Et hoc nihil aliud est, quàm connotare negationem interruptionis esse rei, uel corruptionis; & ita conseruatio quantum ad omnia positiua est quædam productio: & causa conseruatiua effectus est secundum rem causa productiua, & ab ea dependet effectus in esse, sicut a generatiua in fieri. ¶ Septima Cócl.7.

G conclusio. Deus est causa immediata omnium effectuum immediatione effectus: effectuum dico absolutorum. Probatur. quia ad productionem cuiuscunque effectus non indiget alio effectu: quia potest quemcunque effectum absolutum producere solum sine productione cuiuslibet alterius effectus: quia licet aliquæ qualitates requirantur ad materiæ dispositionem pro receptione formę secundum philosophum. ij. de anima. Actus actiuorum, &cæt. Tamen deus potest omnem effectum absolutum producere immediatè, etiam extra materiam. ¶ Circa tertium articulum dubitatur primo, an deus Arti. 3. Dub. 1.

H sit agens naturale, uel liberum. Illud dubium diffusius tractatur in primo distinct. xlij & xliij ubi uideatur. Vnde breuiter dicitur, q est causa libera agens ad extra contingenter: sed hoc merè creditum est: & probari non potest per rationem, ad quam non responderet infidelis: ut patet soluendo rationes Thom. & Ioann. quas Ockam soluit distinct. xliij. primi ¶ Potest tamen rationabiliter persuaderi sic. Causa non impedita æqualiter respiciens multa, siue finita: producens

pro

pro certo instanti unum, & non aliud, est causa libera agens contingenter. Deus est huiusmodi: igitur. Vide ratio-
Dub. 2. nem hanc diffusè dist.xlij primi. ¶ Se-
I cundum dubium cōtra conclusionem primã. Nã ab uno nõ producuntur mul ta immediatè. Nam.viij. physicorum. &.ij.de generatione dicitur, ꝙ ab uno procedit unum. Et idem manens idem semper facit idem. Et.viij. metaphysicæ tracta.ij.c.j. Si agens sit unum, & materia una, effectus erit unus. Et ibidē ab uno motore nō est nisi unus motus, aliter sufficeret unus motor ad omnes motus. Item.ij.de anima. Ex diuersitate operationum concludit diuersitatem potentiarum. ¶ Ad illa dicitur, ꝙ assumptum simpliciter est falsum: quoniam eadem causa producit diuersa specie, tam libera, quam naturalis. Nam eadem uoluntas omnino indistincta est principiū uolitionis, & nolitionis, amoris, & odij. Etiam sol immediate potest producere multos effectus: & tamē sol in se non distinguitur. ¶ Item sit tanta distinctio in causa, sicut in effectu. Accipio duos effectus. Isti reducentur ad duas causas: & illæ causæ ad alias duas: & sic erit processus in infinitum. Vel erunt duæ causæ primæ: utrunque est impossibile. ¶ Ad auctoritates primas tres, dicendum ꝙ loquuntur de causis naturalibus, quæ semper producunt nō quidem unum: sed eosdem effectus, si non fuerit impedimentum: ita ꝙ illum, uel illos effectus, secūdum speciem producunt uno tempore, quem etiam alio tempore producit, nisi sit impedimentum, ut sol eosdem effectus producit in autūno singulis annis cæteris paribus. ¶ Ad auctoritatē de metaph. si agēs &c. dicitur, ꝙ intelligi debet de effectibus incompossibilibus: quia impossibile est in una materia esse plures effectus incompossibiles, simul licet successiue possunt. Etiam secundum cōmen.ij. hoc intelligitur in artificialibus, quia impossibile est secūdum eum, ꝙ artifex in eodem ligno simul inducat formam arcæ, & lecti. Potest etiam dici, ꝙ ille textus male allegatur. Sic enim habet textus. viij. metaph. tract.ij.c.j. Si materia altera, & mouens scilicet alterū, & quod factum est, s. est alterum. Immo auctoritas illa nihil est ad propositum: quia ibi loquitur de agentibus naturalibus ostendens quomodo, quandoque ex diuersis materijs fit unum: & aliquando ex una materia diuersa maximè artificialia, ut ex ligno fit lectus, & arca: ut exemplificat in textu. Vnde dicit: si idem contingit ex illa materia facere palam. quia ars, & principium, quod est mouens idem. Et sequitur. Nam etsi materia altera, & mouens: & quod factum est. ¶ Ad illud de potentijs dicitur, ꝙ potentia uel accipitur pro eo, quod se tenet ex parte animæ: & sic ex diuersitate operationum non arguitur diuersitas potentiarum, quia intellectu, est una potentia: & tamen habet operationes multas specie distinctas, ut actū simplicis intelligentiæ, & actum complexum. Item appræhensiuum, & adhæsiuū, qui distinguuntur specie. Alio modo accipitur pro illis, quæ necessario requiruntur ad hoc, ꝙ potentia primo modo dicta eliciat operationes, ut sunt organa corporalia. Et sic ex diuersitate operationum illarum scilicet, quæ requirunt diuersas dispositiones organicas arguitur diuersitas potentiarum: idest organorum: sicut ex uisione, & auditione. Vbi autem potentia non indiget organo, non habet locum sicut uoluntas, quę una potest uelle, & nolle. Et uide de hoc dubio latius in.q.j.prologi. ¶ Tertium dubium contra eandē Dub. 3.
conclusionē. Multi sunt effectus noui, K
quorum deus non potest esse causa sine sui mutatione. Nam à causa eodem modo se habente nō effectus plus uno tempore, quam alio, nisi propter dispositionem aliam materiæ: aut propter nouū actum intellectus, uel uoluntatis. Vel quia expectat perfectionem in futuro, quam modo non habet. Vel quia impedimentum est remouendum; aut quia expectatur opportunitas temporis. sed nihil horum locū habet in deo. Et hoc

est, quod dicit comment. viij. physicorum, q deus per antiquam uoluntatem non potest aliquid de nouo producere sine sui mutatione. Hinc est illud. A uoluntate antiqua non procedit actio noua. ¶ Ad illud dicitur, q deus potest aliquid de nouo producere sine sui mutatione, non per nouum actum uoluntatis, sed per actum uoluntatis æternum: quia æternaliter uoluit. a effectum cras producere, immo potest homo nunc uelle cras illa hora producere aliquem effectum: & in tali uoluntate perseuerare, & cras illum effectum producere per uelle continuatum per diem unum. Et tunc uoluntas, quando effectus producitur, non mutatur: quia non fit de nouo uolens. Mutaretur autem, si de non uolente fieret uolens. ¶ Quartum dubium est de multis, quæ non uidentur creari a deo. Nam malum culpæ, siue peccatum est: & tamen non fit a deo immediate: quia deus non est auctor mali: nec facit peccatum. Deo enim auctore nihil fit deterius secundum beatum Aug. lxxxiij. q. iij. Malo autem culpę, & peccato fit homo deterior. ¶ Itē figmenta, & entia rationis, & esse obiectiuum, priuationes, impossibilia, ueritas huius propositionis, deus nihil creat: non possunt creari a deo. & ita non omnia creantur a deo. ¶ Ad dubium dicitur, q deus est causa immediata omnium effectuum. Nec tamen propter hoc facit malum culpæ, uel peccatum: quia facere peccatum, est facere id, ad cuius oppositum tenetur: deus autem ad nihil tenetur, seu obligatur. Nec sequitur. Deus facit omnem effectum: & peccatum est effectus: ergo facit peccatum, quia facit in conclusione, dicit fallacionem secundum quid: & in maiore, factionem simpliciter. Et sic est fallacia accidentis. Quicquid tamen positiuum est in peccato, deus potest efficere. Si tamen concluderetur, ergo deus facit actum, ad cuius obligationem aliquis tenetur, ponendo loco peccatum, eius quid nominis argumentum est bonū, & continens negandum: quia ibi facit non æquiuocatur. De hoc infra dist. in. xxxvi j. ¶ De figmētis, & entibus rationis, & esse obiectiuis dr: q deus potest ea facere: quia sunt res aliquæ. s. cognitiones animę, quę sunt realiter qualitates secundum unā opinionem. Stantē tenetur, q conceptus non habet esse realem secundū obiectum tm: tunc dr, q nihilominus deus potest ea facere in esse, tali quale habent: quia facit cognitiones, quę sunt qualitates mentis, ad quas sequuntur huiusmodi entia rationis, & figmenta. Et si utiq; cōtendis, q non sint effectus, non erit contra conclusionem, quæ dicit, q deus est causa immediata omnium effectuū. ¶ De impossibili: si capitur pro termino secundæ impositionis: deus est causa eorum: quia est causa propositionum, & terminorum priuatiuorum. Si pro termino primæ impositionis tunc impossibilia, & priuationes nō sunt effectus, nec res aliquæ, ideo non mirum, si deus non est causa eorum. ¶ De ueritate illius propositionis. Deus nihil creat: posito q sit uera. Deus potest eā creare: quia potest propositionem illam creare. Deus nihil creat, uerum si creat, erit falsa: tā propositio, quę nunc est uera creari potest, uel alia sibi synonima. ¶ Quintū dubium contra hoc, quod dictum est deū esse causam immediatam. Nam prima causa agit mediante secunda: igitur causa secūda mediatē, igitur prima non est immediata. ¶ Item si sic, tolleretur ordo in causis essentialiter ordinatis. Nā si utraq; ęque immediate contingeret effectū, neutra esset prior alia in causando: sicut est in pluribus simul nauem trahentibus. ¶ Itē tunc superflueret causa secūda: quia si prima immediate ageret, produceret totum effectū: quid igitur produceret causa secunda. ergo superflueret. Item quæri posset, an causa prima, & secūda producerent eadem actionē, uel diuersa. Non eadē: quia non eadem uirtute. Nec diuersa: quia terminus est idem. Actio autē sortitur unitatem ex termino. Item ordo agentiū correspondet ordini finium: sed idem effectus nō

Dub. 4. L

Dub. 5. M

potest habere duos fines immediatos, ergo nec duo agentia immediata. ¶ Ad ista respōdetur ad primū, q̄ propriè prima causa non agit mediante secunda: quia simul, & æquè immediatè concurrunt ad effectum producendum; & quælibet producit totū effectum: ut dictū est. ¶ Ad secundum, quo arguitur de ordine causarum essentialium dicitur, q̄ ordo causarum essentialium est ordo non mediationis, uel immediationis, aut etiam durationis: sed ordo, & prioritas pfectionis, illimitationis, uel quādoq; necessitatis ut in proposito. Prima causa necessario requiritur ad actionem, non secunda. ¶ Ad tertium negetur, q̄ ideo secunda superflueret: nam si duæ causæ naturaliter agentes concurrunt agendo, ut sol, & asinus: quamuis quælibet attingit totum effectū, æquè immediatè: tamen neutra superfluit, quia neutra sine alia sufficit, & neutra sine alia producere posset. Et est simile in trahentibus nauem, quam nullus trahentium solus trahere posset: licet quilibet trahat immediate totam nauem, tamen neuter superfluit, quia neuter sine alio trahere posset. Si uero altera causarū, sola sufficit, sicut in proposito. Deus, qui etiam uoluntariè non necessario, aut naturaliter agit: ideo non superfluit. Quia ita placuit deo secum admittere actionem causæ secundæ propter eius scilicet causæ secundæ perfectiones, quæ agendo perficitur nō propter suam necessitatem. Sicut si fortis non indigens admittit aliquid ad coagendum uoluntariè, non superfluit causa coagens; licet sine ea, æquè actio fieret: quia in hoc causa coagens honoratur, & perficitur: & uolūtas primæ causæ adimpletur. Ad aliā: an eadem actione, uel diuersa. Dicēdū, ut dictū est quæstione præcedenti de creatione. Aut. n. actio supponit pro agente, uel pro effectu, uel pro utroq; simul, aut pro conceptu. Si primo modo, sunt diuersæ actiones. Si secundo modo: est una actio: quia unus effectus. Tertio modo similiter est una, i. non diuersa. Quarto modo non oportet, q̄ sit una, uel diuersa, quia possunt causæ agere sine actione, q̄ est conceptus mentis. Ad probationē dicitur, q̄ actio suā unitatem, uel idētitatē nec capit a uirtute agēdi, nec a termino, secundum hic, uel hic: secundū diuersas acceptiones actionis; ut dictū est. ¶ Ad ultimum dr, q̄ idem effectus procedens à diuersis agentibus potest habere plures fines, secundū q̄ diuersa agētia possunt à diuersis moueri ad agēdū. Finis. n. est, quod mouet agēs: maxime si unus agēs tium agit liberè: licet forte unus finis secundū rectā rationem mouere deberet. De quo infra magis ¶ Sextū dubiū contra conclusionē sextā. Impossibile est idem bis produci. Sed si aliquid produceretur à Deo, tamq̄ causa totali, & postea creatura bis pduceretur. ¶ Item res actu existens produci nō potest: sed in casu priusquā creatura producat res actu existit: igitur. ¶ Item omnis causa est prior effectu, sed in casu effectus est prior causa: eo q̄ prius secundum se totum productus est à Deo: & posterius etiam tpe est causa secunda. ¶ Pro solutione notandū, q̄ producere, quādoque accipit, ut nō includit negationem. s. pro dare esse alicui. Hoc est, q̄ ad eius psentiam aliqua res est, siue post non esse, siue post esse. Et produci, est dependere quantum ad esse suum ab alio. i. esse ad præsentiam alterius, siue post non esse, siue post esse. Suo modo dr de creari: & illo modo non distinguitur à conseruare, & conseruari. Alio modo accipit, ut includit negationem, ut producere, est dare esse, post nō esse immediatè præcedens. Suo modo de pduci, creare, & creari: Cōseruare autē est dare esse, post esse continuatū, id est non interruptū. Et hoc modo distinguitur producere, & conseruare, nō quantū ad aliquid positiuum: sed quantū ad negationes connotatas. ¶ Per hoc ad rationes dicitur, q̄ in cōclusione capitur produci primo modo, ut nō distinguitur a conseruari. Et ita nō est impossibile aliquid bis produci, immo effectus productus mouens continuè producitur, sicut continuè

Dub. 6. N

habet esse suum ab alio, nisi bis importaret interruptionem eius, quod determinat. Et tunc non sequitur, quod idem bis produceretur: quia licet primo producitur à deo: & post à creatura: non tamen bis producitur: quia productio eius non interrumpitur. Per hoc patet solutio secundi. Illa argumenta procederent, capiendo producere secundo modo. ¶ Ad tertium dicitur, quod omnis causa est prior effectu, natura, non tempore immo tempore potest effectus præcedere suam causam conseruatiuam, ut patuit in conclusione sexta huius quæstionis. Est tamen causa prior natura: quia potest esse sine effectu: & nō econuerso. ¶ Vltimo dubitatur cōtra hoc, quod dictum est in probatione primæ conclusionis: quod ipsa nō potest probari naturali ratione. Videtur quod possit probari. nam impossibile est esse plura simpliciter prima: & cum non sit processus in causis in infinitum, sequitur: quod datur unum simpliciter primum. ¶ Item tota uniuersitas causatorum est causata: & à nullo illius uniuersitatis: quia idem non causat seipsum: igitur ab aliquo in causato: & hoc est deus: ergo deus est causa totius uniuersitatis. Ad illa diceretur insistendo puræ rationi naturali: concedendo, quod est simpliciter primum: etiam quod non est processus in infinitum in causis essentialiter ordinatis. Sed nō sequitur, quod datur una prima causa omnium: quia nihilominus possunt esse multæ causæ efficientes primæ, puta multa corpora cœlestia, uel multæ substantiæ separatæ: quarum nulla est causabilis, & effectibilis; nec depēdens quocunque modo ab alia; saltem oppositū non potest probari. Inter illa tamē prima est aliquod efficiens simpliciter primum respectu aliorum: non in causalitate quacūque, sed in perfectione: quia oportet, quod huiusmodi prima differant specie: quia in efficientibus eiusdem speciei est processus in infinitum: & nullum est primum. Et per consequens unum illorum primorum est perfectius alio, quia species rerum habēt se, ut nu-

Dub. 7. O

meri. viij. Metaphysicæ. ¶ Ad secundū diceretur, quod uniuersitas causatorū causata est, sed non ab uno efficiente, sed a pluribus non causatis. ¶ Alia possunt adduci, quæ in distinctione. ij. primi libri solent tractari de unitate dei. Tantum de quæstione.

QVAESTIO. III.

A

QVæritur tertio, utrum deus potuit mundum creasse ab æterno. ¶ Pro quæstione illa, uide Ockam in. ij. senētiarū. q. viij. & in. ij. quodlib q. v. ¶ Pro intellectu tituli quæstionis notandum, quod creare in proposito nō accipitur, ut distinguitur contra conseruare: uidelicet, producere aliquid de nihilo, post non esse secundū duratione, quia quæstio nulla esset: quoniam manifestū est, quod non potest mundum ab æterno producere post eius non esse, quia si præcessit nō esse, tunc incœpit esse. Si incœpit esse, non fuit ab æterno: Includit ergo manifestam cōtradictionem posse creare mundum ab æterno, post non esse. Sed est sensus quæstionis, utrum deus mundum, quem de facto produxit post suum non esse, potuit producere, ita quod suum non esse non præcessisset suum esse duratione. Et hoc est mundum potuisse produxisse ab æterno, ita quod nunquam non fuerit, & tamen semper esse à deo accepit: sicut sol si fuisset æternus, ab æterno suum splendorem produxisset. Sic intellecta quæstione, sunt duæ opiniones contrariæ. quarum neutra potest euidenter, & demonstratiue reprobari. Siquidem ad utranque partem. q. sunt rationes apparentes. Ponitur tamen hæc conclusio responsalis. ¶ Quāuis utraque pars quæstionis possit cathegorematice teneri, & defendi: probabilius tamen est tenere partem eius affirmatiuam: quod deus potuit mundum creasse ab æterno, ad intellectum statim expressum. Prima pars patet, quia ad nullam partem adduci possunt rationes tam euidentes, quin solui possunt, & euadi.

Conclusalis.

euadi. Secunda pars patet: quia pro il la sunt rationes fortiores, & contra eã debiliores: Ratio pro ea principalis hæc est. Nihil non includens contradictio nem negandum est a potentia diuina. Mũdum potuisse producere ab æterno, non includit contradictionem: igitur non est negandum a potẽtia dei. Con sequentia est in quarto primæ. Maior est principium theologale, Minor pa ret: quia neque repugnat ex parte dei, neque ex parte creaturæ. Quod patet soluendo rationes aliorum contra hãc rationem militantes. ¶ Item sicut in agentibus naturalibus, posita causa suf ficiente, & cessante impedimento po nitur effectus. Ita in agibilibus liberè sufficientibus, sublato impedimento po test poni effectus. Deus ab æterno fuit sufficiens producere mundum, & non impedibilis: igitur ab æterno potuit pro ducere mundũ. ¶ Item nullũ agens sine successione præcedit suũ effectũ dura tione, saltẽ nõ oportet. Patet de sole, qui statim ut est, lucet: & similiter ignis ¶ Itẽ de angelo: q statim ut ẽ, potest in telligere. Sed deus mundũ pduxit sine successione, uel saltẽ potuit, igitur non oportet effectum esse posteriorem deo duratione. Deus autem est ab æterno, igitur potuit mundum producere ab æterno. ¶ Præterea, quod potuit fieri ante omne instans acceptum, & possibi le accipi potuit fieri ab æterno, sed mũ dus potuit fieri a deo ante quodcunq; instans cogitabile: igitur. Minor patet: quia quocunque instanti cogitabili ad intellectum signato, aut cogitato, ante hoc potuit mundus fuisse productus. ¶ Præterea si aliquid obstaret ex par te mũdi, maximè durationis infinitas. Sed hoc non: quia tanta potuit esse du ratio ab hoc præsenti instanti in præte ritum, quanta est ab hoc instanti in fu turum. Sed duratio eius in futurum est infinita: quia interminata semper man sura sine fine. Si ergo capax est mũdus infinitatis durationis ad permanendũ, potuit pari ratione esse capax infinita tis durationis præterita ad nõ incipien dum. Aliæ rationes multæ ad idẽ ad ducuntur. ¶ Sed nunc respondendum est rationibus aliorum; unde arguunt sic. Si mũdus stetisset ab æterno, essent infinita pertransita, scilicet infinitæ re uolutiones essent actu præteritæ; quia quacunque data, erit alia prior. Quod si conceditur, sequitur, ꝙ infinitæ re uolutiones essent actu excessæ: nõ plu res reuolutiones lunæ, quâm solis in de cuplo, & utræque sunt infinitæ. Conse quens tamen impossibile: quia quod ex ceditur, non est infinitum; nam in ea parte ubi exceditur, ibi finitur ¶ Item sequitur, ꝙ unum infinitum esset alte ro maius, minus & æquale, quia aggre gatum ex reuolutionibus solis esset mi nus aggregato ex reuolutionibus lu næ: & reuolutiones diuinæ omnium spherarum æquales. ¶ Secũdo arguitur: signi reuolutio hodierna uocetur a. Quæro, an aliqua ex infinitis pteritis reuolutionibus distat ab a. infinitè aut nulla. Si nulla, igitur reuolutiones si mul aggregatæ non fuerunt infinitæ. Probatur: quia sicut in continuis per manentibus finitum additum finito nõ facit nisi finitum, & nullo modo infini tum. Sic in continuis successiuis reuo lutio finita addita reuolutioni finitæ, hoc est finitè distanti non facit nisi fini tum. Si primum. i. si aliqua reuolutio distat in infinitum ab a. Contra quæ cunque signatur inter illam, & hodier nam mediant finitè: igitur ipsa non est infinita. i. infinitè distans. Antecedens probatur: quia quæcunq; signatur præ terita, ab illa pertransitum est usque ad a alioquin non distaret per reuolutio nes continuas ab a. Vel igitur per reuo lutiones medias finitas, & habetur pro positum. Vel infinitas: & hoc nõ, quia tunc nunquã uentum fuisset ad a. quia infinitum pertransiri non potest: alio quin non esset infinitum. ¶ Ad idem tertio arguitur. Si mundus stetisset ab æterno, infinitæ reuolutiones essent pertransitæ. Consequens est impossibi le: tum quia de ratione pertransiti, siue præteriti est, ꝙ sit totum acceptum, &

completum: & nihil eius sit accipiendū in futuro. De ratione autē infiniti est, ꝙ sit incompletū, nec totū in actu: sed semper aliquid in potentia, adhuc accipientibus semper restat aliquid accipiendum. Nam & dixerunt antiqui: nō est infinitū, cuius nihil est extra: sed infinitum est, cuius semper aliquid est extra. Vnde quicunq; imaginatur aliquid partibile infinitū: necessariò figit aspectū supra aliquid in actu. Deinde aliquid addit in actu: & sic procedendo sine fine: ita ꝙ intellectus nō attingit finem. imo si attingeret finem iam in imaginatione finiret, & non esset infinitū. Et sic ratio preteriti, & infiniti sibi repugnāt. ❡ Tum quia sequerentur multa impossibilia. Vnum, ꝙ esset dabile infinitum in actu, tam in multitudine etiam rerum separatarum, q̄ in magnitudine, quam etiam in intensione. De infinito in multitudine patet, supposito, ꝙ deus quolibet die crasset unā animā intellectiuā. De magnitudine; si quolibet die creasset lapidem pedalē; & semper sequētem coniunxisset priori. De intensione, si quolibet die produxisset unum gradū qualitatis intensionalis, materialis, uel immaterialis: puta caloris, uel charitatis, aut luminis, & eas conseruasset, & uniuisset. Cū.n. infiniti dies essent præteriti, essent infinitæ animæ: tot.s. quot dies præteriti. Similiter & sic lapis habens infinitas partes pedales. Et qualitas habēs infinitos gradus eiusdē quantitatis. Et per consequēs ille infinitus extensiuē: illa infinitē intensiuē. Hoc autem est impossibile: quia hoc argueret infinitam perfectionem creaturæ: & sic creaturam esse deum. In tertio patet, quia gradus intensionales sunt gradus perfectionis. In secundo, & primo, quia plura eiusdem perfectionis dicunt maiorē pfectionem uno solo: ergo infinitas infinitam. ❡ Et si dicis ad ultima duo: licet uniuersitas animarū, & pedalium dicāt infinitam perfectionem secūdum multitudinem, uel extensionē, tamen non secundum intensionem: & illa tantum est propria deo. Contra, ad minus erūt tot perfectiones in uniuersitate animarū & pedaliū lapidis, quot in deo: quod uidetur absurdum. Cōsequentia prima probatur: quia fuissent dies præteriti, sine termino. Nullus enim terminus initialis dierū posset assignari, neq; reuolutionum: quin ante quālibet præcessisset alia: ut in primo argumento. ❡ Aliud impossibile, ꝙ daretur figuratum infinitum: ut sphera infinita: quadratum infinitum, & triangulus infinitus &c. Consequens implicat: quia figuratum est extensum terminis clausum: infinitum uero terminatum. Probatur consequentia: quia si alicui sphæræ ab æterno, pducta, quolibet die circumductus fuisset circulus: uel orbis pedalis, maneret sphærica figura, & tamen esset infinita: quia haberet infinitos circulos, quorum quilibet esset pedalis: ergo infinita. Sic de quadrato: creet quolibet die dominus generationem pedalē, & addat priori. Similia plura possent inferri. ❡ Quartò arguitur, sicut arguit Henricus de gand. Impossibile est creaturam productam fuisse ab æterno: ergo mundus non potuit esse creatus ab æterno: quia mundus non negatur, immo præsupponitur creatus. Antecedens probatur: quia creatura non potest produci ad esse, nisi prius præcesserit eius non esse. Nihil autem, quod producitur post eius non esse fuit ab æterno: ergo. cōsequentia nota cū minore: sed maior pbatur, quia non esse conuenit creaturę de se: cum secūdum omnes creatura de se sit non ens. Esse autem cōuenit sibi ab alio ergo prius cōuenit sibi non esse, quam esse. Vel ergo nō esse prius cōuenit sibi duratione: & habetur propositū, ꝙ nō esse creaturę precedit suum esse. Aut prius natura, & simul duratione. tunc opposita contradictoriē simul duratione scilicet nō esse, & esse insunt: quod est impossibile. ❡ Item quod conuenit alicui naturaliter, conuenit sibi realiter: sed non esse naturaliter conuenit creaturæ: generaliter, & non quando est, nec postquam fuit: quia sicut

æterna a parte ante, ita possunt esse ꝑpetua a parte post: ergo couenit sibi pri usquā est. Itē quod creatur, de nihilo ꝑducitur igitur fuit nihil priusquā produceretur: ergo nihil esse, uel nō eē præcedit esse: cū alijs de nihilo ꝑduceretur. ¶ Quinto arguitur. Mundus nō est productus ab æterno: ergo nō potuit produci ab æterno. Tenet cōsequētia: quia ad præteritum nō est potentia. Et sicut omne, quod est, necesse est eē, ita omne quod fuit, qñ fuit, necessariū est fuisse. Igitur mūdū necesse est ꝑductū fuisse ex tpe. Et per cōsequēs est impossibile mūdū non fuisse ꝑductū ex tpe: & ita necesse est ipsum ꝑductū fuisse tēporaliter: hoc est, postquā nō fuit. Multa alia possent adduci etiam ex Grego. q. iij. dist. j. scdi. Et Oyta in scdo ar. ij. ubi per lōgā questionē, & diffusē materiā huius qstiōis disputat. Itē Adā &c. sed illa sufficiant. ¶ Pro illarū rōnū solutione: qa potiores earū fundantur in impossibilitate infiniti: ex qua imposibilitatem æternitatis mūdi inferre nituntur; ideo primo uidendum est, quid noīe infiniti intelligatur. Scdō de partibus ꝑportionalibus cōtinui: an sint finitę uel infinitę. Tertio generaliter: an possibile sit infinitum in actu. Ex illis faciles erunt rationum solutiones. ¶ Circa primum notandum, ꝙ infinitū accipitur dupliciter. Cathegorematicē & syncathegorematicē. Cathegorematicē est adiectiuum priuatiuē oppositum huic termino finitum: ualens tantum. i. quantū non terminatum. Et quia ratio infiniti quantitati cōgruit secundū triplicē quātitatē: secundū extensionē multitudinis uigoris, potest imaginari triplex infinitum. ¶ Infinitū extensiuē est extēsum sine termino: & tale est duplex. Quoddam est infinitum simpliciter ex nulla parte terminatum, nec secundum lōgitudinem, nec latitudinem, nec profunditatem: nec secundum aliquam differentiam positionis. Et est infinitum secundum quid, quod ex una parte: uel secundum unam dimensionē est terminatū, & nō secundū al:ā: ut infinitū secundū longitudinē, & nō scdm latitudinē, uel infinitū scdm lōgitudinē sursū, & terminatū deorsū. ¶ Infinitū discretiuē est multitudo nō terminata, uel multitudo non numerabilis. ¶ Infinitū intensiuē secundū uigorem est infinitū perfectione, & est pfectio non mensurabilis: uel pfectio nō terminata, uel perfectio, quę excedi nō pōt, aut qua nulla maior cogitari pōt. Aut perfectio omnem perfectionem eminēter includēs, & cui repugnat omnis imperfectio. ¶ Et est etiam imperfectio infinita duplex. Quędam est infinita simpliciter illa. s. quæ dicta est, & illa soli deo conuenit. Et est perfectio secūdū quid, siue in genere. Et hęc est pfectio nō terminata in eadē specie, hoc est, ꝙ in eadē specie excedi nō pōt. Cuius. s. non est dabilis gradus ultimus suę perfectionis: Exemplum patebit infra. ¶ Illo modo accipiendo infinitum est simplex adiectiuum, eo modo, quo terminus priuatiuus dicitur simplex, & nō cōfūdit terminū sequentē, neq; suū subiectū. Ideo non refert illud præponere, uel postponere. Vnde nihil refert dicere. Dies futuri sunt infiniti: & infiniti sunt dies futuri capiendo infinitum cathegorematicē. Et hoc modo propriē queri pōt de quāto, an sit finitum uel infinitū. ¶ De finito secundū multitudinē dicaē pariformiter, sicut de infinito secūdū magnitudinē. Alio mō accipitur infinitū syncathegorematicē: & sicut nō est terminus simplex: sed ęqualet huic orationi. Aliquantū, & non tantū, quin maius. Vel aliquantum, & quantū libet maius. Vel tm. tm. tm. & sic sine statu; hoc est pedale bipedale &c. & sic sine statu. Aut duo tria, quatuor, & sic sine statu. Illo modo terminū sequentem, quē determinat, facit stare confuse tantum. Et sic capiendo multū refert præponere, uel postponere. Vnde multum refert partes continui sunt infinitę: & infinitæ sunt partes continui. Vnde infinitum syncathegorematicē non prædicatur uerē, & affirmatiuē de aliquo termino supponente

determinatè pro aliquo uno: quia nulla res etiam si esset infinita cathegorematicè est quolibet maius: quia nõ maius seipso.
Coro. 1 ¶ Secundò suppono, ꝙ continuum constituitur ex indiuisibilibus: quia q̄libet pars continui potest diuidi in suas duas medietates. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ cuiuslibet continui infinitæ sunt partes proportionales, siue eiusdem ꝓportionis distinctè: quarũ nulla est pars alterius. Infinitæ dico, syncathegorematicè. Dicuntur autem partes proportionales, siue eiusdem proportionis partes, quarũ talis est proportio primæ ad secundam: qualis secundæ ad tertiam: & sic consequẽter. Vel ubi talis est proportio prioris ad sequentem, qualis sequentis ad sequentem, ut si continuum diuidatur in duas medietates, & secũda medietas iterũ in duas: & sic consequẽter. Suo modo dicatur de diuisione secundum quãcunq; proportionem multiplicem. ¶ Vt si fiat diuisio per medietates. Prima medietas est dupla: non ad secundam medietatem, sed ad medietatem secundæ medietatis: hoc est ad medietatem totius residui, quæ est quarta totius: & illa quarta est dupla ad medietatem residui, quæ est octaua totius: & sic consequenter: ut patet ad oculum in hac figura.

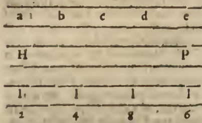

Cuius prima pars proportionalis est a: secunda b: tertia c: quarta d. Et residuũ a est duplex ad b: similiter b est duplum ad c: & c. duplũ ad d: d uero nõ est duplum ad e: sed ad medietatem e: & illa medietas dupla ad medietatem residui. Et sic continuãdo diuisionem. ¶ Sequitur secundò: ꝙ nõ datur ultima pars continui secũdum diuisionẽ in partes eiusdẽ proportionis. Datur tñ ultima pars secundum diuisiones in partes eiusdem quãtitatis. Primum patet: quia qcunq; pars residua detur, illa est diuisibilis in partes eiusdem proportionis: hoc est in duas medietates secundum exemplum propositum: cum nulla sit indiuisibilis. Secundum patet. quia datur ultima medietas totius. Similiter ultima tertia, & ultima quarta totius, & sic de alijs: quarum nulla est diuisibilis in partes eiusdẽ quantitatis. ¶ Tertiò sequitur, ꝙ nulla 3
pars proportionalis tangit terminum extrinsecum extensi. Patet quia quæcunque tangeret, esset ultima. ¶ Quar 4
tò sequitur, ꝙ si aliquod mobile moueretur ab h in p per partes proportionales nunquam attingeret p. Patet: quia nũquam attingeret ultimam partem proportionalem. ¶ Quinto sequitur, ꝙ si mobile econuersò mouere tur de p uersus h: nullam partem proportionalem (gratia exempli) nullã medietatem primò attingeret. Patet: quia nulla medietas est ultima: cum quęlibet sit ulterius diuisibilis in infinitas. ¶ Si quæris: quid ergo mobile primò attingit. Respondetur: primò attingit partẽ diuisibilem in infinitas partes proportionales. Vt primo attingit ultimã tertiam, uel ultimam millesimam: sed nullam partem primò attingit totam. i. secundum se, & quodlibet sui: quia non est dabilis minima pars, quam primò attingit: quia quamcunq; partem primã attingit: prius attingit unam eius medietatem, scilicet ultimã, quam primã. ¶ Et sicut dictum est de diuisione continui extensi, & permanentis: ita potest dici de continuo successiuo: hoc est de tempore, & partibus eius. ¶ Sexto se- 6
quitur, ꝙ infinitæ sunt partes continui secundũ multitudinem: capiẽdo infinitum sincathegorematicè. Patet: q͞a nõ tot, quin plures. Item sunt aliquot plures: quia. 2. 3. 4. 1000. &c. & sic sinestatu non tñ infinitę sunt partes secundũ exten-

extensionem. An autem partes sint infinitę cathegorematicè secundū multitudinē dicet̄ in sequēti notabili. ¶ Tertio notandum, ꝙ de possibilitate infiniti cathegorimaticè sunt opi. cōtrarię. Vna, ꝙ deus pōt facere actu infinitum, tā scd̄m multitudinē, tā secūdū extēsionē, quā scd̄m intēsionē. Huic fauere ui detur uetor Ockā, & Grego. de arim. in primo dist. xlij. q. iiij. Probant: qa in qualibet parte ꝑportionali huius horę potest deus creare angelū, & similiter lapidē pedalē, & unire priori. ¶ Item sic deus potest in qualibet parte horę creare unum gradum luminis uel charitatis, & unire priori. Ponatur in esse: & in fine horę erit multitudo angelorum infinita, & lapis infinitus extēsiuè: & lumen, & charitas infiniti intensiuè: quia quodlibet illorum habebit infinitas partes tantas quanta est hæc certa data secūdū numerū extēsionū, uel intensionū reddendo singula singulis: quia tot partes quot sunt partes proportionales horę. ¶ Item continuū habet actu partes infinitas. Quod ꝓbatur: qa actu habet oēs partes suas eū sit actu cōpositū ex partibus actu existētibus: qa ex nō ente nihil cōponitur. Illę aūt partes sunt infinitę cathegorematicè. Probatur: qa non sunt terminatę: qm̄ non est dabilis ultima: qa si illa daretur esset indiuisibilis, & sic cōtinuū nō esset cōtinuū, & semp diuisibilis. Nec refert, ꝙ nō sunt separatæ: quia non est magis impossibile esse multitudinē quarūcūq; nō facientiū unū, quā facientiū unū: quia omnis repugnātia, q̄ assignaretur i illis, assignari posset etiā i istis, ut ꝙ unū infinitū eēt ęquale maius, uel minus alio duplo, uel triplo &c. ꝙ totū esset ęquale, uel minus parte. Aut ꝙ actualis existētia repugnet infinito partibili, & similia. Itē ꝙ deus pōt immediatè se solo cōseruare quālibet entitatē in eē: siue quodcūq;, qđ nō est de essentia eius, aut pars eius. Pōt ergo alicuius cōtinui quālibet partē diuidere a q̄libet alia eiusdē ꝑportionis, q̄ nō est pars eius: & quālibet talē cōseruar̄ i eē. Quo facto erit īfinita multitudo distinctorū, & actu separatorū: qa tales partes ꝑportionales sunt infinitę. ¶ Itē nullā implicat contradictionē esse actu infinitū: igit̄ deus pōt illā facere: eo ꝙ argumenta, q̄ illā cōtradictionē inducere nolūt, nihil cōcludūt: sed uel sunt sophistica, aut assumūt falsū, uel dubium. Nec sequit̄, ꝙ potētia dei producentis infinitū eēt exhausta: qa licet nō posset producere maius īfinito: posset tñ producere aliud infinitū: immo īfinita alia infinita. ¶ Alij tenēt oppositū asserentes simpliciter impossibile esse infinitū cathegorematicè, quorū rōnes plures suprapositę sunt. Et ultra pōt pro illa opinione assumi ratio tertia ad cōclusionē appositam, statim suprapositam. s. tunc deus posset separare oēs partes cōtinui, & separatim cōseruare: ut arguit ratio. Sed hoc est impossibile: quia tūc illę partes essent indiuisibiles: & ita cōtinuū esset cōpositū ex indiuisibilibus, qđ reputatur impossibile. ¶ Itē si possibile esset infinitū, maxime in casu primę ꝓbationis. Sed hoc nō, qa impossibile ē, ꝙ in qualibet parte ꝑportionali horę deus creet lapidē. Probat̄: qa si sic ēt i qualibet pte ꝑportionali posset auferre medietatē ꝑportionalē continui. Ergo cōtinuū in fine horę esset diuisū in omnes medietates. Cōsequēs falsū, quia uel medietates illę in fine horę essent diuisibiles, uel nō. Si primū: nō essent oēs medietates. Scd̄m est impossibile: quia impossibile est cōtinuū cōponi ex indiuisibilibus. Cōsequentia ꝓbatur: qa tot sunt medietates i cōtinuo, quot sunt partes in hora. ¶ Itē impossibile est, ꝙ in qualibet parte ꝑportionali horæ creet lapidē. Probatur: quia nō sunt dabiles omnes, ptes ꝑportionales horę. Probatur: quia si darentur, aut essent diuisibiles, uel indiuisibiles. Si diuisibiles, tūc nō sunt oēs: quia pręter illas sunt aliæ remanentes. Si indiuisibiles, tūc non sunt proportionales: quia pars ꝑportionalis est, quę habet ꝑportionē ad sequentem, qualis sequens ad sibi sequentem: ergo erit sequēs, ideo nō erit

indiuisibilis. ¶ Sed esto, ꝙ illæ rationes de partibus proportionabilibus conclu derent: non haberetur adhuc intentum illius opinionis, quia nihil haberetur, nisi ꝙ infinitum illo modo esset impossibile. i. creãdo aliqua, & multiplicãdo secundũ partes proportionales. Nihilominus adhuc nõ uidetur implicare, ꝙ deus pro eodẽ instanti simul crearet infinitos angelos, lapidẽ infinitum, & qualitatem intẽsiuẽ infinitam. Et ideo dicit principalis cõclusio in principio quæstionis, ꝙ ꝓbabilius est dicere, mundum creari potuisse ab æterno, quã oppositum: quia nõ includit cõtradictionẽ. Sic quia deum producere infinitũ actu nõ includit contradictionẽ euidẽter: ideo ꝓbabilius est illud tenere theologo, quã eius oppositum. Et hæc ratio solui non potest, nisi euidenter ostendatur cõtradictionis implicatio. ¶ His præmissis respondetur ad rationes contra æternitatem mundi inductas. ¶ Ad primã conceditur, ꝙ si mũdus ab æterno fuisset, infinitæ fuissent reuolutiones pertrãsitæ, & ꝑteritę syncathegorematicẽ: quia nõ tot, quin plures. Et similiter ꝙ infinitę eẽnt excessæ. Et cũm ferẽ uirtualiter, ꝙ infinitũ exceditur: & ꝙ unum infinitũ est maius alio, &c. nõ sequitur, quia in illis infinitũ accipitur cathegorematicẽ: & ita cõmittitur fallacia æquiuocationis. Non. n. sequitur. Infinita sunt pertransita: ergo est aliquod infinitũ, ut patet exponendo.

¶ Si uero placet admittere infinitum actu secundũ opi. Grego. in primo dist. xvij. cõceditur, ꝙ reuolutiones ꝑteritæ sunt infinitæ. ¶ Et cũ infertur: tunc infinitę essent excessæ: & unũ infinitum maius alio. Dicendũ, ꝙ ly maius, minus ęqualia dupliciter accipiũtur. Vno mõ, ut dicũt cõparationẽ unius quãtitatis ad aliã sc͞dm certã mensurã. Vt ęqualia dicanẽ, quorũ eadẽ est mẽsura: maius, ꝙ excedit aliud i certa quãtitate, minus, qđ exceditẽ in quãtitate, & sic nõ attribuũtur infinitis: eo ꝙ infinitum nõ est mensurabile. Alio modo accipiuntur illi termini largius; ut ęqualia sunt aliqua sic se habentia, ꝙ quicquid est in uno, id uel sibi corrispõdens est in alio: & nihil ultra. Sic si deus in qualibet parte proportionali horæ produceret lapidem: multitudo lapidũ ꝓductorũ esset ęqualis multitudini ꝓportionaliũ partiũ horæ: licet utraq; multitudo sit infinita. Et maius largẽ dicitur, qđ cõtinet oia, quę cõtinet aliud, uel sibi correspõdẽs, & cum hoc alia. Et sic maior est multitudo partiũ totius cõtinui, q̃ eius medietatis & minor medietatis, q̃ totius, & iõ cõcedũtur illata. Et qñ arguiẽ ubi exceditur, ibi finiẽ. Negeẽ illud: sed hoc uerũ esset, si excessus ille inciperet a certa quãtitate excessi: Secus ubi infinitas exceditur, ibi excessum nõ finiẽ. Sed in hoc exceditur, quia aliquid est in uno infinito, qđ uel sibi correspondens nõ est in alio infinito. Nã & infinitum hẽt partes infinitas, quarũ una distiguitur ab alia. Sed an habeat partes aliquotas: uidetur, ꝙ in infinito sc͞dm quid assignari possunt: ut si sex lineę paralellæ traherentur in infinitũ sc͞dm longitudinem: distãtes a se pedaliter sc͞dm latitudinẽ: spatia intercepta essent infinita secundũ lõgitudinẽ: & quodlibet spatium esset sexta totius; & duo spatia essent tria totius: & tria spatia essent medietas totius. ¶ Sed de infinito simpliciter, secundnm omnẽ dimẽsionẽ, & positionem est maius dubiũ: quia non uidetur penes quid sumi deberet pars aliquota puta medietas tertia, uel quarta. Ibi. n. nulla posset sumi mensura, & pars aliquota mensuram importat. ¶ Sed an concedi debet, ꝙ in casu reuolutionis lunæ sint duodecuplę ad reuolutionem solis. Et uidetur ꝙ sic: quia quoties sol semel reuolutus est; luna duodecies est reuoluta. Duodecim uero ad unum habet proportionem duodecuplam. Posset dici, ꝙ accipiendo nomina ꝓportionum largẽ conformiter ad nomina supradicta ęquale maius, minus concedendum foret, ꝙ unũ infinitum est dupliũ, uel triplum &c. ad aliud. Vt dupliũ diceretur, qđ continet aliquid, uel sibi correspondens, & adhuc tantũdẽ uel ęqua

le illi large capiēdo æqualia. Sic in casu præmisso concedendum foret, ꝙ totū spatium inter lex lineas paralellas esset duplum ad spatium cōprehensum inter eres. Si uero accipiuntur noīa ꝓportionabilia strictē: ut. s. maius continet minus quantū ad numerū aliquoties ꝓcisē scdm certum numerū. Sic unū infinitū nō est multiplex ad aliud scdm numerū. Illo modo reuolutiones lunę nō sunt duodecuplæ ad reuolutionē solis: q̄ nō continent ꝓcisē duodecies: sed infinities quēcūq; numerū reuolutionū solis: & econuerso reuolutiones solis continent infinities quēcūq; numerum reuolutionum lunæ. ¶ Ad scdam rationē dicitur breuiter, ꝙ ab a. nulla reuolutio distat infinitē: & negeť consequentia: ꝙ ergo simul aggregatæ nō sunt infinitæ. Ad ꝓbationē negetur, ꝙ finitū additū finito nō facit infinitū: saltē uniuersaliter. Sed uerū ē, q̄n finitū finitē addiť finito: hoc est scdm certū numerū: puta cēties millesies, uel in alio quocunque nūero. Sed finitū additū finito infinities, reddit totū infinitū. Vñ ex hoc, ꝙ aliqua magnitudo, uel multitudo hēt infinitas ptes tātas, quāta est hęc certa data: cōcluditur esse infinita: & tñ q̄libet ps est finita. Argumentū hoc ꝓcedit cōtra cōcedentes ifinitū cathegorematicē. ¶ Ad tertiū cōcediť illatū: ut i ꝑmi argumenti solutiōe: capiendo infinitū syncathegorematicē scdm utrāq; opi. nō aūt cathegorematicē scdm unā opi. scdm aliā cōceditur utroq; mō. Et ad ꝓbationē iposs ibilitatis illati scdm op. tenentē possibile esse infinitū, cathegorematicē dicitur: negādo, ꝙ de ratione infiniti sit, ꝙ sit incōpletum, aut ꝙ aliquod eius sit in potētia: imo scdm illā opi. infiniti ita oēs ptes sunt in actu, sicut finiti, qđ patet in multitudine infinita partiū cōtinui: quarū ita q̄libet ut est in actu, & extra eam suā sicut aliqua earū: nec una ps eius est in actu, alia in potētia, ita cētena millesima ē in actu sicut prima mediatas. Ad ꝓbationē pōt dici, ꝙ illæ nō sunt diffinitiones infiniti, scdm assignationes quarūdā ꝓprietatū respiciētiū nostrū modū intelligēdi infinitū. ¶ Et cū dr: q̄cūq; imaginať ifinitū hgic aspectū &c. Rńdeť, ꝙ ex hac imaginatiōe nostra nō arguitur aliqua successio, neq; aliquod esse in actu, & aliud i potētia illius rei sup q̄ cadit imaginatio: sed arguitur illa successio i ipa imaginatione. Vnde quis apprehēdens partes proportionabiles cōtinui, prius apprehendit unā, q̄ aliā: una tñ in continuo nō est prius, q̄ alia, q̄ ita in actu est ultima millesima sicut prima, licet prius apprehēdať prima. Et ē simile: magnus aceruus granorum milij totus est in actu: q̄uis imaginatio nostra prius unū granum apprehendit, q̄ aliud. ¶ Ad secundam improbationē inpossibilitatis cōuenientis cōcedūt oia illa illata. s. ꝙ dabile est infinitum in multitudine in extēsione, & intensione. Ad improbationē de infinito intēsiuē dr, ꝙ talis q̄litas infinitē intēsa: licet esset infinitæ ꝑfectionis in sua specie: nō tñ infinitē ꝑfecta simpliciter, ut declaratū est i primo notab. Et ideo nō sequitur, ꝙ sit æquē ꝑfecta deo: imo q̄litas sic intēsa q̄ntūcūq; intēdereť in sua specie, nō tñ attingeret minimū gradū speciei sup̄ioris Vnde infinita caliditas in sua specie nō attingit minimū gradū ꝑfectionis charitatis, uel cognitionis. Sicut enim propter quācunq; intēsionē nō mutat speciē, ut caliditas fiat charitas: sed semꝑ manet caliditas: ita non attingit ꝓpter suam intensionem gradus alterius speciei: cum gradus sint de essentia rei. ¶ Et per hoc ad illud, qđ dicitur de infinito extēsiuē, & scdm multitudinē. Dicit: & si plura dicūt maiorē perfectionē uno solo: tamen infinita nō dicūt perfectionē infinitam etiam in genere, nisi uniantur. Neq; si uniātur dicūt ꝑfectionē simpliciter: quę solius dei est: licet etiā dicerēt ꝑfectionem infinitam. ¶ Et additur ad minus tot erunt perfectiones in uniuersitate animarum, & quòd in deo, quia infinitæ. Respondetur, ꝙ deus non habet in se formaliter nisi unam perfectionem q̄ est infinita sua essentia. Verius est tātum una per-

Ad. 2. (margin, beside "nent infinities quēcūq; numerum re-")

Ad. 3. (margin, beside "tiē. ¶ Ad tertiū cōcediť illatū")

fectio:ideo nō est cōueniens animā habere plures perfectiones,quā deū: quia illæ plures perfectiones non sunt perfectiones simpliciter:nec ęquiualent uni perfectioni diuinę,quę quia simpliciter infinita est : non ei æquiparari possunt infinitæ perfectiones in genere omniū creaturarū.Habet etiam uirtualiter plures deus,quia plura creare potest perfectas creaturas: ¶ Ad aliud impossibile de infinito figurato.Dicitur:concedendo,ꝙ impossibile est figuratum esse infinitum . Ad probationem dicitur,ꝙ casus est impossibilis. Cuius ratio est:quia casus implicat.Ponit enim ꝙ sphera aliqua sit ab ęterno producta, & hoc quidem possibile est:quia potuit sphera finita pedalis:gratia exempli,ab æterno fuisse producta. Sed cum hoc non stat,ꝙ quolibet die circumductus fuisset orbis pedalis , quia cum dies prę teriti sint infiniti (posita mundi ęternitate) quemlibet diem infiniti præcessissent dies:& ita quolibet die producti fuissent infiniti orbes: & ita ante quemlibet diem illa sphera ab ęterno producta fuisset infinita: ut puta habēs infinitas partes tantas , & per cōsequēs nec esset sphera : nec circumduci posset infinito aliquis orbis; quia infinito secūdum magnitudinē ea parte,qua infinitum nō potest fieri additio:cū finē nō habeat,cui additio fieret. Implicat ergo quolibet die ab æterno alicui spheræ fuisse additum circulū,uel orbē, certę quantitatis : quia sic sphera non esset sphera;quia infinita. Sic etiā implicat infinitū circūduci orbe. ¶ Suo mō respōdendū est de quadrangulo, aut tri-
Ad. 4. angulo. ¶ Ad quartū negetur, ꝙ crea-
H tura nō potest produci ad esse,nisi prę cesserit nō esse. Ad probationem. Non esse conuenit creaturę de se. Distinguatur illa: uel non capit infinitanter,uel neganter.Si infinitāter negāda est, qa non esse nulli cōuenit, neq; de se,neq; ab alio. Est enim illa affirmatiua tantū ualens nō esse id est aliquid,qđ non esse cōuenit creaturę de se,q̄ est falsa:qa affirmatiua,cuius subiectum pro nullo supponit:sicut & illa est falsa.Creatura est nō ens de se,uel sedm naturam suā. Si accipitur neganter, sic uera est:non esse cōuenit creaturę de se:quę ualet illam:Nullū esse cōuenit creaturę de se, & hęc est uera,qa nihil conuenit creaturę a se.Quicquid enim habet creatura , habet ab alio, s. a suo efficiente. Et ad hūc sensū negatiuū sunt intelligendę illæ affirmatiuę de terminis infinitis:sicut & illa.Creatura antequam produceretur est nihil:affirmatiua falsa est:sed cōceditur in sensu negatiuo ponendo nihil.Nihil est creatura prius quam produceretur : quæ ualet illam, Creatura non est,priusquam produceretur.Sic patet quomodo illa cōcedit: Creatura sedm se est,nō ens: quia de rigore uerborū est falsa. Et cum arguitur: ergo prius cōuenit nō esse, quā esse: cō sequētia nō ualet:quia oē, qđ sibi cōuenit ab alio, potuit sibi ęternaliter cōuenire ab alio. Ideo nō oportet, ꝙ primō sibi cōueniat nō esse. Itē nō esse a se,& esse ab alio nō opponitur:& ideo simul duratione conueniunt creaturæ: quia semp creatura nō est a se, & semp est ab alio.Et p hoc ad aliam: negetur,ꝙ non esse cōueniat creaturę naturaliter. uel distinguatur:ut patet. ¶ Ad illud, quod additur,ꝙ creatura de nihilo pducitur: dicitur ꝙ illa affirmatiua falsa est : sed conceditur ad sensum negatiuum. i. ꝙ creatura non producitur de aliquo,tā quā de potētia materię. ¶ Ad ultimum Ad ult.
dico negādo cōsequentiā:& ad pbatio I
nem ad preteritū nō est potentia Verū est:nō est potentia , qua preteritum nō est preteritū:tñ ad preteritū fuit potentia.Potuit enim pteritum nō fuisse pteritum.Et cū arguitur. Mundus est productus ex tpe.i.post non esse:igitur necessariū est ipm fuisse pductum ex tpe: qa ppositio de pterito uera est necessariā.Rñdetur,ꝙ est necessaria sedm qd, uel sedm tps:nō simpliciter: qa licet nō possit esse falsa:tñ potuit esse falsa; qa añ tps mūdus potuit nō fuisse pductus i tpe,Potuit et prius fuisse productus in tpe imaginario. Necessaria autem sim-

pliciter est: quę nec potest nec poterit, nec potuit esse falsa. ¶ Si dicis. Si mundus fuisset productus ab ęterno; necessario fuisset ab eterno simpliciter: quia nō potuit fuisse nō productus. Nō eni, postquā fuerat, ꝑductus: nec añ qa nihil imaginari potest ante ęternū. Ergo a simili: qa mūdus nō ē ꝑductus ab eterno; necessariū est mundū non fuisse ꝑductū ab eterno: ergo impossibile est mūdū fuisse productū ab æterno: tenet cōuenientia, q.a necessariū nō, & impossibile equipollēt. Rñdet, ꝙ stāte hypothesi ꝙ mūdus sit productus ab eterno, necessariū est mundū esse productū ab eterno: nō tñ est necessariū mundū fuisse ꝑductū ab eterno: quia quocūq; instāti ꝑterito signato ante instās creationis mūdi potuit nō esse pro tali instāti. Et ita nō fuit necessariū mundū fuisse pro aliquo instāti ꝑtō: & ita nō ab ęterno. ¶ Vel pōt dici, ꝙ q̄stio fuerit nulla posita hypothesi: posita autem hypothesi: uel ꝙ mūdus fuit ab ęterno: uel ꝙ non fuit ab ęterno: quodcūq; ponit̄, erit simpliciter necessariū, eo ꝙ oppositum nō possit esse simul, nec prius cū impossibile sit aliquid eē prius ęterno. ¶ Et dicūt aliqui cōsequenter: ꝙ si mūdus fuit ab ęterno a deo ꝑductus: deus necessario ꝑduxisset mūdū. quia nō potuisset nō produxisse: qa nō ante ęternū, nec in eterno: quia sic in ęterno produxisset, & nō produxisset. Cōsequēter dicūt, ꝙ deus ꝑducit extra se necessario de facto. Posset aūt aliquid necessario extra se ꝑducere: & hoc fecisset posita hypothesi. ¶ Vel posset dici, ꝙ stant simul, ꝙ mundus sit contingenter productus a deo, & ab ęterno. Et ꝙ mūdus ꝑpter hoc potuit nō fuisse in a. Sit. a. ęternitas: quia prius natura, uel scd̄m intellectū potuit deus nō produxisse mundū in a. quia in uoluntate sua fuit producere, & nō ꝑducere mundū. Hęc Ockam. q. vij. lib. ij. Et sic patet solutio rationū cōtra ęternitatē mūdi adductarū: etiā scd̄m opi. tenentē: ꝙ possibile est infinitū actu cathegorematice: cōtra quā magis ꝑcedunt saltē prima, secunda, & tertia. Nā quarta, & quinta ęqualiter ꝑcedunt cōtra ambas. Rōnes uero illarū opi. i. tertio notabili hincinde adductæ possunt solui. Nam negātes possibilitatem infiniti ad rōnes primę opi. dicerent. ¶ Ad primā cōcedit, ꝙ in qualibet parte proportionali pōt deus creare lapidem, uel gradum charitatis. Et cum dicitur: ponatur i esse: in qualibet parte creat, illa neget. Nec ꝑpositio uniuersalis sic debet poni in esse: sed ꝑ singulares incōiunctim sumptas. & harum quęlibet est possibilis. ¶ Si dicis: Vna singularium erit impossibilis. s. in qua demōstratur ultima. Respondetur: ꝙ ultima non est demonstrabilis. quia ultimā nō est possibilis. ¶ Ad scd̄am dicerent, negando, ꝙ continuum habet actu partes infinitas: licet infinitas habeat partes. Et conceditur, ꝙ actu habet omnes partes suas: capiendo ly omnes distributiue, non collectiue. Et cum arguitur: & omnes partes sunt infinitæ. &c. Neget̄ illa: siue oēs accipiāt̄ distributiue: ut manifestum est ꝑ descendentes: immo cōtraria uera est: nullę partes sunt infinitę. Quia quęcūq; demonstrātur, finitę sunt: quia omnes citra ultimā sunt finitę. Vltima aūt demonstrari non potest: quia nulli est ultima. Si uero accipitur collectiue, quia ēt sic similiter falsa est: qa nullæ sunt oēs partes collectiuę: q.a nullæ partes cōtinui sūt partes cōtinui: prer quas nō sint aliæ partes. Nā ita exponitur oēs collectiuē. Oēs partes cōtinui. i. partes continui præter quas nō sūt alię partes cōtinui: sicut oēs Apost. sunt. xij. id est Apost. preter quos non sunt alij, sūt xij. Vel sic, & redit in idē. Apost. sunt. xij & nō est aliquis Apost. quin sit aliquis illorū. Modo nullę partes cōtinui sunt, quin ꝑter illas possint alię signari: cum nulla pars sit ultima: quia quęlibet diuisibilis est in ulteriores. Ad ꝓbationem: nō sunt oēs terminatæ: illud neget̄, capiēdo omnes collectiuē: qa quęlibet partes sunt terminatæ: illæ & illæ, & sic de singulis. Quælibet. n. pars proportionabilis est terminata ad partem proportionabilē, sequē-

Ad. 1. R

Ad. 2.

tem:quia nulla est ultima. Si aūt capiē collectiuè,uera est:quia negat ina cuius unum extremū.s. oēs partes nō suppo- nit. Sed tunc cum infertur illa affirma- tiua:ergo oēs partes sunt infinitæ. Si- cut nō sequitur. Asini nō sunt termina ti,ergo infiniti. Supposito, ꝙ nullus sit asinus. ¶ Ad tertium dicerent cōceden
Ad. 3. do,ꝙ deus potest diuidere quālibet par tem continuā a qualibet eiusdem ꝓpor tionis,q̄a illā,& illā,& sic de singulis, & nō est aliqua,quin eā diuidere possit, & separatam conseruare. Et cum infer- tur,ergo erit infinita multitudo partiū actu separatarū:cōceditur syncathego rematicè,non autem cathegorematicè Ad ꝓbationem, quia tales partes pro- portionales sunt infinitę: hoc negeē, licet infinitæ sint partes proportiona- les capiendo syncathegorematicè.

¶ Sed uidetur cōtra solutionem ad ter tium,ꝙ dabilis sit ultima pars ꝓportio- nalis,igitur. Añs probatur,& pono ca- sum,ꝙ deus in prima mediate horę cre et lapidem pedalem,& similiter in sc̄da parte ꝓportionabili,& sic cōsequēter, & semp dū creat sequentem,annihilet priorē. Tūc quęro in fine horæ,quę sit in instanti a. & tunc est lapis,uel nō. Nō potest dici sc̄dm,quia non annihilatur lapis,nisi alio creato. Si datur primum, ergo ꝓductus est in ultima parte horæ proportionali,quia si nō in ultima par- te ergo in parte anteriori,uel citeriori. Et ꝑ cōsequens in a. esset annihilatus, eo ꝙ in sequēti parte ꝓportionali alius esset ꝓductus. ¶ Similiter si ponatē casus, ꝙ in prima parte ꝓducatur lapis,in secū da annihileē,in tertia ꝓducaē,in quarta iterum annihiletur,& sic deinceps. Quæ ritur utrū in a fit lapis ꝓductus,uel non Quodcūq; dictū fuerit, sequitur,ꝙ sit ultima pars proportionalis. ¶ Similiter alius casus ponitur,quòd duos lapides i prima parte proportionabili dn̄s conti nuet,discontinuet in secunda, & iterū cōtinuet in tertia,& sic conñr. Quęriē utrū in a. sint cōtinuati,uel discōtinua ti. Et quodcūq; dr̄,dabitur ultima pars proportionalis. Rūdetur admittendo casum. Cōsequenter dicitur,ꝙ in qua- cunq; parte horæ creatur lapis nouus, & annihilatur prior,& omnis lapis crea tus annihilabitur. & post quemlibet a- lius creabitur. Sic in secundo casu in qualibet parte proportionali, aut lapis creatur,aut annihilatur. Ois tamen la pis creatus annihilatur. Suo modo di- citur in tertio casu. Et cum quæritur, quod sit in a. Dicitur id,qđ deo placue rit,potest esse lapis. Vel non esse conti nuus,uel diuisus,quia casus nihil dispo nit de a. Solum enim disponit de parti bus proportionabilibus horæ, a autem nihil est illius horæ,sed est finis extrin- secus horæ. Hora enim durat usque ad a. exclusiuè. ¶ Si dicis, uolo,ꝙ a sit in- stās intrinsecè terminans horam,& ita est pars horæ. Respondetur nō admit- tendo casum,quia non datur ultimum instans rei successiuę: sed res succesfi- ua desinit per primum non esse: in- stans autem intrinsecè terminans est ultimum instās esse. ¶ Vltima ratio il- lorum,non uideo,quomodo soluatur, quia non apparet manifesta contradi- ctio,nisi dicatur, ꝙ implicant contradi ctionē,quam conijcimus ex probabili- bus,licet nō ex demonstratiuis. Vt plu- res deos esse implicat contradictionē, licet illa euidenter ostendi nō possit, ut multi dicunt. Videtur tamen,ꝙ ali- ter posset responderi ad istam replicam contra solutionem, primo negetur as- sumptum. Ad probationem dicitur,ꝙ in fine horæ est lapis, licet finis horæ non terminet partes proportionales, ita ꝙ detur ultima,quia cum produci- tur in fine horæ,lapis illa pars propor- tionalis, quæ correspondet fini horæ non est ultima, sed potest ulterius di- uidi. Negetur ergo, ꝙ productus est in ultima parte proportionali horæ, sed in parte finali horæ. Et licet omnes par tes horæ sint pertransitæ,& non tamen omnes partes proportionabiles horæ sunt pertransitæ,ut possit exemplifica ri de figura,ubi supra. Sit gratia exem- pli.a. principium horæ. b. medietas.c. finis. ¶ Ad rationes etiam negantium

possibilitatem infiniti responderi secundum oppositam opi. ¶ Ad primam, Ad. 1.
ꝙ deus potest separare omnes partes cõtinui: sed hoc est impossibile &c. Negetur impossibilitas: si ly omnes capitur distributiuè. Et conuenienter dicitur, ꝙ omnes illæ partes sunt diuisibiles, & non indiuisibiles. Et si ultra arguitur: igitur non sunt omnes partes accipiendo omnes distributiuè: cõceditur, quia nullę partes sunt omnes partes distributiuè. Nec ex illo sequitur, ꝙ non omnes partes sint diuisibiles; sicut non sequitur: Nulla animalia sunt omnes homines; ergo non omnes homines sunt animalia. Si uero omnes capitur collectiuè. Negetur, ꝙ deus potest separare omnes partes: quia nullæ sunt omnes partes. ¶ Ad secundam dicitur: ꝙ Ad. 2.
in qualibet parte proportionali deus potest creare lapidem, potest etiã tollere medietatem continui. Et cum infertur: ergo in fine esset diuisum in omnes medietates: capiendo omnes disiunctiuè. Conceditur, ꝙ in illas, & in illas demonstrando centesimam, millesimam &c. Tamen non sequitur, ꝙ in fine horę sint indiuisibiles: quia nunquam ueniret ad finem partium proportionabilium; quia non datur ultima: sed capiẽdo omnes collectiuè, negetur, ꝙ continuum esset diuisum in omnes partes: quia nullæ sunt omnes partes collectiuę. ¶ Ad tertiam dicitur. Negetur, ꝙ Ad 3.
impossibile esset, ꝙ in qualibet parte deus crearet lapidem. Ad probatiunẽ. Non sunt dabiles omnes. Si omnes tenet se ad partem prædicati, uerum est: quia nullæ sunt omnes tam distributiuè, quàm collectiuè. Distributiuè: quia nullæ partes sunt omnes, .i. illæ non sunt omnes: & illæ non sunt omnes: & sic de aliis. Nec collectiuè, ut patet. Sed ex illo non sequitur, ꝙ in qualibet parte potest creare animam. Sicut non sequitur. Nullæ domus sunt omnes domus. Ergo non in qualibet domo est paries, uel tectum. Et ita patet, ꝙ hinc inde rationes non demonstrant. Tantum de quęstione.

QVAESTIO. IIII.

VTRVM creare repugnet creaturæ. ¶ Prẽmittetur primò unum notabile. Secundò conclusiones duæ inferentur. Tertiò mouebuntur dubia. Quãtum ad primum. Notãdum, ꝙ licet creare multipliciter accipitur: ut patuit in solutione. vi. dubij. q. ij. Ad propositum Arti. 1.
tamen dupliciter accipi potest. Vno modo strictissimè, ut excludit coactionem Nota. 1
causæ tam materialis, quàm efficientis. Alio modo largius, ut excludit concausationem materiæ, uel subiecti: non autem efficientis. Primo modo: creare est producere effectum de nihilo sine concursu alterius causæ efficientis, uel subiectiuè. Illo modo nihil potest creare effectum, nisi fuerit eius causa totalis, & præcisa. Secundo modo: creare, est producere aliquem effectum de nihilo sine passo, seu subiecto præsupposito tempore, uel natura. Dicitur tẽpore. uel natura: quia non oportet passum semper præcedere effectũ tempore. Si enim producatur passum aliquod in eodem instanti: potest creatura habere effectũ sui in passum: ut si deus in instãti crearet medium inter nos, & solem: sol in eodẽ instanti illuminaret. Et anima christi in istãti suæ creationis produxit in seipsa actum nobis meritorium. Pro illa quæstione uide Ockam in. ij. q. vij. & quodl. ij. q. viij. & ix. ¶ Quãtum Arti. 2.
ad secundũ est conclusio prima. Creare B
primo modo accepto uocabulo repugnat omni creaturæ. Illa conclusio cum Cõcl. 1
sequenti demonstrari nõ potest: sed põt rationabiliter persuaderi. Probatur: quia creatura non potest esse causa totalis effectus, & præcisa sine coactione dei. Igitur non potest creare. Consequentia tenet ex quid nominis creare. Antecedẽs probatur: quia causa secũda nõ põt causare sine prima. Cõsequẽtia nota cum maiore: quia prima causa plus influit in effectum, quam secunda: ut dicit Proculus li. de causis. Minor patet: quia sicut creatura dependet a

prima causa in fieri, & conseruari: ita & in causari. Item suspendente prima causa suam actionem, nihil agit creatura, ut patuit in ecclypsi solis tempore Dominicæ Passionis: & in igne pueros non ledente in fornace regis chaldeorum. Dan. iij. ¶ Item ꝙ creatura non potest esse causa totalis effectus: probatur: quia nec naturalis, nec libera. Non naturalis: quia principium naturale æqualiter se habens ad plura eiusdem rationis non impeditum, uel producit quodlibet, uel nullum. Igitur creatura naturaliter actiua si fuerit causa totalis, qua ratione producit unum indiuiduum: eadem ratione omnia eiusdem rationis: & sic infinita: quod est impossibile. Neque libera: quia sic ageret per uoluntatem. Posset autem uelle infinita producere; & ita crearet infinita: quod reputatur inconueniens. ¶ Secunda conclusio. Etiam secundo modo accipiendo creare, creatura creare non potest. Probatur. Nihil in producendo necessariò requirens passum potest creare, omnis creatura necessariò requirit passum in agendo, igitur nulla creatura potest creare. Consequentia nota. Maior patet ex quid nominis creare secundo modo accepto. Minorem probat experientia, unde sumitur artis principium. Nunquam enim expertum est creaturam producere totaliter, uel partialiter aliquid sine passo. Nec est uerisimile, si posset creatura sine passo producere: ꝙ perpetuò frustraretur illa potentia, quin aliquando exiret in actum creationis. ¶ Quantum ad tertium est primum dubium. Vnde repugnat creaturæ, ꝙ non potest aliquid sine passo producere. Ad hoc breuiter respondetur, ꝙ repugnat creaturæ ex conditione suæ naturæ, quàm recepit a deo. Nam sicut creaturæ a deo habent, ꝙ agunt: ita etiam habent ab eo determinatum modum, & ordinem agendi secundum illud Roman. xiij. Quæ a deo sunt, ordinata sunt. Hic aũt modus, & ordo agendi nobis per experientiam innotescit.

Cõcl. 2

Dub. 1. Arti. 3.

L

sicut si quęritur. Quare sol non humectat, & infrigidat, sicut luna. Et luna non calet, & exiccat sicut sol. Nulla causa assignatur: nisi natura utriusque: quam sic utranque deus condidit: & hoc nobis per experientiam innotuit. ¶ Alias causas nonnulli assignare conati sunt; sed non sufficiunt. Vnde aliqui pro causa assignant: quia uirtus diuina est eius substantia. Virtus autem creaturę est accidens. Sed alibi patebit, ꝙ etiam potentia, & uirtus agendi creaturæ est eius substantia: ut in angelo, anima, & sole. Denique hoc nihil ad propositum; quia esto, ꝙ uirtus creaturæ esset accidens, propter quód non posset attingere substantiam; ex hoc non sequitur, ꝙ non possit creare accidens. ¶ Nec ualet dicere, ꝙ crearet quia est rem de nihilo producere inter aliquid autem, & nihil, siue nõ ens simpliciter est distãtia infinita: quæ requirit uirtutem producẽdi infinitam, quæ repugnat creaturæ: ideo repugnat creaturæ. Id non ualet dicere: quia supra declaratum est, ꝙ in omni productione formæ naturalis, forma producitur de nihilo, & nihil formæ pręfuit. Similiter falsum est, ꝙ inter non ens simpliciter, & ens sit distantia infinita: quia non ens simpliciter a nullo distat. Verum, ꝙ non est finita distantia: quia nulla distantia. Nec ualet dicere, ꝙ per creationem communicatur effectui esse: esse autem est effectus uniuersalissimus: ideo requirit causam uniuersalissimam, quæ est prima causa. Nam eo ipso, ꝙ esse est effectus uniuersalissimus, ideo conuenit omni causæ agenti. Nam omne agens producẽs effectum de nouo dat sibi esse, post non esse. Ideo dare esse, non est proprium primo efficienti: sed conuenit omni causæ effectiuę. ¶ Secundum dubium. Contra conclusionem primam, & eius probationem. Nam in augmẽtatione naturali qualitatis est causa naturalis sufficiens, æqualiter se habens ad plures effectus gradus scilicet eiusdem rationis: & tamen primò produ-

Dub. 2.

H

cit unum determinatum gradum, & postea alium, & sic deinceps. Dubium illud quærit. Vnde determinantur cau sæ naturales ad unum effectum, & non ad alium eiusdem rationis. Ad quod respondetur theologicè, ꝙ illa determinatio est a deo, qui libere coagit ad producendum unum certum indiuidualem effectum: & postea alium eiusdem rationis. Aliter dicitur magis physicè, ꝙ illa determinatio ad unum effectum in omnibus naturalibus actionibus prouenit in omnibus causis superioribus, & inferioribus certo modo approximatis. Vnde ꝙ primò producitur unus gradus in augmentatione, plusquam alius naturaliter loquendo est ex tali dispositione, & approximatione corporum cælestium, & inferiorum. Ideo ponens, ꝙ omnia agentia superiora, & inferiora eodem modo approximentur passo eidem; habet dicere, ꝙ erit omnino idem effectus numero. Vnde uidetur imaginandũ, ꝙ cuilibet dispositioni & approximationi causatum superiorũ, & inferiorũ nume rali correspondet unus certus effectus numero, & nullus alius eiusdẽ rationis. Et quoties uariantur causæ, etiam eędem secundum situm, & approximationem producit alius effectus ad minus, alius numero. Et sic si uera esset opinio, ꝙ post triginta sex milia annos eædem causæ reuerterentur, ac eodem modo dispositę approximate: quam alii qui Platoni attribuunt: tunc omnia

Dub. 3. reuerterẽtur eadem numero. ¶ Tertiũ

E dubium cõtra cõclusionem secũdã. Nã creatura põt annihilare. ergo & creare. Consequentia tenet, quia eiusdem potentiæ est annihilare, & creare. Antecedens probatur: quia quãdo corrũpitur forma ab agente naturali, erit purũ nihil. i. oino nihil eius manet nõ minus, q̃ si annihilaretur a deo. ¶ Si dicis: ꝙ talis forma non erit purum nihil, sed reuertitur in potentia materiæ. Cõtra si manet in potentia materię: tunc posset reduci ad actum. Aut ergo ab agente creato, aut icreato. Si a creato: tũc agẽs creatum posset naturaliter corruptum idem numero reparari, quod non cõcedit ur. Si per agẽs increatum, tunc deus non posset annihilare formam materialẽ, nisi annihilaret materiã: quia remanente materia, remanet forma in potẽtia eius. ¶ Itẽ arguitur. Creatura potest cõseruare formam sine subiecto etiam accidentalem, ergo potest producere sine subiecto: & per consequens creare: Antecedẽs probatur: quia si deus destrueret medium susceptiuum luminis: adhuc sol haberet eandem uirtutẽ conseruandi lumẽ, quã modo habet ideo adhuc conseruaret lumẽ. Pono enim, ꝙ deus conseruet lumẽ destructo subiecto: tunc sicut sol prius cum deo producit lumen in subiecto, per eandem uirtutẽ, & nũc cõseruat cum deo sine subiecto. ¶ Ad primum dicitur: ꝙ annihilare accipitur quandoq; pro mutatiõe, qua destruitur aliqua forma; ita ꝙ nihil ipsius manet: sic forma per corruptionem uerissimè annihilatur. Sicut enim ante sui productionem fuit purũ nihil ad sensum supra expressum: ita & post erit purum nihil: & ideo uerissimè annihilatur. Alio modo accipitur annihilare, ut opponitur creationi: & sic illud tantum dicitur annihilare, quod rẽ reducit ad nihilum: & sic in agendo nõ requirit materiam. Et illo modo: quia creatura in omni sua actione præsupponit materiam: non potest annihilare. ¶ Posset etiã negari consequẽtia. Potest annihilare, ergo & creare. quia admisso ꝙ posset annihilare, nõ sequitur, ꝙ possit creare. Quia aliter se habet causa efficiẽs, & non ęqualiter ad rem existentem: & aliter ad rem, quæ non existit. Nam annihilans potest determinate respicere illud annihilandũ: quia est in actu, ita ꝙ non æqualiter respicit omnia alia. Sed creatura rem creandã, quæ non est ęqualiter, respicit, sicut omnia alia non existentia. Hoc est: æqualiter se habet ad oia nõ existẽtia: & ideo non potest creare effectum determinatũ, sed potest annihilare determinatũ: sicut põt determinatę respicere. ¶ Ad

secundum potest etiam dupliciter responderi. Vno modo negando antecedens. Et dicitur, ꝙ destructo subiecto luminis, sol non potest ipsum conseruare: sed solus deus. Ad probationem. Concesso, ꝙ habet eandem uirtutem naturæ conseruandi, quia prius habuit uirtutem conseruandi lumen in materia, & illā adhuc haber, quia adhuc cōseruaret, si eēt materia, aut subiectū: Nunquam enim habuit uirtutē conseruandi sine subiecto: ideo nūc nō cōseruat destructo subiecto. ¶ Aliter posset dici. Concedendo antecedens, ꝙ creatura posset conseruare sine subiecto. Et negetur consequentia, ꝙ ideo & creare. Cuius ratio est pariformiter, ut dictum est de annihilare: quia aliter agēs respicit productū in actu, & aliter respicit non producta: quia quando res nō est producta, agens instanti, quo posset producere æqualiter respicit omnia effectibilia, saltē eiusdē ratiōis: & ita uel oia in illo instāti produceret, uel nullū. Sed post productionem aliter se habet agēs ad effectū productū, & in esse positum, quàm ad alia eiusdem rationis: quę nō sunt in actu. Et ita nō se habēt ęqualiter ad illa, quando unū est, & aliud nō est: ideo potest seruare, quod ē sine subiecto. Nō potest autē quod nō est pro

Dub. 3. ducerī sine subiecto. ¶ Quartū dubito adhuc contra eandē conclusionem. Creatura de facto creat. Probatur: quia producit aliquid sine subiecto. Nam in sacramēto eucharistię, producitur calor a calore circūstāte in ęstate: & frigiditas a frigiditate circunstāte in hyeme: & huiusmodi qlitates fiūt sine subiecto. Quod si dicis, ꝙ qualitates ibi sunt in quantitate, & ita non sine subiecto. Arguatur tūc de quātitate: quia p cōdensationem, & rarefactionē specierū pducitur noua quātitas, quę nō est in subiecto. Quod aūt hāc a causis naturalibus probatur communi medio: quia approximatis causis naturalibus, incipit esse effectus: & eis nō approximatis nō producitur effectus. Similiter causa naturalis de speciebus panis, uim producit uermem, & eius formā substātialē, & illa nō educitur de potētia materię; quia non est ibi materia. ergo creatur. ¶ Ad illud dicitur: ꝙ oēs illæ mutationes in accidentibus eucharistiæ fiunt a solo deo miraculosē: ut uult beatus Anselmus. De uerme potest dici: ꝙ uel deus miraculosē reproducit materiam: & tunc p agens naturale de potētia materię educit formam uermis ¶ Vel dicitur, ꝙ totum fit a deo productio scilicet uermis, quoad materiam, & formam. Et de hoc latius in quarto uideri solet. Ad pbationem dicitur: ꝙ illud principium scilicet, quando ad pręsentiam alicuius ponitur effectus, qui sine eius præsentia nō produceretur: tunc illud pręsens est causa talis effectus. Dicitur ꝙ intelligendum est, quando effectus natus est naturaliter causari, & esse ad præsentiā agētis. Tūc enim efficere nō est aliud, nisi ad pręsentiam eius aliquid esse. In proposito aūt non est sic: quia ille calor, siue uermis non est natus causari ab igne, uel alia causa naturali: eo ꝙ non est ibi subiectum, siue passum. Vnde nisi deus produceret miraculosē, nihil ageret præsentia causarum naturalium. De hoc magis in quarto. Et tantum de hac quæstione.

QVAESTIO. V.

QVINTO queritur circa secundam partē distinctiōis primę: in qua magister ostēdit deum esse causam nō solum efficientē: sed etiā finalem omnium. Vtrum deus sit causa finalis omnium. ¶ Pro tota ista quęstione uide Ockam in ij. q iij. quia est multum clarus, & latus. Vnde in ista quæstione erunt articuli tres. Primus de causa finali in genere. Secundus respondet ad quæsitum. Tertius monebit dubia quædam: & soluet. ¶ Circa primum notandum, ꝙ refert loqui de fine: & causa finali. Nam finis est terminus rei, uel operationis: ut punctus lineæ, & forma, aut effectus Arti. 1. Nota. 1 A

productus est terminus motus, uel operationis, quo scilicet producto cessat motus operatio. Sed causa finalis est illud, quo agens mouetur ad operandum. ¶ Et potest dupliciter accipi uno modo strictè. Alio modo largè. Strictè dicitur illa, quæ simpliciter est finalis, & ultima: & ita quod non ordinatur in aliam, sed aliæ in eam. Largè dicitur illa, in quam aliæ ordinantur: siue ipsa ordinetur ultra in aliam: siue non. ¶ Primo modo strictè: causa finalis est aliquid amatum amore amicitiæ ab agente propter ipsum aliquem effectum producente. ¶ Ad cuius intellectum notãdum, quod potest distingui amor, scilicet amor amicitiæ tantũ, amor cõcupiscentiæ tantũ, amor amicitię, & cõcupiscentiæ simul. ¶ Amor amicitiæ tãtũ, est amor, quo diligitur aliquid obiectũ: nõ præsupponendo aliquẽ aliũ actũ uolendi, uel nolendi in uoluntate. Vt si quis diligit potũ dulcem, uel uitam suã absolutè nullo alio actu uoluntatis necessariò præuio: quo scilicet non existente non diligeret. ¶ Amor concupiscentiæ tantum, & quando aliquid diligitur amore genito ab actu uoluntatis præuio, quo non præuio non dĩligeretur. Exemplum. Aliquis diligit deum propter se deum. Et quia nouit diuinum esse præceptum de diligendo proximum: ideo diligit proximum speciali actu dilectionis distincto a dilectione, qua diligit deum: ita quod in uoluntate sint duo actus amoris distincti: quorum uno diligitur deus propter se præcisè: & alio actu præcisè proximus. qui tamen actus non fuisset elicitus: nisi præuio actu dilectionis dei. ¶ Amor simul amicitiæ, & concupiscentię, est amor, quo diligitur unum propter aliud: & simul eodẽ illud aliud: ita quod ibi est tantum unus actus elicitus: qui tamen habet duo obiecta. Vnum dilectum propter quod aliud diligitur: & aliud, quod diligitur propter ipsum. Et in hoc patet differentia huius amoris a secundo: quæ est amor concupiscẽtię tantũ: quia ubi amor aliquis est amor concupiscentiæ tantum: ibi sunt duo amores. Vnus amicitiæ, a quo ille amor concupiscentiæ causatur: & ipse amor concupiscentiæ. Tamen iste amor concupiscentię tantum terminatur ad obiectum dilectum propter aliud: & non ad illud aliud, quod propter se diligitur: respectu cuius habet specialem actum amoris. Et hoc modo cum dicitur, quod amor concupiscentiæ est, quo diligo unum obiectum propter aliud dilectum: intelligi debet, quod ly propter, denotet causalitatem efficientẽ amoris amicitiæ alterius respectu huius amoris concupiscentiæ: quo amor amicitię sit causa efficiens amoris concupiscentiæ: non quod denotet, quod utrumque sic dilectum sit obiectum amoris concupiscentiæ. ¶ Amor autem amicitiæ, & concupiscentiæ simul, est unus actus, quo diligitur utrunque, habet enim duo obiecta, ut dictum est, & secundum hoc habet diuersam denominationem. Vt gratia exempli: amor quo diligo deum propter se: & proximum propter deum uno actu: ut habet deũ pro obiecto: dicitur amor amicitiæ. Vt autẽ habet proximum pro obiecto: dicitur amor cõcupiscentiæ. Similiter idem actus esse potest amor, & odium: uelle, & nolle: ut dum peccatum meritoriè nolo, seu odio propter deum: ille actus respectu peccati, est nolitio, & odium: & respectu dei est amor, & uelle. Et secundum hoc aliquis actus uoluntatis, est actus uolendi tantũ: aliquis nolendi tantum: aliquis nolendi, & uolendi simul. ¶ Primus est, quo uolo aliquid propter se. uel quo uolo, seu diligo plura, unum propter aliud. Secundus, quo nolo unum absolutè: uel nolo plura, unum propter aliud nolitum. Tertius, quo aliquid nolo propter aliud uolitum: uel econuerso. Exempla sunt plana. Et de hoc latius lib. j. distin. j. q. j. de usu. ¶ Ex illo sequitur primò; quod nulla operatio, aut effectus per operationem acquisitus est causa finalis. Coro. 1 B
Patet: quia nihil tale amatur amore amicitiæ. Nam operatio, uel effe-

ctus per operationem acquisitus, amatur amore concupiscentiæ; quia talem operationem, aut effectum cócupisco mihi, uel alteri: igitur psupponit amorem alterius, mei ipsius s. uel alterius; cui operationem, uel opus cócupisco. Vnde nunq̃ primó amo operationem, uel opus, sicut si quis mouendo, uel ambulando acquirat sanitatem. sanitas nõ est causa finalis ambulationis illo modo; sed ipse homo amatus, qui sibi concupiscit sanitatem; sed causa finalis ambulationis, quia ipse primo amatus mouet seipsum ad ambulandũ. ¶ Secundo sequitur: ꝙ quando sunt plures effectus ab eodem agente ordine quodam procedentes: ita ꝙ unus ordinatur ad aliũ: causa finalis ultimi effectus, est causa finalis omnium precedétium effectuum. Vt exempli causa: quis diligit uitá suá propter se: propter hanc sanitatem cõseruat: uel acquirit per potionem amaram, quam conficit ex uarijs herbis, & radicibus laboriosé acquisitis, & eradicatis. Ecce hic multi effectus ordinati; semper primus in sequentem. s. quæsitio herbarum eradicatio, decoctio, potio, sanitas. Causa autẽ finalis sanitatis, est causa finalis omniũ præcedentiũ effectuũ: & nullus effectus causa finalis alterius: qa nullus effectuũ amatur amore amicitię: sed oẽs amãtur finaliter, ꝑpter ipsum hominem seipsum amore amicitiæ diligentem.

Coro. 3 ¶ Tertio sequitur: ꝙ proprié loquendo de causa finali, non quicquid respondetur ad quæstionem factam per ly propter quid, est causa finalis. patet quia ad quæstionẽ propter quid, factam de effectu priore bené respondetur effectus posterior. Vt si quæritur: propter quid effodiuntur herbæ. Bene respondetur: propter potionem, uel sanitatem. Et nihil horũ est causa finalis. ¶ Sed diceres. Hoc est contra philosophum. i j. physicorũ per hoc describentem causam finalem: scilicet ꝙ respondetur ad quæstionem factam propter quid. Respondet, ꝙ quærere propter quid cõtingit dupliciter. s. uel propter quid oditum: uel ꝑpter quid amatum. Quod primo modo respondetur, non est causa finalis. Nam si quæritur, propter quid aliquis ambulat; uel abstinet: responderi potest propter infirmitatem amouendam: & tamen infirmus non est causa finalis ambulationis, seu abstinentiæ. Quod secundo modo respondetur ad interrogationem factam per ly propter quid, est aliquid, propter quod amatũ aliquis aliquid facit. Hoc potest amari amore amicitię, uel concupiscentiæ. Et quod secundo modo amatur, non est propri jsimé finalis causa, quæ nunc diffinita est; licet posset dici causa finalis secundum diuisionem statim ponendam. Et sic ad philosophum dicitur; ꝙ uel loquitur de causa finali largé. Vel intelligi debet, ꝙ illud, quod respondetur ad propter quid amatum amore amicitiæ, est causa finalis.

¶ Quarto sequitur, ꝙ causa finalis illo modo cõmuniter præexistit operationi. Et si secundum rectam rationem intendatur, non est ignobilior illo, quod est ad finem. Patet: quia amor amicitię causę finalis prę existit operationibus. Et secũdum rectam rationem quod perfectius est, non ordinatur in minus perfectum, non enim diligendus est deus finaliter propter quodcunque bonum creatum. Hoc enim esset uti fruendo, scilicet deo, quod est tota peruersitas secundum beatum Augustinũ. ¶ Quinto sequitur: ꝙ illud commune dictum, ꝙ causa finalis est prima in intentione, & ultima in executione; quantum ad primam partem, est simpliciter uerum; quia est primó amata amore amicitiæ: priusquam aliquid fiat in ipsum ordinatum. Secunda pars non est intelligẽda, ꝙ causa finalis ultima sit in executione, ita ꝙ ultimo acquiratur: quia præexistit operationi; sed est ultima in executione. idest dirigit agens usque ad ultimum effectum; quia est illud, propter quod omnia alia fiunt. Vel potest dici, ꝙ prima pars uera est de causa finali propríe dicta. Secunda uero de effectu ultimo acquisito ordinato in causam finalem; quæ etiam dicitur causa finalis largé

largè, quę infra describetur. Quia sicut uerba sonant non potest esse uerum de uno, & eodem, quia illud, quodcunque fuerit: si amatur amore amicitię: non erit ultimum in executione. Si amatur amore concupiscentię: non erit primum in intentione, quia illi præsupponitur amatū amore amicitię. ¶ Dicitur notanter in descriptione causæ finalis ab agente propter ipsum aliquem effectum producente, quia omnes causæ simul concurrunt ad causandum effectum: igitur causa finalis non causat in genere suo: nisi quando efficiens in genere suo causat. Et ita nunquam est causa finalis: nisi quando effectus aliquis intus, uel extra producitur. Et ideo ad causalitatem finis non sufficit ipsum amari, & desiderari: nisi propter huiusmodi amorē, ac desideriū, aliquis effectus producatur: alioquin aliquid esse causa sui ipsius: quod est impossibile. Et hoc infra clarius declarabitur. ¶ Et hanc causam finalem uocat finē gratia cuius, effectū uero in ipsū ordinatum finem quo. ¶ Causa finalis large est aliquid amatum amore amicitię, uel concupiscentię, uel etiam odium ab agente propter quod agens aliquem effectum producit. Dicitur amore amicitiæ, propter finem primò intentum: quæ propriissimè est causa finalis: de quo data est præcedens descriptio. Vnde patet, φ illa acceptio causæ finalis est superior ad primam. ¶ Dicitur uel concupiscentiæ, propter effectus posteriores: qui ut amati sunt causæ finales priorum, secundum hanc acceptionem causæ finalis. Vt in exemplo priore non solum homo: uel uita hominis dilecta propter se amore amicitiæ est causa finalis: sed etiam sanitas est causa potationis amarę potionis propter quā potio sumitur, alias non sumeretur: nam qua ratione unus finis a uoluntate præstitutus est causa finalis: eadem ratione & alius. Sed in casu, sicut uita hominis præstituitur sanitati, & ceteris: potioni scilicet, & confectioni &c. Ita & sanitas a uoluntate pstituta est, tanq̃ finis potioni, & cæteris. Vnde uerè potest dici causa finalis: licet non simpliciter ultima: quæ est primo intenta: & tamen sanitas non amatur amore amicitiæ, sed tantū concupiscentiæ. Quod patet: quia sanitas non amatur nisi duplici amore. Vno quo uoluntas uitam amat: propter quam amatam amat sanitatem. Et alio, quo amat potionem amaram propter sanitatem. Et ambo isti amores sunt amores cōcupiscentię: quia per utrumque cōcupiscitur aliquid alteri. Nec uidetur aliqua necessitas cogens ponendi alium amorem amicitiæ, scilicet respectu sanitatis: quia sanitas absolutè propter se diligeretur sine relatione in aliud: quia antequam præstituatur a uoluntate, tamquā finis: prius uita amatur. igitur sanitas primo diligitur illo amore: quo diligitur propter uitam hominis. Et per hunc amorem præstituitur a uoluntate, tamquam finis cęterarum operationum, & operum propter sanitatem factorum: hic autem est amor concupiscentię. ¶ Ex illo sequitur: φ eiusdem effectus possunt esse plures causæ finales subordinatè. Patet in exemplo: quia primi effectus, utputa euulsiones herbæ omnes sequentes effectus ordinati: confectio, potatio, sanitas amati amore concupiscentiæ: & uita dilecta amore amicitiæ sunt causæ finales. Coro. 1 ¶ Secundò sequitur: φ quilibet finis a uolūtate creata præstitutus amatur duplici amore. Nam quilibet finis causalis est finis primo intentus medio, uel ultimo. Si sit primo intentus: amatur amore amicitiæ: & alio amore concupiscentiæ: quo aliquid diligitur propter ipsum amore illo, qui habet duplex obiectum. scilicet illud, propter quod diligitur, & illud, quod propter alterum diligitur. Si fuerit medius: tunc amatur duplici amore cōcupiscentiæ. Vno, quo finis ille medius alteri fini primo intento concupiscitur. Et alio, quo aliud obiectum scilicet finis posterior propter ipsum finem medium amatur: qui .s. non amaretur, nisi esset finis medius intentus. Vt in exemplo præmisso Coro. 2

C D

sanitas diligitur ppter uitã hois pcise uno amore: & eadem sanitas diligitur alio amore: quo potio amara diligitur propter sanitatem. Sic potio amara diligitur uno amore, quo dictus est. s. propter sanitatem: & alio quo cõfectio potionis diligitur propter potionẽ, si fuerit ultimo intentus; similiter diligitur uno amore ppter finem priorẽ: & alio, quo diligit primus effectus ppter ipm, ut in exẽplo. Sic primus effectus collectio herbarũ. Secundus confectio earũdem in potũ: tunc confectio potus est finis ultimo intẽtus. Nã collectio ipsa, q̃ posterius intenditur, & non est finis, qa nulla operatio saltẽ exterior pcedit, cuius est finis. Illa ergo cõfectio duplici amore diligitur. s. uno, quo diligitur ppter potationem. Alio, quo collectio diligitur propter eam cõfectionẽ: ipsa autẽ collectio uno solo amore diligit. s. ppter cõfectionem: nihil. n. pcedit, qđ diligatur ppter eam. ¶ Tertiõ sequit: ꝙ amor cõcupiscentiæ, quo diligitur aliquid aliqñ causatur liberẽ, & cõtingenter, aliqñ necessariõ, & naturaliter. Primũ patet: quia si in priori exẽplo amor sanitatis nõ esset amor efficax: sed magis uoluntas cõplacentię, aut conditionata: puta si infirmus uellet sanitatem actu cõplacentię: uel si uellet eam, si nõ esset impedimentum. s. amaritudo potionis: quã non uult subire. (Sicut non nunquã magis infirmus eligit sustinere infirmitatem longam, quã breuem medelæ seueritatẽ) Stante tali uolitione in uoluntate, & dictamine in intellectu: ꝙ sanitatem cõsequi non põt: nisi bibendo potionem amarã, nõ necessitatur ad bibendũ: licet placeat sanitas, & uellet sanari, si aliter posset. põt tamen cõtingenter uelle bibere. Stãte autem uoluntate efficaci in uoluntate: qua uult omnino sanari: & amouere omne impedimentũ, qđ est in potestate sua, & facere quicquid potest ad consequẽdum sanitatem; & dictamine in intellectu; ꝙ non põt consequi sanitatẽ nisi per potionẽ amarã, necesse est, ꝙ uelit potionẽ amarã, nec põt non uelle, ideo hoc uelle, non est in potestate uoluntatis immediatẽ, nec uidetur necessitas ponendi actiuitatẽ uoluntatis respectu huius uelle. Sed solũ habet se passiuẽ respectu eius: qa ille actus cõsequitur necessitate naturali positionẽ priorũ actuum in uoluntate, & intellectu. Verum tamẽ est in ptãte uolũtatis mediãtibus actibus alijs: qa põt deponere uoluntatẽ efficacem sanitatis: & tũc si uult potest deponerẽ illud uelle. ¶ Ex quo patet, ꝙ aliquis actus est immediate in ptãte uolũtatis nullo actu preuio: quę tamen mediantibus alijs, non est in ptãte uolũtatis: Patet ex dictis. ¶ Dicitur etiã uel oditũ: qa aliqñ obiectũ nolitionis, siue oditũ est cã finalis alterius noliti, uel etiã uoliti: ut in exemplo. Ponamus sanus odit mortẽ, propter quam nolitã, odit infirmitatẽ, propter illam oditam uult recipere potionem amarã, ut non cõtingat, siue accidat infirmitas. In illo casu mors nolita est cã finalis propter quam oditur infirmitas. Eadem infirmitas est causa finalis uolitionis, qua uult bibere potionẽ amarã, quia ppter illam oditã, ut non contingat, siue accidat, uult bibere potionẽ amarã: alias non bibiturus. Patet simili ratione, qua prius, quia iam mors odita pręstituitur, tanquam illud, propter qđ odit infirmitas: & ipsa infirmitas nolita pręstituitur a uolũtate tãquam illud propter quod cauendũ amat potio amara. ergo utrũque mors, & infirmitas oditę sunt causę finales. Mors infirmitatis oditę: & infirmitas potiõis uolitæ. ¶ Sed in hoc differũt causalitas causæ finalis mediantibus actibus uolendi, & mediantibus actibus nolendi: quia primũ uelle non habet causam finalẽ præstitutã a uolũtate creata, ut dicet. Primũ autẽ nolle habet causam pręstitutam a uoluntate creata: quia omne nolle naturaliter loquẽdo pręsupponit uelle: quia nihil nolo, uel odio positiuẽ, nisi, quia aliquid uolo, & diligo: cui nolo id, qđ odio tanquã ei discoueniẽs aut repugnãs: sicut nõ odio mortẽ per actũ nolẽdi: nisi qa uolo, & diligo uitã, cui repugnat mors.

Et ita qđ ē obiectū primę uolitiōis necessario psupposite primę nolitioni. s. uita dilecta:est causa finalis primę nolitionis. Per illud principiū, ꝙ cā finalis præstituta a uoluntate humana est aliquid in se amatum, & uolitū ab agente propter hoc aliquē effectum producente: quia ergo diligo uitam meam, odio mortem. Et ideo uita mea est cā finalis primę nolitionis: q̄a nolo, & odio mortē.

Coro. 1 E ¶ Ex illo sequitur: ꝙ aliquis finis nolitionis pstitutus a uolutate creata, amatur amore amicitię: aliquis nullo amore amatur: sed solum oditur, & est nolitus. Primū patet de fine primę nolitionis secundū casum prius positum: quia uita hoīs, ppter quā dilectā præcise odit mortē: amatur amore amicitię. Scdm patet: quia finis secūdę nolitionis, quæ est mors, nullo modo amatur: sed solum oditur.

Coro. 2 ¶ Secundō sequitur: ꝙ quilibet finis nolitionis duplici actu amatur, uel oditur. Patet in casu. Vita hominis, quæ est finis primæ nolitionis, amatur uno amore amicitiæ in se: & alio actu, quo oditur mors præcisē propter uitā uolitā. Qui actus licet sit simpliciter actus nolendi; tamen ut terminatur ad uitam, ut ad obiectum denominatur actus uolendi. Vt autem terminatur ad mortem nolitam, denominatur actus odiendi: sicut actus, quo aliquis odit peccatum propter deum, ut terminatur ad peccatum: dicit actus nolēdi, & odium. Vt autē terminat ad deū: est actus uolendi, & diligendi: quia nullus meritoriē odit deū. Sed actus odiēdi pctm̄ meritorius est, & non nisi relatus in deum. igitur est actus nolendi, & diligendi deum: quia oīs actus uolūtatis respectu cuiuscūq; obiecti, est uelle, uel nolle, uelle est diligere: nolle est odire: sic in proposito. Similiter mors, q̄ est finis scdę nolitionis, qua nolo infirmitatē pręcisē: quia nolo mortē: est odita duplici actu nolē di. Vno quo oditur mors propter uitā dilectā. Alio quo oditur infirmitas propter mortē oditā. Similiter infirmitas duplici actu oditur. Vno quo oditur propter mortē nolitam. Alio, quo amatur potio amara propter infirmitatem nolitā. qui actus licet sit formaliter uel le: tamen quatenus terminat ad infirmitatem, dr̄ nolle.

Coro. 3 ¶ Tertiō sequitur ꝙ aliquid nolle est in potestate uoluntatis, aliud non. Patet simili ratione, sicut supra de actu uolendi: ut si quis uoluerit sanitatem uoluntate non efficaci: & dictet sanitatem non posse stare: nisi quis odierit cibum delicatum, stat adhuc in potestate uoluntatis nolle talem cibum, uel non nolle. Si uero ponatur uoluntas efficax respectu sanitatis cum tali dictamine intellectus: iam actus nolendi non est in potestate uoluntatis. Et illo modo potest intelligi illud. vij. ethicorum. c. iiij. ubi dicitur. Si fuerit opinio uniuersalis in ratione, & opinio de singulari accepto a sensu, & ex illis una ratio fiat: necessariō conclusum est uoluntati, ut confestim sequatur operatio: si non fit prohibitio. Ponit exemplum Philosophus: ut si ratio dictet, ꝙ omne dulce gustari, oportet ut mediante sensu, dictet hoc uinū est dulce: necessarium est potantem, & non prohibitum simul, & hoc. Et ita stā tibus illis actibus, dū ad sit uolūtas efficax in uoluntate respectu maioris, non est uolitio conclusi in potestate uoluntatis. Cessante autem uoluntate efficaci in uoluntate, quantumcunque stet dictamen respectu maioris in intellectu simul, & minoris: non necessitatur uoluntas ad gustandum: ut supradictum est in suo modo de actu nolendi.

Not. 1 F ¶ Secundō principaliter circa causationem causæ finalis notandum: ꝙ sicut sunt quatuor genera causarum: sic cuilibet correspondet propria causatio. Vnde causatio efficientis est efficere, agere, producere extrinsecē aliud, cuius ipsum non est pars. Non enim omnis causatio, cuiuslibet causæ est quoddam efficere, sicut nec omnis causa est causa effectiua. ¶ Sed causatio causæ materialis est esse materiam compositi: hoc est tāquam partem materialē cōpositi suscipere eius formā. ¶ Cau-

satio formę est dare formaliter esse speciuocũ composito, uel aliquid huiusmodi. ¶ Sed de causatione causæ finalis est magis dubium. Dicitur autem communiter, ꝙ causatio eius est mouere efficiens ad agendum. Istud mouere realiter non est aliud, nisi ipsum finem amari ab agente: & propter amorem eius aliud amari, uel fieri. Ex quo patet, ꝙ motio causæ finalis, non est realis: ita ꝙ per ipsam aliquid acquiritur agenti: sed est metaphorica, quod nihil est aliud, quàm ipsum amari ab agente: & propter ipsum sic amatum aliud amari, uel fieri: quia iste amor finis est, quo posito ponitur effectus ad finem. Et eo non posito omnibus alijs positis, non poneretur effectus ad finem. ¶ Si diceres. Amor, quo agens amat finem: est ab ipso fine, ut ab obiecto: & ille amor est aliquid reale, ergo motio illa finalis est realis, per quam reale aliquid acquiritur agenti. Responsio: ꝙ si amor causatur in agente a fine amoto, ut ab obiecto: hoc non est sicut a causa finali: sed sicut a causa efficiente. Huius enim amoris finis non est causa finalis: sed est eius causa efficiens. Nã accidit causæ finali, ꝙ est causa sui amoris in agente. Vnde si amor finis infunderetur agenti a deo: & propter finem amatum amore infuso amaret aliud, uel faceret aliquid: nihilominus finis esset causa finalis amoris alterius obiecti, & illius, quod fieret propter finem. ¶ Item causa finalis non dicitur causa finalis amoris, quo ipsa amatur ab agente. Nam etsi finis amatur illo amore: formaliter tamen amor ille non amatur propter illum finem ab agente: saltẽ non oportet. Est autem causa finalis alicuius effectus causandi ab agente, in seipso agẽte; uel extra propter ipsum finem sic amatum. Vnde si agens propter amorem finis, producit in se amorem alterius obiecti: aut facit alium effectum illius amoris alterius obiecti, uel effectus extra producti, finis est causa finalis. Et ad illum producẽdum mouet inquãtum finis in hoc solum, quia amatur ab agente: & propter ipsum amatum agẽt producit amorem alterius, uel alium effectum. Et ita motio causæ finalis, quo mouet efficiens, ut causa finalis non est realis, sed metaphorica. ¶ Sed diceres. Causatio causæ finalis, sicut cuiuslibet alterius causæ, est respectu sui causati: sed agens non est causatum causæ finalis: ergo causatio causæ finalis non est motio agentis. ¶ Item respectu eiusdem effectus, respectu cuius datur causa efficiens; est dare causam finalem, & per consequens causationem causæ finalis: ergo causatio causę finalis non respicit efficiens: sed idem causatum, quod respicit efficiens: non ergo causatio eius est mouere efficientẽ. ¶ Responsio: ꝙ causatio causæ finalis est respectu sui causati: quod etiam est causatum efficientis. Nam ipse effectus efficientis, est causatum causæ finalis: pro quanto producitur propter causam finalem amatam, sine qua ut amata produceretur. Et in hoc, ꝙ amatur taliter, ꝙ propter ipsum amatum aliquid producitur ab agẽte: dicitur moueri efficiẽs. Non ꝙ per hoc efficiens fit causatum suum in genere causę finalis: quia efficiens non est propter finẽ, quem amat, quia sæpe coincidit cum fine: sed quia efficiens amando finem producit aliquid propter finem: cuius producti ipsum est causa efficiens, & finis causa finalis. Et ita sicut arguit secundum argumentum, idem effectus est causatum causæ efficientis, & finalis. Et ita causa finalis non respicit efficiens, ut causatum suum: sed respicit efficiens, ut suam concausam eiusdem causati: tamẽ in alio genere causæ, quod respicere est mouere. Et mouere nihil aliud est, quã diligi ab agente, ut propter ipsum aliud fiat. ¶ Si adhuc diceres secundum Auicẽ. vj. Metaphys. Causa finalis est prima causarum, ergo uidetur, ꝙ causet in suo genere, priusquã aliæ causæ. Sed in illo priori nondum est effectus causæ efficientis, ergo in illo priori erit causa finalis ipsius efficientis, tanquam causati: cum non possit dari alius effectus,

seu aliud causatum. Respondetur, ꝙ nullæ causæ ad idem causatum requisitæ habent aliquam prioritatem durationis in causando, quia in primo in stanti, in quo effectus est, uel aliquid eius: primò causant causę: quia si prius duratione aliquę causarent: tunc in illo priori esset causatio, & nullum causatũ, quod est impossibile, quia sic cau sarent, & tamen nihil causarent. Et ideo in illo instanti, in quo causant cęteræ causæ: primo, & non prius causat causa finalis: concurrunt itaque simul
Nota. 1 omnes causę in causando. ¶ Sed cõsiderandũ, ꝙ duplex est causatio causæ finalis: Vna est, qua mouet agẽs ad uolendum causare effectum: & illa causatio potest præcedere causationem illius effectus duratione. Et hęc causatio causę finalis nihil aliud est, quàm finem amari ab agente: sic ꝙ propter illud amatum amat effectum producendum. Et licet illa causatio finis sit prior duratione effectu extra, non tamen effectu intra, quo agens diligit effectum producendum. Sed in eodem instanti, quo agens propter finem amatum amat effectum postea producendum, est causatio causæ finalis respectu illius amoris effectus extra producendi: & in eodem mouet agens ad producendum huiusmodi amorem, quo uult effectum producere, in eodem ergo instãti amor ille producitur, tanquam effectus prior. ¶ Alia est causatio finis, quo actu mouet agens ad producendum effectum, extra quod est amari ab agente, ut agens propter hoc producat effectum extra. & illa causatio licet sequitur primam: est tamen in eodem instanti cum suo effectu. Exemplum: sanitas, quæ amatur, ut finis, mouet agens ad duos actus: scilicet ad uolendum, seu amandum potionem amaram propter sanitatem desideratam, secundò ad perfectionem potionis, hoc est ad actum potandi propter eãdem sanitatem amatum. Horũ actuum unus põt pręcedere: alius sequi: similiter & causatio finis. Est tamẽ quęlibet causatio finis simul cũ suo actu. ¶ Per hoc dicitur, ꝙ causa finalis dicitur prima causarum respectu effectus extra pro quanto mouet primo duratione agens ad productionem uolitionis effectus extra tanquam effectus prioris. Et deinde mouet ad productionem effectus extra: quælibet tamen motio finis est cum actione causæ efficientis: ut dictum est. ¶ Ex isto Nota. 3
trahitur notabile tertiũ, quod est illud: Ad hoc, ꝙ causa finalis moueat agens: non requiritur ꝙ ipsa habeat entitatem extra in re: sed sufficit illam habere in anima. Primum patet, quia ut dictum est: finẽ mouere agẽs ad agendũ, est finẽ amari propter quod agens agit. Ad hoc autem ut sic ametur: non oportet ipsum habere entitatem extra in re, actu: quia non modo amamus res, quæ actu sunt, sed etiam quæ fuerunt, & quæ futuræ sunt: nam & existentiam rei amare possumus, quæ nondum est. sicut Christi incarnatio a patribus amata est, & desiderata priusquam existeret. & sanitas desideratur priusquam est: & propter eam sic amatam, & desideratam agens agit conficiendo potionem. ¶ Secundum probatur: quia nisi cognoscatur finis non amatur. cum nihil incognitũ amari possit. x. de trini. Cognitio autem finis, & esse eius est in anima. ¶ Veruntamẽ licet nõ requiratur entitas realis finis ad hoc, ut moueat: nõ tamẽ mouet agẽs ad agendum, nisi secũdum entitatem realem extra animam. Hoc patet. Finis non amatur ab agente secundum esse suũ in anima, ut operetur H
aliquod agens propter hoc; Exempli causa. Non amat sanitatem secundum esse cognitum in anima, ut conficiat potionem, non enim ad hoc ordinat potionem, ut sanitas cognoscatur: quia sic cognosci potest sine potione: sed amat, & uult sanitatem secundum esse reale extra animam, & ut illam acquirat realiter in corpore amat, & conficit potionem amaram. ¶ Ex illo patet, ꝙ ualde refert dicere: causam finalem secundum aliquam entitatẽ mouere agens ad agendum: & secũdũ ipsam

entitatem esse actu, ut moueat, ut satis patet. ❡ Et si diceres, quod non est realiter, non causat realiter, finis causat realiter, ergo est realiter. Maior uidetur nota. Minor: quia finis causat effectum realem, qui non produceretur, nisi concurreret causa finalis. ❡ Item sequitur bene, non est, igitur non est causa. Vltra. ergo non causat. Prima consequentia tenet ab est secundo adiacente: ad est tertium adiacens negatiue. Secunda consequentia tenet a resoluente ad resolutam. ❡ Ad illa dicitur negando maiorem argumenti. Nam causa finalis licet non existat realiter: tamen realiter causat: quia realiter amatur: & propter eam effectus realiter producitur. Sed hæc est uera. quod non est realiter, nec amatur, illud non causat realiter. ❡ Ad secundum negando primam consequentiam. Non enim tenet in ampliatiuis. Causa autem & causat (prout includit causationem causæ finalis) ampliat terminum importantem causam finalem ad præsens

Cõcl. 1. & futurum. ❡ His præmissis ponen-

I tur quædam conclusiones quantum ad istum primum articulum pro maiori dictorum intellectu. ❡ Prima. Primus actus amoris, quo diligitur finis amor amicitiæ: est causa efficiens secundi actus, quo diligo eundem finem, & aliud obiectum propter finem. Vt gratia exempli. Amor, quo diligo uitam meam absolute est causa efficiens amoris, quo diligo sanitatem propter uitam: & simul uitam, tanquã finem. Probatur: quia illud, quo posito, potest aliud poni: & ipso amoto non potest poni aliud, est causa efficiens. Sed posito primo amore, quo diligitur finis, absolute potest poni alius amor, quo diligitur aliud obiectum propter talem finem cognitum, & dilectum: & ipso non posito non potest poni talis secundus amor: quia ille secundus amor prærequirit primum necessario. igitur primus amor est causa efficiens respectu amoris secundi. Et sic dictum est de primo amore respectu secundi: ita consequenter dicendum est de secundo respectu tertij, si proceditur ad ulteriora obiecta ad eundem finem ordinata, & ita consequenter usque ad primum effectum in executione productum: ita quod semper amor prior est causa efficiens amoris sequentis, ut actus uolendi sanitatem est causa efficiens actus uolendi potionem amaram propter sanitatem. Et ille actus est causa efficiens actus uolendi conficere herbas propter potionem. Et uoluntas conficiendi, causa efficiens uoluntatis colligendi herbas propter earum confectionem. Et similiter in isto processu si occurrant aliqua alia nolita propter obiecta uolita, & iterum uolita propter nolita, aut nolita propter nolita, semper actus prior uoluntatis, siue amor, siue odium est causa efficiens actus sequentis uoluntatis eliciti propter priorem. Et per hoc patet, quod intentio prioris effectus est causa efficiens intentionis effectus prioris: secus autem est in obiectis horum actuũ. De quo sit ista. ❡ Secunda conclu- Cõcl. 2.

sio. In effectibus, siue obiectis ad extra ordinatis ad eundem finem, semper prior effectus, siue obiectum est causa efficiens posterioris usque ad effectum ultimo productum: ut in casu, collectio herbarum est causa efficiens decoctionis: decoctio potionis: potio sanitatis. Probatur: quia in tali ordine posterius essentialiter requirit prius: ergo prius est causa posterioris. Tenet consequentia: quia in omni ordine essentiali effectuum productorum, effectus prior est causa posterioris: ut nunc supponitur. Et non est causa materialis, formalis, uel finalis in proposito exemplo. Patet ergo efficiens. ❡ Tertia conclusio. In Cõcl. 3

effectibus ordinatis ad eundem finem, semper effectus posterior est causa finalis prioris. Primus uero effectus in illo ordine nullius est causa finalis. Patet conclusio, quia primus

effectus producitur propter secundum amatum, ut collectio herbarum fit propter earum decoctionem, decoctio propter potionem, potio propter sanitatem. Secundum patet: quia eum primus effectus non habet se priorem, qui fieret propter ipsum; igitur ipse non est causa finalis alicuius. ❡ Quarta con-
Cócl. 4 clusio. Quilibet effectus posterior est causa finalis amoris, effectus præcedentis in ipsum ordinati. Patet, quia sicut effectus prior est propter sequentem effectum, ita & uolitio effectus prioris est propter effectum posteriorem. ❡ Quinta conclusio. In actibus or-
Cócl. 5. dinatis ad eundem finem opposito modo se habent causæ efficientes, & causæ finales. Patet: quia in illo primo ordine, semper effectus posterior est causa finalis prioris, & effectus prior est causa efficiens posterioris: ut patet ex conclusione quarta, & tertia statim positis. ❡ Corollarium: ꝙ cau-
Coroll. sæ sunt sibiinuicem causæ. Nam sanitas est causa finalis potionis, & potio est causa efficiens sanitatis. Verum hoc est in diuersis causarum generibus, qꝺ in eodem genere est impossibile. ❡ Sex-
Cócl. 6 ta conclusio. Non omnis effectus ha-
L bet causam finalem a uoluntate creata præstitutam. Illa probatur: quia ad hoc, ut finis habeat rationem causę finalis: oportet agens eũ præcognoscere, & amare, & propter eum præcognitũ, & amatũ, aliquid efficere ad itra, uel ad extra. Causa autem naturalis efficiens: ut sic non agit per cognitionem, & uoluntatem: ergo in sua actione non præsupponit cuiuscunque cognitionẽ, uel amorem: ut patet de igne producente ignem. ❡ Septima conclusio.
Cócl 7. Non omnis effectus a uoluntate liberè procedens, habet causam finalem a uolũtate creata prestitutã. Patet illa cõclusio de prima uolitione finis: quæ est amor amicitiæ tantum: quo finis amatur propter se, non propter aliud in ipsum ordinatum. Nam effectus habens causam finalem pręsupponit cognitionẽ finis in agente: & eius amorẽ duplicẽ: ut dictum est in notabili. j. Primus autem amor animę nullum amorẽ præsupponit: alioquin non esset primus, ergo non habet causam finalem. Vnde generaliter prima cognitio finis & amor primus, quo agens creatũ cognoscit, & amat finẽ: nõ habet causam finalem pꝛ̃stitutam ab eo, sed tãtũ a deo primo agente, diligente, & dirigente. Nunquam enim finis est causa finalis amoris, quo ipse amatur: sed est causa finalis obiecti ulterius amoris: quo tale obiectum amatur propter finẽ: qꝺ frequẽter est effectus productus ꝑpter finem. Est etiã causa finalis illius amoris concupiscentiæ, quo talis effectus amatur propter finem. Si uerò obiectum, quod amatur propter finem, non est effectus productus (ut dum proximus amatur ab homine propter deũ) tunc proximus, ut sic amatus non habet causam finalem: sed amor proximi: quæ productus est propter amorem dei: habet causam finalem .i. deum. ❡ Quan- Arti. 2.
tum ad articulum secundum supponi- M
tur, ꝙ de causa finali dupliciter loqui possumus. Vno modo de ea, q̃ est præstituta ab ipso agente particulari: ut patet ex dictis. Et isto modo causæ merè naturales non agunt propter finem: quia cum non cognoscunt (has enim intelligo ꝑ causas merè naturales) nõ præstituunt sibi finem, quem intendũt. Alio modo loquimur de causa finali, quæ est præstituta, & intenta ab illo agẽte: uel ab agente superiore dirigente hanc in agendo. Quo præmisso ponuntur conclusiones ad quæstionem responsiuæ. ❡ Conclusio prima: lo- Cócl. 1.
quendo de causa finali primo modo, deus est causa finalis omnium effectuũ a causis secũdis productorũ. Probatur: quia causæ merè naturales agentes effectus non cognoscũt, nec amãt deũ, igitur non intendũt deum, tanquã causam finalem suarũ operationum. Consequentia tenet: quia ad hoc, ꝙ aliqd sit finis primo mõ oportet eum pręcognosci, & amari: & ꝑpter ipsum, ut amatũ cãm pticularem agere, ut patet ex

Cócl. 2. prȩmiſſis ¶ Scđa concluſio. Deum eſſe
cauſam finalem omnium effectuum nó
poteſt euidéter róne naturali probari.
Probatur: quia nó poteſt probari róne
naturali, ꝙ deus propter amoré ſui pro
ducat omnem effectũ: tum quia nó pót
ꝓbari, ꝙ ꝓducat extra ſe. Nec ꝙ produ
cat effectũ ad intra: quia illud falſum é:
cum quicquid in deo eſt: deus eſt, & æ-
ternũ eſt. Nec pót hoc ꝓbari de cauſis
ſecundis nó cognoſcentibus: ut patet
Cócl. 3. ex concluſione prima. ¶ Tertia conclu
ſio. Deum eſſe cauſam finalem omniũ,
certa fide eſt tenendum. Patet: quia
deus operatur omnia in omnibus, &
nó irrationabiliter: ergo propter finé.
Vel ergo propter finem, qui eſt ipſe, uel
propter finem aliũ ab ipſo. Si primum:
habetur propoſitum. Secundum dici
non pót: quia cũ finis (ſaltem ultimus)
amatur amore amicitiæ, quæ eſt amor
fruitiuus: deus frueretur alio a ſe, q̃d é
impoſſibile: ut declaratum eſt in j. diſt.
j. Item probatur concluſio auctorita-
te ſcripturæ. Prouer. xvj. Vniuerſa pro
pter ſemetipſum operatus eſt dñs. &
Rom. xj. Ex ipſo, & per ipm: & in ipſo
ſunt omnia. Ex ipſo, tãquã primo effi-
ciente. Per ipm tanquã perfectiſſimo
exẽplari. In ipſo, tanquã in ultimo, &
optimo fine. unde. Orige. ſuper locum
iſtum: ꝙ dicitur in ipſo, ꝑfectio omniũ,
& finis deſignatur, Item Apocal. j. Ego
ſum alpha, & o: principium, & finis:
dicit dñs. Ad idem magiſter in textu.
Arti. 3. ¶ Quantum ad tertium articulum, du-
Dub. 1. bitatur primó contra illud quod dictũ
N eſt in primo notabili; de amore con-
cupiſcentiæ, & nolitione: ꝙ præſuppo-
nunt alios actus in uoluntate. ſ. amor
concupiſcentiæ amorem amicitiæ, &
omnis nolitio uolitioné: & ita neuter
pót eſſe primus actus uoluntatis. Nam
omne oſtẽſum, & dictatum a ratione,
ante omnem actum uolũtatis pót uolũ
tas uelle: ſed ante omné actum uolun-
tatis, pót ratio apprehẽdere, & dictare,
quód proximus diligendus eſt propter
deum, ergo huic poteſt ſe uoluntas có
formare, & proximũ ꝓpter deũ dilige-
re. Et hic actus erit primus actus uolun-
tatis: & eſt amor concupiſcentiæ: ergo
amor concupiſcentiȩ non præſuppo-
nit neceſſarió alium actum uolunta-
tis, puta amorem amicitiæ. Simili-
ter non ratio poteſt dictare ante omné
actũ uoluntatis, pctm̃ eſſe odiendũ pro
pter deũ: & tũc uolũtas cóformando ſe
huic dictamini poteſt nolle peccatum:
& ſi nolle erit primus actus. ¶ Item ra-
tio poteſt dictare aliquid abſoluté eſſe
nolendum: & ita nolitio erit ſimplici-
ter primus actus uoluntatis. ¶ Ad hoc
dubium reſpondetur poſt Ockam ubi
ſupra, ꝙ amor concupiſcentiæ, quæ eſt
amor cócupiſcentiæ tantum: ille præſup
ponit neceſſarió amorem amicitiæ. Pa
tet, quia tali, cauſatur ab amore amici-
tiæ. Nam diligere aliquid abſoluté, nó
eſt amor concupiſcentiæ: ſed amici-
tiæ. Diligere autem aliquid propter al-
terum, eſt amor cócupiſcentiæ. Hoc au
tem diligere propter aliud: non po-
teſt intelligi, niſi propter aliud uolitũ,
ſeu etiam nolitũ eodem actu uel alio.
Si eodem: non erit amor concupiſcen
tiȩ tãtũ: quia terminatur ad duo obie-
cta; Si alio habetur propoſitum, ꝙ actũ
alium præſupponit. Suo modo de no-
litione, quæ eſt nolitio tantũ. Conce-
ditur ergo, ꝙ primus actus uoluntatis
pót eſſe amor concupiſcentiæ, quæ ſi-
mul eſt amor amicitiȩ: aut nolitio, quæ
ſimul eſt uolitio. Sed ille actus ȩqui-
ualet duobus, ut dictum eſt. Sed ad
hoc, quod additur, ꝙ ratio poteſt di-
ctare aliquid abſoluté eſſe nolendũ an-
te omnem actum uoluntatis &c. Con
cedunt quidam: & propter hoc dicunt
ꝙ etiam actus nolẽdi tantũ, poteſt ſim
pliciter eſſe primus. ¶ Sed quia hoc ui-
detur eſſe contra experientiã propriã,
poteſt dici negando illud, ꝙ ratio poſ-
ſet &c. Ratio: quia non poteſt intelle-
ctus oſtendere, uel dictare aliquid eſſe
nolẽdũ; niſi ſub ratione mali. Neque uo
luntas poteſt aliquid odire, uel nolle
actu poſitiuo: niſi ratione mali, ueri,
uel apparentis. Cum autem ratio ma-
li non eſt niſi apprehȩnſio alicuius, ut
priuantis,

priuantis, uel impedientis bonum, seu repugnantis eidem (quia nihil est simpliciter, & essentialiter malum) non fertur uoluntas in illud obiectum: nisi simul feratur in bonum, quod priuat: habebit igitur actum respectu boni: propter cuius priuationem obiectum ostensum apparet malum. Actum dico, uel eundem: quo uult malum propter boni priuationem ad utrique terminatum. uel alium actum distinctum terminatum ad bonum tantum. Ita uidetur probabiliter posse dici.

Dub. 2. ¶ Secundò dubitatur contra hoc, quod dictum est in tertio notabili: quod causa finalis causat etiam, quando non est. Nam quod non est: nullius est causa. Probatur. Nam omnis causa terminat dependentiam sui causati. nihil quod non est: terminat dependentiam causati: igitur nihil, quod non est ē causa. Discursus est in camestres. Maior patet: quia omne causatum essentialiter dependet ad suam causam. Minor est manifesta, ut uidetur: quia res realiter existens quantum ad suum esse reale non potest dependere a non ente. ¶ Item tale non existens, aut causaret per realitatem propriam: & illam non habet, uel per supplens uicem eius, scilicet amorem, quo amatur ab agente sed hoc non: quia amor ille est causa efficiens illius, cuius finis amatus, est causa finalis.

¶ Ad illa dicendum, quod finis eo modo, quo finit, seu finaliter causat, terminat etiam dependentiam causati. Causat autem, quando non est in re: dum tamen amatur ab efficiēte: & eodem modo terminat depēdentiam sui causati. Nā illa depēdētia causati nihil aliud est, nisi causati nō potēs esse non posita causa eo modo, quo causa. Et terminare dependentiam, est causam poni, eo modo, quo causat. Cum ergo finis amatur ab agente ita, quod propter ipsum producit effectum, finis causat finaliter eundem effectum, & positus est eo modo, quo causat: & per hoc terminat dependentiam effectus causati: quia nō esset effectus realiter, nisi finis amaretur. Potest autem amari non existens: ergo potest & terminare dependētiam non existens. Neganda igitur est minor rationis cum sua probatione. Ex illo sequitur, quod stat causatum esse realiter, & actualiter. & suam causam a qua dependet non esse. Secundò, quod causatum potest præcedere suam causam duratione: patet ex dictis. ¶ Ad secundum dicitur, quod causat per realitatem propriam, quia per realitatem propriā amatur ab agente: nec impedit, quod illam non habet in actu, siue in re: sufficit, quod eam habeat in agentis uoluntate: hoc est, sufficit quod ametur ab agente. Et uerum est, quod assumitur, quod amor finis non est causa finalis: sed efficiens eius, cuius est causa. Et ideo non ualeret, si quis dicere uellet: quod finis non existens non esset causa finalis effectus producti: sed eius amor, qui uere est in agēte: quia propter illum amorem non producitur effectus: sed propter finem amatum. Non est ergo amor finis causa finalis: sed magis est causa efficiens. ¶ Tertiò dubitatur contra cōclusionem. Nā naturali ratione probari potest, quod omnis effectus habet causam finalem: & nō aliam, nisi deum. Antecedens pro prima parte probatur. Tum quia, quod respondetur ad quæstionem propter quā causam fit effectus est causa finalis: sed de quolibet effectu sic quæri potest, & apte responderi. Tum quia aliter saluari non potest, quare aliquis exit de potētia ad actum nouiter. Tum quia alias omnia agentia agerent a casu: quia nō propter certum finem. Tum quia agentia naturalia agerent per determinata media: quæ utique non determinantur nisi a fine. Tum quia alias in actione naturę esset error. ¶ Ad illud dubium dicitur: quod non potest sufficienter demonstrari per principia per se nota per experientiam: quod agens de necessitate naturæ agat propter finem præstitutum a uoluntate: quia actio talis sine uariatione agentis, uel passi, uel concurrentis ad actionem nunquam uariatur: sed semper uniformiter sequitur actio. Et

ideo non potest probari ꝙ tale agens agat propter finem. Rationes uero ad ductę, & cæterę rationes philosophi concludunt solum de agente, ꝙ potest sine uariatione agentis concurrentis, & passi, & aliarum dispositionum cessare ab actione, peccare, & errare: & hoc solum potest agens liberum. Vnde ad primum diceret sequens rationē naturalem: ꝙ illa quæstio non haberet locum in agentibus naturalibus; quia diceret, ꝙ nulla esset quæstio. Propter quid ignis generatur: propter quid sol lucet, &c. sed solum in uoluntarijs habet locum. Vt quare illi pugnant, Respondetur, ut dominētur. In uoluntarijs euidenter, & per experientiam probari potest, ꝙ agens liberum agit propter finem: quia experimur, ꝙ omnibus alijs eodem modo se habētibus: nunc agit, nunc nō agit: quia non amat finem: nec nō amat, seu intendit finē. Et ita agentia uoluntaria agunt propter causam finalem, quandoque distinctam ab agente, quandoque non distinctam. ¶ Per hoc ad secundum, ꝙ agens naturale non exit de nouo de otio ad actum, nisi quia nunc amotum est agendi impedimentum per approximationem passi, aut dispositionis requisitę, aut alterius huiusmodi. ¶ Ad tertium, quartum, & quintum dicitur, ꝙ agens naturale ex natura sua determinatur ad certum effectum, ita ꝙ non potest causare oppositum; similiter ad certa media, similiter in naturali actione error contingere non potest: quia semper necessariò id efficitur: quod secundum dispositionem causatum concurrentium fieri potest. Et licet aliquando effectus producitur imperfectus: aut cum dispositione disconueniente speciei: hoc tamen non est ex errore agentis: sed ex impedimēto, uel defectu alicuius requisitę ad agendum: ut in monstro.

Semper autem agit de possibilibus natura, quod melius est.

QVAESTIO. VI. A

QVAERITVR sextò circa ultimam partem huius distinctionis: in qua magister tangit distinctionem naturæ angelicę; & animæ intellectiuę. Vtrū angelus, & anima intellectiua distinguantur specie. ¶ Pro responsione supponitur ex prædictis lib. j. dist. ij. q. ij. & dist. ix. ꝙ idem, & diuersum sunt passiones immediatè conuenientes illis quibus conueniunt. Supponitur secundò, ꝙ distinctio specifica potest attribui rebus uel signis, hic de rebus. Res autem distingui specie potest dupliciter intelligi, uel scilicet specie essentiali: uel specie accidentali. Specie essentiali distinguuntur, quæ non sunt sub eadē spē specialissima absoluta. Vel quę sunt sub diuersis absolutis speciebus specialissimis: ut homo, asinus, fortes brunellus, sit brunellus nomen proprium equi. Specie accidentali distinguuntur, quæ sunt sub diuersis speciebus accidentaliter. i. connotatiuis: ut homo albus: homo niger. Et de ista distinctione speciuoca accidentali non quærit quæstio: quia sic animæ intellectiuę inter se differunt specie accidentali: pro quanto una est informata aliquo habitu scientiæ, uel uirtutis: quo alia caret. ¶ Supponitur tertiò, ꝙ distinctio speciuoca non est nisi respectu singularium: & non rerum uniuersalium: quia nullę sunt res uniuersales: ut diffusē probatū est dist. ij. primi. Nō tamen per hoc uolo excludere terminos, quo distinguūtur numero specie, & genere: sed oēs termini sūt res singulares. Vñ res singulares distinguūtur specie absoluta: q̄ significātur p diuersas species absolutas specialissimas: ut hic hō: hic asinus. Dicit signāter specialissimas: qa duo hoies, q̄ssignificātur p illas speciēs, hō aial: tñ nō differūt specie absoluta, uel essentiali, quia animal nō est species specialissima: sed subalterna. ¶ Istis suppositis ē hec prima cōclusio. Angeli & aię intellectiuę distinguū Cōcl. 1. B

tur specie essentiali. Illa conclusio ab omnibus est concessa; & probatur: quia quęcunque sic se habent, ꝙ aliqua conueniunt illis secundum naturā, quā nō conueniunt alijs, differunt specie: sed posse perficere corpus, tanquam forma materiam conuenit animabus intellectiuis, & nullis angelis, ergo differunt specie. Consequentia nota cū minore. Maior patet: quia non est aliud mediū arguendi differentiam speciuocam, nisi ex operationibus, aut proprietatibus naturā rerum cōsequentibus. Cum .n. pro statu isto essentias rerum absolutè, & nudè cognoscere non ualemus: illas per operationes, & proprietates argue-
Cócl. 2 re oportet. ¶ Secunda conclusio. Anima intellectiua, & angelus seipsis distinguuntur specie: & non per aliquas realitates superadditas. Probatur ex primo notabili. Nam esse distinctum immediatè cōuenit rei: & per cōsequens nō per aliquid superadditum. Item illud superadditum, aut esset extrinsecum: aut intrinsecum. Non extrinsecum: quia per extrinsecum non possunt res distingui essentialiter, siue substantialiter. Nec intrinsecū: quia tunc esset pars animæ, aut angeli sicut forma, uel materia cōpositi. consequens, falsum cum tam anima, quàm angelus est substantia simplex non habens partes. ¶ Sed hic
Dub. 1 sunt aliqua dubia. Primum contra con
C clusionem primam. Nam quorū ultimū complementum est unum specie: ipsa sunt unum specie. ¶ Similiter quorū optimū naturale est unum specie, ipsa sunt unum specie, sed eadem est uisio animę beatifica, & angeli: quę est ultimum complementum, ad quod ordinatur tam anima, quàm angelus, & ipsa beatitudo est optimum utriusque. ¶ Itē beatus August. iij. de libe. arbit. Angelus, & anima sunt natura pares, officio impares. Distinctio autem speciuoca sequitur naturam. ¶ Itē contra probationem eiusdem conclusionis, perficere materiam accidit animæ intellectiuæ: ut patet de separata, ergo non arguit differentiam speciuocam essentialem, alioquin anima separata, & coniuncta differrent specie. ¶ Ad primum dicitur de ultimo complemento, uel per ultimum complementum intelligitur aliquid intrinsecum, & essentiale rei: sic forma speciuoca dicitur ultimum complementum compositi. Aut intelligitur aliquod extrinsecum, ad quod res ordinatur, tanquam ad finem. Primo modo conceditur maior, & negatur minor: pro ea parte, ꝙ beatitudo, siue beatifica uisio sit ultimum complementum animæ, & angeli: quia uisio beatifica nihil est animæ, neque angeli; sed est forma quædam accidentalis accidentaliter perficiens subiectū beatum, animam scilicet, uel angelum. Si secundo modo: negetur maior; quia sic deus, qui est finis omnium; unus est specie & numero: in quem completiuè. i. tanquam in finem omnia ordinantur. Nec tamē ideo omnia sunt unū specie. Suo modo dicatur de optimo. ¶ Ad auctoritatē beati Augu. dicitur, ꝙ loquitur de paritate naturæ, quantum ad obiectum, in quo quietantur. Et ita omnes naturæ intellectuales sunt pares: quia non quietantur, nisi in obiecto infinito. Non tñ ꝓpter hoc uult, ꝙ naturę, tales sint eędē specie: quia neque angeli sunt eiusdem speciei. ¶ Ad tertium dicitur, ꝙ uerum est, ꝙ perficere actualiter materiam accidit animæ: nec ex hoc arguitur diuersitas specifica, sed posse perficere est essentiale animę, quia impossibile est animā esse, quin possit perficere materiā. Inclinatio enim animæ ad corpus non separatur ab anima: manet enim in anima separata. Verius est ipsamet anima nata naturaliter inhę
rere materię. ¶ Contra secundam con Dub. 2.
clusionem dubitatur. Nam quęcunque D
differunt specie; per differentias speciuocas differunt; sed neque angelus, neque anima intellectiua habēt differētias speciuocas: cū sint res simplices nō habentes partes; & differentia importat partem rei; ergo non differunt specie. Maior probatur; quia sicut omnia alba albedine sunt alba; ita omnia

distincta, aut differentia differunt differentia. ¶ Item secunda conclusio est contra probationem primæ conclusionis. Nam si seipsis distinguuntur: nō distinguuntur per posse perficere materiam: & tamē per posse perficere materiam probatur distinctio. ¶ Ad primum illius dubij dicitur distinguendo maiorem, ratione illius termini differentias speciuocas, quia potest accipi logicaliter pro differentia, quæ est prędicabile, & sic negetur. Multa enim differunt, & distinguuntur: quæ non habent differentias, ut subsumitur in minore: immo sic nullæ res differunt per differentias: quia differentiæ sic capiēdo sunt omnino extrinsecę rebus: & res possunt esse, & distingui circumscriptis quibuscunque talibus differentijs, sicut generaliter signatum potest esse sine signo: licet differentia illo modo potest esse medium arguendi aliqua differre. Alio modo potest accipi realiter, pro re illa, qua una res differt ab alia, & tunc conceditur maior, & in proposito anima & angelus sunt illę differentiæ, quibus differunt, quia seipsis differunt. Et tunc neganda est minor: ꝙ non habent differentias: quia habent seipsas. uerius sunt met differentiæ, quibus differunt. Probatio autem minoris procedit de differentia logicali. Ad probationem maioris in sensu, quo negata est dicitur, ꝙ nulla est similitudo. Est enim tale argumentum: res albæ sunt albę albedine reali: igitur res differentes differunt differentia logicali. ¶ Ad secundum dicitur, ꝙ seipsis distinguuntur, sed illa distinctio a nobis arguitur, & cognoscitur per aliqua extrinseca. sicut generaliter substantię a nobis cognoscuntur per accidentia. Et ideo illa conditionalis falsa est. Si distinguuntur seipsis: non distinguuntur per posse perficere. Nam ut dicitur in prologo. quæstio. xj. Aliqua distingui per aliqua multipliciter intelligitur: uel intrinsecè, & formaliter, uel causaliter, uel argumentatiuè &c. ¶ Præterea posse perficere materiam non distinguuntur ab anima, sed est ipsamet anima potens perficere. Vide etiam Ockam quodlibet. iiij. q. 1.

DISTINCTIO. II.

POSTQVAM magister in præcedenti distinctione egit de creatione in generali: hic incipit agere de creaturarum productione in speciali. Et primo de creatura purè spirituali in. x. sequenti. distin. deinde de purè corporali per. iiij. dist. a. xij. usq; ad xvj. Tertiò de creatura ex spirituali, & corporali composita. hoc est de homine: a dist. xvj. usq; ad finem libri. ¶ Circa naturam purè spiritualem, quæ est natura angelica. Primò determinat de eorum creatione: & his, quæ conueniunt eis ex eorum productione. Secundò de creatorum habitudine ad deum, & creaturam ex eorum conuersione, & auersione dist. v. ¶ Circa primum tria principaliter inuestigat. Primò creationis tempus, & locum quando, & ubi sint producti. Secundò creatorum qualitatem: an producti sint boni aut mali. dist. iij. Tertiò uirtutis quantitatem, an orti sint perfecti, uel imperfecti. dist. iiij. ¶ In hac ergo secunda dist. sunt duæ conclusiones principales. Prima. Angelica natura, & corporalis. iiij. elementorum, confusa materia: simul cum tempore: non ex tempore, nec in tempore, in principio sunt creata. Cum tempore dicit, quod simultatem importat. Non ex tempore, nec intelligitur ordo prioritatis temporis ad alia creata. Nęc in tempore: ne designetur excessus temporis, sicut continentis ad contenta in ea. ¶ Secunda conclusio. In cælo empyreo, & cum illo omnes angeli simul sunt creati. In quo cæteris manentibus, superbientes sunt prolapsi. Has conclusiones auctoritatibus probat, & deducit.

QVAESTIO I.

QVAERITVR igitur primò utrũ tẽpus sit mensura angelorũ. Ista quęstio etiã mouetur, & determinatur ab Ockam in ij. q. xiij. Sed quia quæst. pro sua decisione, plura supponit ex naturali philosophia, & metaphysica: quæ hic fundare prolixum foret: ideo

Arti. 1. necessaria summariè tangentur. ¶ Quia

Not. 1. ergo titulus comprehendit tempus, & mensuram. Tempus quoque per mensuram describitur. iiij. Physi. Ideo notandum est post Ockam. q. xj. secundi, in qua quæstione, & alijs sequentibus, ac præcedentibus plura ad propositum ua letia latè determinat, & in physica sua. Notandum itaque est circa illum terminum, mensura: ꝙ secundum philosophum. x. Metaphy. mensura est id, quo res cognoscitur. Dicit enim: metrum est, quo primò unumquodque cognoscitur. ¶ Potest autem res cognosci tripliciter: & secundum hoc tripliciter aliquid dicitur mensura rei: Primo modo mensura rei est causa efficiens cognitionis apprehensiuæ rei: hoc est cognitionis, qua res primò apprehenditur. Isto modo intellectus est mensura rerum, quas intelligit, similiter & species rei si ponatur, similiter & obiectum, quod est res ipsa intellecta: quia illæ sunt causæ partiales efficientes cognitionis rei. Et ita intelligitur dictum philosophi, ꝙ obiectum est mensura cognitionis. Secundo modo accipitur mensura pro illo, quod ducit in rememorationem alicuius prius noti. quo modo dicimus, ꝙ imago petri repræsentat Petrum. Et sic re præsentans potest dici mensura repræsentati. Isti duo modi mensuræ sunt generales modi accipiendi mensuram: & communes tam quantitati, quàm alijs a quantitate. Tertiò modo accipitur propriè pro illo, quod ducit in cognitionem quantitatis alterius. Vnde Physic. ubi supra. Metrum est primum uniuscuiusque generis: & maximè propriæ quantitatis. Hinc enim uenit ad alia. Metrum enim est, quo quãtitas cognoscitur; & ille modus est ad propositum. Sic autem mensura pręsupponit cognitionem rei mensuratæ in se, & notificat eius quantitatem. Vnde quando res primò nota est secundum suam essentiam, & tunc illud, per quòd intellectus certificatur de eius quantitate, propriè dicitur mensura illius. Exẽplum: ut si pãnus primò notus est, quia pannus, & per applicationem ulnæ notificatur eius quantitas secundum lõgitudinem, ulna est mensura longitudinis panni Ex quo patet, ꝙ mensuratũ potest esse prius cognitione secundum se, quàm mensura, licet non secundũm quantitatem. ¶ Et quia quadruplex est quantitas: scilicet quantitas multitudinis, extensionis, durationis, & perfectionis: secundum hoc quadruplex est mensura. Sic in exemplo primo mo do unum est mensura multitudinis, & numeri. Secundò modo ulna panni. Tertiò modo tempus motus. Et quarto modo perfectius minus perfecti, quo modo deus potest dici mensura omnium: pro quanto una res est perfectior. quæ magis accedit ad perfectionem dei, quàm alia: & albedo respectu colorum. Et enim albedo hoc quarto modo mensura colorum: si per eius cognitionem intuitiuam: & per cognitionem aliorum colorum potest quis cognoscere, ꝙ aliquis color sit perfectior alio, puto rubedo nigredine. per hoc ꝙ unus plus accedit ad perfectionem albedinis, quàm alter, et illo quarto modo mensura est perfectior mensurato. In alijs modis non oportet, patet discurrendo per eos. Nam quod est minimum, est mensura cæterorum secundum extensionem, numerum, & durationem: & ita non perfectius. Item mensura quandoque est tantum in anima: quandoque in re extra. Exemplum primi: ut si geometra perfectus per numerum, uel quantitatem imaginatam mensurat quantitatem extra: sic numerus numerans qui

(Margin: Quadruplex quantitas.)

est conceptus in anima, est mensura multitudinis extra. Et similiter unitas, quæ est conceptus mentis est mensura numeri numerati. Et de illo numero intelligitur illud philosophi: quod idem est numerus. x. hominum &. x. canum. Nunc autem non oportet conceptum mentis esse perfectiorem rebus numeratis: immo si conceptus habet tantum obiectum in anima, ut patuit in primo. conceptus est imperfectior omni realitate extra animam. ❡ Mensura autem, quæ est extra animam: quandoque est minor, quandoque æqualis mensurato; & tunc non est perfectior. Potest etiam aliquando esse maior: ut si ulna una mensuratur pannus longior ulna, & pannus æqualis: & alius pannus minoris longitudinis, & non oportet ulnam esse perfectiorem panno, neque simpliciter, neque quo ad quantitatem. ❡ Verum, quod semper mensura est notior mensurato: & hoc quantum ad eius quantitatem. Patet, quia per minus notum non cognoscitur magis notum. ❡ Ex quo sequitur, quod mensura, & mensuratum distinguuntur. Patet, quia idem seipso non potest esse notius: sed mensura notior est mensurato. ❡ Veruntamen non oportet mensuram esse distinctam ab omnibus partibus mensurati. Nam quandoque unum, quo mensuratur multitudo est pars multitudinis numeratæ: & non unum determinatè: sed accipiendo unum post aliud, quousque deuenitur ad totam congregationem multitudinis. Sic & mensura magnitudinis, quandoque est distincta a tota magnitudine, & ab omnibus partibus: ut ulna a panno. ❡ Quandoque est pars determinata magnitudinis mensurandæ; quando scilicet quantitas certæ partis est notior quantitate totius magnitudinis, semper tamen mensura distinguitur a mensurato ad minus, sicut pars a suo toto. Et hoc uerum est respectu eiusdem: quia respectu diuersorum, idem potest esse mensura, & mensuratum: respectu quorum unum est notius alio, & econuerso, ut respectu unius, motus aliquis potest esse mensura temporis certi: & respectu alterius illud tempus mensura eiusdem motus. Et si alicui operatio sua quantum ad durationem notior est tempore, per operationem suam mensurat tempus: & alteri tempus notius tali operatione; similiter in magnitudine contingere potest. Ex illis etiam patet, quod res secundum substantiam suam absolute mensurari non potest, quia ut sic considerata, non est, nec habet quantitatem. Non enim est de ratione substantiæ, quod sit magna, multa aut tantæ durationis, uel perfectionis.

Secundò notandum post Ockam in ij. quæstio. ix. ubi de motu latam habet quæstionem, ex quo tempus etiam per motum describit, quod de motu duæ sunt opi. famosæ: quarum quælibet a suis imitatoribus putatur fuisse Philosophi. ❡ Una, quod motus est quædam realitas distincta a mobili, & termino inhærens mobili: quæ secundum aliquos est accidens absolutum: secundum alios respectiuum: secundum utrosque tamen est res purè successiua, cuius esse consistit in continuo fieri: & cuius partibus secundum durationem repugnat esse simul in actu. Alia opinio Ockam: quod motus non dicit aliquam realitatem distinctam a permanente, & permanentibus. Quodque præter res permanentes nulla res talis successiua sit ponenda: cuius partibus repugnet simul esse in actu. Nam uocando rem successiuam rem aliquam: cuius partibus repugnat contradictoriè simul esse in actu, nulla omnino res est successiua, quia cuiuslibet rei habentis partes, partes possunt esse simul per diuinam potentiam. De motu alterationis manifestum est: quod partes formę successiuè acquisitæ simul manent. De motu locali, licet pars spatij acquisita mobili, non manet cum acquirenda: hoc est, quod mobile localiter motum super spatio acquirens alium locum priorem dimittit: tamen

Nota. D

manens in priori: potest acquirere alium locum. Potest enim res simul esse in diuersis locis per potentiam diuinã. ¶ Vnde licet de ratione motus sit, ꝙ pars formæ, uel loci diuisibilis acquiratur mobili, cum negatione alterius partis acquirendę, ita ꝙ semper durante motu acquiratur pars, quæ prius non fuit acquisita mobili. Accidit tamen motui omnino, ꝙ pars acquisita prior, adueniẽte secunda corrumpatur. Sed prout cõceditur esse successiuum, illud dicitur successiuum, cuius pars ante partem fit, uel alicui acquiritur: & nulla simul cum alia acquiritur: Et sic successiuum, & permanens non distinguuntur ex oppositio: sed cõueniunt eidem. Forma enim diuisibilis, quæ acquiritur per partem, post partem (gratia exempli.) Caliditas est res permanens, & etiam successiua, etiam si semper adueniente posteriori caliditatis gradu, prior corrumperetur. Esset enim talis forma res successiua, quia pars post partem acquiritur. Esset etiam permanens, quia partes possunt esse simul: licet de facto non manerent simul. sicut in mobili locali locus posterius acquisitus nõ manet cum priore, potest tamen manere, ut dictum est. Et illo modo de successiuo loquitur philosophus, & commen. & cæteri auctores. ¶ Huius opi. duo sunt principalia motiua. Primum de motu locali, ubi minus apparet: quia deus potest mobile in certo loco existens: facere præsens, & coassistens de nouo alteri loco (siue dimittat priorem locum siue non: nihil refert) absque alia re de nouo producta, existente solo mobili: & loco uero, uel imaginario. In quo casu mobile mouetur localiter sine tali re successiua: quam alia opinio dicit esse motum: igitur. Maior patet: quia hoc posse nullam includit contradictionem. Minor patet: quia in tali casu mobile continuè acquirit locum quem prius non habuit, igitur mouetur localiter per diffinitionem motus. Item in casu, mobile mutatur successiuè, igitur mouetur: quia omnis mutatio successiua est motus. ¶ Secundum: quia motus si esset res distincta a mobili, & termino posset eum conseruare in mobili sine termini acquisitione, uel sine termino de nouo acquisito, quia est prior termino, quia uia ad terminum: & omne absolutum prius deus potest conseruare sine posteriori. In quo casu esset motus in mobili: & tamen mobile non moueretur localiter: quia non acquireret alium locum. Consequẽns est impossibile: sicut impossibile est albedinem esse in subiecto, & subiectum non esse album. ¶ Ex quibus manifestè sequitur, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid dicitur moueri: neque motus talis distinctus requiritur, neque sufficit: cum tali re non existente mobile mouetur: & ea existẽte mobile non mouetur in casibus positis. unde omnino frustra poneretur. Omnia etiam facilius saluantur non ponendo rem talem, quàm ponendo. ¶ Si diceres: cum ergo omnes concedunt motum esse, & mutationem, quid ergo est motus, seu quæ res. Respondetur sicut de alijs abstractis connotatiuis: ꝙ potest dici, ꝙ motus est realiter ipsum mobile, acquirens successiuè partem formę, uel loci: & tunc idem erit motus, & motum. Vel dicitur, ꝙ supponit pro mobili, & termino successiuo acquisito. Et ita non est quid unum: sed simul subiectum mobile, & terminus qui successiuè subiecto acquiritur. Per subiectum intelligo mobile. ¶ Tertiò notandum secundum eundem questio. xij. secundi: ubi latè disputat de tempore, si distinguitur a motu, &c. circa illum terminum tempus: quod secundum omnes tempus est mensura successionis idest prioris, & posterioris, sed prius, & posterius esse non possunt sine motu: ideo dicitur. iiij. Physi. ¶ Tempus est numerus idest mensura discretiua motus secundum prius, & posterius i. secundum durationem, cui correspondet prius, & posterius. ¶ Accipitur autem tempus quandoq; propriè: quandoq;

Nota. 3 F

Tempus quõ

accipitur, et quotuplex. improprie. Proprie quando dicit mensuram: improprie quando dicit partes succedentes: sed non per modum mensuræ. ¶ Proprie dicitur tripliciter. Vno modo strictissime pro motu uelocissimo, & maxime noto: siue sit motus octauæ sphere siue nonæ, siue solis, siue lunæ: qui est nobis maxime notus: quo mensuramus motus inferiores .i. certificamur de duratione motuum inferiorum. Sic per motum solis mensuramus operationes nostras, & motus inferiores. Secundo modo accipitur largius pro quolibet motu: per cuius notitiam peruenire possumus in notitiam durationis alterius rei, uel motus. Et sic quilibet motus potest esse tempus, inquantum per ipsum cognosci potest duratio alterius minus nota. Et hoc modo motus horologij arenosi: uel per pondus, est nobis tempus mensurans alios motus, & operationes: etiam motum solis, uel lune: sic scriptio unius chartæ, uel folij (si eius duratio est mihi nota) potest esse tempus alterius motus, cuius duratio est ignota. Tertio accipitur pro conceptu mentis: quo imaginamur motum, & mensuramus motum extra, uel rem aliquam quātum ad eius durationem, sicut artifex expertus per quantitatem imaginatam, siue conceptum mentis, noscit statim quantitatē rei extra. Ita per tempus imaginatum cognoscimus longitudinem, & breuitatem motus, uel operationis nostræ, & aliorum. ¶ Improprie est numerus: nō sub ratione mensuræ: tam numerus nūmeratus, quàm numerus numerans. Sic partes motus prior, & posterior in se cōsideratæ, non ut sunt mensura alterius possunt dici improprie. Similiter conceptus mentis, quo apprehendimus partes priores, & posteriores: easq; numeramus: inquantum sunt partes illius motus, non ut sunt mensuræ, seu notitiæ alterius motus. Hic quidem conceptus, qui est numerus numerans: potest dici tempus improprie. Quia tempus proprie, ut dictum est, includit mensuram durationis. Tempus ergo proprie est mensura durationis: siue in anima, siue extra. Nam extra est motus: intra est conceptus motus. Et nihil distinctum à motu extra, & actu numerandi, seu mensurandi intra, dicit tempus. Supponit enim pro motu, & connotat actum mensurandi discretiuum. Mensurandi dico, non durationem illius motus: sed durationem alterius, quia nihil est mensura sui ipsius. ¶ Ex illis patet, quid respōdendum est, si quæratur, utrum tempus habet esse extra, uel intus in anima: quia quantum ad aliquid est extra animam, scilicet quantum ad motum: & quantum ad aliquid scilicet rationem discretiuam est in anima. ¶ Si queris: quæ mēsurantur tempore. Respondetur, ꝙ tempus est primo mensura motus: quia cum tempus sit mensura successionis .i. prioris, & posterioris: & illa primò, & essentialiter inueniuntur in motu tanquam inclusa in eius ratione: igitur est essentialiter, & primò motus. Vnde commen. iiij. Phys. commen. cxxxiij. dicit. Tempus mensurat motum primò, & essentialiter. ¶ Secundò tempus est mensura durationis cuiuscunque rei permanentis creatæ. Probatur: quia duratio includit successionem: & ita prius, & posterius. Horum autem mensura est tempus: quoniam si aliquid sit non per instans tantùm durat. Duratio igitur significat rem durantem, connotando successionem in ipsa re durante: uel in alia coexistente actu, uel potentia. Omnis autem successio est realiter motus. Sic igitur omnis duratio includit motum, qui primo tempore mensuratur. Et ideo duratio permanentis, ratione cōnotati mensuratur tempore, & ita secundariò. Contra duratio dei est deus: & esse dei durat: & tamen illa duratio dei nullam dicit successionem in deo. In quo nulla est uicissitudinis obumbratio, sed immutabilis eternitas: ergo &c. Respondetur, ꝙ dicit successionem non in deo: sed in re coexistente in actu, uel potentia, aut imaginatione. ¶ Item quæcunque se excedunt in breuitate, & longitudine existendi mensurantur tē-

Tempus est.

pore

pore: sed unius rei permanentis duratio est breuior alia, & alia longior: igitur. Minor nota. maior probatur: quia omnis excessus finitus mensurabilis est, igitur excessus durationis rei permanētis finitus est: & non nisi tempore, quia nulla alia mensura dari potest, qua men suretur. Item duratio permanentis nō dicitur breuior, uel longior: nisi quia coexistit longiori, uel breuiori successioni in actu, uel potentia. Omnis autem successio mensuratur tempore. ¶ Tertiò tempus est mensura quietis per accidens secundum commen. ubi, supra quia quies est priuatio motus. Et hæc: quandoque breuior, quandoque longior. Quiescere enim aliquid dicitur: quia est sub forma acquisita cessante motu, & quies dicitur breuior, uel longior, quia quiescens sub tali forma sine motu coexistit maiori, uel minori successioni in actu, uel potentia. & ita maiori, uel minori tempore. ¶ Quartò dicitur, ꝙ substantia rei permanentis circumscripta eius duratione non mensuratur tempore. Probatur: quia quicquid mēsuratur aliqua mensura manens idem, & inuariatum seruat eādem mensuram. Si ergo substantia rei men suraretur tempore, cum illa non uariatur, siue duret modico, uel magno tem pore haberet eandem mensuram temporis: siue breuius duraret, siue longius,
Not. 4. quod est falsum. ¶ Quartò notandum post eundem. q. x. secundi, ubi mouet quæstionem. An duratio angeli differat ab essentia angeli, ꝙ duratio angeli non distinguitur ab essentia angeli. Patet: quia sicut deus potest angelum in primo instanti creare sine omni alio positiuo creato, ita potest eum perpetuò conseruare, non causando aliquam rē de nouo. Non autem potest angelus conseruari sine duratione, igitur duratio non est aliquid aliud ab essentia angeli. ¶ Veruntamen duratio angeli nō est terminus absolutus, sicut essentia angeli: sed connotatiuus connotat enim successionem actualem, uel possibilem, cui potest angelus coassistere. Quod patet, quia possibile est duos angelos eiusdem speciei non ęqualiter durare, puta si unus post alium crearetur: horū est eandem essentia speciei, & tamen non durant ęqualiter. Vnde de uno uerificatur, ꝙ durauit. 6000. annis. De alio, ꝙ non durauit 6000. sed tantum 4000. annis, si post alium fuit creatus: transcursis. 2000. annorum: & tamen nulla est uariatio in essentia angelorum. Nec in alio potest assignari; ni si in successione maiori, cui unus angelus coextitit; & minori, cui alter coextitit. Nam propter hoc, tantum unus dicitur plus durasse, quā alius: quia unus coextitit maiori successioni, puta 6000. annorum, quam alius, quę coextitit motui. 4000. ¶ Non tamen requiritur necessariò ad durationem angeli, successio aliqua in actu: quia si nulla esset actu, adhuc angelus duraret: sed requiritur necessariò successio aliqua actu, uel potentia. Sufficit ergo durationi angeli maiori, ꝙ coexistat maiori successioni in potentia, & coexisteret, si successio maior in actu esset. Sic ergo duratio cōnotat successionem actu, uel potentia. ¶ Si quæris. Quæ est ergo differentia inter durationem angeli, & ęternitatem dei. Nam sic deus uideretur dici ęternus, quia coexistit infinitæ successioni in potentia. Dicitur, ꝙ inter durationem angeli, & ęternitatem dei est multiplex differentia. Vna, quia licet angelus non potest durare, nisi esset aliqua successio in actu, uel potentia: tamen successio esse posset sine coexistentia, & duratione angeli, quia posset esse, si angelus non esset. Nulla autem successio est, uel esse potest, nisi deus sibi coexistat. Item æternitas dei initio caret: non sic duratio angeli. ¶ Item ęternitas dei est simpliciter immutabilis, & quantum ad durationem, & quantum ad durantem. Duratio angeli est utroque modo mutabilis: quia angelus non potest durare, quia potest annihilari: & durans potest mutari de cognitione, in cognitionē, & de affectione in affectionem. ¶ Sic-

etiam differunt esse, fore, fuisse: in angelo, & deo; quia angelus potest fuisse: & nec esse, nec fore. Potest esse, & nec fuisse, nec fore si in præsenti instanti crearetur: & in eodem annihilaretur. Potest fore, & nec esse, nec fuisse. Non sic deus, qui necessariò coexistit cuilibet differentiæ temporis. Nec potest non esse, aut non fuisse, aut non fore: tamen æternitas non est aliquid inhærens deo: nec duratio est aliquid inhærens angelo. ¶ Istis præmissis, quoad

Arti. 2. secundum articulum sit hæc conclusio

Cócl. 1 prima. Multitudinis angelorum, sicut

R quarumcunque rerum numerabilium mensura est unitas in re extra, uel in intellectu. Ista conclusio patet ex primo notabili: quia ita numerabiles sunt angeli (cũ non sunt infiniti) sicut cæteræ multitudines rerum sic paratarum: & per cõsequẽs simili mensura, quantum ad eorũ multitudinẽ sunt mẽsurabiles. Multitudo autẽ numeratur unitate, ut dictum est: ergo &c. ¶ Secũda cõclusio.

Cócl. 2. Extẽsionis angelorũ nulla est mensura. Probaẽ: qa eius, ꝙ nõ est, nulla ẽ mẽsura, extẽsio angelorũ nõ ẽ; quia in angelis non est quantitas molis: cum sint extensiuè indiuisibiles: & ita non sunt extensi: quare nec mensurabiles secundum extensionem. ¶ Tertia conclusio

Cócl. 3 Deus est mensura perfectionis omniũ angelorum. Patet quia per cognitionẽ dei & angelorũ põt cognosci, ꝙ unus est perfectior alio, quia plus accedit ad perfectionem dei, quàm alius: ergo deus est mensura perfectionis. Tenet consequentia ex quid nominis mensuræ. Similiter si esset aliquis angelus cæteris perfectior: ex cuius perfectione sciri posset; qs angelorũ esset perfectior alio; ille esset mensura pfectionis cæterorũ. ¶ Quarta cõclusio. Mensura duratio-

Cócl. 4 nis angelorum nõ est aliquid inexistẽs angelo distinctum ab eo. Probaẽ: quia nec esset substantia; nec accidens. Nõ substantia; quia non angelus ipse; cum nihil sit mẽsura suiipsius; nec pars eius: quia angelus est substantia simplex non habens partes. Nec accidens, quia deus potest angelum creare, & conseruare sine accidente sibi inhærente: & tunc nihilominus duraret sine tali accidente. Igitur nullum tale accidẽs est eius durationis mensura; alioquin duraret sine mensura durationis, quod est impossibile. Item mensura debet esse notior mensurato, sed nullum accidens absolutum, uel respectiuum inexistens angelo, est notius angelo, aut eius duratione. ¶ Quinta conclusio. Mensura durationis angeli non est deus; neque alter angelus. Probatur; nihil, per quod non potest cognosci, quæ duratio angeli sit maior; quæ minor est mensura durationis angeli: sed nec per deum; nec per alium angelum; nec per accidens inhærens cognosci potest; quæ duratio angeli est longior, uel breuior, igitur nec deus, nec alius angelus, nec accidens angelo inhærẽs est mensura durationis angeli. Minor probatur; quia per nihil, quod æqualiter respicit durationem maiorem, & minorem: potest cognosci maior, & minor duratio; sed deus, angelus, & accidentia inhærentia æqualiter respiciunt angelum plus, & minus durantẽ: igitur. ¶ Sexta conclusio. Mensura Cóલc. 6

durationis angeli non est æuum uel æuiternitas; si dicit aliquid distinctum a tempore. Probatur; quia quæro, quid dicit æternitas; aut tantum esse æui; aut aliquam habitudinem eius idest respectum, aut compositum ex utroque. Non primum; quia tunc non esset mẽsura esse, siue existentiæ angeli; cum idẽ non sit mensura suiipsius: ut dictum est. Nec secundum, scilicet habitudo; quia illa habitudo fundaretur in existentia angeli, & per consequens non esset notior ea. Quia cognitio habitudinis respectus siue respectiuẽ dependet a cognitione fundamenti; & ita non erit mensura existentiæ angeli; cum mensura est notior mensurato. ¶ Item, aut habitudo illa esset ens reale, uel rationis tantũ. Nõ secundũ; quia operatio intellectus nihil facit ad durationẽ angeli. Nec ens reale; qa realis habitudo requi

rit fundamentum reale; & terminū distinctū realiter a fundamēto. Sed huius habitudinis licet assignari posset fundamentū, scilicet existentia angeli, tamen nullus terminus potest dari distinctus ab angelo, aut eius existētia, ergo non est realis. Nec pōt dari tertiū: scilicet ꝙ æuum sit compositum ex esse angeli, & habitudine, siue tali respectu, quia compositum non est notius altera partium suarum. Neque totius est mensurate partes; sed bene econuerso quandoque. ¶ Præterea probatur conclusio. Si poneretur æuiternitas mensura angeli distincta a tempore, maximè ideo; qa angelus, & eius esse ac substantia est tota simul, sed hoc non: igitur. Maior est opinantium oppositum. Minor probatur: quia tunc substantia corruptibilis etiam mensuraretur æuo: quod negāt. Probatur consequentia: quia esse substantiæ corporalis est totū simul: quia per eius durationem nihil noui acquiritur substantiæ corruptibili: sicut nec substantia angeli. ¶ Si dicis, ꝙ substātia corruptibilis subiacet motui; & ideo mensuratur tempore. Contra. Sic substantia angeli subiacet suæ operationi cognitioni scilicet, & affectioni, quæ mutantur. ¶ Si dicis, ꝙ quantum ad operationem suam; quæ mutabilis est; mensuratur tempore, sed quantum ad substantiam æuo. Si per omnia dici potest de substantia corruptibili; quia manere pōt absq; contradictione sine omni motu ¶ Si dicis, ꝙ angelus ex se sēp manet; sed corruptibilis substantia nō: quia corrūpitur per causas intrinsecas. Cōtra, ꝙ esse alicuius desinit, est p subtractionē causę conseruantis, & ꝙ permanet, est per conseruationē causæ cōseruātis Nūc autem tam angeli, quàm substantiæ corruptibiles æqualiter dependent a deo, tanquam a causa conseruante: & per subtractionem diuinæ conseruationis ita desinit angelus, sicut substantia corruptibilis. igit nō plus determinat sibi angelus ex se esse perpetuū, quam substantia corruptibilis, quia ita potest deus perpetuè conserua re substantiam corruptibilem, sicut angelum. Nec in proposito uariat, ꝙ angelus sicut non potest creari nisi a deo, ita nec annihilari, siue corrūpi (extēdēdo nomē corruptionis) nisi a deo. Substantia uero corruptibilis potest generari, & corrumpi: saltem partialiter ab agente creato: quia si substantia corporalis ideo non mensuratur æuo; quia corruptibilis, & generabilis, pariformiter nec angelus mensuratur ęuo: quia est creabilis, & annihilabilis. Item nihil est in substantia angeli, quod sibi determinat maiorē, uel minorem durationē; sed ꝙ semp durat, uel nō semper: est ex mera uoluntate, & beneplacito diuino, ideo æuiternitas omnino superfluit. ¶ Si dicis, Licet angelus sit annihilabilis, nunquā tamē annihilabitur; sed oīs substātia corruptibilis corrumpit; ideo mensura angeli nō est tempus, sed ęuū. Cōtra motus cæli pōt esse perpetuus: & scdm philosophū est perpetuus: & tñ nō mensuratur ęuo: sed tēpore. Nam per motū diurnū mēsurat motus planetarū; ideo perpetuitas nō impedit, quin perpetuum possit mensurari tempore. ¶ Septima cōclusio, & responsalis. Tēpus est mensura durationis angelorum. Illa cōclusio probatur: quia illud, quod nō habet durationem maiorem, uel minorem, nisi quia coexistit maiori, uel minori successioni, uel tēpori in actu, uel potentia: illud mensuratur tempore; sed duratio angeli est huiusmodi: igitur. Maior patet. Minor probatur, quia uel angelus dicitur magis, uel minus durare: quia coexistit maiori, uel minori tempori, uel ex natura sui, puta sua perfectionę. Si detur primum: habetur propositum. Si secundum, tūc sequitur, ꝙ quantò angelus esset perfectior, tantò esset eius duratio maior. Et per consequens; si deus modò crearet angelum omnibus angelis creatis perfectiorem; plus duraret angelus in principio mūdi creatus: quod est manifestè falsum. ¶ Item breue, & longum secundum durationē sūt passiones temporis, ergo cuicūq; cōue Cōcl. 7. M

niunt, mensuratur tempore. conueniunt autem durationi angelorum: igitur. ¶ Item duratio substantiæ corruptibilis mensuratur tempore, quia coexistit maiori, uel minori successioni actu, uel potentia, ergo eodem modo duratio angeli mensuratur tempore. Tenet consequentia, quia nulla est ratio diuersitatis. ¶ Si dicis, quod substantia corruptibilis dependet a tempore, quia causatur a motu cœli; sed substantia angeli non. ¶ Contra. Motus cœli nihil facit ad generationem inferiorum: nisi quod applicat actiua passiuis. unde si cælum quiesceret, & haberet se in debito aspectu, & approximatione ad illa inferiora: nihilominus fieret generatio, & corruptio in istis inferioribus talē aspectum, & approximationem requirētes. ¶ Si dicis, quod substātiæ corruptibilis duratio non mensuratur tpe. sed instanti. ¶ Contra. Maioritas, & minoritas durationis nō sūt in mēsurato, nisi sint in mensura: sed in instanti non est maior, uel minor duratio: ergo instans non potest esse in mensura durationis substātiarum, quarum una est maior alia. ¶ Itē duratio angelorum usque ad hodiernū diem; die. xxj. octobris. anni gratiæ 1486. est. 6600. annorum: Ponamus ita exempli causa. Quero; unde sumitur illa mensura; non ex substantia angeli; quia illa esset eadem, si primum hodie crearentur: ut supra argutum est. Nec potest aliud assignari, nisi quod coexistebant tanto tempori. ¶ Item si quæritur, quantum durabunt angeli; non potest responderi, nisi per nomen temporale; utputa, tot annis, diebus, uel horis &c. Igitur dies, & horę & anni sunt mensura prętęritę durationis angelorum. Nam illud, quod respondetur ad quæstionem de quantitate durationis, importat mensuram durationis. Et hęc de secundo articulo. ¶ Quantum ad tertium articulum. Dubitatur contra conclusionem sextam responsalem; si esset uera cum suis probationibus; sequeretur, quod duratio dei mensuraretur tempore, & non ęternitate, consequens

Arti. 3. Dub. 1. N

falsum: & contra doc. communiter, & sanctos. Probatur consequentia; quia existentia dei etiam coexistit successioni, sicut existentia angeli. Item cuilibet eē correspōdet sua mēsura sibi proportionata; sed triplex inuenitur esse: scilicet esse permanens ex se; & hoc eō uenit deo: & ideo illud esse mensuratur ęternitate. Secundum est esse permanens non ex se; sed uirtute alterius; & conuenit angelis: & ideo uidentur participare quasdam conditiones eternitatis; quæ sunt habere totum esse simul; & habere esse perpetuum, quantum ex se est; quia tamen non sunt simpliciter ęternæ: ideo non mensurantur ęternitate; sed æuo, quod est quædam participatio ęternitatis. Tertium esse, est esse successiuum; quod conuenit omnibus corruptibilibus; & ideo omnia corruptibilia mensurantur tempore. Concordat Anselmus in prosologion quantum ad triplex esse. Vnum, quod deficit scilicet generabile, & corruptibile. Aliud, quod non deficit; potest tamen deficere; ut esse angeli. Tertium, quod nec deficit; nec potest deficere; ut esse dei. ¶ Pro solutione notandum; quod differentia communiter ponitur inter ęternū, æuū, & temporale. Aeternū proprie dicitur, quod est simpliciter immutabile tā substantialiter, quàm accidentaliter. De quo Boetius iii. v. de consol. prosa ultima. Aeternitas ē interminabilis uitę tota simul & perfecta possessio. unde ęternū simul, & semper habet quicquid habere potest; & semper est, quicquid esse potest. Ideo dicitur possessio tota simul, & perfecta uitæ interminabilis. ¶ Aeuū est, quod esse non desinit; siue semper fuerit; siue esse inceperit quantum ad essentialia. Est tamen mutabile, quantum ad accidentale; quia potest acquirere perfectionem, qua caret; & perdere, quam habet. Itaque æuum licet substantialiter non mutetur, est tamen mutabile substantialiter & mutatur accidentaliter; ut angelus cælum materia prima. ¶ Tēporale est, quod mutatur tam substantialiter, quàm accidenta-

Aeuū ęternum tēporale.

liter, idest aliquando desinit esse simpliciter; & manens acquirit, quod nondum habet, uel perdit, quod habet. Et secundum hæc imaginantur multi triplicem mensuram. Vnam; rei permanentis non capientis secum aliquam mutationem, quam dicunt æternitatem. Aliam; rei permanentis compatientis secum aliquam mutationem in suis operationibus, qualis est angelus. & illam uocant æternitatem. Tertiam, rei successiuę non permanentis i. aliquando deficientis esse. Sic. n. capitur hic res permanens pro re, quę semper manet, & nunquam esse desinit; licet esse inceperit. & per oppositum successiuũ pro eo, in quo nõ esse succedit esse: & huiusmodi mensurã dicunt tempus. Hæc pro terminorum declaratione. ¶ Sed pro solutione argumentorum aduertendum, ꝙ licet ita & bene distinguatur triplex esse quibus imponuntur nomina, æternũ, æuũ, tẽporale: non tamen oportet esse triplicem mẽsuram durationis huiusmodi triplicis esse. Esse enim in se non mensuratur, nisi mẽsura perfectionis: de qua dictum est questione pñenti arti. j. ꝙ deus est mensura omnium aliorum a se quantumcunque diuersorum: quia omnium perfectiones cognosci possunt per accessum ad diuinã pfectionem. Sed loquẽdo de mensura durationis, sic est una mẽsura omnium mensurabilium secundũ durationem. Et hæc est tempus in actu, uel potentia. Dico omnium mensurabiliũ sꝫdm duratiõẽ, quia durationis dei tempus nõ est mensura; sed nec eternitas. Tum quia deus secundum durationem est simpliciter immensus. Tum quia æternitas dei est ipse deus, & sua duratio; idem autem mensurat se, ideo non plus mensuratur æternitate, quàm immortalitate. Tum quia mensura tantum est finitorum; sicut enim infinitum secundum magnitudinem non habet mensuram suæ magnitudinis: uel multitudinis: ita nec infinitum secundum durationem habet mensuram suæ durationis. Ratio. n. mẽsuræ finito congruit. ¶ Quòd uero sancti dicunt, ꝙ deus mensuratur eternitate; nõ intelligunt, ꝙ deus, qui simpliciter est immẽsus, mensuraretur per creaturam aliquam, aut etiam suam essentiam. Sed intelligunt, ꝙ sicut per tempus, & partes temporis mẽsuramus oĩa temporalia; ita durationem dei infinitam cognoscimus: quia necessariò coexistit tempori in actu, & in potentia. Quantitas uero durationis quorumcunque aliorum a deo nõ cognoscitur a nobis, nisi ex hoc solo; quia coexistit maiori, uel minori tempori in actu, uel in potentia; ut probatum est. ¶ Per hoc ad rationes. Ad primam. Patet, ꝙ duratio dei non mensuratur nec tempore, nec eternitate. Ad probationem primi negetur, ꝙ deus coexistit successioni sicut existentia angeli, quia angelus coexistit certæ successioni, & non omni in potentia: quia non illi, quę in potentia precedit suum esse, neque etiam successioni, cui coexistit, sic coexistit sicut deus; quia ita angelus coexistit, ꝙ potuit non coexistere: deus autem coexistit ita, quod non potest, nec potuit non coexistere cuicunque successioni in potentia, & in actu. ¶ Ad secundum negetur maior loquendo de mensura durationis: quia etsi sint. 100. esse distincta quacunque distinctione; una mensura durationis in genere sufficit pro omnibus. Nec oportet, quòd mensura sit unigenita mensurata quantum ad esse; sed quantum ad rationem mensuræ, idest quantum ad id, in quo mensurantur. Hoc est in proposito, quantum ad durationem; unde plus distinguuntur substantiæ, & accidentia in esse; quàm substantiæ corruptibiles & incorruptibiles; & tamẽ mẽsurantur eadem mensura in genere, idest tempore. Pro concordia tamen diuersimodè in hac materia opinantium, posset notari, ꝙ præter acceptiones temporis prædictas, potest adhuc distinguide tempore. Potest enim accipi uno modo generaliter pro mensura durationis creatæ, seu finitæ, & ita includit æternitatẽ. Hoc modo dicit san

ctus Bona.q iiij. huius distinctio. ꝙ accipit Beda cum dicit, ꝙ quatuor fuerũt primò creata. Angelica natura; materia informis; cælum empyreum, & tempus. Alio modo potest accipi strictè pro mensura durationis motus, uel rei permanentis generabilis, & corruptibilis; & sic non esset mensura rerum perpetuarum; ut angelorum. Aeuiternum autem est mensura durationis rerum incorruptibilium. Et secundum hanc distinctionem possent concordari opiniones, & sanctorum auctoritates. uerum illa distinctio non sumitur ex diuersa ratione mensuræ, sed diuersitate rei mensuratæ.

QVAESTIO. II.

A Arti. 1. Nota. 1 QVAERITVR secundò circa secundam partem huius distinctionis. Vtrum angelus sit in loco per suã substantiam. Pro illa quæstione: uide Ockam quodlibet. j. quæstio. iiij. Notandum primò, ꝙ quęstio quęrit de loco corporali propriè dicto: qui describi bitur. iiij. Physic. terminus corporis continentis immobilis primum. i. superficies corporis continentis immediatè locatum; immobilis primum, idest non necessariò ad motum contenti, & per consequens ab eo diuisum, ut sit hæc descriptio in forma. Superficies corporis aliud continentis immediata ei, & diuisa ab eo. Ex quo patet, ꝙ non totum corpus locans est locus. Gratia exempli. Non tota sphera ignis est locus aeris contenti, sed sola pars ultima ignis, quæ tangit aerem. Et licet nulla pars sit ultima affirmatiuè, idest omni alia ulterior: cum quælibet sit diuisibilis in duas medietates, quarum una tangit locatum, qua pars diuisa non est ulterior. est tamen pars ultima negatiuè, idest ꝙ nulla est ulterior; & tales sunt multæ: immo infinitæ, ut ultima medietas, ultima tertia, ultima quarta: ultima. 100. & sic in infinitum. ¶ Ex quo sequitur, quòd eiusdem locati non multa loca, immo infinita; sed tamen communicantia.

¶ Secundò patet, quòd ultima sphera non est locus terræ, quia non est immediata terræ. Nota. 2 ¶ Tertiò patet, quòd totum non est locus suæ partis, nec pars est locus totius, aut alterius partis eiusdem totius: licet totum contineat omnes suas partes. B Multo minus pars est locus totius, eo ꝙ nulla pars continet totum, quia non se ipsam. Neque pars est locus partis, ut puta superficies connexa non est locus partium interiorum; quia hęc continentia non sunt diuisa a contentis: ita ꝙ possent non moueri motis contentis.

¶ Secundò notandum, quòd licet philoso. multas ponat locorũ cõditiones; sanctus tamen Bonauen. q. x. huius distinctionis reducit eas ad tres, q̃ sunt: continere, mensurare, conseruare: quæ tamen non conueniunt loco respectu cuiuslibet locati. Vnde ait, locus habet triplicẽ cõparationẽ ad locatũ. Cõparatur enim in ratione continẽtis; secũdò in rõne mensurantis; & tertiò in ratione conseruantis. Continet enim ut uas; sed mensurat, ut quantitas: cõseruat, ut natura. Secundum hanc triplicem habitudinem sunt in loco substantię finitę corporales, & corruptibiles; quia finitæ, & limitatæ sunt in loco continente; qua corporales sunt in loco mensurate; quia corruptibiles sũt in loco conseruante; sed secundũ duas primas sunt in loco substantiæ finitæ corporales, sed non corruptibiles. secundam primam tamẽ sunt in loco substantiæ spirituales, & incorruptibiles.

¶ Tertiò notandũ, ꝙ secundũ magistrũ dist. xxxvij. primi, aliquid dicitur esse in loco dupliciter; scilicet circumscriptiuè, & diffinitiuè Et addũt aliqui tertium modum, scilicet. Hugo lib. j. parte iij. c. xviij repletiuè. Not. 3 Circumscriptiuè est in loco, quod commensuratur loco, ita quòd totum est in toto loco, & una pars in una parte loci; & alia in alia

parte, & nullæ duæ partes extensiuè in eadem parte loci. Illo modo corpus extensum est in loco. ¶ Diffinitiuè est in loco, quòd diffinit sibi certum locum, in quo est totum in toto. Totũ mixtũ.i.nihil ipsius, quin ipsum, & totum in qualibet parte loci; & nihil eius extra talem locum. Hoc modo aia rationalis est in corpore, & corpus Christi in loco speciei consecratę ¶ Repletiuè est in loco, quòd replet omnẽ locum: ita quòd non est possibilis locus, quem non replet. Ille modus soli diuinæ naturæ conuenit, ut tractatur dist. xxxvij. j. Sed illo modo non propriè est in loco, quia non continetur in loco, quia propter suam immensitatem ita est in omni loco, ut tamen nullo loco detineatur secundum illud Hiere. xxiij. Cęlum, & terram ego impleo. Vnde Hiero. in epist. de his, quæ deo in scriptura attribuuntur. Excelsior cęlo, profundior inferno, longior terra. Immensitas eius latior est mari, qui cęlum, & terram implet: proculdubio nullus locus est ab eius pręsentia

Not. 4. absens &c. ¶ Quartò notandum, ꝙ esse in loco adhuc dupliciter potest accipi, licet non propriè quantum ad unũ membrum uidelicet secundum substantiã, & secundum operationem. Secundum substantiam est in loco, cuius substantia uerè, & realiter continetur in loco. & nihil ipsius est, quod non sit pręsens tali loco; sic est in loco; quicquid circũscriptiuè uel diffinitiuè est in loco, secundum operationem est in loco, quòd aliquem effectum producit in loco: licet nihil eius essentiæ sit pſens isti loco; sic dicimus quandoq; solẽ esse in aere, quẽ illuminat, & calefacit licet

Arti. 2. impropriè. ¶ Quantum ad secundũ ar-

Cõcl. 1. ticulum est hæc conclusio prima. Angelus non est per suam substantiam in loco circumscriptiuè. Patet; quia cũ angelus sit natura spũalis incorporea, & indiuisibilis, ut nũc supponitur, non habet partes, per quas posset loco commensurari secundum modum tactum in tertio notabili: ergo non est in loco circumscriptiuè secdm suam substantiam.

Cõcl. 2 ¶ Scda conclusio. Angelus nõ est in loco repletiuè. Patet; quia non est immẽsus; neque infinitus; neque deus. Esse autem in loco repletiuè est esse ubiq;, quòd soli deo conuenit. Per hoc enim beatus Ambro. probat spiritumsanctum esse deum.

Cõcl. 3. ¶ Tertia conclusio. Angelus est in loco diffinitiuè. Patet: quia angelus est in loco, ut probat magister auctoritatibus in textu. Et non circumscriptiuè, nec repletiuè, igitur diffinitiuè. Tenet consequentia a sufficienti diuisione. Minor pro utraque parte deducta est in præcedentibus conclusionibus. Et potest probari ratione; quia cum angelus est natura aliqua finita; uel est alicubi, uel nullibi. Non secundum; quia absurdum est dicere, ꝙ aliquid sit, & nullibi sit. Si primum scilicet, quòd est alicubi, & quia non est ubique; ergo continetur in aliquo ubi; & per consequens terminus continẽs ipsum est eius locus. Quòd autem continetur, patet: quia est ibi, & non alibi; nec extra illud ubi; ergo continetur. Hoc enim est contineri.

Cõcl. 4 ¶ Quarta cõclusio. Angelus est in loco diffinitiuè, non tantum per operationem, sed per suam substantiam: Probatur: quia si angelus est in loco per operationem, quã habet in corpore; aut ista operatio est immediata uirtuti angelicę a qua procedit; aut mediata. Si immediata: igitur præsens est angelus in tali corpore, uel iuxta illud corpus, cum uirtus illa, aut est angelus; aut in ipso angelo. Si immediata, ergo est ab illa uirtute per aliquod medium, & quæritur de illo medio; & ita oportet procedere in infinitum; uel tandem uenire immediatè ad illã uirtutem; & per consequens ad illam, cuius est illa uirtus. ¶ Confirmatur. Nisi sic; sequitur; ꝙ frequenter angelus nusquã esset secdm substãtiam, quia frequẽter nihil operatꝛ in cęlo empyreo, cũ illud sit immutabile, & immobile: nec in alio exteriori corpore: ut patet de angelis assistentibus deo. Similiter si angelus mittatur de

cælo ad terram: nihil operando in locis intermedijs: tunc ille nec esset in cęlo, nec in terra, nec in locis intermedijs. Erronea ergo est opinio eorum, qui dicere uoluerunt, ꝙ angelus non sit in loco corporeo secundum substantiam: sed tantum secundum operationem, dum. s. aliquid operatur circa corpus, ipsum mouendo localiter, uel alia specie motus: sicut angeli motores orbium, & angelus Tobiæ. Hunc dicunt fuisse in corpore assumpto, non secundum substantiam: sed tantum mouendo illud corpus; & operando in eo. Vnde articulus Parisiensis. 203. ꝙ substantiæ separatæ sunt in loco per operationē. Et ꝙ possunt moueri ab extremo, in extremum, nec in medium: quia possunt uelle operari in extremo, uel in extremis, nec in medio. Error.

Cōcl. 5. ¶ Quinta conclusio. Substantia, & esse angeli non dependet a loco, neque in esse, neque in conseruari. Patet: quia corpus non est natum saluare spiritum; neque angelus necessario est in loco, quin esse posset, si nulla corporalis creatura existeret: posset etiam esse extra omnem corporalem creaturam. Habet autem potentiam passiuam respectu loci corporalis; quia potest locari, seu diffiniri, quæ fundatur in eius natura inquantum limitata. Nec aliter continetur a loco: nisi ꝙ substantialiter est præsens loco: nullam tamen perfectionem recipit a loco.

Corol. ¶ Corollarium. Nullus locus est angelo naturalis, neque uiolentus. Patet: quia ad nullum inclinatur naturaliter, tamquam ad conseruans, uel perficiens: etiam nulli contrariatur tamquam corrumpenti. Est enim quasi in potentia neutra ad omnem locum corporalem sibi tamen proportionatum. Hæc est sententia Alexandri, & Scoti.

Arti. 3. Dub. 1. D ¶ Quantum ad tertium articulum. Dubitatur primò contra conclusionem tertiam, & quartam. Nam uidetur: ꝙ impossibile est angelum, esse in loco diffinitiuè. Probatur: quia locus est extrinsecus locato; utputa tangens ipsum secundum ultimum sui, ideo dicitur terminus continentis, & similiter locatum loco; nec locus recipit locatum in interiora sua, aut partium suarum; ut patet ex desfinitione loci statim exposita; angelus autem diffinitiuè existens in loco est totus in toto, & totus in qualibet parte loci. ¶ Confirmatur. Locus non est locus suarum qualitatum sibi inhærentium propter intimam eorum præsentiam; ergo nec angeli illo modo assistentis. Tenet consequentia; quia angelus coexistens corpori non est minus intimè præsens omnibus partibus corporis, cui coassistit, quàm accidens suo subiecto. ¶ Præterea locus debet tangere locatum, & esse æqualis locato; & ita de multis alijs conditionibus loci. Sed angelus, quia quantitate caret, tangi non potest: nec est alicui æqualis, uel inæqualis. ¶ Ad dubium hoc dicitur, ꝙ innititur falsæ imaginationi. Imaginatur enim, ꝙ angelus coassistat partibus intrinsecis loci, sicut anima corpori, quod ita non est: sed angelus loco diffinitus præsens ēst corpori locato ab illo loco, quo diffinitur angelus: Et est præsens cuilibet parti illius corporis locati, tam partibus in profundo, quam in superficie; non sic partibus loci. Est quidem aliquo modo præsens loco, & cuilibet parti eius ultimę, sursum, deorsum dextrorsum, sinistrorsum &c. per immediationem; sic ꝙ inter ipsum, & partes extremas loci nihil mediat. Et illo modo tangit partes loci; non autem intrat eas. Vnde quęcunque pars loci ultima accipiatur si diuidatur in duas medietates, interiorem, & exteriorem, non est pręsens interiori medietati; sic autem est pręsens corpori locato. Vnde numquam locus angeli continet solum angelum, alioquin esset uacuum; quia locus non repletus corpore. Sed continet corpus aliquod, cui coassistit angelus totus toti, & cuilibet eius parti: & continendo

corpus illud etiam continet angelum, unde si angelus coassisteret petro, omnibus partibus eius; corpus Petri non esset locus Angeli; sed locus corporis Petri, est locus etiam assistētis Angeli. Et in illo loco corpus Petri est cōmensuratiuè, & angelus diffinitiuè, sicut de facto corpus humanū non est locus animę inhęrentis; neque generaliter materia formę sibi inhęrentis; sed locus corporis est locus etiam animę rationalis. Et locus subiecti, & materię est etiam locus inherentis formę. Et per hoc patet
Arti. 1. solutio argumentorum. ¶ Sed diceres
Not. 1. contra. Duo locata non possunt simul
E esse in eodem loco; ergo non uidetur, ꝙ corpus, & angelus habent eundem locum. ¶ Preterea angelus secundum hanc respōsionem esset magis in corpore isto, quā in loco; esset enim intimior corpori isto, quā loco; ergo magis corpus illud esset eius locus, quā locus cōtinens corpus, & angelum. ¶ Confirmatur; quia dictum est, ꝙ diffinitiuè est in loco; quod est totum in toto; & totū in qualibet parte. Angelus autem sic non est in loco; sed sic est in corpore tali: ergo tale corpus est esse eius locus. ¶ Ad primum huius replicę negetur assumptum; sed illa probatio uera est de duobus corporibus; quorum neutrum inhęret alteri; nam subiectum extensum, & accidentia sibi inherētia sunt plura corpora: & tamen simul in eodem loco. ¶ Ad secundum conceditur, ꝙ angelus est intimior corpori locato, quā loco; & ideo corpus cui assistit non est eius locus. nam locus nō debet esse intrinsecus locato; sed extrinsecus; & immediatus. ¶ Ad confirmationē dicitur, ꝙ in, multipliciter dicitur; & aliter est angelus totus in corpore, cui coassistit, & aliter in loco, a quo cōtinetur. Est enim totus in loco, & qualibet parte loci eo modo quo locatū in loco. i. totus, & immediatus loco, & cuilibet parti loci: hoc ē termini, uel extremitatis; ita ꝙ inter ipsam, & quālibet ultimā partē nihil mediat: nō tamen est intrinsecus illis parti bus; sed in corpore locato est intrinsecè: ut supra declaratum est. ¶ Ad rationem dubij, quę arguit de conditione loci respectu locati. Dicendum ꝙ illæ intelliguntur de locato circumscriptiuè, non diffinitiuè. ¶ Secundum dubium. Dub. 2.
Vtrum angelus determinet sibi certam E
loci quantitatem, ita ꝙ nec maiori, nec minori possit coassistere. Respondetur post Ockam. j. quodl. q. iiij. ꝙ dabilis est maximus locus, cui angelus potest coassistere, & hoc cuilibet angelo secundum suam perfectionē. Patet: quia angelus est limitatę naturæ, & finitę perfectionis: & ideo nō potest coassistere loco quantocūque: neque in omni loco, qđ dei est, quāto autē loco possit coassistere, certū non est. Rationabile tamē uidetur, ꝙ maiori, quā esset locus corporis, quod posset informare, si esset forma corporis. ¶ Secundò dicitur, ꝙ nō potest dari minimus locus, cui pōt angelus assistere: quia posset coassistere loco pūctuali, si possibilis esset locus indiuisibilis; pro eo, ꝙ ipse est indiuisibilis, & ideo non datur minimus locus, cui potest assistere; cum enim nullum corpus, cui assistit, est indiuisibile, quocunque dato potest dari minus, cui assistit: & ita minor locus; & licet angelus coassistit corpori diuisibili: non tamen prius uni parti, quàm alij: sed simul toti. Sicut sol simul illuminat totum medium & non prius partem propinquam, quàm remotam: sic de candela accensa, licet plus, huc intēsius illuminet partē propinquā, quàm remotam. ¶ Tertiò dubitatur: utrum ange- Dub. 3.
lus potest coassistere pluribus locis non F
continuis. uide Ockam quodli. j. q. iiij. Ad illud dubium dicit Damasce. ꝙ de facto non est simul in duobus locis discontinuis; nam de continuis non est dubium. Sed de possibili iterum non est dubium, quin posset esse in diuersis locis discontinuis per potentiam diuinam, cum hoc etiam de corporibus concedatur; ut patebit in iiij. ¶ Sed de potestate eorum naturali uidetur probabile, ꝙ non possit unus esse in diuersis locis simul; quorum quilibet

sit sibi adæquatus secundum ultimum potentiæ suę: uidetur enim simile esse quantum ad hoc, ac si informaret materiam. Nunc autem si informaret corpus, non posset informare partes corporaliter distinctas; sicut nec anima intellectiua potest: ergo nec nunc: An autem possit esse in diuersis locis, quorum neuter est sibi adęquatus. Scotus. q. vij distinct. ij. uertit in dubium: eo ꝙ neutra parte haberi possunt rationes sufficientes. ¶ Quarto dubitatur. An duo Angeli possunt simul esse in eodem loco. uide Ockam. j. quodl. quęstio. iij. Respondetur, ꝙ possunt per potentiam diuinam: sicut & de corporibus illud cōceditur. ¶ Sed quid secundum potentiam naturalem. Videtur etiam ꝙ sic: nam cum legio demonum fuit in corpore unius hominis obsessi: ut habetur Lucę. viij. uidetur, ꝙ fuerūt simul, ut uult Rich. iiij. de trini. Similiter quia duo corpora possunt naturaliter esse, simul scilicet partes essentiales compositi. ¶ Itē accidētia eiusdem subiecti extensa, quæ tamen sunt circūscriptiuè in loco. Multomagis uidetur hoc naturaliter possibile de duobus spiritibus, qui non sunt circumscriptiuè in loco. ¶ Ex illo patet secundum Ockam, ubi supra, ꝙ unus angelus potest se transferre per locum alterius angeli quasi per medium sine cessione alterius angeli. Patet, quia nulla est ibi resistentia, cum plures possunt esse simul in eodem loco corporali. Item spiritus angelicus, & anima intellectiua sunt simul in eodem corpore; puta obsesso. ergo a simili duo angeli siue boni, siue mali possunt esse simul. ¶ Vltimo dubitatur de replectione ista cęli empyrei: de qua Strabus, & Beda ꝙ cælum empyreum creatum statim est angelis repletum, si repletum: ergo non potest fieri additio ¶ Item per lapsum quorundam angelorum facta est uacuitas in en pyreo; & ita deornatum est nobilissimum corpus creatum. Respondet Alex. de hales parte. ij. q. xix. arti. iij. membro. iij. ꝙ cælum empyreum dicitur angelis repletum simul

Dub. 4. G (margin, at "sufficientes. Quarto dubitatur")

Dub. 4. H (margin, at "simul. Vltimo dubitatur")

cum cęlo creatis propter sufficientiam, & congruitatem ornatus cęli. Sufficientiam dico quantum ad numerum a deo preordinatum. Vnde cælum repleri angelis nihil aliud est, quàm cælum ornari angelis secundum eundem numerum, quem deus ad inhabitandum ordinauit. Vnde illa repletio non impedit, quin possit fieri additio: quia potuit deus, plures ordinasse, uel non ordinasse quosdam; qui potest iudicium ibi erunt, qui nunc nobiscum sunt ad nostri custodiam; sicut & angelis sanctis addentur animæ sanctæ euolantes, uel purgatæ. Quòd uero arguitur de cadentibus: Dicitur, ꝙ non est repletio corporalis, quæ prohibeat capere alia: nec per consequens uacuitas. Vnde semper repletum est quantum ad sufficientiam: quia semper ibi tot sunt spiritus, quot ibi pro illo tunc esse dominus ordinauit. Nec ex lapsu malorum sequitur imperfectio cęli empyrei, sed spirituum cadentium, sicut dum indigni expelluntur a palatio regio non est imperfectio, uel deornatio palatij: sed illorum, qui pro sua indignitate sunt expulsi. Et tantum de quæstione.

QVAESTIO. III.

A

TERTIO quæritur circa hanc distinctionem. Vtrum angelus possit moueri localiter. ¶ Pro decisione quęstionis notandum post Ockam. idest quodl. q. v. ꝙ motus localis est coexistentia alicuius successiua, & continua diuersis locis sine quiete media. Dicitur successiua, quia si simul coassisteret diuersis locis; sicut anima diuersis corporis membris non moueretur: propter quod deus, qui omnibus locis præsens est semper; non mouetur localiter. ¶ Dicitur diuersis locis; quia manens in eodem loco præcisè non mouetur. ¶ Dicitur continuè, sine quiete media: quia

Arti. 1. Not. 1.

si intercipitur per quietem, non est iam motus unus: sed possunt esse plures. Similiter si deus corpus unum existens in uno loco corrumperet, & postea reproduceret in alio loco non esse motus localis; licet corpus illud successiuè coexisteret diuersis locis; quia non est successio continua. Ex illo patet differentia inter motum,
Not. 2. & mutationem. ¶ Secundò notandum: ꝙ quæstio non est de angelo coassistente corporaliter; utrum ille moueatur ad motum corporis; sicut anima rationalis mouetur ad motum corporis, quod informat; sed de angelo in se; utrum possit relinquere corpus, cui nunc coassistit, & locum quo continetur, & moueri ad alium locum. ¶ Quo præmisso ponuntur conclusiones. Prima
Arti. 2.
Cõcl. 1. Angelus potest moueri localiter. Probatur: B quia potest successiuè coassistere diuersis locis sine quiete media, igitur. Tenet consequentia per locum a diffinitione. Antecedens probatur per illud ad Heb. j. Nonne omnes sunt administratorij spiritus missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Cum autem mittuntur de cælo ad nos, sunt in diuersis locis continuè, & successiuè. Non enim possunt simul, & pro eodem instanti esse in cælo; in locis medijs; & nobiscum in terra: quia tantus locus est eis improportionatus; cum non possunt esse primo in loco quantumcunque magno; nec esse possunt ubique. Hinc Damasce. lib. ij. c. iij. Dum sunt in cælo empyreo; non sunt in terra; & dum ad terram a deo mittuntur: non manent in cælo: Ideo cum mittuntur de cælo ad terram successiuè assistunt diuersis locis. ¶ Item confirmatur: quia anima beata æquabitur angelo, iuxta promissiones christi Matth. xxij. Erunt sicut angeli dei in cælo. Anima uero beata; immo beatissima; quæ est christi, localiter mouebatur, quia descendit ad inferos; sicut dicit articulus fidei.
Cõcl. 2. ¶ Secunda conclusio. Angelus non solum ad motum corporis, cui assistit; C per se immediatè absque corporis cuiuscunque mutatione, potest localiter moueri. Probatur: quia non semper cum mittuntur assumunt corpora; non enim semper mittuntur ad operationes corporales exercendas; quomodo missus fuit Raphael Tobiæ: sed frequenter ad intellectus illuminationem, aut effectus inclinationem, sicut angelus missus ad Ioseph in somnis Matth. ij. Hæc autem non fiunt in corpore, sed in mente, ut infra patebit. ¶ Item anima separata mouetur de loco, ad locum sine corpore: quia non in corpore suo, quod iacet immobile in sepulcro, neque in alieno, ergo non est hoc negandum a perfectiori angelo. Et licet angelus nũquam sit in loco, quin assistat corpori locato, eo ꝙ nullus corporalis locus est sine corpore, non tamen oportet, ꝙ illud corpus, cui adæquatè assistit in cælo empyreo; secum deferat ad terram cum mittitur; sed manentibus corporibus in cælo, & inter cælum, & terram immotis in locis suis successiuè assistit illis transeundo per illa: alioquin portio cæli descenderet cum angelo, quod patet falsum. ¶ Sed hic sunt aliqua dubia. Primum: An angelus possit moueri in instanti. ¶ Secundò: An angelus mouendo se de loco, ad locum, necessariò moueatur per medium. ¶ Ad primum dico sine preiudicio melius sentientium, suppositis his, quæ habet Ockam ubi supra. j. q. v. Si motus capitur propriè, ut includit successionem; quæstio nulla est, & est implicatio in terminis. Est enim talis; utrum angelus possit mutari successiuè de loco ad locum in instanti successionem non habenti. Ideo melius quæri posset, an angelus possit mutari de loco, ad locum in instanti, ita ut totus simul esset in termino a quo: & in termino ad quem. Et uidetur respondendum sub distinctione, aut enim ante mutationem angelus assistit loco minori, quàm loco sibi adæquato. Dictum enim est supra ꝙ dabilis est locus maxi-

Arti. 3. Dub. 1. D (right margin, at "Primum: An angelus")

mus: cui angelus potest assistere: & ille dicitur adæquatus; non autem datur minimus. Potest ergo esse in loco minori: & sic potest mutari in instanti ad locum maiorem, cuius minor est pars. Vt gratia exempli. Si locus adęquatus angeli, fuerit unius leucæ: & angelus assistat eius medietati, tunc potest angelus non dimittendo illam medietatem se facere præsentem toti loco sine successione. Patet: quia nulla potest ibi esse causa necessaria successionis: non enim angelus primò est in loco indiuisibili; licet ipse sit indiuisibilis; cum nullus sit indiuisibilis. Sed primò est in aliquo loco diuisibili; totus in qualibet parte eius tanto, quanto uoluerit: dum tamen non excedat locum sibi adęquatum. Non enim ab alio; sed a sua uoluntate mouetur: neque est ibi aliqua resistentia: quia nihil prius existens in loco; ad quem se transfert angelus; cogitur cedere præsentiæ angeli. Si uero ante mutationem angeli, angelus fuit in loco sibi adæquato; & transfert se ad alium locum adæquatū; & per consequens dimittit priorem; illa translatio non potest fieri in instanti, quia si fieret in instanti; tunc dimitteret primum locum totum simul; & faceret se præsentē secundo loco totisimul: & ita dimitteret primum locum per ultimum instans esse in eo: & inciperet esse in secundo loco per primum esse in eo. Tunc quæro utrum illa instantia sint duo, uel unum. Non secundum: quia tunc simul esset in duobus locis sibi adæquatis; quod est impossibile per potentiam suam naturalem Si duo cum non possunt esse im mediata; inter illa erit tempus medium; per quod fit translatio: & sic nō est instans. ¶ Ad illam rationem respondet Grego. concedendo, quod est idē instans; & in illo est angelus simul in termino a quo in medio, & in termino ad quem. Quod uero dicitur idem non posse esse in diuersis locis; dicit intelligendum permanenter, secus in transitu. Quod si placet, ponatur responsio opposita. Nihil enim in his materijs a nobis absconditis puto temere asserendum. ¶ Ad secundum dicitur, quod posito medio, necesse est ipsum moueri per medium, priusquam attingat extremum. Patet: quia motus dicit successionem; successio requirit medium inter terminum, & terminum. nam si non est medium; non erit succesio. ¶ Item sicut est ordo essentialis inter partes temporis; ita inter partes loci; sed impossibile est transire de præterito ad futurum, nisi per præsens; ita impossibile uidetur transire de loco ad locum temporaliter; nisi per medium. Si quæris. Vtrum instantaneę potest mutari de loco ad locum, & non per medium. Dicitur si termini illius mutationis sunt indistantes, potest: quia tunc non est medium. Similiter si esset in uacuo; posset transire localiter instantaneę, uel successiuè de termino, ad terminum. Si uero termini distāt per medium; uidetur, quod non possit transire de termino ad terminum uirtute propria naturali, & non per medium propter ordinem naturalem, & essentialem inter partes loci, quæ experimur in corporalibus; nec aliud apparet in spirituali bus. Potest tamen uirtutę diuina, quę non limitatur ad aliquem ordinem; unde Christus facit corpus suum in cęlo præsens sub hostia sine transitu per mę dium transitu per media; ut declaratur in quarto, ita posset facere de angelo. ¶ Verum, an angelus possit moueri per uacuum tractat Ockam q. vj. quodlibet. j. Et tantum de illa quæstione.

DISTINCTIO. III.

N TERTIA distinctione magister inquirit, quales angeli creati sunt, quo ad naturam, & gratiam, & cognitionem. Secundum hoc potest sententia textus per

tres conclusiones summari. ¶ Prima: Angeli sunt creati a deo, essentia simplices, & immateriales, personaliter discreti, rationaliter, & arbitrio liberi: quantum ad duo prima uniformes; quantum ad duo ultima dispares, ac diuersi. ¶ Secunda conclusio. Angeli omnes in primordio suæ conditionis boni fuerunt sine uitio per innocentiam; sed non iusti per uirtutes, & gratiam. ¶ Tertia: In angelis a principio erat naturalis cognitio; quia a quo, & cum quo facti fuerant, cognoscebant. Bonum quoque a malo: appetendum a respuendo discernebāt. Probationem addit magister in textu.

A QVAESTIO. I.

QVAERITVR primò circa primam conclusionem. Vtrum omnes angeli inter se psonaliter discreti, essentiali specie sint distincti. quæstio supponit, ꝙ angelus sit persona. Quærit an omnes distinguuntur specie; an aliqui

Arti. 1. solo numero. ¶ Pro utroque notandū

Not. 1. primo; ꝙ licet nomen angelus secundum uocis proprietatem nomen sit officij: ut uult Greg. de quo infra distin. ix. tamen in proposito accipitur, ut dicit substantiam, siue materiam angelicam. Et sic acceptum describitur angelus a Damasce. Angelus est substantia icorporea, intellectualis, sēper mobilis arbitrio libera, deo ministrans, gratia non natura immortalitatē suscipiens. ¶ Substantia incorporea ponitur pro genere; & accipitur incorporea stricte pro substantia, quæ neque est corpus in se, neque corpori unibilis, ut forma. & per hoc includitur anima intellectiua tam coniuncta, quàm separata. ¶ Dicitur intellectualis: ad excludendum quamcunque naturam non cognoscentem. Posset enim deus de nouo producere substantiam spiritualem non cognoscentem, quæ per hoc non esset angelus. Dicitur semper mobilis, & hoc quantum ad motum localem: quia tali motu infatigabilis est. Per hoc etiam innuitur, ꝙ non determinat sibi locum naturalem, in quo naturaliter quiescat; quia est de se indifferens ad omnem locum corporalem. ¶ Dicitur arbitrio libera; quantum ad motum affectionum. ¶ Dicitur deo ministrans ubi tangitur causa finalis: de cuius mysterio infra tractatur distin. ix. ¶ Dicitur suscipiens immortalitatem nō natura, sed gratia diuina; quia angelus; sicut quælibet creatura; de se habet uertibilitatem in nihil. Eoipso enim, ꝙ de nihilo creatus est; potest redire in nihil; & rediret in nihil nisi a deo cōseruaretur. ꝙ ergo ppetuus est; non habet ex se; sed ex dono conditoris conseruantis. Et ideo licet non sit corruptibilis ex principiis intrinsecis; cum sit substantia simplex; nec habet contraria extrinseca sicut elementa; tamen per subtractionem conseruationis est annihilabilis. Conseruatur autem benignissima, & gratiosa dei uoluntate; & ita dono gratiæ. Et licet breuius posset describi dicendo, creatura intellectualis incorporea, tamen reliquæ particulæ non superfluunt: quia eis exprimitur causa finalis, operatio, & duratio angelorum. ¶ Aliam ponit angelorum commēdatoriam Beatus Dionisius de diuinis nominibus scilicet; Angelus est imago dei, manifestatio occulti, luminis speculum purum, splendidissimum, immaculatum, incontaminatum incoinquinatum recipiens totam (si iustum est dicere) speciositatem bene formatæ dei formitatis: & purè declarans in seipso, sicut possibile est; bonitatem, quæ est in abditis. Hanc per singula uerba latè prosequitur Alexan. de ales. parte ij. quæstio. xx. men. iij. artj. ij. ¶ Se- Not. 2.

cundò supponitur ex his, quæ distinctione xxiij. lib. j. Ockam ponit, ꝙ persona B

est summum intellectuale. Est autem summum ens completum, non cōstituens aliquod ens unum; non natum inhęrere; nec ab alio sustentatū. Per

primum scilicet ens completum, excluditur omne, quod potest esse pars alterius essentialis, siue actu componat, siue non. Per secundum scilicet nõ cõstituẽs &c. excluditur diuina essentia: & similiter relationes diuinę, quę nõ sunt formaliter personę; sed constituunt personas. Per tertium non natum inherere; excluduntur omnia accidentia. Per quartum; nec ab alio sustentatũ: excluditur natura humana a uerbo assumpta.

¶ Huic diffinitioni concordat diffinitio Boet. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Per indiuiduam substantiam intelligitur summũ substantiale. Per rationalem naturam; natura intellectualis. Concordat Rich. de sancto uictore personam sic diffiniens: Est intelligibilis naturæ incommunicabilis existentia. Intelligens per incommunicabilem existentiam, omne illud, quod non communicatur alteri; uel ut pars, seu constitutiuum aut accidens, aut sustentatum. Ex illo sequitur: ꝙ persona ultra naturam, uel essentiam rei, nullam aliam rem positiuam importat: sed duntaxat connotat negationem quadruplicis communicabilitatis, quæ dicta est. Ex quo sequitur secundò, ꝙ res non personatur per aliquam entitatem positiuam; sed eoipso, ꝙ res est: & non est pars alterius; nec constituit aliud: nec natum est inhærere; nec ab alio sustentatur; est summum. Et si fuerit natura, intellectualis est persona. ¶ Sequitur tertiò, ꝙ personalitas non est aliquid distinctum a persona; quo res, quæ est summum formaliter dicatur persona; sed est ipsa res non communicabilis modis supradictis, Et de hoc latius uidendum erit in tertio lib. distinctio. j. quæstio. j.

Not. 3. C ¶ Tertiò supponendum secundum mentem phi. j. Topic. c. v. dicentis. Eadem specie sunt, quę eadem specie continentur, per oppositum diuersa specie. Supponendum itaque, ꝙ illa differunt specie essentiali: quę continentur sub diuersis speciebus absolutis. Est autem species absoluta conceptus hominis abstractus a conuenientia essentiali aliquorum, quæ habent supra se genus. Illa uero sunt eiusdem speciei essentialis; quæ sub eadem specie specialissima continentur. Et illa continentur sub eadem specie specialissima absoluta: quæ sunt similia in essentialibus: ita ꝙ non possunt dare aliqua similiora; ut petrus, & paulus ita sunt similes in essentialibus; ut non possunt dari aliqui similiores tam ex parte materię, quàm formæ: quia equè similes sunt omnes materiæ essentialiter: similiter omnes animæ intellectiuę. Nec potest assignari maior conuenientia inter has animas intellectiuas, quàm illas: secus de petro, & hoc asino. ¶ His præmissis est prima cõclusio responsiua ad summum. Omnes angeli sunt inter se personaliter discreti. Probatur; quia quilibet angelus est distinctus a quolibet alio; & quilibet est persona; ergo conclusio uera. Consequentia nota cum maiore. Et minor patet ex diffinitione personæ: quia quilibet angelus est summum intellectuale, quia nullus angelus est pars, uel constituens; nec forma alicuius; nec ab alio supposito sustentatum; & est natura intellectualis; ut patet per diffinitionem angeli præmissam. ¶ Secunda conclusio responsiua ad quæsitum: Possibile est esse plures angelos in eadem specie. Probatur; quia deus potest creare duos angelos simillimos in essentia; & uni infundere maiorem gratiam, & cognitionem quàm alteri; & illi essent eiusdem speciei ergo. Consequentia nota. Et minor patet ex ultimo notabili. Maior probatur: quia esse duos angelos simillimos nullam includit contradictionem; ergo deus potest illos creare. Item omnes animæ intellectiuæ sunt eiusdem speciei specialissimæ. ergo & angeli aliqui possunt esse eiusdem speciei specialissimæ. Tenet consequentia; quia non uidetur, unde hoc plus repugnet angelis, quàm animabus: cum animæ intellectiuę ita sunt spũs in se simplices, sicut

Arti. 1. D
Cõcl. 1
Cõcl. 2.

angelus; nec impedit, quod animæ intellectiuæ possunt informare materias. Et ideo possunt esse plures animæ in eadem specie propter diuersitatem materiæ. Non sic de angelis; quia materia est penitus extrinseca animæ; & non est de essentia animę si identitas, uel diuersitas speciuoca non conuenit animæ per materiam; immo si omnes animę creatæ essent extra materiã; ut tenuit error Origenis. et si nunquam informarent materiam: adhuc conuenirent specie. Item animę intellectiuæ sunt in seipsis quędam entitates omnibus alijs circumscriptis; ergo in seipsis sunt eiusdem speciei, uel diuersarum. Non secundum; ergo primum. Tenet cõsequentia: quia quęcunque duæ res signãtur omnibus alijs circumscriptis, sunt res duę: uel ergo tantum numero, uel specie. non est dare medium: quia quæcunque differunt non tantum numero; differunt plusquam numero, & ita specie.

Cõcl. 3. ¶ Tertia conclusio: Probabile est multos angelos eiusdem hierarchię, & ordinis de facto esse eiusdem speciei, & solum numero differre. Probatur: quia probabile est nullam speciem naturæ intellectualis totam esse damnatam; sed multi angeli sunt damnati; ergo nulli constituerunt totam speciem. Consequentia est in festino: hic formando: Nulla tota species naturæ intellectualis est damnata; aliqui angeli sunt damnati, igitur aliqui non sunt tota species; & per consequens sunt eiusdem speciei cum alijs non damnatis, cum quibus constituunt totam speciem. Minor nota. Maior probatur per illud Augustini in ench. c. xxviij. Placuit uniuersitatis creatori, & moderatori deo; ut cum non tota multitudo angelorum deum deserendo perierat; ea, quæ perierat in perpetua damnatione remaneret. Quæ autem cum deo illa deserente perstiterat, de sua certissima cognita semper futura felicitate secura gauderet. Alia uero creatura rationalis; quę in hominibus erat, quoniam peccatis, & supplicijs, & originalibus, & proprijs tota perierat: ex eius parte reparata. quód angelicæ societati certatim iungeretur; quod ruina illa diabolica minuerat, suppleretur illa totali, & partialitas in angelis non uidetur esse rationalis; nisi ponatur, quod nulla species angelica (quantum ad omnia indiuidua) totaliter perierat. Et ita de quacunque specie angelorum, aliqui perstiterunt, aliqui ceciderunt. Multa hic moueri possent: quæ in distinctio. ij. primi latius sunt tractata. Tantum de illa quæstione. De simplicitate angelicæ naturæ uidebitur infra viij. distinctio. Et de libertate arbitrij distinctione. vj.

¶ DE MATERIA SECVNdę conclusionis textus.

DISTINCTIO. IIII.

SECVNDO circa cognitiones angelorũ quæritur: Vtrum angelus intelligat se, & alia per essentiam suam: uel per species a rebus acceptas; uel a deo infusas. Vide hic Ockam in secunda quæstione. xiiij. ¶ Pro declaratione terminorum, notandum primò; quod dum quæritur an angelus intelligit per essentiam; potest intelligi uel de essentia sua; id est angeli intelligentis; uel de essentia obiecti intellecti. Not. 1. Arti. 1. ¶ Secundò notandum: quod ly per, in quæstione. dicit circumstantiam rationis intelligendi. hoc est causæ intelligendi: & secundum ly per, uel ratio cognoscendi potest dicere circunstantiam causæ formalis, uel efficientis, uel causæ obiectiuæ. Not. 2. Et secundum hoc potest esse multiplex intellectus. q. Vnus utrum cognoscat tam per essentiam suam, quam obiecti tanquam per causam formalem: ita quod essentia sua, uel obiecti cogniti, sit id, quo intellectus formaliter cognoscat. Hoc est, sit ipsamet

cognitio: siue actus cognoscendi. Secundo modo an intelligi per essentiã, tanquam per rationem efficientem actus cognoscendi. ¶ Et ratio cognoscendi: uel accipitur communiter pro quolibet prçuio actu intelligẽdi necessario requisito ad intelligendum, hoc est pro qualibet causa effectiua partiali cognitionis: siue sit deus, siue intellectus ipse; siue obiectum; siue species, aut habitus. Secundo modo, ut excludit intellectum possibilem. Tertio modo, ut etiam excludit intellectum agentem simulcum possibili. ¶ Tertio modo potest intelligi titulus: an per essentiam tamquam per rationem obiectiuam .i. an cognoscat essentiam, uel quidditatem suam, & aliorum in se nudè non solum, ut inuolutam accidentibus. Ille intellectus est satis improprius: quia ly per non uidetur dicere obiectum cognitum: sed magis modum, uel rationem cognoscendi. ¶ Tertiò sciendum, ꝙ species in proposito secundum do. Petrum de Aliaco post Grego. de arim: xliij. dist. q. vij. lib. secundi quadrupliciter accipitur. Primò communissimè pro omni forma ad notitiam habendam concurrente: & sic quandoque ipsa forma obiecti, quod cognoscitur, dicitur species. Secundo modo communius, non communissimè pro omni forma, quę est aliquo modo ratio cognoscendi aliam rem. Et secundum hunc modum ars, & habitus cognitiui possunt dici species. Tertio modo communiter pro omni forma, quæ est similitudo, & imago rei cognitæ, per quam res illa cognoscitur: & hoc modo etiam actualis cognitio dicitur species. Quarto modo accipitur specialiter, & propriè pro forma, quæ est similitudo, & imago rei cognitæ: manens naturaliter in anima etiam, postquam anima desinit actualiter cognoscere: apta nata ducere animam in notitiam rei, cuius ipsa est imago, uel similitudo. Primo ac tertio, & quarto modis accipit Augu. xj. de trini. c. ix. Vnde ait. Cum incipimus a specie corporis; & peruenimus usque ad speciem, quæ fit in contuitu cogitantis; quatuor species reperiuntur: quasi gradatim natę quasi altera, ex altera. A specie quippe corporis, quod cernitur, exoritur ea, quæ fit in sensu cernentis, & ab hac ea, quæ fit in memoria: & ab ea, quę fit in acie cogitantis. Secundo modo accipit speciem philosophus. vij metaph. ubi ait. Medicinalis autem, & ędificatoria est species sanitatis, & domus. ¶ Veruntamen magis ad propositum accipitur, ut dicit Ockam: pro illo, quod est præuium actui intelligendi, mouens ipsum ad actum cognoscendi, quod potest manere ante intellectionem, & post: etiam re absente, & per consequens dicitur ab habitu; quia habitus intellectus sequitur actum intelligendi; sed species procedit tam actũ, quàm habitum. Et sicut dictum est de specie intelligibili; ita potest dici de specie sensibili; quod accipitur pro aliquo prçuio actui sentiendi; mouens ad actũ sentiendi. ¶ Breuiter per speciem intelligitur aliquod prçuium cognitiui; mouens potentiam ad cognoscendũ; quod non est obiectum potentiæ, nec habitus a cognitione derelictus: siue sit in medio potentiæ, uel organo. ¶ Vbi consequenter notandum; ꝙ inter plures opi. sunt duæ famose de huiusmodi speciebus. Vna est, quæ ponit eas; alia negat. Vnde est una opinio satis communis; quæ ponit species sensibiles, similiter & intelligibiles. Sensibiles in medio inter obiectum, & organum sensus in ipso sensu. Etiam in intellectu; non quidem eiusdem rationis; sed diuersę rationis inter se, & ab obiecto. Primas duas uocant sensibiles, tertias intelligibiles. ¶ Vnde quoad primas dicunt, ꝙ ab obiecto sensibili producitur quædam qualitas insensibilis: sed extense in medio orbiculariter, siue sphericè, ipsi medio inhærentes. Et illæ species alias producunt, & illæ alias; donec tandem deficiant. Aut quia in processu debilitãtur, donec peruenerint ad organũ sensus, si fuerit in medio. Harum specie-

specierum est repræsentare obiectum: a quo multiplicantur singulariter cum circumstantiis indiuiduantibus; & repræsentando mouent sensum ad formandum primam sensationem in organo sensus exterioris: quæ est notitia singularis, & intuitiua obiecti: synonyma cum specie in significando. Deinde a significatione exteriori aliæ species producuntur: quæ in sanguine per neruos deducuntur ad organum sensus communis: repræsentātes obiectum eodem modo, sicut priores species; & ultra ipsam sensationem exteriorem per modum circumstantiæ. i. sensibile simpliciter cum circumstantiis indiuiduantibus; & ultra has, ut sensatam. Et in hoc differunt illæ species a prioribus medio inhærentibus. Et istæ mouent sensum communem ad formandum sensationem in suo organo illis speciebus synonymam. ¶ A sensatione interiori iterum aiunt species produci, & mitti ad organum memoriæ: ibique reseruari; quæ post mouent sensum ad formationem cognitionis rei prius notæ cum circumstantia temporis præteriti. Has triplices species ponunt, quas vocant sensibiles; non ꝙ sentiantur; sed ꝙ mouent sensum; & sunt causæ partias sensationum. Dicuntur etiam similitudines rerum sensatarum, non quidem reales; sed repræsentatiuæ. ¶ De speciebus intelligibilibus similiter dicunt; ꝙ eas necesse est ponere inter phantasma, & intellectionem, primam, quam intellectus agens abstrahit a phātasmate. Tum quia intellectus est immaterialis; phantasma materiale; ideo requirit speciem immaterialem, qua præsentetur obiectum specialius, & clarius, ut exeat in actum cognitionis. Tum quia cum intellectus uniuersalium requirit speciē præuiam ipm obiectū uniuersaliter repræsentantem. Phantasma autem, & quæcunq; in sensu sunt; sūt cognitiones singulares, uel species singulariter repræsentantes. Oportet ergo ponere speciem intelligibilem præuiam cognitioni uniuersali in intellectu; quo obiectum actu uniuersale perfectē fiat præsens intellectui in ratione obiecti prius naturaliter, quām intelligat; ut arguit Sco. cuius est hæc opinio. quæstio vij. distin. iij. lib. primi sententiarum. ¶ Alia opi. simpliciter negat omnes tales species tam in medio; quām in sensu; quām in intellectu. Cuius opi. est Ockam. Ideo secundum eam ponentur coclusiones cum suis ꝓbationibus, & motiua. ¶ Pro notabili quarto, supponitur hic distinctio inter notitiā intuitiuam, & abstractiuam: tam eam, quæ abstrahit ab hic & nunc: quām eam, quę a singularibus abstrahitur. De quo latē tractatū infra. q prolo. quę hic nō repetūtur. Quodq; cū intuitiua obiecti similiter habetur notitia abstractiua; quę secundum aliquos nō manet desinēte notitia intuitiua: & alia abstractiua: quę manet transeunte, uel non existēte non intuitiua. Et quia fundamentū illius quęstionis in hoc consistit; ut consideretur, quid requiritur ad hoc, ꝙ intellectus intelligat: etiam quoniā intellectus in nobis prerequirit notitiam sensitiuam; ideo premittentur aliquę conclusiones præambulæ; quibus ostendetur, quid sit in sensu; & quid in intellectu; ac deinde respondebitur ad quęstionem. Not. 4 D

¶ Cōclusio j. scdm Ockam. q. xviij. scdi. Ab obiecto sensibili non causatur aliqua species in medio alterius rationis ab obiecto necessario præuia actui sentiendi. Probatur, quia pluralitas non est ponēda sine necessitate. Sed nulla apparet necessitas ponendi tales species. Qđ probatur: quia nulla ratio euidens adduci potest ad probandum huiusmodi species, quia uel illa procederet ex principijs ꝑ se notis; uel notis per experientiā. Nō scdm; quia species illę secundū ponentes non sunt sensibiles; ergo de eis nō potest sumi experimentū. Experimentum enim ex multis singularibus sensui notis accipitur. j. metaph. Neq; potest dari primum; quia maximē procederet ex illo principio; ꝙ mouens, & motum debent esse simul. Sed si illud Cōcl. 1 E

primũ intelligitur de simultate p indistã tiã localem, non est uerum; cum sol ꝓducit multos effectus in istis inferioribus; & tamen distat localiter ab eis. Nam sol producit calorem in suprema regione aeris; & tamen nõ est simul cũ ea. Nec potest dici, ꝙ caliditatẽ eam producit etiam in medio; quia orbes planetarum medij inter solem, & aerẽ, non sunt susceptiui caloris; uel quarũcũq; peregrinarũ impressionũ. ¶ Preterea lumen intẽsum causatum in, uel ꝓpe parietem, dũ sol splendet per fenestram: causatur & non a lumine aeris immediatẽ: nec ab alio, quã a sole localiter distãte. Quod non a lumine ꝓpinquo; probatur; quia tunc eque causaret tantum lumen in quolibet aere sibi æquẽ ꝓpinquo. Consequens falsum, & contra experientiam. Et probatur consequentia; quia causa naturalis eque agit in quodl. passum eque ꝓpinquũ, lumen autem medij agit naturaliter. Si dicis, ut arguit Ockam ubi supra. q. xviij. secundi sententiarũ: ꝙ mediũ illuminatũ causat lumẽ intẽsum in alio medio distãte scd̃m lineã rectam. Contra; ab illo medio illuminato ad quamlibet partem medij distantis potest trahi linea recta; & ita quælibet alia pars medij distat per lineam rectã. ¶ Si dicis, ꝙ lumen medij causat in uirtute solis; & ideo non potest causare lumen intensum; nisi in medio, quòd distat secundum lineam rectam a se, & a sole, ita ꝙ linea protensa a sole per medium illuminãs ad aliud medium distãs sit recta. ¶ Contra quæro, quid est causare in uirtute solis: Aut quia sol concurrit secum ad producendum illum effectum, scilicet lumẽ immediatẽ. Aut quia sol in medio immediatẽ causat lumen primum, quòd est causa secundi, & conseruat illud. Si primum, habetur propositum, ꝙ sol immediatẽ agit in distans, licet partialiter. Si scd̃m, tũc sol tantũ est causa luminis medij; quòd est causa alterius. Et tunc stat argumentum sicut prius; quia illud lumen causatum a sole cum sit agens naturale; eque illuminat omnem partem medij eque distantis. ¶ Similiter si dicis; ꝙ mediũ causat per aliquam uirtutẽ influxiuam a sole; illa uirtus est agens naturale; & arguitur ut prius. ¶ Similiter arguitur; si nubes interponitur inter solem, & montem: sol causat lumen intensum in latere montis: inter quod, & solem non directẽ obijcitur nubecula. ¶ Simile est de duabus candelis in distinctis sitibus, respectu eiusdem fenestræ, aut foraminis positis. Illæ causant diuersa lumina in pariete opposito, a quo tñ distant. Nõ enim põt dici, ꝙ lumẽ in fenestra, aut in foramine causet illa distincta lumina; quia illud lumẽ æqualiter respicit omnẽ partẽ parietis, etiam secundum lineam rectam. Ergo produceret equale lumẽ in qualibet parte, uel nulla: cum æquẽ sint receptiuæ luminis: Similiter potest argui de magnete, qui mouet ferrũ distãs: & nõ medium: & sic immediatẽ. Si dicis, ꝙ producit uirtutem aliquã in medio, uel in ferro, quo immediatẽ mouetur. Cõtra uolo, ꝙ deus cõseruet illam uirtutem in ferro, uel medio destructo magnete; quęro ad quã partẽ moueat illa uirtus; & nulla potest dari; & tñ est eadẽ uirtus quæ prius. Item angelus causat aliquid in alio angelo distante; ut infra patebit, & tamẽ nihil in medium. Unde principium, si uerum est, oportet intelligere de simultate uirtutis. Oportet enim sic mouens esse cũ moto in tali approximatione, in qua potest mouere, & ita non probatur per ipsum, ꝙ necesse est obiectum esse indistans per se, uel p speciẽ a potentia cognitiua. ¶ Dicitur notanter in conclusione, speciem alterius rationis; quia obiectum bene producit in medio qualitatem eiusdẽ rationis; ut calor calorem. odor odorem. lumen lumen. color colorem. Hec Ockam ubi supra. quæstio. xviij. secundi. Sequentes conclusiones ex quæstione xvij. eiusdem sumptæ sunt. ¶ Secunda conclusio. In sensu exteriori siue accitur pro organo, siue pro potentia non imprimitur aliqua species neces- Cõcl. 2 F

satio præuia primæ sensationi. Probatur sicut prior conclusio; quia omnino frustra poneretur. Nam ad causandū actū sentiēdi in organo sensus exterioris, sufficit obiectū cū potentia sensitiua non impedita. Item si poneretur talis species, quę cū potentia sensitiua pduceret sensationem, esset causa naturalis. Volo, ꝙ conseruetur a deo destructo obiecto exteriore; adhuc causaret sensationem cum potentia; quia nō mutata quoad esse, uel quoad suam naturam. Prima autem cognitio est intuitiua. Et sic naturaliter causaretur notitia intuitiua obiecti non existētis, qđ est impossibile. ¶ Tertia cōclusio. In organo sensus exterioris qñdoq; imprimitur aliquid, quód tanquā obiectū est principiū partiale alicuius sensationis. Probatur (exempli gratia) in sensu uisus per experientiam. Nam si quis uidet fortem lucem, post claudens oculos, apparet lux in oculo. Similiter si uidet in luce solis uiridarium plenum uiridibus herbis; claudens postea oculos, apparet color uiridis in oculis. Illa apparitio est actus sensitiuus, & uisio quædam, q̄ non habet aliud obiectū, quàm lucem, aut colorem oculo impressum.

Cōcl. 3

Sic ergo dicitur, ꝙ in uisu aliquid imprimitur a uisibili, scilicet qualitas quædam, quæ non est actus uidendi, nec species, nec generatur ex actu uidendi; sed est quædam qualitas impressa uisui simul cum actu uidendi, causata ab obiecto; sicut actus uidendi; & obiectum est causa totalis illius qualitatis: sicut aliquod creatum potest esse causa totalis; sed respectu actus uidendi obiectum est causa partialis. Imprimitur ergo illa qualitas ab obiecto sensibili simul cum actu uidendi: & non est obiectum illius actus, qui secum causatur; sed post primum actum terminatum ad aliquod sensibile excellens, habet uisus alium actum perfectiorem, qui uocatur apparitio, & est cognitio intuitiua. Et respectu illius actus secundi, est illa qualitas impressa obiecto, & eius causa partialis; qđ probatur; quia illa apparitio est uerus actus uidendi; ergo est aliquid terminans illum actū. Sed non ens non potest aliquem actum notitiæ intuitiuę terminare naturaliter. Igitur quod terminat apparitionē, erit aliquod ens reale, & non aliud, quā qualitas organo impressa. ¶ Quarta cōclusio. In sensu exteriori accipiendo sensum exteriorem pro organo; imprimitur aliquod absolutum præter actum sentiendi, & qualitatem de qua præcedens cōclusio, quod .l. nec est obiectū sensationis, nec principium, nec actus, nec species: probatur de uisu; quia post quā aliquis cessauerit ab omni uisione, remanet uisus aliter dispositus, quā ante; quia post aliquos colores debilitatur; & post aliquos cōfortatur. Et cum nihil sentit post actū, igitur est aliquid derelictum, quod est debilitatiuum, uel confortatiuum uisus. Quia autem ista alteratio fiat a colore, patet quia omnibus alijs destructis, existentibus colore medio illuminato, & uisu; sequitur confortatio, uel debilitatio. Nam solo colore agente debilitatur, uel confortatur uisus; omnibus alijs non positis; & ipso non posito, non cōfortatur, nec debilitatur uisus; igitur solus color hoc facit, & nō aliud: sic patet, ꝙ aliquid imprimitur in uisu, qđ nō est actus; quia manet actu nō manente. Nec est species; qa species nō ponitur, nisi solū, ut sit principiū actus. Sed illud impressum manet, quādo sensus nō potest in actum. Patet de excæcato per aliquam qualitatem debilitantem organum uisus. Tum quia species nec in uisu, nec in medio manet naturaliter, nisi ad præsentiam sensibilis, aut lucis. Sed illud impressum manet, quando nec est lux, nec sensibile præsens. Ergo illud impressum, nec est sensibile, nec species, nec actus, nec principium, sed est qualitas impressa in organo uisus; quæ aliquando est confortatiua, aliquando debilitatiua. Et imprimitur effectiuè a colore simul cum actu uidēdi. Nec est primū actui sicut principiū: Nec generatur ab actu, sed a colore, ut

Cōcl. 4
G

dictū est. Et manet illa qualitas quandoq; usq; ad finē uitæ hominis, quādo que p spatiū maius, quādoq; p minus.

Cōcl. 5 H ¶ Quinta cōclusio In sensu inreriori, si ue phantasia post primū actū sensus interioris relinquitur aliqua q̄litas, inclinās ad similē sensationem eliciendam. Probatur, q̄a potētia illa aliter est reducibilis ad actū post primum actū, quàm ante. Quia ante nō producit̄ ad actum nisi presentia sensibilis realiter. Post primū aūt actū pōt reduci ad actum in absentia sensibilis, Ideo necessariò aliquid relinquit̄ inclinās ad actū post primū actū, q̄d prius ante primū actū ibi nō fuit. Et hæc qualitas uerè dici potest; & est habitus. patet: q̄a sibi cōueniūt oēs cōditiones habitus. Preter hūc habitū etiā pōt imprimi organo sensus cōmunis qualitas aliqua confortatiua, uel debilitatiua, rectè sicut de sensu exteriori. Sed di. Vnde causat̄ primus actus phātasię, siue sensus interioris; ex quo habitus ille præsupponit actum phantasiandi, a quo generetur: Respondetur, ꝙ primus actus phantasiandi causatur a sensatione exteriori; quæ est notitia intuitiua, & a potentia phantastica. Istæ duæ causæ cum deo sufficienter causant primum actum phātasiādi, siue actum interiorem; & obiectū extra nō est causa illius actus, sed tantū est causa causę. Quia si deus destrueret sensibile extra; & conseruaret in organo notitiā eius ituitiuā, adhuc posset uirtus phantastica habere actum phantasiandi respectu illius sensibilis. Sed si cognitio intuitiua destruatur, siue maneat sensibile siue non, impossibile est actum primum phantasiandi haberi naturaliter. Nunc autem per propositionē frequenter acceptam, quando aliquid sic se habet, ꝙ illo posito potest poni aliud naturaliter: & ideo illo non posito, aliud non potest poni naturaliter, illud est causa illius. Et sic est de cognitione intuitiua sensus exterioris, & primo actu phantasiandi; & non est sic de sensibili obiecto, & actu phantasiandi primo: ergo cognitio intuitiua sensibilis est causa partialis primi actus phantasiandi, & non ipsum sensibile extra. Et ideo sequitur, quòd primus actus phantasiandi simul est cum notitia intuitiua obiecti sensibilis. Patet quia primus non potest haberi deficiente cognitione sensus exterioris: quia tunc deficit una causa partialis necessariò requisita. Nec remanet aliquid in potentia exteriori post actum, quòd causalitatem eius suppleat. ¶ Si quæris uide Ockam. q. xvij. secundi. Vtrum prima cognitio phantasiæ sit intuitiua uel abstractiua; & uidetur ꝙ intuitiua; quia mediate illa potest potentia iudicatiua iudicare rem esse, quando est; & nō esse, q̄n non est: ergo est intuitiua. ¶ Item omnis cognitio abstractiua rei præsupponit in eadem potentia notitiā intuitiuā eiusdē rei. Ergo oportet ponere notitiam intuitiuam etiam in potentia sensitiua interiori: sicut ponitur in exteriori. Et nulla alia, quā prima; q̄a notitia intuitiua est simpliciter prima Antecedēs patet, ex. q. j. plo. ergo &c. Respondetur, ꝙ quia nō n est ponenda pluralitas sine necessitate. Nec uidetur aliqua necessitas ponendi plures notitias intuitiuas eiusdē obiecti in eadem forma cognoscente; quę est principiū multarum cognitionū, & q̄a forma sensitiua in uno homine est una simpliciter, licet diuersas habeat partes extēsas in diuersis organis. Tenendo: ꝙ anima sensitiua, & intellectiua in homine realiter differunt. Propter quorum organorum diuersitatē, & actuū in eisdem productorū sortitur diuersa noīa potētiarū; ut nūc dicat̄ potētia sensitiua exterior, nūc iterior, nūc phātastica, nūc memoratiua Ideo respectu unius obiecti sufficit una cognitio intuitiua in una forma. Et respectu alterius obiecti (eiusdem non dico potētię, sed formę, alia cognitio intuitiua. Vnde dicitur, ꝙ sicut omnes notitię sensus exterioris sunt intuitiuæ. Ita omnes notitiæ potentiarū interiorum eiusdem formæ sunt abstr. ctiuę tam prima, quā sequentes. Et per hoc dr̄ ad rationes huius du-

bij. Ad primam, ꝙ mediante prima noti
tia phantasię non potest potentia iu-
dicare, an sit, uel non sit; sed ratione in
tuitiuę; quę simul est cum abstractiua,
fit hoc iudicium. Ideo cum definit no-
titia sensus exterioris manēte secunda
notitia; iam non uidetur res esse, uel nō
esse. ¶ Ad secundā dicitur, ꝙ illud, quòd
in prologo dicitur, ꝙ omnis cognitio
abstractiua præsupponit in eadē poten-
tia notitiā intuitiuā eiusdē obiecti itel
ligi dēt. i. in eadē forma; qa potentia est
forma. Sed nō oportet intuitiuā eē in
eadē potētia. i. in eadē parte formæ, in
qua ē cognitio abstractiua; qa illa pars,
quę elicit abstractiuā; non elicit intui-
tiuā. Sed alia pars eiusdem formæ eli-
cit notitiam intuitiuam, ꝑ quā in una
parte formę circa unum obiectū elicitū
potentia iudicatiua iudicat illud obie-
ctum esse, & nō per abstractiuam in ea-
dem, uel alijs partibus eiusdem formę.
i. in potentijs interioribus. Et per hoc
patet uniuersaliter, ꝙ omnes actus in-
teriorū sensuū sunt notitię abstractiuæ,
& exteriorū intuitiuæ. Et per hoc solu
tū est primum. ¶ Sūmādo ergo, q̄ in his
cōclusionibus dicta sunt; dico, ꝙ ab
obiecto sensibili non producitur aliqua
species insensibilis, excitans potentiam
ad eliciendum primam sensationē. Po-
test tamen a qualitate obiecti produci
qualitas sensibilis eiusdem rationis in
medio; quæ potest esse obiectum alte-
rius sensationis a sensatione obiecti, a
quo producitur. Sic calor obiecti distā
tis potest producere in medio calorē,
odor odorem, lumen lumen, color co-
lorē. Et illę qualitates productę in me-
dio sunt sensibiles alia sensatione. ¶ In
sensu exteriori producitur sensatio pri-
ma ab obiecto pręsente; & potentia. i.
anima sensitiua, tanquā a causa tota-
li cum communi influentia dei, & supe
riorum: quę est notitia intuitiua obie-
cti: & est subiectiuè in potentia, & or-
gano. Et non manet amoto obiecto.
Per hanc potentia iudicatiua euiden-
ter cognoscit obiectum esse. ¶ Cum ista
sensatiōe (loquamur exēplicā de uisu)
imprimitur quędam qualitas organo,
quę est cōsortatiua, uel debilitatiua nō
potentię, sed organi: quia potentia
non debilitatur, sed organum. Senex
enim secundum philosophū. j. de ani-
ma. si haberet oculum iuuenis, uideret
ut iuuenis. Et ideo est subiectiuè in or-
gano, non in potentia: idest anima. Et
est alterius rationis a qualitate obiecti;
quia est insensibilis, nec inclinat ad ali-
quem actum sensitiuum; quia potest
manere in organo, etiam si nullum actū
potentia posset elicere; sicut patet in
cęcato ex uisiōe fulguris. ¶ Præter hāc
qualitatem, est ponere aliam qualitatē
sensibilem subiectiuè in organo; & eius
dem rationis cum qualitate obiecti
extra: & illa est uisibilis. Hæc imprimi-
tur simul cum primo actu uidendi ali-
quod sensibile excellens; & non gene-
ratur ab illo præuio actu uidendi, nec
est eius principium: sicut nec prior
qualitas consortans, uel debilitans;
sed utraque simul cum primo actu im
primitur ab obiecto extra in organum.
Et ita sunt effectus ęquè primo produ-
cti. Sed illa secunda qualitas est obie-
ctum uisionis alterius, quæ dicitur ap-
paritio; quæ etiam manere potest in ab
sentia obiecti extra. Et causat illā appa
ritionem cum potentia. Sic ergo sunt,
quatuor qualitates in sensu exteriori:
quarum duæ sunt uisiones, duæ sunt
qualitates, nō cognitiōes. Quarum una
nec est principium uisionis, nec obie-
ctum; altera est principium, & obiectū,
non primæ sed secundæ uisionis, quæ
dicitur apparitio. ¶ In sensu interiori, K
siue phantastico, cuius omnes actus
sunt notitiæ abstractiuæ: primus actus
est sensatio prima interior; quę est noti
tia abstractiua, simul existens cum in-
tuitiua sensus exterioris eiusdem obie-
cti extra; & sub eadem ratione, cuius
est notitia intuitiua. ¶ Imprimitur &
alia qualitas ab obiecto extra in orga-
num sensus interioris eiusdem con-
fortatiua, uel debilitatiua. quæ nec est
obiectum, nec principium cognitio-
nis: & est alterius rationis ab obie-

cto extra; sicut etiam dictum est de sensu exteriori. ¶ Tertia qualitas est habitus generatus per actum primum phantasiandi.i.sensus interioris, inclinans sicut causa partialis ad actus similes in absentia rei sensibilis. ¶ Quarta est cognitio abstractiua, genita per huiusmodi habitum, & potentiam phantasiandi; quæ terminatur ad idem obiectum numero, quod prius uidi intuitiuè: qua recordor me prius rem illam uidisse: & non terminatur ad aliquem speciem rei similitudinem, uel imaginationem; ut quidam falsè imaginantur. Nam omnia illa, quæ doct. sancti nominant phantasmata, idolum, simulacrum; tam quoad sensum, quàm quoad intellectum sunt res singulares cognitæ, & non aliqua species, uel habitus in potentia, uel organo: ut dictum est in primo distinctio. xxxv. q.v. Et sicut hoc nomen idea significat principaliter rem singularem creatam, uel creabilem; & connotat actum intelligendi diuinum. Sic hoc nomen phantasma significat principaliter ipsam rem imaginatam singularem uisam, & cōnotat actum phantasiandi. Vnde patet, ꝙ tot sunt phantasmata, quot sunt indiuidua phantasiata. Nec est uerum dictū plurium, ꝙ quælibet species habet tantum unum phantasma. ¶ Verum nonnulli moderni phantasma accipiunt pro ipsa cognitione sensus interioris; sicut conceptus satis cōmuniter accipitur ꝑ actu cognoscendi. Licet acceptio ista scdm nominis impositionem sit impropria. Nam propriè accipiendo conceptus adiectiuū est, & concretum, significans rem conceptam substractiuè: & cōnotat actum concipiendi, seu cognoscendi. Sicut amatus cognitus significat obiectum amoris, & cognitionis, distinctum ab actu amoris, & cognitionis siue illud obiectuum sit res extra siue in anima habeat solum esse obiectiuum; ut aliqui ponūt. Vnde istam ponunt differentiam inter conceptum, & conceptionem; quæ est inter cognitum, & cognitionem: siue inter intellectum, & intellectionem; non capiendo intellectū pro potentia, sed obiecto intellecto. Et hoc est, quod Ockam dicit in arguendo contra primam opinionem recitatā. q. viij. dist. ij. lib. j. secundum omnes uocatur conceptus, quod terminat actum intelligendi: licet prope finem eiusdem, quæstionis etiam tangat modum loquēdi dicentium, ꝙ conceptus est qualitas subiectiuè existens in anima, & ipsamet intellectio, siue conceptio. Et sicut prima notitia abstractiua generat habitum; ita & secunda elicita per habitum potest generare habitum; uel saltem priorem habitum intendere, qui manet desinente illa secunda notitia abstractiua, & inclinat ad similem notitiam iterum, atq; iterum eliciendum. Hæc de his, q̄ sūt in sensu, & medio. Ex quibus omnibus patet, ꝙ frustra ponitur species distincta ab obiecto, & habitu: tam in medio, quàm potentia, siue organo. Vide Ockam. q. xvij. secundi latius: &.q.xviij. ¶ Subiunguntur aliquę conclusiones respicientes potentiam intellectiuam, conformiter ad illas, quę positę sunt de potentia sensitiua: & est prima. ¶ Ad habendam cognitionem intuitiuam, quę est prima cognitio intellectus, non oportet ponere speciem intelligibilem, aut aliquid prę ter intellectum, & rem cognitam, stante [illegible] communi influentia causarū sup[illegible]. Probatur; frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. Sed per obiectū, & intellectum in se pręsens hoc est sufficienter approximatum potest fieri cognitio intuitiua alijs circūscriptis, ergo &c. Assumptum probatur: quia posito actiuo sufficiēti, & passo, & ipsis approximatis; potest poni effectus sine omni alio. Intellectus agēs cū obiecto sunt efficiētia sufficientia respectu cognitionis intellectiuę. Intellectus uero possibilis est passiuū sufficiēs: igitur ¶ Pręterea nihil pfectionis in cognitiua inferiori negādū est a cognitiua superiori, sed sensus cū obiecto sufficit ad causandū notitiā intuitiuā obiecti sēsibilis; ergo a maiori intellectus potest cū obie- Cōcl. 1. L

cto producere eius notitiam intuitiuã sine quacunque alia particulari causa. Præterea si aliquid ultra potentiam, & obiectum requireretur, maxime species intelligibilis; sed hoc nõ igitur. Maior patet; qa oppositũ cõclusionis tenẽtes; nihil aliud requiri dicũt, nisi speciẽ. Minor probatur diuisiuẽ: qa si requiritur species, aut propter assimilationẽ obiecti materialis, & intellectus immaterialis. Aut secundò propter repræsentatio nem obiecti. Aut tertiò propter determinationem potentię intellectiuę Aut quartò propter unionem potentię cum obiecto tanquam mouentis cum moto. Sed propter horum nullũ oportet ponere speciem: ergo. Consequentia tenet, & maior patet; quia nulla alia causa ponendi speciem assignari potest. Minor probatur quãtum ad omnes sui partes. Non enim oportet ponere speciem propter primum, scilicet assimilationẽ; quia aut illa assimilatio per quam potẽtiam assimilari oportet obiecto cognito; est assimilatio essentię uel naturæ. Aut est assimilatio effectus ad causam. ¶ Non primum; quia si intellectus intelligit obiectum, quod est substantia; tunc magis assimilatur per naturam suã obiecto, quàm per speciem, quia intellectus est substantia. Et species si ponatur erit accidens. Magis autem assimilatur secundũ naturã substantia substantię, quam accidens substantiæ. Nec secundo modo: quia assimilatio passi ad agens fit per hoc, ꝙ passum recipit aliquẽ effectum ab agente. Sed isto modo intellectus sufficiẽter assimilatur per intellectionem ab obiecto causatã, & in se receptã, tãquam passiuũ agẽti. Ergo ad hoc nõ requirit species. Nõ enim est species magis similitudo obiecti: quã ipsa intellectio naturaliter propriẽ obiectũ significans. ¶ Item in sensu tactus non ponitur species præuia sensationi caloris; sed ipse calor producitur usque ad organum: ergo nec in intellectu. Tenet consequentia per philosophum. iij. de anima. Sicut anima per sensum est omnia sensibilia: ita per intellectũ est omnia intelligibilia. ¶ Præterea; aut species est materialis, aut immaterialis, assimilatur autẽ materiali obiecto per speciem materialem. Si immaterialis; quomodo obiectũ materiale ꝑ speciẽ immaterialẽ, cui in nullo assimilatur, potest assimilari immateriali intellectui: cũ extremum assimilatum extremo per medium magis assimilari oportet medio, quã extremo. ¶ Nec propter secundũ. s. repręsentationẽ: quia dũ obiectum fuerit in se præsens nõ requirit aliud repręsentãs; quia obiectũ in se pręsens ucrius repræsentat se, & appropriatius quã quæcunque species, aut quodcunque ab eo distinctũ: quia obiectũ est sibi idẽ omnibus modis: sed species aut aliud distinctũ repręsentat tantũ ratione similitudinis. In notitia autẽ intuitiua naturaliter elicita: obiectũ est pręsens in se, & similiter in abstractiua, quę simul est cũ intuitiua. ¶ Item repræsentans propriẽ accipiẽdo pręsupponit notitiã repręsentati; nec ducit nisi in notitiã rememoratiuã repręsentati. Vnde dicitur repręsentare. i. iterũ præsentare. Sicut statua herculis nõ repræsentat herculẽ; nisi ei, qui prius uidit herculẽ; nec possum scire, an statua sit similis herculi, nisi prius uiderim herculem. ¶ Species si ponitur tanquam aliquod prçuiũ cognitioni. Igitur nõ potest poni repręsentatiua obiecti. Nec propter tertium scilicet determinationem potentiæ: quia omnis potentia passiua sufficienter determinatur per agens sufficiens: maximẽ quando potentia passiua etiam est actiua; sicut in proposito. Intellectus est potentia actiua recipiens in se intellectionem; & cum obiecto ipsam producens. Obiectum autem, & intellectus sunt agens sufficiens. ¶ Si diceres oportet ponere speciem propter hoc; ut obiectum possit in intellectum agere, quia corporale, & materiale non potest agere in immateriale, & spirituale. Ideo oportet ponere talem speciem in intellectu, ut mediante ea obiectũ agat in intellectũ. Contra: species illa est immaterialis, & spiritualis sicut intellectus:

quia subiectatur in intellectu. Ergo sicut obiectum materiale non potest esse causa partialis immediatè respectu intellectionis, quę recipitur in spirituali, scilicet in intellectu possibili. Ita nec potest esse causa partialis cum intellectu agente concurrens ad producendum speciem; quæ similiter est æquè spiritualis, sicut intellectio. Et est etiam in intellectu possibili. ¶ Nec propter quartum, scilicet unionem mouentis distantis, & moti: eo ꝙ distans non potest agere in distans: quia hoc supra improbatum est; & specialiter in proposito, quia ita distans est obiectum a specie intelligibili, sicut ab intellectione. Vtrunque enim ponitur in intellectu; aut ergo agit causando speciem illam intelligibilem immediatè; & habetur propositum, quia non requiritur indistantia. Si mediāte alia specie, & ita speciei intelligibili pręuia esset alia species, & illa iterum alia usque ad obiectum; sed hoc est falsum: quia illæ species præuiæ speciei intelligibili, aut essent materiales, & sic non essent eiusdem rationis cum ea, quæ est in intellectu, quia materiale, & immateriale differunt specie, & ita non essent species multiplicatæ una ab alia. Illa enim ponuntur esse eiusdem rationis. Item nunc materialis species in medio produceret immateriale in intellectu. Si uero species pręuiæ sunt spirituales: quæ quæritur de subiecto. Et cum non sint in intellectu, erunt in medio diuisibili, quód nullibi ponitur nisi de anima intellectiua, quæ cum sit spiritualis, est tamen in corpore diuisibili tota in toto &c. Et hæc cōclusio cum suis probationibus principaliter intelligenda est de intellectu separato: non iam indigenti ministerio uirium sensitiuarum: quæ secundum propriam naturam immediatè mouetur ab

Cōcl 2. M obiecto extra. ¶ Secunda conclusio: ad habendum cognitionem abstractiuam, intellectiuam, & singularem, oportet necessario ponere aliquod pręuiū præter obiectum, & intellectum. Probatur: quia omnis potentia quæ nunc potest in aliquem actum, in quem prius non potuit manente obiecto, & potentia æqualiter nunc ut prius, habet nunc aliquid, quod prius non habuit. Sed intellectus manens idem, aliquando elicere potest cognitionem abstractiuam, & aliquando non potest obiecto eodem modo se habente. Ergo oportet aliquid ponere pręter potentiam, & obiectum, quod requiritur ad eliciendum abstractiuam, & illud non sequitur notitiam iam elicitam; ergo erit præuium. consequentia nota cum maiore. minor patet ex conclusione seq. ¶ Conclusio tertia. Illud præuium requisitum ad eliciendum notitiam abstractiuam præter obiectum, & potentiam intellectiuam, quandoque est notitia intellectiua eiusdem obiecti, cuius est notitia abstractiua. Quandoque habitus a notitia abstractiua derelictus. Prima pars probatur: quia habita notitia intuitiua obiecti, per quam scire possumus de obiecto, an sit, experimur in nobis aliā notitiam, per quā eandem rem cognoscimus nescientes an sit, uel nō. & ita erit abstractiua. Ad illam ergo mouet non intuitiua, quia non potest haberi abstractiua nisi præuia intuitiua: Vel ergo seipsa immediatè. Vel per aliquod mediū ab ea productum. Non secundum: quia medium, uel erit species, uel habitus. Sed neutrum dici potest: quia tam species, quàm habitus mouet ad eliciendū notitiam eiusdem rationis cum intuitiua, ut probatum est in prologo. Vnde species, uel habitus derelictus a notitia intuitiua mouerent ad formandum similem intuitiuam non abstractiuam. Ergo primum, scilicet ꝙ intuitiua immediatè seipse mouet ad primam abstractiuam. ¶ Secunda pars conclusionis probatur, quia transeunte notitia intuitiua, & etiam prima, & abstractiua. Vt cum recordamur obiecti prius intuitiuè cogniti ad illam, tunc non mouet intuitiua, nec obiectum eius, quia utrunque potest non esse. Ergo aliquid derelictum, & non a notitia intuitiua ex ratione statim facta, ergo abstractiua immediatè

Cōcl. 3 N

mediatè ab intuitiua elicita. Illud autē derelictū est habitus: quia est aliquid de relictum a cognitione actuali manens in potentia transeunte ea, inclinans potentiam ad formandum cognitionē similem, seu eiusdem rationis cum ea; & per consequens non est species; quia species, ut hic accipitur, distinguitur ab habitu; ut patuit in notabili. ¶ Corollarium. a notitia intuitiua intellectus formantur duæ abstractiuæ eiusdem obiecti, cuius est notitia intuitiua. Vnde immediatè a notitia intuitiua; alia mediante habitu ab illa abstractiua derelicto transeunte intuitiua, & prima abstractiua; patet similiter sicut supra de sensationibus interioribus. ¶ Quarta conclusio. Notitiæ singulares intuitiuæ, & abstractiuæ eiusdem subiecti; & sub eadem ratione; de quibus præcedentes conclusiones loquuntur; in intellectu coniuncto sunt omnes singulares uagę: non oportet autem in intellectu separato. Primum patet; quia in intellectu coniuncto prima intellectio est synonyma sēsationi interiori, quod dicitur phantasma. iij. de anima. Sed sensatio est singulare uagum repræsentans obiectum cum multis circunstantijs diuersorum prædicamentorum; ut motu, figura, magnitudine &c. Maior patet; quia idem obiectum, & sub eadem ratione est sensatum a sensu; & appetitum ab appetitu sensitiuo & cognitum ab intellectu; & uolitum a uoluntate. Nam in quodcunque potest potentia inferior, in idem potest, & potentia superior, si fuerint adinuicem ordinatę. Secundum patet; quia cum intellectus separatus immediatè moue tur ab obiecto; potest cum obiecto producere notitiam distinctam obiecti mouentis. Et quia obiectum seipso mouet, ut distinctum a quolibet alio, potest immediatè cognosci distinctè a quolibet alio. Vnde obiecta substantia materiali intellectui separato potest immediatè cognoscere singulariter distinctè, & determinatè, ac intuitiuè totum compositum. Similiter materiam, formam, & accidentia singula, & quodlibet horum speciali cognitione. ¶ Quinta conclusio. Intellectus coniunctus a notitia singulari uaga intuitiua, uel abstractiua potest abstrahere notitias singulares magis determinatas, donec perueniat ad notitiam singularem absolutam. Patet; nam intellectus coniunctus considerans in petro (quem primo cognouit cum omnibus circūstantijs) mutari circumstantiā unam. Exempli causa, si tum manentibus cæteris format cognitionem repræsentantem petrum, singulariter cum cæteris circumstantijs, præter situm. Sic considerans mutari habitum, actionem, colorem, quantitatem: ipsum petrum tamen manere in se inuariatum, abstrahit cognitiones singulares, significantes illud, quod manet, uariatis circumstantijs, & nō ipsas circumstantias. Similiter abstrahit alios conceptus, significantes simpliciter circūstantias; & non illud manens, cuius sunt circumstantiæ. Et sic quæ coniuncta sunt, & tamen distincta in re, diuidit in cognitione. Et ita progreditur particularizando; donec tandem format conceptum nullius circūstantiæ connotatiuum, quæ erit conceptus singularitatis, & determinatus absolutus. ¶ Sexta conclusio. Præter has cognitiones singulares potest intellectus tam cōiunctus, quā separatus a pluribus singularibus cognitionibus abstrahere cognitionem uniuersalem, significantem omnia illa singularia; considerato quod obiecta singularia inter se accidentaliter, & essentialiter conueniunt: & potest esse cognitio uaga, uel determinata, absoluta, uel connotatiua; secundum quod cognitiones singulares, a quibus abstrahitur, sunt absolutæ uel connotatiuę, uagę, uel determinatę. Nam conceptus uniuersalis sic a singularibus abstractus, significat id communiter, quod cognitio singularis singulariter. Est enim superior ad singulares quidditatiuè & in eodem prędicamento, uel in eisdem prędicamentis; species ad eos, uel species specialissima, uel sub-

Marginal notes: Corol. (beside "species, ut hic accipitur"); Cōcl. 4. (beside "de sensationibus interioribus"); Cōcl. 5. P (beside "Quinta conclusio"); Cōcl. 6. Q (beside "Sexta conclusio").

alterna, siue genus. ¶ Ex quo patet, quod conceptus dupliciter dicitur abstractus, uel quia abstrahit ab existētia rei, aut circūstantia. Aut quia abstrahitur a conuenientia plurium singularium in essentijs, uel accidentibus. Et ab omnibus illis cognitionibus abstractiuis relinquitur habitus. Non autem ab intuitiua. Nam post quālibet abstractiuam quis experitur se promptiorem, & magis inclinatum ad similes cognitiones iterum eliciendas; quód saluari non potest, nisi per habitum a cognitione derelictum. In intuitiua autem non; quia nullus sentit se post mille intuitiuas magis inclinatum ad formandum intuitiuam, quām dum primum elicuit. Ad huius enim formationem requiritur præsentia obiecti determinate approximati; quo existente, & cessante impedimēto necessariō potentia elicit notitiam intuitiuam obiecti æquè primo sicut uicesimillesima. ¶ Has simplicium cognitionum formationes sequitur operatio intellectus, componens, & diuidens simplices cognitiones in se formatas, componendo ex eis propositiones affirmatiuas. Aut diuidendo, faciendo ꝓpositiones negatiuas; per quas discurrit arguendo. Format insuper intellectus notitias adhęsiuas, quibus assētit, uel dissentit propositionibus. Et assensus huiusmodi quandoq; generatur ex sola notitia intuitiua extremorum propositionis contingentis: & talis potest dici experimentum. Quandoq; ex notitia quacunq; terminorum propositionis necessarię. Et talis assensus uocatur intellectus; capiendo intellectum non pro potentia habituali, sed pro notitia, uel actuali distincta contra alios habitus, quibus non contingit assentire falso. vj. ethi Aliquando generatur assensus ex necessaria illatione ex euidentibus præmissis. Et sic uocatur sciētia, si fuerit necessariorum; hoc est ex assensibus pręmissarum necessariarū propositionū, ipsam in necessaria cōsequentia inferentium. Quādoq, ex propositionibus nō necessarijs, sed falsis. Et sic assensus falsè genitus est error, aueris cōtingentibus, & probabilibus. Et sic dicitur opinio, suspitio, coniectura: & quandoque generatur ex auctoritate sola; & sic est fides. Horum autem actuum habitus derelicti eisdem nominibus nominantur. Hę uidentur operationes intellectus, quia omnia pono tantum probabiliter, ut mihi uidetur posse dici conformiter ad doctrinā auctoris nostri, dando occasionem profundis speculādi. Paratus semper cedere sententiæ sanioris: quia in hac materia confiteor ꝓpriam ignorantiam; sicut in plerisque alijs, in quibus magis uellem informari, & audire, quām audiri, & informare.

¶ Istis præmissis quantum ad tertium articulum procedo ad quæstionis solutionem de cognitione angelorum. Et primó de cognitione naturali angelorum, idest de ea, quam habent, uel habere possunt: si suæ propriæ naturæ relinquerentur circumscripta speciali operatione diuina. Deinde de cognitione, quam de facto habent, & quam habuerunt in principio suæ creationis tam respectu dei, quām creaturæ. Arti. 2. R

¶ Quoad primum; quia angelorum natura nobis abdita est, & occulta: & ideo ex his, quæ de intellectu humano cognoscuntur conijcere oportet modū cognoscendi naturalem angelorum. Vnde, quia intellectus angelicus perfectior est humano; nihil perfectionis in intellectu humano negandum est ab intellectu angelico. Est ergo prima conclusio post Ockam. quæstione xiiij. & xv. secundi sententiarum.

¶. Intellectus angelicus non intelligit per essentiam suam tanquam per rationem formalem intelligendi, ita quod essentia sua sit formaliter cognitio, seu actus cognoscendi. Probatur cōclusio: quia nullus intellectus concreatus est sibi formalis ratio cognoscendi hoc modo; probatur; quia si sic, tūnc intellectus creatus esset semper in actu intelligendi omnia ab eo intelligibilia, sicut semper est sua essentia propria. Nec esset possibile eum aliquod Cōcl. 1

cognoscibile per ipsum ignorare. Consequens falsum. Tum quia hoc soli deo proprium est. Tum quia tunc angelus non posset illuminari ad alicuius cognitionem de nouo. Et ita cessarent actus hierarchici contra beatum Dionysium in de angelica hierarchia, qui sunt illuminare, purgare, perficere. de quibus infra dist. ix. consequentia probatur: quia existente ratione formali cognoscendi est, & cognitio. Semper autem est essentia intellectus angelici existente angelo. ergo. ¶ Secunda conclusio: Accipiendo ly per, ut dicit circumstantiam causæ efficientis: angelus naturaliter intelligit per essentiam suam. Probatur; quia sic intelligit per suum intellectum, qui est idem suæ essentiæ; ut nunc supponitur. Nam intellectus est causa efficiens partialis suę intellectionis secundum illud Augu. A cognoscente: & cognito paritur cognitio. ¶ Tertia conclusio: Accipiendo ly per, eodem modo, angelus cognoscit res intuitiuè per essentias obiectorum cognitorum, & non per species superadditas. Prima pars patet; quia essentię obiectorum. i. ipsa obiecta cognita sunt causæ efficientis partialis cognitionis intuitiuè in intellectu angelico, ut patet per auctoritatem Augustini allegatam. Et probatur ratione, quia illud, quo posito, ponitur aliud circumscripto quocunque alio; & quo non posito, non potest poni naturaliter quocunque alio posito, est causa illius. Sed posita re sufficienter in se præsente; & in intellectu angelico sine omni habitu, aut specie præuia: potest intellectus rem illam intuitiuè cognoscere. Et omnibus alijs positis; re illa, quæ est obiectum, non posita: nō potest angelus eā intuitiuè cognoscere, ergo obiectum est suæ cognitionis efficiens causa. Cōsequētia nota. Maior est commune medium probandi aliquid esse causam. Minor probata est simul cum secunda parte conclusionis supra conclusione prima de intellectu. Item quātò potētia actiua est pfectior, tātò paucioribus indiget in agēdo; in de cęlo & mūdo. Intellectus humanus nec cōiūctus, nec separatus indiget specie in cognitione intuitiua, ut probatum est. ergo nec āgelus. ¶ Quarta cōclusio: Angelus cognoscendo rem cognitione abstractiua, primo modo dicta, nō cognoscit eam per essentiam obiecti, sed aliqñ mediante cognitione intuitiua; aliquando mediante habitu derelicto cognitione abstractiua, quia immediatè formatur ab intuitiua. Illa conclusio fundatur in scda, & tertia conclusionibus supra de intellectu positis, & eorum pbationibus. Et potest breuiter persuaderi: angelus ex suis naturalibus potest habere duplicem cognitionem intuitiuam, & abstractiuam. Quod patet; quia potest cognoscere rem existentem, & non existentem, pręsentem, & non pręsentem, ut talem. Res uero existens, & præsens intuitiuè cognoscitur: ut talis. Non existens, aut non præsens abstractiuè cognoscitur, ut ex dictis patet: hoc enim pōt intellectus noster, ergo magis intellectus angelicus; alioquin tolleretur ab angelis memoria, & omnis cognitio rerum absentium. Abstractiua autem notitia naturaliter nō potest causari, nisi uel immediatè a notitia intuitiua, aut habitu a tali abstractiua derelicto; ut probatum est. q. j. prologi ¶ Quinta conclusio: Angelus potest cognoscere res notitia uniuersali non per essentiam alicuius obiecti uniuersalis, sed per abstractionem huiusmodi notitiæ uniuersalis a cognitionibus singularibus intuitiuis, & abstractiuis incōplexis. Probatur prima pars. 1. φ potest cognoscere uniuersaliter: quia quod est pfectionis in intellectu nostro: hoc attribuendum est angelico intellectui; sed abstrahere uniuersalia, est perfectionis in intellectu nostro tanquam operatio eius, ergo. Nec uidetur aliqua repugnantia cur angelus hoc non possit. Secunda pars patet, quia nullum est obiectum uniuersale habens esse reale: ut patuit dist. ij. primi. Tertia pars patet ex conclusione sexta de notitiis in

Cōcl. 2 · Cōcl. 3. · Cōcl. 4 · Cōcl. 5

Cõcl 6. tellectiuis suprapofita. ¶ Sexta conclusio, Angelus potest naturaliter accipere notitiam adhæsiuam euidentem propositionis contingentis ex notitijs intuitiuis constitutæ per ipsas notitias intuitiuas. Probatur; quia qui cognoscit extrema alicuius propositionis contingentis, statim potest formare cõplexum, & illi uirtute notitiæ intuitiuę assentire, uel dissentire: quia non est maioris imperfectionis formare incõplexum, & ei assentire, quàm cognoscere intuitiuè, uel abstractiuè; sed ãgelus põt intuitiuè cognoscere extrema illius; paries ē albus: puta parietē, & albedinem. ergo. ¶ Item complexum cõtingens nunq̃ûam potest a nobis, uel angelis cognosci per habitum: tum quia talis contingentis assensus non generat habitum, sicut nec notitia intuitiua ex simili ratione. Tum quia si generatur habitus, posset per habitum euidenter sciri contingens extremis non cognitis intuitiuè: quód est impossibile naturaliter. Patet, quia habitus ille cum intellectu, & notitia apprehensiua complexi sufficeret ad causandum assensum complexi. ¶ Item frustra poneretur habitus; cum requiratur notitia intuitiua actualis extremorum; qua existente; & complexo non potest intellectus non assentire. ¶ Septima conclusio: Angelus potest accipere notitiam adhæsiuam propositionũ necessariarũ per se notarum per notitias intuitiuas, uel abstractiuas extremorum Probatur quia appręhensis terminis propositionis per se notæ, statim naturaliter sequitur assensus in intellectu appręhendentis. ¶ Octaua conclusio: Angelus potest discurrere, & per discursum acquirere notitiam adhesiuam propositionum contingẽtium. Probatur; quia angelus in puris naturalibus ex una propositione contingenti nota potest per discursum sibi acquirere credulitatem ueram de alia propositione contingenti ignota. ergo. Antecedens probatur, quia secundum communem doctorum sententiam, angelus malus non potest cognoscere occulta cordium, nisi per signa exteriora, puta si uideat hominẽ ridere, arguit gaudium in corde, licet non euidenter, quia talia signa possunt esse sine actu interiori correspondente et: tunc deciperetur per discursum. Si uero actus interiores correspondent signis exterioribus; tunc per signa acquirit credulitatem ueri Et hoc totum fit per discursum. ¶ Præterea, omnis intellectus appręhendens propositionẽ sibi neutram, uel ignotam, potest sibi assentire si uoluntas uelit: sed angelus potest appręhendere propositionem sibi neutram, & ignotam. Patet: quia multi angeli ignorabant, ut dicunt sancti, incarnationem uerbi, & utrũ beata uirgo fuerit uirgo, & huiusmodi. Et talibus appręhẽsis potest ex sua libertate assentire, igitur eodem modo, si angelus appręhendit præmissas, ex quibus dicta conclusio sequitur: potest illam conclusionem ex illis elicere, ergo potest discurrere. Et hoc est de intentione beati Augustini, & aliorum sanctorum: qui dicunt, ꝙ dæmones per longitudinem temporis, & experientiam sciunt multa, quæ prius ignorabant, & ita in scientia perficere possunt. Mirabile enim uidetur, ꝙ diabolus naturaliter sciret omnia: & nihil ignoraret. ¶ Nona conclusio: Angelus potest acquirere notitiam propositionũ necessariarum nõ per se notarum ex principijs euidentibus per discursum. Patet; quia angelus põt scire principia, & ignorare infinitas conclusiones ex illis sequentes; & per illa principia potest primo acquirere notitiam unius conclusionis ignotæ, & post alterius; & sic deinceps.

Cócl. 7 (beside "ctus non assentire. ¶ Septima conclusio")

Cócl. 8 (beside "dentis. ¶ Octaua conclusio")

Cócl. 9 (beside "omnia: & nihil ignoraret. ¶ Nona conclusio")

¶ Decima conclusio. Angelus potest cognoscere obiecta per essentiam; ut ly per dicit circunstantiam rationis obiectiuè secundum tertium intellectum tituli. Probatur; quia intelligit quidditatem, & essentiam suam, & aliorum uidè in se non tantum, ut obuolutam accidentibus. ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur: quia angelus intelligit omne intelligibile creatũ sufficientet Cóc. 10

T

cientet

cienter præsens; sed quidditas, & essentia ut in se rei creatæ est intelligibilis; & potest esse sufficienter præsens intellectui angelico, ergo potest ab eo intelligi nedum abstractiuè: sed & intuitiuè, si enim ab angelo non intelligeretur a nullo intellectu creato intelligeretur. ¶ Quantum ad secundam partē illius articuli de cognitione, quam de facto habuerunt in principio suæ conditionis, & quam non habent post bonorum confirmationem, & malorum obstinationem. De primo est hæc conclu-
Cōcl.1. sio magistri hac dis.c.penul. ¶ In angelis erat triplex naturalis cognitio, qua sciebant, quia facti erant, & a quo facti erant, & cum quo facti erant. Habebant etiam aliquam boni, & mali notitiam, intelligentes quid appetendum, uel respuendum illis foret. hoc est dictu: Angeli in puris naturalibus cognouerunt deum, seipsos, ac cæteras creaturas cum boni, & mali discretione. Hoc si posset persuaderi, quia angelus in principio suæ conditionis habuit intellectū perfectiorem intellectu humano etiam separato; & habuit intelligibilia præsentia; nec fuit impedimentum; ergo habuit conditionem obiectorum a se intelligibilium. Tenet consequentia, quia positis causis sufficientibus ponitur, & effectus. Sed quæ dicta sunt.s.obiectum cum potentia, sufficiunt ad productionem actus intelligendi sublato impedimento, ut patet ex præcedenti articulo. ¶ Præterea. quodlibet ens appetit suam perfectionem naturalem. Cognitio autē est naturalis perfectio intellectus, & ad illam eliciendam cæteris paribus intellectus non est liber; ergo tales elicuit, & tantò perspicatiores, ac clariores, quantò angelicus intellectus per-
Cōcl.2. fectior est humano. ¶ Secunda conclusio: Vtrum cognitiones huiusmodi angelus acceperit a rebus secundum modos priori articulo descriptos; an a deo per reuelationem; an per habitum intelligendi, cōcreationē; seu infusionē; dubium nobis est, & incertum. Patet conclusio: quia quando aliquid dependet a uoluntate diuina, quę contingenter, & liberè causat: quicquid extra se causat, incertum nobis manet; donec certificemur per experiētiam, rationē, uel reuelationem. Sed cognitiones angelorum accipi a rebus, aut per reuelationem siue specialem illuminationē diuinam dependet ex mera libertate diuinę uoluntatis; quia potest cum potentia intellectiua angeli; & obiectis naturaliter agentibus concurrere ad productionem notitiarum in angelo: uel immediatè illas in angelo creare, aut habitus infundere, quibus intellectus eliciat cognitionē obiectorū sine coactione obiectorum, nec est ratio, uel experientia magis ad unū, quàm ad alterum: nec constat de reuelatione; ergo manet nobis incertum. ¶ Tertia cōclusio: Cōcl.3.
Angeli ante suam confirmationem nō cognouerunt deū intuitiuè; neque abstractiuè in se distinctè. Patet, pro prima parte, quia notitia dei intuitiua est beatifica, sed ante confirmationē non fuerunt beati. Secūda pars patet, quia talis notitia abstractiua rei in se, & distincta præsupponit intuitiuā, ut dictum est in prologo, & hoc ordine naturę. Posset tamen abstractiuam notitiā supernaturaliter deus infudisse angelis absque intuitiua cognitione preuia, aut speciē, uel habitū aliquē diuinā essentiā distinctè & abstractiuè repræsentātē. Hoc etiā persuadet doctor subtilis.q.ix.dist. iij.sui scripti. ¶ Quarta conclusio: Angeli ante suam confirmationē habuerūt clariorē dei notitiā, quā sit naturaliter possibilis homini uiatori. Patet, quia beatitudo angeli naturalis excedit beatitudinem hominis naturalem etiam in statu innocētiæ, sed homo in statu innocētię potuit habere distinctiorē notitiā ultimi finis, quā post lapsum in uia, igit. Cōsequētia nota. Et minor satis patet, & maior claret; quia beatitudo naturalis sequit perfectionē naturę integrę, perfectior est autē natura angelica, quā humana. igitur &c. ¶ Vtrū autē ista perfectior dei notitia sit accepta a creaturis, an ab aliquo habitu a deo infuso inoer-

causaretur remoto speculo; quia æque est sibi ip si præsens, siue speculum opponatur; siue remoueatur, nã propter speculi p ositionem, uel remotionem oculus, & facies in nullo mutatur; ergo uisio illa causatur mediate per species ab oculo tanquam ab obiecto multiplicatas, & a speculo in ipsum oculum reflexas. ¶ Præterea si immediate ab oculo: tunc repræsẽtaretse in loco iniquo est. Oppositum apparet, quia repræsentat oculum intra, uel ultra speculũ. ¶ Præterea, apparentia baculi fracti, cuius una medietas est in aqua, alia in aere, non potest saluari nisi per species refractas a perpendiculari in occursu medij rarioris. Similiter apparentia maioris quantitatis rei uisæ per medium rarius circa oculum, & circa obiectum densius. ¶ Item apparentia quantitatis maioris, & minoris eiusdem rei uisę a propinquo, & a remotis non saluatur nisi per diuersos angulos causatos a speciebus in centro oculi, per quas fit uisio, ut docet communis perspectiua, quæ non possunt saluari per solum obiectum & potentiam, quæ eadem sunt, & non uariantur propter mediorum uariationem, aut maiorem, uel minorem distãtiam. Ab uno autem, & eodem inuariato nõ procedunt alij effectus uno tempore, quàm alio. Similia multa, adduci possent. ¶ Quia etiam sit contra rationem probatur, quia color in obiecto uisibili est purè materialiter, in oculo autem existit immaterialiter, & spiritualiter: ideo inter hunc, & illum oportet ponere medium; quia materiale non agit immediatè in spirituale, & in immateriale: hoc medium autem nihil aliud est, quàm species. ¶ Præterea a colorę obiecti causatur color in medio, ut uult commenta. ij. de anima commento. xcvij. ubi dicit, ꝙ sicut color habet duplex esse. s. esse in corpore colorato, & id est corporale, & esse in diaphano: & id est esse spirituale. Ita odor habet duplex esse. s. in corpore odorabili, & esse in medio, & hoc est esse corporale, & illud spirituale, illud naturale, & hoc extraneũ. Et infra eodem commẽ. Impossibile est, ꝙ odor sit in aere sicut in corpore cõposito: simplicia enim non recipiunt odores: remanet igitur ut sit in eo, sicut color in diaphano. Hęc commenta. Sed ille color in medio non est eiusdem rationis cum colore corporis terminati, siue colorati: quia spirituale, & corporale nõ sunt eiusdem rationis: nec naturale, & extraneum. Color autem corporis terminati est corporalis, & spiritualis; & color medij. s. diaphani est spiritualis, & extraneus. ¶ Item si essent eiusdẽ rationis; nõ diceretur, ꝙ color habet duplex esse in corpore, & in medio. sicut nec dicitur, ꝙ albedo habet duplex esse in lapide, & in ligno. Color aũt ille in medio spiritualis est species decisa a colore materiali in obiecto. Alia ratio de mouẽte, & moto tacta est, & soluta. ¶ Quia etiã opinio illa sit cõtra philosophũ, & eius comẽtatorẽ; patet; quia frequẽter ostendit obiectũ prius agere in mediũ, quã in sensum. Vnde ij. de anima dicit philosophus. Patiente enim aliqd sensitiuo fit ipsi uidere. Ab ipso igitur, qui uidetur, colore impossibile est; relinquitur autem ꝙ a medio. Quod exponens cõmẽta. lxxiij. dicit. Visus secundũ ꝙ est uirtus sensibilis, mouetur, & patitur a colore, & color mouet ipsum. Et impossibile est, ꝙ uisus patiatur, & moueatur a colore, si corpus coloratũ fuerit extra uisum, nisi ita ꝙ illud coloratum prius moueat mediũ. sed tactum, & mediũ moueat uisum. Et per hoc probat, ꝙ per uacuũ nõ potest fieri uisio. Color autem nõ aliter mouet mediũ: nisi causando in eo aliquid, & illud est species coloris. Quia autẽ color mouet mediũ frequenter dicit cõmenta. lxvij. Etiã philos. ij. de anima c. vj. Item cõmentator commento, Aliquid patitur a colore sono, & odore, quod non est natũ sentire ea. Hoc aũt nihil est, nisi mediũ: nõ aũt aliter patitur a sensibili, nisi recipiendo ab eo speciem. ¶ Item ꝙ sensibile primo mouet mediũ, & medium potentiã (primo nõ tempore, sed natura)

uidetur clare dicere commentator. ij. de anima commento. cxv. Opinandum est (inquit) quod actio medij in hoc sensu .s. tactus, non fit sicut actio medij in alijs. Sed tangibilia differunt a coloribus, & sonis in hoc, quod indigent medio, quia sensibilia in illis tribus primò agunt in medium, deinde medium agit in nos. Et sequitur. Sensibile est causa remota in motione sensus, & medium est causa propinqua. Vnde uidetur uelle commentator, quod mediū patitur ab obiecto prius natura, quàm sensus, licet non prius tempore, & quod medium in sensum agat. Hæc autem non saluantur nisi ponendo speciem, quam medium recipit a sensibili, & imprimit in sensum, quia illud, quod recipitur in medio intensio quędam est, & ita species; idem enim intelligitur per speciem, & intensionem. Quod autem sit intensio, dicit commentator commento. c. Color non uidetur, ita quod aliquid ex eo admisceatur cum aqua, & aere: nec quod aliquid currat ab eo in aquam, aut aerem: sed tantū recipiunt ab eo intēsionē colorū abstractā a materia. Ecce dicit recipi intensionē colorū in aere, quę nihil aliud est, quā species. Itē iij. de aia dicit Philosophus. Pars intellectiua ē receptiua specierū, & locus specierū, & lapis non est in anima, sed species eius. Et multa similia. ¶ Item cōmunis perspectiua quid aliud tractat, nisi de radijs rectis reflexis, & refractis: quæ nihil aliud sūt nisi species ab obiecto productæ in mediū. ¶ Ad saluandū conclusiones prefatas negantes species in medio in sensu, & in intellectu. Respondetur post Ocham q. xviij. secūdi, ad primā experientiā, quod radius transiens per uitrum rubeum, causat uerum colorem rubeum cū colore uitri, tāquam cū causa partiali in pariete opposito, aut aere immediato: licet frequēter minus intensum eiusdē rationis cū colore uitri. Quia autē sit uerus color, patet, quia uisus circa propriū obiectum non decipitur medio bene disposito. Et sic medium potest esse bene dispositum, & uniforme: præsertim si uidens fuerit non longe a pariete, & tamē iudicat esse colorem rubeū. ¶ Item si color uisus non esset eiusdem rationis cum colore uitri sed alterius speciei, magis posset cognoscere sensus differentiam illam, quàm duorum colorum eiusdem rationis non æquè intensorum; quia magis potest discernere inter plus differētia, quā inter minus differētia. Discernit autē inter magis, & minus album; ergo magis inter istū colorem, & colorē rubeum, si differunt specie. ¶ Et cum arguitur: Illa rubedo neq; est in pariete, neq; in aere. Dicitur quod potest esse in utroq;, hoc est partim in pariete, partim in aere. Et dicūt consequenter, quod dū rubedo est in parietis superficie, cedit color præexistēs contrarius; facile enim mutantur colores medij. Similiter credo quod frequētius sit in aere propinquo. Nec uerum est, quod aer non sit susceptiuus coloris; nam quandocūq; aliquid est receptiuū qualitatis augmentabilis in gradu intenso, quando est condensatum: illud idem rarefactum potest illam qualitatē recipere in gradu remisso, sed aer condensatus recipere potest uerum colorem, & intensum, ut patet si condensatur in nubem, ergo rarefactus potest recipere colorem remissum. Quod etiam sentire uidetur philosophus, & eius commentator. Vnde cōmentator ij. de anima: cōmento. lxvij. allegans Alexādrum antiquum philosophi commentatorem ait. Aer enim uidetur multoties coloratus colore, quem uidemus mediante aere; ut parietes, & terra colorantur per colorem planetarum apud transitum nubiū super eas. Si igitur aer non coloraretur per colorem illorum planetarum, non colorarentur parietes, & terra. Ecce dicit per transitum nubium parietes terram, & aerem colore planetarum colorari. Et sequitur Indifferenter siue mouere, & recipere fuerint spiritualia; sicut aer recipit colores, siue materialia, sicut corpus recipit colores. ¶ Item exponens illud philosophi, quod dicit: Dia-

Diaphanum uisibile est non simpliciter: sed propter extraneum colorem, ut aqua, aer, & multa solidorum. Dicit commentator commen. lxvii. Diaphanum est illud, quod non est uisibile per se, scilicet per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est uisibile per accidens: id est per colorem extraneum, & ideo innatum est recipere colores, cum nullum proprium habeat in se. Ad idem commento. lxxvi. Item commento. lxxiii. Omne, quod uidetur in luce, est color. Et sunt uerba philosophi in translatione noua. Cum ergo uidetur rubedo in aere, in luce, sequitur, quod est color. ¶ Si quæris: An sem per color in medio causetur. Respōdet, quod generaliter medio illuminato, causantur colores in medio, quando non præexistunt colores contrarii. Si autem cōtrarii præexistunt: propter eorum repugnantiam, non possunt alii causari: nisi causans colores uinceret colores contrarios repugnantes, & eos repelleret. Veruntamen color huiusmodi in medio quandoque causatur i gradu extēso; & tunc potest uideri, quandoque in gradu remisso; & tunc non potest uideri. Et ideo dicit commentator. ii. de anima. quod sunt aliqua sēsibilia, quæ propter sui debilitatem a sensu non possunt apprehendi. ¶ Ad secundam experientiā

DD dicitur, quod color uiridis, aut rubeus, qui apparet realiter: est in uitro, & non in medio, aut obiectis uisis per uitrum, saltem tantæ intensionis. Quòd autem apparet in medio, & circa obiecta ratio est, quia color uitri, & obiectorum mouent per eandē lineam. Et color uitri propinquior est uidenti, & fortius mouet, & ideo non uidetur color naturalis, & proprius obiectorum, sed color uitri. Apparet autem iuxta obiecta uisum terminātia, quia distantia non percipitur, quia medium inter uitrum, & obiecta terminantia non uidetur. Quādo autem plura obiecta per eandem lineam uidentur, & distantia non percipiuntur: iudicantur esse simul. Quòd autem color ille non sit in obiectis, uel aere eis proximo, satis probat confirmatio illius rationis; quia tunc uideretur ab existente inter uitrū, & obiecta terminantia. ¶ Pro aliarum experientiarum solutione aduertēdum, quod sicut ad productionem effectus determinati non sufficit agens, & passum quomodocunque se habentia, sed requiritur determinata approximatio eorū adinuicē; & propter uariationē approximationis uariatur effectus, unde ignis nō causat calorē eiusdē intensionis in passum distans & propinquum etiam ceteris omnibus paribus: sed neque inequaliter distans aliter tamen applicatum. Nam longe intensiorem calorem causat in lignum supra ignem perpendiculariter consistens, & pedaliter distans: quàm producat in lignum distans a latere pedaliter. Quare autem talem applicationē sequtur talis effectus: & aliā alius, non est causa alia nisi natura agētis & passi quę nobis per experientiam innotescit. Sic de obiecto uisus, & potentia: quæ licet sufficiunt ad producendum uisionem cæteris .s. medio, & organo dispositis: ita quod nihil aliud requiritur supposita communi influentia causarū superiorum, & impedimentis sublatis; tamen requiritur determinata approximatio eorum adinuicem; & ad certam uisionem certa approximatio, & nulla alia: & ita diuersas approximationes sequuntur diuersæ uisiones, & iudicia. Et ita est, siue ponantur species, siue non. Et omnes illæ experientiæ ita reduci possūnt contra ponentes species, sicut contra negantes. ¶ Et per hoc dicitur EE

ad primam de speculo; quod opposito speculo oculus uidet seipsum; non tamen per species. Nec tamen uideret se remoto speculo; quia speculum est causa partialis illius uisionis, per illam communem propositionē: quod illud, quo posito ponitur effectus: & quo nō posito non ponitur, est causa talis effectus. ¶ Et cum dicitur: Oculus æquè est sibi præsens speculo remoto: igitur æquè causat uisionem sui. Negetur consequentia; quia oculus nō est cau-

sa totalis sui ipsius uisionis; ideo non est mirum, q non causatur uisio deficiente causa partiali.s.speculo. ¶ Et si diceres: Oculus est causa sufficiens cũ obiectis alijs ad uidendum ea sine speculo; ergo etiam ad uidendumseipsum sine speculo: quia est sibi ipsi ppinquior. Respondetur, q ad uidẽdum requiritur organum cum potẽtia obiectum, & medium diaphanum inter obiectum, & organum: uel inter aliquod tersum, & politum: sicut speculum, & organum, & certus situs, uel applicatio illorum, quibus deficientibus non est uisio. ¶ Si quæritur causa, cur illa sic requiruntur. Alia dari non potest, nisi natura rerum: quæ nobis innotescit per experiẽtiam; per quam euidenter cognoscimus, q illis sic existentibus causatur uisio, eis uero non existentibus, aut uariatis nõ causatur uisio, uel non talis uisio. Nec alia ratio dari posset, si ponatur species in medio. Quia si assignando rationem; dixeris, q ideo fit uisio obiecto speculo; quia species multiplicatæ reflectuntur a speculo ad oculum: & ita repræsentant oculum, a quo multiplicatæ sunt. Quæro primò, quare non hoc idem faciunt, quando reflectuntur ab obstaculo non terso, nec polito. Non enim sufficit communis illorum responsio, q dum reflectuntur ab obstaculo benè polito tunc uniuntur: non sic, si reflectuntur a tortuoso, quia cum totum membrum plenum sit speciebus secundum illos, & species eiusdem rationis, & obiecti simul penetratiuæ existentes uniuntur, non uidetur quomodo plus uniatur in medio si reflectatur a polito, uel non polito. Sunt enim semper eædem species æquè sibi indistantes. ¶ Præterea causam illius quæro, quare plus uniantur si sic reflectantur, quàm si aliter. ¶ Item quæro, cur oculus non uidet obiectum parum distans, quod post dorsum uidentis situm est, cum tamen eius species quæ orbiculariter per totum medium diffunduntur, etiam ueniunt ad oculũ. Dices, q nõ fit uisio nisi per species ab obiecto ad organum per lineam rectam, uel saltẽ rectẽ reflexam procedens per modum pyramidis radiosę &c. & non per obliquum. Quæro causam illius: cum tamẽ species naturaliter: & ideo undecunque, & qualitercunque procedat, dum recipitur in oculum dispositum debet mouere, & comproducere uisionem. Finaliter alia ratio dari non potest, nisi q species sunt talis naturę. q nisi sic; uel sic procedãt, nõ agunt simpliciter, uel non talem effectum. Et hoc per experiẽtiã patet. Sic ergo, & ego logẽ uerius respondeo; q ad uisionem requirit applicatio obiecti secũdũ certas lineas, & dispositio certa medij: quibus uariatis, uel omnino non fit uisio, uel alia, & alia uisio secundum diuersam applicationem obiecti, & dispositionẽ uariã medij. & hoc innotescit per experientiam. Sed per nullam experientiam euidenter cognoscitur, q propter uariationem specierum illa contingãt, quia nulla experientia nosci potest q sint species in medio. ¶ Per hoc ad alias experientias. Ad illud, quod additur: q oculus uisus obiecto speculo apparere deberet in loco, in quo est &c. Dicitur, q propter diuersum situm obiecti eius propinquitatem, uel distantiam, & medij uariationẽ secundũ densitatẽ, & raritatem causatur alia, & alia uisio, quarum aliqua sensus benè iudicat, aliqua decipitur. Quæ quales sint sola experiẽtia, aut regulæ ex experientiis collectæ docent. Fundantur autẽ experiẽtiæ in natura, potentię, organi, obiecti, medij: quę simul integrant causam efficientẽ uisionis: & quodlibet horum est causa partialis. Nec oportet aliam in his causam assignare; nisi harũ causarũ cõcurrentium naturas: licet regulę ex experientia collectę dari possunt, quibus cognosci põt, quę applicatio harũ causarũ impediat uisionem, & ad quãm dispositionem sequatur hæc, uel alia uisio, & apparitio. Et he sunt regulæ perspectiuæ, ut exempli causa: q uisio fit per modum pyramidis radiosi, cuius basis est in re uisa: conus in ocu- FF

lo. Quòd est dictum, ꝙ ad uisionis causationē, requiritur talis situs obiecti respectu oculi: ꝙ si lineę traherentur a superficie obiecti uersus oculum; & se in centro oculi contingerent; haberent figuram pyramidis, cuius basis &c. Et ubi obiectum sic situm est, ꝙ ab eo tales lineæ imaginariæ trahi non possent; non fit uisio. Ad uerificationem igitur taliū regularum, non oportet ponere species; sed sufficiūt obiectū medium &c. Nec lineæ illæ sunt reales, sed mathematicæ siue imaginariæ.

G ¶ Ad experientiam de baculo, cuius una pars est in aere: alia in aqua. Dicitur, ꝙ illa uisio, qua uidetur baculus fractus, uel curuus (sit una uel duę) causatur ab obiecto potentia, & medijs diuersis in raritate, & densitate: quæ talis naturæ sunt, quòd causant apparentiam obiecti in diuersis situbus. Et per hoc pars baculi sub aqua iudicatur in alio situ; ex quo per diuersa media uidetur quasi per unum; pars uero super aquam in aere uidetur per medium uniforme in alio situ, quàm uideretur per diuersa media; hinc apparet curuitas baculi, uel fractio. ¶ Similiter quoad aliam experientiam, si medium densius propinquius est obiecto, & rarius remotius, apparet res uisa maior. Si econuerso apparet minor, cuius causa est natura mediorum ad uisionem concurrentium, quæ per experientiam innotescit. Sic si ponentes species respondeāt, quòd species in occursu medij rarioris refranguntur, seu disperguntur, & dilatantur, & ita repræsentant obiectum sub maiori angulo; & ideo apparet uisibile maius. Licet hoc difficile intelligitur: cum totum medium plenum sit speciebus, quo dilatentur, ex quo ubique sunt; tamen illo sic stante, si quæritur, quare species sic dilatentur occurrente medio rariore; nihil aliud responderi potest, nisi natura specierum, & medij talis est: ita dico, ꝙ ista est natura obiecti medij, & potentiæ. Suo modo respondetur ad aliam de apparentia maioris, & minoris quantitatis, ex natura rerum est, ꝙ quantò res remotior est ab organo, tantò apparet minor. ¶ Quòd si dicis de angulis causatis in oculo: cum sensus non percipiat illos angulos, quomodo propter eos aliter iudicat. ¶ Item anguli causantur ab extremis lineis pyramidis secundum eos, cur lineæ extremæ plusquam interclusæ faciunt diuersam apparentiam. ¶ Si dicis experientia in natura fundata hoc docet. Certè experientia docet, ꝙ ad talem obiecti approximationem causatur talis apparentia, uel iudicium. Sed quòd causetur ad angulum causatum a lineis specierum, nulla habetur experientia. Licet ad hoc sit experientia, ꝙ quando lineæ imaginariæ ab obiecto ad centrum oculi procedunt cæteris paribus, causatur uisio; & quantò angulus imaginarius in oculo ab his lineis causatus est maior; tantò res apparet maior. Lineæ autem huiusmodi minorem angulum faciunt procedentes ab obiecto remoto; quàm si ab eodem obiecto propinquo procederent? ꝙ autem sint species aut uerę, aut & reales lineę: nulla unquam docuit experientia. ¶ Ad primam rationem dicitur, ꝙ color quandoque causatur in oculo à colore obiecti: ut supra dictum est. & ille est materialis, & materialiter recipitur in organo, & extenditur in organo, sicut in suo obiecto, nec est ibi spiritualiter, aut intentionaliter. Ille tamē color nō semper producitur in oculo: & dum producitur: per eum non uidetur obiectum extra: sed ipse est obiectum alterius uisionis, quę apparentia dicitur: ut dictum est. Sed ipsa uisio coloris extra quandoq; dicit colorem in organo: & illa est alterius rationis a colore obiecti. Et illa etiam est materialis, & extensa inhęrens organo, & potentiæ: & non immaterialis: quia extensa est, licet minus materialis; quia subtilior obiecto. Hęc autem ratio posset fieri de obiecto intellectus, quod ē materiale; & intellectiōe, q̄ ē simpliciter imate- Ad. 1. rationem. H H

rialis; sicut & eius subiectum, quod est intellectus. Sed supra solutum est, & probatum, quod materiale agit in immateriale.
Ad. 2. rationē ¶ Ad aliam dicitur, quod illud, quod causat in medio a colore obiecti, ē eiusdem rationis cum eo, a quo causatur. Consequenter dicitur, quod color causatus in medio nō est spiritualis, sed uerē materialis, & extensus. Dicitur autem spiritualis, quia propter suam imperfectionē est insensibilis. Quandoq; autem est uisibilis, & tūc habet esse corporale sicut in obiecto. Vel dicitur spiritualis, quia illud eē; quod color habet in medio, nō remanet in absentia coloris, qui est in obiecto, sed solum in eius præsentia; & ideo dicitur habere eē spirituale, & extraneum, sed commune. Opposito modo est in obiecto tactus, gustus, & olfactus: quæ causant aliquid in medio, quod manet obiectis destructis. Vel dr̄ colorē habere eē spirituale in medio, quia illuminatum medium concurrit partialiter ad causandum actum uidendi: & hoc uirtute coloris obiecti, sine quo non posset agere. Non quod propter hoc color habeat aliquod esse in medio, saltem non oportet: sed quando habet, tunc habet esse materiale, & extensum; licet nō ita perfectū sicut habet in obiecto. Hoc modo dicimus, quod effectus habet unum esse in effectu extra cām suam, & illud est esse corporale, & naturale. Aliud esse in causa, in qua uirtualiter continetur: illud dicitur esse spirituale: non quod sint tria esse. Vnū causę actiuæ continentis. Aliud esse effectus extra causam. Et tertium esse ipsius effectus in causa, ita quod esse effectus in causa, & extra sunt duo esse: & unū sit corporale, & aliud spirituale; quæ imaginatio falsa est. Nam illud idem esse numero, quod nunc est in effectu; prius non fuit in causa continente, sed dicitur habere esse uirtuale, & spūale in causa; quia causa pōt producere effectū. Et hoc est habere esse uirtuale in causa actiua, posse produci a causa actiua, & nihil aliud. Sic in proposito de esse spi-
II rituali. ¶ Ad illud, quod additur; quód albedo non dicitur habere duplex esse in lapide, & in ligno; quia sunt eiusdem rationis. Dicitur, quod hoc ideo est; quia utrunque esse albedinis in lapide; & in ligno, tanquam in obiectis est esse stabile, & permanens. Sed esse coloris in medio, non est nisi solum ad præsentiā causę secundę; puta coloris in obiecto. In lapide autem, & in ligno potest albedo esse omni causa secunda circumscripta in alio obiecto. Ideo nō dr̄ habere duplex eē secūdū rationē, eo quod utrūque est permanēs; non autē hic. ¶ Sed contra hoc; quod in medio causatur color eiusdem rationis cū colore obiecti: Ad hoc arguit Ockam. q. xviij. secūdi senté. in ij. dubio; quarū rationes, & solutiones effectum breuiter pono.
¶ Arguit itaque. Color in obiecto superpositus uisui impedit uisionem: non color medij. ergo non sunt eiusdem rationis: quia causarum eiusdē rationis idem sunt effectus. Item non uidetur, quod color causat colorem; quia tunc etiā posset augeri; & sic aer posset fieri ita albus, sicut nix. ¶ Item quæ sunt eiusdē rationis ab eisdem causis corrumpuntur, sed color medij per absentiam lucis corrumpitur; non color obiecti.
¶ Solutio ad primum, quod diuersitas effectuum nō semper contingit propter diuersitatem causarū agentiū, sed quandoq; propter diuersam approximationem earundem causarum, aut diuersitatem intēsionis, aut perfectionis earum, aut dispositionem passi; ut supra tactum est: sic excellens lux impedit uisionem, tēperata causat; quę tamen sunt eiusdem speciei; ita perfectus, & fortis color superpositus organo impedit uisionem sui & alterius, remissus non; ut patet de uitro superposito. Vnde quod perfectus color impedit, una causa esse pōt; quia non est nisi in subiecto opaco. Si autem esset in diaphano, non impediret saltem in toto; cuius ratio non est nisi natura rerum, quam experientia manifestat. ¶ Ad secundum potest concedi illatum; quod aer posset fieri ita albus, sicut nix: sicut apparet in nubibus

bus lucidis. Vel dicitur, ꝙ quodlibet passum naturale determinat sibi certũ gradum formę, ultra quem non potest naturaliter recipere. Sic medium certæ raritatis determinat sibi certum gradum, ultra quem stante tali dispositione raritatis, & aliorum, non potest ultra accipere ab agente naturali. ¶ Ad aliud dicitur; ꝙ ea, quæ sunt eiusdem rationis corrumpuntur ab eisdem causis positiuis, uel priuatiuis; quando sunt in subiectis eiusdem rationis, & dispositionis: secus si fuerint in subiectis alterius rationis; qualia sunt substantia coloris perfecti; puta lignum, uel paries, & coloris remissi; cuius subiectum est aer diaphanus. Quòd autem color obiecti causet colorem in medio, eadem ratione probatur; qua probatur, ꝙ ignis causet colorem in ligno: quia .s. experimur ad eius pręsentiam causari colorem in medio: qui eo absente non causaretur. Et propter illam experientiam ponitur color in medio; non propter uisionem in oculo causandam.

Ad auctoritates. ¶ Ad illud, quod arguitur in dubio, ꝙ opinio negans species sit contra philosophum, & commentatorem. Ad omnes illas auctoritates, quę ad hoc tēdunt, ꝙ obiectum prius agit in mediũ, & medium in sensum. Dicitur, ꝙ color obiecti uniuersaliter dicitur mouere mediũ diaphanũ, & medium sensum; nō ꝙ aliquid imprimant uniuersaliter medio, quod consequenter moueat sensum. Sed in hoc dicitur color mouere medium; quia sine medio diaphano nō potest agere; sed mediante medio illuminato agit in sensum. Quod etiam commentator commento. lxxiiij. innuit: cum assignãdo causam, cur uisus indigeat medio, dicit. Declaranda est causa propter quam color non uidetur nisi in luce, & est; quia non uidetur nisi per medium. Vnde dicendum, ꝙ color, & medium diaphanum sunt duę causæ partiales ad causandum uisionem corporalem; & una sine alia non sufficit ad causandum illum effectum. Nec uniuersaliter uerum est, ꝙ medium aliquid recipit a colore; neq; color a luce, sed sunt causæ partiales ad eundem effectum concurrentes. Est autem obiectum causa principalior: & lux, & medium quasi secundaria in uisione coloris; quia ad obiectũ terminatur actus uidendi non ad lucem, & medium saltē non oportet, etiam ad quamcũq; uariationem obiecti, sequitur uariatio uisionis; non sic ad quamlibet uariationem lucis, uel medij. ¶ Item quandoq; fit uisio sine medio, ut coloris causati in oculo, nũquam autem sine obiecto: alioquin esset uisio, & tamen nihil uideretur, quod est impossibile. Et sic intelligendum est, ꝙ color si fuerit extra, mouet medium secundũ tactum, & medium sensum, ꝙ color obiecti requirit medium sibi immediatum tangenś .s. colorem, & etiam sensum: quia per uacuum non fit uisio. Et nihil aliud est colorem mouere medium secundũ tactum, & medium mouere sensum, nisi colorem obiecti non nisi per medium sibi contiguum ex una parte: & contiguum ex alia parte organo causare uisionem. In qua causatione color dicitur causa remota et medium propinqua quantum ad situm corporalē; quia medium intercipitur inter obiectum, & sensum. Dicitur etiam color prius agere in medium, & deinde medium agere in nos; non prius tempore, sed principalitate. Hoc est, ꝙ color est causa principalior uisionis, medium minus principalis. Verum, ut dictum est frequenter a colore obiecti causatur color in medio, qui licet habeat esse reale, & extensum in medio: & ita materiale, ita uerè sicut color in superficie corporis colorati; tamen quia non habet esse intensum, & perfectum nec permanens in medio nisi præsente colore obiecti: dicitur habere esse spirituale, & esse intentionale, siue etiam extraneum Et sic intelligendum est illud cõmen. sup. allegatum de colore medij, ꝙ non uidetur. Nec ꝙ aliquid currat a colore obiecti in aquam, uel aerem, sed tantum recipit ab eo intensionem coloris in

aere.i.colorem imperfectum abstractum a materia.i. inuisibilem propter sui remissionem: alias contradiceret sibi ipsi. Et illa expositio nō est extorta; sed sumitur ex uerbis suis supra allegatis. Nō enim aliter potest dici color obiecti materialis, & corporalis, & medij spiritualis, & abstractus a materia; nisi quia ille est intensus, & uisibilis, ille remissus, & non uisibilis. Nam si materiale diceretur, quod est in materia; tunc quicquid est in medio (sit species, uel non species) erit materiale; cum ipse aer, qui est subiectum huius, est uere materialis, & corpus compositum ex materia, & forma. ¶ Ad auctoritatem Aristo. dicitur, ꝙ per species intelligit intellectionem, siue actum intelligendi, quo intelligimus, qui dicitur species; quia naturalis similitudo obiecti intellecti; non enim lapis est in anima intelligentis; sed eius cognitio, qua existente semper est intellectus in actu intelligendi lapidem, & harum cognitionum locus est anima. Vel etiam species dici potest habitus derelictus a cognitione mouens ad similes cognitiones eliciendas. Est enim species multipliciter
LL æquiocum ut supra dictum est. ¶ Ad ultimum, quod additur de perspectiua communi &c. Dicitur, ꝙ perspectiua communis nititur ostendere diuersam operationē uisiuæ potentię, qua producit uisiones multipliciter diuersas propter diuersitatem applicationis situalis obiecti respectu oculi; propter diuersitatem mediorum, & dispositiones potētię uisiuę. Diuersitas autem situalis certius describi non potest, nisi per lineas ab obiecto egredientes, & in oculo terminatas. Vel econuersō ab oculo ad obiectum procedentes rectè uel obliquè reflexè uel refractè: ut sic certus situs describatur, ad quem sequitur talis uisio; & alius ad quem sequitur alia uisio. Illæ aūt lineę nō sunt reales, aut aliquorū ab obiecto medio, & organo realiter distinctorū, sed sunt lineę imaginarię ab obiecto ꝑ mediū usq; ad organū protractæ. Et nihil facit ad rē siue ponātur spēs in medio siue non. Visionem ergo fieri talem per tales lineas, nihil aliud est quā uisionē talem fieri ad talem situm obiecti, qui notificatur per tales lineas imaginatas. Sic tota mathematica loquens de punctis indiuisibilibus, & lineis non latis, nec profundis: non uult, ꝙ talia sint in re, sed sufficit, ꝙ sint in imaginatione ad suas demonstrationes. Quod enim dicitur, ꝙ res a remotis uisa minor apparet: quia lineę per quas fit uisio: causant minorem angulum in oculo: non est intelligendum, ꝙ uisio fiat per aliquas lineas reales. Sed hæc est natura obiecti, & oculi ac potentiæ, ꝙ apparet res minor quando sic situatur: ꝙ si lineæ ab extremitatibus obiecti traherentur in centro oculi se contingentes causarent minorem angulum contingentiæ in oculo. Ad quod nihil facit, ꝙ ponuntur species, uel negantur, quia etsi ponantur species, oportet lineas in speciebus imaginari sicut imaginantur sine speciebus in medio; sicut dicitur, ꝙ sol suo motu describit lineam eclypticam in zodiaco. Sic ponuntur circuli in sphæra cælesti æquinoctialis, meridianus, orizon, coluri, tropici, qui non sunt reales lineæ cælo superadditæ: uel in eo per motum stellarum, uel zodiaci realiter causatæ: sed tantum imaginatæ. Mathematica enim, cui perspectiua tamquam scientia media sub ordinatur; uel subalternatur; abstrahit a materia. Et ideo cum nominantur species, aut radij sic, uel sic procedentes: debent intelligi lineæ sic imaginatæ. Vide latius huius quæstionis materiam loco sæpe allegato in Ockam. q. xvij. & xviij. secundi sententiarum. ¶ Ad ultimum dubium. An cognitio angelorum debeat dici matutina, uel uespertina. Ad hoc breuiter dico. quia latius de hoc dixi in expositione canonis lec. xxxj. Et quia hæc materia magis uidetur locum habere in quarto de beatitudine. Dico ergo, ꝙ cognitio rerum in uerbo, quæ est beatifica, dicitur matutina. Dub. MM

Cognitio autẽ rerũ in numine naturę dicitur cognitio uespertina. Distinguit enim Alexand. de ales parte. ij. quæst. xxiij. triplicem cognitionem angelorum. Vna, qua cognoscit uerbum, & se, ac creaturas sibi in uerbo relucentes; una indistincta cognitione; in lumine gloriæ, & beatifice. Alia, qua cognoscit per species sibi concreatas deum, se, & alia. Tertia, qua cognoscit per species a rebus cognitis acceptas; quam ipse uocat cognitionem rerum in proprio genere. Vltimę duę dicuntur cognitiones uespertinæ. Prima sola matutina; quia ista est cognitio in creatore, qui est principium omnis creaturæ, sicut mane principium diei. Sequentes duæ dicuntur uespertinę: quia his cognoscitur res in creatura: quæ de se tendit ad occasum. Nec dicitur matutina, uel uespertina per admixtionem tenebrarum ignorantiæ: sed ex causa dicta. Prima scilicet matutina est supernaturalis, & beatifica. Secunda scilicet uespertina, dicitur naturalis; licet medium nõ habeat ex propria natura sine uigore sui intellectus: quia habet eam per species a deo infusas: tamen quia in principio creationis infusæ sunt, habentur quasi connaturales ipsi angelico intellectui. Tertia uero simpliciter est naturalis; quia est per species, quas ipse fabricat de obiectis creatis: secundum opinionem illius doctoris ponentis species. Et per hoc patet, ꝙ in dæmonibus non est cognitio matutina; sed an in eis sit uespertina, dicitur secundum eundem. Si uespertina præsupponit matutinam in eodem supposito; & excludit omnes ignorantiæ tenebras; sic non est in dæmonibus. Si autem dicit cognitionem naturalem rerum creatarum simpliciter: sic potest concedi cognitio uespertina in dæmonibus: licet multum habeat obscuritatis. Et tantum de hac quæstione.

DISTINCTIO IIII.

IN distinctione quarta magister agit de angelorum perfectione, & imperfectione, quę eis conuenit ex creatione. Vnde tria quærit. Primũ; an angeli in ipsa creatione beati fuerint; an miseri. Scđo an suę beatitudinis futurę, aut casus fuerit prescii. Tertio an creati sint perfecti, uel imperfecti. ⁋ Quãtũ ad duas primas q̃stiones põt sententiã magistri in hac conclusione summari. Nulli angelorum in sua creatione fuerunt beati, uel miseri: neque futuri euentus, scilicet confirmationis, uel casus prę̄scij. ⁋ Quoad tertiã quæstionẽ, præmittit, ꝙ est triplex perfectio. secundum tẽpus: scđm naturã; scđm perfectionis uniuersalitatem. Scđm tẽpus, cui nihil deficit, qđ secundũ tpis illius statũ sibi conuenit. sic dr̄ puer pfectus: licet non habeat uiri pfectionẽ. Scđm naturã, qđ habet quicqd naturę cõuenit scđm sui capacitatẽ. sic soli beati sunt perfecti. Secũdũ uniuersalitatẽ, qđ est summe & simpliciter pfectũ. Prima ẽ naturę cõditę. Scđa est naturę glorificatæ. Tertia naturæ increatæ. ⁋ Cõclusio secũda, an angeli omnes in sua creatione erant perfecti secundum tempus naturaliter, non secundũ naturæ gloriam, nec uniuersaliter. ⁋ Dicitur naturaliter. i. naturalibus perfectionibus ad excludendum perfectionẽ gratuitam; quę etiam conuenire potuit angelo ante beatitudinem.

QVAESTIO. VNICA.

CIRCA hanc distinctionẽ quęritur. Vtrum angeli boni, & mali in sua cratione fuerĩt donis glorię, gratię, & naturę perfecti. In illa quęstione erunt tres articuli. Primus de donis glorię, utrum creati fuerint miseri, uel beati. Secundus de donis gratię, & naturę: utrum gratia gratificans sit eis cõcreata, aut an in solis naturalibus sunt producti. Tertius mouebit dubia. ⁋ Quoad primum pręmitto, quod quæstio A

Arti. 1.

lus dist.secundi scripti. Vtraq; opinionum innititur auctoritatibus,& rationibus persuasiuis.Primò aucto.beati August.xij.deciu. dei.cap.ix. Simul in eis conditiones naturam, & largiēs gratiam. Idem in correp.& gratia. Angeli beati erāt,antequā caderent. Eratque, quod adhuc eorum adderetur beatitudini,si perstitissent,donec summę beatitudinis plenitudinem, tanquam præmiumpermansionis,susciperét. Cū autem beatitudo non sit sine gratia, patet,ꝙ antequam caderent,gratiam habuerunt. ¶ Item lib ij.c. iij. Dam. Per uerbum dei creati sunt omnes angeli, & a spiritu sancto per sanctificationem perfecti secundum proportionem digni tatis,& ordinis illuminationem, & gratiam participantes. Item Hieronymus super illud Oseæ.iij. Dilexerunt uinatia uuarum. Per uinatia intelliguntur dęmones,qui creati sunt in magna pinguedine spiritussancti, sed per superbiā arefacti de cęlo ceciderunt. Pinguedo autem spiritussancti,gratia est spiritussancti.¶ Item de lucifero dicitur in figura Ezech.xxviij. Plenus sapientia, & perfectus decore in delicijs paradisi dei fuisti. Sed deliciæ paradisi spiritualis sunt gratia,& uirtutes.Si ergo apostata angelus gratiam habuit, a maiore alij ¶ Item ratione;deus cum sit liberalissimus,paratus est dare omnibus gratiam dispositis ad recipiendum,sed nulla uidetur m[illegible]ior dispositio ad gratiam quām in[illegible]itia, & uoluntas recta, & hæc erant in angelis a sui creatione. Item angeli creati lege naturæ astricti erant ad diligendum deum. Quod statutum transgrediendo statim poterant demereri. Ergo illud seruando æquè statim poterant mereri. Sed mereri non poterant sine gratia, ergo creati fuerunt in gratia. Item omnia creata primò producta sunt secundum rationes seminales, ut de herbis, & arboribus dicitur Genes. j. Protulit terra herbam uirentem, & facientem semen iuxta genus suum; lignumque faciēs fructum; & habens unumquodque sementem secundum speciem suā. Gratia autem est semen operationum meritoriarum;sicut semen effectuum naturalium. Ergo sicut secundum beatum Augu.statim corporalibus rebus in sua creatione inditæ sunt rationes seminales effectuum naturalium.Ita etiam naturæ spirituali indita est gratia in creatione ad operationes meritorias. ¶ Secunda opinio innititur talibus auctoritatibus August. super Gen. ad literam:dicit, ꝙ angelica natura primò erat informis creata, & cælum dicta. Opi. 2. D

Deinde dicit eam formatam, & lucem appellatam.Non autem fuit informis, nisi per defectum gratiæ. ¶ Item Grego.xxxij. moral. tractans illud Ezech. xxviij. Aurum opus decoris tui,& foramina in die, qua conditus es. Et loquens de lucifero dicit. Huius lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt; quia uidelicet capax charitatis fuit conditus; qua si repleri uoluisset stantibus angelis,tanquam in ornamentis regiis lapidibus positis inhęrere potuisset. Habuit ergo ille lapis foramina: sed propter superbiæ uitium charitatis auro non sunt repleta.Ecce apertè dicit, ꝙ non habuit charitatem. Stantes quoque ibidem dicit charitatem recepisse innumerè cadentibus aliis. ¶ Ratione etiam se tuetur; quia gratia inclinat creatura rationalem in deum. Ideo si omnes habuissent gratiam, omnes conuersi fuissent in deum. Et ita nullus cecidisset. Prætertim quia angelus naturaliter tantum semel est uertibilis de se. Ideo semel natura angelica conuersa ad deum, semper manet in conuersione, sicut se male auersa semper manet in auersione. Sicut etiam anima separata permanet in statu,in quo fuit tempore separationis. ¶ Item gratia est medium inter naturam,& gloriam.Ideo primò angeli fueruntin puris naturalibus. Deinde adepti sunt gratiam; ultimò gloriam. ¶ Præterea sicut se habet culpa ad damnationem,ita gratia ad gloriam. Sed statim ut habuerunt cul-

pam mali, fuerunt damnati, & obstinati. Ergo stantes statim ut habuerunt gratiam, sunt glorificati, & confirmati. Non autem habuerunt gloriam in instanti creationis; ergo nec gratiam.

Nota. 2 E ¶ Secundò notandum; ꝙ gratia tripliciter accipitur. Vide latius infra distin. xxvj. Vno modo communiter, prout compræhēdit quicquid naturalibus est superadditum. Naturalibus illis, quæ sunt de generali rei constitutione, scilicet quæ generaliter in omnibus consequuntur talē naturam. Sic in geniosum benè legentē; benè canentem, habere dicimus gratiam. Secundo modo accipitur strictius pro eo, quod libero arbitrio superadditur disponens ad rectitudinem. Sic dicimus uirtutes naturaliter acquisibiles, sicut innocentiam, mititatem, pietatem, temperantiam esse gratias. Tertio modo proprijssimè accipitur pro illo, quod est his uirtutibus superadditum complens, & eleuans, ac acceptum faciens deo. Et hęc dicitur gratia gratum faciens. ¶ Et per hanc distinctionem gratiæ multæ auctoritates soluuntur: loquentes de gratia secundū utranq; opinionem.

Concl. Quibus præmissis sit hæc conclusio unica ad illum articulum. Vtraq; dictarum opinionum probabiliter teneri potest sine pertinacia, & temeritate. Patet; quia ad neutrum sunt rationes eogentes, neq; sufficientes auctoritates, neq; constat de reuelatione, aut ecclesiæ determinatione: ergo &c. Consequentia nota. Añs probatur: quia rationes adductæ cum auctoritatibus hinc inde facilè dissoluuntur.

Responsio ad rationes. F ¶ Vnde tenentes primam opinionem ad ea, quæ pro secunda inducuntur respondent ad aucto. Aug. de informitate dicunt, ꝙ informitas illa potest intelligi, uel per comparationem ad formationem gloriæ, ita ꝙ informitas priuet gloriam, non gratiam, & sic præcessit informitas tempore formationis. Vel potest accipi informitas, ut priuat gratiam, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ: sicut etiam de formatione corporali. August. tenet. ¶ Ad aucto. beati Greg. potest dici, ꝙ non negat angelum apostatam non habuisse charitatem, sed eum dicit non repletum charitate: quia charitatem, quam habuit non seruauit: nec charitatis motioni per actualem conuersionem in deum consensit: fuit ergo ex ea parte uacuus: qua ex arbitrij libertate contra charitatis inclinationem se a deo auertit. Vel loquitur de charitate permanente. Quod ex eo patet, quia dicit, ꝙ propter superbiæ uitium foramina charitate non fuerunt repleta. Modo constat, ꝙ superbiæ uitium non fuit in eo a principio creationis, quia non malus: sed innocens creatus est. Vitium ergo superbiæ non potuit esse causa non recipiendi charitatem in creatione; sed causa fuit demeritoria, ꝙ charitas in eo non permansit. Vel posset dici, ꝙ loquitur beatus Greg. de actu charitatis, qui fuit in potestate uoluntatis habita charitate habituali. unde dicit. Quam charitatem si habere uoluisset &c. Voluntas in potestate sua habet actus non habitus. Ad rationem dicunt; & uerum est; ꝙ gratia non importat necessitatem libero arbitrio. Inclinat quidem: sed non necessitat. Potest ergo habens gratiam secundū gratię inclinationem se conuertere ad deum. Potest etiam non obstante gratia se auertere a deo. Quod quia mali fecerunt; gratiam perdiderunt; & mali facti sunt perdita gratia: qui ante auersionem per gratiam boni, & grati fuerunt. alioquin qui in baptismo uel penitentiæ sacramento gratiam consequitur; postea peccare non posset. Impeccabilitatem ergo nō gratia; sed confirmatio præstat. ¶ Ad aliam dicitur, ꝙ gratia est medium: non secundum tempus: sed secundum naturam quia ordine naturę præsupponit naturā, & pręcedit gloriā. Vel dicitur mediū inter naturā, & gloriā: quia sine gratia, natura non potest peruenire ad

gloriam. Sed ex hoc non sequitur, ꝙ natura necessario tempore præcedat gratiam. ¶ Ad ultimum dico, ꝙ non est omnino simile; quia culpa non potest stare sine actuali demerito; eum culpa sit demeritum actuale, gratia autem potest stare sine actuali merito. Ideo magis propria est proportio, sicut se habet culpa ad damnationem; ita meritum ad gloriam. Et sicut statim cum mali per culpam se auerterunt, damnati sunt; ita boni, dum per gratiã se cõuerterunt per actum charitatis in deũ, confirmati sunt. Verum ꝙ nec culpa, nec meritum statim infert pœnam, uel gloriam; sed quando perseuerant usq; ad terminum uitæ. ¶ Tenentes uero secundam opinionem facilè soluunt munimenta primæ opinionis. Vnde omnes auctoritates sonantes de gratia, soluunt per distinctionem gratiæ, dicẽtes, ꝙ loquuntur de gratia primo, uel secundo modo. hoc est de gratia gratis data, non de gratia gratum faciente. Sic in alia auctor. beatitudo capitur pro beatitudine naturali, quæ priuat malum, non quę ponit gloriam. Sic per sanctificationem intelligitur sanctificatio in dispositione; quia creati sunt in innocentia; quę est bona dispositio ad sanctionem, si perseuerat. Sic in aucto. Hierony. Innocentia fuit magna pinguedo spiritussancti. Ita delicię paradisi intelligitur innocentia a gratiæ gratis datę. ¶ Ad rationem primam dicitur, ꝙ deus liberalissimus est, & paratus omnibus dispositis dare gratiam; sed illa dispositio non fit per solam innocentiam, quæ dicit culpæ priuationem secundũ motum lib. ar. in adulto. Paruulo enim potest alienum meritum suffragari. Vnde secundũ Bonauent. Liberalissimus est deus, saluo tamen ordine sapientiæ, & iustitiæ. Quamuis enim ab instanti creationis cuiuslibet hominis possct eum ex liberalitate beatificare; tamen longo tempore tardat. Similiter quamuis posset cuilibet paruulo dare gratiam sine baptismate, tamen non dat. Cuius ratio est, quia gloria est bonum laudabile; ideo non datur nisi per meritum laudabile. Et ideo conuenit eam dare præcedente aliquo modo merito condigni. Similiter quando confert gratiam; si cõfert adulto; cum gratia facit hominem habentem dignum gloria, non confert nisi ad motum libe. arbi. si habet usum. Si uero non habet, ad motum fidei alienæ, siue ad meritum christi. Ideo secundum ordinem sapientiæ non statim debuit gratiam dare angelis; sed expectare motum lib. ar. quod & fecit. Vnde ad se conuersis sine mora dedit gratiã. Et ꝙ in ratione additur uoluntas recta. Si uoluntas fuerit recta positiuè per bonum motum lib. ar. in deum dispositio est ad gratiæ receptionem. Non autem uoluntas recta priuatiuè. i. non curua per culpam; illa non sufficit, licet requiratur. ¶ Ad aliam rationem dicunt; ꝙ sicut futurus malus angelus statim potuit demereri: ita ęquè statim potuit mereri. Non equidem ex his, quæ iam acceperat naturalibus; sed quia dominus ita promptus erat dare gratiam, sicut ipsi accipere. Et sicut nullum habebat obstaculum in merendo; sic nec in demerendo. Sicut enim facile fuit diabolo auerti, ita facile fuit bonis angelis conuerti. Et sicut auersio fuit demeritoria, ita conuersio facta est meritoria; apposita statim gratia, quę opponi motui bono conuersionis non differebatur. Sed si habuissent maiorem facilitatem, uel inclinationem ad malum, & diuinum adiutorium in opportunitate deesset, argumentum haberet apparentiam. Nũc autem sicut philosophus dicit. j. ethico. Ratio deprecatur ad optima. Ideo maior est inclinatio ad bonũ, quã malũ in statu innocentiæ. Propter quod in illo statu peior est abusus lib. ar. ¶ Ex quo, doctrina moralis notabilis sumi posset quãta cautela quãtusq; rigor regendi li. ar. necessarius est hõi in statu naturæ lapsę, si nulla existẽte intrinseca rebellione, ceciderũt primus homo, & angelus in statu naturæ integrę. ¶ Ad ulti-

mum dicerent; q esto, q gratia comparetur semini, nō tamē est par rō; quia effectus naturalis nō est laudabilis, ideo non praexigit dispositionem dabilē in agēdo. Sed tā gloria, quā gratia laudabiles sunt, & habentem eas reddunt laudabilē. Exigunt itaque in subiecto dispositionem laudabilem; quę non potest esse nisi motus libe. ar. quia in uolūtarijs, neque laudamur; neque uituperamur. iij. Ethico. ¶ Posset etiam dici q motus libe. arb. magis habet rationem seminis; & gratia uirtutis uiuificantis, siue incrementum dantis; secundum illud. Ego plantaui: apollo rigauit: deus autem incrementum dedit. j. Corint. iij. Plantare, seminare est: quod sibi apostolus attribuit: quia per prædicationem, quod opus est lib. ar. (Opus dico imperatum) semen fidei iecit: secundum illud Luce. viij. Semen est uerbum dei. Sed gratia uiuificat, & semen crescere facit, quod solus deus tribuit. Ita. ij. Cor. ix. Qui parcē seminat, parcē & metet, & Gal. vj. ¶ Quæ seminauerit homo, hęc & metet. Vbique semen capitur pro actu libe. ar. Hoc autem semen potentialiter concreauit angelis; quia dedit liber. arb. per quod poterant se conuertere ad deum: et sic recipere gratiam dei: secundum illud Hiere. xv. Si conuerteris, conuertam te. Et illud Iaco. iiij. Appropiate deo,
Arti. 3. & appropinquabit uobis. ¶ Quantum
Dub. 1. ad tertium articulum est dubium primum.
H Vtrum angeli mali in primo instanti creationis poterāt esse miseri. Quia duplex distinguitur miseria. penæ, & culpæ. De prima dicitur, q de potentia dei absoluta poterāt esse miseri quantum ad afflictionē, & incommodum; licet tali: afflictio non fuisse propria pęna, quia pęna connotat culpam. Pęna enim dicitur illatio incommodi, seu afflictio pro culpa commissa. Tunc autem non præcessit culpa. Quod autem poterant sic esse miseri; patet, quia non uidetur contradictio; nec ex parte dei, nec ex parte receptiui. Potuit enim immediatē infligi a deo pro illo primo instanti, sicut dari beatitudo. Vnde beatus Augu. iij. de lib. ar. Si deus ab initio fecisset hominem in pęna, non esset propter hoc deus uituperandus, aut iniustus. ¶ Sed de miseria culpæ quamuis aliqui opinati sunt, q angelus in primo instanti non potuit peccasse, tamen dico, q angelus in primo instanti potuit fuisse in miseria culpæ. Quia potentia perfecta ad operandum, & non limitata ad rectē operandum, potest operari non rectē. Talis est angelus. Habuit enim in illo instanti uolitiuam perfectam. Et tunc potuit habere perfectam uolitionem, & non limitabatur, tunc ad rectam operationem plusquam in secundo instanti: quia non fuit confirmatus plus in primo instanti, quām in secūdo, potuit habere operationem non rectam. Exempli causa; potuit se amare amore amicitiæ super omnia contra rectam rationē. Nec ex illo sequitur, q deus esset auctor mali culpæ plus in primo instanti, quām in posteriori; quia defectus causæ secundæ in agendo inquantum defectus, nō est defectus causæ primę in quocunque instanti. Nec minus dependet causa secunda a deo post primum instans: quam in primo instanti; cum conseruari a deo continuo est ab ipso continuo causari: secundum Augu. viij. super Gen. Nec requiritur deliberatio; quia ad uolitionem eliciendi sufficit una intellectio. Et hęc responsio uidetur esse de intentione beati Augusti. lib. xj de ciui. dei. c. xiij. ubi uult, q illi non sentiunt cum manichęis: qui ponunt diabolum fuisse in culpa ab initio; quia manichęi ponebant unū deum immediatē esse causam mali, & aliū immediatē esse causam boni. Ergo secūdū Augustinū nō sequitur. Hoc fuit ab initio creationis rei: ergo fuit a deo immediatē. Vñ dicit beatus Au. Huic sni equis quis acquiescit, nō cū illis hereticis sapit, i. manichęis. Et si qui alij ita sentiunt, q suam quodam propriam tamquam ex aduerso quodam principio diabolus habeat naturam mali. Sententia,

tia, quam commemorat, illorũ est, qui dicunt diabolum ab initio peccasse.

Dub. 2. ¶ Secundò dubitatur. Vtrum angeli
I boni præscij fuerunt suæ beatitudinis, & glorię. De hoc magister in litera recitat duas opiniones. ¶ Quidam dicere uoluerunt, ꝙ permansuris reuelata fuit eorum stabilitas loco spei, ratione cuius quodammodo fuerunt beati, quasi in spe. ¶ Alia est opinio contraria: ꝙ nullis est data præscientia sui status futuri; quia habere certitudinem suę permansionis magis pertinet ad statũ præmij, quàm ad statũ meriti. In cuius signum deus nullis uel paucissimis quantumcunq; dilectis reuelat se certitudinaliter glorificandos. Hæc enim cognitio plus est expediens ad gaudendũ, quàm ad merendum. Et hęc positio est magistri. Plus etiam consonans uerbis August. xj. de ciui. dei c. xiij. ubi dicit. Aequalis felicitatis fuerunt angeli omnes ab initio creati. Et ita fuerunt, donec isti qui nunc mali sunt, ab illo beatitudinis (alias bonitatis) lumine sua uoluntate cecidissent. Et ad Orosium. Omnes angeli creati sunt æquales; sed cadentibus illis per superbiam; cęteri domino pia obedientia cohæserunt, accipientes certam scientiam suę stabilitatis, quod illi nunquam habuerunt. ¶ Et hoc uidetur conueniens; quia nisi sic; posset diabolus de peccato suo se quodammodo excusare; quia scientiã de statu suo non habuit, quã deus alijs angelis dedit. Et quia uideretur deus casuros puniuisse, antequã mali essent in eo, ꝙ donum suę scientiæ subtraxerit, quod alijs dedit, qui non præcellebant ipsos nec merito uitę, nec dignitate naturæ. Nec impedit, ꝙ in principio suæ cõditionis pleni fuerunt cognitione creaturarũ. Et ita uideri posset; ꝙ magis habere debuissẽt pſciẽtiã futuri status, q̃ magis respicit ię salutem. Quia cognitio uniuersi spectat ad cognitionem naturalem, in qua perfecti erant. Sed cognitio sui status magis pertinet ad perfectionem gloriæ: quę solum debetur iam confirmatis. ¶ Etsi quæritur. Si nullam habuerunt certitudinem salutis, poterant rationabiliter dubitare, & timere; sed timere pęna est; quam ante culpam sustinere non debuerunt. Item propinquiores fuerunt ad gloriam, quàm nos uiatores uarijs miserijs subiecti; & nos habemus certitudinem spei: ergo ipsi salutẽ maiorem illam habere debuerunt: pręsertim angeli stantes. Respondet sanctus Bonauent. ꝙ est certitudo ex parte cognitiui, & ex parte effectiui. Et utraq; duplex est. Ex parte cognitiui, una est infallibilis; ut cum scit aliquis, ꝙ non potest falli. Altera probabilis; ut quando habet uerisimiles rationes ad hoc siue ad partem unam; ita ꝙ ad oppositum aut nullas habet, aut paucas. Secunda fuit in angelis, non prima. Ex parte effectus est in expectando; alia in tenendo. Prima est spei. Secunda est compræhensionis. Et illa secunda esse non potuit in angelis ante confirmationem. Prima fuit semiplenè in angelis, supposito, ꝙ non fuerint creati in gratia; quia minus plenè, quàm in uiris sanctis: quia illis inest ex gratia, & meritis. In angelis erat ex affectione naturę: & illa certitudo probabilis, qua rationabiliter poterant conijcere ex his bonis, quæ acceperãt: ꝙ ad beatitudinem parati erant: maximè cum in se nullam uiderent dispositionem mali. Nec rationes ad oppositum habebant. Illa, inquam, certitudo liberabat a dubitatione, & penali timore. Non tamen fuit illa certitudo maior certitudine spei: quæ ex gratia prouenit, & meritis. Et licet proximiores erant beatitudini quãtum ad statũ; quia medij erant inter statum glorię & statum miseriæ mixtum; sed tñ magis distabãt quantũ ad meritũ; quia nondũ habebant secundũ illã opinionẽ pignus glorię: nec primitias spiritus: sicut habẽt sancti in hac uita. de q̃bus dicit apostolus Rom. v. Tribulatio patientiam operatur, patientia autẽ probationẽ, probatio uero spem, spes autẽ non cõfundit; quia charitas diffusa est in cordi

bus nostris per spiritũsanctũ, qui datus est nobis. Supposito, q conditi essent ornati gratuitis, habuerunt confidentiam non solum ex naturalibus, sed etiam ex gratia. q peruenturi essent ad

Dub. 3. gloriam. ¶ Tertium dubium est de casu
L ris. Vtrum angeli casuri præsciebant suum casum; & si non præsciebant, an poterant præscire. De primo satis clara est responsio negatiua, minus enim conueniebat eos præscios fuisse casus ante lapsum, quã bonos suæ beatitudinis ante confirmationem. Tum quia hunc casum sine dolore scire non potuissent; quia aut placuisset peccatum lapsus; & sic uolendo peccassent; & illa non ante lapsum; sed simul eum lapsu sciuissent. Si noluissent, doluissent de certè nolito euenturo. Et eo amplius doluissent, quo plus noluissent. Sed quantò plus noluissent; tantò iustiores fuissent. Siquidem nolle peccatum, iustorum est. Ex quo sequitur hoc absurdum, q quantò quis eorum iustior, tantò miserior, quia quantò plus doluit, tantò miserior fuit. Potuit tamen lucifer se præscire dominaturum malis, absq; præscientia sui casus: quia & bonus potest dominari iustè malis. Sic Ioseph se præuidit dominaturum fratribus; & uenditionem suam nõpræuidit. ¶ Sed de secundo, an potuit præscire, an deus potuit sibi reuelare. Quis hoc audeat negare de potentia absoluta; cũ nullam implicat contradictionem. Nec sequitur necessariò dolor, uel desperatio; quia posset deus reuelans casum utrũq; præuenire: & suspendere actionem suam respectu doloris, & desperationis. Sicut angeli nolunt peccare homines; & tamen de peccato hominum non dolent; licet eueniat nolitum. Et diabolus uult peccare, quem tentat; & tamen non gaudet, nec delectatur cum tentatus peccat; nisi metaphoricè; quamuis accidat, quod uult, quia sicut dolor, & pœna beatitudini, ita delectatio, & gaudium repugnat miseriæ. Quòd si deus creaturam suam innocentem uellet affligere; quam sine iniuria potest annihilare; quis est, qui ei dicat, cur ita facis? Cum & figulo liceat de eodem luto facere uas unum in honorẽ, & aliud in contumeliam; imo facere, & iterum cõfringere; ut arguit apostolus ad Roma. ix.

DISTINCTIO. V.

N distinctione quinta magister postquã determinauit de angelorũ creatione; & his, quæ eis conueniũt ex eorum productione; in tribus præcedentibus distinct. consequenter in sequentibus distinctio. vij. agit de eorum uaria habitudine creationem consequente. Et primò de eorum conuersione, & auersione in tribus distin. Deinde de eorum uaria habitudine, cõuersionem, & auersionem consequente. ¶ Circa primum agit de conuersione, & auersione in genere, distinctio. præsenti. Deinde de effectu scilicet ruina auersionem consequente in specie distinctio. vj. & vij. In hac ergo distin. agit simul de auersione, & conuersione a deo usque ad deum. ¶ Eius sententia his tribus conclusionibus continetur. Prima conclusio. Post creationem angelorum, quidam ad deum per charitatem sunt conuersi, & per hanc illuminati. Alii per superbiam liberè sunt auersi, & auersione protinus excæcati. ¶ Secunda conclusio. In auersione, gratia non operans, sed cooperans bonis apposita, malis propter auersionem præuiam est negata. Gratia operans, est qua impius iustificatur. Cooperans quo ad benè operandum, & perseuerandum adiuuatur. ¶ Tertia conclusio. Beatitudinem, quam conuersi in sua cõuersione receperunt, sequentibus obedientiæ obsequiis, & non præcedentibus, nec conuersionem concomitantibus meruerunt. In hoc autem ultimo magister communiter a doct. non tenetur.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA illam distinctionē quæritur utrū angelus meruit suam beatitudinem in instanti creationis, aut in mora temporis, posterioris. ¶ In quæstione erunt articuli tres. Primus; an angelus beatitudinem meruit. Secundus, quando meruit. Tertius mouebit

Arti. 1. dubia. ¶ Quantum ad primum, suppono hic, quid sit meritum. Quodq; ex gratia & libe. arbi. de quibus posterius distinctio. xxvij. tractabitur: & patuit partim distinctio. xvij. primi. ¶ Est etiā notandum, ꝙ ad magnitudinem præmii non requiritur multitudo meritorum; sed multo magis intentio actus merendi. Vnde dicit Sco. distin. v. q. ij. ꝙ ad magnitudinem præmii multo magis confert unum meritum intensum: quàm. 100000. remissa. Hinc frequenter scriptura nos a torpore, & remissis operibus reuocat; & ad feruorem hortatur; sicut est illud. Remissas manus, & soluta genua erigite. Heb xii. Et illud Apoc. iii Vtinam calidus esses, aut frigidus; sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiā te euomere ex ore meo. Et illud Luc. xii. Ignem ueni mittere in terram; & quid uolo, nisi ut accendatur. Vbi non tam charitas, quàm feruor, & eius intensio commendatur: ideo per ignem, qui calidissimus est, designatur. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ magnitudo meriti non requirit longitu-

Cōcl. 1 dinem temporis in merendo, sed feruo

B rem intensionis in operando. ¶ His præmissis est prima conclusio ad illum articulum. Angeli meruerunt suam beatitudinem. Hanc probat sic Sco. ubi supra. Omnis natura consequitur perfectionem suam per operationem propriam; sed perfectio, & finis cuiuslibet creaturæ rationalis est beatitudo; quæ soli deo est naturalis; ergo eam creaturæ rationales consequūtur per operationes aliquas. Operatio autem in finē ducens, aut est factitia finis; quando scilicet finis non excedit uirtutem operantis: sicut medicatio respectu sanitatis. Vel est meritoria finis: quando scilicet finis excedit uirtutem operantis propter finem, & tunc expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem ultima excedit naturam angelicam, & humanam: ideo tam angelus, quàm homo beatitudinem suam meretur. Item gloriosius est accipere donum ex merito, quàm sine merito. Particulariter uerū est non uniuersaliter: instantia est de christo. de hoc lib. iii. distinctio. xviij. Cum ergo beatitudo sit summa gloria,

præexigit meritum. ¶ Secunda conclusio. Angelus prius meruit, & post beatitudinis præmiū accepit. Probatur; quia uoluntas non simul uult mutabiliter: & imutabiliter siue fixè, & non fixè. Fixè dico, & immutabiliter, ita ꝙ tunc non posset uelle oppositum. Sed angelus quando præmiatur, uult immutabiliter; hoc est in quantum consideratur, ut iā eliciens actum; & per consequens, ut prius naturaliter ipso actu operatur ad illam: sed quando meretur, non sic immutabiliter uult; sed ut eliciens actum contingenter uidetur elicere. Item dispositio debet præcedere illud ad quòd est; & uia terminum; nec quis simul est in uia, & in termino. Meritum autem dispositio est in uia ad beatitudinem, tanquam ad terminum: ergo &c. Cōcl. 2

¶ Quantum ad secundum articulum, recitat magister duas opiniones. Vnam dicentium, ꝙ angeli per gratiam in cōfirmatione datam, beatitudinem meruerunt; simulque in eis præmium fuisse, & meritum. Nec meritum præcessisse præmium tempore; sed causa, seu natura. ¶ Aliam, cui ipse consentit, ꝙ beatitudinem, quam receperunt in confirmatione per gratiam, tunc appositam non meruerunt. Nec gratiā eis tunc appositam esse ad merendum; sed ad beatè uiuendum. Nec tunc datum esse, quo mererentur, sed quo feliciter fruerentur. Quod uero tunc in præmium receperunt per obsequia nobis exhibita, post ex dei obedientia, & reuerentia meruerunt; & ita præ Arti. 2. C

mium præcessit meritum, sicut miles bene pugnando meretur equum ante merita datum. ¶ Addit etiam rationem sancti Bonauen. Angeli dum ministrant nobis, aliquid merentur, cum ex magna rationabilitate, & liberalitate nobis condescendunt. Et cum ministerium non sit actus comprærhensoris: sed potius uiatoris, aut ergo angeli merentur præmium habitum, aut habendum. Si habitum, habetur propositum. Non habendum, ergo cum ministrant nobis; non sunt beati. Si dicis, ꝙ merendum aliud, quàm beatitudinem: tunc meritum illud nec est perfectum, nec necessarium. ¶ Præterea magna prœmia non debent dari sine magnis meritis. Magna merita non sunt sine magnis obsequijs. Angeli habent magna prœmia, & obsequia magna non præcesserunt: ergo sequebantur. ¶ Ab ista secunda opinione, quæ magistro magis placet; communiter recedunt doc. Vnde contra eam arguit Scotus: sequitur, ꝙ si homo non fuisset creandus, angelus nõ habuisset beatitudinem. Non enim habuisset actum beatificum circumscripto omni merito. Sed hoc illatum est inconueniens: quia unus angelus non dependet ab alio angelo in merendo; ergo multo minus ab homine. ¶ Præterea si per hoc, ꝙ quis bene usurus est dono, meretur donum; sicut exẽplificatum est de milite; tunc posset homo mereri primam gratiam; quia præuidetur a deo dante ea bene usuris. Et sic gratia non esset gratia; quia esset ex meritis; licet non positis in effectu; tamen præuisis: ergo angelus non meretur beatitudinem. Nec exemplũ militis est ad propositum; quia equum simpliciter datũ nõ meretur sequẽti pugna; qa siue benè siue non benè pugnauerit, equus manet sibi. Si uero equus datur non simpliciter; sed per modum præmij; non dum est militis, donec legitimè certauerit. & sic ut tale non præcedit meritum: nec facit miles equum suum, antequam militauerit. ¶ Præterea tunc status beatitudinis non esset ex se certus, quia licet certo, fine, & termino mundus durabit, posset tamen ultra durare; & ita angelorum obsequia plurificari: & ita obsequium eorum non est simpliciter certum; & per consequens nec primum, quod respondere debet obsequijs. ¶ Illa ergo opinione tamquam minus probabili dimissa, notandum est secundum eundem doc. ꝙ moræ ponendæ sint circa angelos. Et de hoc multipliciter dici posset. ¶ Possent enim poni due moræ. Vna, qua sunt in termino. Alia, qua sunt in uia. Sic dicit quidam doctor. ꝙ simul fuerunt in gratia creati in primo instanti; & in illo nihil meruerunt. In secundo instanti illi meruerunt, & non illi qui posuerunt obicem, quem si non posuissent, præmiati fuissent sicut alij. ¶ Possunt tamen poni tres moræ: & hoc multipliciter. Vno modo, ꝙ in prima fuerunt omnes in naturalibus suis. Et in secunda mali in peccato; boni in merito congrui, non cõdigni. In tertia mali ĩ pœna, boni in gloria, & præmio. Et hæc uidetur uia magistri; quæ uidetur dicere, ꝙ mali demeruerunt sibi apponi gratiam, quando apponebatur bonis. ¶ Alio modo possent poni illæ moræ tres. ita ꝙ in prima omnes fuerunt in naturalibus. In secunda boni in gratia mali in demerito, & culpa. In tertia utrique in termino. ¶ Et differt ille modus a priori; quia in priori secundum magistrum, in secunda morula mali peccauerunt, antequam apponeretur gratia bonis; quæ apposita fuit eis in tertia mora. in qua habebant boni simul duratione gratiã, & gloriam. Et ita meritum bonorum in secunda mora non fuit condigni; quia defuit gratia; sed tantum congrui. Vnde secundum magistrum meritum, quod sequebatur prœmium, fuit meritum condigni, quod præsupponit gratiam. ¶ Vel tertio modo possunt poni tres moræ: ita ꝙ omnes in prima mora creati fuissent in gratia, & meruerunt. In secunda boni steterunt in merito, & mali ceciderunt. In tertia fuerunt omnes in termino. ¶ Possunt etiam

poni

poni quatuor moræ: & hoc dupliciter. Primo modo, ꝙ in prima fuerunt omnes in naturalibus. In secunda mali ceciderunt. In tertia bonis apposita est gratia, & meruerunt. In quarta boni præmiati, & mali sunt damnati. Vel secundo, ꝙ in prima mora omnes fuerunt in naturalibus. In secunda omnes in gratia. In tertia boni meruerunt stantes in gratia: & mali deliquerunt. In quarta fuerunt omnes in termino. ¶ Ad
E inquirendum autem quis horum modorum sit probabilior; subdit aliquas propositiones probabiles. ¶ Prima. Merentes usque ad nunc præmiationis in illo nunc præmiati sunt. In primo enim nūc non sunt in uia; quia est nunc præmij: ideo in illo nō potest demereri, nec impedire, quin reddatur præmium. Item homo in tota uita sua existens in merito: in instanti mortis non potest demereri, nec ponere obicem ne præmietur: est enim terminus uiæ. Meruit enim ut
H tunc daretur sibi impeccabilitas: ne tunc posset ponere obicem. Et ideo de merentibus per totam moram uiæ, non potest dici ꝙ in instanti remunerationis illi ponerent obicem, & illi non. Hoc enim est ponere, ꝙ instās præmiationis non sit terminus; sed ꝙ tunc talis sit in uia. Et per hoc improbatur prima uia; ponēs tantum duas moras: & malos in mora termini posuisse obicem. ¶ Secunda propositio. Meritum duratione præcessit præmium. Patet ex probatione secundæ conclusionis primi articuli; & per hoc improbatur prima uia ponendi tres moras, quia dicit in tertia mora appositam fuisse gratiam; per quam boni meruerunt simul, & præmiū. ¶ Tertia propositio. Tota uiæ mora angelis præfixa erat æqualis omnibus angelis. Hoc est uerisimilius; quia sicut tota mora uiæ homini est præfixa usque ad instans mortis; ita etiam istis, & illis præfigeretur aliqualis mora existendi in uia. ¶ Ex illo sequitur quarta propositio; ꝙ quando boni ultimatè meruerunt; tunc in eodē instāti mali demeruerunt ultimatè: quia illud instans immediatè sequebatur terminus uiæ: ideo ulterius nec mereri, nec demereri poterant. ¶ Quinta propositio. Omnes creati sunt uniformes; quia nullus in culpa est productus, ergo omnes innocentes. Et uidetur hæc propositio tollere acceptionem personarum. de quo Petrus Actuum. x. In ueritate comperi; quia non est personarū acceptor deus. ¶ Sexta propositio æquè probabilis: ꝙ quilibet angelus aliquando fuerit in gratia: siue in instanti creationis; siue post; quia deus nō discreuit inter illos, & istos antequam ipsi per actus suos seipsos discreuerunt secundū Augu. super Gene. Non enim prius est deus ultor, quàm aliquis sit peccator. Ideo usque instans meriti, & demeriti erāt omnes uniformes. Et non uidetur, quare magis illis, quàm istis apponi debuit; apposita autē est stantibus, ergo & his, qui postea ceciderunt. ¶ Et per hoc patet, ꝙ si ponantur tres moræ tantum; necessariò prima est omniū in gratia. Secūda illorū in merito; istorum in demerito; & tertia utrorumque in termino. Si uero diceretur, ꝙ aliquando fuissent in puris naturalibus; necesse est tunc ponere quatuor moras secundum ultimum modum supradictum. ¶ Et per hoc patet respon F
sio ad secundū articulum: quando meruerunt boni, & demeruerunt mali. Variatur enim responsio secundum diuersos modos ponendi moras. Si ponuntur tres, meruerunt illi, & isti peccauerunt in secunda mora. Si ponuntur quatuor: boni meruerunt in secunda, in qua apposita est gratia: & continuauerunt meritū perseuerando in tertia. In tertia uero mali peccauerūt. Non enim poterant peccare in secunda, in qua receperunt gratiam; quia non stant simul gratia, & peccatum: siue in secunda mora meruerunt, uel non: quia utrūque fieri potuit. Et ita secundū omnes modos stat cōclusio secūda primi articuli, ꝙ meritū præcessit præmiū. ¶ Ad rationes ergo pro opinione magistri appositas adductās. ¶ Ad primū cōceditur, ꝙ angeli nobis ministrātes merent præmiū acci-

dentale; sed non essentiale. Nec hoc premium habent, quando merentur: sed post meritum: nec tamen expectatione premij accidentalis affliguntur; quia habent beatitudinem essentialẽ, quam maximè uolunt, quam per conuersionem suam in deum meruerunt. Sicut nec animę beatę affliguntur de expectatione secundę stole, & minus angeli, quia minus inclinantur. Quod ultra arguitur, tunc meritum illud non esset necessarium, nec perfectum: conceditur respectu beatitudinis habitæ: quia respectu illius omnino non est meritum. Vnde uidetur, ꝙ obsequia ista sunt quasi quædam opera redundantia ex perfectione beatitudinis habitæ: sicut & actus fruendi deo in beatis: quamuis sint perfectissimi; non tamen sunt nouæ beatitudinis meritorij. ¶ Ad aliã dicitur, ꝙ magnum est præmium angelorum; & magnum fuit eorum meritũ uolendo finem ultimum motu intrinseco charitatis propter seipsum, quando mali auersi sunt ab illo superbiẽdo. Nec magnitudo meriti stat in multiplicitate actuum; ut dictum est; sed in intensione actus, & perfectione gratię. Nũc autem angeli in mora meriti intensiorem actum diligendi deum habuerunt, quàm forte aliquis habere posset secundum communẽ legẽ; & illud meritum precessit premium. ¶ Quantum ad articulum

Arti. 3. Dub. 1. G tertiũ est dubium primũ. Vtrũ angelus potuit peccare in aliquo instãti primo. Dubiũ hoc quęrit, cum peccatum principaliter consistit in uoluntate: utrum aliqua uolitio possit tota simul produci. Si enim sic; sicut ordinata, ita deordinata potest simul produci; sequitur, ꝙ in aliquo instanti primò potuit angelus peccasse. De illo dubio latius in. iij. de merito Christi. q. vj. secundi quodlib. Ockam. Respondetur igitur, ꝙ potuit in aliquo instanti primo peccasse: etiam potuit in tempore peccasse; & non in instanti. Probatur; quia potuit uolitionem ordinatam simul producere etiam partialiter partem post partem. Primum probatur: quia potuit esse in gratia; & post peccasse m... taliter per uolitionem in ordinatam. Per hoc peccatum tota charitas simul corrumpitur, ut omnes concedunt. Simul autem sunt peccatum, & corruptio charitas. Corruptio hic largè accipitur pro desitione, siue successiua, siue instantanea, non ut est species motus. Non enim ante peccatum corrumpitur gratia: quia tunc pœna præcederet culpam. Nec post: quia tunc staret simul cum culpa. Igitur simul sunt corruptio charitatis, & culpa; sed charitas simul corrumpitur; ergo culpa simul committitur. Item probatum est quæstione præcedenti, ꝙ potuit peccasse in primo instanti suæ creationis. Secundum patet; quia uolitio est intensibilis, & potest intendi. Intentio autem fit per additionem gradus posterioris ad priorem; ut nunc supponitur; ergo põt est partialiter produci, & intendi.

¶ Secundum dubium. An morę illę de quibus dictum est in secundo articulo; fuerunt instantaneæ seu indiuisibiles, an temporales. Respondetur post Sco. quæst. j. distinctio. iiij. ꝙ ultima mora existendi in termino correspondet toti tempori post instans primum beatitudinis bonorum, & damnationis malorum. Et illa mora finem non habet; sicut nec beatitudo, nec damnatio. ¶ De prima mora, in qua erant uniformes; quamuis illa poterat esse instantanea, & indiuisibilis, tamen magis uidetur concordare scripturæ, & correspondebat tempori; ita ꝙ aliquo tempore stetit in innocentia, & beatitudine naturali: ut uult. Alexan. parte. ij. quæstio. cix men. xj. allegans illud Ezech. xxviij. Ambulasti perfectus in uijs tuis a die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Sed ambulatio in perfectione non est instantanea; sed eius, qui aliquantulum perseuerauerit in perfectione. Non enim ambulat imperfectione, qui solum per instans manet; cum ambulare successionem dicat. Item Orige. Hostis serpens antiquus cõtrarius est ueritati; non tamen a prin-

Dub. 2. H

cipio, neq; statim supra pectus, & uentrem suum ambulabat; sicut Adam, & Eua non statim peccauerunt. Sunt tamen etiam auctoritates, quas alii ad oppositum allegant: quæ hinc inde exponuntur. ¶ De secunda morula, in qua illi meruerunt, isti peccauerunt. Dicitur, ꝙ nō fuit indiuisibilis propter duo. Primò, quia angeli mali peccauerunt pluribus peccatis diuersę speciei: ut dist. sequenti dicetur, & non habuerunt simul omnes illos actus; ergo unum per alium. Sic ergo in tota illa mora, qua habuerunt huiusmodi actus fuerunt in uia, alioquin actus posteriores nō fuissent eis demerita, sed quasi penę existentium in termino. Secundò: quia angelis bonis pro magno merito adscribitur, ꝙ uicerunt prœlium tentationū. De quo Apo. xij. Factum est prælium magnū in celo: Michael, & angeli eius præliabantur cum dracone &c. Si enim esset præcisè unum instans: in quo mali demeruerunt, in illo non fuisset illa pugna; nec tentationis uictoria: quia si tantum fuisset unum instans, simul peccassent mali, & boni meruissent. Sed in illo instanti naturæ in quo mali peccauerunt: peccatum eorum non tentauit bonos. Non enim tentauit eos, nisi posterius natura, quā erat commissum a malis. Posterius ergo uicerunt boni tentationem, quā mali peccando tentarunt bonos. Fuit enim peccatum malorum incentiuum tentationis in bonis, quam boni ad magnam eorum laudem uicerunt. Cum enim angeli boni non fuerunt præscij casus malorum (casus dico in peccatum a statu rectitudinis) prius fuit peccatum elicitum a malo angelo, antequam fuisset tētatio bonis. Et ideo in secunda mora fuerūt multæ morulę; quia multi actus eliciti a malis. ¶ Et ita uidetur probabile, ꝙ in primo instanti fuerunt uniformes creati in statu naturæ siue gratia. In secunda mora erant uniformes in gratia. In tertia morula uię, mali multipliciter demeruerūt, & boni multipliciter meruerunt. In quarta fuerunt in termino. Et hoc uidetur rationabile; quia sic experti erant de omni statu; & maiorē occasionem habuerunt intensius eliciē di actum meritorium postea; quia experti erant, ꝙ hoc non poterant in primo instanti. Verum, ꝙ omnia illa possent saluari per diuersa instantia naturæ sine successione temporali; ideo nihil hic temerè asserendum; sed opinando dicta intelligantur. Sed omnino probabile uidetur, ꝙ mora demeriti nō fuerit indiuisibilis; siue ponatur tertia, siue quarta. Et ex hoc sequitur, ꝙ nec mora meriti; quia erat æquale ex propositione quinta. Et tantum de illa quæstione.

DISTINCTIO. VI.

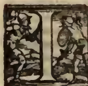

IN distinctione sexta post determinationem conuersionis, & auersionis in genere; agit de effectu consequente. Et primò quoad malos. Secundò distin. vij. simul quoad bonos, & malos. In hac ergo distinct. agit de consequenti ruina, quantum ad ruē tium qualitatem, culpam, locum, prelationem, & hominum tentationē. Et potest sententia magistri in tribus conclusionibus summari. ¶ Prima conclusio. Lucifer angelorum primus, cum aliquibus de singulis ordinibus sibi adherentibus per superbiam a deo auersus, in hunc aerem caliginosum, & quā tum ad aliquos in infernum carceraliter est detrusus. ¶ Secunda conclusio. Sicut in angelis bonis, & hominibus usq; in diem iudici j prelationes existūt; ita in demonibus alius unius prouincię: alius unius hominis, alius unius uitij præsidentiam usurpate, ad deceptionē hominum non omittunt. ¶ Tertia conclusio. Dęmone ad unum uitium tentāte ab homine piè iusteq; uiriliter uicto, potestas adimitur tentandi alios in simili uitio.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionem mouetur hęc quæstio. Vtrum primū peccatū primi angeli pertinens ad speciem superbię fuerit simpliciter irremediabile. ¶ In quęstione erunt tres articuli. Primus inquiret, quale fuit peccatum primi angeli. ¶ Secundus, an fuerit remediabile. ¶ Tertius, mouebit dubia. ¶ Quātum ad primum pro clariore quęstionis decisione, notādū, q̄ in cōi duplex est actus uoluntatis .s. uelle, & nolle. Est.n. nolle actus positiuus uoluntatis, quo fugit disconueniens: uel quo resilit ab obiecto discōueniēte. Et est, ut ita dicā: quoddā uelle negatiuū; s. uelle aliquid nō esse, uel non sic, aut sic esse. Velle autem, est actus, quo acceptat aliquid, ut bonum, uel coueniēs; & est uelle affirmatiuū, quo aliquis cōplacet in obiecto. ¶ Velle autem est duplex, quantum hic sufficit, scilicet velle amicitię, & uelle cōcupiscentię, & hoc respectu unius obiecti; quia idem actus potest simul esse amor concupiscentiæ, & amicitiæ respectu diuersorum obiectorum, finis scilicet, & medij propter finem: ut dictum est supra dist. j.q.v. Amor, seu uelle amicitiæ est, quo alicui uolo bonū. Velle concupiscentiæ est illius obiecti, quod uolo alij amato amore amicitię, uel concupiscentiæ. Et de hoc latius ubi supra. ¶ Est autem ordo illorum actuum, quia regulariter omne nolle præsupponit uelle. A nullo enim refugio, nisi quia non potest stare tanquam conueniens ei, quod diligo. ¶ Duorū uelle similiter est ordo; quia uelle concupiscentię pręsupponit uelle amicitię tanquam uolitio medij uolitionis finis. Nō enim uolo aliquid tanquam bonum, & conueniens alicui nisi illud uelim, & amem, cui bonum uolo. Et hic processus non solum est in actibus uoluntatis ordinatis; sed similis est processus in actibus uoluntatis deordinatis; nullum enim nolle est actus primus uoluntatis deordinatę; sed præsupponit uelle deordinatū. Cū enim uoluntas non habet nolle, nisi in uirtute alicuius uelle; si uelle est ordinatum, acceptādo .s. secundū rectā rationē uolibile cū circūstātijs debitis; nolle quod habetur, cōsequenter erit ordinatū, nā si ordinatè uolo aliquid; ordinatè nolo, quod illi disconuenit. Similiter etiā si uelle amicitię fuerit ordinatū; uelle cōcupiscentiæ: quod sequitur illud; erit ordinatū. Siquidē ordinatè uolo ei bonū, quod secundū rectā rationē diligo uolēdo ipsum esse bonū. ¶ Ex quibus sequitur corollariè, q̄ primus actus uolūtatis ordinatus est ordinatus amor, seu uelle amicitię. ¶ Secūdo: q̄ primus actus inordinatus est inordinatum uelle amicitię. ¶ Tertio: q̄ si primus amor amicitię ordinatus est, omnes actus eū cōsequentes uelle, & nolle sunt ordinati; nisi contingeret error in intellectu. Nota. 2 ¶ Cōsequēter notādū, q̄ beatus Ansel. B in de casu diaboli.c.iiij. distinguit inter affectionē commodi, & affectionē iustitiæ. Est autē iustitia infusa, quę dicitur gratuita.i. charitas. Et est iustitia acquisita, quæ dicitur moralis. Et est iustitia innata, quæ est ipsamet libertas uoluntatis: quæ naturaliter inclinatur ad bonum honestum. ¶ Affectio cōmodi est ipsa uoluntas nata inclinari ad cōmoda, & bona sibi. Et actus eius .s. uelle cōmoda, fundatur in amore amicitiæ suiipsius. Affectio iustitię est libertas innata uolūtati, qua est moderatrix affectionis cōmodi; id est moderatrix suiipsius, ut est affectiua commodi. Nam si esset uoluntas aliqua nō libera.i. quę naturaliter appeteret cognitū per intellectum, & non liberè: sicut appetitus sensitiuus naturaliter appetit sensatū; & ita solū habens affectionē cōmodi, & nō affectionē iustitię, illa non posset nolle commoda sibi ostensa per intellectū. Nec etiā non summè uelle talia; quia ille appetitus se haberet ad suam cognitiuam; sicut modò se habet appetitus uisiuus ad uisum, in necessario consequendo ostensionem suæ cognitiuæ; & inclinationem ad obiectum

Marginalia (left column): Arti. 1. Nota. 1

iectum ostensum a tali potētia; non. n. haberet, unde se refrenaret. Vnde sicut appetitus uisui non refrenatur ad summe apperendum pulcherrimum uisibile ostēsum: ita appetitus ille intellectiuus nō liber summē inclinaretur actualiter ad summum commodum intelligibile ostensum; nec haberet in sua potestate illud nolle, uel non summē uelle: propter quod etiam in sic uolendo nō peccaret; nec actus ille tanquam non existens in sua potestate sibi imputaretur. Ipsa autem uoluntas per naturalem suā libertatem potest refrenare, & moderari affectionē cōmodi. i. seipsam inclinatā ad commodū, quārum ad actum eliciendum, ne sequatur illam inclinationem; & quantū ad substantiā actus, & quantū ad intēsionē: ita q illam refrenationem non oportet uoluntatē actu appetere; nec illa intentione, sicut inclinat affectio commodi. Et licet uoluntas ad sic moderandum affectum commodi iuuatur iustitia morali, & ut meritoriē posset; datur sibi facultas a iustitia gratuita, simpliciter tamen potest moderari ex naturali libertate; licet magis difficulter, & nō meritoriē. ¶ Vnde patet, q affectio cōmodi, & affectio iustitię secundum rem est ipsa uolūtas, quę in quantum est appetitus intellectiuus præcisē nata est uelle commoda; & inquantum est libera, nata est moderari seipsam, ne effrenatē uelit. ¶ Et quoniam uoluntas est libera, & per hoc in sua potestate habet suum actum quantū ad substantiam, & modum; hoc est quantum ad uelle, & non uelle; & quantū ad sic, uel sic uelle; & potest seipsam moderari; tenetur seipsam sic refrenare, & moderari secundū regulā iustitię, quę accipitur a uoluntate superiore. Quod si non facit, peccat, quia regulę cui tenetur, & potest se conformare actus suos eliciendo, se non conformat ¶ His pręmissis p articulo primo, est p articulo
Arti. 2. secundo conclusio prima. Primus actus
Cōcl. 1. inordinatus primi angeli, fuit inordina
C tus amor amicitiæ respectu sui. Probabatur; quia primus actus inordinatus est amor amicitiæ, ut ostensum est; uel ergo respectu dei, uel respectu alterius creaturę: uel respectu sui. Nō primum; nec secundum; ergo tertium, quod est conclusio. Cōsequentia nota. Maior patet a sufficiēti diuisione. Et minor probatur, q nō re spectu dei, quia deus non pōt inordinatē amari amore amicitiæ. Nam deus, est tale amabile, quod ex sola ratione sui, ut obiecti dat completā, q deus est tale bonum, q actus amādi ipsum in se, & propter se non potest esse malus, seu inordinatus. ūde solus amor amicitię dei est intrinsecē bonus; nec potest esse malus. De quo in tertio dist. xxiij. q. j. q etiam primus actus inordinatus non fuit amor amicitiæ respectu alterius creaturæ: quia aliam creaturā non plus seipso inordinatē dilexit. Tum quia inclinatio naturalis magis inclinat ad se, quàm ad aliud creatum, sic amandum. Tum quia amicitia fundatur super unitatem. viij. Ethicorum. Nihil autem cum eo ita erat unum, sicut ipsemet cū seipso. Et amicabilia ad alterum pcedunt ex amicabilibus ad se ipsum. ex. ix. Ethicorum. Et ita relinquitur tertiū; q primus actus inordinatus fuit amor amicitię ad seipsum. Ad hoc satis concordat dictum beati. Augustini. xiiij. de ciuitate dei. c. ulti. Fecerunt ciuitates duas amores duo. terrenam, scilicet amor sui usque ad contemptū dei. Cęlestem uero amor dei usque ad contemptum sui. Primæ ergo ciuitatis; cuius caput diabolus radix est: fuit amor sui amicitiæ: quæ radix germinauit usque ad contemptū dei, in quo fuit cōsummata illa malitia. Et sic patet cōclusio, q inordinatio simpliciter prima, fuit simpliciter in primo uelle deordinato, quod est uelle amicitiæ: nō alterius nisi sui. ¶ Secunda conclusio. Primus a- Cōcl. 2.
ctus inordinatus uelle concupiscenriæ D
fuit inordinatū uelle beatitudinis. Probatur; quia primum concupiscere inordinatum non processit ex affectione iustitiæ: sed ex affectione commodi. Sed secundum beatum Anselmum cap. iiij. de casu diaboli, maximum commo-

dum maximè appetit uoluntas non sequens regulam iustitiæ, maximum autē cōmodū est beatitudo perfecta. igitur. ¶ Itē primū peccatum in concupiscendo fuit aliquid uelle. Nihil.n.refugit uoluntas nolēdo; nisi quia oppositum eius sibi concupiscit. Aut ergo illud concupiscit amore honesti, aut amore utilis, aut amore delectabilis; quia non est nisi ille triplex amor, quo obiectum aliquod amatur.ij. Ethicorum. ubi diuidit Philo. bonum honestū, delectabile, & conferens. Non amore honesti; qa tunc non peccaret. Nec amore utilis; quia ille non est primus amor, utile. n. respectu alterius est utile, igitur non primò concupiscitur; sed illud, ad quod est utile: ergo primò peccauit amando inordinatè summum delectabile; delectabile enim summum, est beatitudo, unde talis. ergo. ¶ Item appetitus sensitiuus appetit obiectum perfectissimū potentiæ apprehensiuæ, cuius actum sequitur, & in illo maximè quietatur; ut patet de uisu, gustu &c. ergo uoluntas separata ab omni appetitu sensitiuo primum appetit, quòd est conuenientissimū intellectui, cuius apprehensionē sequitur in appetēdo; & per consequens beatitudinē includentē obiectū actū, & delectationē consequentē. ¶ Præterea. illud primò appetitur uoluntate non regulata per iustitiā; quòd si esset solum appeteretur, & nihil aliud sine eo, talis est delectatio; non enim excellentia, uel quodcunque aliud si esset triste appeteretur; delectatio autem sine aliquo tali appeteretur. Videtur igitur, φ primus angelus peccando amore concupiscentię primò cōcupierit beatitudinē. Nam sicut primus actus perfectione, scilicet appetitus uisui esset in appetendo pulcherrimū uisibile suę cognitiuę: in quo etiam perfectissimè delectaretur, & quietaretur; ita uolūtati coniunctæ appetitui sensitiuo, nō sequēti iustitiā, nec rectam regulam rationis, uidetur primum appetibile esse aliquod summè delectabile appetitui sensitiuo, cui uoluntas maximè conformatur in agēdo. Et ideo in hominibus secundum diuersitatē cōplexionum, & dominiū appetituū sensitiuorum. Si quidē quęlibet cognitiua habet appetitum ꝓprium. In quolibet aūt uolūtas secundū prędominiū appetitus sensitiui inclinatur ad actū eius, & ideo quidā sequētes inclinationem primā sine regula iustitię primò inclinātur ad luxuriā, quidam primò ad superbiam, & quidam aliter. Voluntas ergo separata ad nihil inclinata propter inclinationem appetitus sensitiui deserta a iustitia: sequitur inclinationē absolutam uoluntatis, unde uolūtas, & illa est ad maximè cōueniens suæ potentiæ cognitiuæ. hoc autē est beatitudo. Nā in quo maximè perficitur cognitiua, in illo maximè perficitur appetitiua correspondens illi cognitiuæ. Maximè autem perficitur intellectus, quæ est cognitiua uoluntatis beatitudine. Fuit ergo primū peccatum cōcupiscētię primi angeli inordinata; cōcupiscentia beatitudinis. ¶ Potuit autem esse inordinata; quia nō secundum regulam iustitiæ dictantē, qñ & quātū, quo fine, per quæ media a quo, quomodo, & sic de aliis circūstātiis appetēda. Aliquo istorū modorum ꝓbabile est, φ excesserit uoluntas eius, uel plus appetēdo, inquantū est bonū sibi, quàm amādo illud bonū in se. Plus. s. appetendo illud esse bonum, ut est obiectum beatificum, & bonum suū, quàm appetendo illud esse bonum in se: ut deus summus. Et in hoc est summa peruersitas uoluntatis, quæ est uti fruendis, & frui utendis secundum beatum. Aug. lxxxiij. q. xxx. Vel alio modo potuit appetere statim eā: cū tamē deus uelit eam habere post morulam uię. Vel tertio modo appetēdo eā ex naturalibus habere, nō habēdo eā gratiosè: cū tamen deus uelit eam haberi ex gratia, & meritis. Debuit ergo libera uoluntas moderari affectiones commodi quantum ad illas circumstantias, quas recta ratio habuit ostendere, quibus debuit beatitudo minus appeti sibi, quàm deo: & debuit appeti pro tempore, pro quo deus uoluit; & ex meritis, pro quibus

uoluit deberi appeti; ergo quia aliquo illorum modorum sequendo affectionem commodi non moderando eam per iustitiam infusam si habuit, uel acquisitam, uel innatam, siue naturalem, quæ est ipsamet libertas; peccauit.

Cõcl 3. ¶ Tertia conclusio. Primum peccatum
E lucifer i, quod fuit inordinatus amor amicitię sui ipsius, reducitur ad primam speciem superbiæ. ¶ Ad intellectum huius conclusionis aduertendum, ꝙ superbia dupliciter accipitur. Vno modo generaliter, secundum ꝙ inuenitur in omni peccato; & sic est cõtemptus obedientię. siquidem omnis peccans contemnit legislatorem, cuius legem transgreditur, & ita non loquimur hic de superbia: quia sic omne peccatũ est superbia. Alio modo accipitur, ut est speciale uitium distinctum ab auaritia, inuidia,
Diffinitio superbię. & sic de alijs uitijs capitalibus. Et a sanctis communiter describitur; est amor, uel appetitus inordinatus proprię excellẽtię. Vbi excellẽtia nõ debet accipi, ut dicit respectũ ad alios; sed generalius ut dicit magnitudinẽ ad se, uel ad alios. Vt sit sensus; proprię excellentię, id est propię magnitudinis habitę uel habẽdę seu concupitę alioquin species eius nõ benè assignarẽtur: inter quas sola quarta dicit respectũ ad alios. Ponit enim beatus Grego. xxiij. moral. §. vij quatuor species superbiæ. Quatuor quippe sunt species, quibus omnis arrogantiũ tumor demõstratur. Prima, cũ bonũ, aut a semetipsis habere ęstimant. Secunda, aut si sibi datũ desuper pro suis se accepisse meritis putant, aut cum iactant se habere, quod non habent, aut despectis cæteris singulariter appetũt uideri, quod habent. Hæc Grego. Verum superbia non est uitium intellectus, sed uoluntatis inordinatè appetentis secundum has quatuor species. Ex quo sequitur excecatio intellectus. Prædicta igitur uerba Grego. ita possunt intelligi. Prima, appetitus inordinatus, quo quis uult bonum suum esse a se, non ab alio. Secunda, qua uult bonum suum esse ex meritis, & non ex gratia. Tertia, qua uult habere bonum sibi indebitum. Quarta, qua uult bonum habere singulariter, quo scilicet excellit alios. Tunc probatur conclusio; quia inordinatè se diligens uult se esse magnum bonũ; immo maximum, quantum posset proportionari actui, quo se diligit, & sic uult bonum suum esse magnum in se; nõ ex aduentu, uel dono alterius, & maius omnibus alijs, quæ non ita diligit. Nam diligere se est sibi bonum uelle; uel se bonum uelle. Et hæc est prima species superbię quã Beatus Augustinus præsumptionem uocat. ¶ Quarta con Cõcl. 4.
clusio. Primum uelle concupiscentiæ F
(quod fuit inordinatus amor beatitudinis aliquo trium modorum supra positorum) reducitur ad peccatum luxuriæ, prout luxuria dicit generaliter omnem inordinatam concupiscentiam delectationis, siue carnalis, siue spiritualis. Probatur: quia uelle concupiscentiæ fuit secundum affectionem commodi, & non iusti: sed maximè commodum, & delectabile est ipsa beatitudo: pertinet ergo ad luxuriam spiritualem. licet enim luxuria propriè (ut est uitium capitale distinctum contra alia capitalia) sit in actibus carnis uenereis, extenditur tamen ad omne delectabile mouens appetitum inquantum delectabile: sicut & auaritia, licet propriè sit in bonis exterioribus: tamen cõmuniter accipiendo dicitur generaliter qui libet inordinatus appetitus boni utilis: quomodo etiam inordinatus scientiæ appetitus auaritia dicitur. Et ideo illa septenaria uitiorum distinctio (quæ capitalia dicuntur) non uidetur omnino sufficiens: si strictè, & propriè accipiantur in omnibus malis actibus. Nam infidelitas, & desperatio, idolatria non compræhendũtur sub illo numero septenario sic accepto: sed sunt radices quæ dam multum cõmunes, ex quibus ut frequẽtius peccata oriuntur. De quo infra. distinctio. xlij. latius est tractandum.
¶ Quinta conclusio. Primos actus in- Cõcl. 5.
ordinatos amoris amicitię, & concupi- G
scẽtię, sicuti sunt diuersi actus inordina

ti uolendi,& nolendi, qui ad diuersa ui tia capitalia possunt reduci. Patet; quia sequebatur inordinatus amor propriæ excellentię potestatis,& dominij super alios,& sic de alijs. ¶ Itẽ multiplex nolle oppositum illis, qui inordinatè uoluerunt; & nolle beatitudinem minus inesse sibi, quàm deo in se; uel quàm deum esse, uel nolendo expectare beatitudinem usq; ad terminum uiæ, uel nolendo eam habere ex meritis, sed ex se; & consequenter nolendo illa, quæ eis fuerunt impedimento; ne suum uel le inordinatum consequerentur; puta nolendo deo subesse, nolendo deum potentem esse; & tandem odiẽdo deũ, nolendo ipsum esse; in quo tanquam in summo malo uidetur consummata eorum malitia; sicut enim nullus actus melior est, quàm diligere deum; ita nullus peior; quàm deum odire. Et hoc etiam uidetur esse de intentione sancti Bonauent. dicentis: ꝙ est loqui de peccato ad triplicem statum; quãtum ad inchoationem, consummationem, & confirmationem. Quantum ad inchoationem, peccatum diaboli initiatum est in præsumptione. Consummatum in ambitione. Confirmatum in inuidię, & odii auersione. ¶ Pręsumptio est in uoluntate; cũ quis uult bonũ magnũ esse secundum se, & nõ per aliud, seu aduentu alterius. Ambitio est, qua uult uoluntas bonum, quod habet, uel habere cupit excellere alios, & eis dominari. Odiũ est, quo quis habere non potest cupita, & contrariantibus inuidet. ¶ Diabolus ergo statim ut suã uidit pulcritudinem, inordinatè ad se conuersus præsumpsit uolens suam perfectionem esse a se; & peream dominium ambiuit quia quod habere non potuit, prout uoluit, deo inuidit; & affectu odij contrai uit. Et in hoc firmatus est; quia hoc ipsum a deo omnino separauit; & perfectum obstaculũ posuit; sicut per fecta charitas perfectè deo iũgit; sic ergo superbia pręsumptionis, primum fuit generatione. Superbia ambitionis, primũ fuit cõsummatione. Et odiũ dei auersio fuit in mali confirmatione. Et per hoc concordari possunt multę auctoritates sanctorum, & doctorum: quę non uniformiter diabolũ peccasse asserũt; quia his omnibus peccatis peccauit. ¶ Sed utrum aliquis potest odire deũ uolẽdo H ipsum nõ esse. Scotus uideť in dubium uertere; pro eo, ꝙ sicut nihil põt eẽ obiectum uolitionis nisi sub ratione boni; sic nec nolitionis nisi sub ratiõe mali. In deo autẽ nulla apprehenditur ratio mali ab angelo. Nec põt dici, ꝙ ppter iustitiam possit odiri; quia etiã in sua iustitia non apprẽhẽditur aliqua ratio mali, sicut nec in seipso; licet enim in effectu eius appareat aliqua ratio mali. s. mali pœnę, non tamen in ipso. Et si hoc sit uerum, dicit tunc est dicendũ, ꝙ odium nõ est respectu dei in se, nec respectu iustitię eius; sed quantum ad effectum appropriatũ iustitiæ eius. Et p hoc potest dici ad illud Psal. Superbia eorũ, qui te oderũt, ascendit semper. Oderũt non quantũ ad ipsum in se; sed uolẽdo iustitiã eius nõ esse uindicãtẽ. Et si hoc est uerũ; tunc dicendũ, ꝙ odiũ dei non est maximũ peccatũ; quia non respicit deũ in se; sed est contra ipsum in cõparatiõe ad effectũ. ¶ Similiter sequitur tûc, ꝙ amare deum non habet actũ directè cõtrariũ; sed tantũ contrarium dilectioni effectus. Hæc Scotus. Sed de hoc magis uidendum est in quarto in materia de beatitudine. ad quem scilicet quartũ etiã ipsemet Scotus remittit. infra dist. xliii. q. ij. scdm aliquorum librorũ diuisionem dicẽs. Nõ credo, ꝙ talis actus charitatis habeat oppositũ contrarium actum; quia deus nõ põt odiri ab aliqua uoluntate, ut dixi in quarto. Hęc Scotus. ¶ Quantum ad scdm articulũ consi- Arti. 2. derandum, ꝙ peccatum esse irremissibile, uel irremediabile potest dupliciter I intelligi. Vel de potentia dei absoluta, uel ordinata. De potentia absoluta manifestum est, ꝙ omne peccatum est remissibile, & remediabile; quia oppositũ non includit contradictionem. Potest etiam deus peccatum non uindicare, nec imputare ad pœnam. Põt. n. deus

peccatori ad tēpus parcere non infligē do pœnā; & ita in æternū. Posset etiam de potentia absoluta tollere obstinationem diaboli, & infundere gratiam, ut se quēti distinctiōe patet, & per cōsequēs remittere peccatū. Sed de potētia ordinata dicitur peccatū irremissibile; quia secundum legem dei statutam, non remittetur uel ex se, uel ex parte status. Ex se omne peccatū uiatoris ē remissibile. Ex parte status omne peccatum usque ad terminum durans est irremissibile. Statuit enim deus nullum peccatū remittere, nisi in uia secundū illud Eccl. xj. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonē, in quocūq; loco ceciderit ibi erit. ¶ Secundò notādum, quod angelus apostata non tantum uno; sed pluribus peccatis peccauit, ut dictū est. Unde malitia dæmonis incepit ab immoderato amore amicitiæ sui, & processit p multos actus amoris cōcupiscentiæ ad contemptū dei: & consummabatur in odio dei, quòd est peccatum maximum; primum aūt peccatū nō fuit maximū, sicut enim in bonis procedit a magis bono ad minus bonum, scilicet a dilectione finis, ad dilectionem mediorum, a fruitione ad usum: sic econuerso in malis, a minus malo ad maius malū secūdum Augustinū. Ab amore dei ad cōtēptū sui est progressus in bonis, & ab amore sui usque ad contemptum dei in malis.

Cócl. 1 ¶ His præmissis est prima cōclusio ad illum articulū secundū Scotū. Quandiu angelus malus fuit in uia, peccata sua non fuerunt irremissibilia. Patet; quia quandiu fuit in uia habuit liberum arbitriū uertibile; qa nondum fuit obstinatus. Loquitur de obstinatiōe, quæ opponitur confirmationi; homo.n. existens in uia, etsi in peccato induratur; quia tamen potest resilire, non dicitur propriè obstinatus; alias sequenti peccato nō peccasset, sicut nec modo, & per cōsequens potuit pœnitere, & recipere ueniam. ¶ Secunda cōclusio. Angelo malo perdurante in peccatis usque ad terminum, omnia peccata facta sunt irremissibilia. Patet; quia lex diuina statuit

Cócl. 2

quemlibet peruenientem ad terminum conseruare in gratia, si habeat; aut relinquere, seu deserere in culpa, si in ea inuentus fuerit. Unde glo. super illud supra allegatum. Si ceciderit lignū &c. Locum, quem hic præparaueris, scilicet in uia, in futuro habebis. ¶ Allegant tamen sancti plures congruitates remedii ... peccati hominis, quæ non fuerunt in peccato angeli; ut quod homo peccat alio instigante; diabolus nullo instigante; diabolus sua malitia; homo occasionaliter malitia aliena; diabolus natura pfectior; hō natura infirmior &c.

¶ Quantum ad tertium articulum. Dubitatur primò circa illud, quod dictum est in secunda conclusione; quod primus angelus peccauit inordinatè concupiscendo beatitudinem, nam appetitus beatitudinis est naturalis; quia est omnium secūdum beatum Augustinum & Boe. ergo est rectus; quia a deo est. Et per consequens uoluntas conformans se appetitui naturali non potest esse inordinata. ¶ Item boni angeli affectione cōmodi uoluerūt beatitudinē. ¶ Illa.n. affectio cōmodi fuit in bonis, sicut in malis: ergo uel oēs peccauerūt; uel nulli ¶ Ad illa respondetur. Concedendo, quod appetitus beatitudinis est naturalis; id est uoluntas naturaliter inclinata est ad appetendum beatitudinem. Et ista naturalis inclinatio non est actus aliquis elicitus; sed est ipsa uoluntas nata appetere beatitudinem; cum autē actu appetit; elicit actum, ut libera. nam in omni actu suo elicito est libera, & quando infertur, ergo recta. Dicitur; si recta dicit rectitudinem naturalem, uerum est: quia natura bona. Moraliter autem nec est recta, nec distorta; quia rectitudo, & eius oppositum tantum conuenit primo actui liberè elicito; & ex consequenti actui imperato. Et cum dicitur. Voluntas conformans se appetitui naturali non potest esse inordinata. Respondetur: quod illa non est uera. Nam uoluntas naturaliter inclinatur ad conformitatem appetitus sensitiui; & tamen eliciendo actum conformem appetitui

Arti. 3. Dub. 1. L

sensitiuo non est semper recta, licet appetitus sensitiuus ut talis, nō possit esse nō rectus; quia nō habet regulam, cui possit se difformare; ut pote qui non est liber. Voluntas autē aliam regulam habet, scilicet uoluntatem superiorē dei, cui tenetur se conformare. Et secundū illam naturalem inclinationem, quæ in potestate eius est (quantum ad actum conformiter, uel difformiter eliciendum) moderari. Cui regulę cum se conformat in eliciendo, uel non eliciēdo, in sic, uel sic eliciendo recta est; si uero se non conformat culpabilis est, & distorta: licet conformiter eliciat inclinatione naturali, uel appetitus sensitiui. Exēpli causa. Famescens naturaliter appetit cibum, tamen uoluntas se conformans tempore ieiunij non est recta, & homo naturaliter appetit uiuere, & tamen uoluntas contra rationem rectam se conformās; ut dum tempore persecutionis, dum recta ratio iudicat esse moriendum pro fide Christi non est recta. Sed uerum est, ꝙ uoluntas conformans se legi naturali scriptæ in cordibus nostris; secundum apostolum Roma. ij. hoc est dictamini legis naturæ, scilicet conclusionibus ex principijs practicis per se notis euidenter sequentibus, est semper recta; quia illa principia sunt necessaria; nec unquam possunt esse falsa. Ab illa lege recta ratio non discordat. ❡ Ad secundum conceditur, ꝙ angeli boni affectione commodi uoluerunt beatitudinem; sed non sine affectione iusti, hoc est uoluerunt beatitudinem tanquam summum suum commodum; sed moderate secundum regulam iustitiæ. Non enim minus fuerunt boni naturaliter ad appetendum beatitudinem inclinati, quàm mali; sed moderabantur illam per libertatem uoluntatis, per quam uolebant eam, sed nō plus sibi, quam deo bene esse in se. Nec prius, aut aliter seu propter alium finem uolebant consequi beatitudinē, quàm prout deus ordinauit. Nec finaliter propter se; sed propter deum, cui per beatitudinem magis uniebātur; quę omnia defuerunt angelis malis, & contraria affuit uoluntas, ergo illi peccarunt nonisti. ❡ Si dicis. Sicut principium in speculabilibus: ita finis in agibilibus. ij. Physicorum. Sed circa principia non contingit errare assentiendo eis. ij. Metaphysicæ. In foribus quis delinquit. ergo nec circa ultimum finem ipsum appetendo. Respondetur, ꝙ quātum ad illud est simile, ꝙ sicut in speculabilibus ex principijs deducuntur conclusiones speculatiuæ: ita intellectus practicus ex cōsideratione finis inquirit media ad finem; & principia practica sumuntur a fine. Conclusiones uero practicæ ostendunt media ad finis consecutionem congrua. Et ideo sicut non contingit errare intellectum in principiis speculatiuis: ita nec circa principia prāctica assentiendo; quia sūt æquè necessaria. Est ergo comparatio intellectus practici ad intellectum speculatiuum, non intellectus ad uoluntatem, seu appetitum: & ideo nihil ad propositum. Non enim necessitatur uoluntas ad uolendum, & finem, & media ordinata ad finē propter suam libertatē; sicut intellectus necessitatur ad assentiendum principiis, & conclusionibus ex eis deductis. ❡ Secundò dubitatur. Dub. 2.

L Vtrum diabolus potuit appetere ęqualitatem dei. Et uidetur ꝙ nō. Tum quia peccauit ex electione; quia nec ex passione, nec ignorātia. Electio autem nō est impossibilium. iii. Ethicorum. Sed impossibile est angelū esse æqualē deo. Tum quia angelum esse æqualē deo: cū includat contradictionem; non est aliquod ens; & ita nō cōprehēditur sub obiecto uoluntatis, siue sit bonum, siue ens in genere. Tum tertiò. quia nihil potest esse uolitum, nisi sit ostensum per intellectum: sed angelum esse æqualē deo includit contradictionem, & ideo non potest ostendi nisi per intellectum errantem, sed in angelo non præcessit error culpam; quia non pena culpam. Tū quartò: quia angelum esse æqualē deo, includit angelum non esse angelum, & ita angelum non esse. Sed nullus potest

appetere se non esse secundum Augu. iij. de libe. arbi. ¶ In oppositum est magister. Dicit enim. Postquã creatus est, eminentiam naturę, ac profunditatem scientiæ suę perpendens, in suum creatorem superbiuit, intantum ꝙ etiã deo ęquare se uoluit: ut in Esa. dicitur. cap. xiiij. In celum conscendam, super astra cęli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis ascendam super altitudinem nubiũ, similis ero altissimo. Similis quidẽ deo esse uoluit, non per imitationem, sed per ęqualitatem potentię. Responsio. quamuis sint, qui dicant, ꝙ similitudo imitationis possit etiam ordinatẽ concupisci in uirtutum perfectione, & inordinatẽ in his, quę non placent deo: ut in pręsidentia uindicandi potẽtia &c. Aequalitas uero nullo modo potest appeti ordinatẽ: & omnimoda ęqualitas nullo modo est appetibilis. Aequalitas tamen in aliqua conditione, ut præsidẽtia scientia potest appeti, inordinatẽ. Et hanc appetiit diabolus, quia appetiit ꝓesse sua auctoritate ꝓpria sine meritis, sine datore, ita ꝙ nulli subesset. Hęc est opin. sancti Bonauen. & satis cõcordat

M Alexan. ¶ Sed illis non obstantibus probabilior uidetur opinio Sco. dist. præsenti. q. j. secundum quam respondetur ad dubium: ꝙ angelus potuit appetere ęqualitatem dei: non solum per imitationem, sed per ęquiparantiam, quia uoluntas sicut potest quodlibet ens amare amore amicitiæ, ita quodlibet ens potest concupiscere amatum. Nam secundum quemlibet actum habet ens in commun pro obiecto adęquato. Sicut ergo se põt amare amore amicitię tanquam finem, potest etiam sibi concupiscere quodcũque concupiscibile. Cum ergo ęqualitas dei est concupiscibilis secundum se, ergo potuit sibi illã concupiscere. Nec impedit impossibilitas cõsecutionis: quia uoluntas est impossibilium. iii. Ethicorum. ¶ Item quicquid potuit concupiscere alii, potuit concupiscere sibi, sed potuit concupiscere diuinas pfectiones, omnipotẽtiã, uniuersalem pręsidẽtiã, summã sapientiã deo, ergo sibi. ¶ Itẽ angelus peccans potuit deũ odire, & ita uelle non esse, sicut de dãnatis dicitur in Psal. Superbia eorũ, qui te oderunt, ascendit semper. Potuit etiã cũ hoc uelle illũ gradum eminẽtię dei esse in aliquo. ¶ Dicitur ergo, ꝙ angelus potuit uolitione cõplacentię appetere ęqualitatem dei; eo modo quo infirmus desperans de sanitate uult sanitatem complacenter, sed non uolitione imperatiua de medijs sanitatem inducentibus. Nõ enim quęrit media: qa non existimat sanitatẽ sibi posse acquiri, & illa uolitio cõplacentię est impossibilium, & sufficit ad demeritum, & meritũ: quia licet sit impossibile, quod appetitur: potest tamen uoluntas illa consentire pleno consensu: & ita licet uolitiõe efficaci nõ potuit appetere ęqualitatẽ dei; simplici tñ uolitione cõplacẽtię potuit sibi cõcupiscere tantũ bonũ; & tanto desiderio, quãto cõcupisceret, si esset sibi possibile. ¶ Itẽ secũdũ Augu. N uoluntas potest frui utendis, & ita põt frui se, & cũ non sit fruẽdum, nisi summo bono fruẽdo se põt sibi concurrere tantũ bonũ, quantum põt concupiscere summo bono, & hoc est ęqualitas diuina. ¶ Per hoc ad rationes. Ad primũ, Ad primum. quando arguitur, peccat ex electione. Distinguendum de electione secũdum Sco. quia aliqñ accipitur ꝓ actu uoluntatis cõsequente plenã apprehensionẽ intellectus quomodo dicitur peccare ex electiõe, qn nõ est ignorãtia, nec passio perturbãs in intellectu. Alio modo accipitur ꝓ actu uoluntatis cõsequẽte syllogismũ practicũ, seu cõclusionem syllogismi practici, qui nõ est nisi uolitio efficax obiecti inquirens medium, per qđ possit attingi obiectum. Primo modo electio est impossibilium; quia uoluntas est impossibilium, non tamen uoluntas errans, sed etiam prępposita plena apprehensione intellectus. Secundo modo electio non est impossibilium; quia nullus de impossibilibus syllogizat practicẽ quærens ex fine media, quibus cõsequatur finem. ¶ Vel planius dicitur ꝙ

electio uno modo dicit plenam acceptionem, uel uolitionem. Alio modo uolitionem efficacem sequentem syllogismum practicum media ostendentem ad finis consecutionem. Primo modo potest esse cuiuscunque, cuius potest haberi cognitio. Secundo modo non est nisi alicuius, ad cuius esse operatur uoluntas; quantum potest; quia nihil uult efficaciter, nisi ad quod disponit media; perque potest consequi uolitum; & illo modo non est impossibilium, nullus enim de impossibilibus consiliatur, quibus medijs acquirat, & sic debet uerbum Philosophi intelligi. Electio non est impossibilium; uoluntas autem est impossibilium, puta immortalitatis. Et sequitur. Voluntas quidem finis est magis. Electio autem eorum, quæ sunt ad finem. Hoc etiam modo angeli non peccauerunt ex electione, hoc est ex uolitione efficaci, per quam uellent niti ad consequendum propositum. Potuerunt tamen peccare ex electione, hoc est non ex surreptione, sed ex perfecta

Ad secũdum. uolitione illius æqualitatis. ¶ Ad secundum dicitur, ꝙ obiectum uoluntatis est ens quodcunque, siue apprehensum in se absolute, siue in ordine ad aliud. Potest enim intellectus rem comparare ad rem tam uere, quàm false sine tamen errore; quia potest formare propositiones ex quibuscunque terminis cathegorematicis unum prędicando de alio, siue prædicatio sit uera, siue falsa; possibilis, uel impossibilis. Et sic componẽdo, & diuidendo non errat dum non assentit credendo esse, quod non est. Non enim apprehẽdendo falsum (hoc est formando propositionem falsam) errat: sed credendo seu asserendo; error non respicit notitiam apprænhensiuam, sed adhæsiuam: & uoluntas quodlibet tale apprehensum ab intellectu, siue in se siue alicui potest uelle; non curando an illud, quod uult alteri, possit conuenire illi, uel non. Sic in proposito potest uelle seipsum; & potest uelle perfectionem diuinam sibi, licet sit impossibile. Nec requirit uoluntas ostensionem dictatiuam intellectus; sed assensum intellectus eius propositionis, quã formauit. Sed ad ostensionem obiecti complexam, uel incomplexam absque notitia adhæsiua in intellectu potest se astuare uolendo illud, quod per intellectum apprehendit; immo potest se uelle, quod intellectus credit fieri non posse. ¶ Per hoc ad formam argumenti; O cum arguitur angelum esse æqualem, cũ includat contradictionem, non est aliquod ens. Illa propositio ęquiualet duabus. Illis .s. angelum esse ęqualem deo, includit contradictionem. Et illam: includens contradictionem nõ est ens. Prima potest habere multiplicem sensum; quia subiectum potest accipi personaliter, uel materialiter. Si personaliter ualet illam. Angelus, qui est ęqualis deo, includit contradictionem; & sic est falsa. Tum quia affirmatiua, cuius subiectum pro nullo supponit propter alienationem huius termini angelus. Tum quia res, ut talis non includit contradictionem; sed propositiones contradictorię includunt contradictionem; aut uerius sunt contradictio, propter quod falsa est etiam si subiectũ supponeret; ut si ualeret illam: angelus, qui significatur esse ęqualis deo includit contradictionem. Si subiectum accipitur materialiter, sicut forte accipitur de rigore uerborum, ualet illam: hęc propositio angelus est æqualis deo, includit contradictionem, & illa est uera loquendo de inclusione illatiua, quo antecedens includit consequens. i. ad eam sequitur contradictoria. Sed tunc secunda propositio est falsa, scilicet includẽs contradictionem nõ est ens quia illa propositio, quæ includit contradictionem est ens rationis, uel reale. Verum uoluntas uolens angelum ęqualem esse deo non uult illam propositionem; sed uult angelum; & perfectionem diuinam, quæ sunt res. Et illas uult certo modo se habere, quo modo est impossibile se habere. ¶ Vel posset breuius responderi negando, ꝙ impossibile non compræhenditur sub ente, prout est obiectum

obiectum uoluntatis: quia non tantum ens, quod est, uel potest esse, sed etiam quod est imaginabile, est obiectum intellectus, & uoluntatis; modo impossibile est imaginabile. Alioquin quomodo intellectus sciret impossibile esse falsum, aut impossibile esse impossibile; si non apprehenderet, siue intelligeret impossibile. Notitia enim adhæsiua præsupponit apprehensiuam: quicquid autem potest intellectus apprehendere uel imaginari: potest uoluntas uelle uolitione simplicis complacentiæ, non sed per efficaci uolitione.

Ad tertium. ¶ Per hoc ad tertium patet esse falsum, quod assumitur, quod angelum esse æqualem, quia includit contradictionem, non potest ostendi, nisi per intellectum errantem. Potest enim; quia apprehendi; sed non nisi errando credi.

Ad quartum. ¶ Ad quartum dicitur negando, quod nullus potest appetere se non esse: & maximè antecedenter, quia quilibet mortaliter peccans uult non subesse deo in eo quo peccat: & ex consequenti uult se nô esse, nisi subsit deo. Non tamen oportet, quod omnis uolens antecedens uelit consequens: quia non omnis sciens seu credens antecedens, scit, aut credit consequens: immo pôt simul assentire antecedenti, & dissentire consequenti. Hoc est: potest assentire alicui propositioni tanquam ueræ: & dissentire alteri, quæ tamê potest ex prima in bona consequentia inferri; dû. I. nescit illam esse consequens ad primã, sed assentire antecedenti, & dissentire consequenti scito esse tali, est impossibile sic uoluntas potest uelle antecedens, & nolle consequens; etiam uoluntate efficaci, dû non apprehendit ut consequens: sed efficaciter uelle antecedés, & efficaciter nolle consequens scitum esse tale est impossibile, licet forte possit uoluntate non efficaci, quo potest uelle impossibile creditum esse tale. Nec solum antecedenter potest uoluntas uelle se non esse, sed etiam potest hoc simpliciter uelle, & efficaciter uelle, ut patet de interimétibus seipsos nô credentes esse uitam post hanc uitam. Siquidem multi fidelium, & gentilium seipsos interemerunt uolentes nô esse.

Dub. 3. ¶ Vltimò dubitatur de peccato inferiorum angelorum, seu minorũ quale fuerit. Dimissis uarijs respondetur secundum Alex. parte ij. q. cxj. quem imitatur sanctus Bonauen. quod peccatum minorũ angelorum fuit conforme peccato diaboli; non quantum ad intensionem siue magnitudinem, peccarunt enim, & ipsi peccato superbiæ. Et loquendo conformiter prædictis ex inordinato amore sui inordinatè appetierunt propriam excellentiam, scilicet maiora bona. maiorem libertatem, per quam nô subessent in omnibus deo. Beatitudinem quoque & ipsi concupierunt inordinatè, quia ut Anselmus dicit. Appetierunt beatitudinem non seruando iustitiam &c. consecuti sunt peccata inuidiæ &c. ut de primo angelo dictum est. Sumpserunt occasionê ex peccato primi angeli, cuius superbiæ consenserunt. Magisq; uoluerunt sub umbra illius quiescere, quæ permittit fræna concupiscentiæ laxari. ita quod non ministrarent, sed quadam potirentur sub illo uoluntaria libertate. Quod uidebant se nô posse habere sub uniuersali dominio dei, qui præcipit qđ bonum est, & omnimodè restringit uoluntatem inferiorum. Cognoscebant enim se esse conditos ad beatitudinem percipiendam per merita, & ministeria. Volebant autem sine meritis, & ministerio esse beati: & sine limite obedientiæ sibi præfixo propriam uoluntatem implere, quæ omnia pertinent ad superbiam. Maius autem fuit peccatum primi angeli. Tum quia maior fuit in eo libido appetitus. Tum quia non habuit ante se exemplar aliquod malitiæ: ad nullius enim peccantis malitiam peccauit, sed inuentor peccati sui, ut dicit Isido. Tum quia generaliter omnibus alijs præesse, & nulli subesse concupiuit, secus fuit in minoribus angelis, in quibus fuit minor libido in appetendo: qui etiam peccandi occasionem acceperunt a diabolo. Videntes eum commoda appetere, & inordinatè superbi-

re, imitationis occasionem ex suo peccato acceperūt, neque etiam omnibus preesse appetierunt, sed luciferi superbię consenserunt, & magis sub eo, ut dictum est, quàm sub dei potestate esse. & tantum de illa quęstione.

DISTINCTIO. VII.

IN distinctione septima magister agit de effectu consequente auersionem, & cōuersionem angelorum, tam quoad bonos, quàm malos. Agit enim de confirmatione bonorū, & obstinatione malorum, per quas illi bene uelle, isti male non possunt: de utriusque arbitrii libertate, de malorū uiuaci sensu, & acumine. De magicis artibus, quę per eorum ministeria fiūt, & eorum restricta potestate: qua non permittuntur facere tanta mala, quanta per naturę subtilitatem uellent, & possent. Vnde in his conclusionibus sētentia magistri potest summariè comprehendi. ¶ Prima conclusio. Angeli stātes confirmati sunt in gratia, cadentes obstinati in malitia. In utrisque libertate arbitrii semper salua. ¶ Secunda conclusio. Licet angeli mali sint obdurati, uiuaci tamen sensu non penitus sunt priuati. ¶ Tertia conclusio. Demones rerum per magicas artes suo fallaci ministerio apparentium, non sunt creatores, neque omnium, quæ per naturę subtilitatem possent, deo prohibēte, & angelis, sunt actores.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA illam distinctionē mouetur hæc quæstio. Vtrū obstinatio diaboli in malo, stare possit cum libero eius arbitrio. In quæstione erunt articuli tres. Primus de obstinatione. Secūdus de arbitrij libertate. Tertius mouet dubia. ¶ Circa primum doctores uariè assignant obstinationis effectum, & causam. Quidam dicunt, ꝙ diabolus sic sit obstinatus in malo, ꝙ non possit in aliquem actuū bonū, semperq; sit in actu malo. Causam assignant, quia cū sit spiritus separatus, eius est naturæ, ꝙ cuicunque adhęret, immobiliter adhęret, & ideo si consideretur ante adhęsionē, uoluntas angeli potest liberè adhærere huic, uel eius opposito in his, quæ non naturaliter uult: sed postquam adhæsit: immobiliter adhæret, & resilire non potest. In hoc ponentes differentiam inter liberum a bitrium angeli, & hominis, quia liberum arbitrium angeli flexibile est ante electionem, non post; hominis uero ante, & post. ¶ Alij tenēt oppositum, uidelicet, ꝙ angelus malus potest in multos actus bonos, sed non meritorios. Huius opinionis est doctor subtilis dis. præsenti. Vnde ponit tria. Primò; ꝙ angelus malus potest se suspēdere ab omni actu uolūtatis, ita ꝙ uolūtas sua ex sua libertate pōt se facere sine actu. Secundò, ꝙ pōt elicere actū bonū non solum bonitate naturali, sed etiā bonū bonitate ex genere, & bonitate morali. Tertiò modo pōt elicere bonū actum bonitate meritoria, siue gratuita. ¶ Ad quorum clariorem intellectum ponit utilem distinctionem quadruplicis bonitatis, quàm placuit hic inserere. Et idem tangit in quodlibet quæst. xviij. Valent ab hoc dicta Ockam. quæst. x. secundi sententiarum, quæ tanguntur infra in. iij. distinct. xxiij. quęst. j. Valet etiam pro illa quęstione. quęstione. xix. secundi Ockam, cum quærit, an angelus malus semper sit in actu malo. Est enim bonitas naturalis, & est triplex moralis. Prima est bonitas ex genere, altera est bonitas ex circūstātia, siue uirtuosa, tertia bonitas meritoria, siue gratuita, uel bonitas ex acceptatione diuina. ¶ Bonitas naturalis est, quę cōuenit rei inquā tum est ens positiuum secundum gradum suæ entitatis, secundum quam res

Arti. 1. Nota. 1

B

est melior, quę est essentialiter pfectior Hec est in omnibus rebus secundum ma gis, & minus Reliquæ tres bonitates propriæ, & primò conueniunt, actui uoluntatis elicito, & per illum actibus imperatis. ❡ Bonitas ex genere est bonitas, quę conuenit uolitioni, ex hoc, ꝙ transit super obiectum conueniens tali actu secundum dictamen rectæ rationis. Sic omnis sumptio cibi po tētia naturaliter nutrire est bona ex ge nere. Nam uolitionis comedendi obiectum secundū rectā rationē est cibus potens nutrire. Sic uelle comedere uenenū, uel argillam, est actus malus ex genere. Et dicit̄ ideo bonus ex genere: quia sicut genus speciuocatur, & cōtrahitur per differentias ad speciē, & est primū in diuisione speciei; ita obiectū, est primū, quod requiritur ad actū uoluntatis; sine quo actus uoluntatis esse nō potest. Et ex eo cōtrahitur prima ratio bonitatis, quę est conueniētia actus ad obiectū. Et hæc est quasi materialis, & formalis, siue perfectibilis p rationes circūstantiarū ❡ Bonitas ex circūstantia, siue uirtuosa, est, quę cōuenit actui ex hoc, ꝙ elicitur a uolūtate secūdū omnes circūstantias, quas recta ratio dictat sibi debere cōpetere in eliciēdo. Bonū enim est ex causa integra secundū Diony. cap. iiij. de diuinis nominibus. Et est bonū quasi ex specie moris, quia iam actus habet omnes differentias cōtrahētes bonū ex genere. ❡ Quarta bonitas gratuita, siue meritoria, est quę cōuenit actui ex hoc quia elicit̄ uirtuosē, & cōformiter principio merendi: quod est gratia siue charitas. Hoc est actus bonus meritoriē est actus uirtuosus elicitus a uoluntate secundū inclinationē charitatis sibi inexistētis. Exemplum primi. Sic omnis actus positiuus est bonum naturale, immo id, quod est positiuum in peccato est bonū bonitate naturæ. Exēplum secundi. Dare eleemosynam rem utilem ei, cui datur. Exemplum tertij. Dare eleemosynā de proprijs indigenti, in loco quo sibi potest cōpetere, & propter deum. Exēplum quarti. Istud opus facere non tātum ex inclinatione naturali sicut potuit fieri in statu innocentię, uel forte hoc fieri posset a peccatore nondum perueniente ex pietate naturali motū ad proximum, sed ex charitate, ex qua faciens esset amicus dei respicientis opera eius ad præmiādū ❡ Hæc quadruplex bonitas ita ordinata est, ꝙ semper prior prǫsupponitur sequēti, & non econuerso. hoc est, prima sequentibus tribus. Secunda similiter sequentibus duabus & tertia quartæ, & non econuerso. Non enim potest actus esse bonus secundo, tertio, aut quarto modo; nisi sit bonus primo modo. Nec potest esse bonus tertio, aut quarto modo; nisi sit bonus primis duobus. Nec esse potest bonus quarto modo, nisi sit bonus alijs tribus modis, non autem econuerso. C ❡ Huic quadruplici bonitati opponitur triplex malitia; positiua, uel priuatiua quoad tres sequentes bonitates; sed priuatiua tantum primę bonitati: quia nihil est malum naturaliter, sed dumtaxat non ens, non est bonum naturaliter. Secundæ opponitur malitia ex genere, quia scilicet transit super obiectum disconueniens: ut uelle comedere uenenum, uel argillam, odire deū. Tertię opponitur malitia ex circūstātia, quia habet circumstantiam actum inordinantem, puta contra dictamen rationis rectæ licet transeat super obiectum conueniens secundum dictamen rationis rectæ, aut careat aliqua circūstantia debita in esse actui, ut sit bonus uirtuosē: ut uelle comedere cibum naturę cōuenientē contra pręceptum ęcclesię. in tempore scilicet prohibito, ut carnes in sexta feria. Quarta malitia est in demerito, dū actus non elicitur secūdū inclinatione charitatis, uel quia nō inest, uel si inest, non tamen secundū eius inclinationē elicitur. Quælibet triū ultimarū malitiarū potest accipi positiuē: scilicet cōtrariē, uel priuatiuē respectu bonitatis sibi opposite. Et ut priuatiuē accipitur, tantū priuat ipsam bonitatē, hoc est reddit actum non bonum tali bonitate. Vt accipitur cōtrariē: ponit aliquid

ultra carentiam illam repugnans tali bonitati. ¶ Sed nota, q malitia ex genere accepta priuatiué, & contrarié conuertuntur, idest separantur; quia non potest esse malitia priuatiua ex genere: quin ponat malitiam contrariam: quia actus non potest esse, quin transeat super obiectum. Obiectum autem necessario est conueniens, uel disconueniens, actui. Et ita actus bonus ex genere necessario transit super obiectum conueniens. Malus ex genere, super obiectũ disconueniens. Malitia opposita tertiæ bonitati contraria, & priuatiua non cõuertuntur. Potest enim aliquis actus carere aliqua circumstantia requisita ad perfectionem actus uirtuosi; & tamen non elici cum circumstantia repugnãte, quę redderet illum actum uitiosum, puta si det eleemosynam pauperi non ex circumstantia finis, quia non considerat, nec secundum alias circumstantias requisitas ad actum uirtuosum. Iste quidem actus non est bonus, uel uirtuosus moraliter; quia non est circumstantionatus, eo q non est ordinatus in debitum finem. Nec tamen malus contrariæ, sicut esset, si daretur propter finem malũ, ut puta propter uanam gloriam, & ita non est uitiosus. Sic etiam malitia tertio modo contrarié, & priuatiué nõ conuertuntur; quia actus potest esse malus hac malitia priuatiué, ita q non eliciatur ex gratia, & tamen non erit demeritorius. Vt si actus uirtuosus, & bonus tertia bonitate eliciatur nõ ex gratia, iste non est meritorius; & tamen nõ erit demeritorius. Et ita in tertio, & quarto membris potest poni actus indifferens; qui licet sit malus priuatiué, idest non bonus, non tamen est malus contrarié, idest uitiosus. Licet illa distinctio non in omnibus concordat modo loquendi doctoris nostri, qui dicit omnes circumstãtias esse obiecta; quia tamen ualet ad intelligendum multa dicta doctorum, placuit eam hic pone-
D re. Et secundum illam distinctionem respondet ille doct. ut premissum est.

¶ Sed contra illam responsionem, & opiniones utrasq; ponit Ockam q. xix. secundi aliquas conclusiones: quarum probationes impugnant opiniones iam tactę. ¶ Prima conclusio. Angelus dãnatus necessario est in aliquo actu uoluntatis. Necessario dico non de potentia dei: quin possit eam priuare omni actu; sed necessario de potentia creaturę: ita q nulla creatura potest eam priuare omni actu. Probatur cõclusio; quia impossibile est diabolum seu damnatum esse sine pęna, & tristitia: stante illa sententia saluatoris. Ibunt hi in supplicium ęternum. Matth. xxv. Et iterũ. Ignis eorum non extinguetur; & uermis eorum non morietur. Marci. ix. & Esa. ulti. Tristitia autem nõ potest esse sine actu nolendi: dicente Augustino. xiiij. de ciuitate dei. c. xv. Animi dolor, qui tristitia nominatur: dissensio est ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt, & pręmisit. Dolor carnis tantummodo, offensio est animę ex carne, & quædam ab eius passione dissensio. Sicut igitur per potentiam creaturę nõ potest esse dãnatus sine pęna, & tristitia: ita non potest esse sine actu nolendi pęnam, & illo unde tristatur. ¶ Secunda conclusio. Aliquis actus est in angelo dãnato, qui non est in eius potestate. Probatur; quia licet uoluntas non potest se facere sine omni actu, potest tamen se suspendere ab omni actu, qui est in potestate sua, & elicere alium: & per consequens si actus nolendi pęnam esset in eius potestate, posset suspendere se ab illo actu, & facere se sub actu diligendi seipsum sine omni alio: & ita posset se facere sine pęna. ¶ Tertia conclusio. Deus totaliter, & immediaté causat aliquem actum in uoluntate angeli mali. Probatur; quia aliquis actus est in uoluntate angeli mali, a quo se suspendere non potest ex conclusione prima: sed ab omni actu suo potest se suspendere ex probatione secũdæ conclusionis. Nam omnis actus suus est in sua potestate, cum sit essentialiter libera; & patet per illud Augu. lib. j. retract. c. xxij. Nihil ita est in potestate uoluntatis,

Cc (margin, beside "Prima conclusio")
Cõcl. 2. (margin, beside "Secunda conclusio")
Cõcl. 3. (margin, beside "Tertia conclusio")

tatis, sicut ipsa uoluntas.i.uoluntatis actus: uelle, & nolle. Ergo aliquis actus est in angeli uoluntate, qui nõ est suus effectiue; nec potest esse ab alio, quam a solo deo: ergo. ¶ Itẽ si nõ causaretur a solo deo. aut causaretur a uolũtate; uel ab habitu. Non a uoluntate, quia tũc posset eã non elicere. Non ab habitu, quia habitus non necessitat uoluntatẽ, nec in uia, nec in patria. Est enim in potestate uolũtatis uti habitu, uel nõ. ¶ Itẽ declarabitur in quarto, ꝙ uisio beatifica, & fruitio est a solo deo in beatis, & ita nõ in potestate uoluntatis. ut supra tactũ fuit in primo dist. j. Et ita uidetur, ꝙ actus ille in quo essentialius consistit miseria: fit etiã a solo deo: qui est iustissimus retributor meritorũ & demeritorũ. ¶ Istis præmissis assignatur ratio cõfirmationis bonorũ, & obstinationis malorũ. Pro quo est illa prima conclusio.

Cõcl. 1. ¶ Aliquis actus repugnãs formaliter omni actui peccati, est in beato a solo deo

E in fieri, & cõseruari. Illa cõclusio probatur: quia actus beatificus clara .s. dei uisio, & perfecta dilectio est in beato a solo deo, ut nunc supponitur; & iste formaliter repugnat omni peccato. Non enim stãt simul ostensio dei, & dilectio

Cõcl. 2. dei perfecta super omnia. ¶ Secũda cõclusio. Nulla potentia creata potest impedire actum beatificũ. Patet: quia qđ a solo deo producitur, & conseruatur, a creatura destrui non potest. Voluntati

Cõcl. 3. enim eius quis resistit. Rom ix ¶ Tertia conclusio. Stante actu beatifico in uoluntate, nõ patet ipsa uoluntas elicere actum peccati. Patet quia contraria nõ possunt simul stare. Sed omne peccatũ repugnat actui beatifico. Et quia uoluntas beati non potest in actũ peccati stante actu beatifico. Ille uero nõ est in sua potestate; sed solius dei, qui illum perpetuó conseruat in beatis; patet ratio confirmationis, qua peccare non possunt. Et licet actus beatificus non sit in potestate beati, nõ tamẽ ideo cogitur; quia illo actu formaliter uult, & diligit deum non minus, quam si esset ab

Cõcl. 4. eius propria uolũtate causatus. ¶ Quarta conclusio. Angelus beatus est impeccabilis sola uoluntate diuina, sua propria natura. Probatur; quia deus causat in uoluntate eius actum beatificum tãquam totalis causa; & eum cõseruat. Itẽ non cogit ad causandum malũ in eis; & hoc sola uoluntate sua, & per hoc angelus non potest peccare. Tenet cõsequentia; quia subiecto existente sub uno contrariorum non potest recipere aliud, ergo existens sub actu beatifico non potest accipere actum peccati, & ita nec producere; quia est formaliter cõtrarius actui beatifico. Est autẽ semꝑ sub actu beatifico; quia agens, & cõseruãs fortius est in causando, & cõseruãdo quã agens effectũ cõtrariũ in producendo. Deo ergo agente, & cõseruãte illũ actũ, nõ potest creata uoluntas etiã de potentia sua absoluta ꝑducere actũ cõtrariũ. Posset autem deus actũ beatificũ destruere in angelo, & relinquere angelũ suis naturalibus, & tũc per arbi. libertatẽ posset peccare sicut ante cõfirmationẽ potuit. Sic ergo patet, ꝙ cõfirmatio bonorũ nõ est ex natura angeli, sed ex conseruatione dei. ¶ Quo ad F

obdurationem dãnatorũ, quæ simpliciter in duobus cõsistit .s. in nõ posse habere bonã uolũtatẽ, & in nõ carere mala. Est hæc prima cõclusio. ¶ Angelus Cõcl. 1.

malus nõ potest habere aliquẽ actũ bonũ, bonitate uirtuosa, & meritoria. Patet: quia nullũ actum habere potest nisi cõcurrente deo. Sed omne auxiliũ gratiæ specialis auxilij dei subtrahit deus, sine quo non potest habere huiusmodi bonam uoluntatem. Et hoc innuit beatus Augu. in de fide ad petrum par te prima. De angelis; hoc disposuit, & impleuit: ut si quis eorum bonitatem uoluntatis perderet, nunquam eam diuino munere repararet. Et præmisit de intellectuali creatura generaliter. Ita cognoscendi, & diligendi se facultatẽ uoluntatemq́; donauit; ut etiam eam unusquisq́; habere posset, & perdere. Si quis tamen sponte eam perderet; deinceps arbitrio scilicet suo resumere non ualeret, ut illius esse sanctę co-

gitationis initium gratuitę dono beatitudinis denuó reuocandis, quibus uel
igt infundere, cuius fuit in ipso creationis exordio nullis præcedētibus meritis spiritus, & corpora locis atq; affectionibus pro eo, ut ipse sapiens uoluit mirabiliter ordinare. ¶ Ex quibus uerbis Augu. duo eliciuntur. Primum, ꝙ perdita bonitate siue ab angelis, siue ab hominibus, facultate ꝑpria. i. arbitrij liber tate resumi nō potest. Nec aliter nisi diuino munere reparari potest. Secundū, ꝙ uoluntatem bonam perditam ab angelis, eis de suo munere nunquam reparat. ¶ Secunda conclusio. Angelus malus non potest carere actu malo. Patet; quia non potest non uelle beatitudinē, quam deus nō uult dare. Nec potest nō nolle pęnam, quam deus uult infligere; & ita contra deum. Nec nolle esse in tali loco, quo a deo deputatus est. Qui actus inquantum sic per eos fertur in obiectum, inordinati sunt; licet non imputantur ad noua demerita, & peccata: quia sunt extra statum uię, & nunc in termino; sunt tamen pęna peccati. Grauis enim pęna est uelle beatitudinem; & tamen carere ea; sic nolle pęnam, & tamen sustinere eam &c. Ex illis autem actibus scilicet consideratione perpetua acerbissimę pęnę gehennę: & actualis considerationis beatitudinis amissę cum omnimoda desperatione, recuperandi, in quibus pęnis iustissime detinetur a deo: omni auxilio dei destitutus; spiritu impatientiæ agitatur, & surgit in cōtinuū murmur, & odiū dei puniētis. Ex quo etiā in plures alias peisimas cadit uolūtates. Et per hęc patet ratio obstinationis. Sed forte quis replicaret. Quāuis illi actus possunt sic elici a uoluntate demonis: potest tñ ex arb. libertate nō elicere; quia in omni actu elicito est liber ad opposita, ut supra dictū est. Ad hoc dicitur, ꝙ actus illi pęnales nolle pęnā: & nolle carere beatitudine, nō sunt in potestate dæmonis: sed cōseruātur a deo tāquam a causa totali. Etiam si diabolus nō primó eliceret cū deo: deus solus in uolūtate eius produceret, cuius pęnā perpetuó cōseruat, quę sine huiusmodi actibus uoluntatis nulla esset. ¶ Sed diceres. Cum ex odio dei in dęmone sequatur maxima pęna, & tristitia: in eo ꝙ audiendo deum uult deū nō esse omnipotentem, iustū, omnibus superiorem. In cuius omnimoda potestate & ipse & omnis creatura plenissime cōstituta est. Et uult eū simpliciter nō esse, quorū opposita contra suā huiusmodi uolūtatem eueniūt. ex quo sequitur maxima tristitia. Vnde uidetur sicut in beatis maximū gaudiū sequitur ꝑfectā dilectionem dei, in qua est essentialiter beatitudo; ita maxima pęna dānatorū sequitur ad odiū dei, imo ꝙ necessarió subesse oportet ei, quē summē odiūt: sequit, ꝙ odiū dei a quo immediate ꝑduceret, & cōseruaret in diabolo. alioqn si esset partialiter a diabolo posset nō elicere: & ꝑ hoc se a maxima pęna odiū cōsequenti liberare: cōsequens tñ falsum. Cū enim odiū dei sit actus essentialiter malus; sicut dilectio dei amicitiæ est essentialiter bona; sequitur ꝙ deus esset auctor peccati, & grauissimi peccati: quod est absurdum. Sic enim deus peccaret cū peccatum grauissimū tāquam totalis causa produceret. ¶ Ad illud concedunt multi, ꝙ deus est totalis causa sui odij in uolūtate diaboli quātum ad omne positiuum, siue absolutū in actu odiendi deum. Et dicunt in hoc cōsistere obstinationis rationem; quia actus odiendi deū non est in potestate uolūtatis diaboli; nec potest eū a se remouere etiā de sua potentia absoluta. q. actus habet formalem repugnantiā ad actum diligendi deum. & ita eum non cōpatitur secū: nec per cōsequēs aliquē actū bonū. Cum nullus actus sit bonus; qui caret circūstantia finis ultimi, q. est deus. Et ideo quādiu stat ille actus in uolūtate; uoluntas est obstinata. Quód aūt deus potest causare actū illum odij, quantū ad esse absolutū: probat, quia quicqd deus pōt causare cū causa secunda cōcurrēte in genere efficientis, pōt se solo causare; sed odiū potest causare cum dęmone: ergo se solo. Neq; enim

Cōcl. 2. G

H

aliquis actus positiuus pôt produci deo non concurrente. Nec dicunt, magis horrendum est dicere deum esse causam totalem odij, quàm dicere eum esse causam eius partialem, & principalem. Secundum autem dicere oportet, nisi negaretur deū esse causam principalē, & uniuersalē omniū effectū absoluto rū. Cōsequēter dicūt odiū dei nō esse essentialiter malū, aut peccatum: quia pôt separari a deformitate morali, & meritoria nō minus, quā dilectio dei in angelo separari pôt a bonitate morali, & meritoria: utputa si a deo infunditur, & nō a uolūtate creata elicitur. Sic enim, quia non elicitur a uoluntate libera: nō erit actus bonus moraliter, nec meritorius: cū ad utrāq; bonitatē requiritur, φ sit a uoluntate creata liberè elicitus. Vnde talis actus odij inquātum a deo est: nō habet rationē culpę: sed pœnæ. Producitur enim a deo: nō in malū: sed in bonū finem, quia in iustā pęnā maximā diaboli. Nec sic producēdo deus peccat, quē peccare est simpliciter impossibile. Nā nūquā aliquis peccat, nisi quia facit, quod tenetur nō facere, aut nō facit qđ tenetur facere. Deus autē nō tenet, nec obligatur tāquā alicuius debitor: ideo nō pôt facere quod nō debet, nec nō facere, qđ debet. Vnde licet omnis actus peccati positiuus ꝓducat a pctōre homine, & deo coagēte: & hoc faciēdo peccat, nō tñ deus cooperādo. Vel posset dici, φ licet deus odiū sui nō causat in diabolo sine diabolo liberè eliciēte, cōseruat tñ tāquā totalis causa: & ita nō pôt diabolus ab eo resilire, parū tñ refert illud a primo. Quia cōseruare dei est ꝓductionē eius cōtinuare: immo cōseruādo ꝓducit secundū beatū Aug. Vide ad hoc Ockā ubi sup. q. xix. secūdi, & q. xix. primi quodlibet. Si hoc nō placet, oportet cōcedere, φ diabolus obstinatus possit nō odire deū, & saluare obstinationē ex alijs actibus malis: secundū φ dicit secūda cōclusio. ¶ Cōcl. 3 Tertia cōclusio. Angelus in malitia obstinatus pôt habere actū bonū de genere: I qa pôt uelle beatitudinē, & nolle pęnā.

Et utrūq; est obiectū debitum uelle, & nolle. Quodcūq; enim obiectū pôt ordinatè appeti, & refutari: simpliciter est obiectū cōueniēs; siue adsint aliæ circūstantiæ bonę, aut eorū opposite. Et hoc est, qđ uult magister hac dist. c. j. cū dicit. Mali ꝑ malitiā adeo sunt obstinati; φ bonā uolūtatē habere, siue bene uel le nō ualēt. Et si bonū sit, qđ aliqñ uolūt, uolūt enim aliquando aliquid fieri, quod deus uult fieri, & utiq; illud bonū est, & iustū fieri; nec tñ bona uolūtate hoc uolūt. Volūtas autē diuina trāsire nō potest super indebitū obiectū. Exēplū; ut punire uolunt animas dānatas; quas & deus uult puniri. ¶ Quātum ad Artic. 2. secundū articulū, pręmittēdū, φ multi- K plex distinguitur libertas. s. a seruitute, a coactione, ab immutabilitate seu necessitate. ¶ Libertas a seruitute est, Triplex qua aliquis nō est subiectus, uel addictus seruitus seruituti culpæ miseriæ uel temporalis qđ tri- pęnę. Et secundū hāc triplicē seruitutē, plex est posset illa libertas opposita tripliciter libertas. subdistingui. ¶ Libertas a coactione est, qua quis nō potest uiolentari ad faciendū aliquid, uel patiendū cōtra naturalē inclinationem, quo modo graue motū sursum uiolentatur. Ista libertas etiam cōuenit intellectui; quia licet aliqua cognitio potest causari in intellectu immediatè a deo: ita ut illa non sit elicita ab intellectu; nec in eius potestate; nō tamē intellectus per illā cogitur intelligere; quia intelligere per quācūq; intellectionē, nō est cōtra naturalem inclinationem intellectus. Et illa libertas nō excludit necessitatem, quia in casu intellectus necessariò intelligeret: non tñ coactè. ¶ Libertas immutabilitatis, uel necessitatis prout necessitas opponitur cōtingentiæ: est quędā indifferentia, uel cōtingentia ad utrūq; oppositorū. i. facultas agendi, & non agendi, patiendi, & nō patiendi. Et sic distinguitur cōtra principiū naturale. ij. physi. & ix. methaphisicæ: quod necessariò agit cęteris paribus. Voluntas libera omnibus alijs eodem modo se habentibus potest uelle, & non uelle. De hoc latius

querere dist. j.q.vj.dist.x.quæstione ij.primi scripti Ockã. ¶ His præmissis est prima conclusio. Angeli a deo in bono cõfirmati a seruitute culpę, miserię, & penę penitus sunt liberati. Patet conclusio ex dictis; quia nulli horum sunt subiecti, neq; peccare possunt, nec pęna quacunq; affligi. Quia sicut in beatitudine nihil est coinquinatũ. Apocal. xxj. Ita neq; luctus, neq; clamor, sed nec ullus dolor ibidem.

Cõcl.1. L

Cõcl.2. ¶ Secunda cõclusio. Angeli damnati, hac libertate cui opponitur seruitus, sunt priuati. Patet: quia sunt addicti perpetuo miserię, culpæ, pęnæ.

Cõcl.3. ¶ Tertia conclusio. Vtrorumq; bonorum, & malorum uoluntatis arbitriũ a coactione est liberũ. Probatur illa conclusio; quia si uoluntas posset cogi, maxime per actum uelle, aut nolle: quem in ea deus causaret; & tanquam causa totalis in ea conseruaret; sed hoc non: ergo. Consequentia nota cum maiore. Quia actu a se elicito uoluntas non cogitur: cum omnẽ talẽ secũdũ propriã potentiã naturalẽ elicit. Minor probatur: qa illũ actũ a deo causatũ, nõ recipit cõtra naturalem inclinationem; ergo nõ uiolenter. Añs patet: quia nullũ actũ recipit uiolenter; quẽ potest recipere naturaliter; sed omnẽ uolitionẽ põt accipere naturaliter; quia omnem potest ꝓducere naturaliter; sed quãcũq; potest elicere naturaliter, põt etiã recipere naturaliter. ¶ Itẽ uolũtas nõ inclinatur ad cuiuscũq; uolitionis oppositum naturaliter, ergo nullã recipit uiolenter. ¶ Nec ualet dicere, ꝙ licet nõ recipiat uiolenter; tñ per eã uiolenter tẽdit in obiectũ, quia nõ est a se elicitus. ¶ Item quicqd accidit uolũtati cõtra uelle ipsũ uiolentat; sed uolũtas dãnati põt uelle se nõ habere talẽ actũ a deo in eo causatũ. Item ꝑ illũ actũ uolũtas necessitatur: ergo cogitur. ¶ Primũ nõ ualet, quia existente uolitione in potentia a quocũq; producatur per eã uolũtas æquẽ tendit in obiectũ. sicut uisionem in oculo existente, siue sit in increata siue a potentia, & obiecto producta: per eam oculus uidendo tendit in obiectũ. Implicat enim uelle respectu alicuius obiecti esse in uoluntate; & uolũtatem nõ uelle obiectũ. In eo autem, ꝙ uult: non uiolentatur. ¶ Secundũ etiã nõ probat: quia existente uolitione in uoluntate, nõ potest uoluntas simul oppositũ uelle: uel actum repugnãtem habere. Sed actus illi de quibus arguitur formaliter repugnãt; ut uelle, & nolle eiusdem. Nec tertium; quia stant simul, ꝙ uoluntas per actum a deo in ea causatũ necessitatur; ita ꝙ illo stãte nõ põt in eius oppositũ. Et ꝙ illũ actũ a deo cõseruatũ in ea nõ possit remouere. Nõ tñ cogit: quia stante illo actu uolens ꝑ eũ tendit in obiectũ: non minus, quã si esset per seipsam elicitus.

¶ Quarta cõclusio: quãuis uolũtas angeli tã cõfirmati, quã obstinati, quantũ ad omnẽ actũ a se elicitũ, sit libera tertio mõ: nõ tñ ad oẽm actũ, quẽ recipit immediatẽ a solo deo. Probat: qa respectu cuiuslibet actus eliciti habet se cõtingẽter; qa põt elicere, uel nõ elicere, nõ aũt ad actũ a solo deo causatũ; illũ enim nõ potest nõ recipere; neq; per eũ receptũ nõ tendere in obiectũ. ¶ Ex quo patet, ꝙ cõfirmatio, & obstinatio tollit libertatem arbitrij illo tertio modo, quãtũ ad actus a deo immediatẽ causatos; nõ autem quantũ ad alios a uoluntate eliciendos. Vnde quantũ ad actũ beatificum, boni non sunt liberi. Et neq; mali quantũ ad actum, in quo essentialius consistit miseria. Sunt aũt liberi quantũ ad alios: ut illa ad ministrandũ nobis, & ad custodiã nostri: illi ad tentadũ. Tales sũt oẽs actus accidentaliter se habẽtes miseriã, uel beatitudinem: hoc est, sine qbus manere põt beatitudo in cõfirmatis, & miseria in obstinatis. Cõcl.4. M

¶ Quinta cõclusio. Sicut libertatem in bonis per cõfirmationem reddit liberius, & eleuat: ita in malis per obstinationem deprimit. Prima pars patet: quia per cõfirmationem assequit cõfirmatus plures modos libertatis. s. a culpa, a pena, a miseria. Etiam quo ad tertium libertatis modum; quia minus põt quantũ ad actus multos impetratos, impedire a causis extrinsecis propter Cõcl.5.

propter confirmationem in bono, quã añ. quia ad actus indecentes, imperfectos, minus impedientes: nec cogi nec allici possunt sicut ante cõfirmationẽ. Possunt ergo in quoscunque actus bonos sine ipedimẽto. Scdapars patet: qa per obstinationẽ tollitur ab eis libertas prima; qa abducunt alias addicũtur ppe tuę seruituti culpæ, & penę. Nec quo ad tertium modũ possunt assurgere in bonas uolũtates sed tãtũ ad malas depsi, ad quas eliciendas sunt m.lè liberi.

¶ Quãtum ad tertiũ articulũ, est dubiũ. Arti. 3. Dub. 1. Vtrũ aliquis locus sit dæmonibus discõueniens, & penalis. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quia de pęnis dãnatorũ hominũ N & demonũ magis pertinet ad dis. xliiij. li. iiij. Vide pro illo dubio Ockã. q. xix. scdi. & i. quodl. q. xix. Dicit ergo, q nullus locus est cõueniens, uel discõueniẽs naturę spũs separati tanquã eius saluatiuus, uel corruptiuus; quia quãtũ est ex ipso, natura sua equaliter oẽm locũ respicit. Locus tñ aliquis dr cõueniẽs, uel discõueniẽs in ordine ad uolũtatis actũ. Vnde locus, in quo uult esse, dicitur cõueniens, & in quo uult nõ esse, discõueniẽs. Vñ neq; ignis; neq; aer ille caliginosus, quo detrusi sunt, eẽt demonibus discõueniẽs, nisi p quãto nolũt ibi esse, & ibi detineri. Locũ tñ istum in quo detinentur maximẽ odiũt; quia intensissime ibi detineri nolunt. Tũ quia appetit diabolus liberũ usum potẽtiæ suę: ut sicut natura sua est indifferens ad quodcunque corpus, sic possit se facere præsentem cuicunque corpori. Intendit autẽ hũc appetẽdi actũ supbia; cõsummat inuidia, ppter quã nusquã uellet determinatẽ esse propter sententiã, & actionẽ diuinã. Istud autẽ nolle, & apprehẽsionẽ noliti sui. s. detẽtionẽ in hoc loco potestate diuina, quã summe odit, sequitur grauissima tristitia: tanto grauior quãto nolle est intẽsius; & apprehensio noliti certior. Hoc autem nolle: & hæc apprehensio noliti, non est in potestate dęmonis: quia conseruatur a solo deo in pœnam sui peccati: & ideo grauiorẽ tristitia. Nec tñ ęqualis est tristitia in omnibus: sicut nolle nõ est æquale in omnibus. Intenditur enim proportionaliter peccato, quo illam pœnam meruerunt. Sicut enim actus nolendi non est in potestate eorũ: ita nec modus eius, & intẽsio. Et ideo est probabile q immediatẽ causetur a deo. ¶ Sed di. Locus ille s. caliginosus aer, cõueniens est tentationi hominũ, quã uolũt: ergo uidetur, q locũ istũ uelint, & delectentur in eo propter hominum tentationes, in quo rum uictoria delectantur. ¶ Item si locus ille est in eis disconueniens propter pœnam peccati: posset eis etiam esse inconueniens sine peccato precedente: quia quicquid deus positiuum facere põt cum peccato alterius: potest etiam facere sine peccato, & sic locus esset discõueniens, uel conueniens ratione naturę: & non tãquã in pęnã peccati.

¶ Ad primũ dr, q etsi dęmones uelint tẽtai hoies: & uelint uincer; nõ tñ de sua uictoria delectãtur, aut gaudet. Quia sicut ois dolor, & tristitia repugnat beatitudini: ita oẽ gaudiũ, & lętitia miseriæ. Et licet gaudiũ sequatur naturaliter apprehẽsiouẽ uoliti; nõ tñ sequitur in dęmonibus: quia deus nõ concurrit ad delectationis productionẽ. Si quidẽ sicut delectatio realiter distinguitur a uolitione; ita põt deus cõcurrere ad actum uolendi causandum in uoluntate dęmonis, absque hoc, q cõcurrat ad causandum delectationem in eodem. Et licet uelint homines tẽtare: nolunt tñ esse in loco etiã tẽtamini apto: eo mõ quo ibi sunt. s. cõtra libertatẽ suę motiuę potẽtię: & tanquã in carcer, & in pęnã pcti: & a deo hoc agẽte. ¶ Ad scdm dicitur, q locus ille nõ est eis discõueniẽs precise: quia peccauerunt; sed quia est inflicta pęna, ppter pctm; & formaliter quia nolũt ibi esse: & cõtra hanc uoluntatem detinentur sicut in carcere. Et licet omnia illa positiua posset deus facere si peccatum non præcessisset: & esset tunc ęquẽ afflictiuũ; tamen nõ meretur dici pęna, quia pęna cõnotat afflictionis correspondentiam ad peccatũ pręcedẽs: sicut etiã afflictio brutorũ

propriè non potest dici pęna. Tamen de potentia ordinata non infligit deus pęnam, nisi pręcesserit culpa. Vel in eo, cui culpa imputatur; ut in nobis. Vel in alio; ut in christo qui pęnã sustinuit; non propter sua; sed propter nostra peccata. Et tantum de illa quæstione.

DISTINCTIO. VIII.

GIT supra de cõuersione, & auersione angelorum. In sequenti .iiij. distinctione agit de uariis habitudinibus, distinctionibus, & officijs eorundem. Et primò de habitudine eorum ad sua, uel aliorum corpora distinctione præsenti. Secundò quantum ad eorum distinctionem, & ministeria. In hac ergo distinctione inquirit, an sint corporei; an assumant corpora. De apparitionibus corporalibus quo deus, uel angeli apparuerunt patribus. De illapsu quibus in existunt mentibus hominum, uel eorum corporibus. Cuius sententia in his tribus colligitur conclusionibus. ¶ Prima cõclusio. Probabile est angelos esse natura incorporeos; assumere tamen quandoq; corpora suis actionibus, & ministerijs congrua. ¶ Secunda conclusio. Etsi deus quandoq; incorporeis figuris per se uel angelos in eius loquẽtes persona apparuit: uiatoribus tamẽ suam propriam speciem non ostendit. ¶ Tertia conclusio. Dęmones nec mẽtibus, nec hominum corporibus substantialiter illabuntur: eis tamen per malitiæ effectum iunguntur, & per eorum prohibitionem expelluntur.

QVAESTIO. I.

A 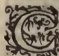

IRCA hanc distinctionẽ mouetur hęc quæstio prima. Vtrum angeli naturaliter incorporei possint assumere corpora, & in eis exercere opera uit r. In questione erunt quatuor articuli. Tres secundum tria, quæ tanguntur in titulo. Quartus mouet dubia. ¶ Quantum ad primum quęritur, utrum angeli sint corporei, quod nihil aliud est quęrere, quã utrum angelus sit natura composita ex quodam potentionali, materiali & perfectibili, & formali illi inhęrente, eamq; perficiente: sicut homo componitur ex materia, & forma intellectiua eam inhęsiuè perficiente. ¶ Secundò notandum, ꝙ olim fuit hæc quęstio multum dubia, diuersis doctoribus diuersa de ea sentientibus, ut tangit magister in textu. Vnde uidentur quidam tenuisse partem affirmatiuam; nihilq; esse simpliciter incorporeum, præter solum deum. Ad hoc allegatur illud Orige. in periarch. Solius dei .i. patris, & filij, & spiritus sancti illud propriũ est: ut sine materiali substantia, & absq; ulla corporeę adiectionis societate intelligatur existere. ¶ Itẽ illud Bern. homil. vj. super can. Demus deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem: cuius natura sola neq; propter se, neq; propter alium, solatio indiget instrumenti corporei: liquet autem omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. ¶ Item illud Grego. in homil. epiphanię: ubi nominat angelum rationale animal. Animal autem compositum est, & corporeum. ¶ Item ex Augu. ea quæ magister allegat in textu. ¶ Sed oppositum nunc cõmuniter dicunt omnes doctores concorditer: cui etiam uidetur magister consentire. ¶ Vnde secundũ hoc ponitur hæc conclusio ad illum articulũ. Angeli tã boni, quã mali sunt naturaliter incorporei, & immateriales: ita ꝙ nõ habent corpora sibi unita tãquã partẽ sui essentialẽ. Probatur cõclusio auctoritate, & ratione. Auctoritate beati Diony. de diuinis nominibus c. iiij. circa principiũ. Intelligibiles omnes spiritualesq; substãtię uelut incorporales, & omni materia carentes intelligũtur. Ad idẽ plura adduci possunt ex libro de cęle. hierar. Itẽ Damas. diffiniẽs ange-

Artic. 1
Nota. 1
Nota. 2
Concl.
B

in dicit. Est substantia intelligibilis incorporea. Et addit ad hoc Richar. signũ, ꝙ corpus modicę quãtitatis a maxima multitudine demonũ obsidetur. Vnde legitur Mar. v. ubi dicitur ex persona demonis. Legio mihi nomen est. Continet autẽ legio secundũ Richar. 6666. Si ergo corpora haberẽt dęmones: tot nullo modo intrare possẽt corpus humanũ tã modicũ. ❡ Itẽ consonat ratio, quia creatura aliqua est mere corporalis; ut elementa, & mixta nõ uiuẽtia. Aliqua est cõposita ex spirituali, & corpore; ut homo. Ideo etiam erit aliqua creatura purè spiritualis; alioquin modi essendi in creaturis nõ essent cõpleti. ❡ Item creatura merè spiritualis perfectior est corporali, & cõposita ex corporali, & spirituali. Si ergo illa deficeret, in uniuerso deficeret nobilissima creatura, & esset creatura quasi acephala carens digniori sua parte. Ad Origenẽ dicitur, ꝙ Orige. in illo sicut in multis aliis sequens antiquorũ philosophorũ opinionẽ deceptus est; ita dicit beatus Tho. ❡ Ad beatũ Bern. dicitur, ꝙ aliquid dupliciter dicitur esse incorporeũ. Vno modo, quod nõ indiget solatiõ corporis, nec ꝓpter se nec propter alios, & ita solus deus est incorporeus. Alio modo, quod nõ indiget propter se. Nã quãtũ ad operationes proprias nullo modo corporibus adiuuatur: indiget tamẽ corpore aliquando in ministerio aliorũ, seu propter alios. Sit angelus cũ mittitur, indiget, quandoq; corpore propter eos, quibus mittitur: & illo modo angeli sunt incorporei. Primo modo accipit beatus Bern. ut patet ex cõtextu uerborũ suorũ. ❡ Ad beatũ Greg. dicitur, ꝙ accipit animal rationale trãsumptiuè pro omni illo, quod habet rationẽ siue intellectũ. ❡ Ad auctoritates beati Augu. quas magister allegat, soluit ipse dicens eũ locutũ secũdũ aliorũ opinionẽ: nõ propriã. ❡ Quantũ ad articulum secundũ nota, ꝙ sicut colligitur ex dictis doctorũ Alex. Sco. Tho. & aliorũ: spũm assumere corpus, est spiritũ coadsistere corpori diffinitiuè ut motorẽ intrinsecũ mobili tãquã instrumẽtũ ad sui, uel dei repræsentationẽ. ❡ Dicitur primò in hac descriptione coadsistere corpori: in hoc enim dicitur spiritus assumere. i. ad se assumere corpus: quia coniũgitur ei per indistantiã localẽ non solũ per operationem. ❡ Et additur diffinitiuè, ad excludendũ deum, qui licet apparuerit patribus in figuris corporalibus: Abrae i tribus uiris, Moysi in igne, populo in nube &c. Illa tamẽ corpora nõ assumpsit deus, alioquin cũ omnibus sit intuitiuè pręsens; & omnia operetur in omnibus, omnia corpora assumeret; & maximè in omnibus, in quibus se manifestauit creaturæ rationali; & ita assumeret corpus pręedicatoris uerbũ dei prędicãtis. Nec dicitur assumpsisse colũbæ specię; in qua apparuit spiritussãctus. Nec stellã magis apparentẽ, nec igneas linguas, nec ignẽ in rubo, aut in monte Sina. Sed omnes illę apparitiones factę sunt per angelos huiusmodi corpora figuralia assumẽtes; & in persona dei loquentes. Vnde Aug. ij. & iij. de trin penè per totũ materiã illam disputãs ostendit. c. xj. tertij omnes illas apparitiones: in quibus manifestè scriptura deũ apparuisse, & locutũ fuisse patribus, & populo: dicit angelorũ (in persona dei loquentiũ) ministerio factas. Vnde ait. Illa omnia, quę patribus uisa sunt; cũ deus illis secundũ dispensationẽ suam tẽporibus congruã pręsentaretur: per creaturam facta manifestũ est. Et si nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit: per angelos tamẽ esse facta non ex nostro sensu dicimus. Extat enim auctoritas diuinarum scripturarum, unde mẽs nostra deuiare non debet. Et deinde prosequitur auctoritates illud probãtes apostoli .s. ad Heb. & ex actibus apostolorũ, ac libris ueteris testamenti: per totum illud capitulum. Et circa finem recapitulando dicit. Satis demonstratum est, cum antiquis patribus nostris ante incarnationẽ saluatoris; cũm deus apparere dicebatur; uoces illæ ac species corporales per angelos factę sunt; siue ipsis loquentibus, uel

Artic. 2 C

agentibus aliquid ex persona dei. Sicut etiam prophetas solere ostẽdimus: siue angelis assumentibus ex creatura, quod ipsi non essent: ubi deus figuratè ostenderetur hominibus. Ecce cum dicat angelos assumpsisse figuras, in eis deum apparuisse. Non autem, inquit, illas figuras assumpsisse, cuius mihi (sine temeritate loquor) alia ratio non apparet, nisi quia angeli huiusmodi corporalibus figuris coexcitet unt diffinitiuè, non autem deus. Et propter hoc puto Sco. addidisse hãc dictionẽ diffinitiuè. ¶ Dicitur cõsequenter in descriptione; ut motorem intrinsecũ mobili, ad designandum, ꝙ assumptio illa non est per informationem, sicut anima assumit. Nec per hypostaticam unionem, sicut uerbum assumpsit humanam naturam; sed dũtaxat per motionem, & usum corporis ad operationẽ: sicut artifex utitur instrumento. ¶ Additur ad sui, uel dei repręsentationem .i. significationem. Hoc uerum est de angelis bonis tantũ; quia mali sępe assumunt corpora non propter dei repręsentationẽ; quia nõ propter solũ motũ spiritus dicitur assumere corpus; alioquin intelligẽtia motrix orbis assumeret orbẽ. Et sicut Alex. dicit: si moueret magnã turrim, illam assumeret, quod nõ conceditur. Et in hoc etiã tangitur causa finalis huius assumptionis. Nã secundũ sanctũ Bonauent. angeli nõ indigent solatio corporis propter se: sed ut nobis congruẽtius condescendãt: indigent solatio .i. adiutorio. Indigent, inquã, ad aliquas operationes exercẽdas, indigẽt ad seipsos manifestãdos; indigẽt ad nosmetipsos lętificãdos, siue cõfirmãdos. Loquitur de bonis angelis. Et ideo assumunt corpora sicut instrumenta, uel organa ad operãdũ, sicut signa ad manifestãdũ, sicut cooperimẽta uel habitacula ad cõseruandũ. Vnde corpus assumptũ coniungitur illi sicut instrumentũ motori, sicut signũ significatori, sicut habitaculũ habitatori &c. Hæc sanctus Bonauẽ.

Not. 2. ¶ Secundò notandum, ꝙ quia finis

D imponit necessitatem his, quæ sunt ad finẽ; ideo angelus assumit corpus prout congruit operationi, & significationi. Vnde non assumit corpus cęleste; quia cęlum non est susceptiuum illorum accidentium, in quibus apparet. Potest autem assumere corpus mixtũ a natura iã formatũ; ut cadauer mortui, uel aliquid tale. Potest etiam assumere corpus nõdum a causis naturalibus causatum, uel formatum; sed quod, quasi tunc dũ uolunt assumere, formatur subito, & completa operatione disparet, sicut fuit de Raphaele Tobię per totũ. & Phanuale. Gen. xxxij. Et de angelo apparẽte Manuæ in specie uiri. Iudicum. xiij. Tunc dicunt aliqui (ut recitat sanctus Bonauent.) ꝙ corpus tale formatur de natura elementari simplici .s. aeris hoc modo. Nam elementum aeris de sui natura est rarefactibile, & cõdẽsabile: si adsit uirtus, quæ hoc possit. Vnde sicut uidemus aquam so .dari in glaciẽ, & crystallum ex frigore; si contingit aliqua uirtute occulta, quæ nos latet, angelum aerem condensare posse secundũ magis, & minus ad uoluntatem angeli operantis. Hoc autẽ corpus cũ condẽsatur, potest suscipere figurã, & effigiẽ talem, qualem uult angelus; & ita corpori organizato effici conforme. Potest nihilominus in una parte condensari plus, in alia minus, in alia minime: & sic conformari neruo, ossi, & carni. Potest ẽt in una sui parte recipere plus de luce, in alia minus, in alia minime, & secũdũ hoc habere in se diuersos colores; & ita corpori humano effici quasi in omnibus cõforme; et ita idoneum instrumẽtũ, signũ & habitaculum: ut ab angelo assumatur. ¶ Alijs tñ nõ placet, ꝙ corpus assumẽdũ sit de simplici elemẽto; sed ꝙ sit ex aere cũ admixtione alterius elemẽti; sicut in nube, quod nõ est corpus plenè mixtũ: habet tñ in se naturam plurium elementorum. Et per hunc modum corpus ab angelo assumptum principaliter ab aere putatur esse formatum, concurrẽte ad hoc natura alicuius uaporis terrestris, uel aquosi: quo faciat tam ad uarietatem con-

densationis, quã ad multiformitatẽ coloris. Hãc aũt nõ oportet angelũ de lõginquo mendicare; cũ aer ꝑ magna sui parte mixtus sit uaporibus. Non est ergo corpus assumptũ ab angelo mixtum plena mixtione. Tũ quia tale corpus nõ posset tã subito generari, aut formari, quia non esset natum generari nisi secundum determinatum processum naturę. Nam si appareret in corpore hominis non prius geniti ꝑ naturã: illud corpus nõ posset gnrari nisi in matrice. Nec põt dici, ꝙ angelus subito inducat illã formã in materiã; quia nõ põt naturalem formam inducere; sed tãtũ põt actiua, & passiua consequẽter applicare & corporibus cęlestibus in situ cõuenienti approximare; ut inducatur forma qualis nata est a talibus agentibus particularibus induci. Itaque corpus quasi qđ subito formatur resoluitur: est mixtum imperfecta mixtione, qualis potest induci ab agentibus naturalibus; quasi subito facta approximatione elementorum; ita ꝙ magis assimilatur impressioni, quæ est imperfectè mixta. Cuius signum est (dicit Sco.) quia quando disparet tale corpus: nõ remanet aliquid talis corporis, in quod esset naturaliter resolubile immediate corpus assumptũ: si fuisset ꝑfectè mixtũ. Corpus enim humanum si esset perfectè mixtum, non

Cõclu. esset natum redire nisi in cadauer. ❡ Il-

E lis prę̃missis est hæc conclusio: quo ad illum articulum responsalis. Angeli tam boni, quàm mali possunt assumere corpora in quibus apparẽt homini. Ista cõclusio manifesta est ex scriptura utriusque testamẽti. Vbi habetur angelos in humanis corporibus apparuisse. Ad illa corpora angeli habebant specialem coniũctionẽ; alias non magis apparuissent angeli, quã alia creatura. Nõ autẽ fuit illa cõiunctio tanquam formę ad perfectibile: nec tanquam suppositantis ad naturam suppositatam; ut patet ex illo articulo. Nec alia dari potest nisi motoris, & mobilis: & talis qñ fit ad significandum sui uel dei præsentiam est assũ

Attic. 3 ptio: ergo. ❡ Quãtũ ad tertiũ articulũ:

de operationibus, quas operãtur in corporibus assũptis: supponit, ꝙ multiplex F

est opatio. Quędã ad locũ, quę uocatur motus localis. Alia ad formã absolutã. & hæc est multiplex secundũ multiplicitatẽ formarum. Nã sunt formę nõ uitales: similiter quędã uitales. Et harũ aliquę sunt uegetatiuę potentię tantum, alię sensitiuæ, alię potentię intellectiuę. Formę, ad quas est operatio uegetatiua sunt formę substantiales totales, ad quas est generatio. Vel pertiales, ad quas est nutritio, uel augmentatio. Formę potẽtię sensitiuę, & intellectiuę sunt formę accidentales. s. cognitionis sensitiuę & intellectiuę. ❡ Secũ hec po Cõcl. 1.

nũt cõclusiones: & primo de motu locali. de quo est hæc cõclusio prima. Oẽm motum localem potest causare angelus in assumpto corpore secundum speciem: & ita motum membrorum palpebrarum, manuũ, pedum, linguę &c. motũ etiam inspirationis, & respirationis: etiã motũ qui uidet esse progressiuus. Probatur cõclusio: quia nõ est aliquod corpus ita imperfectũ in uniuerso, quin habeat in uirtute sua actiua aliquod ubi ut patet de grano respectu cẽtri. Ergo multo magis habet hoc angelus respectu corporis assumpti. Non enim negãdũ est a perfectiore, qđ cõuenit imperfectiori: cũ semper dignificãda sit natura. Quod uerũ est de his, quę nõ importãt imperfectionẽ: quale est mouere: quod etiam deo cõuenit. ❡ Secunda cõ Cõcl. 2.

clusio. Angelus in corpe assumpto non G

põt in opatiões uitales potẽtiæ uegetatiuę. Probat tã de ope nutritiõis, & augmẽtationis, quã gñationis. De primis duobus patet: qa illa opa nõ pñt eẽ nisi cõpositi substantialis: in quo forma uiuẽs ꝑducit partialẽ formã eiusdẽ rõnis in materia nutrimẽti &c. sed ibi nõ est cõpositũ uiuẽs; nec forma uegetatiua: ergo. Sed nec angelus in materiã exteriorẽ põt ducere quãcunque formã absolutã materialẽ: põt tñ applicare passiua actiua, ut pbat magister d. vij. In corpore autem assumpto nihil est actiuum formę uiuẽtis: neq; cõuersiuum nutri-

menti in substãtiã aliti. Similiter in opere generationis; quę fit p decisionẽ seminis a uiuẽte: in quo est uirtus formatiua fętus &c. requiritur compositũ uiuẽs, de cuius nutrimenti tertię digestionis superfluo, pducitur semen &c. quę omnia deficiũt in corpore assumpto p angelum. ¶ Et dicitur notanter, ꝙ non potest in operationes uitales; quia angelus potest in comestionẽ, q̃ pręcedit nutritionem. Illa.n. non est nisi diuisio cibi per motũ localẽ maxillarũ, & traiectio eius in uentrem similiter per motum localẽ. Et tunc potest fieri exhalatio, & resolutio in humores, uel elemẽta. Illi enim motus, locales non possunt fieri circa assũpta corpora uirtute acti ua angeli. Vnde dixit Raphael Tobiæ. xij. Videbar quidem uobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili & potu, quæ ab hominibus uideri non potest, utor. Si quidem uisus fuit cibum masticare, & traijcere: sed conuersus nõ fuit in corpus uiuens. Et licet non possit fieri uera nutritio, posset tamen fieri iuxta positio elementi per angelum: quod potest subito imperfectè misceri, si uellet: ut sic apponendo corpori appareret augmentari, & crescere. Sic etiã potest dęmon alicui succumbendo in assumpto corpore in specie mulieris alicuius semen suscipere, & seruare illud in sua naturali qualitate conuenienti naturali generationi, quousque transfundat illud in matricem alicuius fęminę ipsi incubando: & per hunc modum fęminas impgnare. Vbi nihil facit, nisi ꝙ primò recipit semen a uiro ei in specie fœminæ succcumbendo: & postea mouet illud localiter transfundẽdo in fœminę matricem ei incubando. Et sic si semen illud receptum, & transfusum non amittit suam uim naturalẽ, & qualitatem conuenientem; potest per ipsũ fieri conceptio, & generatio: ac si primò de uiro a cuius corpore decisum est immediatè transfusum fuisset in fœminam illã. De hoc beatus Aug. xv. de ciui. dei. c. xxiij. dicit. Quoniam creberrima fama est: multique se expertos, uel ab eis, qui experti essent, de quorũ fide dubitandum non est, audisse cõfirmãt, syluanos atque faunos (quos uulgo incubos uocant) improbos sępe extitisse mulieribus, & earum appetisse, & peregisse cõcubitum: & quosdam dęmones, quos dusios galli nuncupant: assiduè hanc immunditiam, & tentare, & efficere: plures talesque asseuerant: ut hoc negare impudentię uideatur. Hæc ille. Et hoc modo attribuitur angelo: non quidem bono. (Absit enim ut tam uilibus se immisceat) sed malo generare, non ꝙ de sua substantia generet; sed quia constituendo se primo succubum deinde incubum semen receptum transfundit. Nec dęmon sic pater est pueri geniti, sed uir a quo decisum est illud semen: & a dęmone succubo receptum. Et ita intelligenda sunt, quę de incubis & succubis in historijs, & sanctorum legendis leguntur. ¶ Tertia conclusio. Angelus in assumpto corpore non potest producere actus potentię sensitiuę: cognitiones, scilicet & appetitiones: hoc est neque uisionem, neque auditionem &c. Patet: quia illi actus requirunt animam sensitiuam tanquam principium actiuum: & organum perfectè mixtum corporis uiuentis tanquam subiectum: uel totum compositum ex potentia, & organo. Talia autem deficiunt in corpore assumpto: ergo. ¶ Quarta conclusiõ. Omnes cognitiones, quas angelus habere uidetur per membra, seu partes assumpti corporis: non sunt nisi cognitiones intellectiuę, quas etiam habere posset corpore non assumpto. Patet: quia mouendo linguam, uerba format, quibus loqui uidetur. & per hæc uerba conceptus suos aliis exprimere. Percipit etiã uoces loquentium: & intelligit sermones eorum, quæ sine cognitione fieri non possũt. Hæ autem cognitiones in angelo non sunt sensitiuę: ergo sunt intellectiuę. Tenet consequentia a sufficienti diuisione. Et antecedens patet per conclusionem præcedentem. Hæc sunt de intentione doctorum cõmuniter Alexan. Tho. Sco. Bonauen. &

Cõcl. 3 H

Cõcl. 4

Arti. 4. cæterorum. Vide ad idem Ockam. q.
Dub. 1. xx. secundi libri. ¶ Quantum ad arti-
I culum quartum mouentur aliqua du-
bia. Primum cõtra conclusionem secú-
dam articuli tertij. Nam angelos ueri-
tatis non decet fictio: sed si in corpo-
re assumpto, quod apparet uiuum non
operarentur opera uitę uerè: sed tan-
tum apparenter esset fictio. Item in ope
ribus angelorum non debet aliquod es-
se frustra. Frustra autem in corpore as-
sumpto essent aures, &c. nisi per illas sen
tiret. ¶ Ad primum dicitur negando, ꝙ
sit fictio in eo, ꝙ angeli in assumpto
corpore apparenter, & non uerè opera
uitę operantur. Fictio enim est signum
falsi; ut quando aliquid adhibetur ad si-
gnificandum aliquid uel aliqualiter. s.
quod uel qualiter nõ est. Quandocun-
que autem est correspondentia seu ad
æquatio signati ad signum: ita ꝙ res si-
gnificatę ita se habent sicut significan-
tur: non est fictio: licet signum sit al-
terius naturę, quàm significatum. nam
uocibus quę accidentia sunt significa-
mus substantiam. Et sicut cum aliquis
gestu corporis significat qualitaté men
tis alterius, cuius personam induit; li-
cet in eo non sunt qualitates mentis,
quas figurat, non tamen ibi est fictio.
Sic intelligibilia sub figuris sensibilibus
propter similitudinem quandam siue fi-
ctionem significamús: licet intelligibi-
lia non sint sensibilia. Ita non repu-
gnat ueritati sanctorum angelorum, ꝙ
corpora assumpta apparent uiuentia: li-
cet non sint. Non enim assumuntur ad
repræsentandum uitam ipsorum cor-
porum; sed ad repræsentandum præsen
tiam angelorum qui uerè uiuunt. & ut
per similitudinem humanorum operũ,
designentur proprietates, & opera an-
gelorum siue earum rerum, ad quas re-
prę senrandas corpora assumit. sic an-
gelus Raphael loquebatur Tobiæ appa
renter comedit. & bibit &c. Ut per hoc
se exhibuerat cõg uum itineris socium,
& ductorem: ac diuinam misericordiam
ei impensam manifestaret; ac in multis
K instrueret. ¶ Per hoc patet responsio ad
secundum. Ad quod dicitur, ꝙ mem-
bra in corpore assumpto non sunt fru-
stra: licet per ea uitalia opera angeli nõ
exerceant: quia ad hoc non sunt assum
pta; sed ad significandum proprietates
angelorum: & ad congruam informa-
tionem eorum, ad quos mittuntur. Non
est enim figura oculi in assumpto corpo
re ut per ipsum angelus uideat: sed ut
significet uirtutem cognitiuam angelo
rum. ¶ Secundò dubitatur. Si come- Dub. 2.
stio angelorum non fuit uerè operatio L
uitalis; tunc comestio christi cum disci-
pulis non fuisset probatio sufficiens ue
ræ resurrectionis: cum tamen ad hoc
christus cum discipulis comedit, ut se
uerè resurrexisse ad uitam comproba-
ret. ¶ Pro illo dubio uide Augu. episto-
la. xlix. & est ad Deo gratias. de sex quę
stionibus in. q. j. Respondet Sco. dist. il-
la: ꝙ ad probandum resurrectioné chri-
sti ueram sunt multa alia argumenta effi
caciora in euangelio: cum quibus &
comestio christi satis probat ueram re-
surrectionem, etsi non per se tantum.
¶ Vel dicitur secundum eundem, ꝙ co
mestio christi fuit uera comestio or-
dinata ad ueram nutritionem: quia
Sco. non reputat inconueniens, ꝙ
corpus gloriosum possit cõuertere cor
pus non gloriosum in ipsum: sicut cor-
pus non gloriosum esse simul potest cũ
corpore glorioso; nec propter hoc est
corruptibile, ꝙ potest aliquid conuer-
tere in se. Posset enim deus corpus glo-
riosum facere in minima quantitate: &
augere illud per comestionem; nec ta-
men aliquid corrumperetur de nutrimé
to, & aucto. Hæc Sco. Illa enim nu-
tritio; & augmentatio non fieret per
susceptionem nutrimenti in poros per
resolutionem partium corporis glorio
si causatos: cum corpora gloriosa sint
incorruptibilia. Nec fieret ad restaura-
tionem deperditi: sed fieret per appo-
sitionem nutrimenti, & eius conuer-
sioné in corpus gloriosum. Sed de hoc Dub. 3.
alibi. ¶ Tertiò dubitatur. Quare Abraã M
angelis sibi apparentibus cibos obtulit;
cum sciret angelos escis non indigere;

& illos intelligeret esse angelos. Quod ex eo patet: quia eos adorauit. Respondet Alex. de Hal. par. ij. q. xxxiiij. membro. vj. ꝙ Abraam primò putabat eos esse homines, & cibo indigere: propter quod cibos obtulit; sed postea cognouit eos esse angelos; dum se ad Sodomæ subuersionem descendisse declarabant: ut habetur Gen. xviij. ¶ Et si replicatur, ꝙ prius adorauit, quàm cibum obtulit: & ita prius eos fuisse angelos recognouit. Dicendum, ꝙ illa adoratio non fuit latria, quę deo offertur; nec dulia, quę angelis exhibetur: sed dulia, quę exhibetur hominibus reuerentię causa. Vnde cum adorauit eos Abraam: nondum cognouit, ut angelos: sed adorauit ut homines quos uidit in reuerenda persona. Postmodum autem intellexit eos angelos: & deum in eis apparuisse; unde trinitatem in unitate cognouit; ut dicit Augu. in lib. de trini. Vnde de ipso canitur. Tres uidit, & unum adorauit. Cum scilicet dixit. Loquar ad dominum deum meum; cum sim puluis & cinis. ¶ Vltimò dubitatur.

Dub. 4. N Vtrum angelus ad hoc, ut loquatur indigeat plectro linguę assumpti corporis. Respondetur secundum Alexan. ubi supra. q. xxxv. circa fi. ꝙ angelus potest formare uoces sensitiuas in aere sine lingua, & instrumentis corporeis ad hoc a natura determinatis. Quod patet: quia uoces in pręceptorũ datione Exo. xx. angeli formauerunt: sic in baptismate, & trãsfiguratione Mat. iij. & xvij. audita ex uox. Hic est filius meus dilectus &c. Similiter loquebarur per asinam Balaam, cuius tamen lingua non fuit aptũ instrumentum ad loquendum. Vnde licet sint certa instrumenta ad uocem articulatam formandam necessaria s. lingua, palatum, dentes &c. Verum est ad formandum uocem ab homine; hoc est: hęc instrumenta sunt necessaria homini: sed non angelo. Nam quod agit anima corpori coniuncta per organum corporeum: hoc facit spiritus separatus sine organo corporis assumpti: licet angelus formans uoces, non facit eas sine fractione aeris, uel alterius medij. Sed frangere potest aerem, uel aliud mediũ sine corporis assumptione: sicut homo citharizat sine uocali sono. Et tantum de hac quæstione.

QVAESTIO. II.

CIRCA tertiam conclusionem textus quæritur. Vtrũ demones humana corpora possidètes illabantur animabus, & suis præstigijs illudant humanis sensibus. ¶ In quęstione erunt articuli tres secundum tria; quę quæruntur. Primus de obsessione corporum. ¶ Circa quam aduertendum post sanctum Bonauen. ꝙ demones per naturæ suę subtilitatem, & spiritualitatem possunt naturaliter quæcunque corpora penetrare: & in eis sine aliquo obstaculo impedimenti subsistere: nulla enim corporalis dimensio impedit spiritum. Non enim naturę substantiarum in genere, seu uniuersaliter: sed naturę corporum dimensionatorum extra se existentium repugnat penetratio: nullum ergo corpus obstaculum spiritui præbere potest. Sed sicut lumen penetrat aera usque ad profundum, & ibidem manet: ita spiritus corpus humanum subintrare potest: & in eius interioribus habitare. ¶ Possunt etiam dæmones ratione suæ naturalis potẽtię corpora, in quibus sunt: commouere, & turbare, uexare, ac affligere: & naturales operationes talis hominis impedire: nisi prohibeantur à superiori uirtute: & dum hęc faciunt deo permittente, dicuntur corpora obsidere. Permittit autem deus huiusmodi fieri siue ad gloriæ suæ ostensionem in potestatiu i eorum electionẽ: siue ad peccati punitionem: siue ad peccantis correctionem: siue ad nostram erudi tionem. Sed ex qua illarum causarum hęc determinatè deus permittit, hoc latet humanam industriam: quia iudicia dei occulta: certum autem, ꝙ non permittit iniustè: nec sine causa. ¶ Quibus premissis, est hęc conclusio. Dęmones

Marginalia: A; Arti. 1. Nota. 1.

nes dum non prohibentur a superiori uirtute: possunt humana corpora substantialiter subintrando obsidere. Probatur multiplici auctoritate scriptura attestante: demones eiectos a corporibus a Christo, & Apostolis, non autem ei iciuntur nisi prius inhabitent, & obsideat: ergo &c. Item Augu. in lib. de diuinatione dictionum loquens de dæmonibus ait. Suadent miris, & inuisibilibus modis per illam subtilitatem suorum corporum hominum corpora non sentientium penetrando. Si ergo potest corpus penetrare; potest etiam ibi quiescere: ergo potest inhabitare. ❡ Item constat, quod aliqui a dæmonibus obsidentur, aut, ergo, quia dæmon habet in eis effectum, aut quia est in eis secundum substantiam. Si primum; ergo omnes peccatores essent obsessi a diabolo: quod falsum est. Ergo secundum. s. quod quia sunt in eis secundum substantiam, obsessi dicuntur. ❡ Ex hoc colligitur, quod obsessio dæmonis dicit intimam, & substantialem præsentiam dæmonis corpori humano. Præsentia intima dicit præsentiam indistantem, & penetratiuam substantialem tamen. An autem etiam dicat operationem eius in corpore ipsum conturbando, impediendo, & affligendo, dubium est, consistit autem in acceptione termini. si quidem intima dæmonis præsentia cognosci nõ potest ab homine, nisi per aliqua eius
C opera in corpore. ❡ Sed contra hanc cõclusionem uidetur esse illud. quod dicitur in glos. super illud Psal. Dominus in templo sancto suo: quę dicit. Simulacris assidere potest spiritus immundus intrinsecus esse non potest. Si ergo non potest esse intrinsecus in simulacris, multo minus in corporibus humanis. Item Beda super actus. Implet Sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eũ; nec in sensu eius. ❡ Ad illa dicitur secundum Bonauen. Ad primum, quod esse intrinsecum in aliquo potest esse dupliciter. Vel sicut contentum respectu continentis, ut aqua respectu uasis, & sic dęmon potest esse intrinsecus in simulacris. Alio modo esse intrinsecum dicit aliquid quod dicit influit in intima rei, et influendo perficit, & conseruat: & hoc modo non conuenit dęmoni: nec respectu simulacri, nec respectu hominis: & illo modo loquitur illa glos. ❡ Ad Bedam dicitur, quod loquitur de ingressu in hominem, q attenditur ex parte spiritus rationalis: ut patet ex uerbis præcedẽtibus; q̃ et ponit magister in textu. Vult .n. quod nõ ingrediatur mẽtem, de quo statim dicetur. ❡ Quantũ ad scdm articulũ sciendũ quod illabi duo dicit. s. intimã præsentiã eius, qd illabitur, & cui illabitur. Scdo dicit omnimodam, & plenam presidentiã, & dominium illabentis super illapsum: quorum si alterum deest, non est illapsus. Per hoc respondetur p duas conclusiones ❡ Prima est: si dæmon potest esse substantialiter presens, animæ illabi tamen ei est simpliciter impossibile. Prima pars patet: quia dæmon potest substantialiter esse præsens corpori humano ex præcedenti articulo: ergo etiam animę. Tenet consequentia: quia quandocũq; aliqua duo sunt substãtialiter præsentia eidem tertio: illa sunt substantialiter sibi ipsis præsentia: sed tã dæmon, quã anima possũt esse substãtialiter presentia eidem corpori: ergo & sibiipsis. Consequẽtia nota. Maior patet: quia substantialiter sunt sibi præsentia, quorum substantiæ sunt simul. sed si substantiæ aliquorũ sunt simul cum tertio sine indistantia a tertio: sunt etiam simul & indistantia a seipsis. Minor est manifesta de anima, q̃ est substãtialiter p̃sens corpori, qd informat. Patet & de dęmone, quod est substantialiter præsens corpori, quod obsidet ex precedenti articulo. Secunda pars probatur: quia impossibile est dęmonem plene pręsidere, & dominari animę: & in ea opari quicquid uult: quia hoc tolleret ab anima arbitrii libertatem. Item tolleret ab anima presidentiã diuinã. Impossibile est enim plura præsidere uni secundum plenum dominiũ, maxime sibi cõtraria, seu aduersa. ❡ Scda conclusio. Solus deus illabi potest mẽti rationali, siue animę.

Artic. 2 D — Cõcl. 1 — Cõcl. 2

Patet: quia etsi aliqua possunt esse intima animę per localem indistātiā; solus tamen deus habet in mente rationali plenum dominium regitiuum: solus .n. potest impedibiliter in anima producere quicquid uult, atque ab ea tollere, q̄ uult: ergo solus deus illabitur. Tenet cō sequētia ex quid nominis illabi: quod est esse intime pręsens alicui secundum substantiam; & presidentiam, ac plenū dominium regitiuū. ❡ Sed diceres glos. super illud Lucę. iiij. Ecce homo habēs demonium. Intrauerat diabolus, unde exierat Christus. Christus autem exierat, ubi illapsus erat igitur. Respondet ꝙ glo. illa loquitur de ingressu, & egressu non secundum illapsum, uel substantiam: sed secūdum effectū gratię, & malitię. Vnde non uult glos. plus dicere, nisi ꝙ ubi fuit gratia, ibi cooperatiōe diaboli incepit esse malitia: quamuis si intelligeretur de ingressu secundum substantiam: non esset contra conclusionem. Sic tn̄ intelligi nō pōt: quia scdm substātiam etsi ingredi posset dæmon animā; non tamē potest egredi Christus, quia nihil positiuū esse pōt in quo nō sit substantialiter pręsens Christus, q est deus

Arti. 3. infinitus. ❡ Quantū ad tertium articulū uidēdum. Vtrum dęmones suis pręstigijs possunt illudere sensus humanos.

Nota. 1. ❡ Notandū primò, ꝙ accipiendo termi-

B nos proprie: differētia est inter errorē, delusionem, & præstigium. Nā error superius est ad reliqua duo: & delusio superius ad præstigium. Nam omne præstigium delusio; & omnis delusio est error: & non econuerso. ❡ Est autem error generaliter iudicium falsum: quo. s. dissentitur uero, uel assētitur falso. ❡ Delusio, siue illusio est iudicium falsum proueniens ex uariatione circa obiectum, potentiam, uel medium: qua qđ non est apparet. uel res aliter, quā est apparet. ❡ Pręstigium secundū. Alexan. de Hal. par. ij. q. xliij membro. iij. ar. j. dicitur. dæmonis illusio, q̄ non habet causam ex parte mutationis rei; sed tātum ex parte cognoscentis: & hoc siue quātum ad organum, siue ad uirtutem, seu potētiā.

❡ Secundò notandum ꝙ secundū eundē ibidē illusio potest fieri tripliciter. Aliquando sola agitatione hominum ostēdentium, & occultantium: sicut in trāsiectoribus. Aliquando uirtute quorūdā corporum mineraliū, quę cęteris rebus apposita faciunt eam uirtute naturali sibi indita apparere talem, qualis nō est. Sic ēt dicit scūs Bona. ꝙ ex positione candelę, & dispositione paleę apparent esse serpentes operatione naturali. Et his duobus modis fieri potest illusio sine dęmonum cooperatione, quāuis & ipsi his modis uti possunt. Tertio mō fit operatiōe dęmonū; quia res existens nō apparet; uel nō existēs apparet; aut res existentes aliter, quā se habēt apparēt. Noт. 2.

❡ Quō aūt hoc contingat: ponuntur uaríj modi a doctoribus; qui tn̄ ad tres reduci possūt. ❡ Primus modus est p mutationem aliquam in obiecto ostendendo uel occultando propter quod illusus iudicando errat. Primo modo fit illud: ut tactum est ostendendo. Potest enim diabolus formare formas sicut potest diuersarum formarum corpora quasi subito formare, & assumere: ut dictū est. Formas igitur diuersas a se formatas potest uisui obiicere: seu alteri sensui offerre: & illas frequenter mutare. Illas autem formas sensus uolens, nolensque apprehendit. Vnde siue uelim, siue nolim uideo albū debito modo sanis oculis, & dispositis obiectum: oblatum ergo sensui natura apprehendit. Nec diabolus illam uisionem causat in oculo; sed potentia cum obiecto per diabolum oblato. nihil enim refert ad uerā, & naturalem uisionem causandam; a quo obiectum oculis offeratur: nec sic uidendo uisus decipitur circa obiectum propriū: quia taliter est obiectum coloratum album, uel nigrum &c. qualiter iudicat. Sed decipitur circa obiectum per accidens: cum propter formam talem, qualem in re aliqua uel persona esse cognouit: rem aliquā, uel personam, quæ ibi non est. ibi esse iudicat per phantasiam. uel magis per intellectum: ut si formam Petro similem obijcit, iudico me uide-

re Petrum. Et secũdum diuersas formarum oblationes, & mutationes subitas oblatæ formę, iudicat sẽper alia, & alia: & sic deluditur. Sic legitur in beati Hiero. epistolari de santo Hilarione, diabolum se transfigurasse in personas mulierum nudarum &c. Et in miraculis beati Hiero. diabolum se trãsfigurasse in personam syluani. Et Nicetã in personam Simonis magi: ut dicitur in itinerario Clemẽtis. Sic ẽt põt occultare rẽ obiectam, ut non iudicetur esse presens, uel iudicetur alia aliquid inter obiectum huiusmodi, & organum interponendo, quo totum non uideatur; uel inter partem eius magnam, uel paruam: ut aliqua pars occultetur, loco cuius aliquid aliud uideatur: quod tamen pars obiecti iudicetur: & ita res alia iudicetur. Posset etiam propter uariationem, quã causaret in medio, uel lumine multipliciter sensũ illudere, ut aliud iudicaret, quàm esset in re: sicut & nunc sensus propter huiusmodi uariationes frequenter decipitur. Et si ponerentur species ab obiecto multiplicatæ per mediũ ad organum: posset iterũ multipliciter illudere prohibendo specierũ multiplicationem: & sic impediret uisionem: aut species ab alijs obiectis multiplicatas medio ingerendo. Si tamen possent conseruari in medio sine obiecto, quod non creditur: alias multipliciter potest species impedire, aut transmutare localiter: propter quod eiusdem rei non uariatẽ causaretur alia, & alia uisio. Oia .n. illa per solũ motũ localem rerũ, aut specierũ efficere posset. Et horũ modorũ aliquo posset reddere hominem inuisibilem: licet oculis, & prospectui presẽtem. Vide ad hoc Augu. xviij. de ciui. dei. c. xviij. ¶ Secundo modo potest fieri per aliquam mutationem factam circa organũ sensus; nam & humor sanguineus, uel uapor igneus descendens ad oculos, facit res uisis apparere rubeas; & mutatio situs organi facit rem alibi apparere, quàm sit. Quandoq; unam rẽ apparere duas: & ita de alijs. Has organi indispositiones põt dæmon in organo causare per motũ localẽ humorũ uaporis, uel situs. Et per modicam huiusmodi uariationem circa organum obiectũ, uel mediũ uariatur iudicium, & apparet res aliter, quã est. ¶ Tertio modo potest fieri illusio per mutationem aliquam factam in specie, uel habitu in ipsa potentia, aut memoria reseruata, uel reseruato. Intelligo autem per habitum speciẽ derelictum aliquid in potentia cognitiua, uel reseruatiua a cognitione habita ad similem cognitionem motiuam. Illudit hoc modo diabolus non immittendo nouas species, uel phantasmata in potentiam: nisi mediante obiecto de nouo oblato. Sed mouendo species iã habitas. nam cũ phantasmata inexistentia offerunt forti oblatione uirtuti interiori. & cum uirtus interior fortiter illis intendit: similitudo rei uidetur esse ueritas. Quod manifestum est in phrenetico propter ascensum fumositatum ad cerebrum, ex modica occasione exteriori uidetur ei, ꝙ uideat, uel audiat multa, quę nõ sunt p̄sentia. sic p fortem conuersionẽ intentionis phantasma uidetur ueritas. Sic beatus Aug. exẽplificat, ut recitat sctũs Bona. ꝙ quidam tanta conuersione cogitabat cu usdam mulieris imaginem: ꝙ ei carnaliter commisceri uidebatur etiam uigilando. Et sicut in somnio uidetur dormienti, ꝙ uideat, audiat, & sentiat multa in ueritate: cum spẽcies seu phantasmata mota ueniunt ad organa sensuum. Sic dæmon potest phantasmata, & species seu habitus mouere: ipsosq; præsentare potentiæ cognitiuæ: & per hoc imaginationem ad eas conuertere: & per immissionem fumorum spũs animales immutare; & phantasmata diuersimodẽ uariare ac intentioni offerre: & facere diuersa homini apparere. Et hoc modo frequentissimẽ utitur dæmon: ut dicit sanctus Bonauen. Et huius signum est: quia nunquam facit hominem aliquid somniare de aliquo, cuius imaginem nec in toto, nec in parte unquam habebat in interiori organo uirtutis imaginariæ: nunquam enim cęcos a natiuitate fa-

cit somniare de coloribus: nec surdos de sonis: nec eis talia repræsentat in uigilia, uel in somnis. Et huiusmodi illusio proprie dicitur præstigialis. ¶ His præmissis

Concl. F conclusio ad hunc articulum. ¶ Dæmon suis præstigijs, ac multiplicibus dolis illudere potest sensibus humanis. Probatur illa conclusio per beatum Aug. in de spiritu & anima. c. xxviij. & in de ciui. dei. lib. xviij. c. xviij. ad idē aliquid tāgit Aug. sed in loco præfato sic inquit. Quędā mulierculę post Sathanam conuersæ illusionibus, & phantasmatibus seductę: credunt se, & confitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea: & cum Herodiade, & innumera mulierum multitudine equitare: earumque iussionibus obtemperare. Ipse namque Sathanas, qui se transfigurat in angelum lucis; cum mentem cuiusque mulierculę ceperit: & hanc sibi per infidelitatem subiugauerit: ilico diuersarum personarum species mente, quam captiuam tenet, in somnis deludens, modo læta: modo tristia: modo cognitas, modo incognitas personas ostendens; per deuia quæque deducit; & cum solus hic patitur spiritus infidelis non in anima: sed in corpore opinatur euenire. Id circo nimis stultus, & hebes est: qui hæc omnia, quæ in spiritu fiunt, etiam accidere arbitratur in corpore. Hæc Aug. ¶ Cum ergo diabolus in ipsa imaginatione dormientium quædam mira faciat: sicut etiam Aug. ante iam dictam auctoritatem dicit; & hoc deludendo imaginatiuam, quę est potentior, quam sensus extra. Non mirum, quod quædam etiam deludendo facere potest modis prędictis in sensibus extra. ¶ Itē in uitis patrum legitur, quod quidam duxerunt quandam puellam ad sanctum patrem, quæ uidebatur eis equa: sed sanctus ille pater depræhendit eam esse puellam, & oratione sua pręstigium diaboli fugauit. ¶ Item Boe. iiij. de consola metro. iij. Et Aug. lib. xviij. c. xviij. de ciui dei. de socijs Vlyxis: tangit ibi de transformationibus sociorum Vlyxis in uarias bestiarum formas carminibus circe deę: quæ fieri non potuit substantialiter, sed tantum apparenter: & secundum aliqua accidentia exteriora secundum aliquem modorum prædictorum. Poterat enim diabolus aliam formam alterius corporis ostendere, & eos occultare, uel modo pręstigij intuentium oculos fallere &c. Vide ad hoc late Aug. ubi supra lib. xviij. de ciui. dei. & sanctū Tho. in de potentia in q. xvj. arti. ix. & x. ¶ Quantum ad articulum quartum Arti. 4.
est primum dubium. Vtrum dæmones Dub. 1.
possunt facere miracula. Pro responsione ad hoc dubium: notandum post G
Alex. de Hales. par. ij. q. xliij. membro. x. prope finem. Miraculum largè acceptum est operatio, uel opus, quod fit præter solitum naturę cursum. Ad idem facit quod dicit Aug. in de utilitate credendi. Miraculum est arduum aliquod, & insolitum supra spem, & facultatem existens admirantis. Arduum dicitur secundum Alexan. supra potestatem naturę. Insolitum, quod est contra solitum, cursum naturæ. Supra spem uirtutis humanę. Supra facultatem, id est supra rationem, & potestatem admirantis. Propter primum, eclipsis solis non est miraculum. Propter secundum, creatio animæ intellectiuę non est miraculum: Propter ultima duo respectu dei nullum est miraculum; quia nihil est supra facultatem dei. ¶ Hoc potest contingere dupliciter: uel quantum ad rem factam, uel quantum ad faciendi modum. ¶ Quantum ad rem factam: quando effectus; uel res producitur non concurrente causa secunda naturali; aut in subiecto non habente ordinē naturalem ad talis effectus susceptionem. Exemplū primi. ut est creatio noui effectus in so liti secundum se totum de nihilo. Exemplum secundi: ut suscitatio mortui cadaueris, illuminatio ceci nati. In primo nihil nouum producitur; sed omnia dudum producta uniuntur corpori cadaueris non habentis ordinem: hoc est dispositionem naturalem ad animæ susceptionem, sicut partus uirginis, dimensionū penetratio, replicatio eiusdē corporis

corporis simul ad loca distincta circumscriptiue locantia sunt miracula. ¶ Secundo modo quantum ad modum faciẽdi tantum;cũ aliquid producitur a causis naturalibus; sed in mora breuiore, quam sit solitus naturæ cursus propter inconsuetam, & subitam applicationẽ actiuorum, & passiuorum. Illo modo productio subita ranarũ de puluere terræ:quæ tamẽ fieri posset per naturã tẽpore longiore, dicitur miraculum, quantum ad modum, nõ quantũ ad factũ. Et hoc uerum si hmõi effectus educãtur de potentia materię: sic quasi subito qualificatę, uel dispositę. Formæ enim substãtiales nõ producuntur, seu generantur in materiam; nisi materia disposita; in termino autem dispositionis forma educitur instantaneę siue subito: sicut est uidere in ligno igne apposito, quod dum sufficienter calefactum est; & exiccatũ in omnibus eius partibus: uniformiter subito erumpit flãma. Et licet successiuẽ calefiat, & exiccetur: tñ forma ignis nõ sic successiuẽ producitur; sed expectat sufficientẽ dispositionem combustibilis, qua existẽte simul producit in omnibus partibus cõbustibilis ęque dispositis. Quantò ergo dispositio materiæ accelleratur per celerẽ actiuorũ applicationẽ, & impedientium remotionem, tãtò effectus celerius producitur. Vnde si illa successiua, & morosa applicatio, maturantiũ fructus arboris fieret subito: subito produceretur fructus, sicut fieri potuit in uirga Aaron, subito producente gemmas, flores, & fructus. Nume. xvij. & ita de alijs generabilibus. Et sicut dicit beatus Augu. in de mira. scripturæ: ꝙ nihil eorum, quę fecit deus per Moysen, & Aaron contra naturam factum est. i. non contra possibilitatem naturæ quodammodo ordinatẽ ad illa: ut cum ex aqua factus est sanguis: & ranæ ex puluere, cinifes, & locustæ &c. Erat enim materia illorum in potentia ad huiusmodi formas: & ita possibilitas naturalis educendi formas huiusmodi de potentia materiæ aquæ, pulueris, ac cinerum &c. Sic ergo in his operibus non fuit miraculum, quantum ad factum: sed quantum ad modum faciẽdi, ut protinus fieret, quod per naturam fieri posset successiuẽ. ¶ Et hunc modum subdistinguit Alexan. Nam aut huiusmodi operatio fit subito. i. in instãti: & sic fit a diuina uirtute: & sic propriẽ dicitur miraculum. Vel fit subito seu repente. i. in tempore quasi imperceptibili, & sic dicit, ꝙ uerẽ non est miraculum dicendum: sed mirabile. Sed quia difficile possunt illa distingui, quando sic, uel sic fiat: ideo frequenter miraculum pro mirabili; & econuerso, mirabile pro miraculo accipitur. Videtur tamen, ꝙ illa subdistinctio clarius sic poni posset: ꝙ illæ conuersiones, uel mutationes in instanti, uel repentẽ possunt dupliciter fieri. Vel sic, ꝙ effectus illi nõ producuntur a principijs naturę: sed immediatẽ a deo siue in instãti, siue successiuẽ. & tũc est uerẽ miraculum secundũ primum modum, licet eundẽ effectũ natura posset producere in tẽpore. Alio modo põt effectus produci a principijs naturę in instanti, uel in tẽpore subito propter instantaneã, uel repentinã applicationem actiuorũ passiuis pręter solitum naturæ cursum. Et tunc non est proprijssimẽ miraculum: sed propriẽ mirabile; hoc est miraculũ secundo modo. Nam & natura potest producere effectũ in instanti disposito recipiente. Sic tenet philosophus de lumine, & uisione. ¶ Aduertendum insuper, ꝙ adhuc miracula distinguuntur in miracula uera, & miracula falsa, siue mendacia. Not. 1. H

Vera dicuntur ea, quę ordinantur ad bonum finem. s. eruditionem ecclesiæ, & salutem fidelium. Talia sunt miracula bonorum angelorum, & sanctorum. Miracula falsa, & mendacia sunt, quę ordinantur ad deceptionem, & subuersionem uidentium: licet quandoq; res illę ueræ res sint, quæ uidentur. Vnde omnia miracula dæmonum sunt signa falsa, & prodigia mendacia. Et secundum hoc dicit apostolus. ij. ad Thes. ij. de Antichristo. Cuius est inquit, aduentus secundum operationem Sa-

thanę, in omni uirtute, & signis, & prodigijs mendacibus: & in omni seductione iniquitatis his, qui pereunt. Intendet enim decipere homines per miracula sua; & facere credere non deum esse deum, & seducere in interitum sempiternum. Et ideo omnia eius miracula siue fiant per ueram rerum immutationem, siue per apparentiam solum, & illusionem: falsa sunt, & mendacia
Nota. 3 signa. ¶ Cõsequenter aduertendum ex
I dictis questionis præcedentis huius distinctionis, ꝙ tam angeli boni, quàm dæmones extra se non possunt producere nouam formam substantialem, uel accidentalem, nisi tamquam obiectum sui cognitionem in alio. de quo infra. Sed omnis eorum operatio est in solo motu locali: quo possunt repente applicare actiua passiuis, ad productionem effectuum a causis suis naturalibus. Vnde beatus Augu. iij. de trini. c. viij. dicit. Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum: quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creanda dei uirtus intus operetur. Ita non solũ malos: sed nec bonos angelos putare fas est creatores. Sed pro subtilitate sui sensus, & corporis, semina ista rerum nobis occultiora nouerunt; & ea per congruas contemperationes elementorum latenter spargunt, atq; ita gignendarum rerum, atq; accelerandorum incrementorum præbent, occasiones. Hæc illę. Et accipit hic Augu. creare pro inductione formæ, ul timę siue speciuocę: quoniam ad creationem proprie dictam productionem. s. rei de nihilo. Ad hanc enim creationem creatura occasionem dare non potest. Non sunt ergo creatores: quia formam inducere non possunt, materiam prçparare possunt: non aliquid producendo in materia, sed applicãdo eam actiuo, ut ab ipso recipiat formam. Nec propter hoc impotentior est angelus natura: licet non potest producere formam, quã natura producit: nec generare sibi simile, quod asinus potest; quia perfectior est, & in alijs perfectionibus potentior: ut in motibus corporum, in assecutione finis ultimi modo perfectissimo. ¶ Per hoc respondetur ad dubium per tres propositiones. ¶ Prima, ꝙ miracula ppõ. 1.
proprie secundum primum modum di- K
cta dæmones facere non possunt. Patet: quia non possunt facere, aut inducere res, aut formas nouas in subiectum; uel materiam non dispositam ad earum susceptionem. ergo. Tenet consequentia ex quid nominis miraculi illo modo accepti. Antecedens patet ex
proximo notabili. ¶ Secunda proposi- ppõ. 2.
tio. Dæmones possunt facere miracula secundo modo dicta. Patet: quia possunt repente actiua passiuis applicare preter solitum naturæ cursum, propter quem ipsa actiua producunt ueras res de nouo, quæ taliter seu tam subito produci non possent: nisi dęmonum ministerio actiua applicarentur. Ergo. Consequentia nota. Antecedens patet. Nam Exo. vij. dicitur, ꝙ uirga Aaron proiecta uersa est in colubrum. Fecerunt autem malefici per incantationes Aegyptiacas & arcana quædam similiter, & proiecerunt singuli uirgas suas quæ uersæ sunt in dracones. Siut ergo uerso uirgæ Aaron in colubrum fuit uera; sic & uirgarum magorum Pharaonis in dracones facta est secundum beatum Augustinum, ubi supra non phantastice. sed uere. Vel collectione seminum, uel aliter, ut patet per glos. ibidem. ¶ Quòd uero Strabus dicit sciendum, ꝙ diabolicis figmentis oculos spectantium deludebant; ut res in sua natura manentes aliud uiderentur. Respondet Alexander, ꝙ Strabus loquitur illud non assertiue: sed disiungit illud cum glos. Augustini, cuius sententia iam posita est: unde dicit utrumq; disiunctiue, sic uel sic. Vnde ait glos. Sciendum, quia uel diabolicis figmentis oculos spectantium deludebant: ut res in sua natura manentes aliud uiderentur. Vel secundum Augusti-

num. Dæmones quamuis mali naturam suam non amiserunt. Ideo dum per incantationem eorum malefici aliquid efficere conantur; discurrunt per mundum: & subito semina eorum, de quibus hoc agitur, afferunt. Sicq; ex illis permittente deo, nouas rerum species producũt. hæc glos.
pōp. 3. ¶ Tertia propositio. Omnia dæmonum miracula, etsi aliquando quantum ad rem de nouo productam uera sunt: tamen quantum ad finem signa sunt mendacia. Patet: quia omnia operatur ad fallendum, & perdendum homines: ut dictum est.
Dub. 2. L ¶ Secundò dubitatur de carminibus, & incantationibus, an habeant aliquam causalitatem respectu effectuum eos consequentium. Ad hoc dubium respondetur breuiter. Primò, ꝙ carmina magorum nullam habent in se uim effectiuam respectu effectus cõsequentis. Illa enim non sunt nisi uoces, & scripta certo modo prolata: aut certis characteribus descripta: quæ non habent ex se maiorem uim, quàm sonus ex aere fracto causatus, aut atramentum, uel alia substantia, unde causantur. Quæ manifestum est ad talem effectum uim, aut ordinem naturalem non habere. Sequitur autem effectus tales operationes dæmonum modis supradictis: uerè uel illusoriè hunc causantibus propter quosdam priuatos contractus, seu pacta cum sibi adhærentibus, ut dicit Augu. Habent enim spiritus maligni pactiones cum aliquibus hominibus; & conseruant pacta, ac promissa: non quia ueraces: sed ut alij eis adhęreant; quia si nulla pacta seruarent, nulli eis seruirent. Et ut hi, quibus promissa seruantur, eos colãt: quia ex sua superbia precipuè appetunt diuinos honores. Permittit autem deus eos in aliquos propter eorum peccata, uel aliam occultam causam exercere suam potestatem, non tamen iniustam. Habent ergo pactum cum maleficis: ut dum hæc uerba proferunt tali modo: puta ante solis ortũ, uel in tali loco tali gestu: aut faciũt hoc puta curuãt acũ: percutiunt palliũ &c. sequitur ille effectus, quẽ nõ uerba, uel acus incuruata, aut pallij percussio: sed ipse discurrens operaẽ, ut sup. glos. allegata tangit: imò tãs in hoc peruersè Christũ dñm in ecclesia sacramenta instituentẽ, per quorũ usum gratia animę cõfertur: nõ a sacramẽtis effectiuè, sed a Christo suo sacramẽto tãquã signo efficaci assistẽti. Et sicut grã talis nõ cõferreẽ sine sacramẽto. ita diabolus nõ operatur talia ex suo pacto cessante maleficio: unde dicit Sco. in iiij. dist. xxxiiij. ꝙ tiusatica est hęc qõtio: an liceat tollere maleficiũ intẽtione curãdi maleficiarũ: licet eñ immo meritoriũ est destruere opera diaboli; nec in hoc est infidelitas aliqua; quia destruẽs nõ acqescit operibus malignis: sed credit dęmonẽ posse, & uelle fatigare: dũ tale signũ, seu maleficiũ durat: & destructio illius signi imponit finẽ tali fatigationi. Nõ tñ licet ministerio dęmonũ p alias incantationes curare priores: sed curandæ sunt sanctorum orationibus fusis ad dominum, eleęmosynis, & pijs operibus; uel si deo amoueri nõ placet, patienter ueniunt tolerãdæ. ¶ Possunt etiam quãdoq; maleficia, & incantationes fieri per adhibitionem rerum naturalium maleficiatis, ut uenenatarũ herbarũ, radicum, lapidum, & cęterorum similium, quorum occultas proprietates nouerunt dęmones. Et nõ est dubium, quin talia applicata suis passiuis possunt habere non ex dęmonum uirtute: sed sua naturali proprietate operationem efficacem. ¶ Tertiò dubitatur. Vtrũ dęmõ possit malas cogitationes immittere. Dub. 3. M Supponiẽ ex prę missis: ꝙ dęmon nõ potest sua uirtute aliquam cogitationem in nobis producere, seu immediatè generare: hoc eñ solius est potentię cognitiuæ nostræ, & omnipotentię diuinę. ¶ Secũdò, ꝙ obiecta potest offerre, & species, habitus, & phantasmata mouere, qbus oblatis, aut motis sequiẽ cognitio, siue cogitatio, nisi potẽtia cognitiua circa alia sit uehemẽtius occupata. ita eñ experimur in nobis, ꝙ nonnunquam apertis ocu-

sis prætereuntem non uidemus: uel saltem nos uidere non attēdimus propter fortem imaginationē circa aliqua interiora. ¶ Item notandum, ꝙ secundū sanctum Bonau. q. x. præsentis distinctionis immittere cogitationem dupliciter accipitur. Vno modo, ut est principaliter, ac sufficienter causare, uel efficere cogitationes in mente hominis. Alio modo largius: ut est principaliter, uel occasionaliter, aut excitatiuē moue re ad cogitationis formationem. ¶ Tūc dicitur, ꝙ primo modo accipiendo immittere; nec angelus bonus, nec malus potest mēti nostrę immittere cogitationes. Hoc enim solius dei est, qui solus potest sufficiēter. i. sine cōcursu alterius causæ infundere cogitationes eas in mente creādo, & sic immittere. omniū enim affectuū ipse est causa principalis, & efficiens: sine quo sicut nihil factū est: & ita nec etiā fieri potest. Et ita nulla creatura præter eum potest esse causa totalis cuiuscunq; effectus. Accipiendo autem immittere secūdo modo siue largē: sic potest angelus bonus, bonas: & malus, malas immittere, modis
N supra tactis. ¶ Sed tūc est dubiū: an possit compellere ad cogitationes malas. Et uidetur ꝙ sic: qa potest offerre imagines turpes, aut intus mouere species turpiū cogitationū productiuas, quibus oblatis, uel motis nōpotest potētia nō cogitare. sicut oculus apertus, & dispositus non potest uisibile oblatum non uidere. Respondent quidam, ut recitat sanctus Bonauent. ꝙ dæmones possunt compellere ad cogitationes malorum; sed non ad cogitationes malas: intelligentes per cogitationes malas uitiosas. Cogitatio enim quæ est de malo, nō est mala; nisi dum sequitur affectio mala, quę est in potestate nostra. ¶ Aliter respondetur, & melius, ꝙ non possunt compellere ad cogitationes malorum simpliciter, licet possunt offerre obiecta, & mouere phantasmata. Ratio: qa mens nostra non potest simul multa cogitare. Dum ergo est uehementer circa salutaria occupata; non potest necessitari ad dimittendū illa, & se conuertere ab istis. Potest autem uoluntas imperare intellectui, ut se conuertat perseueranter ad cōtemplationem diuinorum; & his intendens non potest ab eis facile distrahi. Sic enim experimur, ꝙ assuetus in turpibus uix ab eis auelli potest. Similiter amore fixus in aliquo uix a cogitationibus amati potest remoueri. Et si parū per ad alias co gitationes diuertitur: citius ad priores reuertitur. Dum ergo mens fuerit otiosa, & non circa utilia occupata, potest diabolus immittere cogitationes turpes, & malas: secus si fuerit in bonis uehementer occupata. ¶ Ex illis elici possunt duæ notabiles regulæ morales ad uitādum cogitationes malas, & turpes. ¶ Prima. Solicitē curandum est, ne contingat animum a bonis, & utilibus cogitationibus reuocare: illis enim manētibus aliæ malæ subintrare nō possunt. Huic concordat illud Hiero. ad Paulinum. Semper aliquid operis facito: ut te diabolus inueniat occupatum; non enim facile capitur a diabolo, qui bono uacat exercitio. Quod non tam de exteriori opere, & exercitio: quā de interiori intellectu ueritatem habet. ¶ Secunda regula. Formanda est affectio de dilectione dei, & æternorū: & locum non inueniet cogitatio turpium. Nam secundum Aug. Sic quicquid uenerit in animum: illuc rapiatur, ubi impetus dilectionis currit. Sic enim ut dicit sanctus Bonau. Facile est ei, qui solitus est in bonis animum exercere, malas cauere cogitationes; quia tali multō facilius est, & delectabilius in bonis uersari cogitationibus, quām sic in carnalibus fędis, & turpibus imaginibus. ¶ Per prædictam autem inmissionis distinctionem auctoritates multæ, quæ sibi uidentur contrariæ: concordātur faciliter. ¶ Vltimō dubitatur. Dub. 4.
Vtrum diabolus possit in nobis malas O
affectiones incendere. ¶ Nota incēdere corporaliter non est ignem generare; sed igni pabulum ministrare, ignē cōbustibili, uel combustibile igni

appli

applicando. Sic in spiritualibus. ignis est cōcupiscentia, siue libido peruersa. Pabulum istius ignis sunt cogitationes carnales, & terrenę, & delectationes fedę. Incēdere igitur est cogitationes, & delectationes, uel affectiones malas sub ministrare, nō ut principale agens: sed ut excitans, & mouens. Opposito igitur modo se habent immissio, & incensio secundum doctores. Nā immittere respicit agens principale: incendere agēs non principale: sed excitans, & subministrans. Patet autem ex præmissis, ꝙ dęmon non potest in nobis suā potestate producere cogitationes & affectiones: sed potest nos mouere, & excitare ad eas formandas. Ideo dicitur a sanctis, & doctoribus, incensor malorum, non immissor. Et per hoc patet responsio affirmatiua ad dubium.

¶ Vtrum autem dęmones secreta conscientiæ nostræ scrutari possint: distinctione sequenti tractabitur. Et tantum de illa quæstione.

DISTINCTIO IX.

EGIT supra de angelorum habitudine quātum ad corpora assumpta, & aliena: consequenter agit de habitudine eorū, quantum ad distinctionem, missionem & ministeria in tribus sequentibus distinctionibus. In prę senti de eorum distinctione: in decima de eorum missione; in undecima de custodiæ administratione. ¶ Colligitur autem sententia textus in his tribus conclusionibus. ¶ Prima conclusio Ter trini sunt angelorum ordines sub hierarchia triplici, nominibus & donis excellentioribus impositis distincti. ¶ Secūda conclusio. In eisdem angelorum ordinibꝰ post creationem per gratuita dona distinctis, plures sunt angeli dispares in gratia, atq; donis. ¶ Tertia. Assumendi sunt homines ad singulos ordines angelorum secundum numerum spirituum beatorum. ¶ Conclusiones illæ in textu declarantur.

QVAESTIO I.

CIRCA hanc distinctionē quæritur primò. Vtrum nouem angelorum ordines in hierarchia triplici .s. dona gratuita, & officia sunt distincti. ¶ In quæstione erunt articuli tres. Primus declarabit terminos. Secundus respondebit per conclusionem. Tertius dubia mouebit. ¶ Quantum ad primum circa hunc terminum hierarchia. Notandum, ꝙ hierarchia dicitur a hiera, quod est sacer: & archia quod est principatus, quasi sacer principatus. Et describitur sic a sancto Bonau. Est rerum sacrarum, & rationabilium ordinata potestas in subditis debitum retinēs principatum. Et est triplex. Supercælestis, quæ dicitur diuina. cælestis, quę est angelica: & subcęlestis, quæ est humana, siue ecclesiastica. Quia enim hierarchia non est nisi in substantia intellectuali: Substantia autem intellectualis est triplex: diuina, angelica, & humana: ideo triplex est hierarchia. ¶ Hierarchia supercęlestis est sacrosancta trinitas ac diuina personarum unitas: quam sic Diony. c.iij. de angelica hierarchia describit. Est pulchritudo diuina, ut simplex, ut bona, ut perfectio nis auctor: pura nullam protsus admixtionem dissimilitudinis accipiens rerum: singulos pro meritis lucis suę participes faciens, & sacrosancto mysterio perficiens: quantum quisq; initiatus congruè illius in se exprimere immutabilem nititur effigiem. ¶ In definitione tangitur increatę hierarchię personarum pluralitas, essentiæ unitas, communicabilitas, summa perfectio & perfectionis liberalis diffusio. ¶ Personarum pluralitas in eo, ꝙ dicitur pulchritudo diuina. Pulchritudo enim consistit in pluralitate, & ęqua-

A

Arti. 1.
Nota. 1

litate: ut uult Aug. in de uera religione. Vnitas essentiæ: in eo ꝙ additur simplex. Excludit namq; simplex omnem essentię diuersitatem. Communicabilitas innuitur cum dicitur bona. Et secundum aliam translationem dicitur optima. Sic enim in deo est unitas; ut tñ sit summa bonitas, per quam est perfecta communicatio, & sic personarũ pluralitas. Summa perfectio notatur ubi subditur: ut perfectionis auctor pura. Nullam prorsus admixtionem rerũ dissimilitudinis sustinens; quo excluditur omnis imperfectio. Signatur perfectionis suæ liberalis cõmunicatio ad extra cum concluditur: pro meritis lucis
B suæ participes faciens. ¶ Hierarchiam creatam tam angelicam, quã humanã, siue ecclesiasticã: ita describit Dion. ubi sup. Est ordo sacratior, & sciẽtia, & operatio: quæ ad dei similitudinẽ pro uiribus nititur: ac pro modo suo ad imitationẽ dei ex indulta sibi diuinitus intelligẽtiæ luce subuehitur. In qua tãgiẽ qdã imago, siue similitudo hierarchiæ creatæ ad increatam. Nam ordo sacratior, id est ordinata potestas respondet patri, sciẽtia filio, actio spiritui sancto, secundũ memoriam intelligentiam, & uoluntatẽ. ¶ In eo, quod sequitur imitationis similitudo designatur. Vnde breuiter hierarchia creata, est sacra quædam potestas, plures continens ordines: cõmunicãs inferioribus determinato ordine, quod a prima potestate diuina suscepit, continens plures ordines, propter excludere singulos ordines, quorum nullus dicitur hierarchia per aliud innuitur distinctio ordinum. Vnde eius proprietas, & operatio: ut idem Dionys. dicit: est dei cooperatorem fieri, diuinamq; in se operationẽ quantum potest palam cunctis ostendere, uidelicet alios perficere, illuminare & purgare; ut in sequentibus ostendit, Et cum dicitur, quod a prima potestat. diuina suscepit, intelligendum est mediatẽ, uel immediatẽ: propter hierarchiam mediam, & infimam. Hic ergo so
C lum de angelica dicendum. ¶ Et hæc secundum Dionys. est triplex. s. Eparchia: id est suprema. Mesarchia, i. media. Et hyperchia, id est infima. Sumitur autem hæc distinctio uel secundum proprietates, quas ponit Dionys. quæ sunt scientia, ordo, actio. ¶ Secundum scientiam diuinam accipitur suprema. Est enim suprema eorum, qui cõuersi sunt ad deum, eius soli contemplationi inhærentes, in ipsius cognitione amore, ac firma tentione conquiescunt. Quę omnia per scientiam diuinam hic intelliguntur. Vt dicat scientia actum totius partis intellectiuæ, tam cognitiuæ, quã affectiuæ. ¶ Secundum ordinem scilicet potentiæ. i. potentiam ordinatam respectu inferiorum attenditur media hierarchia. ¶ Et penes actionem ministerialem, siue administratiuam, & executiuam sumitur ultima. ¶ Vel clarius, & aliter accipitur hæc distinctio: secundum tres status, & officia, quæ sunt: status contemplatiuorum, prælatorum, & actiuorum. Penes statum contemplatiuorum, est hierarchia suprema. Penes statum prælatorum est hierarchia media. Penes statum actiuorum est sumpta hierarchia infima. Vnde supremæ hierarchiæ est immediatẽ conuerti ad deũ per actus contemplationis; & non occupari circa exteriora principaliter. Medię est in præsidentia, qui præsident cæteris eos ordinando principando: & ad salutis ministeria exequenda dirigendo, quorum executio angelorum est ultimæ hierarchiæ. Et potest sumi familiaris manuductio ex ordinatione terreni regis curiæ: in qua inueniuntur tres status curialium, sunt enim qui semper assistunt regi, de quorum consilio omnia regis procedunt edicta. sicut legitur Hester. j. c. de septem ducibus Persarum, qui semper uidebant faciem regis Assueri &c. Secundus est status officialium, qui mandata regis per priores accipientes cæteros ad eorum executionem dirigunt, atque ordinant. Tertius est status ferendariorum, ac nuntiorum, per quos mandata regis populis omnibus regno subiectis inti-

mantur, & executorum, qui iussa complentes in regno operantur. Ita in proposito applicetur. ¶ Consequenter notandum, quod ordo secundum magistrum describitur. Est multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur. sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. ¶ Dicitur multitudo, &c quia unus angelus ordinem non constituit, sed multi. ¶ Dicitur qui inter se aliquo munere gratiæ similantur; propter angelos diuersorum ordinum, qui se excedunt in munere gratiæ, & naturæ. Ideo sequitur; sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Ex quo posset probabiliter sustineri contra beatū Thomam: quod omnes angeli eiusdem ordinis essent eiusdē speciei: eo quod omnes conueniunt in naturalibus; quod non potest intelligi de conuenientia secundū numerum; quia illa non est plurium; eo quod nihil idem numero ē in pluribus; ergo de specie uoca. Si enim de generica conuenientia intelligeret; tunc angeli diuersarum hierarchiarum cōstituerent unum ordinem; immo omnes angeli. Omnes enim conueniunt in naturæ simplicitate, & incorruptibilitate; in habere donum gratiæ, & gloriæ &c. Patet igitur, quod ordo fundatur in dono naturæ: completur autem dono gratiæ. Nam meliora naturalia disponunt ad maiora dona gratuita; ut dicit sanctus

D

Nota. 3 Bonauent. ¶ Tertiò considerandum; E quod in qualibet hierarchia tres ponuntur ordines. In prima secundum omnes sunt seraphin, cherubin, throni. In media hierarchia & infima diuersitas inuenitur. Nam beatus Diony. in medio ponit dominationes, potestates, & uirtutes. Sed beatus Greg. & Bern. ponit dominationes, principatus, & uirtutes. Similiter in tertia hierarchia ponit Diony. principatus loco uirtutū: ecōuersò Greg. ponit uirtutū ordinē loco principatus ordinis. ¶ Cuius diuersitatis hæc est rō. Quia diuisio ordinū sumitur ex distinctione hierarchiarū. Et quia prima hierarchia attēdit penes sciētiā, & statū cōtēplationis in cōuersione ad deū, qui cōsistit in actu cognitionis, dilectionis, ac perfectæ quietis, & securitatis; quæ tentionis nomine intelliguntur, correspōdēte ad tres uirtutes theologicas Primę quę sūt uisio, fruitio, tētio. Ideo ponūtur tres ordines primę hierarchię, cherubin, seraphin, throni, quorū nominū interptationē textus ponit. Quantū ad perfectā tētionē est ordo thronorū. Quantū ad perfectā cognitionē est ordo cherubin. Quantū ad perfectā dilectionē est ordo seraphin. Et in hoc omnes concordant ¶ Distinctio ordinum secundæ hierarchiæ sumitur uel penes perfectionem, & ordinationem potestatis, & potentiæ, uel penes officia. Primo modo distinguit Diony. Secundo modo Greg. Nam perfectio potestatis consistit in tribus. s. in præsidendo, & & penes hoc attenditur ordo dominationum. In resistendo; & penes hoc accipitur ordo potestatum. Et in operando; & penes hoc sumitur ordo uirtutum. Virtutes enim sunt, per quos deus miracula, & sanitates operatur. Potestates; per quos tyrannica potestas dęmonis coercetur. Dominationes; per quos angeli boni in suis officijs, ac ministerijs diriguntur. Et quia maius est pręsidere angelis, quàm coercere dæmones: maius illud, quàm operari uirtutes: patet ordinatio illorum ordinum secundum maiorem, & minorem dignitatem. ¶ Secundo modo secundum beatum Grego. ordinantur penes officia status medij. s. pręlatorum. Et quia quidam præsunt angelis, quidam bonis hominibus, quidam malis spiritibus. Primi sunt dominationes, secundi principatus, tertij potestates, Et patet similiter ordo dignitatis secundum ordinem dignitatis præsidentiæ. Plus enim est præsidere angelis, quàm hominibus bonis, aut dęmonibus, & plus bonis hominibus, quàm dęmonibus. Dominationes autem sunt, qui pręsunt angelis. Principatus, qui pręsunt bonis hominibus. Potestates, qui præsunt diabolicis spiritibus. ¶ Di-

stinctio tertię hierarchię uel accipitur secundum actionem ministerialem, uel secundum infimum statum actiuorum. Secundum primum modum sic sumitur distinctio. Quia actio ministerialis angelorum, aut est circa regimen principum; & sic est ordo principatus, quorum actio est in custodia, & regimine principum: aut est in regimine multitudinis, & custodia: & hoc pertinet ad ordinem archangelorum. Aut circa regimen, & custodiam unius personæ: & sic est ordo angelorum. Et ita distinguit Diony. ¶ Et patet ratio ordinis; quia plus est ministrare principi, quàm multitudini, seu uni genti. Princeps enim caput est multitudinis pręsidens genti. Et plus est pręsidere multitudini, quàm uni ex multitudine tantum. ¶ Beatus autem Grego. distinguit choros angelorum infimæ hierarchię penes statum infimum. s. actiuorum, qui consistit in operando, uel in docendo maiora, aut in docendo minora. Secundũ primum sumitur ordo uirtutum, quorum est miracula operari. Penes secundum sumitur ordo angelorum, quorum est maiora nunciare. Penes tertium accipitur ordo angelorum, quorum est minora docere. Et patet ordo dignitatis; quia plus est facere, quàm docere, & plus docere maiora, quàm minora. ¶ Quæ autem distinctio uerior sit: & de qua hierarchia sit ordo principatus; & similiter ordo uirtutum. (Nam unus ordo non potest pertinere ad diuersas hierarchias) ille nouit, qui creauit, & distinxit. Videtur tamen pręferenda anctoritas Diony. qui creditur doctrinã suam ab apostolo (cuius erat discipulus) accepisse. ¶ Vltimò notandum, ꝙ nomi-
Not. 4. F
na ordinum imposita sunt a donis gratiarum, quibus sese excellunt. Est enim donum unum dignius altero. Nam omnibus eminet charitas secundum beatum Augu. deinde scientia. deinde tentio &c. Vbi tria sunt consideranda. Primum, ꝙ dona illa gratuita communia sunt omnibus angelis; siquidem omnes sunt beati, omnes deo perfectè fruuntur, omnes semper uident faciem patris, omnes firma tentione adhærent deo. Vnde beatus Diony. c. v. cęlestis hierarchiæ dicit. In omnibus sacratissimis distinctionibus, superiores quosque eminétioresque ordines inferiorum agminum non carere fulgoribus, atque uirtutibus. Posterioresque superiorum intelligentię exortes non esse. Et sequitur. Omnium cœlestiũ uirtutum sit ęqua societas, atque ad dei similitudinem, lucemque diuinam. Licet alij alios excellant; gradusque diuersi sunt; una tamen intentione nituntur. ¶ Secundum, ꝙ ordo superior omnia dona gratuita inferiorum excellentius possidet. ¶ Tertiũ, ꝙ cum nomina ordinum ab excellentiori dono, illi ordini conuenienti sumendum sit; non tamen omnes simpliciter ab excellentiori dono; in eis nomen accipiunt; quia cum in omnibus ordinibus charitas excellit cætera dona, omnes dicendi essent seraphin. Vnde ut seruetur distinctio ordinum in nominibus, ab eo dono quilibet ordo nominatur, quod in eo excellentius est, a quo tamen superiorũ ordo nullus nominatur. Itaque cum dona immediatè in deum, tamquã in obiectum ordinantia, qualia sunt uirtutes theologicę: sint simpliciter excellẽtiora, ut dicit apostolus, j. Cor. xij. Adhuc excellẽtiorẽ uiã uobis demõstro. Sequitẽ cap. xiij. Si linguis hominũ loquar, & angelorũ, charitatẽ aũt &c. Et commendata charitate subdit. Nũc autẽ manẽt fides, spes, & charitas, tria hæc. maior horũ charitas. Sicut ergo in uia hęc sunt dona excellẽtiora, ita & eis correspõdentia in patria; scilicet uisio, fruitio, tentio sunt nobiliora. Ab illis ergo tribus, quibus angeli feruntur in deũ, tãquam in obiectũ beatificũ, sumũtur, & nominãtur tres ordines supremę hierarchię. Et primus a fruitione, siue charitate nominatur, & dicitur nomine seraphin, quæ est simpliciter donũ excellẽtissimũ. Secũdus a sciẽtia, aut uisione denominatur cherubin: quãuis in eo excellat donũ charitatis; eo ꝙ ab illa primus nomẽ habet. Post charitatẽ uero

excellentius donum, uisio, seu scientia. Post illud tentio correspondens spei, per quam quiescit in eo angelicus spiritus; ut in suo bono. Ideo ab illo dicit, & denominatur tertius throni; siue sedes, quod quietem importat. ¶ Inferiores ordines a donis nominantur: quibus feruntur in creaturas obiectiue; ubi similiter dicendum est. (Exempli gratia.) Inter illa uidetur maius donum dominari angelis bonis modo prędicto. Ideo primus ordo secundę hierarchiæ, ab illo denominatur ordo dominationū, deinde bonis hominibus principari. Vltimò malis spiritibus, licet quilibet ordo suo inferiori dominetur, ac principetur &c. Sic ergo secundus ordo nomen habet principatus. Tertius potestates secundum unam uiam: & sic de alijs descen-
Arti. 2. dendo. ¶ Quantum ad articulum secun
Cōcl. 1. dum est conclusio prima. Angelorum
G beatorum multitudo innumera in nouem choros, seu ordines est distincta. Primum scilicet angelorum beatorum multitudo innumera, patet Danielis cap. vij. dicentis. Milia milium ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Secundum. s. quod distincti sunt in nouem ordines probatur per beatum Gregorium homil. xxxiiii. quę est dominicæ tertię peregrinationis ex uerbis apostoli ad Ephe. & Col. ubi nominatim exprimit potestates, uirtutes, dominationes, & thronos. Quibus, dū quinque adduntur angeli, archangeli, cherubin, seraphin, quibus plena est scriptura, patet esse nouem. Idem patet per beatum Diony. c. vj. cælestis hierarchiæ, ubi ait. Omnes simul cælestes, immortalesque substantias, in nouem ordinibus diuinus sermo distinxit, proprijsque, ac singularibus uocabulis appellauit. Potest eadem conclusio ostendi per sufficientiam ex notabili-
Cōcl. 2. bus sumendam. ¶ Secunda conclusio: Nouem ordines, qui a se inuicē differunt, tres hierarchias, supremam mediam, & infimam constituunt. Probatur illa conclusio quoad duas partes. Prima ex priori conclusione manifestè sequitur. Secunda patet per beatum Dion. ubi supra. Has haud dubium quin ordines eximius præceptor, internas tertiò repetitas distinctiones ad sanctæ diuinitatis diuisit imaginem. Et per lōgum prosequitur hierarchias singulas, & ordines in eis constitutos. Ad propositum tn̄ dicit: Prima quidem, quę corā deo uersatur semper: idq; ex diuina dignatione suscepit: ut illi inhæreat iugiter, nullisq; interiectis spiritibus inferatur. Nam sanctissimos thronos cherubin, ac seraphin iuxta deum: nullisq; medijs insertis agminibus eminēti propinquitate locatos ait: Hac reuera hierarchia nulla est præstantior, quę summi dei splendoribus maiore propinquitate coniuncta est. Secunda dominationibus potestatibus, uirtutibusq; conficitur. Tertia ex angelis, archāgelis, principatibusq; constat. Hęc Diony. sentētialiter in translatione noua. ¶ Tertia Cōcl. 3.
conclusio. Licet ordinum distinctio ex naturalibus donis initiatiuè accipitur: tamen per munera gratuita completiuè perficitur Prima pars patet per magistrum in litera, superiores sunt, qui natura sunt magis subtiles, & intelligentia amplius perspicaces. Et dist. iij. ait magister. In exordio suæ conditionis, alij superiores, alij inferiores constituti sunt; sed quod ab exordio habuere, fuit naturale. Nam secundum magistrum non fuerunt conditi in gratuitis. Et probatur ratione; quia gratuita præsupponunt naturalia; & ubi naturalia sunt meliora, est etiam maior capacitas, uel maius adiutorium uoluntatis liberæ se disponendi ad gratuita. Est autem uerisimile, quod angeli boni ad deū conuersi: secundum totum conatū suorum naturalium se conuerterunt. Et per hoc ubi perfectiora naturalia: ibi maior conatus, & ita maior gratia. Secūda pars patet per qd nominis ordinis, quod ponit magister ubi ait. Ordo est, multitudo cęlestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur. Item supremus ordo ab incendio charitatis, dicitur, seraphin. Charitas au-

tem est donum summe gratuitum. Et hoc de secundo articulo. ¶ Quantum ad articulum tertium est hæc prima dubitatio iuxta primam cõclusionem de numero angelorum, an sit magnus. Beatus Thomas respõdet par. j. q. xlvij. ar. iij. ꝙ angeli secundum ꝙ sunt immateriales substantie, sunt in quadam multitudine maxima omnem materialem multitudinem excedentes. Ratio sua qa cum perfectio uniuersi sit illud, qđ deus precipue intendit in creatione rerum; quãtò aliqua sunt magis pfecta, tãtò in maiori numero sunt creata a deo. Sicut ergo in corporibus attenditur excessus scđm magnitudinẽ, ita in rebus incorporeis põt attẽdi excessus scđm multitudinẽ. Corpora aũt incorruptibilia, q̃ sunt pfectiora inter corpora, excedũt quasi incõparabiliter scđm magnitudinem corpora corruptibilia; qa tota sphera actiuorũ, & passiuorũ est, quasi modicũ respectu corporũ cęlestiũ. Ideo rõnabile est, ꝙ substantiæ immateriales excedãt scđm multitudinem substãtias materiales quasi incomparabiliter. ¶ Sed quicquid sit de cõclusione: ratio uidetur in multis deficere. Primò: quia ad perfectionem maiorem non sequitur maior numerus. Immo uidetur oppositum; ꝙ quantò maior est recessus ab uno summo, & pfectissimo, tantò maior multitudo, saltem in pluribus. Verum est, ꝙ distantia primò secundum dissimilitudinem cõcomitatur multitudo maior distantium. Nam maior est multitudo mineralium, quãm plãtarum: & plantarũ, quã animaliũ brutorũ & animaliũ, quã hominũ. ¶ Itẽ ꝙ addit de corporibus cęlestibus incorruptibilibus, ꝙ sint perfectiora corporibus corruptibilibus; non uidetur uerũ: cum uiuẽtia sint perfectiora non uiuentibus secũdum beatũ Aug. Cęlũ autẽ non uiuit, ideo non est essentialiter pfectius hominibus; nec animalibus brutis. Et ita ratio sua magis est ad oppositum. ¶ Ideo respondetur ad dubium, ꝙ maxima est multitudo angelorum; licet eius numerus nobis sit incertus. Verumq; probatur auctoritate scripturę. Nam Iob. xxv. dicitur. Nunquid est numerus militũ eius, id est angelorum. Glo. In cognitione humana superiorum spirituum numerus nõ est, qui milites dicuntur: quia decertant cõtra aereas potestates: non labore, sed impe rio. Item Daniel. vij. Milia milium ministrabant ei, & decies centena millia &c. dicit glossa. Non ꝙ tãtus numerus sit seruorum dei, sed ꝙ humanus sermo maiorem exprimere nõ potuit. Et glo. Greg. Supernorum ciuium numerus, & infinitus, & definitus est, deo numerabilis, nobis innumerabilis est. Item prædicta uerba danielis tractãs Diony. ca. xiiij de cœlesti hierarch. di. Supremos humanos numeros in seipsos inuoluẽs, atque multiplicans, per hos cœlestium substantiarum ordines nobis esse innumerabiles, apertis rationibus pandens. Sunt enim profectò plurimę cœlestium spirituum beatæ militiæ, quæ mortalium nostrorum numerum infirmum, breuemque modum longè transcendunt; atque ab sola sua eminentissima, & cęlesti intelligentia atq; notione scite sint, atq; diffinite: quoniam illis opulentissimè largita est summa deitas immensæ auctor scientiæ atque sapientiæ fons, & principium. Causa autẽ tantę multitudinis (licet uariè nitantur declarare) tamen finaliter reducitur ad diuinam uoluntatem, quę nulla indigentiæ uelocitate: sed sola benignissima uoluntate ad potentię suę declarationẽ, & regni sui honorem, tot excellentissimos spiritus creauit, ꝑ quos uniuersi gubernacula usque ad profundissima terræ ministrat. ¶ Secundò dubitatur: Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint eiusdem speciei essentialis. Et uidetur, ꝙ sic: ex descriptione ordinis, qua dicitur: ꝙ angeli eiusdem ordinis in naturalium donorum participatione conueniunt. Licet de idẽtitate, & diuersitate speciuoca angelorum supra. dist. iij. tactũ sit: tñ pro maiori ibidẽ doctorũ declaratione, & sententię doctorum apertione, placuit etiam hic mouere. Beatus Tho par. j. q. xlviij. articu. iiij.

recitat plures opiniones dicens. Quidã dixerũt omnes substantias spirituales esse unius speciei, etiam, animas. Alij, ꝙ omnes angeli sunt unius speciei; sed no animę cum angelis. Quidam, ꝙ omnes angeli unius hierarchię, aut etiã unius ordinis sunt eiusdẽ speciei. Sed omnes eas reputat falsas. Tenet, ꝙ impossibile est duos angelos esse eiusdem speciei; quia secundum eum, quę conueniunt specie, & differunt numero conueniũt formaliter, & differunt materialiter. Angeli non habent materiam: ergo. ¶ Sanctus Bonauẽ. duas recitat opiniones: & utrasq; reputat probabiles. Vna, ꝙ in angelis est diuersitas secundũ speciem, & etiam genera subalterna, ut hierarchia sit, quasi unum genus, & ordines sub ea quasi tres faciant species. In uno autem ordine multi sunt angeli numero differentes. Et quãtum ad hoc ultimum ꝙ plura sint indiuidua in una specie angelica, concordat Alexan. de Hales parte. ij. q. xx. ar. ij. ¶ Alia positio est, ꝙ angeli omnes sint eiusdẽ speciei specialissimæ. Tũ propter supernę illius ciuitatis unionem. Tum propter uniuersi perfectionem. Et subdit. Licet autem utraque illarum positionum habeat probabilitatem; quia tamen per scripturã non innotescit nobis diuersitas operationum (Nam qui diuina inspiratiõe, ut Diony. & alij cognouerũt, & officiũ, & naturam angelorum, dicunt, ꝙ omnia quæ sunt omnium ordinum in omnibus reperiantur. Licet magis excellẽter in uno) uidetur magis theologica, & probabilis positio: nisi occurrat manifesta auctoritas in contrarium, ꝙ omnes angeli sunt eiusdem speciei; sicut & omnes homines. Et quemadmodum in hominibus sunt gradus, & ordines, & quoad naturalia, & quoad officia cõmissa siue dignitates, & quoad gratuita salua tamẽ unitate speciei humanę. Sic intelligendum est in angelis, & quã uis omnes angeli sint ijdem speciei; nõ tamen coniunguntur hominibus unitate naturę, sed obsequio beneficentiæ. Et homo similiter angelo, quia ille istũ adiuuat: iste illum reparat. Quod nõ esset, si homo, & angelus essent eiusdem naturæ. Hæc Bonauen. Et ad huius positionis probabilitatem, persuasiones plures adducit: & contraria soluit. ¶ Ad dubium igitur potest cautius dubitari, quàm determinatè respõderi. Si autem urget improbus exactor una ex duabus opinionibus recitatis per sanctum Bonauen. acceptari potest; quoniam responsio, siue opinio sancti Tho. omnino uidetur improbabilis; & nulla ratione fundata; quin quæ numero solum distinguuntur, etiam si fuerint composita ex materia, & forma: ita distinguuntur per formas, sicut per materias. Sicut enim in eis non est eadem materia numero, ita nec eadem forma numero. Ideo non omnis distinctio per formam est speciuoca. Duæ nanque animę humanæ distinguuntur essentialiter numero seipsis, & non per materiam. Nam si eidem materiæ inhærent non minus differunt, quàm dum diuersas informant; saltem differentia essentiali. ¶ Dubitatur tertiò iuxta tertiam conclusionem textus de assumptione hominũ ad choros angelorum. Vtrum ad singulos ordines angelorum fiet assumptio saluandorum. Ad illud dicitur secundum Bonauen. ꝙ ad singulos ordines angelorũ assumentur saluandi. Cuius ratio; quia homines saluandi possunt in uia ad tantam gratiæ eminentiam eleuari; & in patria ad tantam gloriam sicut angeli. igitur possunt ad singulos ordines assumi. Tenet consequentia: quia est paritas in gloria: non est disparitas in ordine. Licet enim ad distinctionem ordinũ duo concurrant, natura scilicet & gratia. Natura tanquam fundamentũ, & dispositio. Gratia tanquam complementum, & consummatio; tamen magis attenditur distinctio ordinum ex dono gratiæ, quàm ex dispositione naturę, ꝙ nõ commensuratur gratia naturæ. Hoc ẽ quãdo nõ est tanta gratia, quanta est naturę capacitas. Aut quando capacitas gratiæ nõ sequitur perfectionem naturæ. Nam dispositio na-

Dub. 3. K

turæ ad gratiam non est dispositio necessitatis, sed est dispositio congruitatis. Ideo non est necesse secundum dispositionem naturalium sequi gratiam; ut semper ubi est perfectior natura, sit maior gratia. Præsertim quia natura est dispositio remota. Nam licet gratia præsupponat naturam capacem: tamen dispositio liberi arbitrii per conuersionē ad deum est dispositio immediatior, quā naturæ capacitas. Et illa potest esse tanta in uiatoribus hominibus; quanta fuit in uiatoribus angelis; quamuis nec illa dispositio necessitet; quia gratia non est ex meritis, Roman. xj. Vnde alterum duorum dicere oportet: aut ꝙ sit æqualis capacitas gratiæ, & gloriæ in dispari natura: aut ꝙ capacitas angelorū nunquam fuerit repleta. Hoc est ꝙ capacitas gratiæ, & gloriæ sit æqualis in omnibus angelis, & animabus: ita ꝙ cuiuscunque gratiæ capax est angelus, tantæ capax est anima. Vel si maior est in angelis, illa nunquam est repleta. Primum tamen est probabilius; quia si anima Christi habuit summam gratiā creaturę possibilem, non potest esse maior capacitas in angelo, quā in anima Christi. Antecedens patet de anima Christi & uirginis gloriosę, quę in gratia, & gloria omnes angelos transcendunt.

¶ Item nisi sic non sufficienter restauraretur ruina angelorū; quin cum de singulis ordinibus aliqui ceciderunt, hoc est qui ceciderunt si permansissent, ad singulos ordines sublimati fuissēt. Ideo ut perfecta sit restauratio ex hominibus, oportet, ut ad singulos ordines homines assumantur. Assumuntur igitur, ut uult Grego. homil. xxxiiij. ad singulos ordines homines terreni, ordinum officia in terrenis imitantes. unde ait. Distinctę conuersationes hominum singulorum agminum ordinibus cōgruūt, & in eorum sortem per conuersationis similitudinem deputantur. ¶ Dubitatur

Dub. 4. quarto. Vtrum omnes homines beatificandi ad ordines angelorum sint assumēdi. Quòd ad singulos ordines aliqui assumendi sint; patuit dubio præcedenti. Sed an omnes sint assumendi; an ex aliquibus constituatur decimus ordo secūdū euangelicā parabolā de drachma. x. perdita; quia non habetur expressa scripturæ auctoritas; nec sufficiens ratio; sunt opiniones, quarum tres recitat sanctus Bonauen. ¶ Prima, cui uidetur

Opi. 1. magister cōsentire, tenet, ꝙ omnes homines beatificandi assumentur ad nouē ordines angelorum; ut non sit opus ultra illos ponere. x. ut sic in tribus hierarchijs; & in tribus ordinibus singularū hierarchiarū expressius trinitatis mysteriū designetur. Et quia nullū est donum gratuitū in hominibus, cuius simile nō est in angelis; ideo angelis socientur secūdū donorū similitudinē. Etiā si angeli stetissent; etiam sicut nunc ad eorum ordines assumendi fuissent; licet illa assumptio tunc fuisset tantum hominum beatificatio; nunc uero est hominum beatificatio, & angelorum reparatio. ¶ Excipitur tamen beata uirgo; quæ cū creditur super omnes angelorum ordines exaltata; per se constituit ordinem. Sed priuilegium speciale non est reducendum ad communem legem. Sic singulare priuilegium uirginis non est numerandum cum angelorum ordinibus, quorum distinctio est secundum legem

Opi. 2. cōem. ¶ Scda opinio, ꝙ ex hominibus constituetur decimus ordo. Soli. n. dicit illi hoies angelicis sociabūtur ordinibus qui in uita castimon a eis in terris similes extiterunt; unde tenet, ꝙ reparatio angelica ex solis uirginibus fiet, quia sēper cognata ē angelis uirginitas. ¶ Sed hæc opinio minus probabilis est, cum multi carne corrupti multis uirginibus in gloria præferantur; ut patet de beato Petro, Maria Magdalena ¶ Tertia

Opi. 3. opinio, ꝙ supra nouem ordines additur decimus ex his, qui in ista uita non peruenerunt ad tantam meritorum suorum excellentiam, ut exaltentur ad ordines angelorum: sed tantum meritis Christi saluati, decimum tenent gradū. Quales sunt paruuli baptizati; & in le. ue. circumcisi, ante rationis usum defuncti. Quod dicunt figuratum esse. iiij.

Reg.

Reg. xx. in descensu solis per decem lineas. Nam sol iustitię Christus propter illos descendit ad decimum gradum. Itē in .x. drachma perdita, & inuenta. Id etiam perfectione numeri denarij cōuenire dicunt: ut numerus supernę ciuitatis hac perfectione nō careat. Nihilominus tamen manet in nouem ordinibus angelorum, & tribus hierarchijs perfecta repręsentatio trinitatis. Et licet in omnibus saluandis inueniatur donum gratuitum simile dono angelorū, non tamen in tanta excellentia, ut mereatur inseri ordinibus angelorum. Prima opinio, & similiter tertia satis probabilis uidetur; sed non secunda secundum Bonauē.

Dub. 5. M ¶ Dubium quintum. Vtrū pręsidentia, & prelatio ordinis ad ordinem euacuabitur in iudicio. ¶ Notandū ꝙ aliquid tripliciter dicitur alteri præferri; aut solum per modum excedētis, & influentis: ut natura cęlestis elemento, aut per modum imperantis; ut domi nus ministro. Ad rationem autem perfectæ prælationis hæc tria concurrunt. Et hoc modo nunc in prelatione ordinis ordini; ordo superior excellit in naturalibus, & gratuitis. Influit etiam aliquo modo purgando, illuminando, perficiendo. Etiam agenda circa nos iniungit. ¶ Tunc respondetur. In iudicio euacuabitur prælatio ordinis ad ordinem, quo ad duos modos ultimos; non quo ad primum. Patet: quia illuminatio, quā inferior ordo recipit a superiore, similiter, & imperiū, attenditur per comparationem, quo ad nos, quibus ministrant, non per comparationem ad deū, in quo quiescunt. Cessabit autem ministerium nostrum: ergo. Secundum patet: quia ordo excedet ordinem in gratuitis, & naturalibus post iudicium sicut ante. Et secundum hoc intelligenda est auctoritas apostoli .1. Corint. xv. Cum euacuauerit omnem principatū, & potestatē, & uirtutem. Euacuauerit quantum ad actus hierarchicos, & quantum ad imperium. Similiter illud magistri dist. vj. quamdiu durat mundus, angeli angelis; dęmones dęmonibus præsunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio: ut docet Apostolus.

¶ Dubium sextum. Dub. 6. N Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint ęquales. Respondetur secūdum magistrum, ꝙ non. Sed est etiam in eodem ordine disparitas, & gradatio quædam; licet non tanta, quanta in diuersis ordinibus. Et sicut in sanctis dicimus, ꝙ unus est ordo Apostolorum; alter martyrum, alter confessorum, &c. nec tamē Apostolorum inter se est omnimoda æqualitas; nec martyrum, propterquod de quolibet sancto dici potest. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. Ita & in proposito dicendum erit. Et hoc quidem necessario habent dicere, qui tenent in eodem ordine plures species comprehēdi; cum species se habeant, ut numeri. viij. metaph. Qui uero dicerent omnes angelos eiusdem ordinis esse eiusdem speciei, ponere possunt inęqualitatem in accidentalibus, non in essentialibus, sicut in specie humana.

¶ Vltimō dubitatur. Dub. 7. O Vtrū etiam in hominibus ponendā est ordinum distinctio, siue in animabus, sicut in angelis. Responsio. In hominibus multiplex ponitur distinctio. Varii etiā gradus in ecclesiastica ponuntur hierarchia, quorum alter alteri pręsidet. Non tamen taliter sicut in angelis. Nā in ordine angelico gratia correspondet naturæ; ut quē meliora habuere naturalia; nec eis sunt abusi, perfectiorem consecuti sunt gratiam. Non sic in hominibus; ubi nec naturalibus; nec officiis correspondet gratia. Sed frequenter, qui meliora habent naturalia (quia abutuntur eis) minorem habent gratiam. Et in eminentioribus constituti gradibus (prohdolor) in gratia, & meritis inueniuntur inferiores.

QVAESTIO. II.

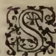

A SECVNDO quęritur circa eandem distinctionem. Vtrum per actus hierarchicos supeiorum ordinū; angeli possunt inferiores illuminando

mentaliter eis loqui. Pro illa q̃stione uide plura in Ockã.q.xx. secundi &.q. viij.primi quod. ¶ In q̃stione erũt arti. quinq;. Primus de actibus hierarchicis. Secundus inquiret: utrum angelus possit uidere aliquem actum interiorẽ creaturę rationalis. Tertius; utrum unus angelus possit causare notitiam alicuius rei in mente alterius, aut animę rationalis. Quartus de principali quæsito. s. angelorum locutione. Quintus mouebit dubia.

Artic 1. ¶ Quoad primum notandũ
Not. 1. secundum beatum Diony. de cęlesti hierarchia. cap. iij. prope finem. Tres sunt actus, quos habent angeli superiorum ordinum respectu inferiorum; scilicet purgare, illuminare, & perficere: qui dicuntur actus hierarchici; quia conueniunt superioribus hierarchijs respectu inferiorum. Hi autem actus non distinguuntur realiter. Consistunt enim in inductione diuinæ scientiæ, qua inferior caruit; in qua inductione, quia remouetur ignorantia, dicitur purgatio: non quidem a fęditate peccati, sed ab ignorantia negationis. Eadem dicitur illuminatio; quia manifestantur, quæ prius nota non fuere. Omne autem, q̃d manifestatur, lumen est secundum Apostolum Ephe. v. ¶ Dicitur & perfectio; quia est firmę & perseuerantis scientiæ traditio; qua perficitur intellectus illuminati. ¶ Dicitur purgatio in ordine ad suum oppositum, quod est ignorantia. Illuminatio in ordine ad formam scilicet notitiam introductam. Perfectio in ordine ad subiectum per hanc notitiam introductam eleuatum. Si ergo angelus superior aliquid ignoratum inferiori notificans, illo uno actu notificandi prius incognitum, inferiorẽ purgat ab ignorantia. Illuminat noua cognitione, & notitia; pficit actuando eũ ad cognita. ¶ Differunt ergo purgare, illuminare, perficere, in connotato. Nam in subtracto supponũt pro eodem scilicet inductione scientiæ. Purgare autem connotat pręcedentis ignorantiæ remotionem. Illuminare obiecti manifestationem. Perficere subiecti eleuationẽ, & meliorationẽ. Et hoc uult beatus Diony. ubi supra. c. vij. ita dicens. Participatio ipsa diuinæ scientię, & purgatio, & illuminatio est, atq; perfectio: dum per indultam sibi ordinatissimẽ pfectorum mysteriorum inductionem; ueluti ab ignorantia purgat. Ipsaq; diuina scientia illuminat, per quam etiam purgat, dum quę ante non uidebantur sublimioris nunc intelligentiæ luce pādũtur. Perficit id idem hoc ipso lumine; dum altissimorum sensuum firmam perseuerantemq; scientiam tradit. Hæc Dionysius. Ex quibus satis patet: quid intelligendum est per actum hierarchicum. Quodq; est unus in re scilicet sciẽtiæ inductio, & triplex nominatione.

¶ Quo ad secundum articulum. Vtrum angelus possit uidere actum interiorẽ creaturæ rationalis. Recitat Ockam. quæstio. xx. secundi in principio quæstionis opinionem, quam plerique tenent: ꝙ nullus angelus potest uidere, idest intuitiuẽ cognoscere cogitationes, & affectiones creaturæ: quia cordium secreta soli deo sunt peruia. Potest tamen illa cognoscere per signa extrinseca; sicut medicus per signa extrinseca iudicat de infirmitate, & eius causa. Sed non obstante illa opinione, tenet idem Ockã imitans in hoc Sco. in repertorio lib. ij. dist ix. ꝙ quilibet angelus naturę suæ derelictus, uidere potest intuitiuẽ cogitationes, & affectiones in alio angelo; debitam approximationem ad ipsum habentem, & similiter in nobis. Cuius ratio multiplex assignari potest. Vna. Omne intelligibile in actu presens intellectui perfecto non dependente a phantasmate; & sibi proportionatum potest ab eo intelligi. Cogitatio autem, uel affectio in uno angelo ẽ intelligibile in actu, & proportionatum intellectui angeli alterius; ergo potest ab ipso cognosci. Maior patet, quia omnis potentia cognitiua perfecta non impedita potest cognoscere naturaliter quicquid sub eius obiecto primo per se continetur; alioquin non esset tale eius obiectum primum. Quod autem Arti. 2. B

additur non dependés a phantasmate; dicitur propter intellectum nostrum ꝓ statu illo, qui non intelligit intelligibile quantumcunq; sibi p̄ręsens, nisi motus a phantasmate: saltem extra se existens, propter actus proprios. Cetere particulę maioris patent; quia instantia dari posset de intelligibili in potentia tantum. Item de intellectu non perfecto, uel impedito. Item de intelligibili non proportionato, ut est diuina essentia infinita; Minor patet; quia cogitatio, & affectio est intelligibile; quia per se continetur sub ente, in quātū tale est obiectum primum intellectus. Et est proportionatum intellectui alterius angeli. Quia quód est proportionatum uni intellectui angelico; etiam est proportionatum intellectui alterius maximè superioris; quia in quod potest potētia inferior, potest etiam superior potentia. Neque uoluntas angeli potest aliū impedire. Quia uoluntas creata suo imperio non potest impedire causis naturales in suis actionibus. Nō enim potest uolūtas creata imperare igni, ne caleat ita nec cognitioni, & affectioni suę; ut tanquam obiectum naturaliter suę cognitionis in intellectu alterius angeli approximato producens, non agat. ¶ Itē sicut se habet uisibile ad uisū; ita intelligibile ad intellectum. Sed omne uisibile debitè approximatum potētiæ uisiuę perfectè potest eam uidere. Igitur omne intelligibile tā respectiuū, quā absolutū pōt uideri ab angelo; q̄ est potentia intellectiua perfecta. ¶ Item oē actiuū totale, uel partiale respectu unius passi potest esse causa actiua respectu cuiuslibet alterius passi eiusdē rationis totalis, uel partialis. Sed intellectio angeli potest esse causa partialis respectu actus reflexi, quo angelus uidet suā cognitionem, & euidenter scit se cognoscere; ergo potest similiter esse causa cognitionis consimilis in intellectu alterius angeli, qui est passum eiusdem rationis, quo alter angelus intelligat ipsum cognoscere. ¶ Præterea unus angelus potest uidere substantiam, & essentiam alterius angeli; ergo etiā accidētia sibi inherētia cognitiones. s. & affectiones, ac habitus intellectui eius inherētes. Tenet cōsequentia: q̄a accidentia sunt ęquè intelligibilia p̄ se, & æquè approximata alteri angelo, sicut obiectū cui inhærent. ¶ Verū de facto unus angelus nō semper cognoscit cogitationes, & affectus alterius; & præsertim hominū: quia non semper deus cōcurrit, sine cuius concursu nulla actio perfici potest. Vnde uidere cogitatiōes humanorum cordiū deus sibi reseruauit. Nō .n. concurrit coagendo cū diabolo, & forte cū angelis bonis, ac beatis ad scrutandū corda hoim: ne totius salutis inimicus dolosis suis artibus seuiori tentatione animū humanū inuaderet, & a salutis consecutione impediret. Vnde secreta cordis cognoscere scriptura tanquam proprium deo attribuit. sicut est illud. ij. Paralip. vj. Tu solus nosti corda filiorum hominum. & similia multa, quibus scrutatio cordis, & renum specialiter deo attribuitur, licet etiam hæ scripturæ, sic exponi possent; ꝙ solus deus uniuersaliter necessariò, & impedibiliter uidet corda hominum; quod utique soli deo conuenit. Angeli autem boni, & mali, etsi possunt naturaliter uidere alterutrum cogitationis debitè sibi approximat: non tamē hoc possunt uniuersaliter, & necessariò; quia impediri possunt per deum suam coactionē suspendentem. Istam materiā unā cum rationibus. Greg. de arimino latius prosecutus sum in expositione canonis miss̄ ſęlectione. xxxj. ideo breuius hic transeo. Tenet autem Gręgo. dist. ix. q. i. partē negatiuā huius quęstionis: & rōnes Ockā soluit ibidē. ¶ Quantū ad tertium Artic. 3 arti. in quo uidendum est post Ockam E q. xx. secundi. & q. viij. primi quodlibet. Vtrū angelus posit causare notitiā alicuius rei in intellectu alterius angeli, aut hominis Et q̄a intellectus hominis uiatoris non potest intelligere pro statu isto, nisi cōcurrsus ad phantasma. Vñ nullam cognitionem habere potest: nisi eā, ad q̄ mediatè, uel immediatè cōcur-

runt phantasmata. Et tenendo: ꝙ conceptus sit obiectũ actus intelligendi, habens tantũ esse fictum, siue obiectiuũ in intellectu: tunc uiatoris intellectus nihil intelligit nisi sensibilia: actus proprios, & conceptus, & nullum purum intelligibile in se. Nihil ergo potest angelus circa intellectum hominis uiatoris immediate; sed dumtaxat potest mouere phantasmata, & actiua applicare passiuis, &c. de quo dictum est dist. præcedenti. Et per hoc potest agere in intellectum mediate, uel indirecte. Deinde intellectu autem hominis separato dicendum sicut de intellectu angelico. Similiter de intellectu hominis coniuncto, & beato. ¶ De quo sunt duæ opiniones. Vna Sco. dist. præsenti lib. ij. qui tenet, ꝙ angelus potest causare in intellectu alterius angeli cognitionem illius obiecti, cuius ipse habet habitum, seu habitualem cognitionem, & hoc uel producendo in alio actum tantum; uel speciẽ tantum, uel simul actum, & speciem. Nã angelus habens in se cognitionem complexam extremorum, quorum alius angelus simul habet species, uel habitus: non autem actum cognoscendi complexum; potest gignere cognitionem cõplexi importantis extrema; sic habitualiter nota existere in alio; & non speciẽ, quia actu habet speciem extremorũ. Similiter potest angelus imprimere speciẽ in intellectum alterius obiecti, cuius speciem prius non habet, & non actum: dũ alius angelus est occupatus circa cognitionẽ alterius obiecti, a quo ab illo auerti non potest. Sic habens species, & actũ cognoscendi, quibus alius angelus caret: potest utrũq; causare in alio. ¶ Motiuum suum est, quod sufficienter est in actu primo respectu alicuius effectus, potest illum actum effectum causare in receptiuo proportionato approximato. Angelus habens notitiam habitualem alicuius obiecti (gratia exempli) a. est sufficienter in actu primo ad causandum intellectionem actualem ipsius a. ergo potest illum causare in quocunq; intellectu receptiuo illius effectus. Intellectus autem alterius angeli non cõcipientis a. distincte receptiuus est, ergo in eo potest causare conceptum illius a. Maior uidetur manifesta. Minor patet: quia angelus in se habet actum primum cognoscendi a. & speciem, & quæcunq; ponuntur necessaria ad cognoscendum a. Et per hoc potest intellectum suum facere in actu secundo causando in se intellectionem a. sicut effectum. Sequitur ergo, ꝙ in intellectu alterius passiui; quod est eiusdem rationis cum intellectu suo: potest illum actum causare. ¶ Sed contra hanc opinionem D arguit Ockam ubi supra. q. ij. secũdi. nã maior probationis nõ est uniuersaliter uera. Nam accipiatur eadem maior; & arguatur sic. Quando aliquid sufficiẽter est in actu primo potest causare secũdum in quolibet receptiuo, cæteris paribus. Sed uoluntas angeli superioris, uolens causare uolitionem in uoluntate angeli inferioris: est sufficienter in actu primo respectu illius uolitionis: & uoluntas angeli inferioris est sufficiens receptiuum, & approximatum. Ergo potest causare uolitionem in uolũtate anangeli inferioris. ¶ Nec sufficit euadẽdo dicere, ꝙ quia uolũtas est libera ideo in sua potestate est: ꝙ in ea uelle, uel nolle causetur, uel non causetur; saltem a quocunq; ente creato. Secus de intellectione, quia angelus inferior non potest impedire superiorem; quia uirtus minor non impedit maiorẽ in sua actione naturali, uel libera. Quod autem principale illatum sit falsum; patet; quia tunc uoluntas amare posset incognitũ; quia posset uoluntas angeli superioris sufficienter in actu, &c. causare immediate in angelo inferiori uolitionẽ; absq; hoc, ꝙ inferior cognoscat superiorem, uel aliquid in eo. Et ita inferior uellet, aut amaret incognitum. ¶ Itẽ tunc angelus posset intelligere sine specie: quod est contra opinantem. ¶ Item sic angelus posset causare notitiam euidentem in alio propositionis dubię sine experiẽtia, & discursu. Nam angelus habens in se discursum demonstratiuum; potest in se

in se producere notitiam euidentē cō-clusionis; ergo in alio angelo potest producere notitiā euidentē cōclusionis sine quocūq; alio.s.sine demonstratione: quia alter angelus est receptiuū sufficiēs &c. ¶ Ideo ē alia opinio Ockā, q unus angelus nihil potest causare in alio, nisi per modū obiecti: & illo modo, quicquid est in uno angelo; potest sicut obiectum in alio angelo debite ap proximato causare sui notitiam intuitiuam, si adsit communis influentia dei concausantis. Quòd hoc possit; patet ex secundo articulo; quia quicquid est naturale obiectū unius potētiæ; est etiā naturale cuiuslibet potētię; eiusdē rationis, & æquè perfectę: sed potētię intellectiuę angelorum sunt eiusdem rationis; quantū ad modū cognoscendi, & habētidem obiectum primum: ergo quodcūq; est obiectū unius, & obiectū alterius ęquè approximatum. Cū ergo angelus unus potest uidere suas cognitiones actuales, & habituales, atq; affectiones; ergo & alius sufficienter approximatus similiter uidere potest; nec magis proportionati sunt intellectui actus interiores, quàm exteriores, nec econuerso: quia omnes æque includuntur in obiecto primo intellectus. Quòd uero nihil aliud causari possit in mente alterius; nisi quod causat per modū obiecti; patet ex probationibus statim supra positis. ¶ Ad rationem autē Scoti dicitur, q si approximatio, de qua loquitur in maiore, & minore dicit tantum approximationē localē; non est uniuersaliter uera. Si uero dicit approximationem talē, quæ sufficit ad agēdum in tale passum: tunc minor prędictę rationis nō est uera. Vnde ad sufficiētē approximationē inter actiuū, & passiuū aliquādo requiritur identitas realis actiui, & passiui. Aliquādo idētitas, uel approximatio subiectiua. ita q agēs informet receptiuū: alioquin sufficit debita localis approximatio. Exēplū primi. Volūtas nō pōt causare actū amoris, nisi in se ipsa; nec intellectus pōt causare notitiam actualem de obiecto habitualiter noto nisi in seipso; & hoc prescindēdo causalitatē suā per modū obiecti; sicut Scotus loquitur. Oportet ergo in his esse talē approximationē actiui, & passiui: q idē sit agēs, & passū recipiens. Exēplū secundi. Habitus amoris, qui est in uolūtate similiter habitus intellectualis nō pōt causare notitiā actualē, nisi in potētia, quā informat. Exēplū tertij. Nā ad causandū p modū obiecti sufficit debita localis approximatio: hoc est nō nimia remotio actiui a passiuo, siue sint idē, siue diuersa. In proposito requiritur prima, uel secūda approximatio: & nō sufficit tertia. Hoc autem nō est intellectus unius angeli, aut habitus eius ad intellectū alterius: quia ibi nec est identitas simpliciter potentiæ, & potentię: nec idētitas subiectiua habitus unius angeli, & intellectus alterius. ¶ Si causa quęritur. Dicēdū, quia angelus, uel habitus in eo non pōt aliquid agere extra se in alio nisi per modum obiecti: sed in proprio subiecto habet duplicē actionem. Vna est pducere actualē notitiā obiecti habitualiter noti; quā habere pōt etiā si tunc angelus nec uideret se actualiter, nec habitū suū; ut si actu non cogitet de se, uel habitu suo. Alia actio est pducere notitiā intuitiuā sui tā in suo intellectu aut quocūq; alio debitè approximato; cuius causa non est aliud nisi natura rei, quæ talis est. ¶ Quantū ad quartū articulum, qui est de principali quæsito. Vide Ockā. q. xx secūdi. & in primo quodl. q. vij. ubi plura habētur ad propositum ualentia. & dubia alia. Notādū ergo, q loqui mentaliter de quo hic sermo, accipitur ad similitudinē locutionis uocalis. Loqui autē uocaliter, est proferre uerba uocalia, ut aliquis audiat uocali auditione, & intelligat illud, quod per uoces significatur, hoc est format in se conceptus uocibus correspondentes. Sic loqui mentaliter nihil aliud est, nisi habere, uel formare in se uerbū mentale, ut aliquis audiat mentaliter, & intelligat quod per uerbū mētale significatur; est autē uerbū mentale cogitatio actualis. Loqui ergo mentaliter, nō est aliud nisi

actualiter cogitare, ut ipse uel alius intelligat, quod per cognitionem significatur. Audire autē mentaliter nihil aliud est, quàm uidere cogitationē actualē alterius angeli, uel hominis: sicut audire uocaliter nō est aliud nisi apprahēdere uoces a se uel ab alio prolatas. ¶ Ista probantur per beatum Aug. xv. de trini. c. x. Formata propriē cogitatio ab ea re, quam scimus: uerbum est quod in corde dicimus: quod nec græcum est, nec latinū, nec alicuius alterius linguę. Ecce ꝙ cogitatio ē uerbū. Quod autem loqui mentaliter, non est nisi habere uerbū mētale. s. cogitationis. sic dicit paulò superius eodē ca. Quędā ergo cogitationes: locutiones sunt cordis, ubi & os esse dicimus. Et post. Fortsū per corpus hæc fiunt, aliud est locutio, aliud uisio. Intus autē cum cogitamus, utrūq; unū est. Itē et si uerba nō sonāt. In corde suo dicit utiq; omnis, qui cogitat. Et probat hoc Augustinus aucto ritate utriusq; testamēti. Quod etiā audire mētaliter, nō est, nisi uidere cogitationē actualē alterius; patet per eundem ibidem de trin. c. eodem ubi dicit. Auditio, & uisio duo quędā sunt inter se distātia in sensibus corporis. In animo aūt nō est aliud, atq; aliud uidere, & audire. Ac ꝓ hoc cū locutio foris nō uideatur: sed potius audiatur: locutiones tñ interiores: hoc est cogitationes dñ cognoscunē, & audiuntur, & uidenr: unde de dño dixit euāgelista. Cū uidisset, inqr, cogitatiōes eorū. ¶ Ex illis patet, ꝙ angelus loquendo alteri nihil facit, nisi ꝙ causat cogitationē alicuius obiecti in se: quę cogitatio in loquente causata tāquā obiectū causat effectiuē in angelo audiēte notitiā intuitiuā sui met cogitationis, & sic ex cōsequente aliquo modo causat in angelo audiēte cognitionē obiecti primæ cogitatiōis. Similiter angelus audiēdo nihil aliud facit: nisi ꝙ appręhendit, seu uidet intuitiuē cogitationē loquentis; & per eas deuenit in cognitionem obiectorum earūdem cogitatione uisarū. Sicut loquens corporaliter alteri: uoces format, quæ tāquām obiecta auditus, causant sui appręhensionem intuitiuam in audiente: per quas uoces appræhensas audiēs (si impositionem earum nouit) deuenit in appręhensionem obiectorum abstractiuam per uoces significatorū; quàm impositionē si non nouit uoces quidē apprehendit: sed nō obiecta per uoces ex impositione significata. Et quamuis ad locutionē, & nostrā corporalē, & angelorum mentalem, concurrit actus uolūtatis. s. uelle manifestare (nō enim simplex formatio cogitationis est locutio; sed formatio cogitationis, ut audiēs apprahendat: quod est uelle manifestare audienti, quæ cōcipit) tamen illud uel le manifestare non est locutio; sed ipsa formatio cogitationis. Supponit ergo locutio mentalis pro formatione conceptus in loquente; & connotat uoluntatem manifestandi huiusmodi conceptus. ¶ His præmissis respondetur ad hunc articulum, & ad quęstionem. Prima cōclusio. Angelus mentaliter alteri angelo loqui potest: uerbū quoq; loquētis pōt ab altero audiri. Prima pars probatur: quia angelus pōt cogitare actualiter, ut angelus alter huiusmodi suas cogitationes appręhendit, & ꝑ ea obiecta, quę cogitat: & hoc faciendo loquitur alteri. ergo conclusio uera pro prima parte. Cōsequentia nota. Minor patet ex quid nominis loqui. Maior similiter nota est; potest enim angelus uelle aliū noscere suos cōceptus; & propter hoc huiusmodi in se formare, ut alius uideat. Secūda pars patet ex prima: qa angelus potest appręhēdere cogitationes alterius, quas uult sibi manifestare, & ita audire. patet ex quid nominis audire. Itē unus angelus pōt uidere cogitationes alterius ex articulo secundo. ergo audir. Tenet cōsequētia: qa idem est uidere, & audire mentaliter secūdū beatum Augustinū: ut in notabili allegatū est. ¶ Secunda conclusio. Nō solū inferiori superior: sed etiā superiori loqui potest angelus inferior. Patet: qa quilibet angelus potest formare uerbū, ut quilibet alter audiat seu uideat. igitur.

Cōcl. 1 G

Cōcl. 2.

457

Cóſequentia nota, ſimiliter & antecedens. ❡ Tertia cóclusio probabilis. Etsi angelus inferior superiori loquens cóceptus suos ei manifestat; nó tñ sic loquendo eũ illuminat. Prima pars patet ex conclusione precedenti. Secunda probatur: quia uerisimile est, ꝙ nihil cognoscat inferior; qd ignoret superior. Cũ, secũdũ Dion. inferiores reducũtur ad supma p media: ait enim ca. iiij. cęlestis hierarchię. Statuit ſũmus ille ac ſupſubſtantialis omniũ ordo, per singulas distinctiones primos, & medios extremosq; esse ordines, atq; uirtutes ut. s. inferiorũ ſpirituũ excellentiores quiq; præceptores, ac duces sint, per quos illi accessum habeant ad deũ: & ad lucem secretissimã dei, societatẽq; perueniãt. Illuminatione autẽ illuminatus purgatur ab ignorantia. ut patet ex illo articulo. Superiorem uero nõ potest purgare inferior: alioquin superior ignoraret: quod inferior cognosceret. ❡ Ex illo sequitur, ꝙ nõ est idem illuminare, & loqui. Possunt enim angeli sibi innotescere cogitationes actuales rerum utrinq; habitualiter notarũ; & ita de sibi notis loqui; sicut & homines de rebus sibi ęqualiter notis sibi loqui possunt. In quo casu fit locutio sine illuminatione; quia hac locutione de nulla re ignora acquiritur cognitio noua: quod tñ requiritur ad illuminationẽ. ❡ Quarta cóclusio responsalis ad titulum quæstionis. Per actus hierarchicos superiorũ ordinũ angeli possunt inferiores illuminare, & illuminando eis loqui. Prima pars patet: quia superiores angeli notitiã, quã accipiunt immediate per diuinam reuolutionem inferioribus manifestãt: eiusq; mãdata inferioribus perferunt; ut patet per beatum Diony. de cęle. hierar. p totũ. Secũda pars patet: quia causando notitias in alijs de rebus quas ignorabãt iferiores illuminãt: hoc aũt faciendo eis loquũtur, neque enim aliter illuminant nisi manifestando eis conceptus suos; quod est loqui. ❡ Veruntamen quamuis ita creditur de facto; posset tñ deus per inferiorẽ illuminare superiorẽ; posset enim aliquid reuelare angelo inferioris ordinis, & mandare, ut manifestaret angelo superiori. Loquitur ergo cóclusio de facto; nõ de possibili quantum ad hanc partẽ.

Cócl. 3.

Cócl. 4.

❡ Quantum ad quintũ articulum est dubium primũ. Verum angelus uidens cogitationes alterius, uideat etiam obiecta cognitionũ. ❡ Ad quæstionem respõdetur per aliquas propositiones. Prima. Angelus intuitiue uidendo cognitionem singularem alicuius obiecti in alio angelo, non uidet. i. intuitiuè cognoscit, tale obiectum quatenus ad ipsum terminatur cognitio huiusmodi singularis. Probatur: quia stat cognitionẽ uisã intuitiuè in alio angelo esse cognitionem abstractiuam obiecti nõ existentis; & tale nõ potest intuitiuè uideri naturaliter ab intellectu creato; alioquin uidens cognitionem in alio intuitiuè cognosceret per cognitionem alterius intuitiuè, quod alius angelus, cuius est cognitio; non cognosceret intuitiuè; quod est falsum. Similiter nec oportet, ꝙ cognoscens cognitionem intuitiuam alterius intuitiuè cognoscat intuitiuè eius obiectum; quia posset obiectum a primo angelo cognitum esse improportionatè instans a secundo angelo; ut posito casu, ut si distantia proportionata per quam obiectum uideri possit intuitiuè sit. 100. leu earum: distet aliquod obiectũ per. 200. miliaria a secũdo angelo per. 100. a primo angelo; ita ꝙ primus angelus sit in medio inter obiectum, & secundum angelum: tunc secũdus angelus uidet cognitionem primi angeli intuitiuè; & tamen nõ potest uidere eius obiectum intuitiuè: eo ꝙ non est sufficienter presens. Non enim potest uideri obiectũ intuitiuè: nisi per cognitionem cognitionis suæ, quod non potest uideri per cognitionem immediatè ab obiecto causatam. Probatur etiam de notitia intuitiua obiecti sufficienter utriq; angelo præsentis; quia ponatur, ꝙ singulare intuitiuè uisum a primo angelo, etiam uideatur a secundo ange-

Arti. 5. H

ppõ. 1.

ſo immediatè per propriā cognitionem talis obiecti intuitiuā, uideatq; ſecūdus angelus uiſionē primi angeli; nō tamē propter hoc uidet, ꝙ notitia intuitiua primi angeli terminetur ad hoc ſingulare obiectū. Probatur: quia ſi ſint duo ſingularia ęquè approximata, quorum utrumq; uterq; angelus uidet; nō plus ſcire poteſt ſecundus angelus, ꝙ cognitio primi angeli ſit unius obiecti, quàm alterius, ſi obiecta ſint ſimillima; quia neſcit a quo cauſata ſit; & ita ignorat ad quod terminetur ſcū neceſſe eſt intuitiuam notitiā cauſari particulariter ab obiecto: etiam ſi tantum eſſet unum ſingulare approximatum: adhuc nō poſſet euidenter ſcire, ꝙ iſta cognitio eſt huius ſingularis, & ab ea effectiuè partialiter; quia iſta cognitio poſſet a ſolo deo cauſari. Exemplum huius. Si ſunt duo ignes, & appareat fumus cauſatus, non plus ſcio, ꝙ fumus cauſatur ab illo igne, quàm ab illo; quia ab utroq; poteſt indifferenter cauſari. ſi etiam ſit tantum unus ignis, & uideatur fumus, non poteſt ſciri euidenter, ꝙ cauſatur ab illo igne, quia poteſt cauſari a ſolo deo. ſic in propoſito. Vnde ad hoc, ꝙ ſciā euidenter, ꝙ cognitio hęc, quam uideo intuitiuè, ſit ab hoc ſingulari, oportet ꝙ ſciā, ꝙ nullum aliud ſimile ſit approximatum angelo, cuius cognitionē uideo. Et ꝙ iſta cognitio intuitiua, quā uideo, nō ſit a deo ſicut a cauſa totali, etſi alterū eorum deficiat nō ſcio euidenter, ꝙ hęc cognitio intuitiua cauſatur ab hoc ſingulari; & per cōſequens nec ſcio; ꝙ eſt huius ſingularis. Iſta autē nō poſſum ſcire, niſi per diſcurſum; ideo licet cognoſcam intuitiuè cognitionem alicuius ſingularis: nō tamē cognoſco illud ſingulare cuius eſt intuitiuè: ſed uel non cognoſco: uel cognoſco per diſcurſum, aut abſtractiuè: ut dicetur.

ppō. 2. ¶ Secunda propoſitio. Angelus uidēs intuitiuè cognitionē uniuerſalem in alio, poteſt intuitiuè uidere uniuerſale, quod eſt eius obiectū: poſito, ꝙ uniuerſalia habent tātū eſſe obiectiuū in anima, & termināt cognitionē uniuerſalem. Probatur; quia cū ſecundum illam poſitionem uniuerſalia non habent eſſe niſi obiectiuū in intellectu, quod eſt eſſe cognitū; quicunq; uidet intuitiuè cognitionē uniuerſalē; & ita terminatā ad uniuerſale (hoc enim eſt uidere cognitionem uniuerſalē) uidet & ipſum uniuerſale intuitiuè; nec requiritur ulterior manifeſtatio, uel explicatio.

¶ Tertia propoſitio. Angelus uidēs intuitiuè notitiā ſingularem in alio angelo, poteſt cognoſcere eius obiectum abſtractiuè in conceptu communi confuſè, uel diſtinctè ſingulariter rememoratiuè: uel etiā per diſcurſum. ppō. 3. Primum probatur: quia poſito, ꝙ diligo ſortem, poteſt angelus uidere dilectionem meā intuitiuè, ſi fuerit mihi approximatus; & ſic uidet, ꝙ diligo hominem, ſed non uidet, ꝙ diligo ſortem. Sic in propoſito, ſi ſortem intelligo; poteſt uidere intellectionem meā intuitiuè; & per hoc cogitare, ꝙ intelligo hominem, nō autem ꝙ intelligo iſtum, uel illum. Cauſa eſt: quia obiectū actus alias nō cognitū non poteſt cognoſci ab alia potētia, quā actus nō informat: niſi per diſcurſum, & arguitiuè: alias poſſem intuitiuè cognoſcere obiectū cognitionis abſtractiuè: quā intuitiuè cognoſco contra ſupradicta. Arguitiuè autem, & per diſcurſum nō cognoſcitur aliquod ſingulare determinatè: ſed tantū in cōceptu cōmuni; quia cognitio habitu per diſcurſum ęqualiter aſsimilatur omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei, ſi ſint ſimillima igitur non poteſt concludi determinatè, ꝙ magis ſit unius indiuidui, quā alterius. Concluditur igitur conceptus cōmunis oībus indiuiduis ſic ſimilibus: ſicut cū intuitiuè uideo fumū cognoſco arguitiuè, ꝙ hic eſt, uel fuit ignis; nō autem an ille, uel alius ignis: cū fumus tātę quātitatis a pluribus ignibus ſimilibus cauſari poteſt. ¶ Secundū ꝙ uidens cognitionē ſingularē intuitiuè, poſsit obiectū eius cognoſcere diſtinctè, abſtractiuè, quandoq; per modum rememorationis. Probatur: quia ſi angelus uidens notitiā intuitiuā obiecti

iecti in alio angelo; cuius obiectū prius intuitiuè uidit, & habitum acquisiuit; recordatur se uidisse obiectū illud in natura propria, & ita format notitiā distinctam; seu abstractiuam illius obiecti. Probatur: quia uidendo cognitionē actualē intellectiuam obiecti in alio; recordatur se talem cognitionē aliquando habuisse per habitum in se derelictum, illamq; cognitionem in se productam fuisse ad præsentiā huius obiecti; & ita recordatur, & cognitionis suæ, & obiecti suę cognitionis. Ad quam recordationem mouet notitia intuitiua uisa in alio angelo, & habitus proprius similis cognitioni in seipso. Sit ergo respectu illius cognitionis recordatiuè obiecti. a. in secundo angelo est causa partialis cognitio intuitiua eiusdem obiecti in illo angelo, & alia causa partialis est habitus in secundo angelo, inclinans ad formandū cognitionem abstractiuam eiusdē obiecti. Exemplum: ut si fumi diuersorum ignium differrent specie: si primò intuitiuè uidissem fumum, & ignem: postea uiderem intuitiuè fumum eiusdem speciei cū priori fumo: & nō uiderē ignē; formarem in me debitam notitiam obiectiuā recordatiuā ignis per hoc, q̄ uidetem fumum eiusdem ignis; quem prius uidi repræsentatum. Sic in proposito; sicut fumus naturaliter repræsentat ignē: ita cognitio obiectum, & cognitiones diuersorum obiectorū solo numero distinctorum differunt specie. Plus enim differunt, quā duę cognitiones synonymæ eiusdem obiecti; quę tamen differunt numero. Omnis autem differentia maior numerali est speciuoca; & ita secūdus angelus uidens cognitionē intuitiuā; cuius similē in specie prius in se habuit: cōcludit eam esse eiusdem obie-

Cōcl. 1 K
cti, cuius fuit sua. ¶ Ex quo patet, q̄ angelus habens in se cognitionem actualem obiecti. a. pōt cognitionem eiusdē obiecti. a producere in alio angelo; cui idē obiectū est habitualiter notū; & hoc mediante habitu in alio angelo derelicto ex priore cognitione actuali ipsius. a. & cognitione intuitiua actualis cognitionis primi angeli: quę similiter est in secundo angelo: ita q̄ ad cognitionem recordatiuam secundi angeli obiecti. a. tria concurrunt. s. cognitio intuitiua obiecti. a. in primo angelo & illa cōcurrit obiectiuè, & cognitio intuitiua huius cognitionis primi angeli tāquam obiecti, quę est in secūdo angelo: & habitus secūdi angeli inclinans ad cognitionem eiusdem obiecti. a. ¶ Secundò sequitur: q̄ si in primo angelo esset habitus solus cognitiōis obiecti. a. sine actuali cognitione: ille habitus mediante intuitiua sui cognitione, qua uidetur a secundo angelo: & habitu secundi angeli potest producere notitiā actualem recordatiuam obiecti. a. Potest etiam habitus (quia est effectus obiecti) ducere in cognitionem eius tamquam suę causæ tā appræhensiuam, quām iudicatiuā per discursum ab effectu ad causam. Sed nunquam actualis, aut habitualis cognitio primi angeli obiecti. a. potest immediatè in secundo angelo producere cognitionem distinctam obiecti. a. sine actuali, & intuitiua cognitione sui, tam quam obiecti in secundo autem angelo formati: quia neq; essentia angeli unius: neq; actus, nec habitus, nec potētia potest aliquem actum causare in alio, nisi per modum obiecti. Obiectum autē nūquam causat aliquid ut obiectū sine sui cognitione: alioquin obiectū non esset obiectum. ¶ Non ergo coincidunt illa cum opinione Sco. qui tenet, q̄ angelus mediante suo habitu, uel specie potest causare cognitionem in alio angelo, quasi in seipso sine actuali cognitione habitus, uel speciei. Sic enim habitus mouet ad cognitionē actualem sine cognitione intuitiua actuali sui (potentia in qua est) nō sic aliā. Potest enim habens habitum se actuare ad cognitionē obiecti, cuius est habitus: etiā si actu nec cogitat de seipso, nec de habitu; nō sic potest habitus actuare alium, in quo nō est; nisi cōcurrat in alio cognitio actualis intuitiua illius habitus. ¶ Tertiò sequitur: q̄ qui nunquam habuit cognitionem intuitiuam alicuius obiecti Cōcl. 2. Cōcl. 3.

in propria natura, quantumcunq; uideat cognitionem intuitiuam illius obiecti in alio angelo; nũquam ex hoc causaretur in eo cognitio illius obiecti distincta singularis recordatiua. Patet, quia cognitio recordatiua alicuius obiecti naturaliter loquẽdo ꝑsupponit necessario pcessisse aliã notitiã intuitiuã eiusdẽ obiecti in eodẽ intellectu, si sit respectu incõplexi. Et ideo, qui nunquã uidit obiectũ. a. in se: uidendo eius cognitionem in alio angelo, non habet notitiã distinctã illius obiecti: sicut uidens fumũ, qui prius nũquam uidisset ignẽ, per illã uisione fumi non habet distinctam cognitionẽ ignis. ¶ Tertium in conclusione tertia adiectum. s. ꝙ uidens intuitiuẽ cognitionẽ obiecti in alio angelo, potest discursiuẽ cognoscere obiectum etiã quod prius nũquã distinctẽ cognouit. Probatur: quia potest primus angelus formare huiusmodi complexa. Hæc notitia est cognitio obiect. i. a. & ei assentire: & cõsimiles propositiones, & eas offerre secũdo angelo; hoc est in se formare, ut secũdus angelus uideat, & secũdus angelus uidẽs illa i intellectu primi angeli, põt illa credere uolũtariẽ: uel forte necessariò, si reputat eũ in oibus ueracẽ. Per illũ modum uidẽdo intuitiuẽ cõplexũ, & eius assensũ: põt credere, ꝙ cognitio pria sit obiecti. a. sicut si quis mihi diceret. Vox albedo significat obiectũ. a. possũ sibi credere, licet nũquã distinctẽ nouerim obiectũ. a. Et sic possum uenire in cognitionẽ communẽ. a. nõ particularẽ distinctam: ut puta, ꝙ sit ens, uel qualitas, uel color, quos conceptus abstrahit a rebus, quas noui: & formo aliã cognitionem de obiecto. a. quã primus angelus mihi loquens, ut pono. ¶ Itẽ potest angelus per plures propositiones, quas in se format, & eis assentit: alteri angelo describere per particulares circunstantias; secundo angelo aliquo modo notas obiectũ. a. & sic ducere eum in specialiorem cognitionẽ. a. Vt si quis mihi describeret regẽ Franciæ (quem numquam uidi) per multas imagines, & similitudines aliorum mihi notas, tandem deuenire possem in cognitionem multum specialem regis Franciæ; sed nunquam in cognitionẽ distinctã eius in se. ¶ Secũdò dubitatur, quomodo angelus possit loqui uni angelo, & nõ alteri æquẽ approximato, & æqualiter intento. Respondetur post Ockã. q vij primi quodlibet; ꝙ nõ est in potestate angeli loquentis ostendere unum, & occultare aliud æquè præsens; neq; occultare aliquid idem uni angelo; & ostendere alteri cęteris paribus; sicut nec propriã essentiã uni põt ostendere, & nõ alteri: aut essentiã manifestare, & occultare cogitationem suã, cũ tã tũ agat per modũ obiecti: nõ tantũ quã tũ ad suã essentiã, sed etiã quãtũ ad omnem actũ tã intellectus, quã uolũtatis: obiectũ aũt ut sic agit naturaliter. In hoc aũt põt manifestare uni angelo, & nõ alteri: uel unum actum, & non alterũ: qa deus coagit secũ respectu unius, & nõ alterius. Angelus aũt: quia sua uoluntate cõformatur diuinę uolũtati nõ uult ostẽdere, uel occultare nisi secũdũ diuinã uolũtatẽ: & ideo secũdũ uolũtatẽ suam deus cõcurrit; & per hoc, ꝙ angelus non uult ostendere, occultatur: non per naturalem uirtutẽ suã: sed propter non cõcursum dei. ¶ Tertiũ dubiũ est contra hoc, quod dictum est; ꝙ idẽ est uidere, & audire mẽtaliter. Nã posset angelus uel anima suas cogitationes nolle uideri ab. a. Angelo debitẽ alias approximato, in quo casu. a. angelus uideret cogitationes angeli, uel animæ nolentis eas uidere: & tamẽ tũc. a. nõn audiret: quia in casu nec angelus, nec anima loqueret: sed nullo loquẽte nõ est locutio. Respõdetur: quia secũdũ cõmunẽ modũ loquẽdi, auditio pręsupponit locutionẽ: & sic auditio cõnotat actũ uolũtatis nõ audientis: sed loquẽtis; sicut loqui ut audire sit uidere actũ angeli uolẽtis ipsũ uideri: alias angelus uidẽs essentiã alterius animę, uel angeli audiret essentiã alterius, etiã alio ignorãte, uel nolẽte. Ad beatũ Aug. dicitur, ꝙ Augu. loquitur quãtũ ad obiectũ: ita ꝙ idẽ obiectũ, quod mẽtaliter auditur,

Dub. 2. L

Dub. 3. M

etiā cognoscitur. Sic nō est in corporalibus, ubi aliud uidetur, & aliud audit: & qđ uidet, nō audit: nec ecōuersō. Nō aūt uult, ꝙ omne qđ mentaliter, uidet: audiatur: licet audiri possit. Vel dicat, ꝙ August. accipit audire large pro omni cognitione obiecti mētaliter audibilis: & sic cōuertibiliter idē est audire, & uidere mētaliter. ¶ Quartō dubitatur.

Dub. 4. N Vtrū angelus inferior ignoret aliqd, qđ nouit superior. Et uidetur, ꝙ nō: cū oēs angeli beati uidēt uerbū, in quo relucēt oia: secundū illud Augustini, & Gregorij. Quid nō uidet, qui uidētem omnia uidet. ¶ In oppositū est illud Esa. lxiij. Quis est iste, qui uenit de Edom tinctis uestibus de bosra; quod dicit propheta in persona angelorū quasi mysterium ignorantiū, & ideo quęrentiū. Glos. interli. Item ad Ephes. iij. Vt innotescat dispensatio sacramenti. s. incarnationis a seculis abscōditi principatibus, & potestatibus per ecclesiā. Vbi innuit apostolus, ꝙ sacramentū redemptionis humanæ absconditum fuit angelis; & eis reuelatū p ecclesiā. Cui consonat illud 1. ad Timo. iij. Magnum est pietatis sacramentū, quod manifestatum est in carne, iustificatū est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditū est mundo: assumptū est in gloria. Glos. Qui prius uisus humilis, deuicta morte in maiestate apparuit, ut agnoscentes angeli mysteriū, quod prius latuit declaratum in carne genu illi flectentes, quasi deo, gratias agant: quia didicerūt ueritatem. ¶ Ad dubium respōdetur affirmatiuè: quia enim inferiores angeli a superioribus purgātur ab ignorātia, & illuminātur; ergo aliqd inferiores ignorāt, quod superiores nouerunt. Et satis patet responsio ex arti. j. & iiij. Quōd uero arguitur de uisione uerbi communis est solutio, ꝙ uidentes uerbum tantum uident in uerbo, quantum eis uerbum ostendit, ostendit autem, quantū uult. Est enim speculum uoluntariū, quo ad creaturas extra, licet sit necessarium, quo ad personas intra. ¶ Ad beatum Augustinum & Grego. secundum magistrum dist. xi. dicitur, ꝙ loquuntur de his, quæ ad eorum beatitudinem pertinent: nam uisio uerbi beatifica est; & ideo includit omnia, quorū notitia ad beatitudinem pertinet. De hoc alibi latius. ¶ Sed quid dicendum de hoc, qđ rationes ad oppositum dubij tangunt. O

Vtrum omnes angeli boni nouerunt mysterium incarnationis priusquam in facto exhiberetur, uidetur uaria esse responsio doctorum sanctorum: ut tangit magister dist. xj. Vnde glos. supra allegata ex Esa. ita ait. Quidam angeli non plenè cognoscentes mysterium incarnationis, passionis, resurrectionis, uidētes ad cęlum ascendere dñm cum multitudine angelorū, & sanctorum hominū propria uirtute, nō auxilio angelorum, admirantur incarnationis, passionis, resurrectionis, ascensionis mysterium, & quomodo sibi, & alijs aperiat regnum cęlorum. Vnde & angelis dominum com mirantibus dicunt. Quis est iste, qui uenit de Edom. Videtur tamen Aug. super Gen. dicere: & sequitur in glos. ꝙ omnes angeli ab ipsa creatione sua statim cognouerunt in contemplatione sui creatoris, quid ipse erat facturus. Et sequitur. Hieronymus aūt aperte declarat, quia quidā angeli donec perficeret mysteriū incarnationis ad plenū nō cognouerunt. Hęc glos. Vnde Alex. de Hal. par. ij. q. xxvj. mēbro. j. cōcordās Aug. & Hierony. dicit. Vtrum; uerum est; sed hoc pro diuersis angelis. Dicit enim, ꝙ quidā nouerūt a principio nō creationis; sed cōditionis .i. cōfirmationis i gr̃a, cū dictū est. Fiat lux. Vnde exponit buiis Aug. v. sup Gen. illud apostoli sup. allegatū ad Ephes. iij. dicens. Sic fuit abscōditū a secul s mūdo; ut cū innotesceret principatibus, & potestatibus i cęlestibus p ecclesiā: qa ibi primitus ecclesia quo post resurrectionē & illa congreganda est. Illis ergo a seculis innotuit; qa omnis creatura nō ante secula; sed a seculis. Sic ergo aliq angeli a principio cognouerūt mysterium incarnationis, alij uero non cognouerunt a principio; sed post plenè cognouerunt,

dum impletum fuit. Vel potest dici, ꝙ a principio omnes cognouerunt in uerbo; sed in proprio genere innotuit eis per ecclesiam, dum factus fuit, ac impletum, ac per apostolos mundo prædicatum. Vnde Augu. v. super Gen. Nõ in deo tantum innotescit angelis, quod absconditum est; uerum & hoc eis apparet cum manifestatur, & propalatur.

P ¶ Sed quid de dæmonibus an cognouerunt Iesum fuisse filium dei. Et hoc quidem uidetur per illud Marc. j. Quid nobis; & tibi Iesu nazarene, uenisti ante tempus perdere nos; scio ꝙ sis sanctus dei. Et eiusdem. v. Quid mihi & tibi Iesu fili dei altissimi. Simile habetur Matth. viij. & Luc. viij. si ergo dæmones cognouerunt: multo magis angeli boni. ¶ Ad quod dicitur, ꝙ dæmones cognouerunt dominum uenisse in carne; ut dicit glos. Luc. viij. Sciebant dæmones per aduentum domini se aliquando in abyssum mergendos: non futura prædiuinantes secundum prophetarum dicta recolentes. Et Augu. ix. de ciui. dei. c. xxj. Innotuit dæmonibus non per id, quod est uita æterna, & lumen incommutabile, quod illuminat pios: sed per temporalia quędam suæ uirtutis effecta, & occultissima signa suæ præsentiæ: quæ angelicis sensibus etiam malignorum spirituum potius, quàm infirmitati hominum possent esse cõspicua. Et dicit Alexan. ubi supra membro. v. ꝙ aliquo modo cognoscunt angeli mali, quo non cognouerunt boni; quia quædam cognitio est in pœna, uel impedimento malę operationis, aut cohibitio suę potestatis. Et hoc modo poterant angeli mali christum in carne uenisse cognoscere; quo non cognouerunt boni, qui pœnam nõ habuerunt, & eorum potestas nõ est impedita per christi aduentum; sed aucta; licet tñ cognitio bonorum, quam ex naturalibus, & gratuitis habuerunt de christo ueniente in carne fuit clarior, & nobilior, quàm cognitio malorum ¶ Huic autẽ de cognitione dęmonũ uideť obsistere illud apostoli. j. Cor ij. Si cognouissent nunquã dominũ glorię crucifixissent. Glos. de dæmonibus. Nũquã christum crucifigi suggessissent. Ad hoc dicitur, ꝙ nõ nouerunt per certitudinẽ scientiæ: sed per cõiecturã opinionis firmæ. Vnde Hila. super Mat. Magis suspicari, quàm nosse credendi sunt. Et beatus Greg. Diabolus redẽptorem in carne uenisse senserat; sed propter humilia, quæ passus est; quicquid de deitate suspicatus est; in dubium uenit pro sua superbia; & non dei natũ; sed dei gratia cũstoditũ credidit. Quòd autẽ nõ habuit euidentem notitiã, signũ est manifestũ, tẽtatio; qua tẽtare ausus est dominũ, qua experiretur, an esset filius dei. Matth. iiij. uel secũdũ glos. j. Cor. ij. Non hoc dicebat, ut esse deum intelligeret: sed dubius erat, & taliter extorquere ueritatem, utrum esset deus, uolebat. Est tamen quędam glos. ꝙ cognouerunt eũ filium dei: sed nõ crediderunt se sua morte damnandos. Vnde super illud Lucæ. iiij. Exibant autem dæmonia a multis clamantia, & dicentia. Tu es filius dei. Glos. cum ieiunio fatigatum diabolus uideret, uerum hominem intellexit, sed quia tentando non præualuit; utrum etiam dei filius esset: dubitabat. Nunc ergo per signorũ potentiam certior effectus filium dei arbitrabatur. Nõ ergo eum ideo crucifigit, ut filium dei ignoraret; sed quia eius morte se damnandum non præuidit. Hoc enim mysterium a seculis est absconditum, quia si cognouissent se morte christi arcendos, & damnandos, dominum gloriæ non crucifixissent. Hæc glos. Et tantum de illa questione.

DISTINCTIO. X.

OSTENSA angelorum distinctione per hierarchias, & ordines: in hac distinctione determinat de eorum missione ad inferiores angelos, & homines. Quærit enim,

an omnes spiritus cęlestes ad exteriora mittantur. Quam quæstionē ad nullam partem determinat; sed opiniones tres (quarum quælibet certis auctoritatibus innititur) recitat. ¶ Quarta sententia in tribus conclusionibus colligitur, quæ sequuntur. Prima conclusio, quæ sententiam cōtinet primę opinionis. In beatorum spirituum multitudine aliqui pro officio foris exeunt, alij intus semper adsistunt. ¶ Secunda conclusio sententiam opinionis huius contrarię continet. Omnium ordinum spiritus singuli aliqui mittuntur secundū commissa ministeria nomina assumentes; aliqui tamen frequentius: aliqui rarius ad exteriora prodeunt dei iussa perferentes. Huius occasione magister ponit nomina angelorum, Michael, Gabriel, Raphael: etiam dæmonum diabolus, Sathan, Belialel, Leuiatham interpretatur, quæ quidem esse propria, alij officiorū cōmunia arbitrātur. ¶ Tertia conclusio opiniones quasi mediæ. Supremæ hierarchiæ spiritus tantum ad medios, medij ad infimos, ad exteriora infimi mittuntur. Nulli tamen eorum propter hoc a dei præsentia, & cōtemplatione beatifica excluduntur. Singulæ opinionis pro sua sententia auctoritates adducit; & ad oppositum sonantes dissoluit.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA distinctionem quęro. Vtrum omnes spiritus intellectuales a solo deo mittantur ad homines uiatores. ¶ Quæstio hæc quatuor breuibus articulis terminatur. Primus: an angeli mittantur ad homines uiatores. Secundus, an omnes boni mittantur. Tertius utrum etiam mali mittantur a deo. Quartus, an solus deus, an etiā

Artic. 1 angelus mittat angelum. ¶ Quantum

Nota. 1 ad primum, notandum, ꝙ angelum mittere nihil aliud est, quā angelum ministerium aliquod diuina auctoritate circa alium exercere; siue ipsum illuminādo, siue auxilium quodcunq; præstando. Illa autem missio fit quandoq; cum motu locali angeli; ut cum de cęlo mittitur ad terras, in qua missione relinquit cęlum, & fit præsens terris; & expleto legationis suę officio, redit in cęlū: quę non fiunt sine locali mutatione. Sic legitur de angelo manuæ apparente. Cumq; ascenderet flamma altaris in cęlum: angelus domini pariter in flamma ascendit. Iudicum. xiij & Luc. ij. de angelis dominicam natiuitatem pastoribus nunciātibus, dicitur. Cum discesserunt angeli ab eis in cęlum. Fieri etiā potest sine locali motu; ut dum deus angelum unum illuminat per alium angelum a priori localiter non distante. ¶ Est Cōcl. 1

ergo conclusio ad illum articulum certissima. Angeli beati a deo mittuntur B

ad uiatores: ut cęlestis regni ascribantur hæredes. Probatur Heb. j. Omnes sunt administra. spiritus in ministe. missi propter eos, qui hęredita. ca. salutis. Deniq; plena est utriusq; testamenti pagina. Nec obstat, ꝙ deus præsens est uiatoribus; ꝙq; missus est mediator perfectissimus, & saluator christus: missus est, & cordium illuminator spiritus paracletus: quibus sufficienter salus acquisita est toti mortalium generi: quoniam licet ex parte dei omnia sufficienter exhibita sunt: quæ nostræ saluti restituendę sunt necessaria; tamē etiā exigitur aliqua cooperatio nostri liberi arbitrij secundum quam cooperatores dei sumus; sicut dicit apostolus j. Cor. iij. ꝙ liberū arbitrium: quia in nobis pigrum est, & mutabile: indiget multiplici adiutorio excitante, roborante contra tentationis insidias defendenti &c. Et quamuis ad omnia sufficeret deus immediarē, quia tamen quæ a deo sunt: ordinata sunt. Ro. xiij. Congruit autem ordini ut inferiora per media reducantur ad suprema: ideo mittuntur angeli tanquam mediatores inter deū, & hominē: ut p eos homo inferior ad beatitudinis summa reducatur. Hæc etiam missio secundū sanctum Bonau. concordat charitati diuinę angelicę, &

humanę. Diuinæ, quę in hoc nobis manifestatur, dum nobilissimos spiritus intima sibi charitate coniunctos mittit ad procurandum salutem nostram. Angelicæ, dum uidentes nos suo auxilio indigere contra malorum angelorum impugnationes multiplices, & fraudulentas, charitate quæ in eis feruet, & perfectissima est tanquam desiderantes nostrā salutē his se pro nos, ad nostrū ministerium deo offerūt dicentes illud Esa. vj. Ecce ego domine mitte me. Cōgruit etiam charitati humanæ, quæ quia debilis est: quamdiu sumus in uia, indiget foueri, nutriri, & excitari. Congruit ergo, ꝙ angeli, quorum conciues sumus futuri, cum non posint per naturę similitudinem nos excitare ad amorem, saltem hoc faciant nobis iuncti

Artic. 2 C per obsequij beneficētiam. ¶ Quantū ad articulum secundum: quia Beatus Greg. an supiores angeli per se, uel sub iecta agmina nobis ministrant, non uult affirmare: eo ꝙ certis testimonijs non approbatur; ideo magister recitat opinionem, ut ex conclusionibus textus pmissis patet. Ideo breuiter hic Sco. se expedit circa hanc distinctionē dicens. Absolutè concedenda est auctoritas Apostoli Pauli dicen. Omnes sunt administra. spiritus mis. &c. Sed distinguendum de misione interiori, & exteriori. Nam secundum communem cursum, & ordinem reuelantur secreta dei mysteria prius superioribus, quā inferioribus angelis; & ita supiores mittūtur ad inferiores loquendo, & illuminādo eos interius; & alij inferiores mittuntur extra ad nos secundum tertiam conclusionem textualem supra positā. Et sic possunt exponi omnes auctoritates, quas magister, & alij hinc inde adducunt. Et dictū est secundū cōmunem cursum; quia uidetur ꝙ etiā supremi, uel aliqui de supremis mittuntur, qñq; ad extra. Nā incarnationē Christi nesciuerunt multi angeli ante tempus incarnationis, pasionis, resurrectionis, ac ascensionis: ut præcedenti quæstione deductū est. Constat autem angelū ad beatam uirginem missum ad hoc nūciādū non latuisse: ergo erat de superioribus, & non de infimis, quos latuit hoc sacrum mysterium. Et per hoc ad auctoritatem Danielis. Milia milium &c. ꝙ intelligenda est de communiter asistentibus, & cōmuniter ministrantibus Auctoritas ergo apostoli concedenda est ad literā: sed indistinctè de misione ad itra, & ad extra. Sic ergo ad illū articulū tenetur tertia conclusio supra textualis, quam etiam magister magis uidetur reputare probabilem. Et exponuntur auctoritates contrariæ, sicut exponit magister in tex. Et sic patet responsio ad illum articulum. ¶ Quantum ad Arti. 3.

D tertium articulum notandum post Alexan. de Hales parte. ij. q. xxxvi. membr. ij. ꝙ misio dęmonis respicit ordinationem potestatis ad tentandum, quę potestas tentandi est sub potestate diuina. Et licet intentio diaboli in tentando, contraria est intentioni diuinæ, cum illa sit mala, ista bona, nihilominus utitur deus tentatione diaboli ad bonum. Tentatione enim, qua diabolus tentauit Beatum Iob, quantum fuit de uoluntate diaboli, fuit ad seducendum, sed eam ordinauit dominus ad bonum scilicet ad patientiæ probationem, & coronationem. Sic cum dominus permitti malos tentatione diaboli uinci, deceptio ipsa, qua tentatus decipitur inquantum pœna debita peccatis decepti a deo est. Nam & pœna, quia iusta, bona est, & culpæ ordinatiua. Est ergo conclusio ad illum articulum. Cōcl.

Angeli mali a deo mittuntur. Probatur per illud. iij. Regum. ulti. ubi dicitur quod exercitus cœli stabat coram domino a dextris, & a sinistris scilicet boni angeli, & mali. Et ait dominus. Quis decipiet Achab. Dixit dominus spiritui decipere uolenti per mendacia prophetarum Baal. Egredere, & fac ita. Igitur dicendo egredere, & fac ita: misit spiritum mēdacem dominus. Similiter in tentatione Iob, cum ait dominus Sathan. Vniuersa, quę posidet in manu tua sunt, ueruntamen in

eum non extendas manum, potestatem tentandi concedendo, eamq; ordinando misit eũ: malis.n. angelis utitur deus benè, sicut & homo dei creaturis malè, ut dicit glos. Augustini super illud Psal. lxxvij. Immissiones per angelos malos. Et Beatus Grego. ij. moralium. Sicut de bonis angelis in hac uita laborantibus auxilium pietatis impenditur: ita isti scilicet mali occultè eius iustitiæ nesciendo seruientes, ministerium exequi reprobationis conantur; non enim ministrant deo soli boni, qui adiuuent: sed etiam mali, qui probent: non solũ qui redeuntes a culpa subleuent, sed etiam qui redire uolentes grauent. Itẽ Mat. viij. super illud. Mitte nos in gregem porcorum. Glos. quedam ait. Per porcos significantur mali, & luxuriosi, in quos mittuntur; nec tamen propter hoc deus mittit eos ad seducendũ, & perdendum animas, cuius est saluare: secundum illud. j. Timo. ij. Qui uult omnes homines saluos fieri. Et secundum hoc ꝙ deceptio, & fallacia culpã dicit ex parte eius, qui fallit, uel ut dicit culpã ex parte eius, qui fallit: sed sc̃dm ꝙ dicit pœnã ex parte eius, qui decipitur: nã deceptio pœna est eius, qui decipitur ꝓpter merita eius; nam peccatũ quãdoque pœna est peccati: & ut sic esse põt a a deo. Vnde Greg. Volũtas electorũ spirituum diuinæ deseruit potestati, & reproborum sensus suę seruiens malitiæ, iudicio omnipotentis obtemperat. Sic ergo deus malam diaboli intentionem cognoscens, ex qua sequitur seductio, ꝙ perditio, mittit, sed propter bonum, quod deus ex illo malo elicit, unde etsi mali peccant, peccatum & perditionem tentant appetendo; deus tamen iustè operatur propter peccata pœnam infligendo. Vnde glos. super illud Psal. supra allegatum. Immissiones per angelos malos. & est Beati Augustini. Possumus sine dubitatione malis angelis attribuere mortes pecorum, & mortes primogenitorum, & obdurationes Aegiptiorum. Hanc enim deus eum facere dicitur: non instigando, & inspirando: sed deserendo hoc facit: ut illi operentur in filios diffidentiæ: quod deus iustè debiteq; permittit. Missio ergo malorum nihil aliud est, quàm ordinatio potestatis eorum ad puniendum, & per missio uoluntatis eorundem ad seducendum. ¶ Quantum ad articulum quartum, aduertendum, ꝙ est missio quædam per auctoritatem; ut quando mittens propria potestate non ab alio subdelegata alium mittit; alia est per ministerium, uel subauctoritatem. Arti. 4. E.

¶ Per hoc respondetur ad hunc articulum per hanc conclusionem. ¶ Quamuis a solo deo per auctoritatem mittantur angeli, tamen ministerialiter contingit ab angelo angelum mitti. Primum patet: quia a quocunque angelus mittitur, refertur ad auctoritatem diuinam, tanquam ad causam principalem, & primam. ¶ Secunda pars patet per illud Zacha. ij. Angelus, qui loquebatur in me egrediebatur: & alius angelus egrediebatur in occursum eius; & dicit ad eum. Curre, loquere ad puerum istum dicens. Absque muro habitabitur Hierusalem. Super quo Grego. In conspectu conditoris angelica ministeria ordinata sunt, ut pro communi fœlicitate beatitudinis, opificem suum uidentes gaudeant: cum pro dispensatione dignitatis alij aliis subministrant. Ad prophetam angelus angelum mittit; & quæ secum de deo communiter conspicit, & docet, & erigit: quia eum per superiorem scientiam uirtute cognitionis, & præstantiorem gratiam culmine potestatis exedit. Idem. Dum angelus dicit ad alium angelum. Curre, & loquere: dubium non est, ꝙ alius alium mittit. Simile habetur Danielis. viii. ubi dicitur. Audiui uocẽ uiri inter ulai; & clamauit, & ait. Gabriel fac istum intelligere uisionem. Ecce angelus angelo imperat; & sic imperando mittit. Nec tamen propter hoc angelus dicitur minister angeli, aut angelus angeli; quia omnis illa missio, & ministeria illa reducuntur ad aucto-

ritatem dei;cuius mandatis, & ordinationi omnes parent. Sicut in simili Nũtius missus a principe per officialẽ suũ: non dicitur nuntius officialis, sed principis. Et tantum de illa quęstione.

DISTINCTIO. XI.

N hac distinctione agit magister de custodia angelorum, qua ministrant uiatoribus; simul & ministerij huius merito, & consequente premio. Colligitur autem sententia magistri in tribus cõclusionibus; quarum prima est hæc. ¶ Quilibet homo a natiuitatis suæ principio ad sui custodiam bonum habet angelum, similiter & malum ad sui exercitium deputatũ. ¶ Secunda conclusio. Idem angelus tam bonus, quàm malus deputatus est ad custodiam, uel exercitium simul uel successiuè pluribus. ¶ Tertia conclusio. Probabile est angelos beatos nostris utilitatibus inseruiendo merito proficere eorumque beatitudinem, & geminam charitatem usque ad iudicium augeri quotidie. Verum istius tertiæ conclusionis oppositum communiter tenent doctores.

QVAESTIO VNICA.

A QVAERITVR circa hãc distinctionem. Vtrum cuilibet homini deputatur angelus bonus a natiuitatis suæ principio usque ad præsentis uitæ terminum, eius custodiæ assignatus.

Premisso breui notabili conclusionibus sequentibus dubia annectentur. ¶ Quantum ad primum aduertendum, ꝙ licet

Arti. 1. Not. 1. homo habet liberum arbitrium. ita ut quantum ad interiores uolũtatis actus uiolentari non possit per potentiam creatam; est tamen inconstans, & cito mobilis: & in utranque partem uertibilis, & post primi hominis peccatum, pronior ad malum, multaq; habet inclinantia ad lapsum, inter quę numerantur imperceptibiles demonum salutem hominum impedire moliẽtium doli, & fraudes, quorum nulla quies in tentando. Circumeunt enim tanquam leones rugientes, quærentes quem deuorent. i. Petri.v. Indiget igitur angelica custodia, & præsidio. ¶ Indiget ut sanctus Bonauen. post Alexan. innuit ad quatuor in genere; scilicet ad proficiendum in gratia, ad præseruationem a culpa, ad resurgendum ẽ noxa perpetrata; & a facinorum multiplici pluralitate committenda in profectu impeditur, ad casum pellitur, in lapsu detinetur, & ad ulteriora committẽda peccati admissi põdere aggrauatur. ¶ Quo præmisso, est hæc pro articulo secundo conclusio prima. Ad custodiam hominis cuiuslibet uiatoris, deputaẽ angelus bonus a principio natiuitatis. Patet per magistrum in textu allegantem illud Hiero. exponentis illud Mat. xviij. Angeli eorum semper uident faciem patris. Magna est dignitas animarũ, ut unaqueq; ab ortu suæ natiuitatis in sui custodiam habeat angelum sibi deputatum. Quod potest intelligi uel de natiuitate in utero; quę est cum anima in sui creatione fetui infunditur. Vel de natiuitate ex utero. Item Esa. lxij. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Muri sunt Apostoli, custodes sunt angeli. ut dicit glos. Item Ecclesiast. xvij. In una quaque gentiũ præsupponit rectores. glos. idest angelos. ¶ Addit sanctus Bonauẽ. rationes congruitatis tam ex parte dei quàm ex parte hominis. Ex parte dei sumptas, ex altitudine diuinæ potentiæ. Ex ordine diuinę sapientiæ, & ex dulcedine diuinæ misericordiæ. ¶ Ex primo, ut altitudo diuinæ potentiæ etiam appareat in obedientia sanctorum angelorum, ex dei mandato creaturæ inferiori famulantium. Et ut aduersarios suos non solum per se: sed per suos ministros deuincat: ut meritò deus sabaoth, idest exercituum appelletur. ¶ Ex

Art. 2. Cõcl. 1 B

secundo

secundo: quia ordinem diuinæ sapientiæ decet. Nam hic est ordo, quem diuina lex in suis operibus exequitur, & conseruat; ut extrema per media reducat ad summa. Cum ergo angelus tam ratione immortalis naturæ, tam etiam ratione gratiæ consummatæ medium tenet inter deum, & hominem lapsum; decens fuit, ut deus per angelos adiuuando, & custodiendo hominem lapsũ ad se reduceret. ¶ Ex tertio: quia decet diuinę misericordiæ dulcedinem, qui sinum suum lapso homini aperuit, ut nec in aliquo ei deficiat, quod spectat ad salutis suæ promotionem. Et ideo cum homo lapsus uenundatus esset, ut faceret malum, ministrauit ei precium sanguinis filij sui, ut faceret bonum. Et quia habet aduersarium impugnantem dedit ei ministrum custodientem, & auxiliantem: ut ex nulla parte humana miseria remaneret sine misericordiæ diuinæ subsidio, ac beneficio. Congruebat igitur homini lapso ex hac triplici ratione habere angelicã custodiã. ¶ Neq; ex hoc ministerio minuit angelica dignitas: iuxta illud. Maior est, qui recumbit, quàm qui ministrat: quoniam hoc uerum est, quando minister recumbẽti ministrat propter seipsum: sicut seruus regi ministrat propter eius dignitatẽ, & imperium. Non autem habet ueritatem, quando ministrans habet respectũ ad alium, ut dum magnus miles seruit non tantum regi: sed etiam toti familiæ: nec aliquem despicit propter utilitatem personę. Non enim considerat, quis est. sed regem, cuius est seruus. Sic in proposito, angelus non homini pro pter se ministrat: sed propter deũ, cuius gerit imaginem. Vel etiam uerbum illud intelligitur de ministro subiectionis non præsidentiæ. Custodire autem hominem, etsi ministerium dicat, magis tamen importat angelum præsidere homini, quam esse subiectum. ¶ Ex parte C hominis congruum fuit, & necessarium, ut eum ab inuisibili aduersario angelus defendat. Quia enim homo non habet tantum colluctationem aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus mundi rectores, & aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus: ut dicit apostolus Ephe. vj. qui sunt hostes inuisibiles, debet per oppositum habere inuisibiles adiutores ad suiipsius defensionem. Et quia aduersarius undique impugnat nos. Nam rationem seducit per astutias, uoluntatẽ allicit per blanditias, uirtutes executiuas corporales. idest membra, ut in obsessis opprimit per uiolentias. Ideo necesse fuit bonum angelum specialiter ad hoc dari; ut hominem defendat ab oppressione; ut hominem erudiat, & dirigat contra fallaciam; ut hominem exhortetur, & incitet ad bonum contra blãditias. Et quia diabolus homine erat fortior; & in proposito malitiæ pertinacior, competebat homini, ut daret angelica custodia, quæ comprimeret potestatem aduersarij in prę missis. ¶ Et quia rationes illæ etiam locum habent in statu naturæ institutæ, non lapsę solum; sicut patet in deceptione primi parentis; licet magis nunc, quam tunc indigeat; patet, ꝙ non solum deputatus est angelus ad custodiam hominis in statu naturæ lapsę; sed etiam institutæ seu integræ. Quod etiam ex uerbis Beati Hiero. elici potest. Magna est dignitas animarum, &c. quia si deputatio angelicæ custodiæ pertinet ad dignitatẽ animæ: cum anima secundum statũ naturæ institutæ dignior fuit, quàm secundum statum naturę lapsę: si nunc habet angelum ad sui custodiam deputatum maximè tunc. Et quia in illo statu habuit angelum tentantem, necesse fuit, Cõcl. 2. & habere angelum custodientem. ¶ Secunda conclusio: Non deserit hominẽ D angelica custodia, quandiu permanet hic in uia. Probatur: quia non debet cessari custodia angeli, quandiu potest pficere homini. Sed omni uiatori: & in quodl. eius statu pōt pficere uiatori; ergo. Consequentia nota. Maior ex allegatis, p prima conclusione patet. Minor ostenditur. Nam effectus angelicæ custodiæ est respectu boni, & respectu mali. Respectu boni conseruandi, & acqui

rendi, uel augmentandi. Respectu mali euitandi, deserendi, uel minuendi. Item est respectu corporis, & animę. Respectu corporis consistit in repulsione, seu coertione dæmonis; ne opprimat corpora. Respectu animæ in arcendo ipsum; ne peruertat animas tollendo, uel impediendo bona spiritualia. Sed cuilibet uiatori etiā obstinatissimo potest impendi aliquis dictorum effectuum. Potest enim corpus obstinatia dæmonis oppressione defendi. Neque enim patitur angelus custos hominem usque ad uitæ terminum a dæmone occidi; nisi quando aliter exigit sententia diuini iudicij; alioquin nullus talis uiueret. Non enim relinqueret diabolus peccatorem gratia priuatum; & secundū præsentem iustitiam damnatum in uita, præueniens eius conuersionem ad pœnitentiam. Sic potest etiā quantūcunq; obstinatus per custodiam angelicam præseruari; ne continuè labatur in peius nunc per occasionum subtractionem; nunc per modos alios; quo etsi non uitatur damnatio; tamen hoc agitur, ut saltem tolerabilior fiat; dum saltem ab aliquibus peccatis præseruatur per custodiam. Quę enim peccata non cōmitteret homo desperatus, & obstinatus in malitia. Quod enim multa nō cōmittit, operatur angelica custodia. ¶ Sic in omni statu hominis effectum aliquē habere potest angelica custodia. In utero: extra uterū; ante rationis usum; & postquam peruenerit ad rationis usū. Nam in utero animato fœtu defendi potest, ne interimatur. & similiter natus in mundum ante baptismum, quod si fieret, damnaretur; etiam post baptismum ante adultam ætatem; & ab interitu corporis, & multiplicibus periculis, & corporis indispositionibus: propter quas minus idoneum redderetur seruire spiritui. Et per hoc ab augmento meritorum; & per cōsequens pręmiorum impediri. In adulta uero ætate in supradictis potest multipliciter proficere. ¶ Ex illo sequitur corollariè, ꝙ angelus custos deputatur etiam infanti nondum ex utero nato. Patet, quia potest ibi a malis erui: & ab aduersario defendi; nec obest, ꝙ adhuc corpore coniunctus est corpori matris; quia anima non est coniuncta animæ. Et posset anima pueri damnari puta in utero matre saluata: & secundum hoc auctoritas Hierony. intelligenda est de natiuitate in utero, quæ fit per infusionem animę. uel extra uterum: quæ per ingressum in lucem huius mundi: ut dicit Bonauent. in dubijs literalibus præsentis distinctionis. ¶ Item quia custodia pertinet ad dignitatem animarum; nulla anima debet ea priuari, in quo potest habere aliquē effectū: promouendo salutem; uel impediendo damnationem mediatè, uel immediatè. ¶ Secundò sequitur, ꝙ etiam Antichristo deputabitur angelus bonus ad custodiam. Patet; quia cum angelus bonus potentior sit ad bonum, quàm homo ad malū; non subtrahit custodiam: quādiu effectū aliquē habere potest, pōt autē habere in antechristo quoad corpus, & eius animam in præseruatione mali; etsi non in promotione boni. ¶ Sed contra hoc uidetur esse glo. super illud Hiere. li. Curauimus babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam; & eamus unusquisque in terram suam. dicit. Medici sunt angeli, quos a nobis repellimus, dum eorum consilio non acquiescimus. Item alia glos. ibidem. Caue ne quando relinquat te medicus; si enim reliquerit; patet ꝙ recessus medici damnatio tua fit; ergo angelus hominem, quem custodit, aliquādo derelinquit. Item Dama. dicit, ꝙ Antichristus carebit angelorum presidio. ¶ Ad illa dicitur, ꝙ bonus angelus non dimittit etiam quantuncunq; obstinatos quantum ad actum custodię, qui respicit malum: quia semper subtrahit hominem ne labatur in peius; uel in tot mala, in quot caderet semota custodia angelorum. Quantum uero ad actum, qui respicit bonum: obstinatos deserit; & antichristum non custodiet. Et sic exponendæ sunt auctoritates

Coro. 1

Coro. 2

E

glo. & Dam. cum loquuntur de angeli derelictione &c. Intelligitur enim angelus discedere; non quod nō defendat ab aduersario; uel non retrahat a malo; sed quia non perducit ad bonum exhortando, & monendo, & ad custodiæ principalem finem. Vnde sicut arguit Alexander de Hales quæstione. xlj. ij. parte. membro quinto. Feruentior est bonus angelus in custodiendo, & iuuando, quàm malus in nocendo. Sed malus angelus etiam in cruce Christo non defuit; sicut habetur in Glos. Tob. ulti. Ergo multo fortius bonus angelus nulli homini quantumcunque malo deest; sed semper adest expectans quomodo posset eum iuuare usque ad terminum. Et licet custodia nō habet semper effectum in promotione boni; tamē hoc non stat per angelum; sed per hominem nolentem acquiescere; non. n. custodit necessitando liberum arbitriū ad bonum; sed persuadendo, inclinādo &c. Et per hoc dicitur derelinquere quoad istos effectus, qui propter liberū arbitrium hominis non consentiētis, & se auertentis non consequuntur, & sic etiā est intelligēdum illud Hiere. Derelinquamus eam, quod intelligitur de illis, qui disperati sunt, quia iam in illis tollitur illud, per quod deberet esse medicina. Pœnitentia enim medicina est ad reuocandum hominem ab ægritudine spirituali. Impœnitens autem est ad modum ægri despicientis medicinam cum medico: & ideo medicus eum derelinquit quantum ad hūc effectum, qui est reuocare a morbo, potest tamen adhuc ei assistere, ne incidat in peiorem morbum; uel ut diutius sustentet. Sic in proposito: uide quid dicit Hiero. In fructuosa est anima, quæ non habet deum hospitem; nec præsidium angelorum. Infructuosa quidem quantum ad fructum uitæ æternæ. Etiam si angelus per reuelationem sciret custoditum esse damnandum, & præscitum: quia tamen quantitatem damnationis ignorat; adhuc non derelinquit custodiens, ne toties peccaret: etsi quantitas damnationis reuelaretur; nihilominus custodit ne plus peccando maiorem damnatione mereatur. Vnde quia multi sunt effectus custodiæ; potest relinquere quoad unum, & non quoad alium. Credendum est enim, quod multis modis angeli nos custodiant, studeantque promouere ad bonum, & retrahere a malo; quāuis hoc non percipiat hebetudo spiritus nostri: propter quod multi superbiunt; multi ingrati frequenter sibi attribuunt, quod ex angelico habent beneficio; & ex hoc minus efficiuntur digni; ut ab angelis adiuuentur; ea propter perutile est nosse, & intelligere effectus angelicæ custodię. ¶ Assignantur autem communiter. xij. effectus angelicæ custodiæ: qui colliguntur in diuersis passibus scripturæ. Primus pro delictis increpare. Iudicum. ij. Ascendit angelus domini de galgala ad locū flentium; & ait. Eduxi uos de Aegypto. & post. Et noluistis audire uocem meam. Secūdus est a peccatorum uinculis absoluere. Actuum. xij. de Petro dicitur. Angelus astitit &c. & sequitur. Et ceciderunt catenæ de manibus suis, quod intelligendum est dispositiuè. Tertius est impedimenta a bono auferre quod figuratur Exod. xij. ubi angelus percussit primogenita Aegypti. Quartus est arcere dæmones. Tob. xij. Dæmonem ab uxore mea cōpescuit: dixit Tobias nobis minor de angelo Raphaele. Quintus est docere, & intus illuminare. Danielis. ix. Nunc egressus sum, ut docerem te, ut intelligeres. Sextus est secreta reuelare. Gen. xviij. Tres angeli apparuerunt Abrahæ dicentes. Num celare potero Abraam, quæ facturus sum. Septimus est consolari afflictos. Tob. v. Forti animo esto: in proximo est, ut a deo cureris. Octauus in uia dei confortare, tert. Regum. xix. Angelus ad Heliam dicit. Surge, & comede; grandis enim tibi restat uia. Nonus est in uia deducere, & conducere. Tobiæ quinto. Ego ducam, & reducam eum ad te. Raphael ad Tobiam seniorem de fi-

lio suo. Decimus, hostes deijcere. Esa. xxxvij. Egressus angelus domini percussit in castris Assyriorum. Vndecimus, tentationes mitigare. Genesis. xxxij. Iacob luctatus est cum angelo ubi bene dictione accepta cõfortatus est post luctam; tetigit neruũ femoris eius; & statim emarcuit. Duodecimus est orationes deferre. Quãdo orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos &c. Tob. xij. Gerson cancellarius parisien. reducit effectus illos ad numerum septenarium; sumptũ ex his, quę angelus missus ad Petri liberationem operatus est. Actuum. xij. quæ in his meritis comprehendit. tracta. viij. super magnificat. Angelus astat, fulget, pulsat, surgere clamat. Soluit, & eduxit: libertatiq; relinquit.

G ¶ Astat, ut ponderemus in trutina cordis, quis sit finis. Nam & diabolus quærit claudere, uel penitus eruere oculum fidei, ne cogitemus finem nostrum, qui deus est: conueniens igitur est, ut astet angelus bonus: ac illuminet oculos cordis in uiam, & in finem pacis. ¶ Fulget in carcere mortis huius; ut sciat unusquisq; positus in tenebris, qualis sit status suus proprius; ut iuxta qualitates morborum quærantur qualitates auxiliorum. ¶ Pulsat incitans ad bonum; facit enim nos scire impelli a sathan; ut sci to periculo solicitudine maiori fugiatur ad auxilium. ¶ Iubet surgere ueloci ter: dum per speciem diuinam mandata seruari suggerit alioquin iacet uetus hõ noster obrutus peccatis de se desperãs, aut non cum minore discrimine nimis sperans. i. pręsumens. ¶ Soluit a catenis uitiorum uinctum a mendicitate, & ferro: concussus enim timore casto & sancto cum gratiæ domini magnificatione iam se præcingit uirtute actionis; iam se calciat caligas pręceptorum in pręparatione euangelij pacis. ¶ Aperit ultro portam ferream penitentiæ: transit uicum satisfactionis arctæ: tandem sic eductum libertati relinquit; ut sane deinceps, quæ retro sunt derelinquens, in anteriora se totus extendat, reuersus quidem ad se gratus deo, & angelo suo dicat. Nunc scio uere, quia misit deus angelum suum, & eripuit me de manu herodis. Quatuor prima spectant ad omnes generaliter, qui purgantur. Spectant alia duo magis ad illuminandos, tamquam ad proficientes. Septimum ad iam eductos, quasi perfectos. Hæc Gerson. ¶ Tertia conclusio. Animæ nec prius, quàm coniungatur corpori, nec post eius separationẽ deputatur custodia angeli: Prima pars probatur; quia ante coniunctionem animæ anima non est: ergo. Antecedens patet: quia infundendo creatur, & creando infunditur. Sed nec embrioni ante animationem angelus proprius pro custode deputatur, quia illa custodia principalius respicit spiritũ, quàm corpus, ideo non debet specialem angelum ad sui custodiam habere, ante quam spiritus infundatur: etiam priusquam embrio animetur nihil uidetur distinctum habere a corpore matris; ideo custos matris erit etiam custos huius portionis, quæ censetur pars matris; sicut pomum nõdum maturum pars arboris. Secunda pars probatur, quia post separationem animæ ipsa est in termino meriti, & demeriti proficiendi, & deficiendi. Et ita frustra esset ibi custodia angelica, cum nullum posset habere effectum circa huiusmodi animam. Quod maxime uerum est post iudicium particulare statim post separationem celebratum. Quia forte si mora aliqua interuenit, posset indigere custodia propter uiolentiam dæmonum. Nec obuiat, quod legitur, ut recitat beatus Hiero. Ad paulam. Quandoq; angelos animas in cælum deduxisse cum laudibus, & claritate; quia hæc ministeria angelorum non sunt adhibita ad custodiam, sed ad glorię declarationem animæ, & eius honorem ampliorem, & consecutæ beatitudinis testimonium. ¶ Quantum ad articulum tertium, est primum dubium. Vtrum christus habuit angelum custodem. Respondetur secundum Alexã. quod christus habuit angelos ministros; sed non custodes. Primum patet Matth. iiij. Accesserunt

Cõcl. 3. H
Arti. 3. Dub. 1. I

accesserunt angeli, & ministrabant ei. Ministrabant, inquam, tamquam subiecti suo domino; sicut & ministrant patri, cui perfecte obediunt. Secundum patet: quia custodire secundum Alex. ultra hoc, quod dicit præsidentiá, & prohibitionem nocumenti in custodiente; connotat in custodito indigentiam Et q habeat naturam lapsam, uel labilem, seu defectibilē nō solum pęnę: sed etiá culpę: in custodiente autē naturam stātem. Nunc in christo nulla fuit indigentia; neq; natura lapsa, aut labilis; sed ministerium: nihil tale connotat in eo, cui ministratur neq; indigentiam: neq; defectibilitatem. Fiunt enim ministeria etiam ad honorē eius, cui ministratur; etiam eius, qui ministrat. Nam & seruire deo regnare est; & summa libertas, atq; honor creaturę: ut uult Boe. Et licet christus labilis fuit quantum ad naturam assumptam: quia mortalis; non tamen indigens præsidio aut custodia; quia & pati, & mori in sua uoluntate, & potestate positū erat. Oblatus enim est, quia uoluit. Esa. liij. & Ioan. x. Ego pono animá meá, & iterū sumo eá; nemo eá tollit a me, sed ego pono eá a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam; & potestatē habeo iterum sumendi eá. Nec obstat quod dicitur Luc. xxij. Apparuit ei angelus de cælo cōfortans eū, & confortatio quędam custodia esse uidetur, siquidem est confortatio potestatiua, & ministerialis. Potestatiua benē includit custodiam. Nam qui potestate cōfortat, eminentior est; & habet custodirum sibi subiectū. Nō sic fuit de christo; quoniam etsi secundum naturá humaná paulominus minoratus est ab angel. maior tñ fuit eisdē, etiá secūdū humanitatem, gratia, ueritate, & potestate: ut puta plenus gratia: quátū ad partē motiuá; & ueritatis quoad cognitiuá. Et sic plenus quátū ad omnē potētiá, q non poterat proficere; quia datus fuit ei spiritus nō ad mēsurá. Ioá. iij. Etiá secūdū totá animę capacitatē plenus fuit etiá potestate. quia ait. Data ē mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. Matth. ulti. Cōfortatio uero ministerialis nō includit, nec coexigit custodiá; quia pōt fieri ubi nulla est indigentia, uel defectus: sic armiger militem docēdo aliqua excitantia ipsum ad fortiter agendum. ¶ Quod uero in psal. xc. dicitur. Angelis suis mádauit de te; ut custodiát te in omnibus uijs tuis. Nō est intelligendū de capite christo propter se; sed de membris. Nec obest, q passus est angelū tentatorē. Matthei. iiij quia illa tētatio solū fuit exterius; nō ad probationem, & exercitiū; sed ad nostri instructionē, & aduersarij cōfutationē, ex qua christi dignitas nō minuebatur; sed manifestata est in eius uictoria. Nō sic de custodia quæ importat imperfectionē, & indigētiá custodito; quæ non fuit in christo. Non enim poterat aduersarius uiolentiá inferre corpori diuinitati unito; nec per astutias seducere intellectum a uerbo plenarię illustratum; nec per blāditias allicere effectū plenitudine gratiæ confirmatum. Ideo nō indigebat custode; nec quantum ad defensionem corporis, nec quantum ad eruditionem rationis; nec quantum ad incitationē affectionis. ¶ Secundum dubiū. Vtrū angelus ex custodia mereatur augmētū gaudij; & incurrat tristitiá ex dánatione custoditi. ¶ Supponitur, q duplex est gaudij augmentum. s. secundū intensionē, & secundū extensionē. Primū attēditur secundū additionem, & unionē plurium graduum gaudij. Secundum penes pluralitatē obiectorū de quibus est gaudiū. ¶ Secundo, q est gaudium essentiale, quod habetur de obiecto beatifico, qđ est deus. Est & gaudiū accidētale, qđ de creatura habetur siue de se, siue de alio. ¶ Tertiō supponitur, q nihil impedit aliquē esse in termino respectu unius, & nō respectu alterius; & p cōsequēs posse mereri respectu unius, & non alterius. ¶ Tunc respondetur, q angelorum custodientium gaudium essentiale non augmentatur, neq; intensiuē, neq; extensiue. Patet quia quantum ad hoc sunt perfectē beati. Beatitudo autem est status omnium bonorum congrega Dub. 2. K

tione perfectus; sed ubi est status perfectus, ibi non est profectus. ¶ Itē sicut in Deo nō est augmētū bonorū; ita nec in angelo beato augmētū charitatis; quia iā cōfirmati sunt, & in termino; ergo non est augmentū gaudij respectu Dei. ¶ Secundo dicitur: ꝙ gaudium accidentale angelorum custodientium augetur ex beatificatione custoditorum intensiue, & extensiue. Secundum manifestū est, quia de pluribus gaudent. Primū patet; quia ex euentu effectus desiderati crescit gaudium intensiue si præfuit; aut de nouo generatur; sicut ex opposito tristitia de aduentu noliti secundū Aug. xiiij. de ciuitate dei. Sed angelus desiderat beatitudinem eius, quem custodit: ergo. ¶ Itē si gaudiū est angelis de uno peccatore pœnitentiā agente: quantō magis, & maius de beatitudine eiusdē pœnitentis: nō aūt maius extensiue; quia nō de alio: sed de illo de quo nunc habet gaudium conuersionis: ergo maius intensiuè. ¶ Tertio dicitur, ꝙ augmentum gaudij acccidentalis angelus meretur per opera custodiæ. Probatur; quia quantum ad illa respectu accidentalis præmij non est in termino: ergo mereri potest. Tenet consequentia; quia omne procedens ex charitate eius, qui in uia est, est meritoriū; sed opera custodiæ sunt huiusmodi: ergo &c. ¶ Quartò dicitur ꝙ ex damnatione custoditi, angelus custos non tristatur. Probatur: tum quia uehemens gaudium, & delectatio expellit omnem tristitiā ètiā contingentem. vij. Ethicorū. Tum quia beatitudini repugnat omnis tristitia, & pœna: sicut econuerso miseriæ omnis delectatio, & gaudiū. Et licet ex dānatione eueniat nolitū: nō tñ sequitur tristitia in beatis angelis; quia deus nō cōcurrit. Nolitū dico ex conditione, quia beati nō uolūt simpliciter malos damnari, quos per suam iustitiā deus uult damnari; nolūt tamen ex cōditione, quæ sufficeret ad tristitiam cū euentu oppositi; si deus concurreret. Sic ex opposito diabolus de dānatione seductorum per eorum fraudes non gaudet, licet eueniat uolitū; quia deus ad gaudium causandum non concurrit. ¶ Dubitatur tertiò, utrum angelus bonus resistat angelo in custodię suę officio. Dubiū illud pro tāto mouet: qa Dan. x. legitur, angelū, qui loquebať daniели, dixisse. Princeps regni psarū restitit mihi xxj. diebus. Per principē autem persarū secundū glo. Hiero. & Greg. intelligitur angelus. ¶ Vnde notādū, ꝙ sicut cuilibet homini deputatus est angelus ad custodiā: ita cuilibet prouinciæ deputatus est angelus bonus, & malus ad custodiā, & exercitiū, qui dicuntur principes; eo ꝙ sunt de ordine principatus secundū quosdā: de quo Hiero. Daniel. x. in glo. Videtur mihi hic angelus esse, cui Persis credita est: iuxta illud Deut. xxxij. Quando diuidebat altissimus gētes, quādo separabat filios Adā: statuit terminos gentiū iuxta numerū angelorū dei. Ex illis sunt de qbus Paulus. j. Corint. ij. dicit. Sapientiā loquimur inter perfectos, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nūquā dominum gloriæ crucifixissent. ¶ Per hoc dicitur ad dubium, ꝙ angelus bonus resistit angelo bono in custodiendi officio, uoluntate nō simpliciter contraria; sed ex conditione diuersa. Primum patet, quia quilibet angelus bonus custos gentis suæ, quantū in eo est, procurat bona. Contingit autem, ꝙ bona diuersarū gentiū adinuicem repugnant; sicut bonum fuisset Persis, ꝙ filij Israel mansissent in Babylonia; quia p illos multi ex Persis conuertebantur ad cultum unius dei. Filijs autē Israel bonū fuisset redire in terrā suā; ubi erat tēplū dñi, ut separati ab idolatris liberius Deo seruirēt, & ut cō mixti inter gentes nō discerent opera eorū; ideo angelus Persarū ostendēs in cōspectu dei quātū bonū sequereť psis, si manerent filij Israel, interpellabat apud deum, ut manerēt: angelus uero Danielis, & captiuorum iudeorum in Babylone cū Michaele principe synagogæ præces Danielis pro liberatione populi iudeorū, fusas dño psētarūt, ostē

Dub. 3. L

dentes eas exauditione dignas. Hoc ergo modo contra se præliari dicuntur: sicut dicitur in Daniele ubi supra. Et nūc reuertar, ut prælier aduersus principē Persarum. ¶ Secundum patet; quia uoluntates angelorum bonorum sunt conformes diuinæ uoluntati, quia tamē de futuris Dei uolūtatem ignorāt; ideo quādoq; consulendo Deum de aliquo futuro circa populos, quibus præsunt: allegant merita contraria: quilibet uult bona suæ gentis nō simpliciter; sed si ita Deo placuerit: unde quādo eis reuelatur diuina uoluntas simpliciter concordant in ea. Et hoc est, quod dicit Greg. in glo. supra allegatum capitulū: subdens, inquit, Spiritus gentibus principātes; nequaquā pro iniustē agentibus decertant: sed eorū facta iustē diiudicātes examinant; & uniuscuiusq; gentis iustitiam, uel culpam supernę curiæ consistoria est sui per se uolūtas opificis; uoluntas summa, quā cū semper aspiciunt, quod obtinere non ualent nunquā uolunt. Et tantū de illo dubio, ac quęstione; & de tota materia angelorum.

DISTINCTIO. XII.

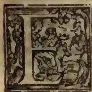

XPEDITO tractatu de natura angelica, quę est natura merē spiritualis; sequit̄ tractatus de natura merē corporali in iiij. dist. sequētibus. ¶ Et primò agitur de earum productione, quantum ad materiam, quę dicitur creatio dist. præsenti. Secūdò, quoad formam, quæ dicitur distinctio in tribus dist. sequentibus. ¶ In hac ergo. xij. distinctione tractat de materiæ confusæ productione diuersis eius nominibus, & eius distinctione: de tenebrarum quidditate, ac materiæ informis loco & quātitate: & secundum hæc sumatur sententia textus in tribus conclusionibus. ¶ Prima materia elementorum confusa diuersimodē nominata cum cælo a principio ante omnem diem creata; postmodum sex diebus per formas proprias est distincta. ¶ Secunda conclusio; Tenebrę super faciem abyssi diffusæ, intelligūtur lucis absentia. & non aliquæ res positiuę. ¶ Tertia; Materia informis, nondum formis speciīocē distincta, in eodem loco, quo nunc formis subsistit: in suæ creationis principio localiter est diffusa. Has declarat magister in textu.

QVESTIO. I.

IRCA hanc distinctionē quæritur primò. Vtrū materia prima hīt aliqua entitas positiua a forma distincta. A

¶ Pro responsione ad illā quæstionē est notandū, q̄ philosophus. ij. de anima circa principium substantiā diuidit in materiam, & formam: & compositum ex his. Compositū dicit esse hoc aliquid, materiam uero potentiā, formam, speciem, uel endelechiam, i. actum. Vtrum autem illa abinuicem realiter distinguantur, quærit quæstio. ¶ Fuit autem opinio quorundam, ut recitat Scotus circa hanc dist. qui dixerunt rem generabilem, & corruptibilē habere in se tātum unam realitatem positiuam; & istā dici materiam, uel formam. Dicunt enim materiam perficere in gradu entitatis: non per aliquid extrinsecum; sed per suum intrinsecum, & sic dici formā. unde: Forma autem nō est terminus extrinsecus materiæ: sed intrinsecus, & nihil aliud a materia; & ipsa materia, ut aliter, & aliter terminatur; dicitur aliud, & aliud compositum; & tamen omnes illi gradus sunt idem materiæ. ¶ Alia est opinio, q̄ materia est quędā realitas positiua distincta realiter a forma: ex qua, & forma sibi inhęrente cōstituitur compositum tanquā ex partibus suis essentialibus. Et per hoc materia est substantia; quia pars compositi substantialis: quę subiicitur formis tam substantialibus; quàm accidentalibus, eiusdem rationis in omnibus; subiectum consequentiæ manens sub utroq;

Arti. 1.
Not. 1.

termino trāsmutationis naturalis; ingenerabilis, & incorruptibilis: præsupposita generatione, & corruptione cuiuslibet formæ materialis, siue extensæ receptiua, de se indifferens ad omnem formam. Sicut in artificialibus, massa luti nondū formata a figulo æquè capax est cuiuslibet formæ, quam figulus imprimere maluerit; nec plus inclinatur ad unam, quā ad aliam: & per hoc mutabilis de forma, in formam: quæ licet de se sit informis; non tamē potest esse sine forma artificiali, uel naturali. Sic materia prima omnem quidem formā appetit: nō tamē plus unā, quā aliā. In eo, ꝙ quālibet recipere potest: unā tñ perdita aliā recipit, sicut liquor trāslatus de uase in uas recipit continuē aliā formā. s. uasis, in quod transfertur; nō tamē potest stare nuda; & ideo secūdū se, & nudè est insensibilis sensu corporali; nullius actiuitatis realis, & ideo minimę entitatis quātum ad perfectionē; non quantum ad incorruptibilitatem cōparando ad alias substantias perfectibiles accidētaliter per formas, quibus substat tam essentiales, quā accidentales. Impugnatio primæ opinionis, & probatio secundæ parebit ex conclusionibus.

Not. 2. B ¶ Secundò notandum, ꝙ ens in potentia, ens in actu: siue potentia, & actus multipliciter æquiuocantur, cuius ignorantia non modicā confusionem facit in intelligendis auctoritatibus sanctorū, & philosophorū. Aduertendū igitur, ꝙ potentia dicitur a posse. quantū autem nunc sufficit, triplex est posse: s. posse esse: posse agere, dare uel perficere; posse pati, recipere, uel perfici. Et sic triplex distinguitur potētia, uerum potentia communiter accipitur, ut includit negationem priuantem actū oppositū; & tale dicitur impura potentia. Vt potētia primo modo dicatur, qđ nō est tñ natum esse. Secūdo modo, quod nō agit: natū tñ agere. Tertio modo, quod nō patitur: natum tamē pati. Potentia primo modo apud aliquos, dicitur potētia obiectiua: quia quod sic est in potētia; non habet aliquod esse reale; quia nō est in rerū natura; sed habet tm̄ esse obiectiuū: pōt enim esse obiectū cognitionis. Secundo modo, potest dici potētia actiua. Tertio modo, potentia subiectiua. Primo modo antichristus est in potentia. Secūdo modo, anima in principio creationis; de qua philosophus. Vitā habens in potētia. Tertio modo, aqua est in potentia calida; quæ est actu frigida. ¶ Et quia actus opponitur potentiæ ix. Metaphysicæ. Tot modis diciur actus, quot modis potentia. Primo modo, actus uel esse in actu dicit rem existentem, de qua .s. esse simpliciter prædicatur: puta quæ est extra causas, & intellectum. Secundo modo, quod agit præsentialiter, aut perficit. Tertio modo, quod de pręsenti recipit, uel perficit. Accipitur etiam potentia pro subiecto alicuius formę, & dicitur potentia subiectiua. Et forma inhærens dicitur actus illius potentiæ, & hęc acceptio est satis cōmunis apud philosophos. cōpręhenditur tñ in prioribus. ¶ Tertiò notādū, ꝙ ly hoc aliqd, Nota. 3 C
secundū philosophū dicitur cōpositum substātiale, diuidēs em̄ substantiā in materiā formā, & cōpositū: dicit, ꝙ materia non est hoc aliquid, & secundum formam dicitur hoc aliquid: non ipsa forma dicitur hoc aliquid: sed secundum eam tertiū. i. compositū dicitur hoc aliquid. Dicitur autem cōpositum hoc aliquid; quia ipsū demōstratur per ꝓnomē hoc. Cū em̄ dicimus hoc; demōstramus quod est in prospectu sensus. Et hoc nō est materia sola, nec forma sola, sed cōpositū ex utroq;. Ideo aūt cōpositū dr̄ hoc aliqd ꝑ uel secūdū formā, nō ꝑ materiā; qa forma dat cōposito esse speciei uocū, quo distinguit̄ a cęteris materialibus specie. Siquidē a nullo materiali distinguit̄ specie secūdū materiā: sed tātū secundū formā. Numeraliter tñ distinguit̄ a quolibet alio, tā per materiā quā per formā. ¶ His præmissis ponitur pro Arti. 2.
articulo secūdo cōclusio prima. Mate- Cōcl. 1.
ria est entitas realis, & positiua, a for- D
ma tā substantiali, quā accidētali realiter distincta. Prima pars probatur: quia aliqua

aliqua generatio naturalis est; ergo materia est: Antecedens est notum ad sensum, tam in uiuentibus, quàm in nõ uiuentibus. Consequentia probatur: quia omne generans; immo generalius omne agens naturale præsupponit subiectum susceptiuum termini suæ actionis; subiectum est materia; ergo præsupponit materiam; ultra præsupponit materiam; ergo existente actione est materia. Vltima consequentia nota cum secunda parte antecedentis; nam pro eodem accipimus hic subiectũ, & materiam. Prima pars antecedẽtis probatur: quia omne generãs naturaliter presupponit necessariò corruptionem: ergo corruptio, uel illud, quod corrumpitur, erit concausa generationis Tenet cõsequentia: quia omne, quod necessariò requiritur ad esse alterius, est causa eius; cum quilibet effectus finaliter depẽdet a suis causis, non est autem concausa in genere causę finalis, uel formalis: manifestum est quia corruptio, uel quod corrumpitur, nec est finis, nec est forma generationis, uel geniti; ergo efficiẽs, uel materialis. Nõ efficiens; quia uel est causa efficiẽs sui contrarij, uel repugnãtis; quod autem corrumpitur, repugnat ei, quod generatur: alioquin nõ corrumperetur. Si materialis; aut secundum se totum, uel secundũ aliquid sui. Non secundũ se totum; quia causa materialis, uel subiectiua manet cum eo, cuius est subiectum: sed quod corrumpitur secundum se totum: nõ manet cum genito. Est ergo causa materialis secundum aliquid sui: quod manet, & quod erit subiectum geniti: & ita eius materia. Breuiter nulla alia ratio assignari potest, cur generans præsupponit corruptionem; nisi ut habeat subiectum receptiuum termini suæ actionis. Et quia idẽ subiectum non potest simul subijci pluribus formis ultimatis, siue speciuocis substãtialibus: & nullum subiectum est sine forma speciuoca; necesse est priorem formam subiecti corrumpi, si debeat recipere aliam formam generandam &c. ¶ Item res non potest corrũpi in nihil, quin relinquatur aliquid post se: ergo nec potest generari ex nihilo; quin prę supponat aliquid ante se. Consequentia tenet ex consequente similitudine. Antecedens est notũ per experientiã. Illud autem, quod relinquitur, fuit aliquid corrupti, & nõ forma: quia illa secundum se & quodlibet sui desinit, ergo subiectum, uel materia. Tenet consequentia: quia in composito nihil assignari potest, quod sit aliquid eius; nisi materia, aut forma. ¶ Item causa naturalis efficiens si non requirit subiectũ, erit causa totalis, & sufficiens sui effectus, cõcurrente causa uniuersali: ergo semper, & ubiq; produceet effectũ. Gratia exempli. Ignis nullo applicato cõbustibili producit ignem. consequens est contra experientiam. Probatur consequentia: quia posita causa sufficiente ponitur effectus. Nec potest allegari impedimentum; quia non plus est impeditus ignis in aere non apposito combustibili, quàm ipso apposito: immo ipsum combustibile magis impedit, quàm aer circunstans ignẽ; quia habet qualitates magis contrarias. ¶ Aliæ plures rationes ponuntur ab alijs; sed quæ tactę sunt uidentur fortiores; licet nec illæ cõtra temerariũ dẽmonstrant. Ostẽso, q requirit subiectũ in naturali actione satis manifestũ est; sed q subiectũ illud est entitas positiua; quia subiectum non potest esse nihil. Tum quia sustẽtat formã, cui subijciatur. Quod autẽ nihil est: nihil sustẽtat. ¶ Itẽ forma inhærens subiecto dependet a subiecto: sed a nihilo nihil depẽdet. ¶ Itẽ subiectũ ẽ pars compositi substantialis, quod uere est: sed quod uere est, non componitur ex non ente. Secunda pars cõclusionis probatur: quia subiectum formæ nõ est forma; ergo distinguuntur. Tenet consequentia, quia quęcunq; sunt: & nõ sunt idẽ, distinguuntur: Item partes eiusdem totius inter se realiter distinguuntur: sed subiectũ, & forma sunt partes eiusdẽ cõpositi ergo distinguũtur. Cõsequẽtia nota cursoriè. Maior patet ex probatione partis primę. Probaĩ etiã cõclusio au

auctoritate beati Augu. ij. confessionum. Duo fecisti domine, unum prope te, & aliud prope nihil, quod uocat materiã; quæ ergo est prope nihil non est nihil; ergo aliquid, siue ens. ¶ Huic materiæ plura attribuuntur secundum philosophum: s. ꝙ est per se principium naturę, j. physicorum: ꝙ est per se causa ij. physicorũ & v. metaphysicæ: ꝙ est pars alicuius compositi. vij. metaphysicæ. quod est per se fundamẽtum formarũ. j. metaphysicæ. ꝙ est per se subiectũ mutationum substantialium. v. physicorũ. ꝙ est per se causa compositi. ij. physicorum. ꝙ manet idem sub utroq; termino transmutationis. j. physicorum. quę omnia in naturali philosophia latius habent declarari. ¶ Secunda conclusio.

Cõcl. 2 F Materia prima est ens in actu; primo, & tertio modis capiendo actum, non autem secundo modo. Prima pars probatur ex conclusione prima; quia est ens actualiter existen. Secunda pars similiter patet; quia actualiter recipit in se formã. Est ergo in actu passiuo seu receptiuo respectu formæ, quam habet, quia eam actu recipt, & ab ea actu perficitur. Tertia pars patet. quia nõ agit. Nullius enim est actiuitatis, alioquin non esset materia prima. Supponeret enim illam materiam in quam ageret.

Cõ cl. 3 ¶ Tertia conclusio. Materia est ens in potentia tertio modo; hoc est in potentia passiua respectu formæ non habitæ: quã nata est habere: non autem primo modo, nec secundo. Prima pars patet ex quid nominis potẽtię passiuę tertio modo acceptę. Nec huic contrariatur, ꝙ etiam tertio modo est in actu. Nam respectu formæ habitę est in actu: & respectu habendæ est in potentia. Vnde sequitur corolarie, ꝙ ibi est in potentia, & actu: non solum secundum diuersas acceptiones potentię, & actus: sed etiam secundum eandem, tamen respectu diuersorum. Patet: quia materia est simul in potentia respectu formæ non habitæ sed habendæ: & in actu respectu

Cõcl. 4 formę se actu informãtis: ¶ Quarta cõclusio. Materia prima est terminus creationis. Patet per beatum August. in auctoritate sup. allegata & magistrum in textu: hæc enim est, quæ diuersis nominibus nominatur Gen. j. In principio creauit deus cęlum, & terram &c. ut patet in tex. ¶ Quantum ad articulũ tertium dubitatur primò. Quomodo salua tur generatio, ut distinguitur ab alteratione; si materia est entitas positiua; & per consequens ens in actu. Tum quia ex duobus entibus in actu non constituitur unum, quod autẽ generatur est unum simpliciter. Tum quia in generatione est transitio huius totius in hoc totum. Sed si materia est ens positiuũ, est incorruptibilis; quia subiectum manens sub utroq; termino transmutationis, & hoc totum nõ transit; si materia, quæ est pars totius, manet. Tum quia secundum phylosophũ vij. metaphysicæ. Materia nec est quid, nec quale, nec quantum, & ita nihil, quia non ponitur respectus. Omne autem existens quod non est quid, nec quale, nec quantum est respectus intrinsecus, uel extrinsecus. ¶ Ad dubium respondetur. quod distinguitur generatio ab alteratione, tã ex parte termini, quã subiecti. Ex parte termini; quia terminus alterationis est forma alterationis. Terminus generationis est forma substancialis. Ex parte subiecti; quia subiectum saltem denominationis in alteratione manẽs idem sub utroq; termino alterationis, est cõpositum substãtiale perfectum secundũ speciem, sed in generatione nullum compositum substantiale manet idem. ¶ Et per hoc dicitur ad primũ dubiũ in contrariũ; ꝙ per ens in actu intelligitur ens totale, & pfectũ in specie: quale est cõpositũ substãtiale per se subsistens. Ex talibus enĩ duobus nõ cõstituitur unum actu, quia quę sũt duo actu, nõ sunt unũ actu. Neq; enim simpliciter dicit philosophus, ex duobus actu; sed addit sic, unde ait. Impossibile est enim substantiam ex substantijs in existentibus sic ut actu. Duo namq; sic actu numquã sunt unum actu. Pręcedenter ergo loquitur de existentibus hoc aliquid tertiũ

Arti. 3. Dub. 1. G

dum se qualia sūt composita substantialia perfecta. ❡ Ad secūdū dicit, ꝙ ly totū, in auctoritate allegata nō accipit syncathegorematice: ut ualet tantū. i. quę libet pars: sed cathegorematice pro re totali. s. composito substantiali: & sic in generatiōe fit trāsitio huius totius &c. Quia corruptio unius compositi substantialis est productio alterius compositi. Nec tamen oportet, ꝙ in corruptione, & productione compositi quælibet eius pars corrūpatur, uel producatur. ❡ Ad tertium. vii. Metaphys. dicitur, ꝙ materia non est entitas completa secundum se in genere. de quibus dicuntur prędicaméta secūdū aliquos sicut nec forma: unde dicit. Dico autē materiā, quæ est secundum se nullatenus, neq; quid, neq; quantitas, neq; aliquid quibus ens est determinatum. Translatio autē noua non habet quid, habet enim sic. Dico materiam id, quod per se non dicitur quale, nec quātum, nec aliquid aliorum, per quod terminatur ens. Et hanc sequitur commentator commento. viij. dicens. Intelligo per materiam id, quod existēs per se nō dicitur quale, nec tantū: nec aliquid aliorū prædicamentorum. ❡ Secundò dubitatur. Vtrū

Dub. 2. H a qualibet forma possit separari, & stare simpliciter nuda materia prima. Respōderur breuiter, & licet per naturalē potentia mareria non potest stare nuda, tamen per potentiam diuinam potest ab omni forma tam substantiali, quàm accidentali separari, & separatim conseruari. Ratio fundamētalis est; quia nihil negandum est a potentia dei, quod non implicat contradictionem, materiā stare nudam, nullam contradictionem implicat. ergo &c. Cōsequentia nota cū maiore.. Minor patet soluendo rationis oppositum opinanrium. Alias rationes adducit Sco. & Grego. de arim. Nam omne absolutum prius alio absoluto, a quo realiter distinguitur, potest conseruari a deo sine posteriori. materia est res absoluta prior forma: ergo &c. ❡ Item quicquid deus potest creare sine omni alio, potest conseruare sine quolibet ab eo distincto, sed deus potest creare materiam sine qualibet forma: ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor probatur, quia quicquid deus potest creare immediatè: potest conseruare sine quolibet distincto, quod non est ei essentiale; sed nulla forma est essentialis materię: ergo &c. ❡ Rationes beati Tho. par. j. q. lxvj. ar. j. tenētis oppositū nihil arguunt: arguit enim, ꝙ si materia esset sine forma, esset in actu sine actu. Item haberet esse sine esse: quia omne esse est per formam. ❡ Itē quantò aliqua faciūt uerius unū, tantò minus sunt separabilia, materia, & forma faciunt unum, & uerius, quā propria passio cum subiecto, sed hæc non est separabilis a subiecto, ergo nec materia a forma. ❡ Itē priuationes formarum oppositarum sunt oppositæ, ergo non conueniunt eidem. Sed si materia staret nuda, sibi inessent priuationes omnium formarū, quarū multæ sunt oppositæ. Sed ut dictum est; rationes nihil concludunt. Non prima, quia materia nuda est actu, primo modo nō per formā, sed per propriā essentiā. Sic enim capiendo actum actus nō distinguitur a re existente, sic nec esse uel existentia distinguitur a re existente. ❡ Similiter secunda non concludit; quia falsum est, ꝙ omne esse est a forma; sed esse speciuocum compositi substantialis ē a forma; & hoc innuit Boe. dicēs: ꝙ esse est a forma, esse autem materiæ non est a forma. Et sicut forma seipsa specie differt ab alia forma alterius speciei; ita materia seipsa differt genere, & specie ab oī forma. ❡ Tertia ratio etiam nihil ꝓbat; qa uel loquit de unitate idētica; tūc maior uera ē, & minor falsa: quia materia, & forma nō faciūt unū identice; quia nō sunt idē. Si uero ly unū dicit unitatē unionis; qua ex aliquibus distinctis cōponit tertiū; tunc maior est falsa, quia quæ minus faciūt unū; sunt minus separabilia; ut accidēs, & subiectū: & relatio, & fundamentum, secundum ponētes relationes. Et magis separabilia faciunt uerius unū: nā materia maximè

separabilis est a singula forma; & tamē cum qualibet informante substantiali facit uerè unum compositum substātiale. ¶ Quarta similiter deficit: quia priuationes propriæ non sunt oppositę, cū priuationes nihil sint. Nomina tamen priuatiua aliquo modo opponuntur; sic ꝙ non conueniunt eidem; quoniā cōnotant priuationem formarum circa idem de necessitate se consequētium. Nullę autem formę sunt simpliciter immediatè se cōsequentes circa materiā: quia ad nullius formæ priuationem necessariò sequitur introductio alterius formæ in materiam priore forma priuatam. ¶ Alias etiam rationes adducit Scotus, quas sufficienter soluit, sicut & priores. ¶ Sed diceres. Si materia separaretur ab omni forma substantiali, uel accidētali; ubi erit: aut in loco, aut extra omnem locū, & ita nullibi erit. ¶ Itē aut habebit partes, aut non. Si primum habebit quantitatem: quia diuisibilis est per quantitatem. Si non; tunc erit simpliciter indiuisibilis, & ita spiritus, nō ergo materia. ¶ Ad primum dicitur secundum opinionem tenentem, ꝙ quantitas non distinguitur a re quanta, materia si ab omni forma separaretur; sicut in principio creationis fieri potuit: esset in eodem loco, in quo nunc: haberet enim easdem partes, & eodem modo extensas sicut habet cum informatur forma substantiali, aut qualitate, quia nec substantialis forma, nec accidentalis, quæ est qualitas, extendit subiectū formaliter, sed eo ꝙ partes nō sunt simul, res habens partes, extenditur, & nō per formam superadditam. Et secundum hoc potest saluari, ꝙ deus in principio creauit materiam simpliciter informem, siue nudam, quā per dies sequentes successiuè informauit diuersis formis accidentalibus, & substātialibus in diuersis suis partibus. ¶ Si autem tenetur opinio, ꝙ quantitas est accidens distinctum a re quanta. Dicendum, ꝙ materia potest stare etiam sine quantitate: & tūc licet haberet easdem partes, quas habet, dum fuerat quanta. Partes dico substantiales, quas deus conseruat sine forma: non enim essent partes illæ extra se localiter, seu diuersimodè: sed essent simul sine ordine situali, & quo ad locum; esset tamen in loco diffinitiuè sicut gradus intensionalis uirtutis, aut scientiæ in anima intellectiua: in loco .s. nisi deo placeret eo modo, quo indiuisibile est in loco. Et si nō datur locus indiuisibilis, & partes non sunt extra se, nisi per quantitatē superadditam; oportet dicere, ꝙ uel esset tota in toto, & in qualibet parte loci; uel non esset dabilis locus adæquatus, sed tantum locus maior; quia quicunq; locus assignaretur; dabilis esset minor, in quo esset. ¶ Verum autem materia in principio creata sit simpliciter nuda ab omni forma substantiali, & accidentali; diuersa senserunt doctores. Nā beatus Augustinus uidetur tenere partem affirmatiuā in libro confessionum suarum. Ait enim libro. xij circa principiū. Nōne tu domine docuisti, ꝙ priusquam istam formam materiā formares, atq; distingueres: non erat aliquid, nō color, non figura, non corpus, non spiritus, tamē non omnino nihil erat; erat enim quędam informitas sine ulla specie. Et sequitur. Cur ergo non accipiam informitatem materiæ, quam sine specie feceras, unde speciosum mundum faceres, ut appellaretur terra inuisibilis, & incomposita. & cætera, quæ ibi sequuntur. ¶ Oppositum uidetur dicere Hugo de sacra. lib. j. parte. j. c. iij. Non puto, inquit, primā omnium rerum materiam sic informē fuisse: ut nullam omnino formā habuerit; quia nec aliquid tale existere posset omnino, quod aliquod esse habeat; & non aliquam formam crediderim. Idē uidetur sentire magister pene sub eisdem uerbis eandē sententiā proferens. ¶ Nicolaus de lyra in expositione literali j. c. Gen. recitat opiniones tres de materia, ut infra dicetur: & duplici expositione literę eas prosequitur. Secundum primam ponit partes mundi principales, cęlum scilicet & quatuor elementa a princi-

pio simul cum materia in suis substantialibus formis producta; & ita materia numquam fuit informis, quantum ad formas substantiales etiam speciuocas: sed tantum quantum ad accidentales. Secundum aliam expositionem, quæ est Bedæ & strabi: dicit materiam a principio productam sub una forma communi corporeitatis nondum habentis formas speciuocas, quæ productæ sunt sequentibus diebus. ❡ Qui uero negant pluralitatem formarum substantialium in eodem composito; aut primæ expositionis opinionem assumant, oportet scilicet, ꝙ in principio sit creata materia cum formis substantialibus speciuocis elementorum. Vel dicere, ꝙ creata sit informis carens omni forma substantiali. Et si teneretur, ꝙ quantitas non sit accidens super additum. Dicendum foret, ꝙ materia in principio simpliciter informis, sine omni forma substātiali, & accidentali sit producta, quæ est actus a potentia distinctus; nō tamen informis, idest sine quacumq; dispositione seu habitudine partium; quia nihilominus diceretur, ꝙ fuisset producta cum distinctione suarum partium extra seinuicem existentium, & extensarum in eodem loco imaginario, in quo nunc sunt. Ista autem moles partium, & extensio nihil distinctum dicit a partibus materiæ sic extensis. Hæc omnia possibilia fuere apud deum. quod autem horum factum sit, ipse nouit, qui fecit.

QVAESTIO II.

A QVAERITVR secundò: utrum cęlum habeat materiam eiusdem rationis cū materia illorum inferiorū elementorum, & mixtorum. ❡ Quæstio hæc duos continet articulos. ❡ In primo recitabitur opiniones cum suis motiuis sine determinatione; ut eligat quisq;, quæ sibi probabilior uideatur. ❡ Secundò mouebuntur dubia.

❡ Circa primum aduertendum, ꝙ circa duo quæsita, quorum primum est. Vtrū cęlum habeat materiam. Secundum: si habeat materiam; utrum talis materia sit eiusdem rationis cum materia elementorū, aut mixtorum: diuersę sunt opiniones sanctorum, & philosophorū, ex quibus dependet sententia textus Gen. j. ca. In quo secundum omnes expositores describitur triplex opus dei opificis in prima mundi productione, scilicet opus creationis, opus distinctionis, opus ornatus. ❡ Opus creationis est opus productionis creaturæ de nihilo, quod describitur ante omnem diem, cū legislator Moyses ait. In principio creauit deus cęlum, & terram. Terra autem erat inanis, & uacua: & tenebræ erant super faciem abyssi; & spiritus domini ferebatur super aquas. ❡ Opus distinctionis est, quo ab inuicem distinctæ sunt partes mundi principales scilicet cęlum, & elementa. Aut per formas substantiales speciuocas de nouo non quidem creatas; sed de prę iacenti materia productas: uel accidentales, & per locationem eis debitam, & distinctam. Et hoc describitur factum in tribus primis diebus, quorum primo facta est lux. secundo firmamentum, tertio aqua, & terra. Et licet in die tertia describ:tur productio plantarum, quę pertinere uidetur ad opus ornatus terrę, tamen quia plantæ immobiliter adhærent terrę quasi pars toti; ideo cum terra describuntur. Ornatus enim propriè extrinsecum, est & separatum, ac per se mobile ab eo, quod ornat. ❡ Opus ornatus est productio luminarium, & mixtorum in cælo ex materia elementorum, quibus cęlestia corpora, & ipsa elementa ornantur. Et hec describitur ultimis tribus diebus facta scilicet quarta, quinta, & sexta. Quarta, opus ornatus cæli. Quinta, ornatus aquæ. Sexta, ornatus terrę. ❡ Est ergo notandum, ꝙ materia: ut ad propositum sufficit, capitur tripliciter. Vno modo pro partibus quantitatiuis: ità ꝙ omne illud dicitur ha- Art. 1. Not. 1.

bere materiam, quòd habet partes quãtitatiuas. Secundo capitur materia pro substantia motui, & transmutationi subiecta; isto modo cęlum habet materiã: quia habet partes quantitatiuas, & est substantia motui circulari subiecta. Tertiò capitur pro ente existente in potẽtia ad formam substantialem, quod cũ forma substantiali natum est constituere unum totum compositum. & sic capit philoso. j. Physic. & ita capitur in titulo quæstionis. ¶ Est itaque una opinio circa quæstionis materiam; ꝙ cęlũ non habet materiã, sed est substãtia simplex; nõ cõposita ex potẽtia, & actu: siue ex partibus essentialibus diuersarum rationum: cui nõ inhęret intelligẽtia motrix: sed coassistit. Hæc est opinio cõmẽtatoris in de substantia orbis. Ratio sua est: quia sola transmutatio substantialis arguit materiam, quæ est pars substantiæ: sed in cœlo non est possibilis transmutatio substantialis naturaliter: ergo non est ibi ponenda materia. Nihil enim ponendum est frustra, & sine causa in natura. ¶ Si dicis, quòd cœlum est substantialiter transmutabile supernaturaliter; est enim productũ post nõ esse. Dicitur, ꝙ trãsmutatio supernaturalis substãtialis adeo nõ requirit materiam. Hæc enim est creatio, uel annihilatio, quę non requirit subiectũ aliquod. Item materia est in potentia contradictionis ad esse, & non esse sub qualibet forma cuius est receptiua: sed nulla talis ponenda est in cęlo: quia si sic, cœlum esset corruptibile naturaliter, quod omnes negãt. ¶ Alia est opinio huic contraria tenens, ꝙ cœlum habet materiam. Huius ratio est: quia alias sphærę cœlestes essent formę a materia sęparatæ. Quòd essent formę probatur: quia substantia, & non materia nec compositum: ergo formę. Consequẽtia tenet per diuisionẽ, philosophi, ij. de anima. Et antecedẽs manifestum est apud eos, qui negant cœlum non habere materiam. Item in cęlo est quantitas quia partium extensio, & diuisibilis raritas, & densitas: quæ sunt conditiones materiã consequẽtes. ¶ Et hęc opinio est bifurcata; quia tenentium cælũ habere materiam, quidam dicunt, ut sãctus Tho. & sui sequaces: ꝙ materia illa sit alterius rationis, & speciei in cælo, ab ea, quę est in elementis. Cuius motiuum est; quia materia cęli tantum est in potentia ad formam, quã habet, & ad nullam aliam; nec habet priuationẽ annexã: nõ enim appetit aliam formã. Et propter hoc cælum; quãuis habeat materiã: tñ non est corruptibile: quia corruptio rei est ratione materiæ aliã formã appetentis. Materia autem inferiorũ, sub quacunq; forma stet; appetit aliã nedũ perfectiorẽ; sed etiam imperfectiorẽ, & per hoc habet annexam priuationem. Et quia illo appetitu nõ frustratur perpetuò: quia naturalis est; ideo quandoque habebit aliam formam ab ea, quam habet; & ita sequitur corruptio formę, quam habet; & per consequens totius compositi. Hæc autem diuersitas appetitus arguit diuersitatem speciuocam. ¶ Alij tenentes cęlum habere materiam: sicut Egidius de roma cum adherentibus, quos imitatur Ockam quęst. xxij. secũdi. ubi latẽ hãc materiam pertractat, dicunt materiam in cœlo, & in his inferioribus esse eiusdem rationis. Cuius rationẽ assignãt: quia materia est ens in pura potentia: & nullam participationem essentialem habens cum actu formali, & nihil põt signari in materia, ũde sumatũ diuersitas speciuoca: cũ omnis talis distinctio speciuoca ẽ a forma. ¶ Itẽ operatio arguit speciẽ sicut transmutatio materiam; sed materia nullius ẽ actiuitatis, seu operationis: ideo non est assignare inter materiam, & materiam speciuocam differentiam. ¶ Item secundum Beatum Augusti. xij. confessio. Materia est creata prope nihil: ideo non sunt ponendi gradus entitatis in materia, quia si ponerẽtur, una esset perfectior alia: & sic inter perfectiorem, & imperfectiorem nihil mediaret: & sic non esset prope nihil. Hæ duæ ultimę opiniones habent dicere esse substantiam compositam ex ma-

teria,& forma inhærente materiæ præter intellectiuam:nam intelligentia est actus separatus nulli inhærens: nec dependens ab aliquo subiecto, sed per se subsistens: sed forma cæli non est anima,licet materia susceptiua sit animæ: quia non tenent sancti cęlum animatũ esse. Frustra enim poneretur illa anima: cum cœlum moueatur ab intelligentia separata. De hoc infra distinct. xiiij.
D q.j. ¶ Quælibet harum opinionum potest probabiliter sustineri,& rationes alterius soluere. Nam tenens primam opinionem, & dicere haberet ad rationes sequentium opinionum. Ad primam negetur consequentia: ꝙ ideo cœlum esset forma actu intelligibilis. Et cum arguitur,ꝙ est forma,conceditur capiẽdo formam pro quolibet ente simplici, quód non est materia, siue informet, siue non:sic enim oportet, ut accipiatur in diuisione Philosophi diuidentis substantiam in materiam,formam,& totum compositum, alioquin non esset sufficiens: nec euacuaret totam naturam diuisi, cum non compræhenderet substantias separatas. Sed nõ sequitur, est forma separata,ergo actu intellectualis:quia potest deus conseruare formã asini extra materiam:& tamen non est intellectualis ¶ Ad secundam diceret, ꝙ licet quantitas, raritas, densitas cõsequeretur materiam: non tamen solum materiam:sed indifferenter quamcumque rem habentem partes extẽsibiles,siue sit materia,siue forma, sicut & quãtitas discreta sequitur omnem rem habentem partes numerales:ut gradus intẽsionales. Rem dico unã simpliciter uel aggregatiuẽ. ¶ Ad rationes aũt primę opinionis dicerent alij ad primã:ꝙ transmutatio arguit materiam. Potest dici, quód transmutatio possibilis arguit materiam;modo transmutatio cœli est possibilis potentiæ diuinæ: posset enim deus cœlum transmutare in elementum,& econuerso. Et cũ improbaf. Deus in suis actionibus non requirit materiam. Dicendum,licet nõ necessarió requirit materiam pręexistẽtem:tamen ex sua uoluntate pręsupponit materiã in multis actionibus:ut in productione animę intellectiuę:sic in proposito. Sicut ergo non est frustra materia in productione animę intellectiuę: quæ a solo deo producitur:sic nec in cęlo. ¶ Ad F secundum cum arguitur, ꝙ materia est in potentia contradictionis respectu cuiuslibet formę,quam potest recipere. Dicitur,ꝙ uerum est respectu potentiæ diuinæ;non autem respectu potentiæ naturalis; quia respectu formæ naturaliter corruptibilis est in potentia contradictionis; ita ꝙ potest eam naturaliter habere,& non habere successiuẽ:non autem respectu formæ naturaliter incorruptibilis, qualis est forma cœli. ¶ Ad rationes opinionis Tho. tenentis materiam cæli esse alterius rationis a materia elementorum. Respondetur,quód secundum tenentes oppopositum. Ad illam dicitur, ꝙ materia cęli secundum se,est in potentia ad omnem formam;quia quantum est ex parte sui,potest quamlibet recipere: etiam appetit quamlibet formam; quia eius appetere formam non est aliquis actus distinctus a materia: sicut appetere in uiuentibus habentibus appetitum sensitiuum,uel intellectiuum,sed est ipsa materia natarecipere formam. Quod autẽ materia cęli non recipit aliam formam; non est propter perfectionẽ formę cæli:sed propter eius incorruptibilitatẽ; quæ ex hoc contingit:quia non determinat sibi qualitatẽ habentẽ contrariã sui corruptiuam. Materia enim stãs sub una forma ultimata speciuoca,nõ recipit aliã speciuocã illa manẽte. Illa uero corrupta aliam recipit, quamcunque agens introducit,siue perfectiorem,siue minus perfectam;& per hoc indifferens est ad omnem formam. Et ista stãt simul, ꝙ cælum est incorruptibile;& ꝙ materia cęli appetit aliam formã. Corruptibilitas enim rei, non prouenit ex appetitu materię, qua aliam formam appetit:ut prætendit ratio;sed ex eo,quia determinat sibi qualitatem habentẽm contrariam. Non enim ignis ideo cor-

rumpitur; quia materia ignis appetit aliam formam, idest quia potest recipere aliam formam; sed quia ignis determinat sibi caliditatem, & siccitatē sine quibus esse non potest, quæ habent contrarias qualitates: frigiditatem, & humiditatem: a quibus cum caliditas, & siccitas corrumpitur: corrumpitur & forma ignis. Et hoc uult philos. in de sensu, & sensato cum dicit; ꝙ ignis, & terra non agunt, & patiuntur ab inuicem inquantum huiusmodi: sed solum inquātum contrarietatem habentia: unde si esset mixtum aliquod non determinans qualitatem habentem contrariā; uel talem contrariam, quæ applicati nō posset, ut corrumperetur: materia huius mixti perpetuò staret sub illa forma; & tamen esset eiusdem rationis cū materia alterius mixti corruptibilis.

¶ Et ꝙ arguitur; ꝙ materia cœli non habet priuationem annexam. &c. Respondetur, ꝙ nec materia elementorū habet priuationem annexam de rigore uerborum; quia priuatio nō est aliquid quod alteri annectitur; cum priuatio nihil sit. Sed conceditur ad istum sensum. i. materia priuatur aliqua forma: & sic etiā materia cęli priuat forma elementari; & ita habet annexam priuationem. ¶ Et si dicis. Priuatio dicit negationem in subiecto apto nato: nunc autem materia cœli non est subiectum natum recipere aliam formam: ideo non habet annexam priuationem. Respondetur, ut dictū ē: ꝙ materia cœli quātū est de se, ē receptiua alterius formæ: sed ꝙ non recipit non est ex parte materiæ: sed qa forma cœli nō habet contrariū corrumpens; ideo non arguit diuersitatem speciuocam huius materiæ & illius. ¶ Ad rationes tertiæ opinionis Egi

G dij de Roma; & Ockam tenentium materiam in cœlo, & elementis esse eiusdē rationis. Respondere possunt tenentes oppositum dicentes, ꝙ omnis diuersitas speciuoca est forma: nam materia a nullo differt specie per formam, sed seipsa specie differt ab omni forma, & ab omni composito. Non enim res differt ab alia per aliquod sibi extrinsecū: quia tunc sublato extrinseco non differret; sed res quælibet a qualibet alia re differt seipsa, uel per partem eius essentialem. De hoc in j. distinct. ij. q iij. Sed uerum est, ꝙ diuersitas speciuoca compositorum in materia communicātium est per formam: sed in alijs quandoque est per materiam, sicut per formam. Nam ita homo distinguitur specie ab angelo per materiam, sicut per formam; licet ergo operatio, quæ est a forma arguat speciem, tamen operatio non dicit speciem; quia res specie differentes etiam differunt specie, quando non operantur. & ideo dicerent illi, ꝙ materia elementorum, & materia cęli; licet utraque sit pura potentia, tamen differunt specie seipsis. Et hoc ex eo cognoscitur: quia materia illorum inferiorum non est receptiua formę cœlestis: nec materia cęli formę elementorum. Ad Beatum August. dicitur: ꝙ non loquitur uniuersaliter de omni materia, sed de materia elementari, & hoc faciē do comparationem ad res substantiales: quia accidentia sunt propinquiora nihilo, quam materia, quia imperfectio raessentialiter. Concedunt etiam illi, ꝙ ponendi sunt gradus entitatis in materia, quia gradus perfectionis &c. ¶ Ex H his patet, ꝙ quælibet harum opinionū probabiliter posset defendi. Prima tamen, quæ simpliciter negat materiam in cœlo, dicens cœlum esse corpus simplex, non compositum ex partibus essentialibus: uidetur magis concordare rationi naturali, quæ non ponit pluralitatem sine experiētia, aut necessitate, quorum neutrum locum habet in proposito; cum illa opinio omnia saluat nō ponendo materiam in cęlo. ¶ Secunda quæ ponit materiā in cęlo & eiusdem rationis cum materia inferiorum, magis uidetur concordare sensui literali textus. prout utrumque ponit Ockam. quęstio. xxij. secundi. Et rationem contra tertiam opinionem, ꝙ cœlum habet materiam eiusdem rationis cum materia inferiorum, quam tenet ipse, tanquā theolo-

theologię magis consonam soluit: uide ibi. ¶ Nam prima opinio necessariò habet dicere, ꝙ in principio cælum sit productum substantialiter perfectum; quia cum sit productum in principio ante omnē diem; ut dicit textus. In principio creauit deus cęlum, & terram: nō potuit produci quantum ad partem; cū non habeat materiam; nec sit substantia composita; sed simplex. Et ꝙ in secunda die subdiuiditur Fiat firmamentum: intelligi oportet istam factionem firmamenti non fuisse quantum ad aliquod substantiale firmamento; sed quātum ad formas aliquas, & proprietates accidentales. Et suo modo dicunt de elementis, ꝙ a principio sint producta sub formis suis substantialibus, & totum opus distinctionis factum in tribus primis diebus; & etiam opus ornatus cęli. Quarta die tantum intelligendum est, quantum ad formas accidentales, & nō essentiales, ac substantiales: quamuis hoc dicere, quo ad elementa ratio non conuincat; hoc autem uidetur minus conuenire literæ Genesis. ¶ Tertia opinio ponens materiam eiusdem rationis in cęlo cum materia inferiorum; magis uidetur concordare litterę. Nā secundum illam diceretur, ꝙ in principio deus creauit communem materiam informem, quantum ad formas substantiales quicquid sit de quantitate. De qua postea ipsam formando fecit cęlū; & elementa producendo in diuersis materiæ partibus formas substantiales cęli die secunda, elementorum die tertia. Et propter hoc nominatur materia illa informis diuersis nominibus, cælum, terra, aqua, abyssus: quia de illa tanquā de parte essentiali, & materiali formandum erat cęlum, terra, & aqua. ¶ Dicitur autem abyssus propter informitatem; quasi sine bysso; id est candore formæ secundū quē intellectum accipiendum est id Eccl. xviij. Qui uiuit in ęternū creauit omnia simul. Simul quātum ad materiam, non quantū ad formā; nā quantum ad formam non creauit; sed fecit. Sola. n. materia creata est; id ē de nihilo producta; cętera id est formę sūt de materia eductę: & sic factæ, & non creatæ. Vnde notanter dixit. Creauit omnia simul: non fecit. Suo modo exponuntur cæteræ auctoritates ad idem sonantes: ut benè exponit sanctus Bonauen. distin. præsenti. ¶ Et licet Beatus I
Augu. super Gen. ad literā, uidetur tenere, ꝙ omnia simul sunt creata. Nam dies illos sic exponit, ꝙ non fuerūt materiales; puta distinctè partes temporis sese succedētes; sed spirituales importātes distinctionē cognitionis angelicę: uespertinam, & matutinam relata ad sex genera rerum conditarum; & ab eis in genere proprio, & in uerbo cognitarum. Alibi tamen satis concordat prædictæ sententiæ: ut in. xij. lib. confessio supra allegato. ¶ Item in lib. de symbolo dicit. Ordinatissimo dei munere primo capacitas formarum heret; postea formarentur quæcunque formata sunt. per capacitatem materiam intelligit. Habetur in Alexan. q xliij. membro. ij. par. ij Item contra Manicheos Primò materia facta est confusa, & informis, unde omnia fierent, quæ distincta, atq; formata sunt: quod credo a græcis chaos appellari; sic enim & in alio loco dicimus in laudibus dei. Qui fecisti mundū de materia informi, quod aliqui codices habent de materia inuisa. Et ideo rectissimè creditur deus omnia de nihilo fecisse; quia etiam si omnia formata de prima materia facta sunt: hęc ipsa tamē materia de omnino nihilo facta est. Et sequitur. In formis igitur materia illa, quam de nihilo deus fecit; appellata est primò cælum & terra. non quia hoc iam erat; sed quia hoc esse poterat, & cælum postea legitur factum. Quemadmodum si semen arboris considerantes ibi dicamus esse radices: & robur, & ramos, & fructus. non quia iam sunt; sed quia inde futura sunt. Sic dictum est. In principio fecit deus cælum, & terram: quasi semen cæli, & terræ: cum in confuso adhuc esset & cæli, & terræ materia: sed quia certum erat futurum esse cælum, & terrā: iā & ipsa materia cælū, & ter-

ra appellata est. Et sequitur. Hæc ergo nomina omnia, siue cælum, & terra, siue terra inuisibilis, siue terra incomposita, & abyssus cum tenebris, siue aqua, super quam spiritus ferebatur: nomina sunt informis materię; ut res ignota notis uocabulis insinuaretur. Dictum est ergo: cælum, & terra inuisibilis, & incomposita: & tenebræ super abyssum: quia informis erat, & nulla specie cerni aut tractari poterat etiam si homo esset, qui uideret, & tractaret. Dicta est aqua; quia facilis, & ductilis subiacebat operanti; ut de illa omnia formarentur; sed sub his nominibus materia erat inuisa, & informis, de qua deus condidit mūdum. Hæc ille. Ecce aperte uult, ꝙ cælum, & elementa de eadem materia formata sunt. ¶ Opinio uero media minus uidetur probabilis; quæ tenet materiam esse in cęlo, sed alterius rationis; quia minus seruit intellectui scripturæ: & minus habet rationis simul, & auctoritatis. Et secundum has opiniones possunt poni conclusiones ad quæstionis titulum responsiue. Et tantum

Arti. 2. de articulo primo. ¶ Quantum ad arti-
Dub. 1. culum secūdum dubitatur primo. Quo
K modo illa informis materia, quæ dicta est, cęlum, terra, abyssus, aqua, producta sit ante omnem diem: cum ante diem primam nullum fuit tempus. Respondetur secundum Alexand. & sanctum Bonauent. ꝙ secundum omnes materia illa creata est ante omnem diem ordine naturæ, quia præsupposita aliorum productioni tanquam causa subiectiua suo effectui: causa autem prior est effectu natura. Vtrum autem fuerit aliqua mora inter productionem materiæ, & lucis primæ diei: sunt opiniones. Quidam dicunt, ꝙ non fuerit aliqua mora inter materiæ creationem, & distinctionis inceptionem. Sed statim cū creatione materiæ, producta fuit lux, quę diem faciebat: nec fuit aliqua morula intermedia. Et uidetur illa responsio satis probabilis; quia nulla uidetur morulæ illius causa. ¶ Aliis uisum est, ꝙ fuerit mora temporis interiacens inter materiæ creationem, & lucis factionem. Et illa mora non erat secundum reuolutionem corporum cęlestiū, quę nondum fuerat: sed secundum mutabilitatem partium materiæ. Et sic dicit Hugo lib. j. de sacra. par. j. cap. ix. Illud primum momentum temporis, quādo creata est illa omnium uisibilium, inuisibiliumque natura: nec nox fuit, nec dies; & tamen tempus fuit; quia mutabilitas fuit. ¶ Vel potest dici, ꝙ fuit mora temporis imaginarij; quia mensura motus imaginarij, quę potuit esse in

illa morula: etsi non fuit. ¶ Secundo du- Dub. 2.
bitatur de cęlo empyreo, quando illud L
sit creatum. Respondetur secundum Alexand. & sanctum Bonauent. in dubijs literalibus: ꝙ uarij sunt modi dicendi sanctorum. Quidam dicunt, ꝙ simul creatum est in principio cum materia informi cęlum empyreum, & angeli in eo: & hoc quidem cęlum perfectum est, & formatum. Vnde Strabus ut allegat magister dist. ij. huius secundi. dicit cęlum non uisibile firmamentū appellauit cum ait. In principio creauit deus cęlum, & terram: sed empyreum, uel intellectuale: quod non ab ardore, sed a splendore dicitur: quod statim factum repletum est angelis. Allegat ad idem Bedam, uideatur ibi textus. ¶ Alij dicunt, ꝙ etsi cælum empyreum in principio creatum est, & angelis repletum; tamen de illo scriptura non facit expressam mentionem: sicut nec de angelis. ¶ Per cęlum uero, quod in principio creatum dicitur cum terra; intelligitur materia informis, & cōmunis. De qua postea formatum est firmamentum; & corpora cælestia, & cętera creata.

Sunt & aliæ expositiones illius textus, quas latius tangunt Alex. & sanctus Bonauent. Sed hæc nunc sufficiant &c.

DISTINCTIO. XIII.

N distinctione tredecima: postquam egit de opere creationis rerum corporalium quantum ad informem materiã, ante omnem diem creatam: consequenter in sequentibus tribus distinctionibus prosequitur de opere distinctionis, & ornatus quãtum ad eductionem formarum de potentia materiæ, sub distinctione sex dierũ. Et primò agit de opere primæ diei distin. præsenti. Secundò de opere trium sequentium dierum, scilicet secundæ: tertiæ, & quartæ distinct. xiiij. Et tertio de opere quintę & sextę diei distinc. xv. ¶ Vel diuidatur sic. Primò agit de productione illius formæ, quæ est generale principium cognoscendi distinctionẽ corporalium, scilicet de productione lucis. Secundò de rebus corporalibus distinguendis, distinct. xiiij. ¶ Sententia huius distinctionis in qua agit de productione lucis in tribus colligitur conclusionibus, quarum prima est. ¶ Prima die (in loco solis post formandi) facta est lux de materia præiacente, quæ suo motu diem distinxit & noctem, uespere, atque mane. ¶ Secunda cõclusio. Dies prima naturalis a plena luce orsus aurora, & mane caruit: ac ꝑ uesperã in sequẽtĩ diei mane paulatim tendens. xxiiij. horarum spatiũ consumauit. ¶ Tertia conclusio. Deus pater mundum producens, nullum uocis sonum edidit: sed uerbo non instrumento; sed ut unosecum opifice ex se æternaliter genito cuncta fecit. Has deducit magister in textu.

QVAESTIO VNICA.

A
IRCA hanc distinctionẽ quæritur. Vtrum lux a nocte prima distinguens diem causat lumẽ, tãquam distinctam a se qualitatẽ. ¶ In quęstione erũt tres articuli. In primo ponuntur notabilia. In secundo conclusiones. In tertio dubia. ¶ Quantum ad primum notã dum, ꝙ nomen lux impositum est prima, & principali impositione ad significandum id, quo colores manifestantur, ut uideri possint: sine quo uisibile in potentia sit actu uisibile: transsumitur tamen ex usu loquentium ad omne illud, quo manifestatur cognoscibile: sicut dicit apost. Ad Ephes. v. Omnia quę arguuntur a lumine, manifestãtur. Et sequitur. Omne, qđ manifestat̃, lumẽ est. Sic deus, & angeli, lux & lumina dicũtur: sicut dona, & habitus lumina appellantur, ut lumẽ fidei, lumen gratię, lumen gloriæ. Sed hic accipitur primo modo pro aliquo corporali, quo creatura corporalis uideri poterat. Sic & uidere propriè importat actum, quo sensus uisus cognitiuè tendit in obiectum uisibile. Secundum usum tamen scripturę accipit̃ pro quolibet actu cognoscendi; & præsertim ꝓ cognitione certa, & intuitiua. Sic dr̃ Exod. xx. Videbat populus uoces. ¶ Secundò notandũ, ꝙ de quidditate lucis plures fuere opiniones: ut recitat sanctus Bona. pręsen ti distin. q. iij. Quidam enim dixerunt lucem esse corpus, ponentes aliquod corpus esse puram lucem sine admixtione tenebrositatis: ut corpus solare. Moti sunt illi quibusdam auctoritatibus beati Augu. unde in de libe. arbi. dicit. In corporibus lux primum locum tenet. Item lib. vij. super Gen. ad literam. Aĩa omnẽ naturã corporeã noĩe & dignitate ꝓcellit: perlucẽ tñ & aerẽ q̃ sũt ꝓcellentia corpora, corpus administrat. Et in epist. ad Volusianum dicit lucem, & aerẽ esse corpora subtiliora. ¶ Alia opinio dicit lumen esse formã substantialẽ corporis luminosi: secundum cuius participationem corpora habent uerius, & dignius esse in genere entis. Vnde nobilissimum corpus cęlum empyreum est pręcipuè, & indeficienter luminosum, & infinitũ. s. terra maximè opa. Intermedia uero scđm ꝙ sunt mai

Arti. 1. Nota. 1

Nota. 2 B

minus nobilia, magis, & minus participant de luce. Vnde dicunt, ꝙ omnia corpora naturã lucis participant; quia uix est corpus ita opacũ; quin per multam tersionem, & politionem possit fieri luminosum; sicut patet cum de cinere fit uitrum; & de terra carbunculus.

¶ Et illi faciliter respondent ad auctoritates beati Augustini inductas: dicentes, ꝙ lux aliquando capitur concretiuè pro luminoso; aliquando abstractiuè ꝓ forma illa, quæ dat esse luminosum. Primo modo accepit Aug. Vnde in duabus ultimis auctoritatibus per lucẽ intelligit ignẽ. Vel posset dici, ꝙ corpus uno modo dicit omnẽ rẽ extẽsam; ut. s. est species quantitatis. Alio modo dicit substantiam compositam ex materia, & forma. Et cũ de corporalibus loquũtur sancti, accipiunt primo modo, quo tam materia, quàm forma, quàm accidentia extensa dicuntur corpora; sic autem lucem esse corpus dubium nõ est; cum sit extensa. ¶ Tertia opinio dicit. Lux est accidens corpori inhærens: sicut sapiẽtia, uel scientia: quæ est lux spiritualis, & accidens animę. Consequenter dicunt, ꝙ per lucem corpus decoratur, per ipsam sentitur, per ipsam operatur. Quod ergo lux dicitur forma nobilis: non intelligitur quantum ad esse primum; sed quantum ad esse secundum: sicut scientia, & gratia nobilissimę formę ponuntur; quamuis sint accidentia; sunt autẽ nobilissimę: quia perficiunt, & nobilitant nobilissimam creaturam, creaturam. s. intellectiuam. Et hæc opinio est beati Tho. par. j. q. lxxvj. art. ij. & iij.

¶ Sanctus Bonauen. hac dist. q. iij. quasi mediat inter has opiniones. Vnde dicit, ꝙ lux dupliciter accipitur. Vno modo pro ipsa forma substantiali, quę dat esse corpori lucido a quo luminosum corpus est principaliter actiuũ. Alio modo lux dicitur esse fulgur, qui est circa corpus luminosum, qui consequitur existentiam lucis in tali materia; & ꝙ est etiam obiectum sensus, & operationis instrumentum: & sic est accidentale cõplementum. ¶ Tertiò notandum, ꝙ circa modum, quo lux primo die creata, diem ipsum distinxit a nocte; duo sunt modi distinguendi. Vnus doctorum græcorum. s. Basilij: Damasce. Grego. qui dixerunt, ꝙ lux illa emissione, & cõtractione radiorum diem, & noctem fecerant. & hoc dicebant esse in potestate ipsius lucis: nõ per uirtutem propriam, sed per præceptionem diuinam. Cuius simile legitur Exo. x. Extendit Moyses manum in cælum; & factæ sunt tenebræ horribiles in tota terra Aegypti tribus diebus. Constat autem, ꝙ in isto triduo sol erat i nostro hemisphęrio: quia tunc in terra Iessen, & in alias regiones radios suę lucis emittebat: in sola Aegypto contrahebat. Et forte simile factum est in passione domini, in qua dicitur sol obscuratus fuisse. Hoc autẽ totum factum est in passione non natura solis, sed diuino præcepto. Et per hunc modum intellexerunt doctores græci fuisse factum in illo primo triduo.

¶ Et illa diuisio lucis non est intelligenda quantum ad situm localem, sed quantum ad distinctionem formalem: sicut distinguitur habitus a sua priuatione. Et quia ab hoc habitu ad priuationem processus erat, & regressus: quantũ ad regressum in habitum, dicitur fecisse mane, quod faciebat emissione radiorum: quantum uero ad progressum in priuationem, dicitur fecisse uesperi. ¶ Alius modus dicendi est secundum doctores latinos. s. ꝙ lux illa noctem, & diem faciebat suo motu; sicut modo facit sol sua latione. Intelligitur enim lux illa fuisse, ubi modo est sol; nam ex illa creditur quarta die formatus fuisse sol: ut uult magister. Fuit autem producta in ea parte, super quam est nostrum hemisphærium: & id hemisphęrium illuminãdo fecit diem: & progrediens uenit ad occasum, & fecit uespere: ac deinde regrediens ad ortum fecit mane; unde respectu unius, & eiusdem hemisphęrij noctem, & diem faciebat successiuè. respectu uero diuersorum, hoc est nostri, & alterius simul faciebat diem ex una parte; & noctem ex parte alia, ex obiecto illius

Not. 3. p.

illius materię dēsæ, quę erat in medio; quæ licet adhuc non fuit in forma com pleta: erat tamē in illa parte indensata; ut posset facere umbram: sicut in parte alia pro sui raritate, & quadam subtilitate poterat suscipere lucis influentiam. Et ideo utrumq; illud insinuans scriptura dicit. Diuisit lucem a tenebris: quantum ad existentiam lucis in uno hemisphęrio, & tenebrarum in alio. Et factum est uespere, & mane: quantum ad recessum a nostro hemisphærio: & quantum ad regressum. Hæc beatus Bonauen. Et hunc modum sequitur Alex. & communiter doctores sequen-
Arti.2. tes in hoc magistrum. ¶ Quantum ad
Cōcl.1. articulum secundum est hæc prima cō-
D clusio. ¶ Lux corporalis, quam deus primo die condidit, ipsum diem a nocte suo circulari motu distinxit. Ista conclusio est Bedę, & aliorum doctorū secundum opinionem secundam notabili tertio declaratam; & potest persuaderi. Quia dicit scriptura. Diuisit deus lucem a tenebris: quę autem diuidūtur a se sunt simul: ergo simul fuerūt lux, & tenebræ in diuersis partibus: sed si lux illa faceret diē, & noctē per emissionē, & retractionem radiorum: cum non sunt simul emissio, & retractio: nō esset simul, tenebrarum, & lucis diuisio. ¶ Itē dicit scriptura: q lux illa faciendo diē, faciebat uespere, & mane: si autē sola radiorum emissione, fieret dies: & sola contractione, fieret nox: nunquam esset uespere, aut mane: sed semper esset clara dies, uel obscura nox. ¶ Item emittere radios, & retrahere sunt operationes opposite, ergo solis substantijs rationabilibus conuenit. lux autē illa nō fuit
Cōcl.2. rationalis creatura. ¶ Secunda conclu-
E sio. Lux corporalis non est substātia; sed qualitas sensibilis. Probatur conclusio quoad primā partē; quia omnis lux est per se sensibilis, nulla substantia est per se sensibilis, ergo nulla substātia est lux; & ita per cōuersionem nulla lux est substantia. Consequentia prima tenet in secundo secūdę figurę camestres. Maior nota. Minor probatur: quia substantia est uisibilis per accidens: ut patet in sacramento altaris, ubi nō est substātia panis, & tamen eadem uisio post consecrationē, quę ante & remanet ibi omni sensu compręhensibile, quod prius fuit. ¶ Item lux in igne est accidēs: ergo in nullo est substantia. Tenet consequētia: quia quod uere est substantia, nulli accidit. j. Phys. Antecedens probatur: quia si lux in igne esset forma substantialis: uel ergo ultima, & speciuoca: uel alia imperfectior, quę esset in potētia ad formam speciuocā. Non primū: quia tunc quicūq, haberet lucē, esset ignis: & omnia habentia lucē essent eiusdem rationis, quod est falsum. Nec secundū; quia tunc illa forma esset imperfectior forma ignis substantiali, & ita nō esset forma alicuius corporis cælestis, in qua nulla est forma imperfectior forma elemētari &c. ¶ Tertia conclusio. Lux est qualitas accidentalis inherens substantię lucidi corporis. Prima pars probatur: quia lux ē aliquid reale; quia per se sensibile; & non est substātia ex prioribus conclusionibus; ergo accidens. ¶ Itē lux est intensibilis, & remissibilis: ergo nō est substantia: & per consequens accidens. Tenet cōsequētia; quia substantia nō suscipit magis, & minus, ut dicitur in prædicamento substantię. ¶ Quarta conclu- Cōcl.3. Cōcl.4.
sio. Lumen productum a luce tanquā a F
sua causa est qualitas accidentalis eiusdē rationis cū ipsa. Hæc cōclusio ponitur secundū opinionem eorū, qui negant species sensibiles in medio inter obiectū, & organū. Probatur conclusio, quia sicut se haberet calor ad calorem a se productum; ita lux ad lucē a se procedētem. Calor autem productus est eiusdem rationis cū calore, a quo producitur; ergo & lux cū luce. Cōsequētia nota cū minore. Maior probatur: quia nō uidetur differentia aliqua. Nam sicut calor producit calorē in subiecto susceptiuo: ita lux lucem, ut experientia docet. Tūc ultra. Lumen nihil aliud est quā lux producta a luce; sed a luce non procedit causaliter nisi lux: ergo lumē est lux. Minor probatur: quia si esset aliud a luce:

maximé esset intensio lucis, siue species multiplicata a luce: sed istę non sunt ponendæ: quia nec ratio: nec experientia probat eas esse ponendas; ut supra deductum est dist. iij. q. ij. Ideo etiam frequenter apud multos pro eodem accipiuntur lux, & lumen: est tamen aliqua differentia rationis nominum. Nam lumen supponit pro luce, & connotat eius effluxum a luce: hoc est productionem a luce. Probatur, ꝙ lux solis nõ potest dici lumen: quia nõ est producta ab alia luce corporali, lux aũt lunæ, & stellarũ, ac nubiũ inferiorũ per irradiationẽ solis super ea causata põt dici lumen, & etiã lux. Vnde posset dici secundũ hãc opinionẽ, ꝙ lux esset qualitas intẽsa; & lumẽ remissa ab ea proce-
Cõcl. 5. dens. ¶ Quinta conclusio secundũ opinionẽ ponẽtẽ sẽsibiles species in medio. Lumen est intensio, siue species lucis. Probatur: quia preter lucẽ ponitur species ab ea multiplicata subiectiuẽ recepta in medio, quæ non potest dici lux; quia lux est qualitas uisibilis, species aũt nõ sunt uisibiles. Nec uidetur, quo alio nomine aptius nominari possũt, quã nomine luminis; quia procedunt a luce, quod pertinet ad lumen. Vnde illæ duæ cõclusiones fundãtur in quid nominis; ideo probari nõ possunt nisi ex usu loquẽtiũ. ¶ De quidditate luminis sanctus Bonau. ponit septẽ opiniones, ex qbus nihilominus uix colligi põt, ꝙ sit lumẽ: immo nec adæquata significatio nomi-
Arti. 3. nis. ¶ Quantũ ad articulum tertium, du-
Dub. 1. bitatur circa primã cõclusionẽ. Nã lux
G prima die creata nõ distinxit noctẽ, & diẽ sine motu circulari; quia cũ nõdũ sphęrę cęlestes fuerunt productæ. si fuisset mota; aut sequebatur eius motũ diuisio: aut dimensionũ penetratio: aut uacuũ. ¶ Præterea: cũ materia adhuc fuit informis, & nõ solida: uideť ꝙ ubicũq; erat lux; illa totũ reliquũ illustrabat; etiã quoad profundũ: sicut nũc sol totũ illuminat aerẽ. ¶ Item queritur, ubi primò creata est lux: an in oriẽte, meridie, uel occidente. Si in oriente: tunc non fecit primò uesperam; sed mane, & post uesperam. Si in meridie, uel occidẽte: tunc prima dies nõ fuit integra; qa terminabatur ad mane sequens. Respondeť breuiter ad primum: ꝙ potuit fieri diuisio materię per motũ lucis: sicut nunc fit diuisio aeris per motum gradientis. Vel posset dici, ꝙ cum productione lucis quædam sphæra fuit a cęteris partibus materiæ diuisa, cuius pars erat lux illa: sicut nunc dicitur de sphæra solis, & planetarum: quæ simul cum luce fuit circum agitata: utrumq; potuit fieri, quid autem factum sit: deus nouit. ¶ Ad secundũ dicitur, ꝙ materia licet fuerit informis, quo ad formas substantiales, & quasdam accidentales: fuit tñ quãta, & nõ uniformis raritas in omnibus partibus. Et ideo in partibus inferioribus erat densior; in partibus superioribus rarior: etiã si fuisset eiusdẽ raritatis in omnibus partibus; tamen lux illa non poterat simul omnes partes materiæ illuminare; immo ad modicã profunditatẽ: & ideo pars non illuminata causabat umbram. ¶ Ad tertiũ dicitur, H
ꝙ creata fuerat in oriente: & simul incepit dies, prima cũ luce, & motu eius: nec alterũ pręcessit; nec tñ propter hoc primò constituit mane; quia mane dicit finem pręcedentis noctis: & per hoc quandam obscuritatem; lux autem fuit producta in plenitudine sua: ideo non fecit mane. Sed in oriente producta mota est ad occidentem; & sic fecit uesperam; & inde redijt ad eundem punctum orientis a quo cepit moueri: & ita post noctem fecit mane. Hæc est opinio Hugo. libr. j. de sacra. ¶ Alij dicunt, ꝙ sit producta in meridie. s. in maxima sua perfectione. Dei enim perfecta sunt opera. Perfectius autem illuminat in meridie, quã in oriente, uel occidente: sed hoc nihil arguit; quia non fuit lux illa perfectior in meridie, quã in oriẽte: sicut & nũc sol nõ est pfectior in una parte cęli, quã in alia: licet certas partes nostras minus illuminet in una parte, quã in alia propter diuersum eius aspectum. ¶ Præterea quęlibet pars cęli est oriens, & occidens ac

meridies respectu diuersorū; & semper sol oritur quibusdam, & semper quibusdam occidit. ❡ Secundò dubitatur con
Dub. 2. I
tra conclusionem secundam. Nam uidetur; ꝙ lux solis sit substantia solis, aut forma eius substantialis: quia lux est soli essentialis; & nō est materia: ergo forma substantialis. Quòd sit ei substantialis patet: quia ab eo inseparabilis. ❡ Itē nihil aliud uidetur esse sol, nisi lux quædam. ❡ Respondetur, ꝙ lux est accidēs solis; quia potest etiā auferri a sole per potentiam diuinā: sicut frequenter habetur in prophetis. Et secundū quosdā ita sol fuit priuatus lumine in passione domini. Item potest augeri. Vnde Esa. xxx. Erit lux lunæ sicut lux solis; & lux solis erit septupliciter sicut lux septem dierum. Non est ergo lux de essentia solis, siue pars eius essentialis: licet sit accidēs propriū, seu inseparabile naturaliter: sicut albedo in cygno. Vnde probabile est formam substantialem cęli consequi aliquam qualitatē actiuam: sicut formę substantiales generabiliū, & corruptibiliū consequuntur qualitates actiuę. Hæc autē qualitas consequens corpus cęleste est lux. ❡ Tertiò dubitatur
Dub. 3. K
circa cōclusionem quartam. Nam uidetur, ꝙ lumen nō sit lux: sol, enim illuminat aerem; ergo producit aliquid in aere, & non lucē: quia lux est uisibilis. Aer autē illuminatus nō uidetur; quia non terminat uisum; ergo quod in eo producitur est lumen, & non lux. ❡ Respondetur concedendo, ꝙ sol aliquid producit in medio ipsum illuminando: illud autem est lux remissa. sicut in simili supra dist. iij. q. ij. dictum est de coloribus. Quòd autē lux illa nō terminat uisum est propter eius remissionē, & aeris raritatem. Vnde si aer ingrossatur in uaporem, uel nubem illuminante sole: iā lux eius uidetur, & terminat uisum: sic etiā de igne in sphæra sua, si lucidus est: lux tñ eius nō uidetur propter nimiam suā raritatē. Sic ergo illuminatus habet in se lumen, quod est lux: quæ remissa, quę uisibilis est, dū intenditur: neq; etiā omnis color uisibilis est. Potest enim remitti intantum, ꝙ non sufficit mouere uisum. Et tantum de quæstione.

DISTINCTIO. XIIII.

N distinctione decima quarta postquā egit de lucis productione; qua cætera corpora cognoscuntur: consequenter de aliorum corporum productione prosequitur; & primò corporum simpliciumi cęli, & elementorum. Deinde mixtorum. xv. dist. In hac ergo dist. secundum trium dierum. s. secūdi, tertij, & quarti operātur aque tracta: Sententia textus in tribus conclusionibus colligitur. ❡ Prima conclusio. Deus die secunda cęlum sydereum produxit dictum firmamentum · non propter quietis stationē; sed propter aquarum superiorum, & inferiorum, quas diuidit; in transgressibilem terminationem. Secunda conclusio. Aquas subcęlestes condensatas, & partim in cauernis latentibus receptas, deus die tertia, congregauit, & aerem seruans simul terram, herbam, arboresq; germinantem fundauit. Tertia conclusio. Die quarta cum sequentibus simplicium corpora ornatui deputatis, sole; luna, & stellis deus ornauit firmamentum; ac tempora; annos, dies, eorumq; partes per eorum designauit motū.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionē multa quæri possent de cælo, & elementis eorumq; motu, & transmutationibus. Sed quia illa in libro de cælo, & mundo: ac de generatione, & corruptione Aristo. disputari latius solent: breuiter transeo. ❡ Quærendum tamē erit de duobus. Primò de cælo. Secūdò de elemētis. ❡ Circa primū est quæstio. Vtrū aquæ superiores per firmamentum ab inferioribus diuisæ die secunda sint de cælesti, uel elementari natura. A

¶ In quæstione erunt articuli tres. Primus erit de aquis superioribus per firmamentum diuisis. Secundus de firmamento, & cęlorum numero. Tertius du-
Arti. 1. bia mouebit. ¶ Quantum ad primum
Not. 1. aduertendum, quod de aquis illis superioribus: ut dicit sanctus Bonauen. propter diuersitatem positionum, & debilitatē rationū, uix potest aliquid certum dici. ¶ Vnde fuerunt quidam, qui dixerunt supra cælum sydereum nullas esse aquas corporales; sed scripturam illam intelligi debere de aquis spiritualibus. Quā opinionem beatus Tho. dicit fuisse Origenis. Allegāt etiā illi pro se illud Aug. xiij. confes. quod illę aquę sint mortales. Et illud: Benedicite aquę omnes, quæ super cælos sunt domino. Itē: Aquæ quæ super cęlos sunt, laudent nomen domini. Benedicere, & laudare est creaturæ rationalis, intellectualis, & spiritualis. ¶ Alij dicunt: quia frequenter scriptura uidetur dicere de aquis materialibus, & extensis, sicut est illud Ps. ciij. Extendens cę. si. pel. q. te. a. su. eius. quod aquę illæ sunt aquę uaporabiles supra partem aeris eleuatę. Vnde per firmamentū intelligi uolunt partem aeris inferiorem. Allegāt pro se illud beati Aug. super Gen. ad literam dicentis. Quod hoc intelligi potest de aquis, quæ suspenduntur in nubibus. Hanc opinionem beatus Basilius in suo hexameron reprobat. Obuiat, & textus Genes. qui ponit luminaria, solem, & lunam, ac stellas in firmamento. Et Daniel. iij. Benedicite aquæ, quæ super cælos sunt domino. Et sequitur Benedicite sol, & luna domino. Ergo istę aquæ sunt supra solē. Vnde dicunt alij: sursum supra firmamentum esse cęlum aqueæ naturæ: quod diuina dispositio sursum posuit ad refrigerandum calorē ætheris. Easq; aquas ibi quiescere, uel sua soliditate; uel sua subtilitate, uel dei uirtute illud ordinante. Sed quia non uidetur, quod summus opifex naturam aquæ minus nobilem collocasset supra cælum magis nobile: ideo tertij dicunt; quod supra firmamentum, sicut scriptura dicit sunt aquæ, quæ tamen non habent naturam, uel speciem aquę elementaris. Dicuntur tamen aquę: propter conuenientiam cum elemento aquæ in aliqua proprietate. Habet autem aqua elementaris tres proprietates. Nam habet perspicuitatem, habet frigiditatem, habet grauitatem. Quantum ad primum conueniunt: quia habet naturam receptiuam luminis, & retentiuam; & ita utraq; earum aquarum est receptiua, & perspicua, licet superiores magis. Quantum ad secundum, scilicet proprietatē frigiditatis, partim conueniunt, & partim differunt. Cōueniūt enim in hoc, quod utraq; sunt frigidę effectiue. Differunt autē in hoc, quod inferiores sunt frigidæ formaliter; superiores uero minimè. Quantum ad tertium penitus nō cōueniunt; quia aquę supercęlestes, nec graues sunt, nec leues: nec motu recto naturaliter mobiles. Et istā opinionem communiter magis approbant doctores. Quicquid ergo sit de illis opinionibus; tamen aquas esse super cælos dubitandum non est; quia secudū beatum Aug. ij. super Gen. Quomodo & aquę qualeslibet ibi sint, eas tamen ibi esse minimè dubitamus: quia maior est huius scripturę auctoritas, quàm omnis ingenij humani capacitas. ¶ Secundò notandum, quod nomē aqua tripliciter accipitur in primaria rerū distinctione. Aliquando accipitur pro informi rerum materia, ut ibi. Spiritus domini ferebatur super aquas. Nā ubi dicitur. In principio creauit deus cęlum, & terram: & terra erat in. & ua. & tene. erant super fac. aby. & spi. domini ferebatur super aquas. secūdū supradicta illa nomina cęlū terra, abyssus, aqua pro eodē accipiūtur; scilicet pro materia informi: postea per formas speciosas distinguenda Aliquando accipitur pro natura transparenti, siue perspicua, & luminis retentiua; ut cū dicitur. Fiat firmamentum in medio aquarū: & diuidat aquas ab aquis &c. Aliquando accipitur pro elemento aquæ: ut ibi. Congregentur aquę in unum locū. ¶ Tertiò notandum: quod philosophi supra firmamentū ponunt adhuc

Proprietates aquę elementaris

Not. 2. B Aqua tripliciter.

Not. 3. C

huc aliud celum mobile propter duas causas. Vna est; quia cum una sphera non habeat nisi unum motum propriū; si aliqua sphera habet duos motus: unus erit proprius sibi: & ab intelligentia sibi appropriatē coexistente, alius motus conuenit sibi a sphæra superiore. Nūc autem firmamētum mouetur duobus motibus. Vno mouetur ab oriente in occidens faciendo singulo die naturali unā reuolutionem super polos mūdi: Alio modo ecōuerso super polos zodiaci ab occidente in orientem, 100. annis uno gradu faciēdo in. 36000. annis unam reuolutionem: quam aliqui dicunt longum annum Platonis. Et iste motus reuisionis est proprius firmamenti. Primum uero motum, qui raptus dicitur, habet a sphera superiore: primo s. mobili, cuius ille motus est proprius. Secūda causa, quam tāgit beatus Tho. par. j. q. lxviij. ar. ij. & Alex. par. ij. q. l. qa sicut firmamētum operatur diuersitatē generationis, & corruptionis per accessum, & recessum per diuersas uirtutes stellarum in ea positarum. Ita oportet ponere uniforme cælū non habens partes diuersarum rationum, siue proprietatum, quod suo motu operetur continuitatem generationis. Et sicut firmamentum cum sphæris planetarum suis motibus, & diuersitate sunt principia generationis, & corruptionis. Ita primū mobile huc cælum crystallinum uniformitate sui corporis, & motus est causa cōseruationis rerū in esse. Prima causa

Cocl. 1. uidetur efficacior. ¶ His premissis est cō

D clusio prima. Supra firmamentum productæ sunt aquæ ab aquis inferioribus per firmamentum die secunda productum, diuisæ. Patet conclusio quantum ad omnes partes ex textu Gen. j. hoc clarē dicentis. Etiā per aucto. bea. Aug. in fine primi notabilis allegatum. ¶ Se

Cōcl. 2. cunda conclusio. Aquæ superiores non sunt de elementari natura; sed de celesti ab elementis specifice distinctæ. Probatur illa conclusio tamquam magis probabilis. Tum quia tunc per naturam essent ponderosę, & per consequens supra aerem, ignem spheras planetarum, & firmamentum uiolenter suspensæ. nullum autem uiolentum perpetuum. Aque autem supra firmamentū sunt immortales: & ab omni corruptione secretę: ut dicit Aug. xiij. cōfes. Tū quia corpora mundi ordinantur secūdū maiorem nobilitatem, & minorē. ergo elementaris aqua minus nobilis, nō debet locari supra firmamētum magis nobile. Tum quia habentiū eādem naturā idem est locus. Quia. n. eadē est natura glebę & totius terrę: ideo ē idē utriusq; locus: ergo idē erit locus naturalis omniū aquarū elementariū. Neq; uidetur ad quid ponātur huiusmodi aquę non n. ad refrigerādū alia corpora cęlestia, quia illa neq; calida sunt, neq; frigida formaliter, sed tantum effectiuē, & uirtualiter. Non. n. sunt susceptiua peregrinarum impressionum: nec uidetur alia causa posse assignari. ¶ Corollariū. Coroll.

Nomē aquę ęquiuocē attribuitur aquę elementari. & aquæ supercælesti. Patet qa alia ratione illa, & ista dicitur aqua, ut habitum est notabili secundo. ¶ Quā Arti. 2.

tum ad secundum articulum de distin- E

ctione celorum post san. Thom. parte j. q. lxviij. art. iiij. Notandum, q celum Not. 1.

tripliciter accipitur in scripturis. Primo Cælum

modo propriē: ut distinguitur contra tripliciter

elementa, pro corpore sublimi luminoso actu uel potentia incorruptibili per pitur. [margin: ter acci-pitur]

naturam circūdans regionem elementarem. Et ita accipitur communiter in scripturis: ut ibi. Vocauitq; deus firmamentum celum. & sequitur de sole, & luna. Posuit eos in firmamento celi. Gen. j. Secundo modo accipitur impropriē: ut dicit p participationē pprietatis corporis cælestis. s. p corpore leui, & sublimi diaphano, & luminoso actu, uel potētia. Et sic includit etiā aerē, & ignē. Et sic accipit in hymno puerorū. Benedicite uolucres celi dño. Dan. iij. & Luc. viij. Et uolucres cæli comederunt illud. Tertio modo accipitur metaphoricē. Et sic quandoq; trinitas benedicta dicitur celū: propter eius spūalē subtilitatē, & lucē, & summā pfectionis

altitudinẽ. de quo cælo exponitur dia bolũ dixisse. Esa. xiiii. Ascendã in cęlũ i. ad æqualitatẽ dei. Quãdoq; etiã spiritualia bona, in quibus est sanctorum remuneratio, cęlũ nominatur: ut Mat. v. Merces uestra copiosa ẽ in cęlis: ut exponit Augu. Quandoq; tria genera spiritualium uisionũ. s. corporalis, imaginaria, & intellectualis: tres cæli nominantur. De quibus Aug. exponit, ꝙ Paulus raptus est usq; in tertiũ cęlũ. ij. Cor. xii.
Not. 2. F ¶ Secundò notandum, ꝙ accipiendo cęlum primo modo, propriè potest accipi tripliciter. Vno modo absolutè, ut significat simpliciter corpus compositũ ex materia, & forma incorruptibili naturaliter: non uitali: nullius peregrinę passionis susceptiuum. Per peregrinas passiones intelligo qualitates primas ad inuicem contrarias: & secundas eas cõsequentes; ut grauitatem, leuitatem, colorem, saporem, & cæteras cõtrariũ habentes. Illo modo quælibet stella epicicius, & finaliter quælibet pars cęli est cęlũ. Secundo modo accipitur connotatiuè, ut supponit ꝓ cęlo primo modo dicto cõnotãdo cõtinẽtiã mediatã, uel immediatã regionis elementaris. Et sic importat quãlibet cęlestẽ sphærã, totã elementarẽ regionẽ circũdantẽ. Et illo modo epiciclus, aut stella non dicitur cęlũ: licet sit pars cęli. Tertio modo accipitur, ut connotat ordinẽ ad completum motum planetę aut firmamenti. Et sic omnes orbes, seu sphęræ ad motum unius planetę requisitæ dicuntur unum cælum. Et illo modo sol ecentricus deferens corpus planetę non dicitur cęlũ. Similiter nec concentricus quoad unã superficiem, & ecentricus secundũ aliã: sed totũ aggregatũ ex his. Sic accipitur cęlum, dũ dicuntur esse septem cæli planetarũ. Et illo modo accipitur in prima & secunda conclusionibus statim infra positis. ¶ His pręmissis ponuntur conclusiones ad illum articulum. ¶ Prima cõ
Cõcl. 1. G clusio. Accipiendo cęlum primo modo, & propriè: & distinguendo cælos penes luminositatem, & diaphaneitatem, tres sunt cæli in genere, scilicet sydereum, crystallinum, & empyreum. Patet, quia unum est cælum totaliter lucidum. Et hoc dicitur empyreum, non a colore: sed a perfecto lumine. Alterũ totaliter diaphanum: s. aqueum, siue crystallinum: sic dictum a soliditate, & diaphaneitate, ad modum ac similitudinem crystalli, quæ est aqua solidata, quod etiam est primum mobile. Tertiũ sydereum partim diaphanum, & partim actu lucidum: & est cęlum stellarum. Stellæ enim sunt actu lucidæ. Reliquæ eius partes sunt diaphanæ. ¶ Et hoc cõmuniter diuiditur in octo sphæras: s. in firmamentum, & septem sphæras planetarum. Probatio horum patet ex sequentibus. ¶ Secunda conclusio. Acci Cõcl. 2. H
piendo cęlum, ut in præcedenti conclusione: s. propriè, & tertio modo, & distinguendo cęlos secundum motum, & quietem: decem sunt cæli in specie; s. nouem mobiles, & cęlum empyreum immobile. Probatur conclusio de cęlis mobilibus, quia tot sunt cęli mobiles, quot motus distincti in eis: sed tales sunt nouem; ergo nouem sunt cęli mobiles. Cõsequentia nota. Maior patet: quia uni corpori cęlesti nõ cõuenit, nisi unus motus proprius ab una intelligentia sibi propria, ut nũc supponitur: ideo tot sunt corpora, quot motus. Minor probatur: quia septẽ sunt planetæ, quorũ quilibet habet propriũ motum a motu alterius distinctum. Nã pro diuersis tẽporibus habent diuersos respectus propinquitatis, & distantiæ adinuicem. Quod saluari non põt nisi per diuersos eorũ motus. Horũ aũt planetarũ ponũt septẽ. s. Saturnus, Iuppiter, Mars, Sol, Mercurius, Venus, Luna: de quo sunt metra: Post sim. sum. sequitur ultima luna subest. Itẽ pręter sphæras planetarũ est firmamentũ, quod mouetur duobus motibus: ut patet ex ultimo notabili primi articuli. Sunt ergo nouem motus: & per consequens nouem cęli mobiles. Scilicet primum mobile, quod uno motu mouetur ab oriente in occidens, & rursum in oriens complens unã reuolutionẽ in xxiiij. horis, die scilicet

naturali. Et suo motu rapit secum omnes sphæras inferiores: etiam ignis, & aeris regionem superiorẽ; quod ex motu cometę patet; & firmamẽtũ, & septẽ celi planetarum. Si tamen tenetur opinio Thebit philosophi ponentis in firmamento tres motus. duos prædictos: & cum his motum accessus, & recessus: oporteret ponere decimã sphęram mobilem; ita q nona sphæra moueretur duplici motu. Vno proprio. s. accessus, & recessus: & alio communi cum cæteris; s. diurno siue raptus. Et decima sphęra (quæ est primum mobile) haberet tãtum unum motum. s. diurnum. De cęlo immobili. s. empyreo dicitur in dubijs.

Cõcl. 3. ¶ Tertia conclusio. Accipiendo cęlum secundo modo: s. impropriè, & participatiuè secundũ diuersas distinctiones, diuersus ponitur cęlorũ numerus. Nã secundũ distinctionẽ generaliorẽ, quã sequitur Dama. tres sunt celi. s. cęlum aereum, sydereum, & supersydereũ. Aereum cõpræhendit aerem, & ignem. Sydereũ sphæras planetarum, & firmamentum. Super sydereum cryſtallinum siue primum mobile, & empyreum. Ambos hos modos tangit glos. Deut. x. sup illud. En dñi dei tui cęlum est: & cęlum celi. Sed secundũ Rabanum accipitur distinctio minus generalis. Nam quia tã ignis, quã aer diuiditur in partẽ superiorẽ, & inferiorẽ. Similiter cęlũ supsydereũ in cęlũ mobile, & immobile. Ideo ponit septẽ cęlos, qui sunt, aereũ, ęthereum, olympium, igneum, stellatũ, crystallinum empyreum. ¶ Aereum dicitur regio inferior aeris. Aethereum regio aeris superior, quæ mouetur ad motum primi mobilis. Ideo æthereum dicitur quasi semper currens. Olympium uero dicitur inferior regio ignis ab altitudine cuiusdam montis, qui dicitur olympus. Igneum autem dicitur superior regio ignis. Cælum stellatum dicitur aggregatum ex septem sphæris planetarum, & firmamento. Crystallinum est primum mobile. Empyreum cælum immobile locus sanctorum. ¶ Secundum distinctionem uerò specialem illo modo accipiendo cęlum, ponerentur duodecim, uel tredecim cæli. s. quatuor elementares; & decem, uel undecim propriè celestes. Et hoc modo accipiendo cęlum non pro qualibet sphæra: sed tantum pro sphæra, uel sphęris ad motum unius stellæ requisitis. Si uero distinguerentur secundum specialissimam distinctionem: & ut quælibet sphęra cęlum diceretur: erunt. xxviij. celi, s. xxj. planetarum: ponendo pro quolibet planeta tres orbes: patet connumerando prædictis. Si uero plures ponuntur pro quibusdam planetis. secundum hoc plurificantur cæli. De quo uidere pertinet ad theoricam planetarum. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur de cęlo empyreo, an sit ponendum. Ad hoc breuiter dicendum: q cęlum empyreum non inuenitur positum nisi auctoritate Strabi, Bedę, & Basilij. Nã secundũ illos cælũ empyreũ locus est beatorũ, a principio creatus, & statim angelis repletũ: ut tactũ est supra in fine dist. xiij. Vnde Basilius homil. ij. hexameron. Sicut damnati in tenebras ultimas abiguntur; ita beati remunerationem, quæ pro dignis operibus restauratur, in ea luce, quæ est extra mundum: quietis domicilium sortiuntur. ¶ Ratio congruitatis sumi potest ex conditione gloriæ. Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria: scilicet spiritualis, & corporalis. Non solum in corporibus humanis glorificãdis, sed etiam in toto mũdo innouãdo. Inchoata est autem spiritualis gloria in principio mundi in beatitudine angelorum, quorum ęqualitas sanctis promittitur. Vnde conueniens fuit, ut etiã a principio corporalis gloria inchoaretur in aliquo corpore, quod etiã a principio fuerit absq; seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum. sicut tota creatura corporalis expectat post resurrectionem futuram. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneum, non a calore; sed a splendore. sicut primum mobile dicitur aqueũ, & crystallinũ: non ab humore, sed a dia-

Arti. 3. Dub. 1. K

phaneitate,& crystalli soliditate. Et qa in cælo empyteo inchoata est gloria corporum,quietum esse oportuit,& im mobile. sicut in ultima consumatione motus cælestium corporum cessabit. ¶ Vtrum autem habeat influentiam in illa inferiora,dubium est;cum principa liter ordinatũ est ad statum gloriæ bea torum. Licet quidã uidentur dicere, ꝙ influit in corpora cælestia inferiori. Hoc etiã cęlũ locus dicitur beatorũ spi rituũ. Non propter necessitatem quasi in eo spiritus depẽdeant in esse: sed pro pter congruitatem;ut exterior claritas cõueniat interiori. Et ut nobilissimę creaturę nobilissimus assignetur locus. Vnde Basilius dicit:ꝙ ministrator spiri tus non poterat degere in tenebris;sed in luce, & lętitia degendi sibi habitum possidebat. Vnde cælũ illud non est lo cus saluans spiritus beatos,sed tantũ cõ tinens:ut dicit Alexand:Et licet cęlum empyreum sit lucidissimum, non tamẽ diffundit lumen suum ad inferiora. Vel quia impedit firmamẽtum, quod in stel lis non est diaphanum. Et quia stellis est plenum, impedit luminis superioris dif fusionem. Vel quia non habet lucẽ cõ densatã,ut corpus solis: ideo lumen nõ diffundit. Vel quia habet claritatem al terius rationis puta claritatem gloriæ, quam non capiunt corpora inferiora.

Dub. 2. ¶ Secundò dubitatur:utrum cælum mo

L ueatur a propria forma, uel a coassistẽ te intelligentia. Dubium illud locum habet dũtaxat apud eos,qui tenent cę lum esse substantiam compositam ex materia,& forma. Quia si tenetur, ꝙ sit substantia simplex non habens for mam; non erit dubium,quin moueatur a causa extrinseca:quæ nõ erit alia, quã intelligentia:quia nihil mouetur a se, per se,& primò.vij Physic. De his opi nionibus habitum est supra dist. xij. Po sita ergo opinione, ꝙ cælum sit substan tia composita ex materia,& forma tã quam ex partibus essentialibus: de ma teria dubij fuerunt tres opiniones,qua rum una est erronea. Reliquę duæ sunt probabiles; ut recitat sanctus Bonauẽt.

¶ Prima fuit quorundam philosopho rum dicentium:ꝙ cęlum esset animatũ, & magnum animal. Quodq; mouetur a propria forma,quæ est anima sui perfe ctiua: sicut mouetur anima. Et hãc ani mam motricem posuerunt regi a deo mediante intelligentia. Hæc autem po sitio falsa est, & erronea. Nã dicit Da ma. ꝙ cęli non sunt animati; sed ina nimati,& insensibiles. Quod autem di cuntur deum benedicere seu laudare: dictum est per prosopopeiam. sicut etiã dicitur de alijs inanimatis creaturis.s. hymbre, rore, & igne, æstu &c. Daniel. iij. Et hęc est communis sententia san ctorum. Ideo beatus Aug. retractat il lud uerbum, quod dixerat in libro de immortalitate animæ: ꝙ mũdus anima tur. Et si aliqui sancti hoc dicere uiden tur: sicut Hiero. super Ecclesiasticũ in telligẽdum est illud metaphoricè dictũ. Nec tantum hæc positio est contra ca tholicos doc. sed etiam contra philo sophos. qui ponunt,ꝙ substantia intel lectualis non unitur corpori, nisi me diante uegetabili, & sensibili. Et ita si cęlum perficeretur anima intellecti ua etiam sentiret, & uegetaret. Et ita naturaliter posset corrumpi; cum ue getatio non sit sine deperditione par tium naturalium : ut patet. ii. de ani ma. ¶ Illa ergo opinione dimissa,sunt M aliæ duæ opin. contrariæ: utraq; ta men probabilis. ¶ Prima, ꝙ cælum mouetur a propria forma. Nam cę lum per materiam, quantitatem, & fi guram est habile ad motum. Habet que formam perfectiorem forma ele menti, & mixti non uiuentis : & per consequens magis actiuam. Per huius itaq; formæ uirtutem mouetur orbi culariter ; non minus, quàm elemen ta mouentur motu recto. Ideo ad mo tũ cæli nõ oportet adhibere ministeriũ angeli,plusquã cuiuslibet elemẽti. Nec obstat,ꝙ mouens debet esse aliud a mo bili,quia eodẽ modo diceretur de cęlo, sicut de graui sĩplici,quod secũdũ for mã mouet: & tñ totũ mouetur. Vnde quod dicitur.vij.Physi. Nihil mouetur

a se &c. ita intelligitur. Nihil est præcisè, ac totale mouens, & motum: quia semper aliquid concurrit actiuè, & non passiuè: scilicet deus uel aliquid extrinsecum. Et si mobile fuerit compositum materia concurrit in ratione mobilis, & non mouentis. Nec obstat, quod continuè recedit ab eo loco, ad quem mouetur. & ita motus eius esset simul naturalis, & uiolentus. Nã quicquid naturaliter mouetur ad aliquem locum: ab eo recedit uiolenter. Quia hoc uerũ est de motu, qui fit propter quietem in loco: ut ubi mobile secundum se totum mutat locum. Non sic est de cęlo, quod propriè non mouetur ad locum; sed magis in loco, uel circa locum. Nec secundũ se totum mutat locum. Manet enim sẽper in eadem sphęra se circundante, & locante, Saltem non acquirit alium locum propter ultimam sphęram, si esset mobilis. Nec mouetur propter quietẽ. sed naturale est sibi in loco proprio circulariter moueri sicut graui simplici, uel leui in suo naturali loco quiescere. ¶ Sed contra illam opinionem uidetur. Nam si cęlum mouetur a propria forma, naturaliter mouetur ergo si quiesceret, qesceret uiolenter, quiescet aũt in renouatione mũdi perpetuò & ita uiolentum esset perpetuum. ¶ Sed ad illud posset dici, quod illa quies in renouatione uniuersi erit ita naturalis cęlo: sicut nunc motus eius est sibi naturalis. Vnde eadem forma, quæ non mouet propter indigentiam sui, potest successiuè inclinari ad opposita propter mutationem ordinis rerum. Sicut graue naturaliter ascendit sursum propter replectionem uacui. & etiam deorsum, si sub se esset uacuum. Cęlum ergo mouetur non propter indigentiam sui, sed propter generationem, & corruptionem illorum inferiorum. Et ita propter conseruationem ordinis uniuersi, qui nunc consistit in generatione, & corruptione inferiorum. Ideo si stante illo ordine quiesceret, quiesceret uiolenter; in innouatione uero ordo ille mutabitur. Ideo & formę illius inclinatio, quæ est semper ad conseruationem ordinis uniuersi; ideo tunc uiolenter moueretur; & naturaliter quiesceret, sicut exemplificatum est de graui, quod naturaliter inclinatur ad prohibendum uacuum, ubicunque fuerit supra, uel infra. Si fuerit supra, uiolenter quiesceret in loco naturali: & naturaliter ascenderet, cuius oppositum contingit: si non fuerit uacuum supra: sed in latere, uel infra. Et ita magis uidetur, quod cęlũ mouetur secundum naturam communem, quã secundum propriam. Non enim mouetur propter sui indigentiam, uel perfectionem aliquam per motum acquirendam: aut propter sui conseruationem. quia cęlum esset ęquè perfectum, si quiesceret. Propter hoc enim mouentur corpora ad sua loca naturalia; aut naturaliter fugiunt contraria. Sed cęlum mouetur propter conseruationem aliorũ secundum ordinem uniuersi a deo constitutum: ut dictum est: & hic est motus secundum naturam communem. Si quidem omnibus commune est conari ad conseruationem ordinis uniuersi. ¶ Vel potest dici, & redit in idem: quod in innouatione quiescet; quia deus non concurret actiuè ad eius motum. Nec tamen quiescet uiolẽter, quia omnis creatura secundum naturam inclinatur ad obediẽdum creatori. Sed forte quies illa sic esset miraculosa; qa propter suspẽsionẽ diuinę influentię, quæ miraculosa uidet. ¶ Sed est alia opinio cõmunior, quod deus mouet cęlum mediante intelligentia creata, siue angelo. Et hoc congruebat ordini, quo deus constituit uniuersa: de quo bea. Aug. sup Gen. ad literã dicit: quod deus sic mundũ ordinauit, ut spiritũ præficeret omni corpori. Ideo sicut cõgruũ erat angelos deputari ad ministeriũ hominũ: sic & cõgruũ fuit eos deputari ad motũ, & regimen cęlorum, cum in hoc etiam ministrant homini uiatori, & diuinę subseruiant maiestati. ¶ Secundum hanc positionem. licet motus cęli sit ab extrinseco. s. intelligentia: nõ tamẽ ideo nõ est naturalis, quãd hoc, quod motus sit naturalis, sufficit, quod passiuum

conferat uim, idest inclinatur ad huius modi motū. Nec in hoc forma cęli est imperfectior forma elemētari; quę habet uim motiuā; qa pūenitur a nobilio i forma. Sicut uirtus uegetatiua in homine non est impfectior ea, q̄ est in bruto; licet non educat formam substantia lem animam scilicet intellectiuam: quæ præuenitur a nobiliori agēte Deo. ❡ Et si diceres. Sic motus cęli non esset necessarius: quia intelligentia mouet libere, & contingenter. Potest dici, ꝙ libere mouet: sed non contingenter quantum est ex parte sui: quia propter eius confirmationem non potest non mouere: sicut libere fruitur deo, non tamē contingenter. Veruntamen simpliciter loquendo non mouet necessario; sed contingenter; quia deus contingenter concurrit: quo non concurrente: intelligentia non moueret. ❡ Sed circa hoc posset quæri. Vtrū deus immediatè moueat primū mobile, uel mediantè creatura. Ad hoc dicendum, ꝙ in omni operatione deus operatur intimè, & immediatè: cum dei uoluntas sit prima, & sūma causa omnium specierum, & motuū ut dicit Augu. iij. de trini. c. v. & habitū est supra distin. j. q. ij. In aliquibus autē sic operatur, ut ipse sit tota causa, in aliquibus causat particulariter; & uirtutem causandi communicat creaturæ. Prima dicuntur mirabilia, secunda naturalia, & utraque quoad deum uoluntaria; ut uult sanctus Bonauen. Loquendo ergo simpliciter de causa immediata; scilicet deo; non tantum primū mobile; sed cuncta mobilia immediatè mouet. Sed loquendo de causa mouente totali, dicitur ꝙ deus mouet primū mobile mediante uirtute creata; quia motiuitas illa potest cōuenire naturæ creatę; quia finiti effectus. Et ideo ad declarationem diuinę bonitatis debet creaturæ communicari; ita in primo mobili sicut in alijs: cum nulla sit ratio diuersitatis. ❡ Item immensitas diuinæ potētię, sapientiæ, & bonitatis hoc requirit; ut deus communicet uirtuti creatæ actum, quem illa natura nata est suscipere. Actus autem, qui est mouere secundum locum quandocunq; corpus: potest conuenire creaturę: ergo uidetur, quod deus nullum corpus moueat absque uirtute creaturę. Hoc uidetur esse de intentione. Beatus Augu. iij. de trini. cap. dicentis. Quemadmodum corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora p spiritū uitę rationalis. Qd̄ uero philo. uidet dicere. ij. cęli: ꝙ primus motor mouet primū mobile. Verum est, tanquā causa finalis, uel efficiens partialis. Si aliud uoluit, auctoritas sua recipiēda nō est. ❡ Hic possent moueri dubia de figura cęli, ac depositionum differentijs. Sed quia parum conferunt; & in libro de cęlo, & mundo sufficienter disputantur transeundum est. ❡ Vltimò dubitatur utrum celum per astra agat in hæc inferiora. Dubium illud latissimè extendi Dub. 3. P posset ad astrologicas superstitiones. De quibus illuminatissimus Ioan. Gerson libellum, quem trilogium astrologiæ theologizare inscripsit, catholicè, & utiliter edidit, ad quem remitto lectorem. Imitans tamen Sco. q. iij. huius distin. dico, ꝙ cęlum per stellas habet actionem in hęc inferiora multiplicē. In elementa, mixta imperfecta, mixta inanimata, animata irrationalia. ❡ In elementa, & quoad generationē, ac alterationē, & quoad loci mutationem. Nam accedentibus sole, & astris calefactiuis ad Cenith. alicuius regionis, plus conuertitur de elementis inferioribus in superiora: & accedentibus astris frigidis effectiuè plus conuertitur de superioribus in inferiora. ❡ De alteratione patet ad sensum. accedente sole aer calefit circa nos, recedente frigescit. Videtur tamen, quód totales species elementorum seruant eandem quantitatem; quia dum in una regione conuertitur multum aquæ in aerem in opposita dyametraliter multum aeris conuertitur in aquam. Nam dum hic fit alteratio ad calorem, in regione opposita fit ad frigiditatē; quia quan-

tum astra accedunt ad nostrū Cenith: tantū recedūt ab opposito. Et per hoc saluatur, ꝙ nec committitur uacuū, nec penetratio dimensionum. ¶ Habēt etiā causalitatem quoad motum localem in elementis propinquis igne, & aere: & remotis scilicet aqua non terra; quæ in medio mundi quiescit. Nam ignis, & pars superior aeris feruntur circulariter ad motum primi mobilis; ut patet de impreßionibus ignitis, ut cometis. Etiam causant fluxum, & refluxum maris, quod specialiter attribuitur lunæ: quæ dicitur habere dominium super humida. unde lunam sequitur tumor maris: specialiorem declarationem rescindo. ¶ Habent etiam causalitatem super mixta imperfecta: ut super impreßiones nedum quoad generationē earum, sed etiam quoad motum localem; ut patet de cometa, & etiam exhalatione sicca, quæ eleuatur. Eleuatur per calorem solis, & actionem stellarum. Vnde omnem diuersitatem, & motum huiusmodi impreßionum, & tempestatum oportet reducere ad cęlum & stellas. Et si dicis, si tempestates, & impreßiones habent causam motuū cæli, & stellarum: cū illi sint regulares, & determinatè, & necessariè: astrologi de his haberēt certißimè, & infallibiliter iudicare. Rndetur, ꝙ de his certè iudicare nequeūt astrologi: & nō sciunt pfectè qualitates, & uirtutes cælorū, & stellarū ad hmōi effectus cōcurrētiū, quas si scirēt, determinatè iudicarēt. Nā q̄litas cęli in omnibus suis cōbinationibus, motuū directionū, retrogradationū, aspectuū, nedum planetarum: sed etiam stellarū firmamenti: quarū multo plures incogniti sunt, quā cogniti cū cęteris circūstantijs lōgè plus ab hoibus ignorāt, ꝙ sciatur. Deniq; p̄supposita mundi creatione, cuius duratio nondum .7000. annorum cōpleuit; nō potuit per calculationes astronomicas saltem quoad effectus huiusmodi haberi calculatio magni anni Platonis. Similiter aliarū constellationum, quæ non poterant toties repeti; ut facerent experientiam certā, & naturalē de talibus effectibus consequentibus: quarū aliqui nunquā fuerūt; aliqui semel, uel bis. Et propter horum ignorantiā certa iudicia facere nō possunt, etiam de naturalibus effectibus. Et si quandoq; talium prǽsumptores quædam uera dicunt: tamē multo plura falsa; unde manifestum est, ꝙ uera: quæ dicunt nō arte: sed casu aut diabolica reuelatione dicūt. ¶ Et si dicis: multa uera dicūt. Respondet Cancellarius: sed multo plura falsa. Et ideo uera, quæ dicunt incerta sunt; & falsis plurimis permixta. Angeli uero, qui credūntur horum habere perfectam notitiam: & temporis, & impedimentorum, & cęterorum: possunt omnia dicta, & uentos, & tonitrua, fulgura, pluuias &c. certè quoad temporis magnitudinem locum, certas circumstantias prædicere. ¶ Habet etiam cęlum causalitatem super mixta imperfecta inanimata, ut metalla: quæ in quibusdam regionibus generantur ex constellatione habente respectum ad illam regionem, cuius sola terra, quæ est eiusdem rationis in omnibus, nō est causa. ¶ Habet etiam causalitatem ad mixta animata, alterando corpora mixta ad complexionem, seu qualitatem conuenientem, uel disconuenientem animæ: tale corpus perficiē re. sicut est uidere in arboribus: quæ in hyeme quasi moriuntur: in æstate reuiuiscunt, & ita similiter in sensitiuis. Nā organa sensuum sunt corpora mixta, q̄ alterari possunt ad gradum conuenientem, uel etiam disconuenientem sensui. Vnde & remittendo, & intendēdo qualitates organi; possunt etiam actus sensitiui intendi, uel remitti. & una cum organo corrumpi, uel saluari. Et p hoc occasionaliter habere causalitatē quodammodo ad intellectum, & eius actus; quia non deordinatur sensus in actu suo. & per consequens deordinatur intellectus in actibus suis, ut patet in phreneticis, & lunaticis, in quibus est imaginatio confusa. Et per hoc potest esse occasio deordinationis uoluntatis. Potest enim appetitum sensitiuum alte

rare, ut magis inclinet ad hoc obiectũ, quam ad aliquid. Et quia ut plurimum uoluntas in uiatore inclinatur ad illud, ad quod efficaciter inclinatur appetitus sensitiuus. Per hoc possunt astra inclinare uoluntatem; non tamen effectiuè in ipso efficiendo actum uolendi; neq; imponere necessitatem quouis modo; quia semper manet uoluntas libera per suam libertatem potens contrariũ huiusmodi inclinationi. Nam & homo maximas uincit tentationes, nedum per gratiã; sed etiã per uolũtatis libertatem. Vnde auarus ne exponat pecuniam; uincit tentationes carnalium uoluptatum in cibo, potu, uenereis, amore pecuniarum. Sic inclinationibus superbię: exponit enim se uilibus lucri amore, & periculis corporis contra naturalem timorem; & ita de alijs. Quia tamen per huiusmodi constellationes potest appetitus sensitiuus ad malum disponi; & plęriq; homines sequuntur appetitum sensitiuum: secundum illud Gen. viij. Sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescẽtia sua. Ideo quandoq; astrologi pronosticarent uera; si perfectè uirtutes stellarum noscerent. In quo; quia multiplici laborant ignorantia: patet quia fatuum est iudicium astrologorum dicentium: ꝙ ex aliquibus constellationibus sequuntur bella, & cętera, quæ a sola libertate uoluntatis dependent: cum etiam in rebus naturalibus certa iudicia date nõ possint, quæ tamen causaliter a cælo dependẽt; quantò minus in his, quæ nihil commune habent cum cęlo: sed tantum a uoluntatis libertate causantur. Hinc illud Ptolemei. Homo sapiens dominabitur astris. dominabitur, inquam quantum ad actus rationis, quæ influentijs astrorum subiecta non est. dominabitur etiã quantum ad effectus naturales, contra quos remedium adhibere potest. Sicut regulariter contra asperitatem hyemis prouidendo de calefacientibus; contra caumata, & pluuias prouidendo de domibus; & sic de alijs. Et tantum de hoc dubio, & tota quęstione.

DISTINCTIO. XV.

N distinctione. xv. post declarationem productionis corporum simpliciũ uez cęli, & elemẽtorũ, & cęli ornatus tribus diebus primis perfectè: cõsequenter agit de productione mixtorum sequentibus diebus. v. scilicet. vj. consummata ac. vij. diei requie. Et potest textus sententia tribus conclusionibus compræhendi. ¶ Prima. Piscibus, auibusq; ex aqua productis: elementa aquæ, & aeris ac terra iumentis reptilibus, ac bestijs terrestribus sunt ornata, quorum aliqua nõ sua creatione: sed hominis peccato noxia sunt effecta. ¶ Secunda conclusio. Minuta animantia, quæ ex mortuorum nascuntur cadaueribus; cum cęteris animalibus producta non creduntur: ex terra uero, aut aquis, aut terræ nascentibus orta, cum eisdem facta probabiliter asseruntur. ¶ Tertia conclusio. Septima die diuina benedictione sanctificata deus requieuit a productione nouę creaturæ, cuius non præcessit similitudo, uel materia. Et usq; modo operatur; non cessando continere, ac gubernare condita, & creata. Harũ declaratio patet ex textu.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionem quęritur. Vtrũ elementa, ex quibus constant animantiũ corpora; realiter manent in eis substantialiter. In quęstione erũt tres articuli. Primus recitabit aliquas opiniones. Secundus ponet conclusiones. Tertius mouebit dubia. Pro illa quęstione uide Ockam. q. iiij. tertii quodli. ubi an materiam disputat. ¶ Quantum ad primum, notandum, ꝙ de materia quæstionis plures fuerunt opiniones. Nam Auicennæ opinio, quam recitat commenta. iij. cęli. commen. lx. fuit ꝙ elementa manent in mixtis secundum substan-

A

Arti. 1.
Not. 1.

substantiam,& qualitatem. Differenter tamen: quia secundum qualitatem manent remissa; sed non remissa secundũ substantiam: quia substantiæ manent inuariatè: eo ꝙ substantiæ nec intenduntur, nec remittuntur. Ita ꝙ substantiæ elementorum non remittantur; sed tamen qualitates. Commentator concordat quantum ad hoc, ꝙ elementa substantialiter manẽt in mixtis. quodque qualitates elementorum remittantantur in mixtis. Sed in hoc discordat; ꝙ substantia elementorum non remittatur. Tenet enim, ꝙ sicut qualitates: ita substantiæ elementorum remittantur in mixto. ❡ His opinionibus concordare uidetur sanctus Bonauen. quantum ad id, in quo concordant, scilicet ꝙ elementa manent in mixtis. Adducũtur rationes. Nam mixtio est miscibiliũ alteratorum unio. Quæ autem alterantur,& uniuntur, manent in eo, in quo uniuntur. ❡ Item qualitas elementi non est sine elemento. In mixto autem sunt qualitates elementorum; quia qualitates primę. Maior patet. ij. de anima. Humiditas aquæ non est aqua. ❡ Item mixtum mouetur secundum naturam elementi prædominantis; sed ubi est effectus, ibi & causa. ubi ergo dominatur elementum: ibi est. ❡ Item inde morte. & uita. Similiter in de sensu, & sensato. In omnibus corporibus duplex est corruptio, scilicet intrinseca, quæ est marcedo,& extrinseca, quæ est destructio. Non autem est corruptio, nisi a contrariis: ergo in corruptione intrinseca contraria erunt intrinseca. Et ita erit intrinsecum actiuum, & passiuum: & ita elementa. ❡ Item ut arguit san. Bonau. In omni animali est sensus tactus præceptiuus qualitatum primarum per similes qualitates in eo existentes; sed qualitates illæ indicant elementorum substantias. igitur. ❡ Item corpus animalis est aptum diuersis operationibus nõ nisi per diuersas uirtutes, sed diuersas uirtutes non habet nisi per diuersas naturas, nec habere potest diuersas naturas, nisi sit ex diuersis compositum non nisi elementis. ❡ Alia est opinio negans simpliciter elementa esse in mixto substantialiter: nec secundum qualitates sibi, scilicet elementis inhęrentes easdẽ numero: sed secundum qualitates eis similes siue easdem specie. Hæc est opinio Sco.& Ockam. ❡ Quantum ad articulum secundum, est cõclusio prima. Nec elementa, nec elementorum formę manent in mixto actualiter, & substantialiter. Probatur: quia non est ponenda pluralitas sine necessitate. Nihil autem cogit ponere illam pluralitatem elementorum substantialiter manentium in mixto. igitur. Minor probatur: quia nec operatio, quæ magis uidetur concludere formam, nec transmutatio, nõ operatio, quia eadem operatio specie põt fieri a formis specie distinctis. Ideo identitas operationis non arguit identitatem formę. Antecedens patet de sole,& igne, qui producunt calorem: qui primũ productus a sole in subiecto; postea incẽditur ab igne, quia sunt eiusdẽ speciei utrobiq;. Nec trãsmutatio: quia quęlibet forma tã elementi, quã mixti habet sufficientẽ entitatẽ, ut sit terminus, siue gñrationis, siue corruptionis. Ideo sicut nihil põt ẽe sub forma aeris, & ignis: ita nec sub forma elementi: & mixti. ❡ Item aut manerent, formę elementorũ in eadem parte materię mixti; aut non; sed una in una parte: alia in alia parte. Non primum: quia cum quælibet forma elementi nata est constituere suppositum pse subsistẽs, mixtũ essent diuersa supposita specie distincta; & ita diuersa supposita specie distincta haberent eandem materiam numero. Nec secundum: quia tunc in mixto nõ esset nisi iuxta positio elementorum. ❡ Itẽ si formę elementorũ manerent in mixto, aut ex eis fit compositum sine alia forma mixti; aut nõ, sed est alia forma mixti distincta a qualibet elementari forma. Non primum: quia tunc compositũ nõ esset aliter unũ, quã ligna, & lapides, unus aceruus. Nec potest dici secundũ: quia tũc aut eadem pars mixti informatur oĩbus formis elemẽtorũ, &

Arti. 2.
B
Cõcl. 1

sale;quia secundum eum nihil agit ultra gradum proprium. Quod tamen nõ uidetur uerum:nisi intelligatur de totali agente. Potest enim partiale agens esse ignobilius eo,quod per ipsum producitur:ut cęlum agens ad productionem animalis perfecti. ¶ Ponit etiam hanc differentiam inter mixtionem,& simplicem generationẽ.i.generationẽ, q̃ nõ est mixtio. Nã mixtio inferius est ad generationẽ. Nã ad generationem simplicem nõ requiritur,nisi unũ actiuũ particular,& unũ passiuũ.Similiter unũ quod generatur, & unũ qđ corrũpitur. In mixtione autem requiruntur plura miscibilia se mutuò alterantia,& corrũpentia,in quorum natura corruptis formis miscibilium:puta elementorum introducit forma mixti:alia a q̃libet forma miscibilium, habens tamen aliqualem conuenientiam,seu temperamentũ mediũ cũ miscibilibus. Et ita mixtio est miscibilium prius alteratorum unio in aliquo effecto cõi,in quo saluantur uirtualiter miscibilia:non quãtum ad substantiam;sed quantum ad qualitates eorum:non tamen secundum gradum intensum,secundum quem fuerunt in miscibilibus,sed secundum gradum remissum,ut dictum est.¶ De corruptione dicit,ꝙ dubium est:utrũ corpora,quę nõ nutriuntur:nec fluit aliquid ex illis:ut aurum,& huiusmodi inanimata homogenea,habeant corruptionem intrinsecam,quæ uocatur marcedo, ex quo nõ habent intrinsecam contrarietatem: quam haberent,si elemẽta essent in eis secundum substantiam,eo ꝙ qualitates elementorũ,sine q̃bus nõ sunt elementa,cõtrariãtur Animata uero eterogenea,quorũ est diuersa dispositio qualitatiua in partibus.dubiũ nõ est, quin habeãt corrũpentia intrinseca.Tũ qa in diuersis partibus sunt qualitates contrarię in se inuicẽ actiuæ, quarũ una dum corrũpit qualitatẽ alteri parti cõuenientẽ,corrũpit illam partẽ, q̃ si fuerit pars principalis,& nõ reformatᷣ medicamine totum corrumpitur:ut si calor epatis superçalefaceret cerebrum,& corrũperet frigiditatẽ eius conuenientẽ. Tñ etiã ex actione caloris naturalis in humidũ radicale,qđ licet restauratur per nutrimentũ:tñ & calor agens repatiẽdo debilitatur, & qđ restauratur est magis impurũ,q̃ illud,qđ fluxit,& deperditum est. Et ꝑ hoc sequitur tandem debilitatio caloris, & impuritas restaurati, ꝙ sine qualibet extrinseca contrarietate animal deficiet. ¶ Et si diceres.Lignum per actionem ignis resoluitur in terrã: quia in cinerem, ita ꝙ prius in eo fuit terra,alias non in terram: sed magis in ignem corrumperetur. ¶ Item ex rosis, & herbis exprimitur aqua: ergo pręfuit in eis. ¶ Respondetur post Ockam ubi supra quæstio. iiij. quodlibet. iij. quod cineres,in quos lignum resoluitur,non sunt terra: sed specie differunt a terra: licet lignum posset conuerti in terram, aquam uel aerem: nec propter hoc præfuit terra, aqua,uel aer in conuerso: sed de nouo generatur. Etiam cineres licet non sint terra, possunt tamen conuerti in terram: quia forte magis participant de materia terrę,& quãtitatibus eius.¶ Ad secundum dicitur, ꝙ humor, qui exprimitur de rosis, præfuit in rosis: sed ille non est aqua; differt enim speciei ab aqua, sicut patet ex effectibus utriusque,qui sunt diuersi. Et ita arguunt diuersitatem causarum pro quanto una potest in certum effectum, in quem alia secundum totam suam speciem non potest.¶ Si quęritur, ex quo in mixto non est forma elementi manens: utrum præter formam mixti sit alia forma corporeitatis in mixto. Respondet Ockam ubi supra quod non:quia frustra poneretur. unde forma mixti, & forma corporeitatis per omnia idem sunt, & indistincta.

¶ Secundò dubitatur, Vtrum animæ sensitiuæ brutorum sint productæ ex aliquo,uel ex nihilo.¶ Quòd sint productæ ex aliquo: patet ex textu Genes. supra allegato. Item philosophus. xvj. animalium. Solus intellectus intrat ab extrinseco. ¶ Item animæ brutorum non resoluũtur in nihil hoc

Dub. 2. F

Quid sentiendum de animabus brutorum.

enim naturaliter est impossibile. ergo non creantur ex nihilō. ¶ Sed ꝙ non non sine productæ ex aliquo arguitur: quia de illo quęritur, unde ipsum producatur; & erit processus in infinitum: aut dabitur, ꝙ aliqua producatur ex nihilo. ¶ Item dum brutum generat brutum, aut transfundit animam; aut non. Si sic: tunc non manet anima in generante; quia anima non est indiuisibilis. Si non: tunc brutum non generat animam: quia in decisione seminis cessat eius operatio. ¶ De materia huius dubij sanctus Bonauent. quatuor recitat opiniones satis diffuse, quę singulæ ponunt plura improbabilia. Ideo breuiter dicitur ꝙ animæ sensitiuæ brutorū (sicut cęteræ formę materiales) non sunt de nihilo; sed eductæ de potentia materiæ, actione causæ naturalis, uel particularis. ut in animalibus per propagationem genitis: uel uniuersalis, ut cæli in animalibus imperfectis per putrefactionem productis. Sunt enim animę sensitiuæ materiales extensę ad subiecti extensionem; & diuisibiles generabiles, & corruptibiles. Non autem in productis per propagationem transfunditur anima a generante uiuente: quasi aliquid, quod prius fuerat secundum se totum, uel partem in propagante: sed a propagante descinditur semen, quod est superfluum tertię digestionis, in quo est uirtus formatiuā organorum unā cum calore matricis, in qua suscipitur, & uirtus eductiua de materia sic qualificata nouam animam sensitiuā in ipsa materia seminis aucta ex nutrimento menstrui seminis educit; & forma seu anima sic de nouo educta de potentia seminis, agit mediantibus qualitatiuis dispositionibus ad perfectam membrorum organizationem. Et per hoc ad rationes in contrarium. ¶ Ad primū dicitur, ꝙ sūt productæ ex materia prima, tāquā ex subiecto: quia eductæ de materiæ potentia, secundum ꝙ expositum est sup. dist. j. q. j. Et illa materia prima creata est simpliciter de nihilo. ¶ Ad secundum dicitur, ꝙ non transfundit animam, quasi aliquid præexistens in eo: sed educit de potentia materiæ eam non immediatè: sed mediante uirtute eductiua in transfuso semine. Et licet propriè loquendo cesset actio bruti in seminis decisione respectu formę generandæ; quia si brutum desineret esse post seminis decisionē; nihilominus produceretur anima in materia seminis eo modo, ac si brutum maneret. Dicitur tamen agere, uel generare formam, tanquam agēs remotum: hoc est tanquam causa causæ sine qua præcedente non generatur hæc forma.

¶ Tertiò dubitatur: quare aues, & uolatilia dicuntur produci ab aqua: & non potius a terra, uel ab aere: cum magis conueniunt cum terra in corporum soliditate; & cum aere in ratione ornatus; sicut enim pisces aquam, & iumēta terram: ita uolatilia aerem ornant. Dub. 3. G

¶ Responsio secundū dicta superius in quęstione pręsenti: ꝙ animalia & mixta nō producuntur ex elementis substātialiter, uel uirtualiter quātum ad aliquas qualitates, & proprietates. Et sic non æqualiter ex omnibus: quia in illo hoc elementum dominatur cum cuius qualitatibus, & proprietatibus magis conuenit: in alio aliud. Et in eodem mixto secundum certas proprietates dominatur unum elementum, & secundū alias aliud. Sic quoad qualitates primas in humano corpore dominatur aer: in lapide terra: quoad qualitates motiuas in homine, terra: in uapore & exhalatione aer. Quantum ad soliditatem in omnibus corporibus grossis dominatur terra: quantum ad locum habitationis, & quietis naturalis uel etiam operationis: in quibusdam terra, ut iumentis: in quibusdā aqua, ut piscibus: in alijs aer: s. in auibus: in alijs ignis, ut in salamādra. Et secundum hoc dicuntur mixta, & animalia nunc produci ex illo elemēto, nunc ex alio. Ad propositum dicitur, ꝙ scriptura dicens pisces, & aues produci ex aqua, loquitur quantum ad quandam naturalem conformitatem, secundum quam delectantur magis esse

Humor aqueus quotuplex.

in aqueo humore. Est aũt humor aqueus secundum sanctum Bonauen. in duplici differentia. Quidam habent rationem humoris fluitantis. Alius humoris euaporantis. Et propter hoc ponitur aqua principium duplicis generis animalium s. natatilium, & uolatilium. Natatilium ratione humoris fluidi: & ideo illa remanserunt in aquis. Volatilium ratione uaporis, ideo cũ ille uapor sit commixtus aeri, & feratur sursum: uolatilia in aere subleuantur, & eousq; possunt ascendere quousq; inueniunt aerem humidis uaporibus pinguescentem. Et hoc est, quod dicit beatus Aug. iij. super Gen. ad literam. Iste inferior aer, qui recipit exhalationes humidas maris, & terræ, & ad sustinendũ aues quodammodo crassatur; non nisi ex aquis accipit animalia. Quod enim humidum est: hoc portat animalium corpora: quæ ita utũtur pennis uolantes, quemadmodum pisces quibusdam alis suis natantes. Proinde spiritus dei ex aquis dicit esse producta uolatilia: aquarum .n. natura, bipertitum locum sortita est: inferiorẽ. s. in unda labili: superiorẽ in aura flabili: illum deputatũ natantibus, illum uolantibus. Hæc Augu. Locũ autem superiorem aqua nõ sortitur, nisi eleuata in uapore, in quo loco sunt aues, non quantum ad quietem naturalem: sed quantũ ad operationes, & motus animales, quę maximẽ sunt in uolatu: & quia illum exercent in aere uaporibus pleno. Ratione uaporum, qui essentialiter sunt aqua, dicuntur productæ ex aqua. Ratione aeris, cui commixti sunt uapores in loco aeris dicũtur ornare aerem. Et per hoc patet ad rationes huius dubij.

Dub. 4. H ¶ Dubitatur quartò. Vtrum omnia corporalia, uel sensibilia sint producta propter hominẽ. Et uidetur ꝙ non: quia sensibilia pducta sunt ante hominis lapsum: sed si homo lapsus nõ fuisset, nihil animalia sensibilia homini profuissent: quia neq; ad esum, neq; ad uestitum, neq; ad obsequium: propter lapsum autem hominis nõ est mutatus productionis eorũ finis. ¶ Itẽ multa animalia sunt cõtra hominẽ, quæ nõ proficiunt; sed nocent homini: ergo non sunt creata propter hominem. ¶ Responsio loquendo de fine principali, & ultimo omnia creata sunt propter deũ: ut dicit prouerb. xvj. Vniuersa propter semetipsum operatus est dñs. Et Apoc. iiij. Tu creasti omnia propter uoluntatem tuã. Loquẽdo aũt de fine sub fine, de quorum finium differentia dictũ est sup. dist. j. q. v. sic omnia sensibilia: immo omnia corporalia creata sunt propter hominem. De sensibilibus dicitur Gen. j. ad hominem productum. Crescite, & multiplicamini, & replete. & subijcite eã: & dominamini piscibus maris, & uolatilibus cęli, & uniuersis animãtibus, quę mouentur sup terrã. Et post lapsum Gen. ix. Terror uester, ac tremor sit super cũcta animãtia terrę. & super oẽs uolucres cęli cum omnibus, quę mouẽtur super terrã. Omnes pisces maris manui uestræ traditi sunt; & omne quod mouetur, & uiuit, erit uobis in cibũ, quasi olera uirẽtia tradidi uobis omnia. De cęteris etiã creatis dicit apostolus. j. Cor. iij. & allegat magister dist. j. huius secundi: Omnia uestra sunt, siue mũdus, siue uita, siue mors, siue pręsentia, siue futura. Omnia uestra sunt, uos aũt christi: christus autẽ dei. Et philosophus. Homo est quodãmodo finis omnium. ¶ Loquendo tñ de animalibus sensibilibus aduertendũ, ꝙ aliter ordinata sunt ad utilitatẽ hominis secũdũ statum innocentiæ: aliter secũdũ statum naturæ lapsæ. Secundũ statum innocentię, ut dicit sanctus Bonauent. quadruplici ratione. Prima ad manifestãdũ hominis imperiũ in eo, ꝙ ei omnia obedirẽt. Secũdò ad decorãdũ hominis habitationẽ, ꝓpulchrũ .n. erat habitationẽ hominis animalium multiplicatione, & nõ solũ arborũ decorari. Tertiò ad excitãdũ hominis sensũ; ut in ipsorũ animaliũ naturis diuersis cognosceret homo multiformẽ sapiẽtiã creatoris. Quartò ad mouẽdũ eius affectũ, ut dũ homo uideret animalia secundum rectitudinem suæ naturæ in finem suum ordinatissimæ, & absq; declinatione tendẽtia:

Ad qd animalia sunt ordinata in statu innocentiæ.

excitaretur etiam ad amandum deum finem suum. Et per hunc modum omnia animantia, & cętera creata proficere homini in statu innocentiæ. ¶ Pro statu etiam naturę lapsę ordinantur animalia innoxia ad utilitatem hominis quadrupliciter, scilicet ad cibum: ad uestitum: ad obsequium: ad solatium. ¶ Noxia uero similiter ad quadruplicem utilitatem, quam ponit Aug. lib. iij. super Genes. ad literam ubi dicit. Aut pœnaliter ledunt, aut salubriter exercent; aut utiliter probant: aut ignoranter docent. quæ possent latius excedi. Docent enim humanitatem ostendendo homini suam infirmitatē, probant constantiam, exercent patientiā, promouent peccatorūpęnā, quę nō parū proficiunt homini ad propriā cognitionem, & uitæ conuersionem, ac dei timorem. Et per hoc patet ad rationē dubij. ¶ Ad rationes primę opinionis in principio quæstionis positæ, tenentis elementa substantialiter manere in mixto. ¶ Prima ratio soluta est in primo dubio tertij articuli, ubi exponitur diffinitio mixtionis. ¶ Ad secundum dicitur, ꝙ in mixto non sunt qualitates eædem numero, quæ in elementis: sed eædem specie. ¶ Ad tertium dicitur, ꝙ non est intelligendum ꝙ elementū sic formaliter in mixto: & sic dominetur in ipso: sed qualitas motiua eiusdem speciei cum qualitate elementi est in mixto: & per hoc elementū dicitur dominari in mixto. ¶ Ad quartum dicitur, ꝙ philosophus loquitur de corporibus uiuentium eterogeneorum de homogeneis non oportet, ut supra dictum est. ¶ Ad quintum dicitur, esto, ꝙ in quolibet mixto sint quatuor qualitates primæ, non tamen per hoc indicant substantiam elementi; sed eius uirtutem, ad sensum supra expressum. ¶ Ad ultimum dicitur, ꝙ diuersę uirtutes accidētales non exigunt diuersas naturas specifiocas, aut substantiales; quia eidem subiecto inhęrent plura accidentia specie distincta. Et tantum de quæstione.

Ad qd, statu lapsę naturæ.

Animalia noxia cur creata.

I (dubij)

DISTINCTIO. XVI.

N distinctione decimasexta, in qua incipit tertia pars principalis huius secundi libri. Determinato enim in speciali de productione creaturæ purè spirituali simul, & purè corporali, agit nunc de creatura ex utraq; spirituali natura, & corporali composita: hoc est de homine. Et primò de eius constitutione in esse naturali. Secundò de eius destitutione per lapsum in esse criminali dist. xxj. ¶ Circa primū agit primo de homine, quantū ad eius productionē. Secundò quantū ad eius cōseruationem dist. xix. Quo ad primū prosequitur de hominis productione quantum ad principium effectiuum. Secundò quātū ad principiū constitutiuū dist. xvij. In hac igitur distinctione determinat qualiter homo factus sit quantū ad deū principiū eius effectiuum tractans illud Gen. j. Faciamus hominē ad imaginē, & similitudinē nostrā. ¶ Colligitur aūt sententia textus in subiectis tribus cōclusionibus. ¶ Prima hominē ad imaginē, & similitudinem dei esse factū scriptura docet. Faciamus, inquit; hominē &c. in psona patris loquēs, nō ad angelos; sed ad filiū, & spiritūsanctū. ¶ Secūda cōclusio. Homo factus est ad trinitatis imaginē, secundū memoriā, intelligentiā, & dilectionē secūdū innocentiā aūt, & naturalē iustitiā ad eius similitudinem. ¶ Tertia conclusio. Filius natus est nō ad imaginem: sed imago patris ei per omnia æqualis. Homo factus est ad imaginem, & imago trinitatis imparis accessu similitudinis.

QVAESTIO VNICA.

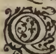

VIA de imagine in primo dist. iij. latius tractatū fo- let: hac dimissa: ideo materia de distinctione partium imaginis, hoc est potentiarū eius, hanc moueo quęstionē. Vtrū sicut anima in- A

tellectiua, sensitiua, & uegetatiua in eo dē homine: ita eiusdē animę potētię inter se, & ab aīa sint distinctę. In q̄stione erūt tres articuli. Primus de distinctione formarū eiusdē cōpositi. Secūdus de distinctione potētiarū eiusdem formæ. Tertius mouet dubia. Vide illius q̄stionis materia Ockam in scrīdo q. xxiiij; xxvj. Itē in quodlib. ij. q. x. & xj. Item

Arti. 1. Greg dist. xvj. q. ij. & iij. ¶ Quo ad pri-

Not. 1. mū, plures fuerūt opiniones de pluralitate formarū substātialiū in eodē cōposito. Vna fuit Anaxagore ponentis q̄dlibet esse in quolibet: hoc est de qualibet specie formā esse in quolibet cōposito: & ita tot formas in quolibet cōposito, quot sunt species. Harū aūt una sola patet cętere latent. Hāc reprobat philosophus. j. physicorū. ¶ Alia fuit opinio multiplicantiū formas substātiales secūdū numerū p̄dicatorū quidditatiuorum de cōposito prædicabiliū ut in homine ponūt unā formā, secundū quā dicitur substātia, aliā secūdū quā dicit̄ corpus, aliā secundū quā dicit̄ corpus animatū, & sic de alijs descendendo usq; ad specialissimā. ¶ Tertia Auicennæ & commentatoris ponentium licet diuersimode, q̄ in mixto sunt uerę, & substantialiter formæ elementorum, de quo habitū est distinctione præcedēte. ¶ Quarta multiplicat formas substantiales secundū numerū partium eterogenearū: ut aliam ponūt formam carnis, aliā ossis. ¶ Quinta multiplicat formas substantiales secundum multiplicitatem operationum specie distinctarum: ut aliā uisiuā, aliam tactiuā, aliam auditiuam &c. ¶ Sexta numerat formas substātiales in homine secundū numerū uitarū; hoc est ponūt formā dantē esse uegetatiuū, aliā quę dat esse sensitiuū, aliā quæ dat esse

Variæ opiniones de formis substantialibus.

B intellectiuū. ¶ Septima, quæ ponit in homine formā corporeitatis, & formā sensitiuam, & intellectiuam. ¶ Octaua, quæ ponit duas tantum esse formas substantiales distinctas. s. corporeitatis, & intellectiuā. ¶ Nona, quæ cōtra omnes prædictas ponit tm̄ unā formā substātialem in uno cōposito, q̄ est Alex. de ales parte ij. q. lxij. & beati Tho. parte. j. q. lxxvj. ar. iij. & iiij. & eā sequitur ut sup. Grego. de Ari. Ockā tenet. ij. quodli. q. x. & xj. q̄ anima intellectiua distinguitur a forma corporeitatis, & a sēsitiua. Similiter q̄ sensitiua distinguitur a forma corporeitatis, sed nō a uegetatiua. Vnde potest elici, q̄ secundū eū in homine sunt tres formę substātiales. s. corporeitatis, & anima sensitiua, quę ipsa est & uegetatiua, & anima intellectiua. ¶ Primum scilicet, q̄ in homine sit forma corporeitatis distincta a forma uita sic persuadet. Nā eadem accidentia manēt in genito, & corrupto, ergo habent idē subiectum. Nō materiā primā: ergo aliquā formā manentē sub utroq; termino, quę nō est alia, quā forma corporeitatis. Quòd autem nō immediatē inhæreāt materię: patet; q̄ a forma substantialis est essentialior materiæ quā forma accidentalis: ergo mediante forma substantiali inherent materiæ. ¶ Itē nisi sic: tunc corpus christi nunquam fuisset pars essentialis naturæ humanæ in christo; nec fuisset idem corpus uiuum, & mortuū: nec fuisset deitas unita illi corpori in sepulcro, nisi per nouam assumptionem. ¶ Similiter nec essent eadem corpora sanctorum uiua, & mortua: & per consequens non essent adorāda sicut corpora sanctorum; quia sancti ista corpora nunquam habuerūt si non sit in eis mortuis eadem forma corporeitatis, quę fuerat in eis uiuentibus, quę uidentur absurda. ¶ Pro secūdo scilicet, q̄ anima intellectiua distinguitur a sensitiua, sic arguitur. Impossibile est, q̄ in eodem subiecto sint contraria saltem naturaliter: sed actus appetendi aliquid, & renuendi idem sunt cōtrarij: & tamen simul sunt in appetitu sensitiuo, ergo hi duo appetitus nō sunt idem. ¶ Item. iij. de anima dicit philosophus In eodem sunt appetitus cōtrarij, hoc est essent cōtrarij si essent nati recipi in eodē subiecto. ¶ Itē eadē forma substātialis nō pōt habere duos actus appetendi simul respectu eiusdē obiecti: sed frequēter in hoīe est actus uolēdi ali

quod obiectū;& in sensū actu appetēdi illud idem. ergo uoluntas, & appetitus sensitiuus non sunt idem. ¶ Item eadem forma non elicit simul, & semel actū appetendi aliquid naturaliter: & etiā actū appetēdi illud idē liberè: sed appetitus sensitiuus appetit obiectū suū naturaliter. Appetitus intellectiuus appetit idē liberè: ergo non sunt idem. ¶ Item sensationes sunt subiectiuæ in anima sensitiua mediatè, uel immediatè: & nō sunt in anima intellectiua: ergo distinguuntur. Maior patet: aut sunt in anima sensitiua, aut eius potentia: & si in potentia etiam sunt in anima: cum potentia uel sit realiter anima, uel accidens sibi inhęrens: & siue sic, siue sic est in potētia, etiā erit in anima sensitiua. Minor probatur: quia aliter omnis apprehensio animę sensitiuæ in homine esset intellectio: quia esset subiectiuè in anima intellectiua. Similiter tunc anima separata intellectiua posset sentire: quia ex quo sensatio est in anima intellectiua, quæ est separabilis a corpore, posset deus eam conseruare in anima intellectiua separata: & sic per eam sentiret, quod est absurdum. ¶ Item eadē forma nō est extensa, & nō extensa: anima sensitiua est extensa: quia subiectum sensationis extensæ: & anima intellectiua est indiuisibilis, & inextensa. ¶ Quòd etiā sēsitiua distinguitur a forma corporeitatis probatur in primo dicto, quo deductum est; ꝙ forma corporeitatis distinguitur a formā uitali. ¶ Quòd forma sensitiua non distinguitur a uegetatiua probat; quia nulla est necessitas ponēdi illā distinctionē: q̄a maximè diuersitas operationū. Sed illa nō cōcludit: quia idē pōt esse principiū diuersarū operationū. ¶ Veruntamē rationes illæ nō ꝓbāt sufficiēter, sicut idē doctor dicit; ꝙ dictum suum ex per se notis probari nō pōt. Et ideo cōtra illā opinionē argui pōt ex communi principio illius doctoris: immo philosophi, & omniū. ¶ Nō est ponēda pluralitas sine necessitate: hoc est sine ratione euidēti experiētia, uel auctoritate, cui nō licet cōtradicere: sed nihil tale in proposito: ut patebit soluēdo rationes adductas. Ista ratio ęquè procedit cōtra omnes opinantes in eodē cōposito plures formas substātiales; quāuis cōtra singulas possent adduci rationes speciales: ideo uidet, ꝙ opinio nostra Grego. sit principalis tā philosophi, quā aliorū cōmuniter cōformior: & ideo ꝓbabilior. ¶ Secundū quē Greg. s. in ij. ubi sup. ponit hanc cōclusionē responsalē. In nullo cōposito substātiali sunt plures formæ substātiales totales. i. quarū una nō est pars alterius: sed unius cōpositi substātialis est tātū una forma substātialis; & illa ei specie loca. i. constituit cōpositū in certa specie. ¶ Ex quo sequitur corollariè, quod in homine anima intellectiua, uegetatiua, & sensitiua, & forma corporeitatis nō sunt realiter distinctæ; sed per unā animā indiuisibilē homo intelligit: sentit, uegetat, mouetur, est homo, animal; corpus; substātia. Probatur specialiter cōclusio de hoie, ubi minus apparet ꝑ beatū Aug. x. super Gen. dicētē. Anima rationalis nō solū carni prębet animalē uitā: uerū etiā secūdū ipsam carnem aliq̄d cōcupiscit. Si anima rationalis ꝑbet uitā animalē corpori, frustra ponitur aia sensitiua, & animalis. Similiter si aia rationalis cōcupiscit secundū carnē hoc est ꝑ organū corporeū, frustra ponit̄ alia anima organica. ¶ Itē in li. de ec. dog. c. xv. dicit̄. Neq; duas animas dicimus i uno hoie: sicut Iacobus, & alij syrorū scribūt: unā animalem, qua animet̄ corpus, & mixta sit sanguini: & alterā spirituale, quæ rationē ministrat. Sed dicimus unā eandēq; esse animā in homine, quæ & corpus sua societate uiuificat, & selpsum sua ratione disponit, habens in se libertatem arbitrij: ut in sua substantia eligat cogitationes, quot uult. Item Damas. lib. ij. c. xiij. Anima rationalis organico utitur corpore; & ei est uitæ augmentationis, & sensus, & generationis tributiua. Et eandem sententiam ponit August. in de quantitate animæ. cap. lxv. ¶ Ex quibus satis patet, ꝙ tam sensitiuas, quam uegetatiuas operationes

Concl.

Corollarium.

C

rationes operatur anima rationalis; & per consequens frustra poneretur alia anima sensitiua, uel uegetatiua. ❡ Quod etiã nõ oportet ponere formã corporeitatis, uel substãtię distinctã ab anima intellectiua: probatur similiter: quia eoipso, ꝙ aliquid est compositũ ex materia, & forma quantumcunq; substantiali, est corpus, & substantia: ideo nõ oportet ponere aliam formam dantem esse substantiale, & corporeum. Consequentia nota. Accidens patet de substãtia. Nam ad hoc, ꝙ aliquid sit substantia: sufficit, ꝙ per se subsistat: aut ꝙ sit pars essentialis rei per se subsistentis: hoc autem non conuenit rei composite per formam tantum; sed etiam per materiam. Conuenit etiam ipsi materię, & substantiæ simplici materiam non habenti. Patet etiam de corpore, signo enim præcipuẽ compositum ex materia, & anima intellectiua. Quero an sit corpus uel nõ: siue an sit substãtia corporea, uel incorporea. Nõ potest dici, ꝙ sit incorporea: quia est composita ex materia, & forma: etiam ex materia extensa. ❡ Item omne incorporeum est spiritus: sicut omne corporeum est corpus; sed illud compositum non est spiritus: quia diuisibile: omnis autem spiritus est indiuisibilis. ergo erit corpus: alioquin diuiso substantię per corporeũ, & incorporeum non esset sufficiẽs. ❡ Item est compositum ex materia, & forma. ergo est corpus. Tenet consequentia per locum a diffinitione: neq; plus est corpus per formam, quam per materiã: ita enim dat materia esse corporeũ composito sicut forma. Vtrumq; enim requiritur ad hoc, ꝙ aliquid dicatur corpus. ❡ Itẽ queri posset de anima sensitiua, si distinguitur ab intellectiua; an in morte hominis desinat esse simpliciter; aut separata maneat, sicut anima intellectiua. Secũdũ nõ dicit. Si primũ: ergo in resurrectione nõ solũ anima intellectiua corporei. i. materię, quę corrupta nõ ẽ, unitur, sed aliquid de nouo reproducit. s. aia sensitiua: quod nulli sanctorũ dicũt. ❡ Tenẽdo itaq; cõclusionem istã responderi põt rationibus ad oppositum inductis. ❡ Ad primã probantẽ, ꝙ ponenda sit forma corporeitatis. ❡ Dicendũ, ꝙ manent accidentia eadem in genito, & corrupto, saltẽ aliqua: & habent idẽ subiectum scilicet materiam primam: cui immediatẽ inhęrẽt accidentia naturalia. Et negandum est, ꝙ accidentia inhęreãt materię per formã substantialem: sed immediatẽ inhærent & inhærere possent etiam si per diuinam potẽtiam forma substantialis separaretur a materia. Nec forma substãtialis est essentialior materiæ, quam accidentalis: quia neutra est de essenitia materię & quęlibet distinguitur realiter a materia: immo omnis forma substantialis pręsupponit formas accidẽtales in materia, quibus disponatur ad sui receptionem: nec oppositũ horũ probatur. ❡ Ad secundũ de corpore christi in sepulcro, & de corporibus sanctorũ. Primo de corporibus sanctorũ. Respondetur, ꝙ illud, quod relinquitur in morte hominis sancti, uel reprobi: immo cuiuscunq; animalis est suppositum: quia res per se subsistens, quæ nõ est pars alterius nec alteri innititur, ut forma subiecto: uel ut pars toti: uel ut natura suppositã ti. Et per consequẽs habet in se formã speciuocam de nouo genitam distinctã ab ea, quæ est per mortem corrupta, uel separata: quę forma dicitur forma cadaueris: alioquin esset corruptio sine generatione cõtra philosophũ. Hoc ergo relictũ suppositũ, quod est compositum ex materia, & forma cadaueris de nouo genitũ nũquã fuit pars hominis, uel animalis uiuẽtis: quia nõ præfuit. Et ideo argumentũ hoc ita est cõtra opinionẽ arguentis, sicut cõtra aliam: ęquẽ enim procedit, siue ponatur una forma tantũ in cõposito: siue plures. Quia breuiter quero: utrũ forma corporeitatis, quę sic remanet in corpore mortuo, & prius fuit in eodem uiuo, sit forma speciuoca; uel non. Si sic: ergo in uiuo fuerunt plures formæ speciuocæ: & ita corpus uiuum non fuisset unius speciei: quælibet enim forma speciuoca dat esse

Solutio rationum. D

Ad secũdum.

speciuocū composito. Si nō: quęro an in corpore mortuo sit forma speciuoca superaddita formę corporeitatis; uel non. Si primum, stat argumentū contra eos, ꝙ ibi est nouū, compositum, quod nunquam fuit pars uiuentis. Quis enim diceret, ꝙ cineres; in quos resoluitur corpus sanctorum, aliquando fuerunt pars essentialis sanctorū; & ꝙ ex illis cineribus sancti uiuentes fuissent compositi. Si non ergo corpus mortuum non esset alicuius speciei: & tamē est corpus; & sic aliquid continetur sub genere, & tamē sub nulla eius specie, quod est absurdum. ¶ Dicitur ergo ad argumētum, ꝙ mortuo homine manet eadem materia numero in corpore mortuo, quæ fuit pars uiuentis. Et propter hoc meritò uenerantur sanctorū reliquiæ: quia in eis est aliquid, quod uerè fuit in sanctis. materia. s. cui inhęsit anima iam beata, eidē animę in resurrectione reunienda: licet illud totum nunquam fuit

E pars sancti uiuentis. ¶ Per hoc ad argumentum de corpore christi iacente in sepulcro: dicitur ꝙ corpus illud, quod iacuit in sepulcro, fuit illud idē, cui inhæsit anima intellectiua Christi; & fuit uerè pars essentialis humanitatis Christi, assumptū a uerbo in instanti concēptionis Christi: nec unquā expost a uerbo dimissum: & ita non de nouo assumptū: fuitq; corpus illud idē uiuū, & mortuū: & realiter nihil aliud fuit; nisi materia illa prima, illa scilicet eadē numero, cui prius anima Christi inhęsit tam quā suo subiecto prius, & post unita uerbo. Nā cū dicimus humanitatem Christi, & cuiuslibet alterius hominis cōponi ex corpore; & anima: corpus nihil aliud dicit, quā materiā quantū ad substractū: & anima dicit formā: non enim cōponitur animal ex corpore de substātia, sed ex corpore de quātitate: hoc est dictu. Corpus in illa locutione nō accipitur, ut est de prędicamento substantiæ: sed ut est de prædicamento quantitatis: non enim componitur animal ex composito ex materia, & forma: sed ex materia tamquam parte una essentiali: & ex forma, tamquam ex parte essentiali altera. Ipsa tamen materia est corpus de quantitate: quia est extensa, longa, lata, & profunda. ¶ Si quęritur utrum in materia corporis Christi fuit aliqua noua forma inducta. s. forma cadaueris per mortē, & animæ intellectiuę separationē: sicut dictum est de alijs sanctis. ¶ Horreo dicere corpus Christi fuisse cadauer, & quod statim fuit reuniendum animæ, & glorificandum: pręsertim quia dicit propheta de Christo. Non dabis sanctum tuū uidere corruptionē: communi scilicet more aliorum: ut dicit Glos. interli. psal. xv. Vidisset autem corruptionem, si cadaueris forma fuisset inducta. ¶ Dico ergo, ꝙ corpus Christi iacens in sepulcro fuit materia prima Christi sine forma substantiali, qualificatum formis accidentalibus, & unita uerbo. Nec impossibile est materiam stare nudam absq; substantiali forma potentiæ diuinæ: ut supra patuit. Nec maius est miraculum, quā compositum subsistere in forma corporeitatis sine forma speciuoca: & ita cōprehendi sub genere: & tamen, sub nulla eius specie. Quod ut patuit, sequitur ad opinionem tenētem ibi esse formam corporeitatis sine forma speciuoca. ¶ Veruntamen, ꝙ corpus Christi in sepulcro, quod est materia sola: non fuit suppositum sicut nec anima: quia utrumq; fuit a uerbo suppositatum. Etiam quia neutrum est ens completum; cum quodlibet posset esse pars continui: & ad hoc habeat inclinationem naturalem. ¶ Ad argumenta probantia, ꝙ anima intellectiua distinguitur a sensitiua. Ad primum cum arguitur, ꝙ actus appetendi aliquid & renuendi idem sunt contrarij &c. Dicendum, ꝙ uerum est hoc, quando sequuntur eandem appræhensionem: secus si sequuntur diuersas apprehensiones: nunc autem actus appetitus sensitiui sequitur appræhensionem sensus. Et actus appetitus rationalis idest uoluntatis sequitur appræhensionem intellectiuam: & ille F

Q̄ꝫ aīa sensitiua ab intellectiua separatur.

nunquam sunt contrariæ: sed actus appetendi obiectum sensitiuum contraria tur actui sensitiuo renuendi idem obiectum secundum eundem sensum. Vnde etiam actus appetēdi, & refugiendi idē obiectū diuersis sensibus apprehensum: stant simul, & non sunt contrarij: ut patet si gustabile, uel odorabile placēs sit super calefactū; gustus appetit, & tactus refugit: ut patet in catis: cum offertur cibus conueniens calidus. Multo ergo minus contrariantur appetitus alicuius secundum sensum: & uoluntas seu renutio secundum uoluntatem. Verū ꝙ huiusmodi actus diuersorum appetituum possunt dici uirtualiter uel inclinatiuè contrarij: quia inclinant ad diuersos effectus contrarios .s. prosecutionem, & fugam: non autem sunt cōtrarij formaliter, & possunt simul stare in eodem subiecto. ¶ Ad Aristo. iij. de anima dicitur, ꝙ facit pro illa conclusione. Et loquitur ibi Arist. de contrarijs uirtualiter seu inclinatiuè: non formaliter. Ad tertium dicitur negando, quod assumitur: sicut enim eadem forma potest simul habere diuersas cognitiones eiusdem obiecti: sensitiuam .s. & intellectiuam: intuitiuam, & abstractiuam: apprehensiuam, & adhæsiuam: ita etiam potest habere simul de eodem obiecto diuersos actus appetendi consequentes diuersas cognitiones præuias. ¶ Ad quartum dicitur, ꝙ nulla est impossibilitas eandem potentiam respectu eiusdem obiecti habere unum actū merè naturaliter, & alium liberè. Nam secundum eundem auctorem anima intellectiua una, & eadem intelligit naturaliter aliquod obiectum: & idem uult liberè. Similiter & uoluntas respectu eiusdem obiecti habet actum aliquem necessariò stante alio actu, & liberè alio actu in non existente. Nihil ergo repugnat animā eandē habere actū appetitus sensitiui naturaliter: & aliū actum respectu eiusdē obiecti liberè secundū appetitū rationalē. ¶ Ad quintū dicitur cōmuniter, ꝙ sensationes inhærent organo, quod est cōpositū ex materia diuisibili, & anima. ¶ Et si diceretur, ꝙ nunquā accidēs est simplicius subiecto. Illud non est probatum: sed econuerso. uerum est, ꝙ accidens non est compositius suo subiecto: nihil autem prohibet ipsum esse simplicius suo subiecto. Si tñ concederetur, ꝙ sensationes inhærent soli formæ sensitiuę: non uidetur magis impossibile accidens diuisibile inhærere formæ indiuisibili inexistenti subiecto diuisibili, quā ipsam formā indiuisibilē inhærere subiecto diuisibili. Vnde anima intellectiua indiuisibilis in se: dū inhæret subiecto diuisibili: potest recipere sensationes diuisibiles. Et quando arguitur: tunc omnis apprehensio sensitiua in homine esset intellectio. Negetur consequentia. Licet enim omnis talis est in anima intellectiua: non tñ est intellectio. Vnde apprehensio intellectiua est, quæ ad sui productionem nō requirit organum corporeum. Nūc autem licet omnis sensatio in homine sit in anima intellectiua; quia est in sensitiua, & eadem anima est sensitiua, & intellectiua: tñ quia sensatio non pōt fieri sine organo corporis: ideo nō est intellectio. ¶ Per hoc ad sequētē dicitur, ꝙ anima separata nō pōt sentire: quia caret organo ad sentiendū requisito. Ad probationem dicitur: quia deus posset cōseruare sensationem in aīa intellectiua separata. Quāuis hoc uerti posset in dubiū: an qualitas diuisibilis, & extēsa posset in formare subiectum simpliciter indiuisibile: qa tñ nō uideo manifestā cōtradictionē, ꝓpter quā solū aliqd negandū est a potētia dei absoluta: ideo cōcedo, ꝙ in casu aīa separata sentiret: hoc tñ nō est naturale, sed miraculosū. ¶ Idē argumētū fieri pōt, si deus sensationem cōseruaret in aīa sensitiua separata si foret distīcta ab intellectiua. Posset. n. deus animā sensitiuā bruti separare a materia: & in ea cōseruare sensationē in corpore acquisitā, uel etiā de nouo in ea a deo post separationem productā. Quęro tūc an anima talis separata sine organo sentiret, uel nō. Et sicut ibi respōdetur: ita in proposito. ¶ Vltima ratio

soluta est: quia anima sensitiua in homine nō est diuisibilis, neq; extensa: ut patet in responsione ad quintum. In brutis autem extensa est ad extensionē subiecti. ¶ Quantū ad secundū articulū de distinctione potētiarū eiusdē formę. Primò uidendum est de sensitiuis potentijs. Secundò de potentijs intellectiuis. ¶ Circa primū est opinio beati Thom. parte j.q.lxxvij. & liij. art.iij. φ potentia generaliter distinguitur ab anima, & sit accidens: quarum quædam inhærent animæ tantū: ut potentię nō organicæ. Organicę aūt quales sunt sensitiuæ inhærent toti composito ex anima, & materia. ¶ Rationes suæ sunt: quia actus, & potentia pertinent ad idem genus: c ergo actus nō fit in genere substantiæ: sicut nec operatio, ergo nec potentia; anima aūt nō est in genere substantię. Differūt igi potentia animę & actus nedū numero: sed etiam genere. ¶ Item: si potentia animæ esset substantia, anima esset immediatum principiū operationis suæ: & ita semper esset in actu, sicut sēper est in anima. ¶ Itē secū dū Dyon. c.xj.de cęle. hierar. Spiritus diuiduntur in substantiā, uirtutē & operationē: & ita similiter anima: aliud igitur erit essentia, aliud uirtus, aliud operatio. ¶ Cōtra opinionē illā est commune argumentū de uitanda pluralitate, ubi nec ratio, nec experientia, nec auctoritas cogit. ¶ Ideo pro responsione notādū, φ cū p potentiā aīmę pōt intelligi illud, quo aīa pōt in operationes uitales dupliciter pōt accipi potentia. Vno mōpro omni necessario reqsito ad quemcūq; actū uitalē, tāquā causa partialis. Alio modo accipitur pro illo præcisē quod se tenet ex parte animę, elicientis, tanquam principium partiale. Primo modo dispositiones qualitatiuę requisitæ ad uidendum, audiendum, &c. dici possunt potentię. ¶ Et quia potentia est duplex: actiua & passiua: in utraq; distinctio dicta locū habet. Nam potentia passiua quādoq; accipitur pro quolibet illo, quod necessariò requirit ad recipiendū actū uitalē, quomodo dispositiones subiecti, qbus disponit ad recipiendū actū dicūt potētię. Et illo modo quādoq; idē est potētia actiua, & passiua: qa quādoq; eędem qualitatiuę dispositiones, qbus subiectū disponitur ad recipiendū actū uitalem: etiā cōcurrūt actiuē ad hmōi actus productionē. Alio modo accipitur potentia passiua p illo, qđ precisē tenet se ex parte subiecti recipientis. ¶ Cōsiderādū etiā est; φ qa aīa sensitiua sī distinguit ab intellectiua in hoie: est diuisibilis secūdū diuisionē subiecti; & ideo partes hmōi aīæ realiter distinguunt. Et est alia aīa partialis in oculo: alia in lingua, alia in manu. Secundū opinionē uero oppositā (quā probabiliorē reputo) aīa sēsitiua in homine est simpliciter indiuisibilis; quia est realiter aīa intellectiua. Verū in pposito solū loquimur de potētia totali, & nō partiali. ¶ His præmissis est cōclusio prima. Accipiēdo potentiā primo mō potētię sēsitiuę animæ distinguūtur ab ipsa anima, & inter se. hoc est potētia uisiua ab auditiua; & olfactiua a tactiua. Primū pbat: qa quędā qualitates, quæ sunt accidētia absoluta requirunt ad sentiendū, & illę distinguūtur realiter ab aīa. ergo. Minor patet: qa omne accidens distinguitur a substātia aīa est substātia. Maior pbatur: quia ad sentiendū reqrūtur certę dispositiones organū sensus disponentes, quibus nō existētibus anima nō sentit; & illæ sunt accidentia absoluta .s. caliditas, humiditas &c. ut experientia docet. Secūda pars probatur: qa alia dispositio requiritur, ad uidendū, alia ad audiendū, quarum una quādoq; corrūpitur alia manente: ut patet in cæco non muto, & muto uidente. Ex quo sequitur, φ capiendo potentiā sentiēdi pro toto illo, quod requiritur ad sentiēdū. i. pro anima actū sentiendi elicientе, & dispositionibus qualitatiuis necessarijs, potentiæ animę distinguuntur ab anima, tanquā totū a parte. Illæ .n. dispositiones qualitatiuē se habent, ut partes respectu totius ad sensationem requisitæ: & inter se tanquam quędam tota aggregatiuē, cuius aliquæ partes

Marginalia: Arti. 2. G (beside "subiecti. ¶ Quantū ad secundū articulū"); H (beside "dū Dyon."); Cōcl. 1. I (beside "tiali. ¶ His præmissis est cōclusio prima."); Potentia duplex. (beside "potentia est duplex")

distinguuntur. Patet satis ex cõclusio ne addita sequente. Secunda conclusio. Accipiendo potentiã secundo modo, potentia animæ sensitiuæ nõ distinguitur ab anima sensitiua. Probatur: qa præter animã sensitiuã, & organũ debitè dispositum, & obiectum sufficienter præsens: stante communi causarum superiorum influentia; nihil aliud requiritur ad sentiendum. ergo potentiæ requisitæ sunt aliquid illorũ, & nõ organũ: nec eius dispositio: nec obiectum: quia illa non tenent se ex parte animæ. ergo erit anima: & per cõsequens nõ distinguitur ab anima. Vltima cõsequẽtia nota. Prima patet a sufficienti diuisione. Illis enim positis omnibus alijs circumscriptis fit sensatio. ergo præter illa nihil aliud requiritur. Si dicis. Requiritur adhuc pter illa quędã uirtus in anima ab ea distincta, qua non existente: non sufficeret elicere actum sentiendi. Dico hoc restat probandũ: neq; enim hoc docet experientia: nec probat ratio: ideo ponendũ non est. Consequentia nota ex cõmuni principio. Antecedens patebit soluendo rationes ad huiusmodi probationes inductas. Item si huiusmodi potentię essent accidentia animę quæ fluerent ab anima; ut dicit opposita opinio. Quęro quomodo fluunt ab anima tanquã effectus a causa: uel aliter alius modus non datur. Tunc ultra. Anima est potens producere huiusmodi potentias, uel ergo seipsa, uel per mediũ, & erit processus in infinitũ, uel datur status in aliquo, cuius anima sit immediatum principium. similiter ergo potest dici respectu actus sentiendi, φ eius principium immediatum sit

K anima. Ad rationes igitur illius opinionis. Ad primam dicitur, φ capiendo actus & potentia, ut sunt differentiæ entis: puta actus pro eo φ actualiter est: & potentia pro eo, quod non est. sed esse potest; quomodo diuidunt omne genus: quia de quolibet uerum est, φ est, uel φ nõ est. Sic cõcedi potest, φ actus, & potẽtia pertinẽt ad idẽ genus: sed sic nihil ad propositũ. Hic.n. nõ loquimur de potentia pro re nõ existente; sed φ principio immediato actus uitalis; & illo modo nõ est uerũ uniuersaliter; & esset cõtra argumẽtũ: quia secundũ eũ anima est principiũ potentię, & tñ secundũ eũ potẽtia est accidens; & anima substãtia. Ad secundũ negetur cõsequentia: φ igitur anima semp esset in actu, quia nõ oportet, φ actui primo semp sit cõiunctus actus secundus: qa nõ semp potentia actiua est sufficiens ad actus productionem: & quãdoq; etiã si fuerit sufficiẽs: sola libertate sua nõ habet actũ. Sic in ꝓposito sola aia nõ sufficit ad actus cõnotatiuos: & respectu actuũ uoluntatis est libera. Etiã põt per idem argui cõtra eũ: quia ita argueret de ipsa potentia, quę secundũ ipsum est accidens; illud.n. accidens est immediatũ principiũ actus uitalis. ergo erit semper in actu. Ad Diony. dicitur φ Dionysius nihil aliud uult, nisi φ in omni cælesti spiritu est essentia, uirtus, & operatio: quæ tria sunt idem realiter: sed ratione diuersa; ideo addit altissima. Vel secundũ aliã translationem, supermũdana ratione: quod Hugo exponit.i. spirituali ratione. Et si quis diceret. Potentia animę est in secunda specie qualitatis; quia naturalis potentia, aia aũt & eius substãtia nõ sunt in genere qualitatis; sed substantię. Respõdetur, φ hęc replica procedit ex ignorãtia logice: nam res una est in diuersis prędicamentis; eo modo quo res esse dicitur in prædicamentis; idest significatur per terminos diuersorum prædicamentorum: sic forma substantialis inquantum principium est naturale suarum operationum, est naturalis potentia: inquantum est pars compositi substantialis, est substantia. Quantum ad secundam partem huius articuli, quæ erit de potentijs L animæ rationalis, seu intellectiuæ scilicet memoria, intellectu, & uoluntate: an hæ sint eędem in hoie, uel aliqua distincta ex natura rei. Videndum est de re ipsa in se: & deinde de modo loquendi, & exprimendi rem ipsam. De re est opinio una beati Tho. sicut de po

tentijs sensitiuis: q potentia intellectiua, seu intellectus, memoria, uoluntas, sunt accidentia, quæ fluunt ab essentia animæ: & ita distincta ab anima, quæ sunt quasi medium inter animam intellectiuam, & actum intelligendi, & uolendi: ita q ad producendum actum intelligendi præter ipsam animam intellectiuam obiectum, speciem, & habitum, requiritur quoddam accidens ipsi animæ inhærens, quo anima eum cæteris requisitis producit actum intelligendi, & sine quo non potest talem producere; quod accidens non aduenit animę ab extrinseco: si fluit ab essētia animę: & nunquā separatur ab anima, siue actu intelligit siue non: & illud accidens uocat uirtutem, uel potentiā intellectiuā, seu intellectū. suo modo de uoluntate. Et ita secundum eum distinguuntur huiusmodi potentię ab anima tanquam accidens a subiecto: & inter se tanquam diuersa accidētia eiusdem subiecti: quæ sunt principia immediata diuersorum actuū. ¶ Pro illa opinione sunt plures auctoritates uerbales. Nam beatus Augustinus. xv. de trini. c. vij. uolens ostendere differentiam trinitatis, quæ in nobis est scilicet memoriæ; intelligentiæ, & uoluntatis, ab ea, quæ est in diuinis ponit illa in nobis differre; in deo uero unum idemque esse. Vnde ait. In homine inuenimus trinitatem: idest mentem, & notitiam, qua se nouit: & dilectionem, qua se diligit: sed hęc tria sunt in homine, ut non ipsa sint homo. Quod per hoc ostēdit: q homo includit corpus: hęc autē non sunt corpora. Consequēter ostēdit, q non sint anima: cū subdit. Detracto etiam corpore; si sola anima cogitetur aliquid eius est mens, tanquā caput eius, uel oculus, uel facies: sed non hæc ut corpora cogitanda sunt: non igitur anima; sed quod excellit in anima mens uocatur. Ecce clarē dicit animam non esse mentem; sed aliquid, quod est in animā, & excellens in ea mens est. Hæc ibi. ¶ Item infra eodem ca. post modicum ait. Itemque in hoc magna distantia est scilicet inter trinitatē dei, & nostrā, q siue mentē dicamus in homine eiusq; notitiā, & dilectionem: siue memoriā intellectiuā, & uoluntatē: nihil mente meminimus, nisi per memoriā: nec intelligimus, nisi per intelligentiam: nec amamus nisi per uoluntatem. At uero illa in trinitate quis audeat dicere patrē, nec seipsum, nec filium, nec spiritum sanctum intelligere nisi per filium: uel diligere nisi p spiritum sanctū: per se autē meminisse tantummodo, uel sui uel filij, uel spiritussancti. Vbi uult dicere, quod non memoramur per intelligentiam, nec intelligimus per uoluntatem, nec uolumus per mentem. ergo distinguitur q a quæ sunt idem: quicquid conuenit uni: conuenit & alteri. Et epylogans hoc idem cap. xvij. eiusdem libri dicit. Nec distant in eis ista: sicut in nobis: aliud est memoria, aliud intelligentia, aliud dilectio siue charitas. Item Beatus Augustinus loquens de illis: loquitur tanquam de distinctis. Vnde dicit ea trinitatem: trinitas non est nisi distinctorum. Et dicit. Hæc tria in auctoritate statim allegata. Quæ autē tria sunt non sunt idem. Item Ansel. de concor. c. xxix. Sicut habemus in corporę membra, & quinque sensus, singula ad suos usus apta, quibus quasi instrumentis utimur: ita & anima habet in se quasdam uires, quibus utitur, uelut instrumentis ad usus congruos. Est nanque ratio in anima, qua sicut suo instrumento utitur ad ratiocinandum: & uoluntas, qua utitur ad uolendum. Nō. n. est ratio & uolūtas tota anima: sed unaquæq; aliquid in anima. Ecce apertē dicit uoluntatem, & rationem esse instrumenta animę: instrumentū autē distinguitur ab eo, cuius est instrumentum. ¶ Item magister dist. iij. lib. j. loquens de memoria, intelligentia, & uoluntate, dicit illa tria naturales proprietates siue uires sunt ipsius mentis, & a se inuicem differant: quia memoria non est intelligentia, uel uoluntas. Nec intelligētia uoluntas, siue amor. Et præmisit de illo uerbo Beati August. quo dicit illa

tria esse unum: unā mētē: unā essentiā. Quod utiq; non uidetur esse uerū iuxta proprietatem sermonis. ¶ Adducuntur etiam rōnes pro illa opinione, quarū aliquę priori articulo positę sunt, & solutę, quibus adduntur sequētes. Vna operationes distinctę realiter procedunt a potentijs distinctis realiter secundum operationem intellectus, & uoluntatis realiter: distinguitur ergo etiam intellectus, & uoluntas. Consequentia nota. Maior probatur, quia Philo. xij. Metaphy. per pluralitatem mutuam probat distinctionem intelligentiarum. Et ij. de anima dicit, ꝙ potentiæ distinguūtur per actus; minor nota: & ab omnibus cōcessa. ¶ Item sicut se habet esse ad essentiam, ita operari ad potentiam: ergo permutatim sicut se habet esse ad operari: ita essentia ad potentiam: sed in solo deo idē est esse, & operari: ergo in creatura distinguuntur; & per consequens essentia, & potentia. Item sicut se habet asinus ad rudibile, ita homo ad risibile: ergo sicut asinus ad homo, ita rudibile ad risibile. Ista consequentia non tenet, nisi sicut dicat omnimodam similitudinem. ¶ Item accidentia, quæ sunt in fluxu, recipiuntur in substantia mediante accidente permanente: sed intelligere, & uelle sunt huiusmodi: ergo recipiuntur mediante accidente permanente in anima, hoc non est aliud nisi potentia. ¶ Item idem simplex non potest esse principium causale diuersarum operationum, uel actuum. Nam materia non potest recipere aliam formam: nisi per aliam dispositionem ipsam determinantem. alias quodlibet indifferenter fieri posset ex quolibet. Si igitur materia non potest recipere; multo minus potest potentia operatiua operari sine determinatione diuersa. Anima rationalis recipit, & operat̄ diuersos actus ergo oportet eos determinari ꝑ absoluta aliqua accidētia non per substātias. Hæc non erunt nisi potentiæ intellectus. s. & uoluntas. ¶ Alia est opinio, ꝙ potentia animę non distinguitur ab essentia animę realiter, quæ adhuc multipliciter uariatur. Quidam dicunt, ꝙ sunt partes animę distinctę realiter inter se, sed non ab anima. Sed falsitas illius opinionis patet, quia si sunt partes aīæ: non sunt ipsa; qa implicat partē ēē illud, cuius est pars. Similiter nec sunt partes integrales, nec essentiales, cū aīa utroq; modo ē simplex, & indiuisibilis. ¶ Alij dicūt, ꝙ sicut non distinguuntur realiter ab aīa, ita neq; a se inuicē; & hi bifaricātur. ¶ Quidā dicūt, & sunt omni no idē sibi, & esētię in hac distinctę re, & ratione. ¶ Alij dicunt, ꝙ non distinguuntur realiter, nec tamen sunt idem omnibus modis ex natura rei: distinguuntur ergo formaliter. ¶ Illas duas ultimas opiniones tangit Sco. hac dist. lib. ij. & ambas reputat probabiles. pręfert tamen secundam priori: eo ꝙ per eam facilius saluantur multę auctoritates: quæ dicunt, ꝙ uoluntas & intellectus sunt partes animę emanantes ab essentia animæ. Et illa commentatoris. iiij. Et hic. qua dicit eas ebullire ab essētia, quód sunt uires animæ: ꝙ sunt passiones animæ; & similes. Sed ex principijs, & probationibus illius doc. uidetur prima illarum ultimarum opinionum probabilior, quam imitatur Guil. Ockam. quęst. xxij. secundi. ¶ Secundū hanc respondetur ad hunc articulum præmisso hoc notabili pro terminorum declaratione, & rationum solutione. Quod anima: cum sit potentia, & principium multarum operationum, & actuum in homine, diuersa sortitur uocabula, quorum aliquod significat ipsam esētiā simpliciter & absolutè: nō cōnotādo aliquod distinctū ab aīa: ut essentia, uel substantia animę: uel anima si capitur absolutè. Aliqđ significat eandem aīę essentiā: & cōnotat certā eius operationē. Vt intellectus significat essentiā animę: cōnotando notitiā siue actū intelligendi. Ita ꝙ intellectus tantum significat hæc oratio. anima potens intelligere siue producere actum intelligendi: quod idē est. Voluntas significat illam eandem essentiam, connotādo aliā opationē, quę est uelle, ut significet

tantum quantum hæc oratio: anima potens uelle. Memoria significat animam potentem memorari: & sic de alijs. Sic ergo talia nomina exprimunt animam partialiter, non partialitate intrinseca. Nam quodlibet horum nominum eam totam significat, & pro tota supponit; ac totum denominat. Sed partialitate quasi extrinseca pro eo, quod non omnia in quæ pôt connotat; sed aliquid eorũ determinatè. Et propter hoc quandoq; dicitur, quod intellectus & uoluntas, & huiusmodi sunt partes animæ: & dicuntur aliquando pluraliter potentiæ. Et anima inquantum potest in ista: dicitur talis potentia. inquãtum potest in aliud: dicitur alia potentia. Et ideo dicit auctor de spiritu, & anima. c. viij. Tota animę essentia in suis potentiis consistit, nec per partes diuiditur: cum sit simplex, & indiuidua. Et si aliquando partes habere dicuntur ratione potius similitudinis, quã ueritate compositionis intelligendum est: simplex substantia est anima. Sed una eademque substãtia secundum diuersas potentias, idest secundũ quod diuersa potest, diuersa sortitur uocabula. Et hoc bene, & uerè dicit Sco. postquam recitauit opi. tenentem quod intellectus nec re, nec ratione distinguitur ab anima: addit ex intentione. Intellectus tamen inquit, & uoluntas non significant idem re, & ratione. Et licet nec rationes diuersę: nec respectus diuersi sint necessarij ad hoc, quod eadem essentia sit principium diuersarum operationum. Intellectus tamen potest considerare illa rem unam, quæ est principium secundum diuersos respectus, & diuersas rationes: & sic sibi plura nomina imponere. Quia potest intellectus considerans essentiam animæ sub uno respectu ad talem actum, uel talẽ obiectum sibi imponere nomen intellectus. Et considerans sub alio respectu potest sibi imponere nomen uoluntatis. Et sic intellectus, & uoluntas non erunt nomina synonyma. sed significabunt diuersa formaliter. Hæc Sco. Significant ergo nomina intellectus, & uoluntas diuersa formaliter, quia diuersos actus a quibus anima denominatur. Ex illo potest accipi quædam dist. huius nominis potentia, quæ communiter habet locũ in abstractis. Nam uno modo accipitur pro tota descriptione exprimente, quid nominis potentia. Alio modo tantum pro illo, quod denomitatur ab illo nomine, uel conceptu. Quid nominis autem intellectus est illud: Intellectus est substantia animę potens intelligere, uoluntas est substantia animæ potens uelle. Vel si placet ponatur loco ly substantia animæ nomen forma. Primo modo intellectus accipitur; & supponit pro anima intelligente, & actu intelligendi scilicet simul denominato, & denominante. Similiter uoluntas simul accipitur pro anima denominata, & actu uolendi denominante. Secundo modo intellectus accipitur, hoc est supponit pro solo principio immediato actus intelligendi: quod se tenet ex parte animæ quæ intelligit, & non pro actu intelligendi. Et uoluntas similiter pro solo principio animæ, & non pro actu uolendi: licet utrunque connotat: sine formaliter significat actum animæ illud intelligendi, istud uolendi. His præmissis est cõclusio prima ad illum articulum. Potẽtiæ, animæ intellectus, memoria, uoluntas, accipiendo primo modo distinguũtur inter se, & ab ipsa anima. Probatur. Omnia aggregata distinguuntur a suis partibus realiter sicut totum a qualibet parte. Similiter una pars aggregati realiter distinguitur ab alia parte eiusdem, quę aliquid continet: quod illa non continet: sed intellectus est pars aggregati ex anima, & omnibus actibus eius quod importatur per animam: accipiendo cõnotatiuè conformiter pro substantia animæ, & omnibus actibus, in quos potest: & similiter uoluntas: ergo distinguitur ab anima. Si uero anima accipitur absolutè: tunc probatur conclusio quo ad primam partem. Quia omne aggregatum ex substantia, & accidente distinguitur a substantia tantum: talia sunt intellectus, & uoluntas; ergo distinguuntur

Cõcl. 1. N

stinguuntur ab anima, quæ est tantum substantia. Similiter intellectus includit actum intelligendi, quem non includit uoluntas. Et uoluntas actum uolendi, quem non includit intellectus: ergo distinguuntur inter se. Satis clara est hęc conclusio. ¶ Secunda conclusio. Potentiæ animæ intellectiuæ, scilicet intellectus, memoria, uoluntas, accipiendo secundo modo non distinguitur ab anima: neq; inter se, neq; re, neq; ratione

Cõcl. 2.

Prima pars, ꝙ non distinguitur re: probatur auctoritate Augu. x. de trini. c. xj. dicentis. Hæc tria, memoria, intelligentia, uoluntas, qm̃ non sunt tres uitæ, sed una uita: nec tres mentes, sed una mẽs: consequenter utiq; nec tres substãtię sũt, sed una substãtia. Memoria quippe, ꝙ uita, & mens, & substãtia dicit: ad se ipsam dicitur, ꝙ uero memoria dicitur: ad aliud dicitur. hoc de intelligentia quoque, & uoluntate dixerim. Et intelligentia quippe, & uoluntas ad aliud dicitur. Vita autem unaqueq; ad seipsam: & mens, & essentia. Quo circa tria hæc eo unum sunt, quo una uita: una mens: una essentia. Et quicquid aliud ad seipsa singula dicatur: etiam simul singulariter non pluraliter dicũtur: eo uero tria quo ad se inuicem referũtur. Ecce aperte dicit memoriam, intelligentiam, uoluntatem, non esse tres substantias: sed unam. Licet cum dicuntur respectiuè, idest exprimuntur uocabulis respectum importantibus dicantur tria. Item tribus uocabulis non synonymis exprimũtur. Item. xij. de trini. c. iij. Sicut una caro est duorum in masculo, & fœmina: sic intellectum nostrum, actionem, uel consilium, & executionem, & rationẽ, & appetitum rationalẽ. Vel si quo alio modo significantius dici possunt: una mentis natura complectitur. Et quemadmodum de illis dictum est. Erunt duo in carne una. sic de his dici posset: duo in mente una. Ecce clarè dicit, unam mentis naturam complecti omnes illos actus intellectus, & uoluntatis scilicet consilium, & appetitum rationalem. Et continuò sequitur. c. iiij. Cum igitur disserimus de natura mentis humanę, de una quadam re disserimus, nec eam in hæc duo, quæ commemoramus; nisi secũdum officia geminamus. Vnde clarè trahit, ꝙ una est animæ natura, quę diuersificatur secundum officia. Idem una: quæ in se indiuisa: principiũ est plurium actuum specie distinctorum. Et ita ratio, & appetitus inquantum dicunt præcisè id, quod tenet se ex parte animæ: non sunt duæ partes mentis, uel duæ res: sed una tantum, secundum diuersa officia distinctè significata. ¶ Ratione probatur ex duobus principiis, quæ frequenter Sco. in præsenti materia, & alibi commemorat. Primum scilicet, ꝙ ponenda est paucitas: ubi non occurrit plura ponendi necessitas. Secundum ponendum est, ꝙ naturam nobilitat: dum non occurrit impossibilitas. ¶ Ex primo non est aliqua necessitas animam ponere esse principium suorum actuum per aliquod superadditum: ergo. Antecedens patet. Tum ex rationum necessitatem inducere conantium solutione. Tum etiam, quia nec diuersitas actuum, nec diuersitas modorũ principiandi arguit diuersitatẽ principiorũ: ut pbatur in. j. arti. & patebit in solutione argumentorum factorũ. ¶ Ex secundo principio. Nobilius est, quod ordinatiũ ad finem immediatius attingit finem. Essentia animę ordinata ẽ ad finẽ, & si anima operatur per essentiã; immediatius attingit finem suum: quã si operetur per aliquod aliud accidens superadditum. hoc operari per essentiã nobilitat eam. Confirmatur agere per essentiã perfectionis est, & nobilitatis: quia cõuenit deo. & non est impossibile animæ, quia etiam conuenit accidenti, & potẽtię, quę est accidẽs secũdũ alios: & per cõsequẽs imperfectior aia: ergo & aiæ est possibile. Quod aũt conuenit accidenti patet: qa accidens immediate attingit effectũ alioquin in mediis esset processus in infinitum. ¶ Item nisi: sic anima non esset beata, nisi per accidẽs: quia non esset beata, nisi quia intellectus eius, aut uoluntas recipit in se actũ

beatificum. Sicut lignum dicitur per accidens album; quia superficies in qua primo recipitur albedo est alba: posito, ꝙ quātitas sit distincta a re quanta. ¶ Secunda pars, ꝙ nō distinguitur ratione probatur: quia talis distinctio causatur per actum intellectus. sed illæ potentiæ præcedunt omnē actum intellectus.

O ¶ Ad motiua igitur alterius opinionis. Primo ad auctoritates beati August. utrasque dicitur, ꝙ accipit ibi memoriam intellectiuam, & uoluntatem ut includunt actus suos notitiam, & dilectionem. Et ideo indifferēter nominat nomine actuū, uel potentiarū. Vnde in principio auctoritatis allegatæ ponit mentem, notitiam, & dilectionē. Vltima duo sunt nomina actuū: unde cum dicit Non anima, sed quod excellit in ea mēs uocatur. Nihil aliud uult: quā ꝙ mens nō nominat animā absolute quā tum ad essentiam; sed quantum ad actus qui in eo excellētiores sunt scilicet notitias, & dilectiones. Similiter in eo, ꝙ subditur: accipit memoriam, intellectū, & uoluntatem prout includunt actus: quod clare patet attendēdo processum suum: quia ostendere uult differentiam trinitatis diuinę, a trinitate creatæ imaginis: per hoc, ꝙ pater non intelligit ꝑ filium, nec amat per spiritum sanctum: sed per propriam essentiam, quæ una, & indistincta est formaliter notitia, & amor. Nos autem alio actu amamus: alio actu intelligimus. Et ita non intelligimus nisi per intellectum: ut intellectus includit actum intelligendi. Et non amamus nisi per uoluntatem: hoc est actum uoluntatis. Non enim potentijs (siue distinguuntur siue non) formaliter intelligimus, aut amamus: sed actibus eorum elicitis. Deus aūt sua essentia formaliter intelligit, & amat: nec habet actum distinctū ab essentia: & hoc uult beatus Augu. Sic aūt accipiendo intelligentiam, & uolūtatem distinguūtur: ut dicit prima cōclusio. Et per idem patet responsio ad alias auctoritates beati Augusti. Quod etiam additur, quod August. loquitur de eis, tanquam de distinctis, & nominat tria. Respondetur, ꝙ frequenter cum una res distinctis nominibus significatur: loquimur de ea tā quā de pluribus. & maxime in ea disputatione, qua inquiritur, an sit idem, uel distinctū de quo talia nomina prædicātur. Sic dicimus hęc tria in deo: potentia, sapientia, bonitas sunt idem essentiæ. Sic dicimus duas portiones animę: superiorem, & inferiorē, quę tamen secundū illū doctorē non distinguuntur: & ita in alijs innumeris. ¶ Ad auctoritatem beati Ansel. respondet. Grego. ꝙ Beatus Anselmus uidetur fuisse illius opinionis, similiter de magistro: sicut pleriq; alij solennes doctores. Sed quia Beatus Augu. uidetur fuisse contrariæ opinionis cum pluribus doctoribus scholasticis, & nulla apparet ratio huius distinctionis: ideo magis standum uidetur Augu. Posset tamen exponi ut pro uoluntate intelligitur ipsa anima, ut productiua uolitionis. Et ut sic considerata est quasi instrumētum sui ipsius, idest animæ consideratæ, ut absolutæ. Vnde postea dicit, ꝙ uoluntas potest dici instrumentum seipsum mouens: & ita est instrumentum sui ipsius. Et per hoc non dicetur tota anima: quia ratio uoluntatis non comprehendit omnes actiones, ad quas anima est in potentia: sed solū actus uolendi. ¶ Ad magistrum posset dici, sicut statim dictum est. Vel dicitur ꝙ magister illa allegata arguendo dicit non asserendo. Et ideo postea soluēdo dicit, ꝙ hæc tria ideo dicuntur una substantia: quia in ipsa anima substantialiter existunt: non sicut accidentia in subiectis. Si ergo sunt substantialiter in anima: & ita de animæ substantia: uel ergo ipsa anima, uel partes animæ. Non secundum: cum anima substātialiter sit indiuisibilis, & incomposita: ergo primum. ¶ Ad rationes. ad primā P dicitur, ꝙ maior est uniuersaliter falsa. Non enim semper distinctę operationes requirunt distincta principia. Alioquin cum multæ intellectiones specie differunt, oporteret ponere multos intellectus specie distinctos. Vnde respe-

ctu eiusdem obiecti habetur notitia intuitiua,& abstractiua, apprehensiua,& adhæsiua,quę specie differunt: & tñ idē est intellectus illas eliciens. Quandoq; tamen ex distinctione effectuum argui tur distinctio principiorum: ut quando principium aliquod potest in unum effectum,& aliud non potest in talem effectum:& econuerso, ut infra dicetur: tunc arguitur distinctio principiorum. Et ita ex numero motuum philosophus arguit numerum seu distinctionem intelligentiarum . quia tenet, ꝙ intelligentia mouet secundum totum conatū ita ꝙ non potest aliter mouere. Quod si uerum esset: sequeretur necessariò tot esse intelligentias distinctas, quot motus. ¶ Ad philosophum. ij. de anima. c.iiij. dicitur ꝙ malè allegetur philos. Non enim dicit, ꝙ potentię distinguūtur per actus: sicut frequenter malè allegatur:& contra & præter mentē suā. Nam philoso. in illo.c. intendit tradere ordinem dicendorū, non distinctionem potētiarum. Vnde uult dicere, ꝙ prius dictum est de actibus, quàm potentijs: & prius de obiectis, quàm actibus, unde dicit. Priores potentijs actus,& operationes secundum rationem sunt. Si autē sic his adhuc priora opposita oportet considerare. Per opposita intelligit obiecta: ut ipse postea declarat. Nihil ibi loquitur de distinctione, & identitate. ¶ Sed diceres, si ex distinctione actuū non argueretur distinctio potentiarū: non esset uia cognoscendi, nec arguendi potentias aliquas esse distinctas. Respondetur sicut ad precedentem rationem: ꝙ aliquādo ex distinctione actuū, potest argui distinctio potentiarum: quandoque non. Vnde uniuersaliter, quando circa aliquod obiectum unum uel plura certo modo approximatum, uel approximata, omnibus extrinsecis, scilicet medio, & cęteris eodem modo se habentibus, possunt habere duo actus: & certa potentia uel principium potest habere unum actum,& non aliū: tunc necessariò sequitur, ꝙ potentiæ elicitiuę illorum actuum sūt distinctę. Sed si principium eliciens unum, potest elicere alium, omnibus alijs eodem modo se habentibus: nunquam arguitur distinctio principiorum ex distinctione actuum. Et hoc accipiēdo potentiā uel principium p omni illo, quod requiritur ex parte principij agentis ad eliciendū pter extrinseca. Exemplum. Si æquē præsens sit color,& sonus,& mediū benē dispositū & nullū impedimentum extrinsecum: si tunc sentiens aliquis pōt uidere colorem: & nullo modo audire sonū: ut puta si fuerit surdus & non cęcus: arguitur ꝙ potētia uisiua distinguitur ab auditiua. Hoc est cōcluditꝰ aliud requiri ad audiēdū, quod nō requiritur ad uidendum pręter omnia extrinseca. s. obiectū medium, & causas superiores. Et illud tenet se ex parte potētię, & in proposito est organum. Vnde necessariò sequitur, ꝙ potentia auditiua distinguitur a uisiua, & illa includat organū. Secus si non includeret organum; quia capiendo ut non includit organum: tūc ipsum organum habet se, ut extrinsecū potentiæ. Et ideo quia organis cum cęteris eodem modo dispositis, potest elici omnis actus natus haberi circa huiusmodi obiectum, uel obiecta: ideo nō arguitur distinctio, sed identitas potentiarum uisiuę, & auditiuæ excluso organo. Et ideo circa quodcunque obiectū potentia cognitiua pōt habere actum: circa idem eodem modo approximatum potest habere actum potentia appetitiua: ideo cognitiua, & appetitiua non sunt distinctæ. ¶ Si dicis: ex illo probatur distinctio potentiæ sensitiuæ, & intellectiuæ contra dicta primi articuli. Nam potest aliquis sic disponi: ꝙ circa sensibilia præsentia habere potest actus sensitiuos; & nullo modo intellectiuos: ut patet in furioso: ergo distinguitur sensus ab intellectu. Respondetur negando consequentiam. Quia organum est extrinsecum intellectui, qui non est uirtus organica. Et ideo organo eodem modo se habente: quo se habet in furioso, non possunt elici duo actus: q̃a non

actus intellectus. Si tñ accipitur sensus, ut includit organũ: bené arguit distinctio sensus ab intellectu. ¶ Si adhuc di cis. tunc uoluntas distinguitur ab intellectu: quia circa idem obiectum potest habere actum intellectus, & non uoluntas: quia intellectus potest cognoscere malum; & uoluntas non potest uelle malum. Respondetur admisso, ꝙ uoluntas non potest uelle malum (gratia argumẽti) tunc dicitur, ꝙ circa tale obiectum eodem modo præsentatum scilicet sub ratione mali, non possunt haberi illi duo actus: scilicet cognitio mali, & uolitio mali. Secundus enim haberi non potest: tamen circa tale obiectum absolute potest haberi uolitio eius; quia potest præsentari ut nõ malum: & sic appeti potest. ¶ Vel potest dici: licet uoluntas circa tale obiectum sic præsentatum non potest habere actum uolendi, potest tamen habere actum nolendi, & hoc sufficit in proposito. ¶ Ad tertium. sicut se habet esse ad essentiam, &c. respondetur, ꝙ consequentia bona est, si sicut dicit omnimodam similitudinem: sed antecedens est falsum: quia si operari dicit actum productum: tunc potentia, & operari distinguuntur in deo, & in creatura. non sicut esse, & essentia. Si dicit principium productiuum: tunc minor postea assumpta scilicet in deo solo idem est esse, & operari: falsa est: quia etiam in creatura idem est: quia operans est suum esse. Si dicit utrumq; falsum est, ꝙ in deo idem est esse, & operari: quia esse dei est diuina essentia. Sed operari dicit principiũ producens, & productum. & ita deum, & creaturam. Si dicit respectum siue rationis, siue realem secundum alios, nõ erit deus; & sic non est idem in deo esse, & operari. ¶ Ad quartum negetur, ꝙ intelligere, & uelle sint in fluxu: quia sunt qualitates permanentes. Nec maior est uera: quia angelus mouetur, & motus secundum eos est accidens fluxibile, i. successiuum: & tamen immediatè recipitur in angelo. ¶ Ad quintum dicitur, ꝙ argumentum nihil arguit. si aliquid argueret, hoc argueret, ꝙ eadem potentia actiua nõ potest esse principium diuersarum operationum: nisi concurrẽtibus aliquibus diuersis ex parte sui passi. uel obiecti. Et hoc quidem uerum est de agente, & receptiuo non libero: sicut materia in recipiendo nõ est libera. Ex hoc non sequitur, ꝙ unũ non possit esse principium diuersarum operationum. Etiam materia immediatè recipit formas tam substantiales, quã accidentales. Qualitatiuæ enim dispositiones in materia magis requiruntur propter formam, ut possit in suas naturales actiones, quàm propter receptionem materiæ. Et quia non potest forma esse in materia nisi possit in ea habere suas operationes naturales: ideo requirit dispositiones ad suam operationem requisitas. Sicut forma ignis non potest calefacere sine calore. Et quia calefacere cõuenit sibi naturaliter: non potest esse naturaliter in materia sine caliditate. Nec tamen sequitur, ꝙ quodlibet ex quolibet posset generari: uerum quęlibet forma materialis ex qualibet materia potest educi mediatè, uel immediatè. Non autem forma ex forma: nec forma immaterialis ex materia: nec hoc probatur. ¶ Tertia conclusio. Potentię animæ rationalis intellectus, & uoluntas eædem realiter non distinguuntur ex natura rei, aut formaliter. Prima pars patet ex cõclusione secunda. Secunda pars probatur: quia illa distinctio in creaturis non est ponenda: ut patuit in primo dist. ij. Tum quia quæcunque in creaturis sunt idem realiter, quicquid prædicatur de uno, etiam prędicatur de alio: ergo nõ distinguitur formaliter, siue ex natura rei. Tenet consequentia, per quid nominis di. formalis: quæ nihil aliud dicit, nisi ꝙ de aliquo aliquid prædicatur, quod de eodem sibi realiter negatur: ut latius supra patuit in primo dist. ij. q. xj. ut gratia exempli. Essentia diuina, & pater, quę sunt idem realiter, & tamẽ filius prędicatur de essentia, & negatur de patre. Antecedens probatur per

Cócl. 3. R

per illud commune principium regulatiuũ singularissimorum expositoriorũ in creaturis. Quęcunq; uni, & eidem sunt eadem inter se sunt eadem. Tum quia illa distinctio non est ponenda; nisi ubi una res singularissima est eadem aliquibus inter se realiter distinctis. Hoc autem solũ inuenitur in superbenedicta trinitate non in creatura: alioquin ratio imaginis perfectæ inueniretur in creatura sicut in deo: quod est contra beatũ Aug. xv. de trini. c. vij. & contra omnes sanctos, qui concorditer dicũt: ꝙ non inuenitur in creatura uera substãtialitas aliquorũ realiter distinctorũ. Et ideo maior ē dissimilitudo inter imaginem creatã, & increatã, quã similitudo: ut etiam tangit magister dis. iij. primi. Tũ quia nulla omnino oratio cogit ponere illã distin. ut etiam doc. ille concedit, qui eam ponit. Auctoritates etiã, quæ adducuntur non sunt canonis, aut ecclesię: neq; loquuntur de illa distin. formali: sed magis de distinctione reali. Nec aliquis auctorum allegatorum ponit distinctionem formalem illo modo. Possent demũ faciliter exponi ad mentē etiã ponentium: salua ita tamen omnimoda identitate potētiarũ. Omnes enim auctoritates loquentes de fluxu emanatione, & ebullitione potentiarum ab anima: aut ꝙ sint partes animę: referendę sunt ad actus potentiarũ: ut dictum est. Quoniam etsi poneretur distinctio formalis earũ, adhuc non est uerũ, ꝙ fluunt: aut ꝙ sint partes &c. quia idē realiter nõ fluit: nec emanat a seipso: nec est pars sui ipsius. Ideo essentia diuina non generat: nec producit personas: quia est idē eis realiter: licet distinguatur formaliter. Et facilius possunt omnia saluari non ponendo eam, quã ponendo. ¶ Itē distinctio realis cũ idētitate essentiali difficillima est ad intelligēdũ. Multò autē difficilior est intelligēda distinctio formalis in idētitate reali: quia magis appropinquat predicationi cõcretorũ de eodē quæ uidetur repugnare intellectui: ergo sicut illa realis distinctio in idētitate naturę ponēda nõ est: nisi ubi manifesta auctoritas scripturæ: aut determinatio ecclesiæ cõpellit: aut ex talibus euidenter sequitur. Ita nec secunda scilicet formalis, nulla autem auctoritas compellit eã ponere in creatura: igitur. ¶ Quantum ad tertiũ articulũ dubitatur primò contra cõclusionē secundam. Si illa esset uera tunc homo intelligeret per uolũtatē & uellet per intellectũ. consequens est absurdũ. Probatur tamen cõsequentia: quia uolũtas tanta idētitate est eadē intellectui: quãta sibi ipsi uoluntati: ergo sicut uult homo per uoluntatē: sic per intellectũ, cũ sint omnino idē. ¶ Ad hoc respondet doct. subtilis secundũ illam opinionem, quam etiã reputat probabilem: ꝙ hoc nomen intellectus, nõ est impositum ei, quod est principium secũdum se, sed ut accipitur sub illo respectu ad actum intelligendi: licet nõ concurrat ad rationes potētiæ, ut est elicitiua actus. Et ideo non sequitur, ꝙ intellectus sit uoluntas, & per cõsequens minus, quàm intellectus, uel homo intelligit per uoluntatē &c. ¶ Sed illa solutio nõ uidetur sufficiens: quia quęro. Aut intellectus supponit pro sola potentia, quę est animę substantia: aut pro substãtia animę & illo respectu. Si primũ: intellectus, & uolũtas supponunt pręcise pro eisdē Et licet unũ ponere loco alterius, dũ supponunt personaliter: sicut omnes terminos conuertibiles licet non synonymos; quia a conuertibili ad conuertibile est bona consequentia. Si primũ: tunc intellectus distinguitur realiter, & essentialiter a uoluntate: eo ꝙ est alius respectus ad cognitionem: & alius ad uolitionem secundũ ponentes respectus: & sic nõ erit contra cõclusionē secũdã instantia. Ideo aliter respondetur accipiēdo semper intellectũ, & uoluntatem pro potentijs: præcisē ut non includũt actũ in substracto (quia si acciperentur pro aggregato ex anima, & actu: nihil ad secũdã conclusionē) distinguitur de ly per: post Ockã. q. xxiiii. secũdi. Aut dicit circunstantiã causę formalis, aut efficiētis. Si formalis: tunc dico, ꝙ homo

Artl. 3. Dub. 1. S

nec intelligit per intellectum, nec per uoluntatem: sed per actum scilicet intellectionem, & uolitionem. Si uero dicit circumstantiam causę efficientis: concedo, ꝙ homo intelligit per uoluntatem, hoc est per illud, quod est uolūtas. Intelligit enim per animā: quæ est intellectus, & uoluntas. Nec hoc concedere est absurdum: sed est concedere uerum: quia optimè sequitur. Homo intelligit per intellectum, & omnis intellectus est uoluntas; ergo homo intelligit per uoluntatē, sicut benè sequitur. Homo uidet per oculū, & omnis oculus est organū uisus; ergo homo uidet ꝑ organū uisus. Verū si hoc ex usu quorundam loquentium intelligeretur nota perseitatis primi modi: non concederetur, ꝙ intellectus est uoluntas, quia illa non est per se primo modo: sic nec illa. Homo intelligit per uoluntatem. Hæc autem conclusio non est de rigore uerborum uera. Auctores autem frequenter loquuntur de intellectu, & uoluntate, ut includunt actus. Et quia opinantes oppositū: nullā ponūt distinctionē inter portionē superiorem, & inferiorem: & tamen aliqua concedunt de portione superiore, quæ negant de inferiore, & econuerso. Sicut ergo illi dicunt de his portionibus, sic dicatur de

Dub. 2. potentijs intellectu, & uoluntate. ¶ Se-

T cundò dubitatur de agente, intellectu, & possibili an sint idē, uel distincti. Respondetur breuiter post Ockam ubi supra omisso errore cōmentatoris, ꝙ intellectus agens, & possibilis eiusdē hominis sunt simpliciter idem: nec distinguuntur re, nec ratione. Sed ipsa anima dicitur intellectus agens, inquantū nata est producere actum intelligendi. Et quia eadem nata est in se recipere actū a se productum, dicitur intellectus possibilis. Quia ergo actus intelligendi est operatio immanēs. i. manens in suo principio productiuo, idē est per omnia intellectus, qui intellectionem producit, & qui in se recipit productam quamuis termini non sint synonymi: nec alia est actio intellectus, ut talis; nisi quia producit intellectionē: nihil enim agit circa phantasmata ipsa depurando, irradiādo, aut illuminando: sicut aliqui loquūtur: quia omnia illa frustra, & sine ratione cogente ponuntur. ¶ Dubitatur ter- Dub. 3.

V tiò, utrum possit demonstrari, ꝙ anima intellectiua sit forma corporis. Respondetur breuiter post Ockam. q x. primi quodlib. ꝙ potest demonstrari, ꝙ anima rationalis, qua homo specifice distinguitur a brutis, est forma corporis humani per tale medium. Omne compositum differens specie ab alio composito cōmunicante secum in materia, distinguitur per formam. Sed homo est compositum differens specie ab alio scilicet asino, cū quo communicat in materia: igitur per formam. Consequentia cū minore patet. Maior probatur: quia aut differt se toto: aut per materiā, uel formam. Non prima duo: ergo tertiū. Vltra differt ab asino per formā: & nō sensitiuā tantū: cū forma asini sit, etiā sensitiua: ergo per formam rationalem. ¶ Secundò dicitur, ꝙ illa forma sit immaterialis, incorruptibilis, ac indiuisibilis, non potest demonstrari: nec per experientiam sciri. Experimur enim ꝙ intelligimus, & nolumus, ac nolumus: ac similes actus in nobis habemus: sed ꝙ illa sint a forma immateriali, & corruptibili non experimur. Et omnis ratio ad huius probationem assumpta assumit aliquod dubium. Quod autem talis anima intellectiua, & rationalis sit forma essentialis corporis: fide credimus: & ecclesia determinat de sum. trini. & fide ca. c.j. in cle. ¶ Dubium quartum. Vtrum anima intellectiua sit tota in toto corpore: & tota in qualibet eius parte. Vide pro illa quæstione Ockam. quęsti. xij. primi quodlib. ¶ Præmittendum, Dub. 4.

X ꝙ cum anima sit indiuisibilis, & per consequens nō habens partes, ly totū, ut attribuitur animæ non accipitur nisi mixtum: ualens tantum aliquid, & nihil ipsius, quin ipsum. Sic ergo accipitur, qn̄ determinat ly aīa. Quo præmisso dicitur ad dubiū, ꝙ aīa intellectiua est tota

in toto corpore humano; & tota in qualibet eius parte. Secundū infert primū: igitur probatur secūdū; quia anima intellectiua est in qualibet parte humani corporis; & ubicunq; est: ibi est tota: quia indiuisibilis: igitur. Consequentia nota cum minore. Maior probatur: quia si in aliqua parte non esset, illa nō posset esse pars hominis: & ita nec pars humani corporis. Replicat anima infinities sub qualibet parte diuisibili. ¶ Si dicitur, ut & Ockā dubium mouet ubi supra, tunc anima simul moueretur, & quiesceret: puta si pes quiesceret, & manus moueretur. Respondetur si ly quiesceret priuat simpliciter omnem motū; ita ꝙ illud dicitur quiescere, quod nullibi mouetur: non simul quiesceret, & moueretur. In casu autē non quisceret: nec sequitur. Quiescit in pede: ergo quiescit: quia arguit̄ uirtualiter ab inferiori negato ad supius: quia a parte in modo ad totū negatiuè. Si aūt qesceret priuat motū respectu certi ubi: ut ualet tātū qescit. i. in certo loco nō mouet̄: tunc in casu simul quiescit, & mouetur. Nec sic opponūtur nisi respectu eiusdē ubi. Sic etiam distinguendum est de uerbo distare: quia uel capitur priuatiuè: ut distare ab aliquo est non esse in loco, in quo est illud aliquid. & sic anima in pede non distat a seipsa in manu. Alio modo capitur positiuè: & sic distare dicuntur, quæ sunt locis, inter quę est locus medius. Et ita potest idem distare a seipso: quia idem potest esse in distinctis locis. Sic anima in pede distat ab anima in manu. ¶ Si quæris, an anima posset informare simul materias discōtinuas. Respondetur secundum Ockā ubi sup. ꝙ sic. & hoc per potentiam dei: nō per potentiā naturæ saltem permanenter. ¶ Si quæritur, utrum ergo absciso membro anima regrediatur ad corpus. Si sic: tunc migraret. Dicitur, ꝙ absciso membro anima desinit informare illud mēbrum: nec migrat, aut regreditur ad corpus, nam actu est in corpore. Sicut in simili dicitur de corpore christi, quod incipit esse in sacramento manens in cęlo: & desinit esse in sacramento corruptis speciebus: & tn̄ non regreditur per media aeris &c. in cęlum, in quo semp manet. Hęc omnia in Ockā ubi sup. uide ad idem Aug. in epistola xxviij. quæ est ad beatum Hiero. ¶ Vltimò dubitatur, utrum intellectus actiuè se habeat respectu actus intelligendi. Dub. 5. Y Respōdetur breuiter, ꝙ sic: & hoc propter auctoritates sanctorum, & doctorum: licet illud euidenter probari non possit. Omnia enim saluari possunt dicendo, ꝙ intellectus habeat se purè passiuè respectu intellectionis: nisi cum intellectus ipse intelligitur: tunc in ratione obiecti habet se actiuè. Et Ockam soluit rationes Ioānis, quas facit. q. viij. dist. ij. lib. primi. ad oppositum sufficienter. q. xxv. secundi. Sed illa cum multis alijs, quæ in lib. de anima communiter tractari solēt de actiuitate intellectus: uide latè. q. xxv. secundi. Ockam: quæ rescindo propter breuitatem.

DISTINCTIO. XVII.

IN distinctione. xvij. prosequitur magister productionē hominis quantum ad principia ipsius cōstitutiua, corpus .s. animam: & hoc primò de uiro: secūdò de muliere uiri adiutorio dist. xviij. ¶ Sententia huius distinctionis in his tribus conclusionibus summariè continetur. ¶ Prima. Deus hominis corpus de limo terræ uoluntate formauit: ac uitæ spiraculum inspirans, animam. s. non de sua, neq; materiæ substantia: sed de nihilo in corpore creando infudit: & infundendo creauit. ¶ Secunda. Adam in uirili ętate extra paradisum corporalem productus: in ipso in orientali parte alta, & secreta, a principio amęnissimè plātata, dn̄o est locatus. ¶ Tertia. Productis ligno uitę a ꝓprietate: ac ligno sciētię boni, & mali: sic ab euentu dictis in paradi

so. Secundò q malum nō erat: ut obedientiæ, bonum monstraretur: prohibitus est primus homo. Declaratio patet in textu.

QVAESTIO. I.

A QVAERITVR circa hanc distinctionem. Vtrum anima rationalis sit ex traduce, & educta de potētia materiæ. In quæstione erūt tres articuli. Primus terminos declarabit. Secundus ad quæstionē respondebit. Tertius mouebit dubia.

Arti. 1. ¶ Quātū ad primū notādū,

Not. 1. q animam esse ex traduce dupliciter potest intelligi. Vno modo est animā esse diuisam ab anima, seu forma generantis: aut animam secundū aliquā sui partem in ea realiter manentem, fuisse in principio suo productiuo. Illo modo corpus animalis per seminis transfusionem propagatum, cuius seminis materia manet in corpore ꝓpagato: dicitur esse ex traduce: similiter & totū cōpositum propter eius partem, quæ est corpus. Secundò modo aliquid esse ex traduce est aliquid educi de potentia materiæ cōcurrente aliqua uirtute naturali effectiuè decisa a principio generante. Illo modo anima bruti sensitiua est ex traduce: quia educitur de potentia materiæ uirtute seminis a principio generāte decisi: actiuè ad productionem animæ brutalis concurrente. Primo autem modo nulla forma substantialis est ex traduce: quia nihil substantialis formę, quæ generatur: aliquid præfuit in generante: quia nihil alterius rationis a forma genita; cum forma sit substantia simplex non cōposita ex partibus diuersarum rationum: nec aliquid eiusdem rationis cum forma genita: quia uel tota forma præfuit in generante, uel pars. Non tota: quia tunc non generaretur; cum non acciperet esse de nouo: quia præfuit in generante. Nec pars quia tunc illa pars nō generaretur; quia prę-fuit. Nec reliqua pars de nouo ad genī ta: quia illius partis nihil præfuit in generāte; & ita illa pars non esset ex traduce: & ita nec totum.

¶ Secundò supponitur ex dictis in q. j. huius secundi, quid sit educi de potētia materiæ. Not. 2.

¶ Tertiò notandū, q de materia huius quæstionis plures fuere opiniones. Not. 3.

B Vna fuit, quam etiam magister tangit in litera: q anima est de substātia dei. Opin. 1

Alex. parte ij. q. lx. unde arguunt. Formauit deus hominem de limo terræ: & inspirauit in faciem eius spiraculū uitę. hoc spiraculum fuit anima: ergo inspirauit animam: ergo anima est spiritus, uel flatus dei: sed spiritus dei non est nisi de deo. Item Ioan. xx: Insufflauit in eos dicens. Accipite spiritumsanctum &c. Nihil autem aliud est spiritus, quē insufflauit nisi spiritus procedens de substantia patris, & filij. Ideo dicit ibi glo. Augu. q in hoc ostendit ex se procedere spiritumsanctum. Ergo pari ratione flatus ille, quem spirauit in faciem hominis, fuit de substantia dei. ¶ Itē Ecclesiast. ulti: Donec reuertatur puluis in terram suam, unde erat: & spiritus redeat ad deum, qui dedit illum. Ergo sicut homo quantum ad carnem est de terra; ita quantum ad spiritum redit ad dei substantiam, qui dedit illum. ¶ Item Actuum. xvij. Genus enim dei sumus. Sed quæ sunt eiusdem generis: sunt eiusdem naturæ. ¶ Addunt etiam rationes parum ualentes, & nihil concludentes. Sed opinio hęc erronea est hæretica, & fatua. Opinio errones de anima. Nam est contra scripturæ ueritatem: est etiam contra rationem. ¶ Contra ueritatem scripturæ: dicitur enim Gen. j. Faciamus hominem ad imaginem &c. Hoc dictum est de homine secundum animam. Factio autem in deo locum non habet: sicut nec mutatio. Ego sum dominus, & non mutor. Malach. iij. ¶ Contra rationem: nam in deo non est compositio; nec est componibilis: cum sit summè simplex. Sed si anima est ex dei substantia; erit pars hominis: & ita componibilis. ¶ Item cum dei substantia sit indiuisibilis: tota dei substantia erit anima, uel pars eius: & ita

ita anima erit deus, uel componitur ex deo. ¶ Item uel substantia dei esset materia animæ: uel forma. Non materia: quia illa est imperfectior altera parte constituente similiter & toto. Nec forma: quia tūc esset deus; quia forma suā denominationem communicat toti. ¶ Si dicitur, ꝙ habeat aliam formam superinductam: hoc non ualet. Tum quia nihilominus ipsa denominaretur deus a substantia dei: sic secundum ponentes multas formas in composito: nihilominus quælibet dat composito suā denominationem. Tum quia tunc substantia diuina esset subiectum formæ superinductæ, & ita imperfectior ea. ¶ Itē sic cōtingeret diuinam substantiam deprauari, damnari: & alia multa impossibilia, & absurdissima sequuntur ad illū

Opi. 2. errorem. ¶ Alia fuit opinio non mi-

C nus impia Manicheorum stulte errātiū: dicentium in homine esse duas animas: sicut recitat beatus Augu. in libro. de duabus animabus. Quarum una inclinat ad bona: & hęc est de substātia dei. Alia inclinat ad mala: & hæc nūquam potest facere bona: sicut prima non potest facere mala. Sed hæc heresis quoad primā partem reprobata est. Quoad secundā partē eius falsitas patet, quia anima mala uel est a deo bono: & hoc cōtra eos. & patet falsum: quia uidit deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Nec a deo malo: quia impossibile est esse plu

D res deos: ut patet lib. j. dist. ij. ¶ Illis ergo erroribus reprobatis: ad rationes illarum opinionum respondendum est. Ad primam dicendum, ꝙ inspirare, uel insufflare secundum aliam translationem in prędicta auctoritate idem est, ꝙ spiritum facere: & eum corpori unire. Dixit, & facta sunt. Dixit uoluntate practica, quia dicere dei, facere est: Unde sicut deus res produxit dicendo. Fiat &c. non fuit uox materialis: ita nec flatus aliquis corporalis. Nec ualet similitudo adducta de Ioan. c. xx. quia flatus ille procedens de Christi humanitate, non fuit spiritussanctus; sicut nec columba apparens super Christum baptizatum. Nec ignis sedens super singulos apostolorum. Sed signa fuerunt creata uisibilia, repręsentantes inuisibilem spiritussancti ab utroq; processionē: simul & temporalem missionem. ¶ Ad illud de ecclesiaste dicitur, ꝙ ibi non ponitur nota similitudinis: sed est una copulatiua significans resolutionem corporum in terrā. Unde sumptum est, tanquam a principio materiali. Et reditum spiritus ad deum, tanquā ad effectiuum principium per unionem glorię, in quo erat uirtualiter: sicut effectus in causa ante sui productionem. Ideo cautē in auctoritate allegata dicitur de carne. Reuertatur puluis in terram: unde erat scilicet facta. Non autēm dicitur de spiritu redeat in: sed ad deum: nec dicitur unde erat: ne intelligatur esse de substātia dei: sicut caro de substātia terrę: sed ad deum, qui dedit illum tanquam causa producens effectum. ¶ Ad illud Actuū. xvij. Genus dei sumus dicitur, ꝙ aliqua dicuntur esse eiusdem generis, prout genus dicit consanguinitatem: quia descenderunt ab uno generationis principio: sic nō loquitur apostolus. Alio modo, quæ compręhenduntur sub eodem genere logicali maximē propinquo, & sic anima rationalis, & angelus dicuntur esse eiusdem generis cum deo: quia sunt substantię spirituales, & intellectuales: sicut deus: & cōpræhenduntur sub hoc genere spiritus intellectualis: quo modo nulla alia creatura est eiusdē generis cum deo. Vel posset dici, ꝙ illud dicitur esse genus dei, quod accedit ad deum aliqua proprietate: analogice tamen: & ita accedit natura intellectualis creata ad deum, quadam maiori similitudine, quam cæterę non intellectuales: quāuis tamen adhuc natura intellectualis infinitē distet a deo secundum perfectionem: etiam secundum modum intelligendi. ¶ Tertia opinio fuit: ꝙ ani- E
marum productio fiat mediante intelligentia: ut sicut corpus cælestę facit ad productionem corporis humani: sic etiam intelligentia concurrit actiuē

ad productionem animæ rationalis. Et hoc uidetur sensisse auctor de causis. Mouebantur isti ex eo: quia deus propter sui unitatem summam non potuit immediate producere plura: ideo deus immediate primam intelligentiam produxit: & mediante illa secundam; & mediante intelligentia animam &c. ❡Sed hæc opinio simpliciter est erronea: & auctoritas auctoris de causis in ea parte tanquam hęretica est respuenda. Nec producere multos effectus opponitur unitati creaturæ: cum omnis multiplicitas ad unitatem sit reducenda.

F ❡Quarta opinio fuit: ꝙ anima esset ex anima sicut caro ex carne: & sicut ab una candela multæ accenduntur candelæ: sic ab una anima per sui multiplicationem, sine sui diminutione, multa corpora uiuificantur. Et ita animam ponunt esse ex traduce ab alia anima. Ad hoc allegatur illud Exod. j. Omnes animę, quæ egressæ sunt de femore Iacob &c. ❡Item in formatione Euæ dicitur, quod deus inspirauit spiraculum uitæ de Adam: sed & dicitur, Aedificauit igitur dominus deus costam, quam tulerat de Adã in mulierem: igitur mulierẽ quoad carnem, & animam formauit de Adam. ❡Item originale peccatum a parentibus descẽdit in filios. Peccatum autem solum in anima est. Et ideo sicut peccatum a parentibus descendit in filios: ita anima geniti descendit ab anima gignentis, a quo peccatum; quod non est nisi in anima. Huius opinionis uidetur fuisse Aug. nihil uerius dubitasse de eius ueritate. Dicit enim, ꝙ non potuit uenire ad ueritatem huius quęstionis.

G ❡Quinta opi. posset esse, ꝙ anima licet non sit ex traduce primo modo: est tamen ex traduce secundo modo: quia educitur de potentia materiæ cõcurrente ui seminali effectiue ad eius productionem, eo modo, quo anima bruti educitur de potẽtia materię. ❡Et arguitur pro illa opin. sic. Inter omnes formas corpora perficientes, anima humana est perfectissima: ergo operatio formę imperfectioris ab ea neganda non est. Sed animæ brutales habẽt uirtutem generatiuam sibi similis: ergo & anima intellectiua. ❡Item maior est cõgruentia hominis ad hominem, quàm bruti ad brutum. Et perfectior est uis generatiua in homine, quàm in bruto. Si ergo brutum producit brutum; & quantum ad corpus ministrando materiam: & quantum ad formam educendo ipsam de materię potẽtia, etiam homini hoc idem conuenit. ❡Item anima rationalis educitur de potentia materię, sicut forma bruti: ergo. Antecedens probatur: quia producitur in materia: materia in suo genere concurrente. Suscipit .n. materia in se subiectiue animam rationalẽ. Et hoc est materiã cõcurrere in suo genere causandi, quod genus causandi materię est esse subiectũ formæ. ❡Si dicis, ꝙ nõ educitur de potentia materiæ: licet subiectetur in materia: quia producens: s. deus non requirit materiam: posset enim animũ rationalẽ producere extra materiã, sicut cõseruat extra materiam. Contra: tũc eadem ratione forma bruti nõ educeretur de potentia materiæ: quia nec deus producens bruti formã requirit necessariò materiam. Potest enim omnem formam, & producere, & cõseruare extra materiam. ❡Si dicis ad productionẽ formę bruti cõcurrit agens naturale. s. uirtus seminalis. Contra illa etiam requirit, seu cõcurrit in productione animæ rationalis: quia sicut sine seminis decisione non producitur brutum perfectum: ita nec homo sine semine humano. Et omnis ratio probans, uel persuadens uirtutem seminalem concurrere ad productionem animę bruti, eundem locum habet in homine. ❡Et si dicis: corporale non potest producere spirituale, neq; corruptibile incorruptibile. Anima autem rationalis est immaterialis, & incorruptibilis. secus de anima bruti: & uirtus seminalis est agens materiale, & corruptibile. Ergo nõ cõcurrit actiue ad productionem non corporalis. ❡Contra obiectum materiale concurrit actiue ad productionem no-

titię intellectiuæ intuitiuę, quæ est immaterialis: & esset perpetua: si obiectum semper esset præsens a quo dependet: non tantum in fieri: sed in esse, & conseruari. ❡ Sexta opinio & catholica est, ꝙ anima immmediate a deo creatur: & non educitur de potentia materiæ: de qua uidebitur in cõclusionibus.
Arti. 2. ❡ Quantum ad secundum articulum est
Cõcl. 1. prima conclusio. Anima rationalis nõ
H est producta de substantia dei secundum errorem primarum duarũ opinionum. Patet illa conclusio ex reprobatione
Cõcl. 2. earundem. ❡ Secunda conclusio. Anima rationalis non est effectiue ab intelligentia. Probatur: quia anima aut creatur: aut educitur de potentia materiæ: Si primum: tunc producitur a solo deo. nam ad effectum creationis creatura effectiue non concurrit. Si educitur de potentia materię: sufficit potentia naturalis cum prima causa: ideo pręter illas non debet poni intelligentia: cum pluralitas sit uitanda; & nihil ponendũ sit sine causa: nulla autem causa assignari potest sufficiens conuincens intelligentiam concurrere ad productionem
Cõcl. 3. animę rationalis. ❡ Tertia conclusio. Anima intellectiua non est ex traduce secundũ imaginationẽ quartæ opinionis. Probatur per illud Esa. xxvij. Omnem flatũ ego feci. Loquitur de flatu spirituali, qui est anima rationalis. Sicut ergo solus deus insufflauit spiraculũ uitæ in faciem Adæ: ita creat animam cuiuslibet hominis. Hinc dicitur in psal. xxxij. Qui finxit singillatim corda eorum. Item Zach. Qui plasmauit animã hominis in eum. Itẽ Esa. Qui finxit, & fecit te in utero. Itẽ Gen. ij. dixit Adã. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Non dicit anima ex anima mea. Vnde datur intelligi, ꝙ animę rationales nõ sunt de anima primi hominis: sed caro de carne. Itẽ beatus Aug. in lib. noui testa. Inhonestũ, puto, si dicãtur aię corporis generari, ut anima nascatᷣ ex anima. Itẽ in lib. de eccle. dogma. Animę nõ cũ corporibus seminantur. Hugo uenerabilis lib. j. de sacra. parte. vij. c. xxx. Fides catholica magis eligit credendum animas quotidie corporibus uiuificandis sociandas de nihilo fieri: quàm secundum corporis naturam, & humanę carnis proprietatem de traduce propagari. Adducit ad idem plures persuasiones: licet non reputat eas demonstratiuas: sufficiat tamen ratio supra in notabili posita probans formam ex forma non fieri. ❡ Quarta Cõcl. 4.
conclusio. Ad animæ rationalis productionem non currit actiue uirtus aliqua naturalis: puta uis paterni, ac decisi seminis. Probatur: quia anima rationalis secundum suam naturam est incorruptibilis: ergo non producitur ab aliquo corruptibili. Tenet consequentia: quia incorruptibile, & perpetuum non dependet a corruptibili neq; in fieri, neq; in esse. Secundum patet. Primum ꝙ non in fieri. Probatur: quia nõ potest causa corruptibilis dare esse incorruptibili: quod sibi ipsi præstare non potest. Est autem causa præstantior causato maxime effectiua: ideo non potest dare esse incorruptibile: quod est perfectius suo esse. Ratio hæc persuaderi potest: nõ autem demonstrat. Cui accedit decentia quędam secundum sanctum Bonauen. ex animarum dignitate: quia cum anima sit imago dei, & nata immediate fieri in deũ, & in ipso beatificari per claram eius uisionem, ac fruitionem diligendo ipsum ex tota anima: totũ suũ esse immediate ab ipso debuit habere: ut sic ipsum ex toto corde tenetur diligere. ❡ Ac per hoc ad rationes quintę opi I
nionis, contra quam hęc conclusio est posita. Ad primam dicitur negando cõsequentiam; quia nõ oportet omnẽ operationẽ naturę imperfectioris cõuenire naturę perfectiori. Nã angelus pfectior est quocũq; uiuente corporali, & tñ ei nõ cõuenit operatio uegetatiua, aut sẽsitiua, neq; nutrit, nec generat sibi simile, nec sẽtit. Nec hoc arguit impfectionẽ in angelo, & hoie: sed magis pfectionẽ: qꝛ ppter suã pfectionẽ nõ possũt pduci a creatura: sed a solo deo: nec indigẽt i suis opationib' organo corporali.

¶ Ad secundum dicitur similiter cōcedē do, ꝙ maior sit congruentia: id est cōuenientia seu similitudo: quia perfectior hominis ad hominem, pro quāto homo perfectior est bruto. Potest etiā concedi ꝙ perfectior sit uis generatiua in homine. Et negetur cōsequētia: quia uis generatiua quantū ad eductionem formę in homine præuenitur a deo: qui in eo instanti quo uis generatiua (si sue relinqueretur naturæ) educeret formā sensitiuam nobiliorem quaecūq; alia sensitiua: creat nobiliorem animam. s. intellectiuā. Nec propter hoc uis generatiua frustra est in homine, siue in humano semine: quia organizat materiam. & disponit eā pro receptione animę intellectiuæ quantum ad operationes uegetatiuas, & sensitiuas. Et hoc tenendo, ꝙ non sit nisi una anima in homine. Si uero teneatur, ꝙ præter animam intellectiuam, sit etiam in homine anima sensitiua: illa educitur per uirtutem generatiuam hominis de potentia materię: non autem intellectiua. Vel potest dici, ꝙ in homine nō est uis generatiua sibi similis hominis, seu formę humanæ: sed duntaxat uis organizandi corpus: nec hoc arguit imperfectionē in homine, sed magis perfectionem. Perfectionis enim est, ꝙ tanta est nobilitas animæ humanæ: ꝙ respectu eius nulla creatura habet actiuitatem, sed a solo deo potest produci. Et hæc responsio uidetur uerior; quia esto, ꝙ homo sibi derelicti secundū priorē responsionē produceret formā sensitiuā in materia præiacente: per hoc nō produceret hominē. Id enim cōpositū nō esset homo: quia nō esset animal rationale, seu intellectiuū. ¶ Ad tertiā, quæ nitit probare, ꝙ anima intellectiua educatur de potētia materię. Dicitur sicut respōsum est in replica, ꝙ anima bruti educit de potentia materię: nō ratione dei principaliter agētis. ille .n. nō requirit materiā: sed ratione agentis naturalis acti uē cū deo cōcurrentis, s. uirtutis generatiuæ, quæ requirit materiā. ¶ Et cum cōtra hanc solutionem obijcitur. In homine etiam cōcurrit uis generatiua actiua respectu animę rationalis. Negetur. Et cū arguitur cū omnis ratio, quæ persuadet illā concurrere in bruto: etiā habet locum in homine. Nam ad præsentiā uirtutis seminalis in matrice cęteris paribus: producitur anima humana: & sine ea nūquam producitur omnibus alijs existentibus, ergo est eius causa. Tenet cōsequētia ex cōmuni medio probandi aliquid esse causam alterius. Respondetur ut sup. ꝙ nullum medium dari potest probādi efficaciter unā creaturam esse causam efficientem alterius: q̄a semper posset dici, ꝙ solus deus omnia producit: licet hoc uoluntarie agat ad præsentiā alicuius creaturę: sicut in sacramento altaris, ad pręsentiā calefacientis producitur caliditas in specie sacramentali: & tñ a solo deo: cū creatura non possit producere formam extra materiam. Verū est sufficiēs persuasio: nisi auctoritas fidei, & scripturę doceat productum esse a solo Deo per creationē: & sic est in proposito. ¶ Ad replicā conceditur, ꝙ corruptibile nō producit incorruptibile, tanquam agens principale secundarium. Obiectum uero materiale producens sui notitiam intuitiuam nō producit incorruptibile: nec produceret quid spirituale: nisi cōcurreret intellectus immaterialis principaliter agens. ¶ Quinta cōclusio. Anima intellectiua a solo deo creatur, ac creando materię pręparatæ infunditur. Illa conclusio patet: quia anima intellectiua producitur: cū non sit a se: & nō de potentia materiæ: nec de aliquo: quia nec de substantia dei: nec ex traduce: ut deductū est, ergo producitur de nihilo: & per cōsequens creatur. Et quia creatura a solo Deo creat: cū creatura creare nō possit: nō creatur extra materiā: quia tūc haberet aliquē actū intelligendi, uel uolēdi, priusquā infunderetur: nō n. potest esse frustra: & tūc ante unitionem eius cum corpore posset mereri: quod apostolus de Iacob & Esau loquens negat ad Rom. jx. c. Præsupponit enim eos ante natiuitatem nihil

Cōcl. 5.
K

egisse. ergo creatur in materia: & ita creando infunditur. Probatur etiam cõclusio auctoritatibus ad conclusionẽ tertiã allegatis. Facit etiã illud Aug. de eccl. dog. c. xvij. & præsertim. c. xiij. Dicimus tantũ corpus cõiugij copulã seminari. Creationem uero animæ solum creatorẽ nosse. Et habetur dist. seq. c. ulti. ubi etiã allegatur Hiero. anathematizans dicentes animã esse ex traduce: inducens auctoritatẽ prophetę. qui finxit singillatim corda eorum. Hoc satis innuit propheta Psal. xxxij. ꝙ non ipsã animã de anima facit Deus; sed singulatim ipsas de nihilo creat. ¶ Quãtũ ad tertium articulum dubitatur. Vtrum animę rationales omniũ fuerunt simul productæ. Respondetur post sanctũ Bonauent. dist. xviij. q. v. ꝙ de isto dubio fuit estimatio. Vna philosophorum. s. Platonis. Alia fuit hęreticorũ. Tertia orthodoxorũ. Plato posuit, ꝙ animæ simul creatæ fuerũt in stellis, & post formatis corporibus sibi idoneis: ad hæc corpora uiuificãda descendũt per firmamentũ, & alios orbes planetarum. Post corporũ uero corruptionem, ad easdem stellas reuertũtur: ac suo loco, & tempore iterum descendunt. Et cũ descendunt, obliuiscuntur prius cognitorum. Et cum ascendunt similiter obliuiscuntur eorum, quæ in corpore passę sunt, uel gesserunt. Hanc positionem approbare nititur Macrobius explanans sententiam Scipionis. Tangit etiam hanc opinionem Boe. iij. de consola. me. ix. Tu causis, inquit, animas paribus, uitasq; minores. Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptans, Cęlum terramq; seris. Quas lege benigna ad te conuersas reduci facis igne reuerti. Et me. vj. eiusdem. Hic clausit membris animos celsa, sed potitos. Sed uere ista positio inquit, Bonauent. plus est somnium, quàm dictum autenticum: quia talis creatio, & ascensus, & descensus nullam omnino habere potest certitudinem: cum nemo hoc conuincere possit ratiocinando. Nemo etiam sit, qui posit dicere se taliũ recordari; & ita de illo nulla haberi potest experientia, a qua sumitur principiũ artis. ¶ Continet etiam manifestã absurditatem; quia si esset talis animarum circulatio: anima non esset uera corporis perfectio: cum proprius actus in propria materia habet fieri. Etiam tunc nulla esset animæ beatitudo: cum de ratione beatitudinis sit perpetuitas, & certitudo. lib. xiij. de trini. Etiã non stat cum eo huiusmodi circulatio. ¶ Secunda positio Manicheorum hęreticorum fuit, ꝙ animæ simul fuerunt creatę in cælo cum angelis: utputa, quia sunt eiusdem naturæ: & postmodum ad suggestionem Dei tenebrarum peccauerunt. Et merito illius peccati in corpora sunt detrusę tanquam in carceres, ut ibi purgentur: & cum purgatæ fuerint, ad cælestem patriam reuocentur. Ista impijssimorum hęresis Manicheorum est contra fidem catholicam: cum ponit animas peccasse, priusquam essent corporibus unitæ: contra illud Roma. ix. supra allegatum de Iacob, & Esau. ¶ Est etiam contra Philosophũ cũ ponit animas circum ire diuersa corpora; cum propria forma requirat propriam materiam; & forma nec substantialis, nec accidentalis migrare posit de subiecto in subiectum: neq; anima esset in corpore tanquam perfectibili; sed tanquam in carcere; & ita homo non esset simpliciter unum; nec homines cõstituerent ueram speciem. ¶ Est etiam contra sensibilem experientiam. Experimur enim animam quantumcunq; bonam nolle a corpore separari; secundum illud apostoli. Nolumus expoliari; sed superuestiri. Quod utiq; non esset, si non haberet naturalem inclinationem ad corpus tanquam ad perfectibile, sed esset in eo tanquam in carcere. Itẽ nõ nouimus ea, nisi quæ post natiuitatem didicimus. Et mirũ esset, ꝙ omnino nihil de præcedentibus natiuitatẽ sciremus. ¶ Quòd si dicis, ꝙ mole corporis obruta omniũ obliuiscitur: illud omnino uoluntariũ est: & nulla ratione, nec auctoritate, ꝓbatũ: nec ui

M detur, ꝙ non successu temporis saltem aliquorum rememoraretur. ¶ Est ergo tertia positio orthodoxorum uera; ꝙ animę non sunt simul creatę, sed successiuè in suis corporibus creantur, quod apud omnes doctores catholicos certũ habet; licet de anima Adę an fuerit ante corpus creatum legitur aliquando Augustinum dubitasse; quia aliquę rationes persuadẽt de cęteris animabus; quæ non persuadẽt efficaciter de anima Adę. Quarũ una hęc est: quia si animæ creatæ essent ante corpus: uel tunc haberent cognitionem, aut liberum arbitrium: aut non. Si non: tunc frustra essent etiam: cum nullum posset allegari impedimentum; cur non cognosceret ante, sicut post separationem a corpore: cum tunc multa intuitiuè cognoscat, quæ coniuncta non habet. Si sic: ergo in eis fuisset meritum, uel demeritum ante corporis unionem; quod falsum est; quia per corporis cõtagionẽ contrahit peccatum originale; quod omnia alia peccata, & merita antecedit igitur non est ante corpus. Secunda est ignorantia: quam a principio natiuitatis contrahimus, ut nihil noscimus; nisi quod p sensus addiscimus. Illæ duę qualescunque causæ non habent locum in anima Adę, quæ nec originale habuit; nec ignorans in principio suæ creationis fuit. Est tamen idem dicendum de aĩa Adę sicut de cęteris. Et si qui doctorum uidentur oppositũ dicere; aut scripturæ auctoritas ad oppositum sonare: exponendæ sunt, & excusandæ, ut ꝙ loquuntur de ordine non temporis; sed naturæ. Vel ꝙ loquuntur secũdum aliã opinionẽ. unde & illud Iob. c. xl. Behemoth, quem feci tecum: quasi bos fęnũ comedet. Non est intelligendum, ꝙ anima Iob simul tempore creata sit cũ behemoth: id est lucifero: ut tecum, dicat associationem quantum ad simultatem durationis; sed dicit conformitatem in participatione rationis; quasi diceret, feci tecum: id est tibi similem. Neque propter hoc, ꝙ angeli, & cæli simul creati: animæ debuerũt simul creari: quia anima habet naturalem inclinationem ad corpus, tanquam perfectio ad proprium perfectibile; ideo non debuit creari ante corpus. Quod uero separatur a corpore non est secundum naturam animæ: sed ex peccato; sicut dicit apostolus Roma. v. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit; & per peccatum mors. Nihil tale est uel in angelis, uel in cęlis. Neque ex hoc, ꝙ corpus est propter animam: sequitur animam esse priorem corpore in existentia actuali: sed sufficit, ꝙ sit prior in intentione: sicut materia est propter formam; & tamen forma non est prior materia.

QVAESTIO II.

A QVAERITVR circa secũdam cõclusionẽ textualẽ. Vtrũ paradisus sit corporalis uoluptatis locus a deo a principio plantatus. In quęstione erunt articuli tres. Primus terminos declarabit, & opiniones recitabit. Secundus p conclusiones respondebit. Tertius quædam dubia determinabit. ¶ Quantum ad primũ notandum, ꝙ secundum Beatum Augustinum. viij. super Gen. ad literam. & recitat magister in textu: & sanctus Bonauentu. in dubiis literalibus præsentis distinctionis ad longum. De paradiso tres fuerunt sententiæ. Vna eorum, qui tantum corporalem paradisum esse uolunt: hoc est: qui nomine paradisi intelligunt tantum locum quendam corporalem: alij spiritualem: tertii utrunque intelligunt: & locum corporalem, & amęnitatem spiritualem. Et secundum hoc uariè exponitur textus Gen. ii. loquens de paradiso. Primi historiali literę intendẽtes, exponunt tantum de loco corporali amęno. Secundi attendentes, ꝙ beatificatio hominis est in paradiso: quę consistit in dei fruitione: non in corporali amęnitate: dixerunt hunc paradisum, in quo positus est homo post sui productionem non esse locum corporalem: sed

Arti. 1. Not. 1.

Opiniones de paradiso.

spiritualem. Omnia quę de paradiso in Gen. dicuntur metaphoricè esse dicta dicunt: hominemq; in sua formatione positum esse in paradiso: non per loci mutationem: sed spiritualem diuinę cognitionis, ac fruitionis sibi datorum amœnitatem. Adducunt ad illud, quod de latrone Lucæ. xxiij. dicitur hodie mecum eris in paradiso. Et illud Ezechiæ. xxviij. de lucifero. In delicijs paradisi Dei fuisti. Tertij & literam amplexantes: & metaphoram non abijcientes: paradisum spiritualem dicunt, statum quietis, & amœnitatem deliciarum spiritualium. Hoc potest esse secundum duplicem statum: ut dicit sanctus Bonauē. in dubijs literalibus huius distinctionis scilicet ecclesiæ triumphantis, & ecclesiæ militantis. Paradisus autem corporalis est locus deliciarū, & amœnitatis: & hic quantum ad beatos est cęlum empyreum: quantum ad uiatores est locus amœnus in partibus orientis constitutus. De quo Damasce. Diuinus paradisus est Dei manibus in Eden plātatus, gaudij & exultationis uniuersæ promptuarium. De hoc corporali paradiso dicit Isid. libr. xiiij. etymol. cap. tertio. Paradisus est locus in orientis partibus constitutus: cuius uocabulum ex græco in latinum uertitur hortus: porro hebraicè Eden dicitur: quod in nostra lingua deliciæ interpretatur: quod utrumque iunctum facit hortum deliciarum. Est enim omni genere ligni, & pomiferarum arborum cōsitus: habens etiam lignum uitæ: non ibi frigus, non æstus: sed perpetua aeris temperies: ex cuius medio fons prorumpens totum nemus irrigat. Diuiditurq; in quatuor nascentia flumina, cuius loci post peccatū hominis aditus interclusus, septusque est undique romphea flāmea, idest muro igneo accinctus: ita ut eius cum cęlo pęnè iungatur incendiū. Cherubin quoq;, idest angelorum præsidium, arcendis spiritibus malis super romphea flagrantia ordinatum est: ut homines flammę: angelos uero malos angeli boni submoueant: ne cui carni, uel spiritui transgressionis aditus paradisi pateat. Hæc Isid. de hoc loco etiam Beda dicit, ꝙ pertingit usque ad lunarem circulum: unde nec aquę diluuij illuc peruenerunt. Et magister hunc uult in orientali parte esse: longo interiacēte spatio uel maris, uel terrę, quem incolunt homines. Unde ꝙ dicitur plantatus a principio, antiqua translatio habet ad orientem. ¶ Quantum ad secundum articulum est conclusio prima. Paradisus locus est corporalis a principio plantatus: in habitationem hominum tam pro statu naturę integrę, quàm lapsę congruus, atque aptus. Prima pars patet per textum Gen. ij. Plantauerat autē dominus deus paradisum uoluptatis a principio. Qui textus etsi pōt per allegoriam exponi de paradiso spirituali statu scilicet animę, siue triumphātis, ac militātis ecclesiæ, nō tñ ideo neganda est ueritas historię. Unde beatus Augu. xiii. de ciui. dei c. xxi. Quæ cōmodè dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso nemine prohibente dicantur: dū tamen & illius historię fidelissima ueritatis rerū gestarum narratione commendata credantur. Ea enim, quæ de paradiso dicuntur, per modum narrationis historię proponūtur. In omnibus aūt, q̄ sic scriptura tradit, est ꝑ fundamēto tenenda ueritas historię, & desuper spirituales expositiones fabricandæ. Secunda pars, ꝙ sit locus habitationi hominum aptus pro statu innocentiæ: patet ex textu: quia in eo locatus est Adam, & Eua ante lapsum. Etiam in statu naturæ lapsæ: patet de Enoch in paradisum translato Gen. quinto. Et expressius Eccles. xliiij. Enoch placuit deo, & translatus est in paradisum. Similiter de Helia. iiij. Regum ij. Patet etiam ex allegatis Isid. Damasce. quia ibi est temperies aeris, abundantia aquarum & fructuum: ut patet ex auctoritate Isid. supra allegata, & textu Gen. ¶ Secunda conclusio. Paradisus est regio temperata ad orientem citra mediam regionem aeris collocata. Probatur, ꝙ sit regio tempera-

Arti. 2. Cōcl. 1 B

Cōcl. 2 C

ta, quia pro hominis habitatione a deo plantata, nedum necessitati, sed & uoluptati seruiens: unde hortus uoluptatis, & deliciarum dicitur: quod esse nõ posset, nisi ibi esset aeris optima temperies. Quòd sit ad orientem, patet ex antiqua trãslatione supra allegata. Quòd sit circa mediam regionem aeris: probatur, quia media regio aeris, aut sphęra ignis non congruit habitationi hominum propter nimiũ calorem. Oportet igitur cum sit temperatissimus: ꝙ sit citra aeris mediam regionem. Quod uero dicitur attingere globum lunæ, secundum Bedam, est sermo metaphoricus. Non intelligẽdo, ꝙ attingat globum: id est sphæram lunæ secundum situm: sed secundum quandam similitudinem: quia est locus temperatus, & a tempestatibus quietus: sicut cęlum ab omni contrarietate remotum. ❡ Sed dices. Aquę diluuii non attigerunt paradisum secundum Augustinum: quæ tamen transcenderunt omnium montiũ cacumina, quorum aliqua uidentur attingere mediam regionem aeris. Respondetur, ꝙ ubicunque sit paradisus: aquę diluuij non attingerunt ipsum: qa illæ aquæ non inundauerunt, nisi ad puniẽdum peccatores: sed in paradiso nõ fuerunt peccatores tempore diluuij. Illa .n. inundatio non fuit naturalis: sed miraculosa: sicut & cõflagratio igniũ in fine mundi futura: & ideo non fuit nisi in locis, ad quæ refugium esse poterat peccatoribus; qualis non fuerat paradisus: Nec audiendi sunt astrologi dicere uolentes, ꝙ diluuiũ fuerat per concurrentiam stellarum humidarum: ut refert Scotus. ❡ Tertia conclusio. Certus

Cõcl. 3 paradisi situs nobis occultus est, & igno

D tus. Patet quia nec experientia patet. Nulli enim cosmographi: aut locorum diluuij inquisitores hunc locum inuenerunt, nec eius mẽtionem fecerunt, propter causas ab Isid. expressas. Neq; scriptura canonica situm eius certificat. Quoniam licet dicitur plantatus in oriente, tamen oriens cęli non dicit certam cęli plagã. cũ quod respectu unius partis terrę est oriens: respectu alterius est occidens. Cenith nanque capitis diuersis: pręsertim a polis æqualiter distantibus, diuersa corresp ődẽt orientia: quia diuersi orizontes. Vnde posset dici, ꝙ in eo loco plantatus est, ubi maxima est temperies aeris. Sub qua autem parte cęli hoc sit, dubium est. Et opiniones sunt philosophorum, quibusdam dicentibus, ꝙ sub æquinoctiali est locus temperatissimus humanæ habitationi: propter iugem dierum, & noctium æqualitatem, & motus solis uelocitatem, quibus temperatur solis æstus. Alijs ecõtra asserentibus sub ęquinoctiali non esse locum habitabilem, propter nimiũ solis ardorem: bis in anno per Cenith capitis transeuntem. Nec uelocitas motus aliquid facit: qa sol nõ uelocius mouetur respectu unius, quàm respectu alterius: & ideo etiam Philosophus sub æquinoctiali ponit zonam torridam. Est ergo incertum, in qua parte sit paradisus. Certum tamẽ est, ꝙ locus est corporalis talis, qualem scriptura ueritatis describit. Et tantum de illo articulo.

❡ Quantum ad tertium articulum dubitatur contra illud, quòd paradisus est locus deliciarum, & quietis. Nam ut habetur Gen. ij. Positus est homo in paradisum: ut operaretur, & custodiret illũ. Sed ubi operatio ibi labor: & ubi custodia ibi timor. Non ergo erit promptuarium gaudij, & exultationis uniuersæ: ut ait Damasce. Respondetur secundũ Beatum August. super Gen. ad literam. & glo. ꝙ illud uerbum, ut operaretur, & custodiret illũ dupliciter potest exponi. Vno modo, ut operari, & custodire referatur ad Deum actiuè: & ly illum, demonstret hominem. Et sic est sensus. Deus posuit hominem in paradisum: ut Deus operaretur illũ, scilicet hominem beneficijs suæ gratiæ perficiendo: & custodiret illum in paradiso terrestri ad tempus, donec esset ad cęlestem gloriã transferendus. ❡ Vel (& redit in idem) secundum glo. ut Deus operaretur illũ hominem, ipsum hominem iustificando, a quo homine si cesset diuina operatio:

Ar3t. I. Dub. I. E

ratio: continuo obtenebratur: sicut aer obtenebratur cessante lucis influentia. & custodiret illum ab omni corruptione, & malo. Alio modo exponitur, ut referatur ad hominem: & pronomen illum, Demonstret paradisum: sic intelligendo, quod homo operaretur ibi: nõ opere laborioso; sed delectabili ad experientiam, & exercitium suę uirtutis, & custodiret illum: non ab inuasoribus: sed seruando iustitiam originalem: ne peccãdo eiici mereretur: & sic perderet

Dub. 2. F illum. ¶ Secundò dubitatur. Cur Adam productus fuerat extra paradisum: cum tamen Eua producta sit in paradiso; & angelus in cęlo empyreo, in quo erat mansurus: & animalia producunt in loco suæ habitationis, scilicet pisces in aqua, gressibilia in terra. ¶ Solutio. Locus paradisi erat congrua habitatio hominis, quãtum ad incorruptionem primi status: incorruptio autem non erat hominis secundum suam naturam: sed ex supernaturali dei dono, ut ergo donum illud incorruptionis, gratiæ dei imputaretur: non naturę: deus hominẽ extra paradisum produxit: & postea in paradisum posuit: ut cognosceret Dei beneficium: cum cognosceret se aliunde adductum. Concordat magister in textu. Cęlum uero empyreum est locus naturalis angelis: hoc est suæ naturæ congruus, habens quandam similitudinem cum angelis in subtilitate, & claritate: terra etiam, & aqua sunt loca congrua animalibus secundum naturam eorum. Non sic paradisus homini: quia homo secundum naturam fuit corruptibilis: ut puta ex elementis compositus: potuit autem esse incorruptibilis ex gratia: paradisus autem locus est incorru-

Cur in paradiso mulier sit facta. ptionis. Quòd autem mulier in paradiso facta est: non est hoc factum propter mulieris dignitatem: sed propter dignitatem uiri sui principii, ex quo facta est, qui uir iam fuerat in paradiso: sicut & filii fuissent in paradiso nati, in

Dub. 3. G quo iam parentes erant positi. ¶ Tertiò dubitatur. Videtur, quod uel paradisus, uel locus habitationis extra paradisum sit superfluus: quia si homo stetisset, superfluus fuisset locus terræ spatiosus extra paradisum. Si fuit casurus; cum extra sit productus: uidetur, quod frustra productus est paradisus. Respondetur, quod quia paradisus fuit locus congruus homini secundum naturam institutam, & integram, & terra secundum naturam lapsam: Deus, qui produxit hominem in statu naturæ integræ, præuiderat eum lapsurum. Et ita secundum duos status hominis futuros; pro utroque locum congruũ produxit, paradisum propter hominem institutum, terram propter hominem lapsurum. Voluit etiam deus hominem, quem præuiderat casurum, ponere in paradisum antę casum: ut per eius eiectionem de loco uoluptatis cognosceret sensibiliter, quanta bona spiritualia amisisset per culpam, per quam tanta corporalia puta paradisum perdiderat per eandem. Cognosceret etiam, quanta esset differentia inter eum, qui domino humiliter obedit: & eum, qui ipsum superbè contennit. Nec tamen si homo stetisset: alia pars terræ superflueret, quia bestiis seruientibus homini habitaculum præberet, & hominis habitaculum, quàm esset excellens sua inferioritate ostenderet: & sua magnitudine decoraret: sic magna platea decorat palatium, & aula decorat cameram. Est. n. palatium magis decorum, si fuerit latis plateis circundatum. Tantum de quæstione.

DISTINCTIO XVIII.

N distinctione decimaoctaua magister agit de constitutione mulieris adiutorio uiri, quantum ad principia constitutiua sicut præcedenti distinctione fecerat, quantum ad uiri essentialia. Et sumatur sententia huius distinctionis in his tribus cõclusionibus. ¶ Prima conclusio. Ad commendationem unitatis principii de costa Adę in

paradiso dormientis sine additione alicuius extrinseci, a deo formatũ est corpus mulieris. ¶ Secunda conclusio. In natura non fuit ratio seminalis, per quam de costa Adę corpus Euę fieret. Erat autem habitudo, idest potentia obedientialis, ut de ea a deo fieri posset. ¶ Tertia conclusio. Catholica Ecclesia rationales animas docet non simul nec ex traduce fieri: sed corporibus seminatis, & formatis infundendo creari, & creando infundi. Declaratio patet ex textu.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionẽ quęritur. Vtrũ in costa Adę fuerat ratio seminalis, per quã de ea productũ sit corpus mulieris. Primò declarabuntur termini. Secundò respondebitur. Tertiò

Arti. 1. dubia mouebuntur. ¶ Circa primum no

Not. 1. tandum, ꝙ ut recitat Sco. hac distinctione: quidam imaginati sunt rationem seminalem esse quendam actum in materia. Vnde in materia tria considerant scilicet materiæ essentiam, potentiam receptiuam, & actum, idest inchoationem formæ producendæ in materia. Ratio seminalis non potest esse materia: quia secundum August. x. super Gen. ad literam. Leui fuit in lumbis Abraę: & similiter Christus fuit in Abraam secundum Apostolũ. Heb. vij. sed diuersimodè. Nam Leui fuit in Abraam secundum rationem seminalem. Vnde & Apostolus ibi eum dicit fuisse in lumbis Abraę: sed Christus non fuit in Abraam secũdum rationẽ seminalẽ: sed tantum secundũ corpulentã substantiam. Vterq; tamen tam Leui quã Christus fuit secundũ materiã, uel potẽtiam materię passiuã in Abraã, ideo nec materia, nec potẽtia eius passiua est rõ seminalis. ¶ Item ꝙ potẽtia receptiua, uel passiua materię nõ sit ratio seminalis. Patet etiam Beatũ Augu. ix. super Gen. & ponitur in litera. Multa Deus produxit in materia, uel de materia, ad q̃ non fuit rõ seminalis: nihil t\u0303n fecit de materia, cuius materia nõ fuerit receptiua: ideo ratio seminalis non est potentia receptiua. Relinquitur ergo, ꝙ sit actus. Ponitur autẽ actus ille esse aliquod formæ coæuum materiæ eiusdem rationis cum forma generanda; & est principiũ intrinsecum generationis. Et licet sit imperfecta forma, & præexistens formę inducendæ: tamen nata est coagere generanti extrinseco: & per hoc est ratio seminalis. ¶ Per hunc ergo modum saluant, ꝙ generatio non est creatio, & ꝙ est naturalis transmutatio. Primum patet: quia hic forma generanda nõ est de nihilo cum aliquid eius præsupponatur & ideo non creatur. Secũdum: quia cũ pręexistẽs est aliquid formę generãdę, & principiũ eius intrinsecum: generatio non erit totaliter a principio extrinseco: sed partim ab intrinseco: & sic erit naturalis. ¶ Sed illa opinio stare nõ põt; B quia sequeretur, ꝙ aut nihil nouũ producitur: aut omnia producta creantur. Vtrumq; illatũ falsum est, & cõtra eos. Probatur tamen cõsequentia: quia quæro de illa parte formæ præcisę, quę additur in generatione pręexistenti parti, quæ est ratio seminalis, siue formæ inchoatio aut præfuit in materia: aut nõ. Si primum: non producitur de nouo: sicut ratio seminalis, & eius inchoatio: & ita erunt simul producta, & quodlibet erit in quolibet contra philoso. j. physicorum. Si non præfuit: ergo fuit nihil: & per consequens creatur: quia de nihilo sui producitur. Nec propter saluare naturalitatem generationis oportet ponere, ꝙ sit a principio intrinseco: sed sufficit, ꝙ passum conferat uim, idest ad formam inducendam naturaliter inclinetur: siue illa mutatio fiat effectiuè a principio extrinseco, siue intrinseco. Nam supposito, ꝙ sensus, & intellectus habent se purè passiuè ad actum cognitionis: nihilominus cognitio esset naturalis; licet tunc esset omnino a principio extrinseco. Vnde dicitur, ꝙ tales inchoationes formarum ponendę non sunt: quia frustra ponerentur. Omnis

autem forma, quæ naturaliter generatur: simpliciter de nihilo sui producitur: ita φ nihil formę præfuit: nec tamen ideo creatur, ut ex supradictis distin. prima patet: quia creatio non solū excludit omne, quod est aliquid formę producendę: sed etiam materiam in suo genere causandi: nā quod creatur non educitur de pōtentia materię. ut supra habitum est. ¶ Est ergo secundò notandū, φ differunt semen, & ratio seminalis. Nam semen est corpus imperfectum productum a generante non propter se: sed tanquam uia ascendendi ad ulteriores formas perfectas. ¶ Vbi aduertendū, φ agentium quędam producunt effectū immediatè siue sibi similē, siue alterius rationis: ut in producente ęquiuoco: ut ignis ignē: sol ranā. Alia producunt effectū mediante propagatione: ut asinus generans asinum, non immediatè producit formam asini: sed de se producit effectum medium. s. semē mediante, quo producitur forma asini. ¶ Vnde potest distingui duplex processus in natura in his, quæ producunt sibi simile mediatè, uel corrumpunt. Nam unus est ascendendo de forma imperfecta ad perfectiorem. Sunt enim in tali productione multę formę mediæ ordinatę: ut per eas tanquā per uias inducatur forma intenta: ita ut nulla earū nata sit terminare actionem agentis: sic ut in ea quiescat transmutatio: ut est processus a forma seminis ad formā sanguinis ab illa forma sanguinis ad formam aliam scilicet embrionis, uel alterius: & sic consequenter donec ueniatur ad formam uiuentem similem agenti, quæ est ultima, & perfecta. Alius processus, quo descenditur a pfectis ad imperfecta resoluendo uiuens in cadauer: cadauer in feces, donec ueniat ad elementa uel materiam primam. In primo igitur processu illud, a quo incipit natura: & in quo non sistit: sed per illud tendit ad formam perfectam agenti similem: dicitur semen. Est ergo semen non intentum a natura propter se: sed propter aliud perfectius. Sed ratio seminalis est qualitas aliqua in semine disponens inductione formę perfectioris. ¶ Vtrū autem illa uis seminalis concurrat actiuè ad generationem formæ ultimæ ac perfectę sunt opiniones. Si teneretur, φ accidens non potest producere substantiam, ut tenet Ioan. Dicendum esset, φ non: sed solum concurrit ad productionem qualitatis disponentis materiam ad formę receptionem, qua materia disposita forma substantialis uiuens immediatè a solo Deo producitur. ¶ Sed quia oppositum uidetur probabilius. nam eadem ratione, qua probatur comuni modo probandi, φ ignis producit ignem, etiam probatur, φ calor producit ignem. Ideo tenendo, φ accidens concurrit actiuè ad productionem formæ substantialis tanquam causa partialis: consequenter potest dici, φ etiam uis seminalis actiuè concurrit ad ultimam formam substantialem. Nō autem forma substantialis seminis: quia illa non est, cum inducitur forma substantialis uiuentis, nihil autem causat, quando non est. Oportet enim formā substātialem seminis corrumpi, ut introducatur forma uitalis. ¶ An autem uis seminalis sit qualitas prima, uel aliqua proprietas occulta dispositiua pro introductione formæ uiuentis, & organizatione membrorum: sicut in pipere est qualitas occulta calefactiua: relinquo studiosius inquirenti. ¶ Quantum ad secundum articulum est conclusio prima. Nec semen, nec ratio seminalis fuit in costa Adæ respectu formādi corporis Euæ. Patet conclusio per Beatum Augustinum, & magistrum in textu. Et probatur ratione: quia costa Adæ immediatè conuersa est a Deo in corpus mulieris miraculosè sine acquisitione formarum mediarum. ergo non fuit ibi semen: neque fuit aliqua qualitas in costa concurrens actiuè ad corruptionem costę, & formationem corporis mulieris: ergo nec ratio seminalis. Vtraque consequētia tenet ex quid nominis seminis, & rationis seminalis. Aīs patet: quia nihil tale mediū inter-

Nota 2. C — Arti. 2. Cōlc. 1 D

uenisse commemorat scriptura: nec ra-
tio, aut experientia probat. ergo nō est
ponendum: nihil enim ponendum est
Cōcl.2. sine ratione aut auctoritate. ¶ Secun-
da conclusio. Non solum in productio
ne uiuentis a uiuente semen ponitur:
sed in omni actione, in qua format per
formas medias ad formā principaliter
intentam ordinatē proceditur. Illa con
clusio probatur auctoritate beati Aug.
iij. de trini. c. viij. ubi dicit. Omnium
quippe rerum. quæ corporaliter uisibi-
literq; nascuntur: occulta quædam se-
mina in istis corporeis mundi huius ele
mentis latent. Possunt etiam elemen-
ta sic contemperari, ꝙ in eis causa-
tur quædā qualitas, uel forma, quæ erit
uia ad aliam perfectiorem. Et per hoc
potest beatus Augu. habere intentum
suum, quod in eodem capitulo nititur
ostendere. s. quomodo magi Pharaonis
fecerunt ranas. Nā rationes seminales
taliū sunt in elemētis contēperatis, quę
cōtēperātia nō est aliud, nisi quędā iux
ta positio elementi iuxta elementum
secundum qualitatem proportionatā.
Et quia angelus malus nouit illam qua-
litatem, & proportionem, & corpora
huiusmodi obediunt ei, quantum ad mo
tum localem: igitur potest coniunge-
re elementa actiua passiuis secūdum de
bitum contemperamentum; & applica
re illa directē corporibus cęlestibus, ha-
bentibus influere super huiusmodi con
temperantiam: & sic generare ranas.
Et sic elemēta possunt dici semina mix
Cōcl.3. torum; & qualitates eius influxæ a cæ-
E lo dici possūt rationes seminales. ¶ Ter
tia conclusio. Unum elementum nō est
semen alterius elementi ex se geniti.
Probatur: quia in actionibus, quibus
immediatē unum ex alio gignitur, non
requiritur medium aliquod: semen au-
tem est medium, & uia inter actiuū prin
cipale, & formam ultimō intentam per
fectiorem. In transmutationibus autē
elementorum, quibus unum generatur
ex alio; ut ex aqua aer, uel econuerso:
nulla generatio mediat; quia uel elemē
ti, uel mixti. Non primum manifestum
est. Non secundum: quia medium est im
perfectius forma principaliter intenta.
Nullum autem mixtū est imperfectius
elemento: quia elementa sunt imperfe
ctissima in genere substantię: ut uult cō
men. iij. c. xli. Similiter ignis producen-
do ignem, non oportet; ꝙ primō pro-
ducat rationem seminalem, quæ sibi
coagat, uel agenti uniuersali: sed imme
diatē producit ignem ex aqua, aut alio
corpore combustibili sibi approximato.
¶ Ex illo sequitur, ꝙ respectu elementi
generandi nō oportet semen ponere:
quia semen est imperfectius forma ge-
neranda: nihil autem imperfectius ele-
mento in substantijs, etiam semen agit
non agente: immo non existente eo,
quod produxit semen: sed cessante igne
ab actione sua, cessat actio caloris ge-
neratiua ignis: cessante enim calefa-
ctione aquæ, aqua reducit se ad frigidi
tatem: & suo modo de alijs elementis.
Ideo non oportet ponere uirtutem se-
minalem mediam ad productionem ele
menti. ¶ Quarta conclusio. Semen aut Cōcl.4.
ratio seminalis non est coæua materię.
Probatur: quia semen decisum a propa
gante non semper est in principio pro-
pagatiuo: quia semen generatur de su-
perfluo alimēti tertię digestionis. Neq;
est semper in elementis ratio semina-
lis: quia secundum pręmissa ratio se-
minalis inducitur, dum elementa fue-
rint contemperata a uirtute cælorum
influxiua. unde cum omnium corpora-
lium semina dicuntur esse in materia,
seu elemētis intelligendū est aptitudina
liter, non actualiter. ¶ Quantum ad ter Arti.3.
tium articulum est dubium. Utrum de Dub.1.
costa Adæ formatum sit corpus mulie- F
ris sine addito alterius materię. De isto
dubio est opinio magistri: etiam Hugo.
lib. j. de sacra. parte. vj. c. xxxvj. ꝙ cor-
pus mulieris factum est de costa Adę si-
ne additione alterius materię: ut supra
patuit in secunda cōclusione textuali.
Possibilitas probatur: quia deus de ni-
hilo produxit materiam: multo magis
potuit de modica materia facere ma-
gnam: non per additionem materiæ
aliunde

aliunde sumptę: sicut in segetibus & in productione corporis animalis ex semine, quod nutritur, fit per additionem alterius materiæ: sed per multiplicationem eiusdem materię in se ipsa. ¶ Item si deus ad perficiendū corpus mulieris aliam materiam addidisset: maius fuisset illud additum, quā costa: & sic potius debuit corpus mulieris dici factū fuisse de alia materia, quām de costa. Sed hoc est contra scripturam, quę de sola costa facit mentionem. Adducunt ad idem exemplum multiplicationis quinq; panū. 5000. hominum saturantiū, qui sine additione alicuius materię aliunde sumptę, multiplicabantur ad satietatem singulorum. ¶ Alia est opinio Grego. de arim. dist. presenti: quam dicit esse doctorum communiter, quæ tenet, ꝙ corpus mulieris formatum est de costa, addita etiam alia materia, uel de nouo creata, uel undecunq; domino placuit sumpta. ¶ Pro ista conclusione arguūt: quia nisi sic corpus mulieris fuisset nimis rarum: quia illud corpus est rarius, quod sub magna extensione modicum materiæ habet. Et sic cum costa uix sit 100. pars corporis Adæ: corpus Euæ fuisset in cētuplo rarius corpore Adæ: quod non est sentiendum, maximè de prima muliere. Quæ quia immediatè a Deo producta, habuit corpus qualitate, & quantitate perfectissimum: quia dei perfecta sunt opera. Deute. xxxij. ¶ Itē si nihil fuisset costæ additum: sed fuisset in se multiplicata, non fuisset corpus formatum maius costa: nisi per extensionem earundem partium costę. Consequens falsum: quia tunc non fuisset corpus substantialiter maius costa. Et sic non ita perfectum substātialiter, sicut corpus cęterarum mulierum. Cōsequentia probatur: quia si nihil est additum: nulla fuit ibi substantia, nisi substantia costæ: idē autem non est maius seipso substantialiter. ¶ Itē si nihil fuit costę additum: quæro utrum tota costa seu costæ materia fuit in crure: uel nō. Non secundū cū nō minus: immò multo plus habeat crus de materiali substantia, quā costa. Nec primum: quia si tota fuit in crure: nihil eius fuit in brachio, uel capite: & ita cæteræ partes fuissent de alia materia materiæ costę addita. ¶ Si dicis, ꝙ tota costæ materia fuit in crure: & tota etiā in brachio: & sic de alijs partibus costę æqualibus. Contra: tunc brachium non fuisset distinctum a crure: quia utrobiq; fuisset eadem materia secundū numerū, & eadem forma. ¶ Item cū materia costæ sit dimensiuè in corpore Euæ: sequitur, quòd idē numero fuisset circūscriptiuè in diuersis locis, quod multi reputant simpliciter imposibile. ¶ Ad dubiū respōdetur, ꝙ uterq; modus fuit Deo posibilis. Et ꝙ de costa in se multiplicata sine extraneę materię additione formaret corpus per fectū quantitate, & dēsitate Euę: & etiā cū additione materiæ uel de nouo creatę: uel aliunde, de quo uoluit elemento uel mixto assumptæ: nec rationes hinc inde argutę demonstrant. ¶ Vnde tenēdo primam opinionem magistri, respondetur ad rationes secundę opinionis. ¶ Ad primā dicitur, ꝙ procederet argumentū, quādo modica materia sine sui multiplicatione multū extēderetur, tūc induceret raritatē: sed in formatione corporis Euæ: materia costæ in seipsa multiplicata est: & per hoc corpus Euæ non caruit debita densitate. ¶ Ad secundū distinguitur de ly maius substātialiter; quia uidetur esse impropria: cū maius, & minus dicantur secundū quantitatē uel molis, uel perfectionis. Prima nō respicit substātiā: sed secunda respicit indifferenter tam substantiam, quā accidēs. Et sic conceditur, ꝙ corpus Euę non fuit maius. i. perfectius costa quantū ad materiā. quia oēs materię sunt eiusdem rationis, & perfectionis: nec perfectior est materia totius, quā materia partis. Si autē maius substantialiter ualet tantū. i. habēs tātā materiā, & cū hoc aliā: tūc conceditur, ꝙ corpus Euæ non fuit substantialiter maius costa: quia nō habuit aliā materiā, quā materiam costæ. Nec tñ sequitur, ꝙ fuerit substātialiter minus perfectū corporibus aliarū mulie

G

rum: quia paucitas uel multitudo materię nõ arguit perfectionẽ maiorem, uel minorem: cũ sit eiusdem rationis, & nõ intensibilis. ¶ Ad tertium dicitur, ꝙ tota materia costæ fuit in crure, & tota in brachio: & sic de alijs partibus costæ æqualibus: quia multiplicata est aliquo modo simili sicut anima tota replicata est sub qualibet parte corporis. ¶ Et cũ arguitur: tunc brachiũ non esset distinctum a crure. Conceditur, ꝙ substãtialiter non est distinctum: est tñ distinctũ accidentaliter, quia alia accidentia sibi inhærent in uno loco, quã in alio: est tñ una substãtia secundũ materiã, & formã: sicut etiã animæ in oculo inhęret uisio, & nõ in pede: & tñ est una anima. Et cũ infertur: tũc idẽ numero fuit secircũscriptiuẽ in diuersis locis. Hoc conceditur: nec est magis impossibile, quã idem diffinitiuẽ esse in diuersis locis. quod secundũ omnes catholicos conceditur de anima intellectiua. Et si qui oppositũ tenent, defendãt suã opinionẽ, si possunt: reputo.n. eã improbabilẽ, & falsam. Posset etiã Deus alio modo materiã in se multiplicare, qui nobis est incognitus: quia plura potest, quàm nos intelligere ualemus. ¶ Si uero placuerit secũda opinio: facile respõdetur

H ad rationes primæ opinionis. ¶ Ad primã dico, ꝙ Deus de nihilo potest producere materiã magnã, uel paruã. Sed de materia iã existente facere corpus maius sine additione alicuius, uel de nouo producti, uel præexistentis, nõ est intelligibile: & hoc sine rarefactione: nec multiplicatio eiusdẽ facit rẽ maiorẽ: sicut anima intellectiua non est maior in corpore, quã manu: nec maior in manu quã digito: licet forte sit multiplicior .i. multiplicius replicata in manu, quã digito. Materia aũt corporis Euæ fuit simpliciter maior materia costæ sine raritate maiore. ergo necesse fuit addi materiã aliã a materia costæ. ¶ Ad secundũ dicitur, ꝙ nõ sequitur: quia sic est in generatione arboris: licet plus additur de nutrimento terrestri, quã sit semen iactum in terra. Dicitur tamen in arboribus esse ex semine magis, quã ex nutrimento: quia semen principium est suæ generationis: sic etiã in productione animaliũ per propagationem, &c. frequenter semẽ est minima pars geniti ex semine. ¶ Ad exemplũ quinq; panũ dicunt, ꝙ est pro eis: nã multiplicatio panũ de qua Ioan. vj. facta fuit per additionem materiæ de nouo creatæ, uel aliunde sumptæ. Vnde dicunt Augustinũ manifestẽ hoc sensisse: quia dicit. Ille in manibus suis multiplicauit quinq; panes, qui de paucis granis creat segetes. Certũ autem est, ꝙ segetes crescunt de granis per additionẽ materiæ nutrimẽtalis. Sed si dixisset August. Sic multiplicauit panes sicut de granis segetes. manifestius haberent intentum. sed dixit: qui facit illa. Ex quo habetur, ꝙ idem est factor utriusq; : sed non habetur, ꝙ idem est modus faciendi. Secunda opinio est intelligibilior: quæ autem sit uerior: ille nouit, qui fecit. Tãtum de quæstione.

DISTINCTIO. XIX.

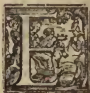

EGIT de hominis cõstitutione in esse naturali, cõsequenter agit de eius conseruatione in essentia tali. Et primò de conseruatione quantum ad indiuiduum, per nutrimenti sumptionem distinctione præsenti. Secundò quantum ad esse speciuocum per prolis generationem, distinct. xx. ¶ Colligitur autem sententia huius distinctionis in tribus conclusionibus: quarum prima est hæc. ¶ In triplici hominis statu præterito, præsenti, & futuro: triplex fuit ad mortalitatem, & immortalitatem hominis habitudo. Et declarat hanc conclusionem, nam in statu innocẽtiæ præterito potuit mori; & potuit non mori. In secundo statu præsenti naturæ lapsæ non potuit non mori. In tertio statu futuro beatitudinis consumatæ non potuit mori. ¶ Se-

cunda conclusio. Corpus hominis ante peccatum mortalitatem per naturam habuit: immortalitatem autem lignum vitę ex gratiæ dono dedit. ¶ Tertia conclusio. Posse non mori secundum quorundam sententiam infuit homini a cibo lignorū paradisi. A ligno vitæ tātūdatū fuisset oino nō posse mori.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionē queritur. Vtrū homo pro statu innocētię habuit corpus immortale. Primò declarantur questionis titulus: secundò cōclusiones: tertiò dubiorum subiūgentur solutiones. ¶ Quo ad primum, ꝙ titulus duplicē habere potest intellectū:
Arti. 1.
Not. 1. siue de rigore uerborum siue non: sed ꝙ hoc complexum in statu innocētię, potest determinare uerbum habuit, uel nomen immortale. Primo modo est sensus questionis: utrū homo habuit in statu innocētię immortalitatē. i. nō posse mori pro quocunq; statu: & certum est, ꝙ ille intellectus falsus est: quia homo in statu innocentię habuit possibilitatē moriendi post peccatum: & secundum hunc intellectum non est prosequenda quæstio. ¶ Aliter potest intelligi, ut ly in statu innocentię, determinat immortalitatem; & sic est quærere. Vtrum homo habuit immortalitatem in statu innocentiæ. i. habuit non posse mori in statu innocentię manens: hoc est, utrū homo si non peccasset: mori non potuisset in paradiso. Et ille intellectus est ad propositum. ¶ Secundò considerandum, ꝙ mors potest tripliciter contingere homini: ut dicit sanctus Bonauen.
Not. 2.
B
Mors tripliciter causatur. q v. huius dist. Aut per elementorū pugnā, & dissolutionem. i. elementorum qualitates, siue qualitates primas: aut per humidi radicalis cōsumptionē: aut per extrinsecā læsionē. Primo modo cōtingit per qualitates intrinsecas prima partium organicarū, quæ sunt adinuicē contrarię: & ita potest una superare aliam. unde contingunt febres; & alię infirmitates ad mortē disponentes. Secundò contingit ex continua consumptione humidi per calorem naturalem; quo tandem deficiente sequitur mors. Et licet per humidū cibale restauratur deperditum: nō tamen in tali puritate, qualis fuit in deperdito. Etiam uirtus conuersiua: quia est agens physicū: ideo agendo repatitur: & ita debilitatur continuè, donec non potest conuertere cibū: nec restaurare deperditum in eapuritate, quæ sufficit ad conseruandum uitā. Hinc homo deficiendo senescit: & senectā sequitur mors, quæ etiā sequitur si nullum extrinsecus lesiuū accederet. Tertio modo cōtingit mors per lesionē extrinsecā: ut per aerē, ignē, uel aquā: aut uiolentiā a dæmone, bestijs, uel homine: uel alio opprimente, uel lædente. ¶ Tertiò notādū, ꝙ hominem habuisse corpus immortale pro statu innocentię, potest adhuc dupliciter intelligi: secundū ꝙ immortale potest accipi propriè, uel impropriè. Propriè, ut contradictoriè opponitur huic, quod ē mortale: ut uidelicet negatio inclusa negat potentiā moriēdi in tali statu. Et sic ualet tātū immortale. i. non potens mori in tali statu. Impropriè ut nō opponitur contradictoriè: sed quasi subcontrariè. ut uidelicet negatio inclusa non negat potentiā, sed actū ualens tantū. Immortale. i. potens non mori pro statu isto. secundū quē modum magister concedit, ꝙ hō pro statu illo fuit mortalis, & immortalis. Hæc de primo articulo. ¶ Quo ad articulū secundū est hæc conclusio prima. Accipiēdo immortale propriè, hō nō habuit corpus immortale ꝓ statu innocentiæ. Probatur: quia homo potuit pro statu illo mori: ergo. Consequentia nota. Antecedēs probatur: quia potuit homini in paradiso accidisse alter triū modorū ad mortē impellentiū. Potuit enim prohiberi a sumptione cibi, potuit igne comburi, aqua suffocari, a bestia occidi dæmone uel homine. Habuit enim corpus optimè complexionatum, & ita tenerum: ꝙ potuit consequēter a suo contrario, calore uel fri-
Not. 3.
C
Arti. 2.
Cōcl. 1
D

gore excessiuo corrupi;& similiter alio uiolentate dissolui. Potuit & humidum per non sumptionem cibi cósumi,& sic mori & sic de alijs. Fuisset enim tūc corpus hominis eiusdem speciei, & naturæ cuius & nūc; ergo poterat ab eisdē agētibus pati a quibus nunc patitur, si applicata fuissent. Non enim habuisset dotē impassibilitatis: per quā corpora sanctorū redditur simpliciter impassibilia. ¶ Secunda cōclusio. Homo habuit corpus immortale in statu innocentiæ: secūdo modo accipiēdo immortale. Probatur: quia potuit nō mori pro statu illo: ergo. Antecedens probatur: quia habuit pro illo statu adiutoria, & remedia contra omnia mortē inducentia: & ita potuit mortē euitare. Antecedēs probatur: qa cōtra intrinsecā elementorum pugnam habuit optimū qualitatū temperamentum perfectę sanitatis qua una qualitas nō dominabatur alteri eam corrumpendo. Contra consumptionem humidi radicalis, restaurationē cibi. Cōtra debilitationē uirtutis cōuersiuę ligni uitę, quo uirtus cōuersiua confortabatur, ut debilitari nō posset, nec deficere. Et per hoc nec senescere: nō ut senescere est diu uiuere: sed ut senescere est infirmitati seniū subijci. primo modo: nō secūdo in statu innocētię senuissent. Cōtra extrinseca elementa habuit aeris tēperiē conuenientissimā, quātū ad omnes qualitates primas. Cōtra uiolentiā dæmonū, angelicā custodiā: similiter & cō tra bestias, quæ tunc nō fuere immites, sed huiusmodi obedientes: nā super illas habuit perfectum dominium. Similiter & homines in statu illo fuissent iusti, & non peccatores: quare nullus aliū læsisset. Quod si aliquis animū lędendi aliū cōcepisset, iā peccasset, & statim de paradiso expulsus fuisset: sicut de Adā factū est. Contra cętera causaliter uiolentia, opprimentia, uel lædentia habuit prudētiā copiosam omnia illa cauendi. ¶ Tertia conclusio. Si homo in paradiso non peccasset: mortuus nō fuisset. Probatur per illud apostoli Rom. v. Per unū hominem peccatū in hūc mūdū intrauit, & per peccatū mors. Itē potuit cauere omnia inducētia mortē: ut patet ex ij. cōclusione. Et si nō cauisset, iā peccasset: & ita innocētiā perdidisset. Sicut.n. habuit pręceptū de comedēdo de omni ligno paradisi: excepto ligno scientię boni, & mali: ut uult magister dist. xx. ita & habuit pręceptū naturale de cauēdis cæteris sui corruptiuis: qđ si nō fecisset peccasset: & innocētię statū excessisset. ¶ Quātū ad tertiū articulū est dubiū. Vtrū lignū uitę habuit uirtutē perpetuādi hominis uitā. Et uidetur ꝙ nō: qa quicquid est agens physicū: in agendo repatitur: & per cōsequēs debilitatur. Sed fructus ligni uitę nō potuit cōfortare ipsum: nisi conuerteretur in ipsum actione physica, & naturali. Nō autē potuit plus cōfortare, quā agēs cōuertens fuit forte. Sed cōuertendo fructū ligni, uitæ debilitabatur per repassionē: ita ꝙ natura conuertens prius fuit debilitata: quā nutrimentū conuerteretur; quia est actio naturalis. Et sicut in una actione conuersionis debilitatur: ita in qualibet alia: & sic tādē ita debilitatur, ꝙ nō plus cōuerteret. Adducitur etiā exēplū philosophi primo de generatione de uino, qđ a principio cōuertit in se aquā, & debilitatur. Et idē secūdo minus fortiter operatur. Vltimō deficit nō potens aliquid aquę in se cōuertere: sed potius cōuertit in aquā. ¶ Propter hāc rationē: quam fecit Sco. dist. pręsenti: dicit ipse Sco. consequenter, ꝙ fructus ligni uitę: licet habuit uirtutē prolongandi uitā, non tñ in perpetuū conseruandi. Vnde si non fuisset homo translatus: tandem fuisset in paradiso mortuus. Fuisset tñ immortalis de facto. i. non fuisset mortuus: quia quilibet fuisset translatus, antequā uirtus adeo esset debilitata in eo, ꝙ corpus esset impportionatū animæ, ut mors accederet. Nec hoc fuisset miraculosum, sed iustum, & regulariter factum. Fuissent ergo trāslati nō simul: sed successiuē: quilibet tñ meruisset tantam gloriā ad quantam fuisset præuisus: neq; enim deus pręmium distulisset completo merito; quia nullum fuisset impedi

Cócl. 2. E

Cócl. 3.

Arti. 3. Dub. 1. F

impedimentum. Nihil enim eius fuisset purgandum, quia nullum peccatū: neq; omnes meruissent usq; ad terminū ultimi generandi: quia sic semper priores plus meruissent, quā posteriores. quod patet falsum: quia beata uirgo plus meruit, quā Adā: quāuis generatione posterior Adā. Hæc sententialiter Sco. ¶ Sed ratio illa non est efficax. Unde est opinio alia, quā cōmuniter tenent alij doctores, ꝙ lignum uitæ uirtutem habuit cōseruandi uitā hominis in statu innocentiæ perpetuō. Nec ratio Sco. procedit de agente physico debilitato, quia quæro; Utrum actiuū agendo debilitatū possit reduci ad pristinū uigorē: uel non. Si sic: ergo per huiusmodi, reductionem, & cōfortationē conseruari potest: immo & augeri, ut nunquā deficiat: hęc autē confortatio maximē fieri potest ꝑ esum ligni uitę. Si nō: sequitur, ꝙ homo post infirmitatem, non posset reduci ad pristinā sanitatē: & uirtus conseruatiua cōtinuē etiam a principio uitæ debilitaretur, quod est cōtra experientiā. Nā fortior est illa uirtus in iuuentute, quā in infantia: quia potest conuertere solidū cibū, quem non sufficeret conuertere in infantia. Item sequitur, ꝙ ignis producens ignem debilitaretur per appositionē combustibilis: & tādem deficeret appositione combustibiliū: quod est cōtra philosophum, & experientiā. ¶ Ideo respōdetur dupliciter ad rationes Sco. Primo modo negādo, ꝙ uirtus non pōt cōfortari nisi per conuersionē alicuius in ipsum: quia uirtus, quę confortatur, accidēs est. Quia confortari, & debilitari non conuenit formę substātiali. quæ nō recipit magis, & minus. Cōfortatio ergo posset esse ꝑ augmētū aliquarū qualitatū; sed tales pñt augeri, & seruari ac cōfortari ꝑ qualitates extrinsecas absq; aliqua cōuersione. Unde sensibiliter experimur, ꝙ ante omnē cōuersionē aliqs confortat ad faciēdū opera uitę, q̄ prius facere nō poterat puta statim; post sumptionē cibi priusquā cōuertit in substātiā rei, alitæ. Similiter aliqua cōfortant solo odoratu: aliqua solū extrinsecus tactui applicata, quę nō cōuertūtur in cōfortatū. Nō ergo oportet omnē cōfortationē fieri per hmōi cōuersionem, & ita sēp cōuersiuā uirtutē repati; & sic semper deficere. ¶ Secundō esto, ꝙ aliqn cōfortatio fiat per cōuersionē, & primū conuertens repatiat: & fiat debilius cōuertendo: tñ resultās ex conuertente, & conuerso est fortius, & perfectius: & sic pōt carnē facere puriorē. Ideo dicitur, ꝙ pōt homo cōfortatione ligni uitę in uita perpetuō cōseruari. Nā agēs physicū sicut potest repatiēdo debilitari. ita pōt etiā augeri in uirtute sua. sicut uidemus de igne: quātō plura cōbustibilia applicātur: tātō magis augmētat uirtus eius incensiua. Hæc est responsio Ockā in. iiij. q. x. ¶ Ad excplū de uino, & aqua dicit, ꝙ ibi nō est uera cōuersio unius in aliud: sed quædā mixtio ꝑ iuxta positionē partiū; & sic est conuersio. Tamen illa nō est cū confortatione cōuertentis: sed cū eius cōtinua debilitate secus in proposito. ¶ Secūdō dubitatur cōtra cōclusionē primā. Nā uidetur, ꝙ homo manēs in innocētia non potuit mori. Nā mors pœna est grauis, quę secundū diuinā iustitiā nō præcedit culpā. ¶ Ad hoc respondetur, ꝙ secūdū innocentiā homo potuit mori, licet de facto homo mortuus non fuisset ex causis tactis. Et ad argumentū nunc adductum dicitur. Uerum ꝙ est pœna nō præcedit culpā: capiendo pęnā propriē prout pęna est punitio delicti. Sed tūc mors non fuisset pęna in statu innocētię: sed quędā naturalis transmutatio cōsequēs mixtionem ex contrarijs: sicut & mors brutorum non est pęna: sed passio consequens naturam corruptibilem. ¶ Tertiō dubitatur. Utrū lignū uitę peccatorem præseruasset a morte; & uidetur ꝙ sic: quia dicitur Gen. iij. Ne ergo forte mittat manū suam, & sumat etiā de ligno uitę: & uiuat in ęternum. Hoc dictum est de Adā post peccatū. Et idem uidetur de Enoch, & Helia cōceptis in peccato: & tñ præseruantur in paradiso usq; ad Antichristi aduētū. Et qua rōne usq; tūc: eadē ratione, & deinceps. Itē

Dub. 2. H

Dub. 3. I

lignum uitæ habuit uim restaurandi hu midum radicale,& cōseruare: & potuit extrinsecum uitæ impedimentum tolli, & caueri:ergo potuit hominem peccatorem in uita conseruare; neq; peccatum hominis mutauit naturā ligni uitę. Respondetur breuiter post sanctum Bo nauent.ꝙ uis ligni uitæ conseruatiua hominis non fuit ligni a natura speciuoca:sed ex dono dei speciali ad salutē hominis corporalem.Sicut ꝙ uestimen ta,& calciamenta tāto tēpore præbere poterant obsequium homini: ita ut nō uetera scerēt, nō fuit a natura eorū,sed speciali dono Dei.Homine igitur lapso in pc̄tū subtracta, & immutata fuit ista uis ligno uitę: ut irreuocabiliter staret Dei sentētia. Stipēdia peccati mors.ad Rom.vj.& Gen.ij.Quocūq; die comederitis &c.Per hoc ad obiecta. ¶ Ad pri mū dicitur, ꝙ in æternum, nō dicit ibi interminabilitatē:sed quādā uitæ diuturnitatē, queadmodū sæpe loquit scri ptura. Quāuis.n.post peccatū lignū ui tæ nō potuit corpus perpetuare;potuit tn̄ adiuuādo naturā ipsum lignum lon go tempore conseruare,& per hoc patet solutio sequentium. ¶ Ex prædictis patet,ꝙ alia fuit immortalitas status in nocentiæ:& alia erit status gloriæ. Nā illa non reddidit corpus spirituale: sed conseruabat corpus animale indigens cibo,& potu. Fuitq; alterabile per qualitates primas,& uiolētabile per extrin seca aduersa. Sed in hoc fuisset immor tale:quia contra omnia mortem inferre potentia intrinseca, & extrinseca, habuit sufficientia munimenta : ut dictum est. Sed immortalitas glorię reddet corpus gloriosum,& spirituale: ita ut non indigeat corporalibus alimentis.Nec alterari poterit:aut lędi a quibuscunq, extrinsecis, sed erit in plena potestate spiritus ipsum uiuificantis, animę scilicet rationalis quantum ad agere,& pati per donum glo riæ: de quo in quarto uidendum.

DISTINCTIO. XX.

OSTENSA conseruatiōe hominis quātum ad indiuiduum, per alimenti conuenientis, ac ligni uitæ sumptionem: in hac dist.xx.agit de eiusdem cōseruatione quo ad speciem per propagatiuā prolis generationē.Colligitur autem sentētia magistri in his tribus conclusionibus. ¶ Conclusio prima. In paradiso homine non peccante fuissent honorabiles nuptiæ: & thorus immaculatus sine libidinis ardore, sine pariēdi labor. ¶ Secūda cōclusio. De statu genitorū corpore paruulorū quātum ad mēbrorū, & animę potētiarū usum, & officia non est a patribus certa diffinita sententia. ¶ Tertia conclusio. Geniti in paradiso ad meliorē dignioremq; statum sine morte media simul uel successiuē fuissent translati : in quo corpora prius animalia, sine corporeis alimentis perpetuō seruiuissent delectabiliter spiritui se regenti &c.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionē quæritur. Vtrum tantummodo electi fuissent in statu innocentiæ geniti: & hi statim post generationem in gratia confirmati. Secundum duo quęsita duo erunt articuli ad ea responsiui, quibus addetur tertius dubiorum absolutiuus. ¶ Quantum ad primum notandum post Sco. in hac dist. ꝙ ad numeralem identitatem personę humanę requiritur, & sufficit numeralis identitas materiæ & formę. Primum scilicet, ꝙ requiritur, patet:quia non manet idem totū mutatis partibus,uel aliqua partium essentialium:cum totum ex suis partibus constituatur. Et si mutaris partibus integralibus non manet idem totū ucra,& propria identitate:multō magis mutat par

A

Arti. 1. Not. 1.

tibus essentialibus uariatis. Secundũ sci licet, q sufficit, patet: quia ad idẽtitatẽ substantię nõ requiritur identitas accidentiũ eius: eñ eadem substantia subijci possit pluribus accidẽtibus, & accidẽtalibus dispositionibus simul: & per eius alterationẽ successiuẽ. Idem enim homo potest esse primò calidus, post frigidus:
B prius ignorans, post sciens. ¶ Secundò supponitur, q a plurium agentium quolibet põt idẽ effectus produci: sicut idẽ ignis in eadem materia produci potest quicũq; incendens ignis applicetur. Ex quo sequitur, q eadem proles potuit generari a pluribus, seu diuersis parentibus. Idem dico tã in materia, quàm forma. De forma patet: quia eadem anima potuit infundi diuersis materijs. De materia etiam patet: quia materia prolis est materia nutrimenti sumpti a parente: quia corpus prolis materialiter producitur a semine: Semen autem est superfluũ nutrimenti tertiæ digestionis. Aliter etiã ex nutrimento parentis in sanguinem menstruum: ut uult philosophus ij. de anima. Sed idem nutrimẽtũ potuit sumi a diuersis: & ideo eadem proles potuit generari ab Adã, Abraã, & alijs non simul a pluribus: sed a quolibet plurium. Et genitus ab Abraam potuit fuisse genitus ab Aaron fratre
Coroll. eius, uel quocunq; alio. ¶ Corollariũ.
C Aliquis electus genitus a reprobo potuit generari idem numero ab alio electo. ¶ Supponendum est ex primo lib. q electio siue prædestinatio est ęterna: secundum illud apostoli ad Ephe. j. Elegit nos ante mundi constitutionem. Et ideo non mutatur propter mutationẽ status: nã prius nõ mutatur propter mutationem posterioris: saltem nõ oportet. Nunc autem prius aliquo modo est electio beatificãdi, quã præuisio status, seu præordinatio receptionis esse a tali, uel tali parente: nã ut dicit Sco. q. ij. huius dist. Omnis ordinatè uolens primò uult finem: & post uolitionem finis uult illud, quod est immediatius fini.
Volũtas Deus autem est uolẽs ordinatissimum:
dei quę. ideo primò uult seipsum, uel bonitatem suam tanquam suam. Secundò uult bonum creaturæ ultimatũ. s. beatitudinẽ. Postea uult gratiã qua ordinaẽ ad talem fruitionem: & posterius uult istam creaturam accipere a tali parente. Hũc ordinem innuit apostolus ad Rom. viij. Quos prędestinauit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iustificauit. Prius ergo electi ad beatitudinem sunt determinati, quàm ad nasci a tali parente: ergo a quocunq; nascantur parente: non uariatur determinatio ad beatitudinem, quæ est prædestinatio. ergo prædestinati sunt ijdem numero: non obstante mutatione status, aut parentum, a quibus nascuntur. ¶ His præmissis est prima conclusio ad hunc articulum. Si Adã in statu innocentię cũ posteritate permansisset: omnes modo electi ijdẽ numero geniti fuissent. Probatur cõclusio: quia omnes prędestinati fuissent geniti: oẽs modo electi sunt ab æterno prędestinati: ergo omnes fuissent geniti. Cõsequẽtia est in primo tertiæ figuræ. Minor probatur: quia nullus de nouo prædestinatur. Maior probaẽ: quia predestinatio dei infallibilis est immutabilis: ergo omnis prædestinatus consequiẽ beatitudinẽ, hãc autẽ nullus homo cõsequetur; nisi prius in esse naturali producatur: esse enim glorię præsupponit esse naturę. ¶ Secunda cõclusio. In statu innocentię reprobus nullus fuisset genitus. Probaẽ: quia in illo statu nõ fuisset peccator, ergo nec reprobus: nõ. n. cõpatitur status innocẽtiæ peccatorẽ. ¶ Tertia cõclusio. Si status innocẽtię pmãsisset: multi electorũ ex alijs parentibus editi fuissent. Probatur: quia omnes electi fuissent geniti, quorũ non nulli orti sunt ex parẽtibus reprobis, ut patet de fidelibus ex infidelitate cõuersis, parentibus suis in infidelitate permanẽtibus, ut legitur de sanctis Martino, Barbara, Christina: ergo fuissent ex alijs parẽtibus geniti. ¶ Quarta cõclusio. In statu innocẽtiæ tantũ electi fuissent geniti. Patet: quia oẽs electi fuissent geniti ex cõclusione prima, & nulli qui nõ sunt electi fuissent geniti. Consequẽtia

Cõcl. 1.
D
Cõcl. 2.
Cõcl. 3.
Cõcl. 4.

P 4

tenet per expositionem exclusiuè: & hoc est, qđ dicit beatus Grego. iiij. moral. §. xxxvj. Si parentem primum nulla peccati putredo corrūperet: nequaquā ex se filios gehennæ generaret; sed hi, qui nunc per redemptionem saluandi sunt, solum ab illo electi nascerentur.

E ¶ Quāuis autē hęc responsio sit probabilis: tñ uidetur oppositū æquè probabiliter sustineri posse. Licet. n. prædestinatio sit immutabilis: ita ꝙ impossibile est pręde stinatum præsciri: & ecōuerso in sensu composito: est tamen contingēs. Nam quęcunq; Deus pręde stinat: cōtingenter pręde stinat. sic de reprobatione: & sic qui pręde stinatus est, potest non saluari in sensu diuiso; quia potest nō pręde stinatus fuisse. Et similiter potuit Deus præscitū prædestinare. Et nō magis est ꝑdestinatio immutabilis, quā reprobatio: nihilominus reprobi poterant non reprobari: poterant enim non produci: ut dicit conclusio secunda statim posita. Aequaliter etiam certus fuit lapsus hominis Deo ab æterno: sicut prædestinatio, & præsciētia siue reprobatio. Ideo dubiū nobis est, si lapsus nō cōtigisset, qui electi fuissent, cū poterant, qui nunc electi sunt, fuisse non electi: & qui præsciti sunt potuissent fuisse electi: potuissent etiam fuisse pręde stinati, qui nūc nec electi sunt, nec rẽpbati: immo omnino nec futuri. ¶ Et si dicis signo electū (gratia excēpli) sanctū Martinū, de quo certū habemus, qa est electus: ille fuisset etiam electus, si Adā nō fuisset lapsus: quia eo, ꝙ est electus, ab ęterno est electus, cuius tñ pater eo, ꝙ in infidelitate permāsit, est reprobus: ut dicit historia Sulpitij. De isto procedit opin. Respōdetur, ꝙ sicut nūc certū est, ꝙ sāctus Martinus est electus: sic certū est, ꝙ homo lapsus est: sed nihilominus potuit sanctus Martinus nō fuisse electus: sicut homo potuit non fuisse lapsus. Sicut igitur ponitur oppositum lapsus certi tāquam possibile fuisse: sic etiā opposita omnium contingēter factorum possibilia fuerunt. Poterant enim opposita fuisse; & sic ipsa cōtingētia poterāt etiā nō fuisse. Et ideo posito, ꝙ illud nō fuerit. s. lapsus, ꝙ certū est fuisse: in dubiū ueniūt, an cętera cōtingētia, quę aliquo modo ad lapsum ordinē habēt (ut productio sancti Martini, qui productus est de massa perditionis) fuisset productus. ¶ Præterea etiā prædestinatus ab æterno, potest ab ęterno non fuisse prædestinatus: ut habetur in j. dist. iiij. Item similis ratio per omnia potest fieri de præscito, de quo tamen concedit doc. ille, ꝙ nullus nunc præscitus fuisset genitus: si permansisset innocentiæ status. Manet ergo nobis dubium, si lapsus non contigisset, qui tunc electi fuissent, cum poterant, qui nunc electi sunt, fuisse non electi: & nunc reprobati, aut non futuri poterant fuisse electi. ¶ Et ad tertium notabile, quod est Sco. diceretur, ꝙ si prius, & posterius dicunt ordinem temporis, uel originis aut causalitatis: falsum est, ꝙ prius uult finem, & post ordinata in finem: quia non est nisi unus actus diuinæ uoluntatis: ut patuit in primo: sicut est tantum una uoluntas, & una essentia. Siquidem idem omnibus modis est essentia diuina uoluntas diuina, & actus diuinę uoluntatis. Nec est ibi actus, & actus: sed unus tantum æternus actus. Ideo nō est ibi ordo actuum diuinę uoluntatis, quia ordo pręsupponit distinctionem ordinatorū; neq; ordo effectuum temporalium infert actuum diuinorum ordinem: nā in effectibus est conuersus ordo ad ordinem in notabili designatum; quia in effectibus primum est esse naturæ: deinde esse gratię: ultimò esse glorię. Nec. n. aliquod horum Deus prius uult altero, sed quęcunq; uult, simul & ab ęterno uult. Licet, quæ uult, possit nō uelle: qa quæcūq; uult a dextra cōtingēter uult. Verū, ꝙ Deus ordinatissimè uult, quæcūq; uult: qa uolūtas sua est prima regula rectitudinis, & iustitię: ut dicit Aug. iij. de trin. neq; innititur alij regulę directrici suę uoluntatis: eo ipso enim, ꝙ uult rectè, & iustè, & ordinatè uult. ¶ Posset ergo dici, ꝙ si homo nō fuisset

Prædestinatio immutabilis.

Not. j. F

lapsus: dubiũ nobis esset, utrũmodo electi, uel alij plures uel pauciores fuissent geniti, quolibet enim horũ fuisset Deo possibile: quod autem fecisset; quia reuelatũ non est; nõ est temerè diffinien dũ: licet posset sine temeritate cũ fidei pietate credi, quod magis uidetur consentaneum rationi. ❡ Quantum ad secundũ articulum notandum, ꝙ aliquem fuisse confirmatum in iustitia, potest dupliciter intelligi. Vno modo: quia non potest peccare eo modo, quo creaturã cõtingit nõ posse peccare: de quo pertinet ad quartũ. Et etiã sup. de cõfirmatione angelorũ actũ est. Alio modo, qs dr cõfirmatus, quia nõ peccabit. Sic quidã uiatores in utero sanctificati possunt dici cõfirmati: prẹsertim quantũ ad mortalia; quia forte etiã peccauerũt uenialiter: secundũ illud j. Io. j. Si dixerimus, quoniã peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducim9, & ueritas in nobis nõ est. ❡ Quo premisso est cõclusio prima ad hũc articulũ. Accipiẽdo confirmationẽ primo modo, in statu innocẽtiẹ electi nõ fuerunt in gratia cõfirmati. Probatur: quia talis confirmatio repugnat statui uiæ: sed status innocentiæ in paradiso, fuisset status uiæ: igitur. Consequentia nota cũ minore. Maior probatur: quia illa confirmatio includit certitudinẽ de non peccãdo, quæ est pars beatitudinis: beatitudo autẽ repugnat statui uię. ❡ Itẽ quãdiu uolũtatis capacitas nõ est plenè satiata in obiecto beatifico: ita ꝙ nõ est ei cõiũcta secundũ oẽm rationẽ boni potest deficere a rectitudine uolendo non secundũ debitã circũstãtiã: sed uolũtas uiatoris nõ est sic coniũcta obiecto beatifico; nec inea satiata: ergo potest deficere: est autẽ status innocentiæ, status uiatoris: ut dictum est. ❡ Secũda conclusio. In statu innocentiẹ electi fuissent statim post generationem in gratia secundo modo cõfirmati. Probatur: quia si Adam non peccasset, filij sui nunquam peccassent. Probatur per beatum Ansel. j. lib. Cur deus homo c. xviij loquente de primis parentibus: ubi dicit. In illa iustitia, in qua erant,

Arti. 2. G

Cõcl. 1.

Cõcl. 2. H

si uicissent, ut tentati non peccarent: ita confirmarentur cum omni propagine sua: ꝙ ultra peccare non possent. Quemadmodum quia uicti peccauerunt, sic infirmati sunt: ut quantum in ipsis est, sine peccato esse non possunt. Quis enim audeat dicere plus ualere iniustitiam ad alligãdum in seruitutem hominem in prima persuasione sibi cõsentiẽtẽ, quàm ualeret iustitia ad cõfirmãdum eum in libertate sibi ĩ ea dem prima tentatione adhẹrentem. Nam quoniam quemadmodum humana naturã tota erat in parentibus primis. tota in illis uicta est, ut peccaret. Ita in illis tota uicisset, si non peccasset. Et beatus Grego. iiij. moral. Non genuissent reprobos in statu innocentiæ: ut sup. allegatum est: ergo nec peccatores. Peccatores namq; reprobi sunt: et si non semper secundum prædestinationẽ tamẽ secundũ prẹsentẽ iustitiam. Verũtamẽ iustitiã originalẽ Adã non trãsfudisset: qa est donũ supernaturale. Sed deus regulariter dedisset ex mera libertate iustitiam proli, sicut parenti, si non fuissent lapsi. Et addit Sco. nisi filij posuissent obicem. Non enim ait: habuissent iustitiam perfectiorem, quã pater. Sed pater non fuit ita iustus, quin amiserit iustitiam. Sicut ergo pater si uicisset primam tentationem fuisset confirmatus: ita & filij peccare quidem potuissent sicut pater. Sed si de prima tentatione habuissent uictoriam per adiutoriũ iustitiæ & doctrinam parentum: ita confirmati fuissent, ꝙ postea nunquam peccassent. Verum hoc non satis uidetur concordare dicto Ans. qui uidetur sonare, ꝙ sicut per iniustitiam primorum parentum, omnes filij nati fuissent iniusti: ita per eorum iustitiam filij nati fuissent iusti; ita ꝙ non peccassent; quia acceperunt iustitiam non tantum pro se: sed pro tota posteritate, quam si conseruasset: conseruasset pro se, & tota posteritate. Habuissent tamen filij iustitiam non ex transfusione parentum, sed ex dono dei: ut dictum est. ❡ Quantum ad tertium articulum Arti. 3.

Dub. 1. I est dubium primum. Vtrum in statu innocentię in paradiso uoluptatis productæ fuissent fœminę in æquali numero cum uiris. Ad hoc dubium respondet Scotus, q dubium nobis est: & soli Deo cognitum. Sanctus Bonauent. respondet affirmatiuè dicens: q si homo stetisset æqualiter, multiplicasset natura uiros, & mulieres. Quod declarat dupliciter: scilicet ex parte finis, & ex parte causæ efficientis. Ex parte finis: cum enim distinctio sexuum est propter multiplicationem generis humani, & completionem numeri electorū: illa etiam multitudo ad omnes spectaret, tamen secundum legem matrimonij: in qua tantum una erat unius, necesse esset, si natura stetisset tot fuisse mulieres, quot uiros: cum nulla mulier careret uiro, & nullus uir careret uxore, nec una esset plurium, nec plures unius. Assignat etiam causam ex parte principij actiui, quam rescindo. Concordat sanctus Tho. parte j. quæst. xcix. arti. ij in finem. ℣ Sed diceres, cum non sit uerisimile tot uiros nunc saluari: quot mulieres: uel econuerso. Posito itaque, q non sint electi in æquali numero sexus utriusque quodq; soli nunc electi tunc fuissent producti: sequitur, q electus nunc genitus in sexu uirili: tunc productus fuisset in sexu fœmineo, uel econuerso. Quod uidetur repugnare identitati personæ. Respondetur secundum Sco. & ueritatem, q non est inconueniens, quod infertur. Nam sicut sexus non mutat speciem: ita nec necessariò personam: quin ex materia eadē, & eadē forma, quo pducitur uir: poterat produci mulier, & econuerso. Differūt enim tātū uir, & mulier in figura corporali, & qualitate cōplexionali: quę nō requirūt distinctionē materię neq; substantialis formę. Posset q; Deus mulierem mutare in uirum; uel econuerso, non mutatis partibus essentialibus, & manente eadem persona: muta ta complexione, & accidentali forma: licet hoc naturæ sit impossibile. Inuenitur tamen uterque sexus in una persona: ut in hermophroditis: licet monstruosa. Nec est hoc magis incōueniēs, quā q electus nunc est fragilis, infirmus. & mortalis: & tamen idem numero fuisset tūc robustus, sanus, pulcher, immortalis, modo prius exposito.

an femi næ in ę quali nu mero es sent pro ductę in statu in nocen- tię.

Dub. 2. L ℣ Secundò dubitatur. Vtrum in statu innocentiæ fuisset multiplicatio hominum per commixtionem sexus. Respondetur secundum opinio. sanctorum, & doctorum q sic: sed ipsa commixtio facta fuisset sine probroso, & fęda delectatione: & partus sine dolore: non tamen cū carnis integritate. ℣ Primum patet: quia alias frustra institutus fuisset uterque sexus: qui tamen ante peccatum a domino formatus est, & mulier uiro in adiutorium data, non nisi ad prolis generationem. Nec peccatū naturalia eū mutauit, licet gratuitā abstulit. ℣ Secūdum patet: quia nulla fuisset in membris genitalibus rebellio, nec inordinatus pruritus, sed subiecta fuissent rationi, ac pleno uoluntatis dominio sicut manus, pes & cætera corporis membra. Et licet probabile est, quod infuisset delectatio: ut uult sanctus Tho. nō tamen effrenis, aut fęda: sed pura & omnimode rationi subiecta. Ea propter uir & uxor coniuncti non fuissent illecti illecebrosa carnis concupiscentia; sed tantum ex dictamine rationis rectę, & hoc non nisi causa prolis generandæ. Fuisset enim ibi matrimonium tantū in officium, non in remedium. Siquidem ibi nullus fuisset languor, aut morbus concupiscentiæ: & ita nec opus remedio medicinæ. Vsa enim fuisset uoluntas his organis ad debitum finē præuiæ rationis deliberatione, ac dictamine. non aliter quā manu, oculo, aut alio corporis organo. ℣ Tertium patet: quia cum cōceptus fuisset sine libidine, sequebatur partus sine dolore. Siquidē dolor partus pęna est libidinosi conceptus. ℣ Quartum similiter probatur: quia cum penetratio dimēsionum sit cōtra naturam, illa tunc non fuisset, nec modo. Non poterat autem corpus ingredi, seu egredi clauso utero naturali-

ter:ergo necessariò requirebatur claustri apertio. Hęc omnia satis deduci possunt ex uerbis beati Aug.xiiij.de ciui.c.xxj & sequentibus ubi latè hāc materiā ꝓsequitur. ¶ Sed mouet quoddam uerbū Beati Aug.c.xxvi.dicti li.xiiij ubi dicit. Sine ulla corruptione integritatis infunderetur maritus gremio uxoris. Ad quod respondet sanctus Bonauen.præmittens, ꝙ integritatis corruptio tria dicit scilicet claustrorum apertionem, pœnalem passionem, & fędam delectationem. Primum est naturæ: secundum est pœnę; tertium est corruptionis uitiosę, quæ tenet medium inter pœnam, & culpam. Si igitur uir cognouisset uxorem in statu innocentiæ: fuisset quędā claustrorū apertio: sed non pęnalis passione, nec fęda delectatio: quia uis generatiua non esset corrupta, nec infecta. Nō ergo fuisset in illo statu corruptio integritatis, quia non pęnalitas, nec delectationis fęditas. Concordat Tho.par.j.q.xcvij.art.ii. allegans Aug. xiiii.de ciui.dei. Verum si uerba Augustini cautè attenduntur: aliter loquitur de partu, aliter de commixtione. In partu admittit uiscerum laxationem, in commixtione ostendit non fuisse necessariam claustrorum apertionem. sicut nec modo necessaria est propter mēstrui sanguinis effluxum.

DISTINCTIO XXI.

DETERMINATO de hominis productione, ac conseruatione in esse naturæ, in hac dist.xxi. incipit agere de eius destitutione, per lapsum culpæ usque in finem libri. Et quia culpa triplex est. Nam quædam est, qua persona corrumpit naturam: quale fuit peccatum primi hominis. Alia, qua natura corrūpit personā, quale ē peccatum originale. Quædam, in qua persona corrumpit seipsam: quale est peccatum actuale. Ideo diuiditur textus iste usque ad finē libri in tres partes. In prima agit de peccato primorum parentum. In secunda de peccato originali ab illo personali peccato causato distin.xxx. Tertio de peccato actuali posterorum dist.xxxiiii. ¶ Circa primum primò determinat de culpa, per quam homo primus cecidit. Secundò de potentia, per quam stare potuit dist.xxiiii. Et quia peccatum Adę comparari potest ad diabolum tentantem: ad hominem cadentem: ad Deum permittentem, ideo primò agit de diaboli tentatione dist.præsenti. Secundò de hominis primi transgressione dist. xxii. Tertiò de permissione Dei distin. xxiii. ¶ Colligitur autem sententia huius distin.in tribus conclusionibus.

¶ Prima conclusio. Diabolus salutem, quam perdiderat, homini inuidens, ipsum non ui: sed fraude ad peccatum tentauit per serpentem cæteris animantibus callidiorem: gulam, inanem gloriā, & auaritiam persuadens uicit, & prostrauit. ¶ Secunda conclusio. Existente duplici tētatione, exteriore, & interiore: soli exteriori, quę leuior est, homo cedens peccato cecidit grauiore. ¶ Tertia conclusio. Transgressione mandati ad mulierem per uirum deriuari alterius impulsu totus homo labitur; propterea decenter per gratiam alterius ad ueniam reparatur. Has latius magister in textu deducit.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionē quęritur. Vtrum omne peccatum hominis oriatur ex tentatione dęmonis. ¶ Præmissis notabilibus ponentur conclusiones, deinde mouebuntur quædam dubitationes. ¶ Quoad primū notandū. Tentare ut dicūt doct. nihil aliud est, quàm probare aliquid: uel experimentum sumere de aliquo, ut aliquid sciatur. Addunt aliqui prius incognitum; unde attribuitur deo homini & diabolus. Nam glos. Cassiod. super illud psalmus. Proba me domine, & tenta me. dicit.

A
Arti. 3.
Not. 1.

Varii si nes ten tatio- nis.

Quid tenta- tio & uarie su mitur.

Tentat deus, ut erudiat, homo ut sciat: diabolus, ut seducat. ¶ Attribuitur & mundo, & carni. unde Iaco. j. Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. Vnde sub hac generalitate potest sic describi. Tentare est experimentalem notitiam alicuius in se uel in alio causare principaliter, uel occasionaliter. Dicitur experimentalem notitiam: quia secundum Alexand. par. ij quęst. cxvij. & sanctum Tho. Tentare est experiri. Vnde notitia, quæ per rationes, acquiritur: non acquiritur tentatione. Dicitur alicuius scilicet, & non taliter noti. Vnde sciens aliquid per rationes uel fidem, nihilominus tentando potest illud scire notitia causata per experientiam. Dicitur in se, propter hominem, & dęmonem tentantem. Dicitur uel in alio: quia deus tentando non causat notitiã in se: quia notitia dei nõ causatur cum sit ęterna. Causat autem in illo, quem tentat: uel in aliis quos scire facit de tẽtato, quod nesciebant. Sic intelligitur omnis scriptura, qua Deus dicitur tentare, & sciat uel nunc quasi de nouo aliquid scire possit, qui scit omnia antequam fiant: sicut illud. Tentauit dominus Abraam. Gen. xxij. & sequitur ibi. Nunc cognoui, ꝙ timeas dominum, idest cognoscere te feci. Dicitᷣ principaliter propter Deum hominem uel diabolum; qui ex intẽtione cognoscendi aliquid, de aliquo tentant. Dicitur uel occasionaliter, propter carnẽ, quę tentare dicitur, inquantum cognosci potest per carnis concupiscentiam pulsantem, uel mundum aduersis repellentem, uel prosperis allicientem, qualis sit homo. An uirtute cõstãs: an nobilis: & his diabolus frequenter utitur

B ad tentandum. ¶ Ex hoc patet, ꝙ licet immediatus finis tentationis, est scientia experimentalis in se uel in alio: ille tamen finis quandoque immo frequenter ordinatᷣ in aliũ finẽ, bonũ uel malũ. Vnde secundum sanctum Bonauent. quandoque tentans tentando intendit probare, aut approbare, siue probatum ostendere. Hoc modo tentat Deus, ut tentatum scire faciat: & experimentaliter cognoscere seipsum: sicut Deute. xiij. Tentat uos dominus deus uester: ut palam fiat utrum diligatis eũ, an nõ in toto corde, & in tota anima uestra. Et Sap. iij. Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se: tãquam aurum in fornace probauit eos. ¶ Aut secundò tentans intendit reprobum facere: sic tentat diabolus, ut peccatum inducat: secũ dum illud Act. v. Cur tentauit cor tuum Sathanas mentiri te spiritui sancto: & fraudare de prætio agri. ¶ Aut tertiò: quia intendit solum experimentum sumere eius, quem tentat: ut sciat, quid sit in eo. Sic homo tentat hominem se uel alium, sicut. j. Reg. xvij. de Dauid dicitur; Cępit tentare, si armatus posset incedere Et. iij. Reg. x. Venit regina Saba tẽtare Salomonem in ęnigmatibus. Sic magister tentat discipulum. Sic nõnulli tentant dominum, qui quasi incerti experiri uolunt Dei uirtutem, contra quos dicitur. Non tẽtabis dominũ Deũ tuum. Deut. vj. ¶ Aut quartò: si pulsans non intendat: tamen ad eius pulsationem sequitur approbatio, uel reprobatio hominis. Sic caro tẽtat: quia ad eius titillationẽ probatur homo, si resistit, uel reprobatur, si consentit: ut supra. Iaco. j. Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua &c. Sic de mundo dicitur Hæbre. xj. Lapidati sunt, tentati sunt, secti sunt &c. Hæc enim sancti a tyrannis huius sęculi, passi sunt, & Sap. xiiii. Creaturę Dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum: & in muscipulam pedibus insipientium. Sic autem capitur tentare indifferenter in bono, & malo. Aliquando accipitur tantum in malo; sic dicitur Iaco. j. Nemo cum tentatur dicat, quoniam a deo tẽtatur. Hoc de tentatione ad malum intelligitur. unde sequitur. Deus enim intẽtator malorũ est, ipse autem neminẽ tentat. Illo modo diffinit tentationem Cassiod. Tentatio est assimilatio boni ad fallendum. Et Hugo de sancto Victore. Tentare est callide experiri, & quasi quibusdam blandis conatibus ante uio-

lentam pulsationem probare. Accipiendo autem tentare sic in malo: tentare est officium proprium diaboli: sicut dicit glos. interlinea. j. Thessal. iij. super illud. Ne forte tentauerit uos is, qui tentat. glos. i. dest solus diabolus, cuius officium est tētare. Nam etsi homo aliquando sic tentat: hoc agit inquantum est minister diaboli. ¶ Secundò notandum, q licet tentatio multipliciter diuidi posset secundum diuersa causarum genera, prout latè prosequitur Alexander de Hales parte. ij. quęst. cxvij. membro. vj. Tamen secundum magistrum in textu ponitur duplex tentatio: exterior, & interior. Exterior, quando nobis extrinsecus malum uisibiliter suggeritur uerbo, uel signo aliquo: ut tentatus ad consensum peccati declinet. Interior, est quando inuisibiliter nobis malum intrinsecus suggeritur. Hæc autem diuisio non est tentationis in genere: sed tentationis ad peccatum. quia de illa loquitur magister: non de ista, quæ est ad probationem. Et ideo addit in primo membro: ut tētatus ad consensum peccati declinet. Quod etiam in secundo membro addendum est. alioquin membra diuidentia excederent diuisum, ut hic accipitur. Potest enim & tentatio ad probationem esse exterior, & interior. Quod etiam in primo membro dicit uisibiliter, capitur generaliter pro sensibiliter. Nam secūdum Beatū. Aug. super Gen. ad literam. Videre communiter se habet ad omnem sensum. sicut Exod. xx. dicitur. Cunctus populus uidebat uoces. Vnde per omnem sensum contingit esse exteriorem tentationem maximè tamen per uisum mediante signo: & per auditum mediante uerbo.

Not. 2. C

Duplex tētatio interior et exterior.

¶ Est ergo tentatio exterior ostensio alicuius obiecti sensibilis a uirtute exteriori: ut apprehendens ad peccatum alliciatur. Hanc tentationem semper dicit esse a diabolo. quod uerum est mediatè, uel immediatè. Frequenter enim tentat per malos homines, & creaturas mundanas, quibus utitur tāquam instrumentis: ut supra dictum est. ¶ Tentatio interior est motio hominis ad peccati consensum orta ab aliqua uirtute interiori sine sensibili obiecto exteriori, ut cum oritur ex imaginatione, intellectu aut motiua uirtute, illa ut dicit magister quandoq; fit ab hoste, aliquando a carne. Quandoq; enim imaginatiua nostra ab hoste mouetur mouēdo species, uel habitus in sensu reseruatas. & per illas cognitiuam, & affectiuam ad peccati consensum: de quo dictum est supra. quę. ij. dist. ix. Quandoque est a carnis infectione spiritui rebellante, & quosdam bestiales motus in sensualitate excitante. Hanc interiorem tētationem, quæ fit in carne, dicit magister nō esse sine peccato: quia titillatio, quam caro mouet, motus est bestialis, & illicitus: ideo non sine peccato ueniali. Sed de isto uidēdum erit inferius, dum fiet sermo de primis motibus. Tentatio autem, quæ fit ab hoste, non habet peccatum necessariò annexum, nisi ei consentiatur: sed est materia exercendę uirtutis. Et quoniam tentatio a carne interius oppugnans de nostro contra nos roboratur: ideo difficilius uincitur. Verum hoc intelligendum est secundum sanctum Bonauen. respectu eiusdem peccati scilicet carnalis: Tentatio enim carnalis difficilius uincitur propter coniunctionem carnis ad spiritum, propter quam magis incuruat animam carni naturaliter inclinatā: secūdum illud Eph. v. Nemo unquam carnē suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam. Huic igitur carnali peccato difficilius resistitur propter carnis continuam molestiā, cui cōtinuè adhęret: quā propter hostis instigationē. Si uero fiat cōparatio respectu diuersorū pctōrū: utpote tentatio carnis intelligitur respectu pctōrū carnalium, & tentatio hostis respectu spiritualiū, sic se habent ut excedentia, & excessa. Quidam enim homines sunt magis proni ad peccata carnalia, puta ad incontinentiā, q̄ ad superbiam, & his difficilius est resistere tentationi carnis, quàm hostis. Quidam econuerso proniores sunt ad peccata spiritualia, quàm ad carna-

Titillatio carnis non sine ueniali peccato

sta: ut qui magis desiderāt honores, quā uoluptates. His difficilius est uincere peccata spiritualia, quàm carnalia. Si quis autem sit indifferens ad utrumq;, & æqualiter pronus quantum est de se ad utrunq;, illi quodammodo difficilius est uincere carnalia: & quodammodo spiritualia. Carnalia propter magis intrinsecam & continuam adherentiam. Spiritualia propter maiorem boni promissi apparentiam, & latentiorem instigantis fallaciam, qui multa uitia sub specie uirtutis palliat. Transfigurat. n. se in angelum lucis ij. Corum. xj. Et licet hostis sit fortior secundū illud Iob. xlj. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei. Sit etiam callidior, & occultior: secundum illud Apostoli. Nō est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cęlestibus. Ephe. vj. Tamen non permittitur tentare secundum totam suam potentiam, & astutiā: sed reprimitur potestate diuina, & etiā angelica. Et ita diuersis respectibus habent se ut excedentia, & excessa. ¶ Ter-
Not. 2. D tiò notandū, q. aliquid dicitur esse causa alicuius directè, propriè, & immediatè, quod scilicet immediatè attingit effectum. sic sol, est causa caloris. Alio modo indirectè, occasionaliter, & mediatè, quòd scilicet est causa. uel quia causat aliquam dispositionem ad effectum aliquem, ut secans ligna potest dici causa combustionis. De causa mediata, & immediata habes supra distinc. j. quęst.
Arti. 2. ij. Hæc de articulo primo. ¶ Quantum
Cōcl. 1 E ad secundum articulum, est conclusio prima. Non qu ilibet hominis peccata sunt a Dæmone tanquam a causa directa, & immediata. Patet quia non omnia peccata committuntur diabolo immediatè instigante. Multa enim fiunt a

Non omnia peccata a Dæmone.

libero arbitrio, & carnis corruptione. Vnde dicitur in Ecclesiasticis dogmatibus. Non omnes cogitationes nostræ malę a diabolo excitantur, sed aliquoties ex arbitrij nostri motu emergūt, & Orige. dicit. Etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & uenereorum, circa quæ multa inordinatio contingit: nisi per rationē talis appetitus refrenetur. Refrenare autem & ordinare huiusmodi appetitum subiacet libero arbitrio. Ergo ex sola arbitrij negligentia in refrenando sine speciali, & immediata instigatione diaboli contingere potest peccatum. Item tentatio carnis distinguitur a tentatione diaboli, secundum magistrum in præsenti distin. ergo possunt separari, & ita peccare aliquis sola tentatione carnis.
¶ Secunda conclusio. Omne peccatum hominis mediatè, uel immediatè oritur Cōcl. 2 F
ex tentatione dęmonis. Probatur: quia dęmon est causa mediata omnis peccati: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato in toto genere humano consecuta est quædam pronitas ad omnia peccata. ¶ Item omne peccatum oritur ex tentatione aliqua. Nemo enim ad malum aspiciens operatur secundum Diony. Nemo. n. operatur aliquid propter finem ab eo intentum, ut malum: sed ad minus sub ratione boni honesti, aut delectabilis, aut utilis: sed omnis tentatio est a dæmone, uel a carne. Tentatio autē a carne etiam est a dæmone tanquam a mouente primo, uel mediato: quia omnis tētatio carnis est ex eius corruptione, quæ ortum habet ex prima hominis tentatione. Et ita intelligenda est auctoritas Hiero. super illo Psalmus. Declina a malo, & fac bonum. Mala omnia ab instinctu diaboli procedunt: sicut bona ab instinctu dei. Verum ibi ly sicut, non dicit omnimodam similitudinem; quia mala omnia procedunt ex instinctu diaboli mediatè, uel immediatè. Bona autē omnia procedunt a deo immediatè. Est enim deus causa immediata omnium effectuum positiuorum: ut dictum est. q. ij. distinct. j. ¶ Item illud Diony. c. iiij de diui. no. Multitudo dęmonum est causa omnium malorum sibi, & alijs. Et illud Damasce. Omnis malitia, & omnis immunditia a diabolo excogitatæ sunt.

Arti. 3. Dub. 1. G ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primò. Vtrum tentatio, qua diabolus tentat hominem, oriatur ab inuidia uel superbia diaboli. Responsio secūdū sanctum Bona. Hæc duo peccata superbia & inuidia, sunt pené inseparabilia: & unū comitatur ad alterum. Superbus enim amat excellentiam: & ita nullum uult parem: & per hoc appetit excellentiam singulariter possidere: & ideo statim actu uel habitu inuidet: cum nolit bonos consimili bono: quod appetit: alterum communicare. Mens ergo diaboli his duobus uitijs possessa est. nam ex his uitiis ut dicit Augustin. quæ prius fuit Lucifer diabolus factus est, uidens statum hominis, in quo potuit cadere, & ascendere: & cadendo sub diabolica potestate redigi, ascendendo ad supernam ciuitatem: unde ipse cecidit peruenire ex superbia motus est simul, & inuidia ad ipsum tentandum. Ex superbia: ut ipsum sibi subiiceret. Ex inuidia: ut ipsum a superna fęlicitate impediret. Fuit ergo superbia tanquam mouens primum, inuidia uero tanquā mouens proximum, & immediatum. Esto tamen, quód non posset dominium super ipsum acquirere, studuisset nihilominus ipsum a paradisi gaudijs impedire: & ideo scriptura dicit diabolum ex inuidia hominem tentasse. Sap. ij. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Et magister. Videns diabolus hominem per obedientię humilitatē posse ascendere: unde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei. Et qui prius per superbiam diabolus fuerat, idest deorsum lapsus, zelo inuidię factus est Sathan. i. aduersarius. Patet ergo ad dubium responsio: ꝙ tentatio diaboli ex utroque uitio orta est. Fuit tamen superbia radix prima, inuidia radix proxima. Multa alia dubia hic moueri possent de tentatione, quorum aliqua post in aliis distinctionibus tangentur. Aliqua, & plura ad hanc materiam facientia tacta sunt in expositione canonis missę. lec. lxxviij.

Cur tētat Diabolus.

DISTINCTIO XXII.

DICTVM est de peccato hominis quantū ad diabolum tentantem. In hac distinct. xxij. agit de eodem quantum ad hominē transgredientem. Agit enim de peccato primi hominis quantum ad eius originē ex parte hominis peccantis, grauitatem, & peccātiū ignorantiam. Colligitur autem sententia textus in his tribus conclusionibus. ¶ Prima conclusio. Non ex simili superbia, qua prodijt peccatum, Euę ortum duxit transgressio Adę. ¶ Secunda conclusio. Mulier quamuis plus uiro peccauit: neutrum tamen ignorantia, quę dissimiliter in utroque fuit: ullatenus excusauit. ¶ Tertia conclusio. Ex diaboli persuasione, & bono hominis liberi arbitrij uoluntas mala prodiit, qua primus parens iustitiam deseruit, & iniquitatem inchoauit.

QVAESTIO I.

CIRCA hanc distinctionē quęritur. Vtrum peccatum per protoplastum Adam cōmissum non tantum petō Euæ, sed omnium sit grauissimum. Præmissis notabilibus, pro articulo primo: subiungentur cōclusiones cum dubijs, pro secundo & tertio articulis. ¶ Quantum ad primum præsuppositis his, quæ dicta sunt distin. vj. q. unica. circa princi. de actibus uoluntatis, & eorum ordine, & differentiis. Notandum, ꝙ secundum Ansel. & magistrum, primum peccatum Adę nō fuit immoderatus amor sui, sed immoderatus amor suæ uxoris, quam noluit contristari, quam credidit sine suo consortio tabescere, & a se alienatam penitus interire. Vnde amor Adæ ad uxorem suam, non fuit amor concupiscentiæ, uel libidinis: quia ille nondū fuerat ante peccati consummationē, sed amor cuiusdam amicitiæ, A Arti. 1. Noc. 1.

Ex isto autem amore immoderato sequebatur uoluntas complendi illud, quod non fuit licitum: & sic uiolauit, quod prohibitum fuerat de esu pomi. ¶ Hoc autem preceptum non fuit de illicito ex natura rei: sicut sunt præcepta prohibitiua decalogi: illa enim sunt lege naturę largè, etiam si nulla prohibitio sup hoc fuisset data. Esus enim illius ligni in se nõ fuit de genere malus: sed solum malus, quia prohibitus ad experiendum obedientiam eorūdem. ¶ Secundò notandum circa peccatum Euę,

Not. 2. B

q̧ secundum sanctum Bona. & textus innuit, & expressè dicit apostolus. Principale peccatum, ꝓpter quod lapsus est homo, fuit inobedientia, per hanc mors in homines posteriores deriuatur, sicut enim per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam iusti cõstituti sunt multi: Roman. v. Vnde ad inobedientiam Euam diabolus inducere intendebat, quod patet per principium suæ interrogationis. Cur precepit uobis deus, inquit &c. Sed quoniam nemo operatur ad malum aspiciens, nec appetit malum nisi sub specie boni: ideo clarè deprehendens diabolus, q̧ non posset mulierem in peccatum pręcipitare, nisi proponeret aliquod appetibile, illam tentando proposuit fallaciter, ad quę omnis homo secundum ueritatem tendit naturaliter. Naturaliter enim omnis homo beatitudinē appetit, quod est bonum gloriosum, copiosum & deliciosum: ideo omnis homo naturaliter appetit excellentiam, sufficientiā, & lętitiam: & in eorum appetitu ordinato consistit iustitia. In inordinato uero cõsistit culpa. Hinc ad hæc tria Ioā. reducit omnem inordinatam mundi concupiscentiā di. Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est: aut concupiscentia oculorum: & superbia uitę. j. Ioā. ij. Superbia non est aliud, quā inordinatus appetitus proprię excellentiæ; ut habitum est supra di. vj. Auaritia non est aliud, quàm inordinatus appetitus ꝓpriæ sufficientiæ. Gula autē non est aliud, quàm immoderatus appetitu cibi reficientis suauiter. Considerans ergo diabolus hanc esse uiam præcipitandi mulierem in culpā, primò pręmittit dignitatis excellentiam. Eritis, inquit, sicut dij. Subiunxit cognitionis abundantiam, scientes bonum, & malum. Postremò prætendit suauitatis experientiam: cum ostendit lignum pulchrum uisu, & ad uescēdum suaue. Quoniam ergo mulier diabolicæ promissioni credidit, eius etiam suggestioni consensit: ideo primò in appetendo esse sicut deus, fuit superbia. In appetendo scire bonum, & malum, quod non oportebat: & scire plusquam oportebat, fuit auaritia: licet non fuerit auaritia propriè dicta: secundum q̧ dicitur esse appetitus pecunię, fuit tamen auaritia secundū, q̧ dicitur appetitus immoderatus sufficientiæ. Postremò in experiendo suauitatem ligni ueciti fuit gula: & in hoc culpæ transgresionis, & inobedientię fuit inuoluta. Et sic patet, quòd peccatū mulieris inchoatū fuit in superbia, progressum habuit in auaritia: consummationem uero in gula in actu comedendi contra preceptum: & ita terminatum in inobedientia. Patet etiam, q̧ inordinata fuit quantum ad triplicē potentiam. s. quantum ad irascibilem: dū appetijt alta, quantum ad rationalem; dum appetijt scire occulta; quantum ad concupiscibilem, dum uoluit gustare suauia. Vnde ex illo peccato pullularunt radices omnium peccatorum. ¶ Ex his patet, quomodo differenter peccauit Eua, & Adam. Adam quidem ut dictum est: principiatiuè ex immoderato amore amicitię mulieris. Mulier uero ex fastu superbię, quo appetijt fieri sicut deus. Licet quidā dicere uoluerit, ut tangit magister, q̧ Adā id ipsum quod mulier appetijt, concupiuit: sed non credidit, & propter hoc factus est superbus, non tamen dicitur seductus. Appetere enim potest aliquis ad quod se posse peruenire non credit; quia non quod possit: sed quod uelit attendit ambitionis flagitium. ¶ Sed quia hæc opinio

Peccatū Euæ ĩ tribus.

E

opinio non cõsonat uerbis Aug. qui expresse uidetur sentire oppositum: ut patet in litera. Nec uerisimile est, ꝙ uir tãtæ rectitudinis quãtæ fuit Adam ante peccatum appeteret aliquid, ad quod se crederet non posse peruenire. Ideo opinio cõtraria probabilior uidetur: ꝙ uir in appetibili, & principali motiuo nõ fuit conformis mulieri transgredië do: licet esset ei cõformis in transgressione mandati diuini. Vterq; quidẽ inobediens fuit: sed aliter uir, quàm mulier ad inobedientiæ culpam pro lapsus est. Nõ enim uir pomũ comedit propter appetitũ excellẽtiæ in assimilatione sui ad deũ: nec propter appetitũ sufficiẽtiæ in multorum curiosa cognitione. nec propter appetitũ suauitatis in cibi degustatione: sicut fecit mulier, quæ hæc a serpente promissa heri credidit, & appetit, propter quod se deceptã asserit. Serpẽs, inquit, decepit me. Et apostolus. j. Timo. ij. Vir nõ est seductus; sed mulier. In hoc autẽ Adã nõ est seductus; quia nõ credidit uerũ esse, quod per serpentem diabolus dixit. Eritis sicut dii: sicut mulier credidit. Nec excusando se ad Deum dixit. Mulier decepit me: sed mulier, quam dedisti mihi sociam: dedit mihi, & comedi. Fuit tamen in uiro quędam superbia, quædam auaritia, & quędã lasciuia, per quas perductus est ad inobedientiã.

Qũo Adam peccauit in superbia, auaritia & lasciuia. Quodammodo enim superbiuit: dum se nimis magni pręcii apud deum æstimauit, & tanti ꝙ propter comestionem illius cibi non incurreret grauitatẽ alicuius supplicij: sed facile consequeretur ueniam de offensa. Fuit etiam quædam auaritia, dum curiose scire uoluit, quid sibi eueniret, dum cibum uetitum gustaret; quia uidit mulierem gustasse, & mortuã nõ esse. Fuit etiam quædam lasciuia; non carnalis delectationis: sed cuiusdam amicabilis affectionis, qua frequenter offenditur Deus; ne contristetur proximus, ut dicit magister. Vnde & dominus ipsum arguit: quia audisti uocem uxoris, & comedisti de ligno, ex quo pcepi tibi, ne comederes: & per hęc perductus est Adã ad inobediẽtiã, & diuini mãdati transgressionem. Hęc autę eliciunt ex uerbis beati Aug. super Gen. ad literã: quę adducit magister in litera. Quoad primũ dicit. Non est putandũ, ꝙ homo dei iceret, nisi pręcessisset in eo quędam elatio cõprimenda. Præcessisset non tentationẽ, sed mandati transgressionẽ per pomi comestionẽ: exponit magister. Quoad secundum dicit Aug. Voluit Adã lignum uetitũ experiri; cũ non uideret mulierẽ mortuã esse a illa percepta. Quoad tertiũ ait. Noluit eã cõtristari, quã credebat sine solatio tabescere, & a se alienatã interire. Patet ergo, ꝙ Adã non appetijt esse sicut Deus, sicut mulier. Quod si alicubi dicitur: intelligendũ est uel quia diuinum contempsit imperium, & suam uoluntatẽ diuinæ prætulit iussioni: & hoc est Deo æquiparari uelle: sicut de quolibet mortaliter peccante dicit Ansel. & Bernard. Vel quia peccatũ mulieris, quã regendã accepit; sibi imputatur pro eo, ꝙ eã non cõpescuit; uel quia quod mulieris est: pro quãto de ipso sumpta est, & quasi pars eius est, ipsi attribuitur.

¶ Tertiò notandum, ꝙ quantũ nunc sufficit: quia postea in materia peccatorũ actualium pertinentius dicetur: grauitas peccati ex multis attenditur. Quandoq; ex intrinseca ratione peccati, qa opponitur magno bono formaliter, qđ & priuat: sic & odiũ Dei maximum malũ est: quia formaliter opponitur charitati Dei, quæ est maximũ bonũ. Attenditur quandoq; ex arduitate, uel pluralitate pcepti, uel pceptorũ illud peccatũ phibẽtiũ: sic grauiores sunt trãsgressiones pceptorũ primæ tabulæ, quã secũdę, & grauius est sacrilegiũ, quã simplex furtũ: & grauius patricidiũ, quã homicidiũ simplex. Attenditur etiã ex maiori peccandi libidine, ad quã sequitur maior contemptus. Item ex grauioris dãni sequela. Item ex multiplici circũstantia actuali: ut personę dignitate, resistẽdi fortitudine, maiori ingratitudine: & sic de alijs multis. Et secundũ hæc peccata habent se, ut excedẽtia, & excessa in grauitate: simpliciter tñ grauius est

Not. 3. D

Vnde grauatẽ peccatũ

ex genere siue obiecto, quod .f. formaliter repugnat maiori bono: & ita erit circa obiectum magis bonum: similiter ubi plures rationes grauitatis, & malitię concurrunt. ¶ Quantum ad secundum articulum est conclusio prima. Peccatum Adę non fuit grauissimum peccatum simpliciter. Probatur: quia non fuit grauissimum ex intrinseca ratione peccati, quia non fuit in Deum, tanquam in obiectum. Nec formaliter opponebatur charitati Dei, quamuis illa priuabat demeritorie, sicut quodlibet mortale. Nec fuit contra preceptum maxime arduum: quia non prohibens rem ex natura illicitam, immo hoc respectu fuit minus graue, quam quodcunque peccatum contra preceptum qualecunque decalogi: ut dicit Sco. Nec processit ex maxima libidine, ut patet ex notabilibus. His aut rationibus attenditur simpliciter grauitas peccati. ¶ Secunda conclusio. Ex quibusdam accidentalibus circunstantijs peccatum Adæ fuit grauissimum comparando ad peccata omnium hominum. Patet: quia ex sequela, quę maximum damnum extensiue, non intensiue intulit. quia totum genus humanum infecit: & originali iustitia spoliauit. Similiter ex qualitate personę: quia Adam fuit persona dignissima, ad resistendum fortissima propter originalis iustitiæ adiutorium; & per hoc ex maiori ingratitudine processit. ¶ Tertia conclusio. Peccatum Euę simpliciter grauius fuit peccato Adæ. Patet sicut prior conclusio; quia processit ex maiori superbia uolentis assimilari Deo, & credentis hoc fieri posse: & per hoc ex maiori libidine, & contemptu Dei: ut patet ex dictis. Hæc autem sunt, quæ faciunt peccatum simpliciter grauius, cuius etiam signum: quia grauiori pœna mulier, quam uir punita est. ¶ Quarta conclusio. Ex circunstantia accidentali, dignitatis personæ, resistendi fortitudine, prudentia & uigore, damni & sequelæ, grauius fuit peccatum Adæ, quam Euæ; nam persona Adę dignior fuit maiori prudentia, & fortitudine prædita, cuius transgressio in totam posteritatem redundauit: non sic peccatum Euæ, nisi inquantum fuit occasio peccati. Si enim Adam non peccasset, propter peccatum Euę genus humanum non perijsset: non enim Eua: sed Adam principium totius generis humani. ¶ Quantum ad tertium dubium. Utrum primum peccatum Adę potuit esse ueniale. Hic tam sanctus Bonau. quam Sco. recitant duas opiniones. ¶ Una, quæ tenet partem negatiuam, cuius motiuum est; quia primum peccatum necessario corrumpit summam rectitudinem: sed ueniale non corrumpit eam: quia ei non contrariatur: ergo primum non potuit esse ueniale. Maior patet: quia summa rectitudo excludit omne peccatum. ¶ Item quamdiu uires superiores fuerunt ordinatæ ad Deum: non potuit esse obliquitas in inferioribus. Primum ergo peccatum fuit deordinatio in uiribus superioribus; sed omnis talis est mortalis. ¶ Item peccatum est ueniale propter pronitatem hominis ad illud; sed in statu innocentiæ nulla fuit pronitas ad peccatum: quia nulla deordinatio uirium: ergo ibi non potuit esse peccatum ueniale. ¶ Item peccatum aufert innocentiam, & per consequens immortalitatem, quod aufert immortalitatem, infert mortem: sed omne peccatum inferens mortem est mortale: ergo peccatum auferens innocentiam non poterat esse nisi mortale. ¶ Item homo in innocentia constitutus, cum nullum habuit impellens contra regulam rectitudinis, illam relinquere non poterat: nisi contemnendo diuinam iustitiam, fędando suam innocentiam, & corrumpendo suam naturam: hoc autem non operatur ueniale; sed mortale. ¶ Hæ sunt rationes Bonauen. propter quas huic opinioni tanquam probabiliori assentit. ¶ Alia est opinio tenens partem affirmatiuam, quod primum peccatum potuit esse ueniale. Mouetur illa opinio: quia perfectior est gratia originali iustitia: & peccatum ueniale stat cum gratia: ergo stare potest cum originali iustitia. ¶ Item cum otiosum uerbum sit ueniale ex genere: non fit mortale nisi cadat super ipsum præceptum: aut nisi fiat ex contemptu speciali.

Arti. 2. Cócl. 1. E

Cócl. 2. Peccatum Adæ grauissimum cur.

Cócl. 3.

Mulier grauius punitur qa grauius peccauit.

Cócl. 4.

Arti. 3. Dub. 1. F

An peccatum Adæ mortale fuerit.

In statu innocentiæ nullum fuit datum præceptum de uitando uerbū otiosum: quia non habuit homo in illo statu nisi triplex præceptum.s.de comedendo de lignis paradisi: de multiplicando genus humanum:& de non sumendo de ligno scientię boni, & mali: & Adam potuit proferre uerbum otiosum sine contem

G ptu: ergo peccare uenialiter. ¶ Propter

Mortale quomodo distinguitur a ueniali.

hanc rationē Seo. hanc opinionem reputat probabiliorē. Vnde pro argumentorū pro prima opinione inductorū solutione, notandum, ꝙ peccatū mortale distinguitur a ueniali: nō in hoc, ꝙ unū, est respectu finis.s.mortale: ueniale autem respectu horum, quę sunt ad finē. utrumq; enim importat quādam deordinationem respectu finis, sed mortale est deordinatio quędā opposita ordinationi, sine qua finis nullo modo potest consequi: & illa ordinatio est, quę cadit sub præcepto: & ideo omnis deordinatio cōtra pręceptum, ducit a fine necessario; ideo est peccatū mortale. Sed est alia ordinatio respectu finis consequēdi nō necessaria: sed utilis ad consequēdum finem, propter quē perfectius, siue citius potest consequi finis; quę nō est sub pręcepto. Et deordinatio opposita huic est uenialis, siue ueniale peccatum: quia nō facit cadere a fine necessario; sed facit, ꝙ actus non procedit meliori modo, quo a tali agēte fieri potest. ¶ Dicitur ergo, ꝙ Adā nedū actum deordinatum cōtra præceptum immediate facere potuit; sed etiam non ita opportunē, sicut expediret, ut non faciendo maximē expedientia: uel faciendo aliqua retardantia: licet non faceret directē contra præceptum necessarium ad finem: poterat ergo uenialiter peccare. Non enim habuit pręceptum ad uitandum omnem deordinationem: quia nimis grauiter deus obligasset uiatorē: si eum obligasset de necessitate salutis, ad faciendum semper quod melius fuisset, uel ad uitandum quodcunq; retar-

H datiuū a meliore. ¶ Et per hoc ad rationem pro opposita opinione. Ad primum, ꝙ summa rectitudo aut est habitus gratiæ, uel iustitiæ originalis intensior possibilis uiatori de cōmuni lege; aut est rectitudo excludens omnem curuitatem, & obliquitatem quantumcūq; modicam. Primo modo accipiendo ueniale stat cum summa rectitudine: sicut & nūc de uiris perfectissimis dicit Ioā. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus: & ueritas in nobis non est. j. Io. j. Huic enim rectitudini peccatum ueniale non repugnat, neq; actui eius. sicut & nūc actum meritoriū ualde excellentem pōt sequi aliqualis uana gloria, quę est peccatū ueniale: quæ tamē non minuit gratiam, nec tollit meritū actus. Si autem accipitur rectitudo summa pro ea, quæ excludit omne peccatū: sic negatur, ꝙ ueniale non corrumpat rectitudinem: sic enim omne peccatū, & mortale, & ueniale contrariatur summæ rectitudini. ¶ Ad secundum dicitur negando, ꝙ omnis deordinatio in uiribus superioribus sit mortalis: nam leuis motus per surreptionem contra articulum fidei est deordinatio in uirtute superiori: quia pōt esse circa tale obiectū, quod considerari non potest nisi a uirtute superiori, ut circa deū esse trinum, & unū: tamē non omnis talis leuis motus est peccatum mortale: licet sit in portione superiori. ¶ Ad tertium patet per iam dicta, ꝙ peccatū ueniale non solum est: quod accidit ex pronitate ad malū: sed quandoq; accidit solum ex libero arbitrio, citra tamen transgresionē pręcepti. ¶ Ad quartū potest dupliciter dici. Vno modo negando, ꝙ auferat immortalitatem: eo modo quo immortalitas conuenit statui innocentiæ: licet auferat innocentiam: quoniam non oportet, ꝙ pro peccato ueniali respondeat mors; sed contritio aliqua, quæ poterat esse in illo statu, quādiu erant uiatores. Vel posset dici, ꝙ ei nō correspondet pęna, sed propter peccatū ueniale cōmissum esset debitor feruentioris actus charitatis, quā prius. Et sic feruor charitatis consumit peccatum ueniale: sicut ignis magnus guttam aquæ iniectam. Secundo

modo posset dici, quod non omne peccatū inferens mortem temporalem necessariò est mortale. Verum quidem hoc esset: quādo mors esset formaliter pœna illius culpę. & ideo si propter huiusmodi ueniale fuisset morte punitus: nō ideo fuisset peccatū mortale: quia mors fuit debita Adæ ex natura sua nō obstante sua innocentia: ut sup. dictum est. Habuisset tñ beneficiū remedij cōtra mortē si stetisset: subtrahere aūt beneficium tale .s. remediū nō est magna pęna formaliter: quia parū ostendenti licet subtrahere beneficiū magnū liberaliter collatū, sed nō infligere magnā pęnā. ¶ Ad ultimum dicitur negando, quod non poterat regulam rectitudinis deserere: non contenēdo diuinam iustitiā, saltem tali contemptu, qui inducit mortale: ille. n. solus est, quo cōtēnitur diuinū pceptū, nunc aūt nō habuit præceptū de seruandis cōsilijs, aut semper faciendi, quod melius foret. Nec omnis fędatio naturę est mortalis: sed illa sola quę est contra præceptū formaliter, uel interprætatiuę: & ideo omne ueniale, repugnat statui beatitudinis: quia beatus eo quod beatus habet præceptum semper cōtinuandi actū fruitionis intensum, & de nō diuertendo nedū ad oppositū: sed nec ad desperatum; & ideo quęcunque deordinatio accideret beato, esset cōtra pceptū sibi datū, & ideo nulla esset sibi uenialis: sed quęlibet mortalis: secus de uiatore. ¶ Tenet ergo illa opinio, quę probabilior uidet: quod licet Adā primo peccato peccauerit mortaliter: quia transgressus est præceptum sibi datū: potuit tñ peccare uenialiter nō omni genere peccati uenialis. Quoddam .n. est peccatū ueniale ex genere actus, sicut dicēdo uerbū ociosum: aut mendaciū iocosum: & hoc est ueniale nō solū cum pręuenit rationis iudicium: sed etiā cum subsequitur: & hoc peccato primò peccare potuisset. Est aliud genus peccati uenialis, quod dicitur ueniale ab aduenıendo: quia uenit ex surreptione & pronitate naturæ corruptę: & hoc pręuenit, nisi subsequatur iudicium rationis. Et tali peccato Adam non potuisset primò peccasse propter ordinem originalis iustitiæ, qua inferior potentia ita subiecta fuerat superiori, quod nihil appeteret absque eius dictamine, & imperio: de quo postea.

I

Duplex peccatū ueniale.

QVAESTIO II.

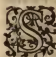

SECVNDO quæritur: Vtrum peccatum Adæ fuit per ignorātiam excusabile. ¶ Articuli tres præmissis notabilibus, & consequentibus conclusionibus, ac dubiorum solutionibus absoluent quęstionem. ¶ Quoad primum notandum, quod ignorantia multipliciter potest distingui. Primò secundū oppositionem ad scientiam: & sic accipitur tripliciter .s. positiuè: & dupliciter negatiuè. Positiuè idem est, quod error. i. assensus falsi, uel dissensus ueri: ignorat enim quisquis errat, falsum credendo, aut uero dissentiendo: sic ignarus est errans: ignorantia est error in anima. Vnde Augūst. in Ench. c. xvj. Nec nisi rerum ignorantia pōt errari. Et ibidē describit errorē dicens. Nihil aliud est errare, quā uerum putare, quod falsum est: falsumque quod uerum est: uel certum habere pro incerto: incertū uero pro certo, siue falsum sit, siue uerū. Et hanc ignorantiam positiuam quidā uocant ignorantiā prauæ dispositionis: pro eo, quod ponit dispositionem malam .s. errorē in ignorante. Alij clarius eam nominant ignorantiā erroneam. Negatiuè dupliciter accipitur: uel ut includit negationem infinitantē ut .s. simpliciter negat scietiam in subiecto, siue apto nato, siue nō nato scire: sic infans dicitur ignorans. immo sic lapis est ignorans; quia non sciens. Alio modo accipitur, ut includit negationem priuatiuam .s. quæ negat scientiā in subiecto apto nato. Negatio enim priuatiua non solū priuat qualitatem a subiecto: sed cum hoc ponit aptitudinē ad ipsam: ut cęcus dicitur non uidēs, natus tamen uidere. Negatio autem infinitans totum negat: & sic sola rationalis

A

Arti. 1. Not. 1. Ignorātia uiul tiplex.

tionalis creatura dicitur ignorans pro tempore, pro quo apta nata est scire; sic infantes non sunt ignari; nec creatura insensibilis. Primò modo opponitur scientię contrariè. Secundo modo contradictoriè. Tertio modo priuatiuè. ¶ Secūdò pōt distingui ignorantia quolibet prædictorum modorum accepta in ordine ad obiectū. i. ad id quod ignoratur. Et tunc distinguitur in ignorantiam iuris, & facti. Ignorantia iuris potest distingui secundū distinctionem iurium, quorum aliud est naturale, aliud diuinum, aliud humanum, siue positiuum: & illud uel canonicum, uel legale. ¶ Et posset breuius sic distingui: ꝙ quędā est ignorātia iuris necessarij ad salutē, & est ignorantia iuris nō necessarij ad salutem. Cognitio uero iuris necessarij ad salutem non eadem est apud omnes: sed uariatur secundum diuersos hominū status; quia quędā sunt necessaria sciri prelato, quæ non sunt necessaria sciri simplici subdito. ¶ Ignorantia facti etiam distinguitur: quia quędā est facti in se, quædam est ignorantia alicuius circūstantiæ: quædam est ignorantia alicuius sequelę ad factum. Exempla sunt manifesta. ¶ Tertio modo distinguitur ignorantia in ordine ad uoluntatem, tanquam ad causam. Et sic ignorantiarum quædam est affectata, quædam crassa & supina: quędam inuincibilis. Et hęc est magistri in textu: tñ sub alijs terminis. ¶ Ignorantia affectata est, qua uoluntas uult nescire, siue non uult scire actu positiuo: sicut de quibusdam dicitur. Noluit intelligere, ut bene ageret: Et alibi. Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. ¶ Ignorātia crassa, & supina est ignorantia, quę consequitur negligentiam inquirendi scieda, que quidem non affectatur, nec uolita est, nec placet: sed tamen tolli posset, si diligēs cura inquirendi, & perficiendi adesset. Quæ dicitur crassa: quia causatur ex desidia, & pigritia laborandi ad acquisitionem sciendi, quæ frequenter adhęret crassis, & pinguibus hominibus.

Ius quo tuplex.

B

Et dicitur supina: quia est mentium ad inferiora ac terrena declinatarum non potentium (uerius non uolentiū) ad superiora æterna, & salutaria se erigere: de quibus dicitur. Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Hiere. iiij. ¶ Inuincibilis dicitur: non quin simpliciter possit uinci; sed quæ manet, postquam homo fecit omnia, ad quę tenetur pro eius expulsione; sicut inuincibilis dicitur illa, qua parochianus aliquis ignorat ieiunium certo die obseruandum pro eo, ꝙ suus plebanus non pronuntiauit die, & hora qua pronuntiari solet: quo tamen parochianus ille præsens fuit diligenter auscultans intimando: licet simpliciter illa ignorantia uinci potuit: quia tamen fecit, quod debuit intrando ecclesiam, audiendo sermonem, & auscultando diligenter: dicitur illi inuincibilis. ¶ Quartò distinguitur ignorantia in ordine ad actum peccati: & sic aliqua est precedens peccatum aliqua concomitans: alia sequens. ¶ Præcedens, quando si sciret peccans non peccaret, & talis ignorantia est causa uel dispositio ad peccati actum pro quanto sine ea non fieret: licet ipsa ignorantia non sit uolita. ¶ Concomitans est, dum quis peccando aliqua ignorat, quæ nec sunt causa, nec effectus peccati: ut si quis peccans in die dominico nesciens esse diē dominicum, quæ tamen si sciret propter hoc non haberet se aliter ad peccatum; ita ꝙ non minus peccaret. ¶ Sequens est, quę est pœna, & effectus peccati: ut ignorantia, quæ consequitur ebrietatem: ut in Loth cognoscente filias. Vel ut dicit beatus Thom. in ij. ij. q. vj. artic. viij. quę est uolita formaliter, ut affectata: uel uirtualiter, ut supina. Potest & alijs modis ignorantia diuidi uel sub alijs terminis exprimi. tamen ad modos qui dicti sunt reducuntur. ¶ Secundò notandum, ꝙ aliud est agere ex ignorantia; & aliud agere ignorando, uel ignoranter. Nam agere ex ignorantia, est ignorantiam esse causam uel dispositionem

C

D

Not. 2.
E
Differētia inter agere ex

ulto dño, ignorās eā esse alienā: actus contrectandi secundū se uolitus est: nō autem secundum illam circūstantiā, ꝙ res est aliena: ut sic enim est res ignorata: igitur nec uolita. Et sic intelligēda sunt uerba sancti Bonau. quę satis concordāt doctrinæ philosophi iij. Ethic. vz. ꝙ illud, quod minuit cognitionem, minuit rationem uoluntarij: quantum ad illā circumstantiam, cuius cognitio minuitur: licet non quoad actum secundum se. Et si tollit totam cognitionem alicuius circūstantię facit actū simpliciter non uoluntarium, quantum ad illam circumstantiam. Vnde ignorantia inuincibilis alicuius circumstātiæ propter quā actus esset malus, facit actū similiter inuoluntariū, quātum ad illā circūstātiā formaliter interpretatiuè: & ideo excusat ut in casu posito appatet. Si aūt est ignorātia alicuius circūstātiæ uincibilis, secundū quā uoluntas eū actū nō elicit, quia ignorat: scire tñ posset si diligenter non inqreret: actus ille licet sit simpliciter non uolūtarius sub illa circūstātia formaliter: est tñ uoluntarius uirtualiter, uel interpretatiuè: & sic nō in toto excusat: sed aliquātulū: quia minus peccat, quā si sic esset formaliter uoluntarius. Non. n. ad bonitatē, uel maliciā actus sufficit, ꝙ sit uoluntarius secundū se, & substātiā actus: sed oportet, ꝙ sit uoluntarius secundū oēs circūstātias requisitas. ¶ Pōt tñ ad propositum nostrū & breuius, & clarius ostendi, quomodo ignorantia excusat. Pro quo notandū, ꝙ ad hoc, ꝙ actus uoluntatis sit rectus requiritur, ꝙ fiat cōformiter suæ regulæ. regula uoluntatis est ratio. i. dictamen rationis nō culpabilis. Non dico rectæ: sed nō culpabilis: quia etiā uoluntas tenetur se cōformare rationi idoneæ, si error fuerit inuincibilis, quæ tñ non est recta: sed inculpabilis. Tenetur ergo se conformare dictamini rationis non culpabilis. Est autē ratio dupliciter culpabilis. Aut quia dictat falsum decepta errore uincibili: utputa quia dictat faciendū esse, quod faciendū no est: uel ecōuerso propter aliquem errorem uincibilem. Secundò, quia omnino non dictat de agēdo, uel non agendo, sed dormit: non inquirit inquirenda: sed simpliciter obiectum ostendit speculatiuè non practicè, actus autem uoluntatis est uitiosus, quando fit contra regulam rationis nō culpabilis inexistentis, uel in esse debentis. ¶ Potest autem se uolūtas peccās tripliciter habere ad rationē. Aut quia elicit actū peccati cōtra rationis dictamen siue rectū, siue erroneum: sit ratio culpabilis siue non: aut elicit actū pręter dictamen rationis, aut elicit actū secundū dictamen rationis errore uincibili. In primo est grauissima temeritas, & contēptus: dū ratio dictat, & uoluntas regulā suam contēnit. In secundo minor est temeritas, & contemptus pro quanto non facit contra dictamen. Est tñ in hoc contēptus, & præsumptio uoluntatis, ꝙ agit inconsulta ratione. In tertio est minima temeritas, & contēptus: quia agit secūdū dictamē rationis. In hoc autem est contemptus: quia nō pręcipit rationi, ut sufficienter se informet de omnibus necessarijs circūstantijs. Sunt tñ in quolibet triū modorum gradus. In primo modo nulla est ignorātia: quia contra dictamen inexistens scienter peccat. In secundò est ignorātia negatiua, siue simplex nesciencia. In tertio est ignorantia positiua siue erronea: & secundū diuersas ignorātiæ species possent poni gradus in duobus ultimis modis. In primo secundū gradus libidinis, aut intēsionis actus cōtra dictamen rationis. Ex quibus patet, quomodo ignorātia aliqua excusat pro quanto minor est contēptus uoluntatis, & recessus eius a regula sua concurrente ignorantia, quàm esset ipsa non concurrente: & hoc est uerum, si ea non concurrente non esset elicitura actum. Si uero nihilominus eliceret, tunc ignorātia nihil facit ad excusationē: quia tūc non peccatur ex ignorantia: licet peccetur ignoranter; ut uult philosophus iij. Ethic. Tunc enim ignorātia per accidēs habet se ad uoluntatis actum. ¶ His

[Margin notes, left column: "Quō ignorātia excusat." beside "propositum nostrū…"; "Ratio culpabilis duplex." beside "Est autē ratio dupliciter…"; right margin: "Arti. 2." at the last line]

perpmissis quoad articulum secundum, pono primò aliquas conclusiones præambulas generales de ignorantia, & peccato: deinde speciales de ignorãtia, & pec-
Cõcl.1. cato primorũ parentum per quas pate-
I bit responsio ad quęstionem. ¶ Est ergo conclusio prima. Ignorantia inuincibilis pręcedens uolũtatis actum siue positiua, siue negatiua, siue iuris, siue facti simpliciter excusat a peccato: non solũ in tanto: sed in toto. Probatur: nemo faciens omnia, & eorum nihil omittẽs, ad quæ tenetur, peccat habens ignorãtiam inuincibilem, facit omnia & nihil omittit eorum, ad quæ tenetur: igitur non peccat. Consequentia nota: quia in tertio primę. Maior est manifesta: quia seruans legem non peccat, seruat autem, qui facit, quod debet. Minor probatur: & pono ꝙ in alijs, quæ non ignorat bene se habeat: quia ignorantiã illam, cum sit inuincibilis, non tenetur remouere: quia nõ potest, & facit quod suum est, quod secundũ legem debet, nec se obligat ad impossibile: secundũ Hieronym. in explanatione fidei ad Damasum papam. Qui dicit Deum pre-
Cõcl.2. cepisse, & hominem implere non posse, anathema sit. ¶ Secunda conclusio: Ignorantia crassa præcedẽs eorum, quæ homo scire tenetur, non excusat actum uolũtatis a peccato simpliciter & in toto: sed aliquantulũm & in tanto. Prima pars patet. quia sic agens actũ alias difformem agit contra legem, quę pręcipit inquirere, quæ recta sunt. unde j. Corint. xiiij. Si quis ignorat, ignorabitur. Et ad Ephe. v. Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quę sit uoluntas Dei. Agit quidem omittendo necessariam inquisitionem necessariorum ad salutem. contra illud Eccl. vj. Cogitatum habe in præceptis Dei; & in mãdatis illius maximè assiduus esto. Secunda pars patet: quia propter ignorantiam huiusmodi minor est contemptus: ergo minus graue peccatum. Patet etiam per auctoritates in textu allegatas: quibus dicitur, ꝙ talis ignorantia non excusat peccantem, ut in inferno non ardeat: sed forte ut mi- Cõcl.3.
nus ardeat. ¶ Tertia conclusio: Igno- K
rantia affectata præcedens eorum, quę homo scire tenetur, peccatum aggrauat, atq; auget. Patet: quia uolens ignorare legem, per quam retrahi posset a peccato magis contemnit. ergo grauius peccat. ¶ Consequentia nota. Antecedens patet: quia magis contemnit, quæ nedum auertitur a dictamine rationis, sed etiam ab eo. i. scientiæ legis, quo posset ratio rectè regulari. Et patet ex dictis in primo articulo. ¶ Et additur in conclusione pręcedens: quia ignorantia, quæ cõmitatur, & quæ sequitur non habet se ad actum uoluntatis in ratione causæ: secus de pręcedenti: quia nullo modo ab ea dependet; quia nihilominus heret actus, si ignorantia nõ concomitaretur. Vnde ebrius habens ignorantiam inuincibilem, & furiosus: licet ex sua culpa furiam, & ebrietatem inciderit: tamen interficiendo hominem non peccat: quia ad hoc, ꝙ actus sit uirtuosus, uel uitiosus: requiritur usus rationis: quo quia tales sunt priuati, peccare non possunt: sicut nec mereri. Vtrum autem per hunc actum ebrietatis peccatum præcedens aggrauetur, uel non, pertinet ad tertium librum. ¶ Dictum est etiam. Ignorantia eorum, quę quis tenetur scire: quia ignorantia rerum impertinentium non auget, nec minuit, neq; excusat rationem peccati in actu uolũtatis. ¶ Quarta cõ- Cõcl.4.
clusio specialiter ad materiam quæstio- L
nis. In primis parentibus non fuit error, aut ignorãtia circa ea, quę pertinẽt ad salutem ante peccatum. Patet: quia nouerunt præceptum: & nouerunt actũ hunc. s. comedere de ligno uetito esse contra præceptum, quorũ notitia fuit eis necessaria ad salutem. ¶ Pręterea. primum peccatum Adę fuit immoderatus amor amicitiæ uxoris, & primum Euæ fuit immoderatus appetitus excellentiæ: & neutrum horum præcessit ignorantia pertinentium ad salutem. ¶ Quin- Cõcl.5.
ta conclusio. Peccatum comestionis de fructu uetito pręcessit aliqua ignorãtia

circunstantiarum, & consequentium, ut quod crediderunt ueniale fuit mortale; & mulier credens uerum, quod promiserat diabolus: & ignorantia tan-
Cócl.6. te pene quãta sequebatur. ¶ Sexta con
M clusio. Peccatum primorum parentũ nõ processit ex infirmitate, nec legis ignorantia: sed ex electione. i. deliberatione, & plena scientia deformitatis actus. Patet quo ad primum. quia nulla fuit rebellio uirium inferiorum. ergo nulla fuit infirmitas impellẽs ad actũ peccati. Quo ad secundum: quia præceptum fuit eis notum. Vnde respondit mulier serpenti. Præcepit nobis deus, ne comederemus &c. Gen. iij. ¶ Corollarium. Ignorantiã primorum parentum culpam eorum nihil excusabat, uel parum. Patet quia ignorantia illa non fuit eorum, quorum cognitio necessaria fuerat ad salutem: nec talis, ꝙ si fuisset inuincibilis, excusasset a peccatis: etiam si uerum fuisset, quod ignorando putabant: non ideo præceptum transgredi licuisset, quod nouerunt. Vnde Augustinus ad Valent. & est in litera. Eis aufertur excusatio, qui mandata dei nouerunt, quam solent habere homines de ignorantia. unde nullam excusationem habuerunt de ignorantia, qui mandatum nouerant: & peccatum esse sceus agere non ignorabãt. Vnde si quandoq; ignorantia excusat: hęc excusat: qua id, quod agit, ignoratur esse peccatum: uel creditur esse bonum. Et de illa ignorantia loquuntur conclusiones supradictę. Et tantum
Arti.3. de illo articulo secundo. ¶ Quantum
Dub. 1. ad tertium articulum dubitatur circa
N primam conclusionem: & ponitur casus. Sit puer, qui in infantia includatur in carcere saracenorum. Vtrum ignorando ea, quæ sunt fidei & legis euangelicę, peccet non credendo, aut seruando legem. Quod non: quia ex conclusione ignorantia inuincibilis excusat a toto: habet autem talis ignorantiam inuincibilem. Non enim potest habere instruentem, nec per semetipsum potest habere horum cognitionẽ; ergo non potest nõ ignorare: & per cõsequens secundum conclusionem excusatur: & etiam quia nemo peccat eo, quod uitari non potest. ¶ Sed in contrariũ est illud apostoli ad Heb. xj. Sine fidei impossibile est placere deo. ¶ Ad hoc respondet Alexan. de ales par te. ij. q cxxix. men. vij. ꝙ talis eũ peruenerit ad adultam ętatẽ habet potentiam credendi i. habet in se unde se disponat ad fidei receptionem, si facit, quod in se est: seruando legem naturæ, dominus illuminabit eum per occultam inspirationem; uel per angelum, aut per hominem; sicut enim natura nõ deficit in necessarijs ad esse naturale, ita deus nunquam deest facienti, quod in se est ad esse gratuitum, & spirituale. Sic enim spiritussanctus interiori illuminatione quosdam utriusq; testamenti uiros, & mulieres erudiuit: ut manifestum est de prophetis, & prophetissis. Sic beatam Barbaram; beatã Christinam: & plerosq; alios: ut probatæ doceent historiæ: intus sine exteriori magistro ad perfecta fidei cognitionẽ Christi illustrauit. Sic patres in eremo; rusticos litera eruditissimos diuina scientia perfecit: sed & apostolos, & fideles missio uisibiliter spiritussancti in omni salutari scientia erudiuit. Propter quod & Ioã. ait. j. Ioã. ij. Non habetis necesse; ut aliquis doceat uos, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus. Non ꝙ doctores humani spernendi sint: sed non sunt sic necessarij ad salutis doctrinam, quin eis deficientibus, adhuc necessariam doctrinam spiritussancti unctio supplet, sine quo in uanum lingua doctoris exterior laborat. Sic per angelos legem dedit. per Gabrielem, Danielem, Zachariam patrem Ioannis baptistę gloriosam Virginem de secretissimis fidei mysterijs erudiuit. Denique Cornelium centurionẽ, & Candacis reginę eunuchum, uiros gentiles Deum quærentes, quos iudęorum synagoga spreuerat. Hunc per Petrum Apostolũ, illum per Philippũ diaconẽ, tam mirabiliter, quã misericorditer in-

Corollarium. Adã & Eua, nõ excusãt ab ignorantia.

Aetas adulta hẽt potestatẽ credẽdi

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionē quęritur. Vtrum deus facere posset uoluntatem rationalis creaturæ per naturam impeccabilem. ¶ In quæstione tres erunt articuli. Primus terminos declabit. Secundus ad quęstionē respondebit. Tertius dubia mouenda resoluet.

Arti. 1. Not. 1. ¶ Quantū ad primū supponitur, ꝙ uolūtas uis est appetitiua. Quia autem est appetitus naturalis, qui non præsupponit cognitionē in appetente. Et est appetitus cognitiuus, qui pręsupponit cognitionē appetētis. & hic duplex secūdū duplicē cognitionē sēsitiuā, & intellectiuā, ideo etiam uoluntas accipitur quandoq; largissimè pro quolibet appetitu. Et sic diuiditur in uoluntatem naturalem, sensitiuam, & rationalem, uel intellectiuam. Alio modo accipitur largè pro quolibet appetitu cognitiuo: sic dicit magister in iij. distinct. xvij. ca. ij. Humana uoluntas est affectus rationis, uel affectus sensualitatis. Et alius ē affectus animæ secundum rationē, alius secūdum sensualitatem; uterq; tñ dicitur humana uoluntas. Tertio modo accipitᷓ propriè pro solo appetitu rationali seu intellectiuo: hoc est pro appetitu pręsupponente cognitionē intellectiuā. Et illo modo nunc loquimur de uoluntate: ut scilicet distinguitur contra appetitum sensitiuum & naturalē, ad sanum intellectū: quia illi appetitus in homine realiter nō distinguntur: licet actus differant. similiter & rationes nominū, ut patuit distin. xvj. ¶ Secundò notandū, ꝙ uoluntas rationalis, de qua ad propositū: dupliciter potest accipi. Vno modo ut includit essentialiter libertatē. i. ut supponit ꝓ intellectiuo appetitu cōnotando eum esse liberum ad opposita cōtradictoriè ad bonum scilicet, & malū. Alio modo ut non includit libertatē: sed dumtaxat præsupponit rationem cognoscentem: siue sit determinata ad sequendum rationis iudicium, siue non. Vnde licet uoluntas non possit in

Appetitus duplex.

Not. 2. B

Voluntas rationalis dupliciter accipitur.

actum nisi prius obiectum sibi ostendatur per rationem. nō enim potest in incognitum: non tamen cogitur se conformare iudicio rationis: immo potest actum elicere ad ostensionem obiecti per rationem contra dictamen rationis: ut precedenti questione dictum est. ¶ His breuiter premissis est prima conclusio pro articulo secundo. Accipiendo uoluntatem propriè, & ut includit libertatem: deus non potest facere uoluntatem impeccabilem per naturam. Probatur auctoritate, & ratione. Auctoritate Hiero. de filio prodigo. Solus Deus est, in quem peccatum cadere non potest. Et ponitur in textu supra distin. vij. c. ij. Et eadem distin. cap. iij. Beatus Augu. lib. iij. contra Maximum. Cuicūque rationali creaturæ prestatur, ut peccare non possit; non est hoc naturę propriç; sed dei gratiæ. Ansel. Cur Deus homo li. ij. c. x. respondēs discipulo q̄renti. Cur deus non potuit facere naturam impeccabilem per naturam, dicit: quia non potuit facere deum. ¶ Ratione probatur. Omnis uoluntas, quæ nō est regula sua in agēdo, & operando: nec necessariò se cōformat regulæ inobliquabili, pōt peccare per naturā; sed omnis uoluntas creabilis, libera cōtradictoriè ad bonum, & malum est talis. ergo omnis uoluntas creabilis est peccabilis per naturam. Consequentia est in primo primæ. Maior est manifesta: quia non est sibi regula: nec necessariò conformat se regulæ, potest se non conformare regulę: & ita peccare. Minor probatur: quia nisi sic nō esset contradictoriè libera ad bonum, & malum: & sic nō esset uoluntas secundo modo. Aliæ rationes quatenus ꝓbant, quas Sco. ponit ad illam reducūtur. ¶ Secūda conclusio. Accipiendo uoluntatem: ut non includit essentialiter libertatē, quę dicta est: sed pro appetitu rationali, idest pro appetitu præsupponente cognitionem intellectiuam simpliciter: deus potest facere uoluntatem per naturam impeccabilem. Probatur cōclusio: qa deus potest creare uolūtatē necessariò se cōfor

Arti. 2. Cōcl. 1. C

Homo impeccabilis esset deus

Cōcl. 2. D

mantem regulæ suæ: & talis non posset peccare. igitur. Consequentia nota. Minor patet: quia uoluntas faciēdo id, ad quod est necessariò determinata nō peccat. Siquidem nemo peccat in eo, quod uitare non potest. Maior probatur: quia deus produxit appetitum sensitiuum necessariò determinatum ad cognitionem sensitiuam: ita, q nō potest non appetere cōueniens ostensum per sensum: nec declinare iudicium sensus. ergo potest creare appetitum rationalem; qui non potest declinare a iudicio rationis. Tenet consequentia: quia nulla potest assignari ratio diuersitatis. Et huic uidetur consentire magister in textu, cum respondet dicentibus Deum talem debere facere hominem, qui nollet omnino peccare. Nollet idest uelle non posset. alias nihil esset ad propositū suū. Respondet magister. Concedimus quidem meliorē naturā esse, que omnino peccare nollet. Quæ responsio præsupponit talem naturam esse possibilē. ¶ Item deus potest creare appetitum rationalem, qui tantum haberet affectionem commodi, & non iustitiæ: ille semper staret in illa affectione commodi. Ille ergo sicut appetitus uisiuus appetit commodum uisibile sibi conueniens naturaliter, & non liberè: sic uoluntas illa necessariò appeteret commodum: & non posset liberè uelle iustitiam seu iustē: sed omnia ex impetu: sicut appetitus, sensitiuus, et nihil liberè: Licet obiectum suum esset apprehensum & sibi ostensum per intellectum: & ita esset uoluntas rationalis: & ideo non posset peccare: sicut nec brutum. Et sic loquitur Ans. in de casu diaboli: q si uoluntas angeli fuisset creata in sola affectione commodi, non peccasset: quia non potest esse debitor iustitiæ: qui iustitiam non accepit. Hęc iustitia non intelligitur nisi innata libertas. quia potest appetere id, quod est debitum secundum legem superioris: ut dicit Sco. dist. præsenti. ¶ Præterea nullam includit contradictionem esse uoluntatem necessariò determinatam ad dictamen rectæ rationis: & talis per naturam peccare nō posset; sed omne, quod non includit contradictionem deus potest creare, igitur. Consequentia nota cum minore. Maior patet: quia potest esse appetitus rationalis non liber: sed determinatus ad dictamen rationis, siue rectum siue erroneum: sicut appetitus sensitiuus determinatus est ad dictamē sensus formale, uel uirtuale. ergo potest esse appetitus determinatus ad dictamen rationis: ita q non posset cōtra dictamen rationis: & posset nihilominus in diuersa obiecta liberè secūdum dictamen rationis: quādo scilicet ratio dictaret plura bona: nec unū alteri præferret: tunc uoluntas liberè posset ex his unum eligere: aliud dimittere. Nec in hoc peccaret, q non ageret contra dictamen rationis. Nihil enim prohibet uoluntatem quātum ad aliquos actus elicitos esse liberam contradictoriè, & non ad alios: ut supra habitum est distin. vij. huius secūdi. ¶ Quātum ad articulum tertiū dubitatur primò. Cum dominus sit optimus, & liberalissimus: cur non produxit naturam impeccabilē, quæ utiq; melior esset peccabili. Non propter hoc status beatorū melior est statu uiatorum: quia ille impeccabilis, ille peccato obnoxius. Optimi autem est optima adducere secundū Diony. Et natura facit de possibilibus, quod melius est. ¶ Sanctus Bonauen. distinguit de optimo: quia est optimum simpliciter: & est optimum in ordine uniuersi Diony. loquitur de optimo in ordine non absolutè sicut uinum est bonū in se: & tamen non est bonum in ordine sanandi febricitantem. Ideo non uult, q res debuerit fieri in optimo statu simpliciter: sed in statu in quo optimè saluaretur ordo uniuersi, & eius pulchritudo. Hic consistit in ordinato processu, quo peruenitur ab imperfecto ad perfectum, ab inferiori ad supremum, a merito ad præmium. Hic autem ordo requirit uertibilitatem naturæ intellectualis saltem a principio suæ creationis; alias nisi esset uertibilis mereri non posset. ¶ Vel potest dici, q optimum dici potest

Arti. 3. Dub. 1. E

ci potest, uel comparando ad principiũ, quo producitur: uel comparãdo ad propriam bonitatem, & gradum perfectionis essentialis, quem recepit a producente. Primo modo uerum est, ꝙ semper optimum producit optima, idest optima uoluntate: quia sua uoluntate, quæ semper est optima, & infinita. Secundo modo non est uerum, quod optimum semper producit optima: quia tunc non produceret nisi unum: uel saltem nisi res perfectissimæ speciei. Et cum quæritur: quare non ꝓduxit naturam impeccabilem. Respondetur breuiter, ꝙ non placuit, Diuinæ enim uoluntatis causa quęrenda non ẽ: cum secundum se sit iusta, & optima: nec habeat causam priorem, nec aliam regulam secundũ illud apostoli ad Ro. xj. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi. Nec quia res bona ideo uolita, sed quia uolita, ideo bona. ¶ Possunt tamen aliquę rationes assignari decentiæ, quo ad nos ad satisfaciendum temerarijs, quarum aliquas assignat sanctus Bonauen. quære ibi.

Voluntas diuina non quærenda.

Dub. 2. F

¶ Secundò dubitatur circa hoc, ꝙ magister tangit de cognitione Adę quali cognitione Adam cognouerit Deum in statu innocentiæ. Hanc materiam late prosequitur Alexand. de ales par. ij. quæst. xcviij. & post eum pene uerbaliter sanctus Bona. unde aiunt. Communiter omnes ponunt, ꝙ cognitio, quã habebat Adam de Deo; media erat inter cognitionem quæ est in statu misericordiæ, & eam, quę erit in statu gloriæ. In modo autem ponendi est diuersitas: unde cæteris dimissis hęc secundum dictos doct. est probabilior.

Quòd cognitio status innocentiæ media est inter cognitionem status glorię, & status pręsentis miserię. Sicut & locus paradisi medius est inter hanc miseriæ uallem, & patriam celestem. Et quemadmodum paradisus terrestris plus se tenet cũ terra, quã cum cęlo: sic status innocentiæ cognitio plus conformis est cognitioni statu pręsentis, quàm futuri. Vnde in solo statu glorię uidebitur deus immediatè, & in sua substantia sicut est: ut dicitur. j. Ioan. iij. ita, ꝙ ibi nulla sit obscuritas. In statu innocentiæ, & naturę lapsę uidetur Deus mediante speculo; sed differenter, quia in statu innocẽtię uidebatur Deus per speculum clarũ. Nulla enim erat in anima peccati nebula. In statu uero miserię uidetur per speculum obscuratum per peccatũ primi hominis; & ideo nunc uidetur per speculum in ęnigmate. Aenigma enim sicut dicit Augu. xiiij. de trini. est similitudo obscura ¶ Vnde quadruplex ponitur modus cognoscendi deum. scilicet per fidem, per cõtemplationem, per apparitionem, & per apertam uisionẽ. Primum est gratiæ communis, secundũ gratiæ excellentis, tertium gratiæ specialis: quartum gloriæ consummantis: & illi modi distinguuntur secundum diuersum modum diuinæ præsentiæ. Præsẽtiæ dico secundũ, ꝙ pręsens est in ratione obiecti. Et sicut Augu. dicit, præsens intellectui ad uidendum. Nam in primo præsens est deus aliis, quibus se reuelauit, quorum auctoritati credimus. Quod enim credo, deum esse trinum & uniũ: hoc credo Dei filio, qui hoc enarrauit, & pręedicauit, & spiritus sanctus, qui hoc patribus inspirauit: quod enim credimus, auctoritati debemus sicut dicit Augu. in de uti. cre. In secundo modo est præsens in effectu proprio. Qui modus tantò est eminentior, quantò effectum diuinæ gratiæ magis sentit in se homo, uel etiam quantò melius scit cõsiderare Deum in exterioribus creaturis. In tertio est præsẽs in signo proprio sicut apparuit Abrææ in subiecta creatura, quæ ipsum deum figurabat. Et sicut spiritus sanctus apparuit in columba, & igneis linguis dispartitis. In quarto est præsens in seipso, quo uidetur in lumine proprio; quia facie ad faciẽ in uultu suo, quæ uisio merces est omnium meritorum. ¶ Primum, & ultimum cognoscendi genus non competebat statui innocentiæ. Primum propter cognitionem ænigmaticam. Et propter hoc, quod cognitio fidei plurimum est ex auditu: ut dicit Apostolus Rom. x

Aenigma quid G

Modus Deũ cognoscẽdi quadruplex

Vltimum propter summam perfectionem: ideo non exhibebatur homini in statu uię existenti: sed præmium promittebatur. Media uero duo scilicet contemplationis, & apparitionis utrique statui innocentiæ, & præsentis miseriæ communia esse potuerunt: maximè contemplationis, quæ ibi potissimè uigebat: tum propter animæ puritatē: tum propter carnis, & inferiorum uirium subiectionem, quibus quia communiter caret anima in statu naturæ lapsę: ideo non potest ad illum gradum contemplationis attingere. ¶ Et secundum hęc exponendæ sunt sanctorum auctoritates: sicut Hugo. libro de sacramentis dicentis: quod Adā cognouit Deum de cognitione, qua per pręsentiam contemplationis scienti manifestius cernebatur. Item illa magistri. iiij. lib. distinct. prima. Homo ante peccatum sine medio Deum uidebat. Et similes, quæ intelligendæ sunt de cognitione per contemplationem, non per remotionem cuiuscunque medij: sed per remotionem uelaminis, & obscuritatis: qualis est in his, qui aliquo modo uitio peccati infecti sunt.

Dub. 3. ¶ Tertiò dubitatur, utrum si homo stetisset in rerum cognitione profecisset.

H

Profectus sciétię quo modo consideratur.

Respondetur secundum prædictos doctō. quòd profectus scientiæ considerari potest: uel quo ad scibilia: uel quo ad modum cognoscendi: uel quo ad habilitatem maiorem in cognoscendo. omnibus his modis profecisset. ¶ Quo ad scibilia: nam licet in rerum (quæ fiunt cursu naturali) cognitione non profecisset quantum ad noui habitus acquisitione. Accepit enim ut dicit Hugo. & magister in litera ab exordio omnium rerum plenam notitiam scilicet habitualem, quam deus ei in principio suæ creationis infudit. Quod etiā ex eo patet: quia omnibus rebus nomina imposuit, naturarum rerum expressiua, cognouit ergo perfectè omnia creata. Item omnia fuerunt regimini Adæ commissa: secundum illud psalm. Omnia subiecisti sub pedibus eius. ideo cognouit naturas singulorū, secundum quas regenda erant. Non ergo potuit proficere quantum ad cognitionem habitualem rerum creatarum: quantum ad omnem cursum naturæ. In earum uero rerum cognitione, quæ fiunt cursu mirabili, aut cursu uoluntario proficere potuisset, acquirendo nouas cognitiones rerum prius non cognitarum. Ad hoc enim, quòd cognosceret diuina mysteria indiguisset superna illustratione. Ad hoc, quòd cognosceret secreta alterius hominis, indiguit ipsius detectione. Nec talis profectus statui innocentię derogabat; cum etiam actus hierarchicos angeli beati accipiunt nouas illustrationes. ¶ Potuisset etiam profecisse quantum ad cognoscendi modum: quia quod cognouit in habitu, cognoscere poterat in actu. Et quod cognouerat notitię abstractiua, cognoscere poterat notitia intuitiua, & quod cognouerat intellectu, poterat de nouo cognoscere sensu. ¶ Potuisset etiam profecisse quantum ad habilitatem cognoscendi: quæ ex frequenti consideratione eorū q̃ cognouerat, pnior fuisset & paratior ad iudicādum de his rebus, quarū habebat cognitionem per habitum innatū, idest in exordio suæ productionis infusum. Nam etsi homo in statu innocentiæ non habuisset tarditatem hebetudinis, per aggrauationem corporis mortalis, habebat tamen quandam minorem uelocitatem propter corpus animale: quia indiguit refectione. Secus in beatitudine, ubi erit corpus spirituale nulla cura indigens. Et tantum de quæstione.

DISTINCTIO. XXIIII.

N hac distinctione uicesimaquarta, post tractatum de peccato primorum parentũ, quo ceciderunt: incipit agere de potentia, qua stare potuerunt usque ad distinct. xxx. Et quia duplex est huiusmodi adiutorium, scilicet lib. arbi. & gratię. Primò agit de lib. arb. Secundò de gratia distin. xxvj. Circa principium agit de lib. arb. in cõparatione ad alias potentias distinct. præsenti. Secundò de lib. arbi. secundum se distinct. xxv. statim sequenti. ¶ Sententia itaque huius distinctionis in tribus colligitur conclusionibus quarum. ¶ Prima est hæc. In hominis creatione datum est ei auxilium, quo potuit in rectitudine stare: non tamen sine superaddenda speciali gratia meritoriè in bono proficere. ¶ Secunda. Auxilium huiusmodi arbitrij est libertas rationis, scilicet & uoluntatis (qua bonum gratia assistente, uel malum ipsa desistente eligitur) ab omni labe immunis facultas, ac potentiarũ animę portionis superioris, & inferioris uiuacitas. ¶ Tertia conclusio. Sicut in primis parentibus tentatio a serpente per mulierem progressa est in uirum; ita in nobis a sensualitate, quasi per serpentem orsa per portionem rationis inferiorem, uelut per mulierem ad superiorem quasi ad uirum perueniens mortalis peccati pertrahit ad consensum.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionẽ quęritur. Vtrum portio animæ superior, & portio inferior sint potentiæ aliquo modo ad inuicem distinctæ. ¶ In quæstione erunt articuli tres. Primus erit declaratiuus terminorum. Secundus adiunctiuus respondentium conclusionum. Tertius absolutiuus dubiorum. ¶ Quantum ad primum notandũ, Arti. 1. Not. 1. ¶ portio inferior, & superior ponuntur tantum in parte animę rationali: & non in parte sensitiua. De portione superiore manifestum est: quia illa est dũtaxat respectu eternorum, quæ sensu non sunt comprehensibilia. Sed de inferiori similiter patet: quia secundum Beatum Augustinum xij. de trini. ca. ij. & iij. & in principio libri. Portionis inferioris est circa exteriora siue temporalia ex his, quæ in memoria sunt: uerisimilia a ueris discernere: ac de illis disponere & iudicare, quod ad rationem pertinet. Vnde non id, quod commune habemus cum pecoribus. sed rationale nostrum in sui operis dispartitur officium. ¶ Accipitur autem portio supior dupliciter. Vno mõ Portio superior dupliciter. largè: alio modo strictè. Largè accipit, ut non tantũ extendit se ad obiecta æterna: sed etiam ad temporalia in ordine ad æterna siue secundum regulam legis æternæ. Et secundum hoc intelligi potest illud Augustini. & est in textu. Rationis pars superior ęternis rationibus conspiciendis, uel consulendis adhęrescit. Conspiciendis tanquam obiectis: uel consulendis tanquam regulis ad obiecta temporalia regenda. Sic portionis superioris est actiones circa creaturas per regulas æternæ legis moderari; & in deum ordinare: dum in agendis temporalibus consulit diuinam uoluntatẽ. Et sic portio inferior est, quæ obiectis creatis adhæret secundum regulas morales, & naturalis honestatis tantum, sine relatione ad diuinas. ¶ Sed accipiendo portionem superiorem strictè: sic est ea uis rationis, quæ circa æterna uersatur, tanquam circa obiecta, & non circa temporalia: & tunc descriptio Augusti. sic est intelligenda. Portio, quæ æternis rationibus cõspiciẽdis, & cõsulẽdis adhęrescit. i. est ratio q̃ circa æterna uersatur, tanquã circa obiecta. Vnde anima intellectiua habens actum aliquem intellectiuum, uel appetitiuum: hoc est cognitionem, uel uolitionem circa deũ, aut diuinã uolũtatẽ,

qui solus est æternus tanquam obiectum est portio superior. ❡ Portio inferior est, quę ad temporalia gubernanda deflectitur. i. est ratio uersata circa temporalia: tanquam circa obiecta. Unde cognitio, qua cognosco Deum trinum, & unum: & cætera ad deum pertinentia, pertinet ad portionem superiorem. Cognitio uero, qua cognosco creaturam,
Corol. 1. pertinet ad portionē inferiorem. ❡ Ex quo sequitur corollarium primum: φ ratio intendens regulis ęternis contemplandis pertinet ad portionem superiorem. Ratio, quæ intendit temporalibus secundum regulas ęternas, per-
Corol. 2. tinet ad portionem inferiorem. ❡ Corollarium secundum. Omnis usus saltē ordinatus pertinet ad portionem inferiorem: & omnis fruitio ordinata pertinet ad portionem superiorem. Patet: quia usus (ut distinguitur contra abusum) obiectum est creaturę: fruitionis uero ordinatæ solus deus, est obie-
Corol. 3. ctum. ❡ Corrollarium tertium. Aliquis actus unus numero pertinet ad utrāq; portionem. Patet de actu, qui simul est usus, & fruitio: ut dilectio proximi propter deum tāquam finem. Ille enim habet duplex obiectum, proximū, & deū. Inquantum ergo terminatur ad proximum, est usus: & sic pertinet ad portionem inferiorem. Inquantum terminatur ad deum est fruitio; & ita pertinet ad portionem superiorem. Suo modo potest dici de iudicio intellectus. ❡ Se-
Not. 2. cundò notandum, φ duplex potest esse
B sensus quæstionis. Unus comparando portionem quamlibet ad suos actus: & est sensus. An portio superior sit plures potentię distinctæ secundum eius diuersos actus: an tantum una potentia. Et similiter an portio inferior sit una potentia tantum: aut plures potentiæ distinctę. Alius intellectus quæstionis est comparando portionem superiorem ad inferiorem: & tunc est quęrere utrum portio superior sit alia potentia ab inferiore; & portio inferior sit alia potentia a portione superiore: ut gratia exempli. Verum intellectus superioris portionis distinguatur ab intellectu portionis inferioris. ❡ Tertiò notandum, φ Not. 3.
secūdum beatum Aug. portio superior C
est respectu æternorum: ut dictum est. Est autem respectu ęternorum memoria, intelligentia, & uolūtas: quia Aug. in portione superiore posuit rationem imaginis beatissimę trinitatis, quæ non est nisi secūdum illas tres potentias, aut actus eius. Similiter portio inferior, quę est respectu obiecti temporalis cōplectitur memoriam, intellectum, & uoluntatem. Nā respectu talis obiecti anima quandoq; habet habitum scientiæ alicuius conclusionis uerē: & sic respicit memoriam. Quandoq; est in actu intelligendi, & sic respicit intellectū: ex hoc autem φ actu intelligit, sequitur uolitio in uoluntate. Et ita secūdū eos, qui distinguunt inter illas potentias memoriam, intellectum, & uoluntatem: manifestum est, φ nec superior portio est una potentia: nec portio inferior: quia in utraq; est memoria, intellectus, & uoluntas. Quod autem in portione superiori precisē considerata consistat ratio imaginis in his tribus dictis potentijs, aut actibus: & φ quandoq; ponitur ab Aug. etiam in portione inferiori patet. Nam sicut in imagine increata est aliquid unū indistinctum, ut essentia diuina, & est aliquorū distinctio: ut personarum inter se habentium originem. Sic ratio imaginis creatæ, quæ repræsentat in creatam imaginem: consistit in aliquibus habentibus unitatem: eum diuersitate aliquorum habentium modū originis: ut in potentijs animæ, quæ realiter sunt una essentia animæ; & actibus eius notitia & amore, quorum notitia est ab anima: & amor ab anima simul & notitia, & in hoc consistit ratio imaginis in generali Sed quando illi actus sunt respectu obiecti æterni, & increati, ultra communem rationē imaginis, habent quandam rationem similitudinis spiritualis ad obiectum increatum, quam non habent respectu obiecti creati. Actus enim est similitudo repræsentatiua obiecti. Ideo præter hoc, φ actus

ꝙ actus habent adinuicem habitudinem originis, habēt specialem habitudinem ad obiectum diuinum. Quando uero illi actus sunt circa obiectum temporale: est bene ibi cōmunis ratio imaginis, & assimilatio ad obiectum tale. Deficit autē illa similitudo spūalis respectu obiecti increati, & remanet tantū cōis similitudo ad obiectum. Itē quandoq; attenditur ratio imaginis ex his actibus respectu animæ rationalis, ut obiecti: & tūc magis habet rationē istius similitudinis: quā qñ sunt respectu alicuius rei tēporalis pro quāto anima in se est imago trinitatis. Et ideo quantū ad rationē similitudinis obiecti, magis attenditur imago respectu obiecti increati, & respectu animæ, quā respectu rei alterius temporalis. Et ideo beatus Aug. non ponit rationem imaginis propriè: nisi respectu obiecti increati: quia respectu illius habet omnem similitudinem, quam habere potest imago ad imaginatū. Secūdò ponit eam minus principaliter in cognitione, & amore animę respectu sui: quia ibi est pfectior ratio imaginis, quæ potest esse respectu creaturæ. Sed respectu inferiorū, nō ponit quo ad hāc similitudinē: sed ibi tñ est ratio generalis imaginis. Patet ergo, ꝙ propriè Aug. rationē imaginis ponit in superiore rationis portione. Hæc de primo articulo.

Arti. 2. ¶ Quantū ad secūdū articulū est hæc

Cōcl. 1. cōclusio prima secūdū primū intellectū

D quęstionis. Accipiendo potētiā pro eo pręcisè, qđ se tenet ex parte animę, in pductione suorum actuū portio superior est una potentia: neq; in seipsa: neq; ab anima distincta: diuersorū tñ actuū respectu obiecti ęterni productiua. Probat: quia licet in portione superiore sint memoria, intellectus, & uolūtas: & uolūtas respectu obiecti ęterni: nō tñ ab inuicē distinguuntur: sed sūt realiter ipsa anima rationalis ut supra pbatū est dist. xvj. similis cōclusio potest poni de por-

Cōcl. 2. tione inferiori. ¶ Secunda conclusio. Intelligendo quęstionē secūdo modo, portio superior nō distinguit realiter, nec ex natura rei ab inferiore: & hoc loquendo uniformiter de utraq; .i. intellectus portionis superioris nō distinguitur ab intellectu portionis inferioris. Sic de memoria, & uolūtate. Probatur auctoritate beati Aug. xij. de trin. c. iiij. Cum disserimus de natura mentis humanæ, de una quadā re disserimus. Nec eā in hęc duo, quæ nūc cōmemoramus, nisi per officia geminamus. Fecit autem mentionē de his duabus portionibus. Ratione probatur: quia eadē potentia cognoscit principiū, & cōclusionē, quæ sequitur ex principio: quia alias nulla portio cognosceret cōclusionē scientificē: quia illa nō cognoscitur nisi ex collatione ad principiū. Intellectus autem ut est portio superior, cognoscit principiū, quod est regula legis ęternæ. Vt est portio inferior: cognoscit conclusionē de agēdis ex illis principijs æternis. Nā nō iudicat illud esse faciendū nisi ex regula æterna: & secundū preceptū legis diuinę; sed ꝙ pcepta ex charitate dei sunt implēda, uel aliquid tale. Ergo est una potētia intellectiua portio superior, quæ est respectu principij: & portio inferior, quę est respectu cōclusionis. Item probatur ex speciali actu beatifico. Beatitudo non consistit nisi in actu unius potentię. Vnius dico secundū rationē: hoc est non in pluribus potētijs eiusdē rationis. Nā etsi beatitudo sit simul in intellectu, & uoluntate: nō tamen est in pluribus intellectiuis potentijs: nec in pluribus uolitiuis: immo necessariò actus beatificus unius rationis est in una potentia tantū; quia beatitudo secūdū theologos, & philosophos est optimum hominis bonū: ergo in una uirtute cōsistit eiusdem rationis; sed beatitudo est portionis superioris rationis. Manifestū est similiter, ꝙ est potentię inferioris portionis; quia beatitudo est illius potentię, quę est principium merendi: quę .i. elicit actū meritoriū: nō solum circa deū: sed etiā circa proximū, & alia temporalia. Huiusmodi aūt est tota portio rationis inferioris. Si ergo tota potētia intellectiua, & beatificabilis superioris portionis, & inferioris, seqtur, ꝙ in-

tellectiua utriusq; portionis sit una. sic de uolitiua. ¶ Item idem habitus simplex non perficit duas potentias: sed eadem charitas perficit uoluntatē superioris portionis, & inferioris: ergo non sunt duæ potentiæ. Maior patet: quia distinctio posterioris non arguit distinctionem prioris: ideo maior semper est unitas in priore, quā in posteriore: potentia autem est prior habitu. Minor probatur: quia charitas, qua diligiē deus, est in uolūtate portionis superioris. Et eadē est similiter in uolūtate portionis inferioris, qua diligimus ꝓximū: quia proximus est obiectū tēporale. Qd' autem sit eadem patet; quia una est charitas, qua diligimus omnia diligibilia; ut docent magister in iij. dist. xvij. ergo una est uolūtas. Hæc cōclusio cum suis probationibus est doct. subtilis. Cōcordat etiā in cōclusione beatus Tho. par. j. q. xix. Et sanctus Bonauen. dist. pręsen ti. q. iij. ¶ Quantum ad articulū tertiū

Arti. 3. Dub. 1. B

dubitatur primò. Utrum ab inuicem differūt portio inferior, & hō exterior: sicut homo interior, & portio superior.

Homo exterior & interior quo modo.

Ad hoc dubiū respōdet Alexā. q. lxviij. membro iij. par. ij. Exterior homo dicitur propriē cum cōuertitur homo ad exteriora bona concupiscenda propter se. Interior uero homo dicitur, cum cōuertitur homo ad interiora, siue ęterna propter se. Et secundū hoc exterior corrumpitur: interior renouatur. Cum. n. homo (sicut dicit Grego.) incipit exterius interire: tunc incipit interius uiuere. Propter quod dicit apostolus ad Ephes. cap. iiij. & Col. iij. Expoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis, induite nouum. Aliter dicitur in glos. ij. Corinth. iiij. Quicquid est in nobis cōmune cum pecore exterior homo est: is qui intus est, imago dei. Et Augu. xij. de trin. c. j & lib. xiiii. cap. xvi. &c. Quicquid habemus in anima commune cum pecore rectē dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Sequitur, ubi incipit nobis aliquid occurrere: quod nō est nobis cōmune cum bestiis: ibi incipit ratio, ubi homo interior iā possit agnosci. Sed hoc dicit Alexā. intelligiē inquātū cōiungitur cū rationali partē, ad quā ordinatur. Ex quibus colligi pōt, quid interest inter hominē exteriorē: hominē ueterē, & portionē inferiorē. Similiter inter hominē interiorem, hominem nouū & portionē superiorem. Nā hō exterior dupliciter accipitur. Aut ꝓ parte sensitiua hominis: ut dicit glos. ij. Cor. iiij. iā statim allegata. Cui cōsonat glos. Ephes. iiii. super illud. Deponite ueterē hominē. corpus exterior hō est: anima interior. Corpus accipiē ꝓ anima sensitiua, anima ꝓ parte intellectiua. Secūdò accipiē hō exterior ꝓ homine finē suū in exterioribus creaturis ponente. Homo interior per oppositū est homo finē suū in deo creatore constituens: ut supra habitum est. ¶ Secundū Alexand. homo uetus est, homo peccator propago ueteris Adæ. Vide glos. ad Ephes. iiii. super illud. Deponite uos: Et est Ambro. Homo interior si uitia pristina sequitur: uetus dicitur. Si aūt in nouitate uitę ambulat, alienus a seculari errore: nouus dicitur. Et glos. interli. Col. iii. super illud. Expoliate uos ueterem hominem. Homo uetus, uita uetus in peccatis secundū Adam. & in glos. allegata ad Eph. iiii. In interiore homine agitur hęc uetustas, & nouitas. Patet ergo, ꝙ hō uetus, & nouus pertinet ad interiorē hominem acceptum pro parte intellectiua: & non ad exteriorem acceptum pro parte sensitiua: & uterq; uetus, & nouus inuenitur in utraq; portione inferiore, & superiore: quia secundum utramq; portionem contingit peccare, & mereri. De inferiori manifestum est: quia circa temporalia meremur, & demeremur: de superiore patet supra dist. xxii. q. j. ¶ Homo uero exterior acceptus secundo modo pertinet ad portionem inferiorem. Interior uero ad utrumq;: quia contemplando finem, agit secundū portionem superiorem. Ordinādo exteriora ad finem, agit secundū portionē inferiorē. Accipiēdo aūt hominē exteriorē primo modo pro parte sensitiua sic nō

pertinet ad aliquā portionē rationis; interior uero pro parte intellectiua pertinet ad utramq;. ¶ Secundò dubitatur. Vtrum cōtingat peccatum mortale esse in inferiore portione, absq; hoc, q̄ sit in superiore: & econuerso. Respondetur, q̄ cum peccatum esse non possit mortale sine contemptu dei, & regularum ęternę, ac diuinę legis uero, uel interpretatiuo: ut infra dicitur: si portio superior accipitur strictè: peccatū mortale potest esse in portione inferiori, & non in superiori: ut peccatum quo quis peccat in proximum uel in seipsum, cuius deus non est obiectum. Nam sic nullum peccatū est in portione superiori: nisi quod immediatè cōmittitur in deū. Hæc enim portio sic accepta, non uersatur circa aliud obiectum, quam circa deum. Accipiendo autem portionem superiorem largè: nullum peccatū mortale committitur: quin portio superior sit in culpa. Cum enim non committitur sine auersione a deo, & solius superioris portionis est auerti a deo: sicut cōuerti ad deum secundum regulas ęternę legis; sic accipiendo portionem superiorem in omni mortali peccato, portio superior auertit se a deo uerè, uel interpretatiuè. Verè, dum legem æternam attendens contra eam consentit portioni inferiori in actum contrarium legi. Interpretatiuè dum non cohibet inferiorem, dum tenetur secundum legem. Et ita negligendo auertitur, dū se non cōuertit, & conuertere se tenetur. Et illo modo uerum est illud Augu. q̄ si peccatū non diu teneatur in delectatione cogitationis, sed statim ut mulierem .i. inferiorem portionem tetigit uiri .i. superioris portionis auctoritate repellatur: ueniale est. Si uero diu in delectatione cogitationis tenetur: etsi uoluntas perficiendi desit: mortale est: & pro eo dānabitur simul uir, & mulier .i. totus homo: quia & tunc uir nō sicut debuit mulierem cohibuit, unde potest dici cōsensisse. Hęc magister. Ex quibus patet q̄ beatus Augu. & magister accipiunt portionem superiorē largè: ut eius est regere portionem inferiorem secundum leges ęternas. In portione uero superiori potest esse peccatum mortale absq; hoc, q̄ sit in portione inferiori: ut patet de peccato infidelitatis circa articulum trinitatis: quia circa tale obiectum non est portio inferior. Multa hic moueri possent dubia de differentia peccatorum mortalium, & uenialium; quæ magis posterius dum de peccatis agetur in genere locum habent.

Dub. 2. F

An peccatum mortale sit in inferiore portione sine superiore.

Quomō peccatū in sola superiori portione.

DISTINCTIO. XXV.

N distinctione uicesimaquinta agit de libero arbitrio secūdum se quantum ad subiectum, quantum ad obiectum, & quātum ad uirtutē, & effectum. Cuius sententia in subiectis conclusionibus continetur. ¶ Prima. Liberum arbitrium respiciens contingens futurū diuersimodè est in deo, in angelis, & in hominibus secundū quadruplicē hominis statum. Hi status hominis sunt. Status ante peccatum: post peccatum, & ante gratiā, post peccatū data gratia, in beatitudine æterna. ¶ Secunda cōclusio. Humana uoluntas semper a coactione est libera: non autem a peccato, & a miseria: nec ad bonum operandum sine gratia. ¶ Tertia conclusio. Libertas hominis ante peccatū ad bonum nulla difficultate, aut carnis rebellione impedita, per peccatum depressa est: & grauiter diminuta.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionem quæritur. Vtrum liberum arbitrium sit aliquid a ratione, & uoluntate distinctum. A

¶ Præmissis notabilibus ponentur conclusiones: additis pro tertio, articulo dubijs, cum suis solutionibus. ¶ Quo ad primum: notandum, q̄ aliter de lib. arbi. locuti sunt philosophi: aliter Artic. 1 Not. 1.

Opinio Philosophorum de libero arbitrio. doctores theologi, & sancti. ¶ Philosophi loquuntur de lib. ar. prout distinguitur cōtra principiū naturale. Nā philosophus.ij.phys. ubi distinguit principium actiuum in naturā, & intellectū. Per intellectū intelligit lib. arb. siue uoluntatē: hoc est animā intellectiuā respectu illius actus, quē habet in sua potestate: & respectu illius dicitur uoluntas. Sic ibidem cum diuidit in agēs secūdū propositū, & nō secūdū propositū. Per agēs secūdū propositū, intelligit agēs liberum, seu uolūtatē. Itē ix. Metaphys. dū diuidit potētiā actiuā in potētiā rationalē, & irrationalē. Per rationalē intelligit potentiā ad opposita, quę nō est nisi uolūtas. Idē ergo intelligit p̄ actiuū secūdū ꝓpositū intellectū, & potētiā rationalē. Similiter idē intelligit per actiuū nō secundū ꝓpositū, & naturā, & potentiā irrationalē. Et per primū intelligit potētiā liberā, ꝑ secundū potentiā naturalē.

Potētia libera & naturalis. ¶ Potētia aūt libera, ut distinguitur cōtra naturalem, est potentia indifferens ad opposita, quę .s. in sua potestate habet utrūq; oppositorū: s. facere, & nō facere: quod hic intelligendū est. Potentia libera est, quæ omnibus ad productionē alicuius effectus requisitis eōdem modo se habentibus, nullo uariato ex parte sui, uel alterius habet in potestate sua ita non producere, sicut producere: ita ꝙ ex natura sua ad neutrum determinatur; & talis potentia dicitur contingenter productiua. Non est autem hoc intelligendum, ꝙ habeat in potestate sua illa opposita producere scilicet, & non producere pro eodem instanti. hoc enim implicat contradictionem: sed pro diuersis instantibus successiuē. De hoc supra distinct. xxxviij. primi.

¶ Potentia naturalis opposito modo describitur: est potentia ad unum oppositorum determinata: quæ non habet in sua potestate utrumq; oppositorum ad sensum præexpressum: & talis potentia agit necessariō. i. positis omnibus ad productionem effectus requisitis non potest non agere.

Coroll. 1. ¶ Ex illo patet primō, ꝙ nulla causa respectu eiusdem effectus est causa libera & naturalis. Patet: quia hoc implicat.

Coroll. 2. ¶ Secundō sequitur, ꝙ causa respectu unius effectus potest esse libera: & respectu alterius naturalis. Patet de potentia rationali, quæ respectu intellectionis est causa naturalis: respectu uolitionis, est causa libera.

Coroll. 3. ¶ Tertiō sequitur, ꝙ sola uoluntas est potentia libera. Patet: quia omnis alia potentia ad suum effectum determinatur: ita ꝙ positis omnibus ad agendum requisitis, non potest non agere.

Coroll. 4. ¶ Quartō sequitur, ꝙ uoluntas non respectu cuiuslibet uelle, est causa libera. Patet de obstinatis, & damnatis; similiter de uoluntate confirmatorum in beatis. De quo supra dist. vij. quia respectu actus, quem non habet in sua potestate: non est libera. Sic etiam accipit Damasce. libertatem cum dicit. Illa, quæ sunt in potestate nostra, si faciamus, uel si nō faciamus, ea sunt obiecta liber. arbitr. ait enim. Eorum, quæ fiunt, hęc quidem sunt in nobis, hæc non sunt in nobis. In nobis quidem, sunt, ad quę nos sumus libe. arbi. facere, & non facere. Et simpliciter sunt in nobis, quæ sequitur laus, & uituperatio & lex. Principaliter autem sunt in nobis illa opera, de quibus consiliamur. Consilium autem est eorum, quę pariter contingunt. Si ergo omnem actionem liberam sequitur laus, uel uituperium: & hęc nō sequuntur nisi operationem cōtingentem non necessariam, sequitur ꝙ omnis actio libera sit contingens.

C

Opinio Theologorū de libertate. ¶ Teologi uero uariē loquuntur de libertate. Quandoq; enim accipiunt libertatem largissimē, ut distinguitur cōtra coactionem: ita ꝙ potentia dicitur producere liberē id, quod non producit coactē: hoc est contra suum uelle. Et sic non distinguitur contra principium necessarium necessitate immutabilitatis. de hoc supra distinct. vij. perlongum. De hoc loquitur sanctus Bonauent. quæst. viij. huius distinct. dicens. Cum duplex sit necessitas coactionis, & immutabilitatis. Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrij

uij, necessitas uero imutabilitatis non. Pro eo, q arbitrium dicitur liberum, nō quia sic uelit hoc, ut possit uelle eius oppositum: sed quia omne, quod uult, appetit ad sui imperium: quia sic uult aliquid, ut uelit se uelle. Et ideo in actu uolendi, seipsum mouet, & sibi dominatur. Et pro tanto dicitur liberum: quamuis immutabiliter ordinetur ad illud. Illo ergo modo idem est liberum, & uoluntarium. Et liberè producitur quicquid producitur mediante uoluntate. Sic si uoluntas creata produceret aliquem actum necessariò: sicut uelle respectu finis secundum quoldam illū actum produceret liberè non contingenter, sed uoluntariè. Illo modo potentia libera secundum eandem rationem conuenit deo, angelo, & homini: sicut & uoluntas conuenit, illis uniuocè. Sic dicit beatus Ansel. in de lib. arbi. c. j. q liberū arbitrium secundum diffinitionem cōmune est omni rationali creaturæ. ¶ Alio modo accipitur libertas strictius, quantum ad aliquid, ut opponitur seruituti; per quam aliquis alteri subijcitur. Et sic secundum multiplicem seruitutem potest poni multiplex opposita libertas: sed de seruitute legali: de qua. j. Corinth. vij. Seruus uocatus es, non sit tibi curæ: sed & si potes heri liber magis utere: non loquuntur hic doctores: sed tantum de seruitute culpæ, & miseriæ: secundum quam duplicē seruitutem, ponitur duplex opposita libertas: scilicet a culpa, & a miseria, seu pœna: illo modo beati sunt perfectè liberi, damnati carent utraq;. Viatores uero tanto sunt liberiores: quantò magis culpæ, & pœnę immunes. ad Roma. vj. Liberati a peccato, serui facti estis iustitiæ. Et sic uerum est, q posse peccare nō est pars libertatis, sicut in primo modo posse cogi non est pars libertatis: de his modis libertatis supra habetur distin. vij.

D ¶ Et secundum illos tres libertatis modos distinguitur libertas in libertatē naturę, gratiæ, & gloriæ. Libertas naturæ est libertas a coactione. Libertas gratię est libertas a culpa. Libertas glorię est libertas a miseria. Accipitur etiam cōcorditer cum philosophis prout opponitur necessitati, nō tantum coactionis: sed etiā immutabilitatis. Hęc dicitur libertas contingentię. Sic accipitur, quādo est principium meriti, & demeriti. Nā per hæc quę uitare non possumus, nec meremur, nec demeremur. Et sic accipit Damasce. cum negat lib. arbi. a brutis: quia magis aguntur, quàm agunt. Non agunt, sed aguntur: quia non habent dominium super actus suos eliciendos, uel non eliciendos: licet actus eorū etiā sint intrinseci: necessitantur tamē ad actus suos per naturam. ¶ Et secundū has acceptiones uariè allegātur sanctorū auctoritates. Variè, etiā ponuntur libe. arbi. diffinitiones. Ansel. in de libe. arbi. ca. iij. sic diffinit liberum arbitrium. Est potestas seruandi rectitudinē uoluntatis propter ipsam rectitudinē, quæ potest sic intelligi. Est potestas seruandi rectitudinē. i. conformandi se rectitudini primę seu increatæ quantū est ex sui natura propter ipsam rectitudinē. Hæc. n. est rectitudo uolūtatis cōformitas eius cū diuina uoluntate: quod nihil aliud est, quàm potestas uolendi aliquid conformiter diuinę uolūtati: propter hoc, quia conformis est, uel quia sic uult diuina uoluntas. Et ista conuenit deo, angelis, & hominibus, etiam damnatis. qui quantū est ex natura sua, possunt se cōformare rectitudini: quia uoluntati diuinę, quæ est prima rectitudo: nec conuenit alijs a rationali natura: quia etsi brutum quādoq; seruat rectitudinē: ut canis diligendo catulos suos: nō tū seruat propter rectitudinē, quā nō agnoscit. Sola. n. ratione cognoscitur, & sola uolūtate seruatur. Ex his cōstat libertas arbitrij: ut idē dicit ibidē. c. iiij. Hęc ergo potestas dicitur liberū arbitriū: quia nemo pōt cogi rectitudinē delerere, cū eā habuerit: licet eā nō habitā sibi darę nō possit: nec pditā eā recuperare: pōt tā habitam non deserere. Res enim omnis libera est ab ea re, a qua cogi nisi uolens uel prohiberi non potest: ut dicit. cap. v. ¶ Sed diceres: ex illo sequi-

Triplex libertas.

tur, φ posse peccare esset pars libertatis, quod ipse negat: dicit enim cap. j. Nec libertas, nec pars libertatis est peccandi potestas. Probatur tamen consequentia: quia a peccando cogi nisi uolens non potest. Respondetur, φ posse peccare nō est sine libero arbitrio: quia nihil carens libero arbitrio, potest peccare. Nam & ipse dicit. Per liberum arbitrium peccauit apostata angelus, siue primus homo: quia per suum arbitrium peccauit. Quod sic liberum erat: ut nulla re cogi posset ad peccandum. Et sequitur. Peccauit autem per arbitrium suum, quod liberum erat: sed nō per hoc unde liberum erat. i. per potestatem, qua poterat non peccare: & peccato nō seruire: sed per potestatem, quā non habuit peccandi, qua nec ad non peccandi libertatem iuuabatur: nec ad seruitutem peccandi cogebatur: quia nulla re cogente non aliqua necessitate, sed sponte peccaui. Hæc Ansel. Quód uero non est pars libertatis posse peccare, uult dicere, φ non est pars libertatis, qua natura rationalis libera est ad decentia, & expedientia, quā proprie uocat libertatem: quia propter illa data est. Non enim accepit homo arbitr. libertatem, ut eo ad malum abutatur: sed ut liberè ad bonum conuersus uitam æternam, propter quā factus est consequatur: ut uult Ansel. cap. iij. Quia sicut deficere propriè nō est posse: ita posse peccare non est posse: quia est posse deficere a rectitudine. Vel aliter. Posse peccare non est libertas, nec pars eius: hoc est non est diffinitio libertatis, nec pars diffinitionis. Nam cū diffinitio debet esse conuertibilis; & conuenire omni contento sub diffinito. Libertas autem arbitrij conuenit Deo, angelis, & hominibus: posse autem peccare non conuenit deo: ergo non debet ingredi diffinitionem lib. arbi. & hoc est, quod dicit. Non pertinet ad diffinitionem libertatis arbitrij posse peccare. Vtraq; solutio colligitur ex uerbis beati Anselmi cap. j.

F ¶ Est ergo diffinitio liber. arbitr. secundū eū. Potestas uolūtatis, & rationis seruādi secundū suā naturā rectitudinē uolūtatis propter ipsam rectitudinē nō curādo, an sit cōtingens, uel necessaria. Et illa diffinitio conuenit omni naturæ rationali: siue creatæ, siue increatæ. ¶ Beatus Ber. in suo de lib. arb. sic diffinit. Est cōsensus ob uoluntatis inamissibilē libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Consensum accipit, ut exponit Alex. quasi mediū inter sensum mētis, & sensum carnis. Et est potestas habens se ut medium potens assentire appetitui carnis, & etiam appetitui mentis. Et illa tantum conuenit (ut dicit sanctus Bonauentur.) creaturæ, non concernendo statum: & posset sic intelligi. Est consensus. i. facultas consentiendi sensui, mentis. uel sensui rationis, ob libertatem uoluntatis inamissibilem. i. inseparabilem a uoluntate: & iudicium indeclinabile rationis. Indeclinabile. i. inseparabile a uolūtate, quia uoluntas non potest in actum nisi ostēso obiecto per intellectum, uel rationē. Beatus August. diffinit, ut ponit magister dist. præcedenti. Est facultas rationis, & uoluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, uel malum ea desistente. quæ secundum magistrum datur de libe. arbi. uiatorum tantum. Illud enim ad utrumq; flecti potest. Et dicitur liberum quantum ad uoluntatem, quæ potest in opposita, & dicitur arbitrium, quantum ad rationem discretiuam boni, & mali. Illa ergo animi potentia, qua bonum, uel malum potest uelle, utrūq; discernens liberum arbitrium uocatur, quod bruta animalia non habēt; quia ratione carent. Vnde cap. xx. in de eccle. dogma. siue diffinitionibus orthodoxæ fidei. Arbitrij libertas est rationalis uoluntas. inquit Aug. Est ergo arbitrium hoc liberum ad utrumlibet: quia uoluntas spontanea appetitu moueri potest ad ea, quæ bona, uel mala iudicat ratio. Et hoc modo horum tantū est lib. arb. qui uoluntatē mutare possunt: & in contraria deflectere. In quorum potestate est eligere bonū, uel ma-

Diffinitio liberi arbitrij.

lum, & utrumlibet secundum electionẽ facere, uel dimittere: & illo modo nec est in deo: nec in beatis. Et licet secundum hanc assignationem libe. arbi. ipsum non conueniat deo: tamen communiter attribuitur deo, & beatis. Et secundum q dicit libertatem a coactione, & necessitate secundũ diffinitionẽ Ansel. Etiam secundũ q dicit libertatẽ a culpa. & miseria. Quod uero magister supra dist. presenti dicit, q libertas arbitrij ab omni labe, & corruptela immunis est: & rectitudo uolũtatis, & omniũ potentiarũ animæ synceritas, atq; uiuacitas, non ponit diffinitionẽ liberi arbitrij: sed describit statũ eius in primis parentibus ante lapsum. ¶ Quantum ad secundum articulum est ista conclusio prima, & responsalis. Quamuis libertas arbitrij non sit sine ratione obiecti uolibilis ostensiua: est tamẽ essentialiter & realiter uoluntas suæ uolitionis productiua. Prima pars patet secundum beatũ Aug. ubi supra, quia est rationalis uolũtas. Et quia uoluntas nõ fertur in incognitũ. x. de trini. Requiritur ergo potentia cognitiua, quę ostendat obiectũ uolibile: & hęc ẽ ratio: Secũda pars patet: quia libertas est illa potestas, quæ est dominasuorũ actuũ: ita q cogi nõ potest, & quę habet actus suos in sua potestate: tal s autẽ est uolũtas: ut dicit Aug. Nihil enim ita est in potestate nostra sicut ipsa uoluntas Idẽ. uolũtas est animi motus cogente nullo ad aliquid adipiscẽdum, uel non adipiscẽdum. Itẽ ratio potest cogi. per argumenta ad assentiendũ conclusioni similiter ad apprehendendum obiectum sufficienter presens: ergo ad ipsam, ut talis est: non pertinet libertas, cũ libertas secundum omnes distinguitur a coactione. Itẽ Ber. Vniuersa, quæ hominis sunt preter solam uolũtatem a merito, & iudicio libera sunt: ergo uolũtas sola in homine libera est. ¶ Secunda conclusio. Arbitrij libertas non duæ: sed una est potentia, & facultas. Patet; quia liberum arbitrium est potentia rationalis secundum Augu. ubi supra. Illa autẽ tm̃ est una: nec distinguitur realiter potentia intellectiua a uoluntate: sed idem realiter est intellectus, & uoluntas: ut dictũ est supra dist. xvj. Etiam si tenetur opinio, q intellectus, & uoluntas essent potentiæ distinctę: libertas arbitrij non esset illę duæ potentiæ; sed sola uoluntas: quãuis ipsa uoluntas nõ posset exire in actũ sine intellectu: sicut potentia intellectiua non est aggregatum ex intellectu, & obiecto: licet non possit intellectus intelligere sine obiecto: supponit ergo liberum arbitriũ pro uoluntate, & cõnotat rationem, uel intellectum ostendentem obiectum. Hine illa posset dari eius notificatio: est uoluntas rationalis libere uolens aliquid ostensum, siue prę sentatũ sibi per intellectum ¶ Tertia conclusio. Liberum arbitrium quantum ad suam essentiam nec augeri potest, nec minui. Probatur: quia liberum arbitriũ essentialiter est ipsa uoluntas ex conclusione prima, uoluntas autem nõ distinguitur ab essentia animę, quę est substantia: ut patet dist. xvj. Substantia uero non recipit magis, nec minus. ut dicit philosophus in prædicamentis. ¶ Cõclusio quarta. Quantum ad coactionẽ libertas arbitrij nec potest augeri, nec minui. Probatur: quia si libertas arbitrij simpliciter non potest cogi: ergo quantũ ad coactionem nec augeri, nec minui. Tenet consequentia: quia id, quod simpliciter non conuenit rei: nec magis, nec minus cõuenit illi. Sequitur. n. benẽ. Coactio non conuenit libero arbitrio: ergo nec coactio magis, aut minus ei conuenit. Tenet consequentia a toto in modo ad partẽ negatiuę. Quòd autem simpliciter nõ possit cogi, patet, quia non potest contra uelle ad uolendum compelli, hoc enim implicat. Et quantum ad illas duas conclusiones: dicit beatus Berñ. in de lib. arbi. Manet libertas arbitrij tam plena in bonis, quàm in malis, tam integra suo modo in creatura, quàm in creatore. Item in eodem. Libertas arbitrij pariter cunctis ratione utentibus conuenit; nec magis est in bonis, quàm in.

malis, nec augetur gratia, nec minuitur culpa. ¶ Quinta concluſio: Liberum arbitriū quantū ad ſubſtantiā, & qualitatē. i. intenſionē producendorum a ſe actuum nō eſt æqualiter omniū. Patet cōcluſio: quia potētius eſt in habituatis, quā in non habituatis: facilius. n. elicit uoluntas actus ſuos cū habitu inclināte, quā ſine. Actus dico tam bonos, quā malos. Similiter ad eliciēdum actū meritoriū, ſimiliter impotēs eſt ſine gratia. Et ſecūdū gratiæ intenſionē magis, uel minus prōpta: alioquin ſuperfluerēt habitus, & dona: ſed hęc inęqualitas nō reducitur ad potentiā, quæ eſt liberum arbitriū in ſe, ſed ad habitus inexiſtētes.

Cōcl. 5.

Cōcl. 6. ¶ Sexta concluſio. Libertas a ſeruitute tam culpæ, quā miſerię nō eſt æqualis in cuiuslibet arbitrij libertate. Patet: quia maior eſt in beatis, quā uiatoribus: in dānatis autem omnino non eſt. Et ſic dicit Aug. Multo liberius erit arbitriū, quod omnino non poterit ſeruire peccato, quā quod poteſt. Et ſecundū hoc ponit beatus Anſel. diuerſos gradus liberi arbitrij ſecundū diuerſos ſtatus, ante peccatum, & poſt peccatum: cum gratia, uel ſine gratia: in Deo, & creaturis: angelis, & hominibus. c. ulti de libe. arbitr. ¶ Quantum ad tertiū articulum dubitatur primō. Vtrum uoluntas poſſit cogi a Deo: quia dictum eſt in probatione quartę concluſionis, ꝙ nō poteſt cogi, nec additum eſt a quo. Et uidetur, ꝙ poſſit. Nam Luc. xiiij. dicitur Compelle intrare. Intrare illud, eſt liberum arbitrium, & compellere eſt cogere: ergo cogi poteſt liberum arbitrium. Item Ioann. vj. Nemo uenit ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit illū. Qui trahitur, uiolēter cogitur. Itē Rom. vij. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legepeccati. Captiuitas autem, & repugnantia important coactionē. Ad hoc reſpondetur, ꝙ dupliciter poteſt intelligi uolūtatem poſſe cogi, aut impediendo ab actu ne uelit, aut compellendo ſeu neceſsitando, ut uelit. Alio modo intelligitur uoluntatem

Arti. 3. Dub. 1. I

An uoluntas noſtra cogatur a Deo.

poſſe cogi ut inuitē uelit, uel nolit, ita ꝙ ſtāte actu uolendi reſpectu a ipſum a inuitē uelit: & ſtāte nolitione reſpectu b inuitē nolit b. Supponitur etiā, ꝙ refert dicere uoluntatem induci, & uolūtatem mutari, uoluntatem cogi. Inducitur perſuaſione, qua inclinatur ad aliquid, ad quod nō inclinaretur niſi perſuaſa. Mutatur, quando fit de uolente nō uolens, aut econuerſo; ut cum Deus de amatore tēporaliū facit cōtemptorem eorum. Cogitur dum multa aliquid uellet. i. dum repugnante actu ſuę uoluntatis ad oppoſitū compelleretur. ¶ Quibus premiſsis reſpondetur per aliquas propoſitiones. ¶ Prima. Quantū ad actus imperatos uolūtas cogi poteſt nō tantum a deo: ſed etiam a creatura. Certū. n. eſt ꝙ quis poteſt nolens trahi ad eccleſiā & ſimilia. Cūſenueris alius cinget te, & ducet, quo non uis. Chriſtus ad Petrum Io. ulti. ¶ Secunda propoſitio. Voluntas quantum ad actus elicitos poteſt induci: poteſt & timore uel promiſsione mutari ac ab actu elicito recedere: & oppoſitum eius uelle. Clara ſunt hæc teſte experientia. Poteſt & per diuinam immiſsionem & illuminationem ac ſpiritusſancti ſpecialem motionem gratięq; infuſionem recedere a uitioſis uolitionibus, & elicere bonas. Et hæc dicitur tractio diuina: quādo ſic uoluntas diuino adiutorio ſeparatur ab his, quibus per amoris glutinum fortiter adhęſit: & æternis incipit adhęrere. Sic dicit beatus Bern. Hoc intendit Deus cum terret, aut percutit, ut faciat uoluntarios, non ſaluet inuitos: quatenus dū de malo in bonum mutat uoluntatem transferat libertatem. ¶ Tertia propoſitio. Volūtas libera cogi poteſt a Deo ut non poſsit uelle obiectum uolibile. Patet: quia poteſt annihilari. Item poteſt ab ea rationis uſus tolli. ¶ Item poteſt Deus concurrere coagendo ad eliciendum uolitionem: & ita ſuſpendere uoluntatem ab eliciendo: ſicut omnem potentiam actiuam creatam concurrendo ſecum ſuſpendit ab actione ſua. Omnia enim hæc indubia ſunt

ppō. 1.

ppō. 2.

ppō. 3. K

christiano: cum enim nulla causa secunda potest agere nisi coagente prima. Prima uero causa agit contingenter a dextra: ideo potest non coagere: & ita uoluntatem a suo actu impedire hue eã suspendere: quod est cogere: ut nõ agat
ppõ. 4. seu ut nõ eliciat. ¶ Quarta propositio. Deus potest uoluntatem cogere ad uolendum aliquid: ita ꝙ non potest illud nonuelle. Probatur: quia deus potest actũ uolitionis: qui est uelle: creare in uoluntate: & creatum in uoluntate conseruare: quo posito, uolũtas potest non uelle: sicut enim existente cognitione actuali in intellectu, non potest intellectus non intelligere: ita existente uolitione in uoluntate non potest uolũtas non uelle: cum nihil aliud sit uelle, quã uolitionem in se habere. Et sic supra dictum est dist. vij. ꝙ quosdam actus Deus
ppõ. 5. creat seu pducit in angelo bono, & malo qui nõ sunt in potestate angeli. ¶ Quinta propositio. Non potest Deus cogere uoluntatem: ut inuite uelit. Patet: quia hoc uidetur implicare cõtradictionem: nam inuitus habet nolle: nolle est non uelle. sic inuite uelle, est uelle & non uelle: & illo modo omnis uoluntas est libera a coactione. Et pro tanto dicit Bernard. Libertas uoluntatis est ita plena suo modo in creatura sicut in creatore: & ꝙ in omnibus repetitur æqualiter. ut sup. conclusione quarta allegatum est. ¶ Sed diceres. Pono ꝙ
L in uoluntate sit uolitio obiecti a Deus potest creare in eadem uoluntate nolitionem a manente uolitione eiusdem. Potest enim Deus contraria conseruare in eodem subiecto per suam potentiã absolutam: quo posito uoluntas inuita uult a. Est enim uolens per uolitionem: & est inuita per nolitionem: simul. n. uult, & nult, salua grammatica. ¶ Posset dici ꝙ sunt quædam contraria, quæ inferunt contradictoria: & illa non possunt simul inesse eidem subiecto: & talia sunt uelle & nolle eiusdem obiecti. Nã nolle infert nonuelle: nam uelle a est uelle ipsum esse: nolle a est uelle ipsum non esse. ¶ Sed si cautius intuetur nõ sunt illa contradictoria: uelle a esse & uelle a non esse: sed uelle a esse & non uelle a esse. Illa autem non uelle a esse non infert hanc: uelle a non esse: & ita non uidetur ꝙ uelle a & nolle a inferant contradictoria: sicut nec calidum, & frigidum. ¶ Et si dicis. Esse & non esse sunt contradictoria: & uoluntas non potest simul uelle contradictoria. Responderi posset, ꝙ uoluntas potest uelle contradictoria simul: quia potest uelle impossibile uoluntate complacentię: licet non efficaci: ut dictum est sup. dist. vj. Nec ex hoc sequitur cõtradictoria esse simul uera. Verum difficile est intelligere quomodo contradictoria possit simul esse uoluntas. Difficile etiam est aliquid negare a potentiã dei, quod non includit contradictionem: ideo dimisso casu, ꝙ simul stent in uoluntate uolitio, & nolitio eiusdem obiecti: adhuc uoluntas inuita nollet: quia nolens uellet: & uolens nollet. Ille igitur dicitur inuitus uelle, qui uolendo nult: aut nolendo uult. Et talis diceretur cogi: ita ꝙ in eodem actu, quo uult cogeretur nolle, quod simpliciter est impossibile. Et sic intelligenda est quinta conclusio. ¶ Secundo dubitatur. Dub. 2.
Vtrũ possit sufficienter probari, ꝙ uoluntas sit libera. Ad hoc breuiter respondetur secundũ Ockã q. xvj. primi quodlib. & Greg. de arimi. dis. præsenti, ꝙ uoluntatẽ esse liberã libertate contingentię est euidẽs per experientiam: & ideo non potest per aliquid euidẽtius demonstrari. Primum patet: quia homo in se experitur, ꝙ quantumcunq; ratio dictet aliquid esse uolendum, potest tamẽ uoluntas hoc uelle uel nolle. Secundum patet: quia omnis ratio hoc probans assumit aliqua dubia uel minus nota uel ęquẽ ignota. Potest tamen probari contra negantes ducendo eos ad quędam quę secundũ omnes usum rationis habentes, falsa & inconuenientia iudicantur: quia si homo nihil per liberum arbitriũ ageret, uel omitteret, frustra esset omne humanũ consiliũ: ut deducit Dama. lib. ij. c. xxviij. Nullus etiã pro suis M

actibus mereref premiũ uel penã: ut ostẽdit Aug. li. ij. de lib. arb. c. ij. Sic etiã diuina precepta homini non prodessent: si nõ libere seruando peruenirẽt ad premiũ. Illud ẽ etiã penẽ cõtra innumerabiles sacre scripture auctoritates. Et alia plurima absurda induci possent. ❡ Illo
Dub. 3. ergo supposito dubitatur tertiõ. Verũ
N uoluntas sit causa sufficiẽs, & immediata suorũ actuũ productiua. Et non mouetur dubiũ de actibus imperatis: qa de illis certum est, φ non est causa talium nisi per imperium quod est actus eius elicitus. Restringendum est igitur dubium ad actus interiores elicitos. Et de his respondetur per quatuor propositiones.
ppo. 1. ❡ Prima. Voluntas est causa immediata productiua uolitionis & nolitionis. Probatur: quia tales actus sunt in potestate uolũtatis immediatẽ: ergo est causa eorum immediatẽ. Consequentia tenet ex communi medio probandi aliquid esse causam alterius. Antecedens probatur: quia aliquis actus est immediatẽ in potestate uolũtatis: & nullus alius quã actus interior, qui dicitur elicitiuus igitur. Maior ꝓbatur: quia alias periret liberum arbitrium. Minor probatur: qa omnis alius actus in nostra potestate existens, ideo ꝓcise dr̃ esse in nostra potestate, quoniã nostrã sequitur uolitionẽ iuxta illud Beati Aug. j. retrac. cap. xxij. Hoc est in potestate nostra, quod cum uolumus, facimus. Ergo si uolitio nostra non est in nostra potestate nec consequens actus erit in nostra potestate. ❡ Si diceres contra propositionem. Impossibile est, φ agens seipsum reducat de potentia ad actum: sed si uoluntas sit causa actiua suorum actuum seipsum reduceret: qa stãtibus omnibus ad uolitionẽ requisitis: puta presẽtatione obiecti per rationem: adhuc potest uolũtas non uelle obiectum, & potest postea nulla uariatione facta uelle ex sua libertate. Respondet Ockam in primo quod libet concedendo illatum: sed hoc solũ uerum est in agente liberẽ. In agẽte aũt naturali, siue corporali, siue spirituali nõ est possibile: quia si illud actu non agit: oportet, φ aliquid deficeret: aut causa aliqua partialis: aut dispositio aliqua requisita in passo: aut impedimentum aliquod subsit. Nã omnibus requisitis existẽtibus necessario agit: ideo necesse est (ut reducatur ad actũ) per aliud remoueri impedimentum: uel aliud requisitũ ponere quod deficit. In agente autem libero est manifesta instantia. ❡ Secunda propositio. Voluntas non est causa sufficiens suorum actuum. Probatur: quia si esset sufficiens: posset producere uolitionẽ nullo actu cõcurrente stãte generali influẽtia: que hic sẽper supponitur. Consequens falsum: quia tunc posset uelle nullo obiecto cognito cõtra Beatum Aug. viij. & x. de trinita. In cognitum amari non potest. & contra experientiam. ❡ Tertia propositio. Obiectum non concurrit actiuẽ immediatẽ ad productionem uolitionis cum uoluntate. Probatur: qa uoluntas potest producere uolitionem alicuius obiecti ipso nõ existente in rerũ natura. Manifestũ est: ergo non concurrit actiuẽ obiectũ ad talẽ uolitionẽ. Tenet consequentia; quia agere presupponit esse; quod autẽ non est: non agit. ❡ Quarta propositio: ppo. 2.
Cognitio obiecti est partialis causa necessariõ cũ uolũtate requisita ad productionem uolitionis. Probatur; quia ea non existente uolitio produci non potest: ergo ab ea dependet uolitio in aliquo genere cause. Consequẽtia tenet, quia omnis effectus sufficienter dependet a suis causis: non autem dependet ab ea in genere cause formalis, finalis uel materialis: Patet ergo in genere cause efficientis. ❡ Ex illo sequitur, φ eadẽ causa naturalis potest esse causa oppositorum effectuum, nulla uariatione facta in materia: Patet quia cognitio appetibilis est causa naturalis uolitionis, & nolitionis obiecti: stante enim eadem cognitione obiecti, uolũtas potest ipsum primo modo uelle: & secundo nolle & econuerso. Hoc autem non est inconueniens de causa partiali: secus de tota si naturali. ❡ Sequit̃ secũdõ, φ intẽsio actus a uoluntate eliciti, non sequitur inten-

tionem causæ naturalis. Patet, quia potest res minus cognita magis desiderari; & magis cognita minus appeti: & hoc propter concursum causæ libere: q sicut habet in sua potestate agere, & no agere: ita habet etiam in sua potestate sic feruenter, seu intense, uel remisse agere. Hæc propositio est de mente Beati August. xv. de trini. cap. xxiii. ubi uult q amor procedit de scientia. Et cap. xxvj. dicit q amor de gignente mente, & de genita notitia tanquam de parente, & prole procedit. ¶ Sed diceres. Quãdoq. uolitio pcedit notitiã: ut cũ uolumus scire, quod nescimus, ergo non sẽper notitia est causa uolitionis: quia effectus causam non præcedit. Respondetur: licet uolitio quandoque notitiam præcedat: semper tamen uolitionẽ præcedenti notitia aliqua obiecti uoliti. Vnde in casu, dum quis uult incognitũ noscere: quamuis uolitio præcedat notitiam, quæ desideratur: non tamen præcedit notitiam illius notitiæ, quæ desideratur: quia nisi nosceret q esset aliqua notitia rei incognitæ non eam desideraret. Volendo ergo scire incognitum non uult incognitum: sed uult sciẽtiam incogniti: & illam uelle non posset, nisi prius eam cogitaret: & sic cogitãdo cognosceret. Ita soluit Beatus Augustinus. x. de trini. cap. j. ¶ Vltimo dubitatur contra libertatem contingentiæ: de qua in prima parte notabilis.

Dub. 4.

Nam uidetur, q talis poni non posit: quia si esset, esset causa contingentis ad utrumlibet: sed hæc est impossibilis. Probatur: quia si aliqua esset causa contingens: hoc est ad utrumlibet oppositorũ aut quando causat, aut ante, aut post. Non secundum uel tertium, quia tunc non est causa: nihil enim est causa nisi quod causat. Nec primum: quia dum causat unum oppositorum, non causat aliud, quia (gratia exempli) quando uoluntas causat. a. pro instanti. b. non potest non causare. a. pro instanti. b. quia posito q in b. instanti causet: impossibile est, q in eodem instanti non causet: sicut arguit Ockam contra Ioãnẽ ponentem potentiam immanifestã ad oppositam consequi libertatem. distin. xxxviij. primi. Respondetur, q libertas contingentiæ est libertas ad utrũlibet, & est hæc solius uoluntatis. Consequenter dicitur, q uoluntas est causa contingens pro instanti pro quo causat. Pro illo enim instanti, pro quo causat contingenter causat: licet dũ causat nõ posset simul in eodem instanti non causare in sensu composito. Nec ideo dicitur causa cõtingens alicuius effectus: quia potest illũ causare, & non causare simul pro eodem tempore. Sed causa contingens est quę liberè sine omni uariatione adueniente sibi uel alteri: & per non cessationem alterius causę potest cessare a causando actum in alio instanti: ut tactum fuit circa principium huius distinctionis. Et habetur distinct. xxxviij. primi diffusius quod est dictu. Causa cõtingens alicuius effectus est causa, quæ potest cessare a causando eundem effectum, pro alio instanti omnibus alijs eo dem modo se habentibus. Vel sic: causa contingens est causa, quæ priusquam causauit omnibus aliis eodem modo se habentibus potuit cessare & non causare. Sic ait Boe. v. de conso. prosa. ulti. Quæ de libero proficiscuntur arbitrio quamuis eueniant existendo: tamen propriam naturam non amittunt: quia priusquam fierent: etiam non euenire potuerunt: sicut sol oriens, & homo gradiens: quæ dũ fiunt nõ fieri nõ possunt: eorũ tamen unũ priusquã fieret necesse erat existere: alterum uero minime.

DISTINCTIO XXVI.

EGIT de libero arbitrio, quo humana natura potuit a lapsu præseruari: consequenter in quatuor distinctionibus sequentibus agit de gratiæ adiutorio arbitrij liberi superaddito, quo ad rectè uiuendum & benè operandum poterit eleuari. Agit ergo de

gratia. Primò quantum ad statum naturæ hominis lapsę. Secundò quantum ad statum naturæ integrę dist. xxix. ¶ Circa primum primò agit de gratia ueritatem determinando. Secundò hereses exterminando dist. xxviij. Prima pars adhuc in duas: qa primò psequit de gratiæ effectu, quem operatur circa arbitrij libertatem. Secundò distinct. xxvij. de eius quidditate per comparationem ad uirtutem. Primum præsenti distinctione docet. ¶ Cuius sententia in subiectis tribus conclusionibus summariè continetur. ¶ Prima conclusio. Voluntatē bonam: ut sit bona, & bonum uelit: gratia operans præuenit, liberat, & præparat. Cooperans perficiendo sequitur: non tempore sed natura: & ne frustra uelit, adiuuat. ¶ Secunda conclusio. Gratia, quæ est fides per dilectionem operans, licet quibusdam bonis preuenitur illa tamen ad salutem non sufficiunt, nec eis uoluntas sanatur, nec rectè uiuitur. ¶ Tertia conclusio. Gratia operans, qua uoluntas iustificatur, & gratia cooperans, qua ad benè operandum adiuuatur, non duo, sed unum sunt donū, quód propter diuersos eius effectus, diuersis nominibus nominatur. Harū declaratio patet ex textu.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionē quæritur. Vtrum operans, & cooperans gratia distinguantur realiter a charitate infusa. Pręmissis terminorum declarationibus pro articulo primo, subiungentur conclusiones cum annexis dubiis pro articulis secundis, & tertijs.

Arti. 1. Not. 1. ¶ Quantum ad primum articulum notandum circa illum terminum gratia: quod nomen gratia dicitur a gratis, quasi gratis dans, uel gratis datum: & sic accipitur actiuè, uel passiuè. Actiuè pro gratiosa dei uoluntate dante omnia liberaliter gratis non ex debito: secundum illud Apostoli Rom. xj. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei: quasi, nullus. Nō

Quot modis dicatur gratia.

enim pręuenimus diligendo deum, sed ipse prior dilexit nos. j. Ioan. iiij. De hac gratia potest illud accipi Actuum. xv. Per gratiam, idest gratiosam uoluntatem domini nostri Iesu Christi credimus saluari. Et illud Roma. iij. Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem. Gratia illa, qua redempti sumus, fuit gratiosa dei uoluntas, qua deus pro nobis pati uoluit Christum; & ipse se uoluntariè obtulit: secundum illud Esa. liij. Oblatus est, quia ipse uoluit. Alio modo accipitur passiuè pro dono aliquo gratis dato: & licet sic multipliciter accipitur ut tangit Alexan. parte. iij. quæst. lxix. membro. j. tamen redigendo acceptiones illas ad compendium: potest sic accipi quadrupliciter: scilicet largissimè, largè, strictè, strictissimè. Primis duobus modis non distinguitur contra naturalia: sed ultimis duobus modis contra eā distinguitur. ¶ Gratia largissimè est donum a deo gratis, idest sine debito datum. Et illo modo gratia diuiditur in gratiam increatam, & creatam. ¶ Increata est spiritus sanctus, qui datur rationali creaturæ ad eius sanctificationem: secundum illud Rom. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Immo tota trinitas illabitur menti humanæ: secundum illud Ioan. xiiij. Ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Filius loquitur de se, & patre. ¶ Gratia creata hoc modo est omnis creatura: quia omnis talis est gratias a deo producta: & sibi ipsi creaturę aut alteri, donata, secundū illud. 1. Corint. iiij. Quid habes, quod non accepisti: Ita loquitur de gratia Apostolus. j. Corint. xv. Gratia dei sum id, quod sum. nam & ipsum esse accipit gratis a deo. Sic imago dei nobis concreata, quæ est ipsa animę natura dicitur gratia secundum Alexā. ubi supra. ¶ Gratia largè est dei donum naturæ rei superadditum, huc cōsequatur naturam generaliter, siue hanc naturam specialiter: ut sunt corporum

Gratia creata & increata.

titudo, animi uigor, ingenii perspicacitas, & industria, cognitio rerum etiam naturaliter acquisita, eloquentia, affabilitas, etiam exteriorum rerum possessiones. Omnia enim hęc gratys a deo donantur: secundum illud Iacob. j. Omne datum optimum, & omne donũ perfectum desursum est descendens a patre luminum. Et illud Ioan. iij. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datũ de cęlo. Hoc modo dicimus homines sanos, ingeniosos, potẽtes, diuites &c. gratiã multã consecutos a deo. Et principes scribunt. Euerhardus dei gratia uuirtenbergen. & Decken. dux talis prouincię. ¶ Proprię, & strictẽ gratia est donum supernaturale a solo Deo super additum naturæ: ut est donum prophetiæ, donum linguarum, & uirtutes infusæ. hoc modo accipitur. j. Corinr. xii. ubi dicitur. Diuisiones gratiarum sunt, unus autem spiritus. Et post speciuocantur hæ gratiæ, quæ sunt sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatum, operatio uirtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interprætatio sermonum. Et sequitur. Hæc omnia operaẽ unus, atque idẽ spiritus, diuidens singulis prout uult. ¶ Gratia propriissime, siue strictissimẽ accepta, est donum supernaturale a solo deo rationali creaturæ infusum, quo ipsa redditur grata deo, & accepta ad uitam æternam beatificẽ possidendã. Sic accipitur Ro. vj. Stipendia peccati mors, gratia dei uita æterna, & in aliis multis locis. ¶ De gratia largissimẽ sumpta dicit Augustinus. epistola. xcv. naturam hominis gratiam dici: sic enim respondet Pelagius, ut refert Augustinus, ut eam gratiam scilicet esse diceret, non nisi naturam, in qua condidit nos deus. Et infra. Gratiam creatoris natura est: inquit Pelagius creati hominis. Et in epistola. xciiii. Lex data homini a deo ut ei uiueret, gratia dicitur. Item in epistola. xcv. Doctrina nobis data gratia dicitur. Et in epistola. cvi. unde, inquit, in epistola præfata. xcv. Siue enim gratia dicat liberi arbitrii, siue legis præceptũ, siue remissionem peccatorum. Item epistola. xci. Gratia dicit omne id, quod quotidie cõsequimur, uel habemus. Idẽ habet Augustinus in de uerbis apostoli sermone. xi. & xiii. ¶ De gr͂a large ait Augustinus ubi supra epistola. xcv. Nõ improbanda ratione dicitur gratia dei, qua creati sumus: ut nihil essemus: nec ita essemus aliquid, ut cadauer, quod non uiuit: & arbor, quæ non sentit, aut pecus, quod non intelligit: sed homines ut essemus, & uiueremus, & sẽtiremus, & intelligeremus. Sequitur. Non immerito illa gratia dici potest, quia non procedentium aliquorum bonorum operum meritis: sed gratuita dei bonitate donata est. Et infra. Illã uero gratiã, q̃ creati sumus homines &c. Ad idẽ sermone. xi in de uerbis apostoli. Et Inno. papa ad patres Carthaginen. concilii. & est epistola Augusti. xci. Possunt tamen illa dicta etiam aliquo modo applicari ad primam acceptionem gratiæ. ¶ De gratia strictissimẽ sumpta Augustinus dicit esse scriptum illud apostoli Ro. iiii. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam: sed secundum debitum. Ei autem, qui non operatur, credenti in eum, qui iustificat impium, reputatur, fides eius ad iustitiã secundum propositum gratiæ dei. Item. Nõ irritã facio gratiam dei Gal. ii. Itẽ. Qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Gal. v. &c. Hanc gratiam Augustinus in epistola. xcv. quę est ad papam Inno. contra doctrinam Pelagii, nominat gratiam christianorũ dicẽs. Gratia Christianorũ nõ est natura, sed qua saluatur natura, qua p̃destinati uocamur, iustificamur, & glorificamur, ut dicere possumus. Si Christus p̃ nobis, quis cõtra nos. Qui etiã proprio filio suo non pepercit. Et infra eadẽ epistola. De hac gratia uertebatur quęstio, quando ab his, quos Pelagius grauiter offendebat, atque turbabat: dicebatur ei, q̃ eã suis disputationibus oppugnaret, quibus assereret, non solum ad facienda, uerum etiam ad perficienda mandata diuina per liberum arbitrium humanã sibi suf-

De gratia dei.

sicere naturam. Hæc ille. Ex illa gratiæ distinctione facile responderi posset ad opinionem Grego. de arim. de qua infra distinct. xxviij. An scilicet homo p liberum arbitrium possit sine gratia moraliter bene agere, præcepta seruare &c. Innuitur etiam in præfata epistola Augustini differentia inter facere mandatum, & perficere. Perficere enim ultra facere, importat meritorie, & ad cōsecutionem gloriæ obseruare mandatū. Pelagius uero asserebat liberum arbitrium homini sufficere ad utrumq; si-

B ne gratia. ¶ Et secundum, hęc gratia p ptie siue stricte pro dono supernaturali accepta diuiditur in gratiam gratum faciētem: & gratiam gratis datā. ¶ Gratia gratū facies est, quę nunc ultimo diffinita est, quā habēs amicus dei cōstituif, & dignus uita ęterna. Est.n. quędā forma aię a deo infusa, qua aia formaliter redditur deo chara, & grata, & qua ordinatur ad uitam æternam possidendam, nisi obicem posuerit, uel impedimentū.

Gratia gratum faciens & gratia gratis data

¶ Gratia gratis data est donū supernaturale datum alicui ad utilitatē sui, uel aliorum, quod habens nō est formaliter gratus deo. Potest enim tale donū stare in peccatore, qui non est gratus deo. Hāc diffinit Alex. par. iij. q. lxxiii. mē. ij. Est donum infusum rationali naturæ sine meritis, quantum in se est disponēs ad salutem propriam, uel alterius ędificationem. Disponens intelligit nōn de propinquo, sed quasi distanter propter gratiam gratum facientem, quæ est dispositio de propinquo: quia sufficiens. Et quoniā hęc gratia nō habet nomen speciale sibi impositū appropriat sibi nomen generale: sicut in multis alijs fieri solet. In hac tamen distinctione, & tribus sequētibus gratia accipitur proprie

Not. 2. issime pro gratia gratum faciente. ¶ Se

C cundō notādum, ꝙ magister in littera gratiā diuidit in gratiā operantē & gratiam cooperantem. Quæ nō est diuisio in mēbra distincta: sed in idem diuersi mode consideratū. i. in ordine ad diuersos suos effectus. Sunt enim duo effectus principales gratiæ. Vnus est gra-

Gratia operans id cooperans.

tificare naturam: nam gratia hæc iustificat impium, liberans eum a miseria culpæ. Per gratiæ enim infusionem remittitur peccatum. Glo. super illud Roma. j. Gratia uobis, & pax. Gratia, idest remissio peccatorum, de quo dicetur in quarto. Quo dimisso de peccatore iniusto, ac dei inimico, fit innocens iustus, ac deo amicus, & gratus: & hunc effectum habet sola sua informatione: ex hoc enim, ꝙ informat solum gratificat naturam: hoc est acceptam facit ad uitam æternam. Vnde sicut pulchritudo corporis reddit totum corpus humanum gratum, & amabile: ita gratia est decor animæ faciens animam eo, ꝙ inest, acceptam deo. Vnde glo. super illud Psalmus. Vt exhilaret faciem eius in oleo. Gratia est quidam nitor animæ ad conciliandum sanctorum amorē & hunc effectū semper habet etiā in infantibus baptizatis. ¶ Secūdus effectus est inclinare operationes in finem ultimum, qui est deus. Inclinat enim hominis uoluntatem ad eliciendum opera sua principaliter propter deum, tanquā finem super omnia intentum, & dilectum: & per hoc facit opera hominis meritoria, & æterno præmio digna. ¶ Quantum itaque ad primum effectū dicitur operans, uel præueniens: quia pręuenit uoluntatem, eam pręparando, & bonam iustam, & acceptam deo faciēdo, ut dignē bonum uelit. Quantum uero ad secundum effectum dicitur gratia cooperans, & subsequens pro quanto adiuuat uoluntatem inclinando eā ad opera meritoriē perficienda: prius enim est natura, etsi nō tempore, ut natura gratificetur, quatenus opus eius ad præmium acceptetur. Respexit dominus ad Abel & munera eius, prius ad personam: deinde ad munus oblatum. Ex quo manifestum est, ꝙ gratia operans, & cooperans non est duæ: sed una gratia sic duplici nomine propter diuersos effectus dicta. Et ita diuisio ista est termini in membra, non re, sed ratione distincta: idest in membra eandem rem diuersis rationibus significantia.

Not. 3. D ¶ Tertiò hic supponatur ex distin.xvij. primi, quod charitas est uirtus theologica immediatè a deo infusa, qua habens eã deum habet charum idest diligit deum: & qua opera ex ea procedentia deo placita, & ad uitam æternam sunt accepta.

Proprietates gratiæ, & charitatis. Sunt autem quædam proprietates, & excellentiæ, quæ uniformiter attribuũtur charitati, & gratiæ scilicet institue re imperium. Charitas enim operit multitudinem peccatorum. j. Per. iiij. Et de gratia dicitur ad Titum. iij. Iustificati gratia ipsius, ut hęredes simus secundum spem uitæ æternæ. Placare, & acceptum facere deo. Qui diligit me, diligetur a patre meo. Ioan. xiiij. De gratia dicitur. Habemus gratiam, per quam seruientes placeamus deo. Heb. xij. Itẽ utraque saluat. Nam finis præcepti charitas. j. Timo. j. Præceptum autem ordinatur ad salutem secundum illud. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Matt. xix. De gratia dicitur. Gratia estis saluati non ex uobis: dei enim donum est. Ephe. ij. Vtraque sufficit ad salutem. De charitate dicitur. Plenitudo legis est charitas. Rom. xiij. Item Roma. viij. Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Et Augu. Habe charitatem, & fac quicquid uis. De gratia. ij. Corint. xij. dicitur Paulo. Sufficit tibi gratia mea. Vtraque diuidit inter filios regni, & carceris: secundum Augu. Non enim potest charus deo, & gratus connumerari filijs perditionis: neque econuerso filius perditionis esse deo charus & gratus. Sed nec diligens deũ potest deo non esse charus, secundũ statim allegata. Qui diligit me, diligetur a patre meo. utraq; est forma uirtutũ, & neutra põt esse informis. De charitate. j. Cor. xiij. Si linguis hominũ loquar &c. De gratia. j. Petri. j. Sperate in eam, quæ offertur uobis gratiã. Ergo sine gratia cęteri habitus non sunt uerę uirtutes, quę spem uitæ non tribuunt: nec sine gratia gratæ esse possunt: utraque perfectè coniungit fini: & hic in uia quantum uia patitur, & ibi in patria: nam utraque & naturam, & operationes in deum tanquam in obiectum proprium ordinat: utraque etiã est donũ, optimũ & excellentissimum. De charitate habetur. j. Cor. xiij. Maior horum charitas. Est etiã perfectionis uinculum. Col. iij. de gratia dicitur. Optimũ est gratia stabilire cor. Heb. xiii.

Arti. 2. Cõcl. 1. E ¶ Quantum ad articulum secundum est conclusio prima. Gratia, qua deus ad uitam æternam acceptat animam, & eius actũ, est aliquid positiuum in ipsa a deo creatum. Illa cõclusio est omnium doctorum concorditer, quę non põt sufficienter, & euidẽter demonstrari: licet ad hoc pleriq; doctorum multum laborarunt, sed rõnes eorũ licet persuadeant: non tñ necessariò concludunt. Ex nullis enim mediis potest euidenter concludi necessitas simpliciter ponendi charitatem infusam, seu gratiam ad acceptandum naturam rationalem, & actuum eius ad uitam æternam secundum potentiam dei absolutam: ut sufficienter declarat Sco. & Ockam distinct. xvii. primi soluentes rationes aliorũ, & insufficientiã earum declarantes. Tenetur aũt conclusio p̃dicta propter auctoritatẽ scripturę, & sctõrũ: de sum. tri. & fi. ca. in Clemẽ. Nã auctoritates supra allegatæ sonant ad distinctionem gratiæ, & charitatis a deo acceptante naturã, & opus eius: si cut illa de charitate. Charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. quæ expressẽ distinguit inter charitatẽ, & spiritũ sanctum. Similiter de gratia dicitur, quod spiritus diuidit unicuiq; gratiã prout uult: quod non solũ de gratia gratis data intelligitur: sed etiã de gratia gratum faciẽte. Quod autem diuiditur per spiritum, nõ est spũs: sed donũ creatũ a spũ. Similiter illa glo. allegata quę dicit, gratiam esse nitorẽ animę uult gratiã esse aliqd creatum in anima. Ad idem possunt adduci multæ auctoritates Augustin. & sanctorum. Hæc autem conclusio latius tractatur in primo distinct. xvii. ubi plura tacta sunt ad propositum ualentia: uide ibi.

Cõcl. 2. ¶ Secunda conclusio. Gratia non est substantialis:

sed accidentalis forma animę infusa. Prima pars patet: quia nec est materia nec forma, nec compositum substantiale. Non materia, nec compositum, manifestum est. Nec forma substantialis: quia tūc anima esset composita ex actu potentia: ergo est substantia. Tenet cōsequentia a sufficienti diuisione philosophi ij. de anima. Item anima iusti esset alterius speciei ab anima peccatoris. Similiter & homo iustus, & peccator differrent specie: quia in uno esset forma substātialis .i. gratia, quę nō esset in alio. Secunda pars patet ex prima: nam cum gratia est aliquod ens positiuū ex conclusione prima, & non est substantia: ergo accidens. Omne autem accidens est forma inhærens: igitur. Inhęret autem animæ cum sit eius ornatus ipsam denominans, & gratificās: nec aliud subiectū assignari potest. ¶ Tertia conclusio.

Cōcl. 3. Gratia est habitus animę uirtuosus, nō acquisitus, sed infusus. Quòd sit habitus probatur: quia est qualitas dirigens animam, & inclinans ad opera meritoria: igitur habitus. Non tamē acquisitus: quia a solo deo infusus: ut ex notabili primo patet. Quòd etiam sit uirtus, patet per diffinitionē uirtutis beati Augu. quia est bona qualitas mentis, qua rectè uiuitur, qua nemo male utitur, quam deus in nobis sine nobis operatur. Omnes hæ particulę conueniūt gratię: Similiter & diffinitio philosophi gratiæ conuenit: nam habentem perficit: & opus eius bonum reddit. Quòd etiam non est acquisita, patet: quia nec ex actibus meritorijs, hi enim præsupponunt gratiam. Nec nō meritorijs: quia tunc non inclinaret nisi ad actus nō meritorios: cum omnis habitus acquisitus ad similes actus inclinat eis, ex quibus generatur: relinquitur ergo, ꝙ est uirtus infusa. ¶ Quarta conclusio, & responsalis.

Cōcl. 4. F Gratum faciens gratia ab infusa charitate est realiter indistincta. Probatur: quia non est ponenda pluralitas sine causa; sed si distinguerentur realiter charitas, & gratia, altera superflueret, nam quæcunq; proprietas conuenit charitati creatę conuenit & gratię: & ecōuerso: ut patet ex ultimo notabili. Vtraq; enim gratificat naturam: utraq; reddit opera meritoria uitę ęternæ: & sic de alijs proprietatibus: igitur una superflueret. ¶ Item quæ per nullā potentiam sunt separabilia, sunt realiter indistincta charitas, & gratia sunt inseparabilia: ergo. Maior patet: quia omnia realiter distincta deus potest separare, saltem prius a posteriori. Minor probatur: quia si separarentur, ita ꝙ aliquis esset in gratia sine charitate, sequeretur ꝙ is esset simul filius gehēnę, & regni. Item esset iustus, & iniustus: amicus dei & inimicus. Nam & omnis habens gratiam est filius regni iustus, & dei amicus: omnis carens charitate, est filius perditionis iniustus, & dei inimicus: hoc consequens implicat: ergo, & illud ex quo sequitur. ¶ Verum licet idem sint realiter charitas, & gratia: quia eodem habitu, quo spiritus sanctus inhabitat animā, uoluntas inclinatur ad suum finem super omnia diligendum: non tamen sunt termini synonymi, charitas scilicet, & gratia: quia habitus ille dicitur charitas: quia eo habet uoluntas deum charum. gratia: quia deus habet ipsam sibi gratam, & acceptam. Differunt ergo in connotato: quia charitas connotat deum in ratione diligibilis, gratia connotat deum, ut gratum habentem siue acceptantem: & ita ut diligentem. Substractiuè uero idem significant: quia eundem habitum infusum, quo habent diligit deum: & propter quem deus acceptat habentem tanquam uita æterna dignum. ¶ Item gratia non dicit perfectionem simpliciter sicut charitas: quia gratia non dicit quodcunq;, propter quod deus diligit, & acceptat aliquid: quia sic essentia in filio esset in gratia: quia propter eam pater diligit filium: sed dicit illud, propter quod deus acceptat hominem siue rationalem creaturam tanquam dignā uita ęterna, ea dignitate, quæ est correspondentia meriti ad præmium: & ita imperfectionem ponit in digno, scilicet ꝙ

cet, ꝙ non est per se beatus naturaliter: sed per aliquod tanquam principium meriti supperadditum. Charitas uero dicit perfectionē simpliciter, sicut sapientia, uel bonitas: unde in deo est charitas, qua formaliter diligit: non autem gratia. Ex quo sequitur, ꝙ non sunt termini conuertibiles: quia omnis gratia est charitas: & non econuerso. Diuina enim essentia est charitas, qua diligitur deus: essētia enim sua pater diligit se, filiū, & spiritumsanctū. Vnde. j. Ioan. iiij. Deus charitas est. Deus autem siue essentia diuina non est gratia, quæ est principium merēdi beatitudinem: nō enim est beatus per gratiā, sed per naturam. Ex hoc tamen non sequitur, ꝙ ubi in eadem cōcurrunt charitas, & gratia: ꝙ ibi distinguūt: sicut animal & homo, nō sunt termini conuertibiles: & ubi concurrunt non distinguuntur realiter. In rationali enim creatura, idem est animal, & homo, sic sapientia, & sapientia creata. De

Arti. 3. hoc aliquid tactū est dist. xvij. ❡ Quan
Dub. 1. tū ad tertium articulum est primum du
G bium. Verū gratia subiectetur in essentia animæ, uel in potentia. Quæstio illa non habet dubium, secundum opinionem supra dist. xvj. declaratam: quę tenet, ꝙ animę essentia, & potentiæ non distinguūtur: sic enim quia idem sunt: quicquid est in essentia tanquam in subiecto: est etiam in potentia tanquā in subiecto, & econuerso. ❡ Tenentes autem oppositum, & ponentes distinctionem inter essentiam, & potentiā adhuc diuersificantur. Beatus Tho. qui ponit distinctionem realem inter essentiam, & potentiam: similiter inter gratiam, & charitatem consequenter dicit, ꝙ gratia perficit essentiam, & charitas potentiam, ipsam scilicet uoluntatē tanquam forma subiectum. ❡ Scotus uero, qui ponit distinctionem formalem tantum inter essentiam & potentiam: & nullā inter gratiam, & charitatem creatam infusam, ponit gratiam in potentia: sicut & charitatē: perficit enim potentiā in ordine ad actum meritorium. Plures rationes adducit Sco. dist. in præsenti lib. ij.

❡ Secundum dubium. Verum in eadem Dub. 2.
anima, sit tātum una, uel multiplex gra H
tia. Et uidetur, ꝙ in una sint diuersę gratię. Nā gratia est fides operans per charitatem, ut dicit Augu. & allegat magister in textu. Et eadem ratione, est spes, de qua dicit apostolus. Spe salui facti sumus. Rom. viij. Est etiam charitas: ut dicit quarta conclusio. Fides autem spes, & charitas, sunt habitus distincti in eadem anima; ergo in eadem sunt gratiæ distinctę. ❡ Responsio. In uno homine est una gratia totalis gratum faciens, & non plures distinctę. Nam, ut dictū est, gratię est gratificare naturam, & ordinare in finem. Vnius autē hominis una est natura, unus etiam finis ultimus, & per cōsequens una gratia: licet illa propter diuersas operationes diuersa sortiatur nomina. Et ad rationes in contrarium dicitur, ꝙ in auctoritate Aug. non est prędicatio per identitatem: sed per concomitantiā. Vnde uult dicere, gratia est fides. i. comitatur fidem operantem per charitatem. Sic ad secūdam dicitur, ꝙ spes accipitur pro spe formata, quę includit gratiam. ❡ Et ideo licet fides, spes, & charitas sunt tres habitus distincti: est tñ una gr̄a, quæ est charitas, quibus spes, & fides formantur. Similiter est eadem gratia in infantibus, & adultis: licet in adultis inclinet ad opera meritoria: & non in infantibus: non propter defectum gratię: sed usus rationis. Sic est eadem gratia omnium sacramentorum: licet gratia baptismalis, & pęnitentiæ iustificent impium, non autem cęterorum sacramentorum: quia gratia baptismalis, & pęnitentiæ non præsupponunt aliā gratiam pręuiam in baptizato, & pænitente: sicut gratiæ aliorum sacramentorum: & possunt infundi ei, qui fuit iniustus: & per infusionem fit iustus. Quod non est ita in cęteris sacramentis: quæ non cōferunt primā gratiā; sed pręexistentem augmētāt. Sic etiā eadē est gr̄a data patribus ante incarnationē, & data nobis post dn̄i passionē: licet ista apperiat regnū nō illa: quę diuersitas nō contingit

ex diuersitate gratiæ, sed solutionis debiti. Gratia enim etsi facit dignum regno: non tamen introduxit ante debiti solutionē, quod per passionē Christi solutum est: ideo gratia infusa Nicodemo ante Christi passionem non aperuit regnū priusquam Christus pateretur; & eadem manēs post passionē aperuit Nicodemo regnum ❡ Vltimò dubitatur. Vtrū gratia distinguatur a gloria. Respondetur breuiter: quia latior inquisitio pertinet ad quartum librum: quia gratia est charitas. Charitas autem secundū apostolū nō excidit. j. Corin. xiij. Quia nec in hoc seculo, nec in futuro finietur secūdum glo. sed perficietur, & cōsummabitur. Gloria ergo, quæ est fruitio dei perfecta siue in re, est gratia consummata: igitur gratia non distinguitur a gloria: nisi sicut charitas uiæ a charitate patriæ, quæ non distinguuntur specie, sed sicut imperfectum, & perfectum in eadem specie sicut albedo remissa ab albedine intensa. Et tantum de quæstione.

Dub. 3. I

DISTINCTIO XXVII.

N hac distinctione agit particularius de gratię quidditate: simul ostendens eius causalitatem quantum ad meritoriam operationē. Cuius sententia summariè ex his tribus pendet conclusionibus. ❡ Prima cōclusio. Gratia, quę est de magnis bonis non est liberi arbitrij; nec eius actus, seu motus: sed forma quędam, & qualitas mentis: sicut iustitia, fides: & quęlibet interior uirtus. ❡ Secunda conclusio. Meritum quod est motus bonus animi a gratia simul & libero arbitrio producitur: principalitas tamen causæ meritorum non lib. arbitrio; sed gratię attribuitur. ❡ Tertia conclusio. Quia nō tantum gratia, sed & merita ab ea procedentia dei sunt dona cum deus coronat nostra merita, sua coronat munera. ❡ Has textus latius declarat cum distinctione bonorū magnorum, mediorū, & minimorum.

QVAESTIO VNICA.

VIA primæ conclusionis materia quæstione præcedentis distinctionis determinata est; circa alias duas quęritur. Vtrum anima per actum elici tum a uoluntate, & gratia, qua informatur: præmium ęternū de condigno mereatur. ❡ Præmissis notabilibus pro terminorum declaratione: subiungentur conclusiones cum dubiorum solutione. A

❡ Quantum ad primum notandū, q̄ quō hæc non mouetur ad inquirēdū. ❡ Vtrū secūdum potentiam dei absolutam, gratia sit necessaria simpliciter ad hoc, ut actus sit meritorius: ita q̄ contradictionē includat actum esse meritorium sine gratia creata: de qua nūc loquimur. De hoc enim tractatur latè a doc. dist. xvij. primi. & patuit in primo ibidē. Sed nunc loquimur, secundum potentiā dei ordinatā: secūdū quam ultra substantiā actus, & omnes conditiones actus, quas experimur, scilicet ultra delectationē, & facultatem in agendo bonitatem: quæ est rectitudo, seu cōformitas actus ad rationem rectā secundum dictamen prudentię, uel fidei. Vltra hęc omnia creditur esse una conditio in actu: ut dicit Sco. q. j. dist. xvij. lib. primi. scilicet q̄ ē acceptabilis deo: nō tm̄ cōi acceptatione, qua deus acceptat oēm creaturā: sed acceptatione speciali, q̄ est ordinatio diuina huius actus ad uitā ęternā tanquā meriti cōdigni ad pręmiū. Hoc ēt modo credimus naturā beatificabilē iustā esse habitualiter acceptatam: hoc est qm̄ nō actualiter operat: adhuc tn̄ uolūtas diuina eā ordinat ad uitā ęternā tāquā dignā tāto bono, secūdū dispositionem, quam habet habitualiter in se. Propter hāc inquā, dispositionē naturę beatificabilis habitualem, etiā, quādo nō operatur: & propter acceptationem actus eliciti a tali natura, ponit unus habitus supernaturalis, quo habens formaliter Arti. 1. Not. 1.

acceptatur a deo. Similiter & actus eius elicitus tanquã uitę ęternę meritorius: & hic habitus dicitur gratia siue charitas secundũ dicta præcedentis quæstionis. ¶ Ibi etiã declaratũ est, quomodo habitus ille aliter est ratio acceptandi naturam, & actum eius. Nã ad acceptãdũ naturam, sufficit, ꝙ gratia insit principio operatiuo. s. naturę seu uoluntati tãquã decor diuinę cõplacẽs uolũtati. Hoc aũt nõ sufficit ad hoc, ꝙ actus elicitus acceptetur: alioquin .n. habens gratiã, nõ posset habere aliquẽ actũ indifferẽtem, nec peccare uenialiter. Qđ non cõceditur: quia neutrũ illorum tollit illum decorẽ operantis. Et ita uterq; actuũ. s. indifferens, & ueniale peccatũ (quia stat cũ gratia operantis) esset aceptus: quod implicat. Quia tũc actus indifferens nõ esset indifferens: & peccatũ ueniale non esset peccatum: cum actus a deo acceptatus, nec sit indifferens, nec sit peccatum. Sed ultra requiritur, ꝙ actus ille eliciatur secundũ inclinationẽ talis habitus siue gratiæ: ita ꝙ gratia sit principium, siue causa talis actus. Gratia autem nõ est principium: aut causa partialis actus indifferẽtis, aut peccatũ uenialis. ¶ Secundò notandũ, ꝙ ad rationem meriti in actu duo requiruntur in genere. Primum, libera eius elicitio; secundum ad præmij retributionem acceptatio. Propter primum, actus naturali necessitate elicitus seu productus: ut prima intellectio præuia actui uoluntatis: & lucere solis non est actus meritorius. In uoluntarijs enim, quales sunt actus naturales: neq; laudamur, neq; uituperamur. iij. Ethic. Meritum autem ut distinguitur contra demeritum est actus laudabilis. Propter secundum, actus bonus bonitate morali tantum non gratuita, non est actus meritorius respectu beatitudinis: quia ad illam retributionem non acceptatur. Actui enim extra charitatẽ facto, quãtumcunq; sit bonus moraliter: tamen nullus gradus beatitudinis sibi correspondet in præmio. ¶ Ex illo potest elici quid nomin is actus meritorij in genere. Actus meritorius est actus a uoluntate liberè elicitus ad retribuendum aliquod prꝫmium acceptatus. Acceptatur autem actus ad retributionem prꝫmij: quando aliquis aliquod præmium retribuit elicienti aliquem actum uel alteri, pro quo factus est: quod premium non retribueret, si actus ille non pręcessisset. Ex illo sequitur, ꝙ homo iustus nõ meretur illuminationem solis: quia æquè facit deus solem suum oriri super bonos, & malos; & pluit super iustos, & iniustos. Matth. v. Et hoc modo meritum generaliter extẽdit se ad meritum boni temporalis, & meritum boni ęterni. Similiter ad meritum de condigno, & meritum de congruo. Et si præmiũ accipitur pro quolibet, quod retribuitur alicui siue bono siue malo: extẽdit se etiam meritum ad demeritum. ¶ Tertiò notandum, ꝙ meritum communiter apud doctores est duplex, scilicet meritũ de condigno: & meritũ de congruo. Meritum condigni siue de cõdigno, est actus a uoluntate elicitus, ad prꝫmium alicui secundum debitum iustitię retribuendũ. Consistit autem iustitia illa in quadam proportione meriti ad prꝫmiũ, & ęqualitatẽ. Iustitia enim stricta sicut nõ reddit minus bonum pro maiori: ita nec maius bonum pro minori. Requiritur itaq; ad meritum de cõdigno proportio æqualitatis meriti ad præmium hæc autem æqualitas attenditur uel ex natura, & conditione intrinseca actus, & præmij. Vel ex ordinatione, pacto, aut conuentione, aut promissione præmiantis. Exemplum primi: ut quando merces commensuratur utilitati, quam præmians consequitur ex actu, & operatione merentis. Exemplũ secundi: quando ex conuentione, pacto, uel liberalitate promittitur tãtum pro tali: sic dicitur in euangelica parabola. Amice non facio tibi iniuriam .s. dando tibi secundũ conuentionẽ. Non ne ex denario cõuenisti mecum. Tolle quod tuum est, & uade. Mat. xx. Vbi iustitia leuata fundatur in conuentione, non in natura actus. ¶ Et siue

Margin notes: C; D; Not. 2. B; Not. 3. C Meritũ duplex.

sic: siue sic attendatur æqualitas, seu cōdignitas, meritū de cōdigno exigit aliqd in operāte, aliquid in opere, & aliquid in pmiāte. ¶ In operāte, ꝙ sit amicus. Inimicus.n. secundū beatū Aug. ut allegat magister dist. xxvj. huius, nō est dignus premio, sed pęna. Ex quo sequitur, ꝙ peccator nihil meretur apud deū de condigno: quia non est amicus; sed inimicus dei. Similiter enim odio sunt deo impius, & impietas eius. Sap. xiiij. Et ibidem.c.iiij. Fructus impiorum inutiles. ¶ In opere requiritur, ꝙ sit ordinabile ad utilitatem, uel honorem præmiantis: ideo opus existentis in gratia non ordinatū finaliter in deū nō est meritoriū de cōdigno: ut dictū est pmo notabili. ¶ In præmiāte requiritur acceptatio siue ordinatio actus sic eliciti, uel imperati ad tale premium. Est autē hęc ordinatio in ꝑposito nihil aliud, nisi diuina uoluntas, quę ab ęterno uoluit actum a tali, & ex talibus principijs elicitum esse meritum condignum tali præmio. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ non requiritur ad præmiū de cōdigno, ꝙ actus meriti secundū intrinsecā suam bonitatem sit condignus, seu proportionatus tali præmio: alioquin nullus actus tēporalis esset æterno cōdignus premio. Sed illa condignitas attēditur in proposito ex diuina acceptatione, qua ab æterno uoluit actū sic ex gratia elicitū esse dignum tali præmio incōparabiliter excedente actus bonitatem secundum se, sine acceptatione diuina cōsideratam. Et secundum hæc uerum est, ꝙ deus semper præmiat ultra condignum. Vniuersaliter quidem semper præmiat ultra dignitatem actus, quo meremur, considerati secundum eius naturalē & intrinsecam bonitatem. ¶ Quod .n. actus est condignus: non est ex sua intrinseca, & naturali bonitate: sed ex gratuita acceptatione diuina. Particulariter etiā ultra id, ꝙ de cōmuni lege acceptādus esset, pmiat nōnunquā deus ex mera sua liberalitate. Verū respectu huius pmij excedentis acceptationē de lege cōmuni actus nō est meritorius de cōdigno: eo ꝙ talis pmiatio est mere liberalis. ¶ Sic ergo patet, ꝙ debitū iustitiæ in prēmiando actū ex gratia ꝑcedentē tali pmio ęterno, nō innitit bonitati actus, quā habet ex natura sua intrinseca, & a principijs suis naturalibus: sed diuinæ ordinationi, quę est quędā pmissio siue cōuētio, & pactū: debitū est, ut pacta, ac promissa seruentur. ¶ Meritū de cōgruo est actus liberè elicitus, acceptatus ad aliquid retribuendū: nō ex debito iustitię: sed ex sola acceptātis liberalitatę. Et hoc meritū nō coexigit æqualitatē dignitatis cū retributo: neq; in operāte, nec in opere, nec in retribuente. Potest .n. præmians aliquid retribuere operanti intuitu alicuius actus alias nō daturus: nō tñ tanquā digno in se: nec ratione operis condigni: sed ex sua liberalitate etiam ei, qui inimicus est. De hoc supra dist. xvij. q. iij. primi. ¶ Quantum ad articulum secundū, est conclusio responsalis ad quæstionem. Anima gratia informata per actum a uoluntate simul & gratia elicitū, de cōdigno meretur æternæ beatitudinis præmiū. Hęc conclusio uirtualiter habet partes duas. Prima, ꝙ anima per actū a uoluntate, & gratia elicitum meretur premium æternū. Secunda, ꝙ meretur de cōdigno: & secunda includit primā. Prima patet multiplici auctoritate utriusq; testamenti; quibus merces æterna promittitur operibus bonis. Merces autem nō est nisi respectu meriti pcedētis. Vnde ij. Paral. xv. dicitur. Erit merces operi uestro. Itē Apocal. xxij. Merces mea mecum est, reddere unicuiq; secundum opera sua. & Mat. v. Merces uestra copiosa est in cęlis &c. Quod autem mereatur de condigno: facit illud Sap. iij. Tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Item Luc. x. & j. Timoth. v. Dignus est operarius mercede sua. Item Col. j. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Item de se loquens Apostolus ait ij. Timoth. iiij. Bonum certamen certaui, cursum consummaui; fidem seruaui, ideo reposita est mihi corona iustitiæ: quam mihi reddet domi

D

Arti. 2. Cōcl. 1.

E

dominus in illa die iustus iudex. Si reddet iustus iudex: ergo secūdum iustitiā, quod est præmiare condignė. ¶ Probatur etiam conclusio quo ad ambas partes. Per definitionem meriti, quo ad primā: & p definitionem meriti de condigno, quo ad partem secundam. Nam actus ex charitate elicitus acceptus est a deo ad premium uitæ eternæ, secundum debitum iustitię reddendum. Debitum enim est, & iustū ut reddatur premium operi promissum: promisit autem deus omnibus suis ministris beatitudinem. Volo pater (inquit Ioan. xij.) ut ubi ego sum, illic sit & minister meus. Et huiusmodi declaratio satis patet ex notabili tertio. ¶ Sed contra hanc conclusionē uidentur esse multæ auctoritates scripturæ: nā Rom. viij. dicitur. Nō sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis. Item glo. super illud Rom. vj. Gratia dei uita æterna. ait. Vt intelligeremus nos deum ad uitam eternā perducere non nostris; sed sua miseratione. Similiter illud Luce. xvij. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis: dicite; Serui inutiles sumus. Quod facere debuimus, fecimus. Et illud Esa. lxiiij. Quasi pannus menstruatæ uniuersæ iustitie nostræ. Item premium meriti de condigno redditur secundum iustitiæ debitum: ita, q nō reddēs esset iniustus. Vnde Rom. iiij. Ei, qui operatur merces non imputatur secundū gratiā; sed secundū debitum. Deus autem nullius pōt esse debitor. dicēte apostolo Rom. xj. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei. quasi dicat: nullus. Item omnis debitor non reddendo est iniustus: deus non reddendo non potest esse iniustus: igitur non potest esse debitor. Consequentia nota cum maiore, dicente apostolo. Reddite omnibus debita, & sequitur. Nemini quicquam debeatis. Rom. xiii Minor probatur: quia deus potest premiū non reddere: cum ad extra operetur contingenter: non tamen potest esse iniustus: cum uoluntas sua sit essentialiter iusta, & prima regula totius iustitiæ: unde quicquid potest aut̄ uult: iuste potest, & iuste uult: & per consequens nullius debitor esse potest. ¶ Ad illas auctoritates, & quascunq; alias ad idem sonantes dicendum, q procedunt de nostris operibus cōsideratis in se secundum intrinsecam, & naturalem eorūdem bonitatē, quam habent ex uolūtate eliciente conformiter recte ratio ni: non secundum dignitatem quā habent ex gratia cooperante, & libera dei acceptatione, qua ea, ut digna ordinat, & acceptat ad tale premiū. Nam omnia opera nostra in se, & in ordine ad nostram uoluntatem considerata. (Quo modo propriė dicuntur opera nostra: quia sic considerata sunt in potestate nostra: non tamen excludēdo generalē dei influentiam) sic ita q; considerata præcisė sunt indigna tanto premio, imperfecta, & defectibus plena. Secus si cōsiderātur, ut sunt a spiritu sancto mouēte, & inhabitante, ac a gratia cooperante: nec non a dei uoluntate, ipsa, ut digna acceptante: sic enim digna sunt tali premio beneficio, secundum illud Hester. vi. Hoc honore dignus est, quęcūq; rex uoluerit honorare. In præmio. n. est considerare beatitudinem formalem: dei scilicet fruitionem: & beatitudinē obiectiuā, quę est trinitas benedicta secūdū illud Gen. xv. Noli timere Abraā: ego protector tuus; & merces tua magna nimis. Verba sunt dei ad Abraā: & diuina ordinatio seu uoluntas, qua uult sic operationem tali mercede premiari: secundum illud Apoc. ulti. Merces mea mecum est. hoc est in mea potestate, & uolūtate. ¶ His etiam inueniturаliquid proportionale in actu meritorio: nā ibi est spiritus sanctus inhabitans per gratiam, tāquam primum mouens; qui proportionatur ultimo fini trinitati deo, qui est beatitudo obiectiua. Ibi est gratia gratum faciens supernaturalis a deo infusa tanquam semen gloriæ. Et sicut semē arboris uirtute cōtinet totā arborē: ita & gratia uirtute cōtinet premia. Eo modo etiā quo premiū est infinitū, & gratia est infinita. Nā charitas est gra

tia, q̃ secūdū apostolū nūquā excidit: n̄s & gloria est gratia cōsummata: ut dist. p̄cedēti dictū est, dubio ultimo. Et sicut nec oculus uidit, quę p̄parauit deus &c. q̄d est p̄miū: ita nec in cor hominis ascē dit perfectio gratiæ. Perfectionē .n. gratiæ uirtualem in hac uita comprehendere nemo potest: sicut nec gloriā, quę est eius effectus, tanquam causę meritoriæ. Ad comprehensiuā autem notitiā causę, requiritur cōpræhensio omnium effectuum eius. ¶ Ordinationi etiam diuinę aliquo modo proportionatur subiectum humilis uoluntatis: quę adiuta gratia libere fertur in deū, tanquam summū bonum super omnia dilectum: quā obedientiā diuina uoluntas uult esse dignam tali præmio. Et hoc est, quod uult Alexan. de ales. par. iij. q. lxix. mē. v. art. ij. Ad meritū de cōdigno tria reqrūt, s. gratia q̄ est sp̄ussancti, & gratia creata q̄ est habitus infusus: & libera uoluntas. Et ita si aggregātur oīa, quæ cōcurrūt ad meritū: patet cōdignitas ad omnia, quę sunt in præmio. ¶ Ad rationem conceditur, q̄ p̄emium reddit merito condigni secundū debitum iustitiæ: & negetur, q̄ deus nullius potest esse debitor, nā licet deus nullius debitor esse possit ex natura rei, potest tñ se facere debitorē nostrum ex sua libera uoluntate, nobis promittendo pro talibus actibus tātum præmium. Sicut homo gratis promittens alicui ex sua libertate donum, se debitorem illi constituit, tenetur. n. secundum iustitiam seruare promissum. Apostolus enim dicens. Quis prior dedit illi &c. loquitur de redditione ex natura rei debita. s. pro aliquo prius ad sui utilitatem recepto, hoc locum non habet in deo, qui nullius eget. Et cum iterū arguitur syllogistē, probando deum nō posse esse debitorem, respōdetur per distinctionē: quia uel illa determinatio nō reddēdo, determinat maiorē extremitatē scilicet debitor, ut maior ualeat illā. Omnis debitor nō reddēs est iniustus. Sic male subsumitur, & male concludit: sed deberet sic syllogizari. Omnis debitor nō reddēs est iniustus: deus nō est iniustus: ergo deus non est debitor non reddens. Suo modo si arguitur cum uerbo potest, sic conclusio est uera: quia licet deus pōt non reddere præmium: non tñ potest esse debitor, & nō reddere. Cū quo non stat non reddere: cū eius uoluntas sit immutabilis. Si uero ly non reddendo, determinat ly iniustus: sic maior, est falsa: quia ualet illam. Omnis debitor est iniustus nō reddēs: quę est falsa de deo, & multis aliis. ¶ Si dicis nō reddendo includit cōditionalē, & ualet. Omnis debitor si non reddit est iniustus. Itē distinguitur: quia si cōditionalis non est syllogismus cathegoricus: neq; aliqua species syllogismi hypotetici, si fuerit de cōditionato extremo respōdetur ut prius. ¶ Secūda cōclusio. Anima non pōt actu a uoluntate liberē elicito mereri primam gratiā de condigno. Probat̃: quia neq; actu p̄cedēte gratiā. neq; sequēte. Nō primum: quia actus precedēs gratiā, est actus peccatoris, & ingrati deo: ergo nullus eius actus est p̄emio dignus: ut dictū est. Nec secū dū: quia nullus actus potest esse meritū gratiæ p̄existentis: tū quia meritū est uia ad premiū: uia autē nō sequitur suū terminū. Tū quia meritū condigni p̄supponit gratiā, sicut effectus causam. Gratia enim est causa principalis meriti, ut dicetur: ergo actus non potest esse meritum primę gratiæ, quā supponit: alioquin causę essēt sibi inuicē causæ in eodē genere causæ: quod est impossibile, meritum autem reducitur ad genus causę efficientis respectu p̄emij. ¶ Si dicis. Bonus miles equum sibi a rege datū meretur per obsequia sequentia: ergo a simili: quis gratiam sibi datam meretur per bonū usum gratię receptæ: hoc est per opera sequentia per gratiam elicita Illud supra improbatum est. dist. v. & ē manifeste cōtra Apostolū ad Rom. xj. Si autem gratia: iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. quod de prima gratia maximē uerum est. ¶ Præterea non est simile de equo militis, & gratia prima: quia rex non dat equum, nisi intuitu serui-

Tria requiruntur ad meritū de condigno. G

Cōcl. 2. H

tij, quod sperat secuturum. Non enim daret equum, nisi præsumeret militē do nū hoc sequentibus seruitiis cōpensatu rum. Deus autem dans primam gratiam non dat illam intuitu meritorum sequē tium: alioquin non daret ei, quē sciret non bene usurum gratia, quod falsum est: quia omni nonponenti obicem infundit gratiam; etiam si postea non bene utatur, sicut est uidere in pueris baptizatis, accedente usu rationis a deo auersis. ¶ Tertia conclusio. Anima per actum uoluntate cooperante gratia elicitum: potest mereri de condigno eiusdem gratiæ augmentum. Probatur auctoritate beati Aug. ad Bonifacium. Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur, & perfici. Et probatur ratione: quia habens gratiā, habet unde potest proficere in merito pmii beatifici: ergo etiā hēt unde pōt pficere in gr̄a. Tenet con sequētia: qa maior beatitudo retribuenda prȩexigit maiorē gratiā in præmiando. Oportet ergo gratiam crescere proportionabiliter ad gloriā retribuendā. crescit autem gratia per sui augmentum. Quomodo autem augetur gratia: patet q. iiii. & sequentibus dist. xvii. primi libri. Item omnes conditiones meriti de condigno cōueniunt bono operi ex gratia elicito respectu ulterioris gradus gratiæ quo augetur: ergo. Añs patet: quia ibi est dignitas elicientis: est gratia qua cooperante meritum elicitur, est & proportio ad gradū, quo gratia augetur. Quin etsi tota gratia constituta ex gratia prȩexistente, & superaddita excedit gratiam præexistentē: tamen gradus ille præcisē, qui superadditur non excedit: & præcisē respectu illius est meritum: non respectu præexistentis. ¶ Quarta conclusio. Anima obicis remotione, ac bono motu in deum ex arbitrii libertate elicito primam gratiam mereri potest de congruo. Probatur; quia actum facientis, quod in se est: deus acceptat ad tribuendū gratiā primā: non ex debito iustitiæ: sed ex sua liberalitate: sed anima remouēdo obicē cessando ab actu, & cōsensu peccati, & eliciēdo bonū motum in deū tanquā in suū principiū & finē, facit quod in se ē: ergo actū remotionis obicis & bonum motū in deum, acceptat deus de sua liberalitate ad infundendum gratiā. Vltra ergo remotione obicis, & bono motu meretur gratiam de congruo. Vltima consequētia patet ex quid nominis meriti de congruo. Prima consequētia nota: quia syllogistica in tertio primȩ accipiendo maiorem uniuersaliter. Maior probatur Zach. j. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Item Iac. iiii. Appropiate deo, & appropinquabit uobis. Et apocal. iii. Ego sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit uocem meā: & aperuerit mihi ianuā, intrabo ad illum, & cȩnabo cū illo: & ipse mecum. Cōuerti ad deum: appropinquari deo: aperiri illi, est facere, quod in se est. Conuertitur autem deus ad hominem. Appropinquat ei, & intrat habitādo in eo & cȩnando cum illo, per gratiam quam infundit. Item Augu. super illud. ii. ad Timoth. ii. Negare seipsum non pōt. Cū sit iustus, non potest negare suā iustitiā: ergo cū sit misericors, nō pōt negare suam bonitatem, & misericordiā: quia pronior est ad largiendum de sua misericordia, & bonitate, quam ad puniendum de sua iustitia. Si ergo nō pōt suam iustitiam negare facientibus malū: multō magis non potest suā bonitatem, & misericordiā negare illis, qui requirūt eā. Sed qui facit, qđ in se est, reqrit bonitatē, & misericordiā: ergo dat ei. Hoc aūt est infūdere gratiā. Itē Aug. sup illud Rom. v. Iustificati ex fide pacē habemus ad deū. dicit Deus respicit cōfugiētes ad se: aliter in eo esset iniqtas. Sed impossibile est, q in eo sit iniqtas: ergo impossibile est, q nō recipiat cōfugiētes ad se; sed faciēs, quod in se est, cōfugit ad ipsum: ergo necesse est, q ipsum recipiat. Recipiat aut infundendo gratiam. Minor probatur: quia remouēdo obicē, qui est consensus in peccatū: & eliciendo per liberi arbitrij motum in deum, bonum facit: quod in se est: ultra enim ex se nō potest suppolita

Cōcl. 3. I
Cōcl 4. K
Quid sit facere quod in se est.

semper generali Influentia dei, sine qua omnino nihil potest. Nã secundũ Alex. par.iij.q.lxix.ar.penul. In quolibet homine est ratio recta per naturã, qua quilibet põt cognoscere suum principiũ.s. deũ. Per hoc.n. ꝙ quilibet homo naturaliter scit se nõ semper fuisse, scit se factũ esse, & habere principiũ: & scit, ꝙ ab illo principio habet quicquid habet boni, a quo debet petere bonũ, & suorum defectuũ supplectionem. In cuius signũ nulla fuit hominũ natio, quę uoluit esse sine deo a quo necessaria, & subuentionem ptereret: licet multi errantes & decepti illos coluerunt pro deo. Cum ergo secundũ illã rationẽ per liberum arbitriũ operatur homo recurrendo ad illum, quẽ scit suũ principiũ; & petit ab eo lumen cognitionis fidei: & boni facit, quod in se est: & hoc est generaliter in quolibet homine. In fideli autem peccatore, qui habet fidẽ informẽ, nihilominus fides illa ad duo radiat.s. ad diuinã iustitiã damnante reprobos: & ad diuinam misericordiã saluãtẽ electos. Sic ergo auertat suũ arbitriũ ab actu peccati, cõsiderãdo diuinã iustitiã dãnantẽ reprobos, & conuertat ipsum ad obediẽdũ deo: & diligendum deũ, cõsideratione misericordiæ, qua saluat electos. ex primo generatur timor, ex secundo spes, hoc faciendo facit quod in se est. Hæc Alex. in effectu. ¶ Potest breuius dici, ꝙ infidelis facit, quod in se est: dũ arbitrium suum cõformat rationi: ac toto corde petit, ac quærit illuminari ad cognoscendum ueritatẽ, iustitiã, & bonum. Fidelis uero facit, quod in se est: si secundum regulam fidei detestatur peccatum, proponens in omnibus obedire deo, & eius præcepta seruare. peccatum detestando remouet obicem: uolendo deo tanquam summo bono obedire propter deum, habet bonum motum in deum. Et sic patet minor, ꝙ remouens obicem: & habens bonum motum in deum, facit, quod in se est. De hoc supra quæst. ij. dist. xxij. huius secundi.

Nulla natio unquã sine Deo.

Quis faciat, qđ in se est.

Arti. 3. Dub. 1. ¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primò: Vtrũ homo per gratiã tãtũ sibi, nel etiã alijs possit mereri. Respondetur per aliquas ꝓpositiones. ¶ Prima. Homo nõ potest alteri mereri beatitudinẽ siue gloriã directè; nec aliquẽ eius gradũ. Et loquitur propositio de beatitudine essentiali. Probat: quia beatitudo respondet tantũ gratiæ & operibus proprijs eius, q beatificatur: & nõ gratiæ alterius, nec alienis operibus: dẽ pro merito christi, q omnibus nobis meruit gratiã. Dicit.n. scriptura.ij.Cor.v. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: ut referat unusquisq; ꝓpria corporis prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Itẽ j.Cor.iij. Vnusquisq; propriã mercedem accipiet secundũ suum laborem. ad Rom.xiiij. Vnusquisq; pro se rationẽ reddet deo. Itẽ ad Gal.vj. Quæ seminauerit homo: hęc & metet. Et ibidẽ. Vnusquisq; onus suum portabit. ¶ Dicitur notanter directè: quia ut dicetur, unus potest alteri impetrare gratiam, cui correspõdet gradus beatitudinis essentialis: & ita indirectè siue mediatè potest unus alteri impetrare gloriam. ¶ Secunda propositio. Vnus potest alteri mereri primã gratiã de cõgruo, non de condigno. Probatur pro parte prima Mat.ix. Videns Iesus fidem illorũ, dixit paralytico. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. glos. Pensate, quantum ualet apud deũ fides propria, cũ tantũ ualuit aliena: ut hominẽ sanaret in anima, & corpore. Non autẽ sanatur in anima nisi per gratiã. Sic beatus Paulus creditur conuersus oratione sancti Stephani. Secunda pars patet: quia ex merito alicuius sancti nõ confertur gratia peccatori ex debito iustitiæ. Tum quia nihil debet deus peccatori nisi pœnã: nec illud debet sancto orãtis quia pollicitus est deus exaudire orationes sanctorum pro se, non pro alijs: potest .n. multipliciter impediri ꝓ alijs orãs. ¶ Tertia propositio. Vnus põt alteri mereri augmentũ gratię & cætera dona gratię gratis datæ. Patet ex propositione secunda: si põt alteri impetrare gratiã, qđ maius est: ergo etiã augmẽtũ gratiæ, & cętera dona, qđ minus est.

An homo possit alijs mereri.

Dub. 2. ¶ Secūdo dubitatur: cū meritū est simul a libero arbitrio, & a gratia a quo sit principalius: hoc est quæsitu. An liberū arbitriū sit causa principalior meriti: & gratia, quasi causa secūda: an ecōuerso. ¶ Ad hoc respōdet post Sco. dist. xviij. primi. In actu meritorio duo cōsiderantur .s. illud quod precedit ratione meriti: puta substantia actus, intensio eius, & rectitudo moralis .i. q̄ sit elicitus, uel imperatus conformiter rationi recte. Secūdū est ratio meriti, quę est acceptatio diuina in ordine ad pręmiū tāquam dignum tali præmio. ¶ Similiter in gratia duo considerantur. Vnum quod est habitus quidā inclinans uoluntatē ad actū certo modo eliciēdū: sicut quilibet habitus. Secundū quod est decor quidā diuinæ cōplacēs uoluntati, propter quē actus (ad quem tāquam partialis causa inclinat) ordinatur ad præmium beatitudinis tanquam dignus sic pręmiari. Quod nihil aliud est, nisi diuina ordinatio seu uoluntas, qua ab æterno Deus ordinauit, & uoluit actum a tali qualitate concurrente actiuè cum libero arbitrio productum pręmiare beatitudine. Et nullum actum liberi arbitrij tali qualitate non concurrente productum sic præmiare. ¶ Actus ergo meritorius quantum ad substantiam eius intensionem, & moralem rectitudinem est a uoluntate tāquā a causa prima, siue principali: & a gratia tāquam a causa secūda, siue minus principali, qualis est generaliter habitus respectu potentię: nam potentia utitur habitu, nō econuerso. Nō enim potest in actu habitus sine potētia: sed econuerso potentia sine habitu: etiā ipsa uoluntas est illimitatior ad actus, quam habitus. Habitus enim determinat potentiam ad certos actus: uel ad certum modum agendi. Nunc autem illimitatio ad plures effectus, uel modos agendi conuenit causæ superiori. ¶ Quantum uero ad rationem meriti non ita. Nam ratio meriti principalissimè conuenit actui ex libera acceptatione diuina. Nam illa existente omnibus alijs semotis, actus est meritori us: ut dist. xvii. primi patuit: illa nō existenre omnibus aliis positis, non est meritorius. ¶ Verum stante diuina ordinatione, qua tātum illū actum liberi arbitrii uult esse dignū præmio beatitudinis, ad quam concurrit ipsa gratia, tāquā causa partialis: tunc ratio meriti principalius conuenit actui ex gratia, quā ex libero arbitrio, seu uolūtate. Magis .n. acceptatur actus, ut dignus præmio: quia est elicitus a gratia, quā quia est elicit⁹ a libera uolūtate: licet utrūq; requiratur: quia omnis actus elicitus a gratia acceptatur, ut dignus præmio: sed nō omnis actus uoluntatis; & potest poni exēplum. Cursus equi per certam uiam ad certū terminū est ab equo & sessore dirigente equū. Principalius quidē ab equo quantum ad substantiā motus, & eius uelocitatē. Sed inquantum directus per talem uiam ad hunc terminū, principalius est a sessore dirigente. Et potest cursus equi plus placere inquantum ducit sessorem per hanc uiam ad illum terminum, quā inquantum est motus quidem cautę uelociratis. Et secūdum hoc intelligendum est illud beati August. ad Sixtum presbyterum: q̄ gratia habet se ad liberum arbitrium sicut sessor ad equū. Et illud ad Bonifacium Papam. Voluntariè comitante, non ducente, pedissequa non præuia. Hoc quidem uerum est respectu actus, inquantū est meritorius: sed non inquantum iste actus est. Et esset exemplum illud omnino simile: si equus esset omnino liber: & sessor dirigeret per modum naturæ equum ad certum terminum. Tūc enim magis placere posset alicui ordinatæ uolūtati cursus equi: & hoc quod est secundum inclinationem naturalem sessoris ad certum terminum, quam ex hoc, q̄ equus ex ui sua motiua uelociter curreret. Tunc enim posset equus ex libertate sua sessorem deiicere: uel præter eius directionem se in aliū terminum mouere. In primo quidem fieret omnino equus non acceptabilis: quia non haberet sessorem, propter quem acceptaretur a tali uoluntate. In se-

Exēplū gratiæ & liberę uoluntatis.

actionis: & est necessitas immutabilitatis. Vel posset poni alia distinctio scdm Ockam. vj. quodlibet quæst. ij. & habetur supra in i. distinct. xvii. questio. i. Est enim necessitas simpliciter dicta, seu absoluta, cuius oppositum includit cōtradictionem: & est necessitas ex conditione seu suppositione. Tunc dicitur, quod deus dat gratiam facienti, quod in se est, necessitate immutabilitatis, & ex suppositione: quia disposuit dare immutabiliter gratiam faciēti quod in se est: ut patet ex iiii. conclu. & ibi alleg. Illa ergo ordinatione stante, & suppositione, non potest non dare gratiā faciēti, quod in se est: quia tunc esset mutabilis. Sic prędestinatum non potest non saluare in sensu composito: quia impossibile est prædestinatum non saluari. Licet in sensu diuiso, qui prædestinatus est, potest non saluari: quia potest non esse prædestinatus: cum prædestinatio cuiuscunque sit contingens. Sic omnis ordinatio dei ad extra est contingens: unde hęc consequentia est necessaria. Augustinus est prędestinatus: igitur: Augustinus saluabitur: licet tam antecedens, quam consequens sit contingens. Item similiter sequitur. Augustinus facit quod in se est: ergo deus dat ei gratiam: licet tam antecedens, quam cōsequēs sit cōtingens. Sic ergo necessariū est ex suppositione deum dare faciēti, quod in se est, gratiam, quia hæc conditionalis est necessaria. Si homo facit, qđ in se est: deus dat gratiam. Non autem necessariò simpliciter, nec coactus dat gratiam facienti, quod in se est: quia illa necessitas non cadit in deum respectu cuiuscunq; creaturæ. ¶ Sed diceres: impossibile est hominem facere quod in se est: qa facere quod in se est, est remouere obicē, & impedimentum gratiæ. Obex gratiæ est peccatum mortale; sed nullus potest peccatū suū remouere, cū solus deus remittit peccata. Respondetur, quod obex gratiæ quandoq; dicitur peccatum mortale quantū ad reatum: quādoq; dicitur peccatum mortale quantum ad actum interiorem, & exteriorē, qui est consensus, & complacentia peccati. Primum remouere non potest homo: quia peccatum quo ad reatum non remouetur nisi per peccati remissionē, quod solius dei est, qui tamen paratus est remittere faciēti, quod in se est. Obicem secundo modo dictum potest remouere peccator: quia potest cessare a consensu, & actu peccandi: immo odire peccatum, & uelle non peccare. Et de hoc obice intelligenda sunt dicta superius in quartæ conclusionis probatione. ¶ Dubitatur quintò: utrum uiator possit cognoscere se habere gratiam. Pro responsione supponitur, quod est cognitio certa: qualis est cognitio fidei, quæ habetur per reuelationem. Est cognitio euidens: quæ habetur de per se notis: aut ex talibus demonstrabilibus, uel notis per experientiam præsupponētem notitiam intuitiuam rei. Est cognitio coniecturalis, quę habetur per signa non simpliciter certa, & infallibilia. Tunc respondetur, quod gratiam nobis inesse nöscere certè possumus per reuelationem, sicut nouit Apostolus, cui dictum est. xii. Corint. Sufficit tibi gratia mea. Et ipse ait. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. ii Corint. xiii. Item Roma. viii. Certus sum: quia neque mors, neque uita &c. poterit nos separare a charitate Christi. ¶ Secundo dicitur, quod gratiam nobis inesse euidenter scire non possumus. Patet: quia quicquid scitur euidenter, aut est per se notum, ut principium: aut deducibile ex principio, ut conclusio demonstrabilis, aut per experiētiam, quæ præsupponit notitiam intuitiuam. Sed gratiam inesse, nec per se notum est, nec ex per se notis demonstrabile, nec notum per experientiam: quia cum sit habitus nō potest a nobis intuitiuè cognosci. Licet enim anima intuitiuè cognoscat actus suos: ut intellectiones, & uolitiones: non tamen habitus sibi inexistentes. Item quicquid in se experitur habens gratiam, simile potest experiri carens ea: ut heretticus, & infidelis: ut dulcedinem, de-

Duplex necessitas.

Obex gratiæ quomodo.

Dub. 5.

Quotuplex cognitio.

quomodo scit hō gratiam in se esse.

lectationem, letitiam, firmitatem, promptitudinem sequendi suum errorem. ¶ Tertiò dicitur gratiam nobis inesse cõiecturaliter scire possumus. Patet: quia plura sunt signa, quibus coniecturã habere possumus, & penè certitudinem in existentis gratiæ, quorum tria innuit propheta in psalmo: ubi ad quæstionem multorum dicentiũ. Quis ostendit nobis bona? Respondet. Signatum est super nos lumen uultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo. Sequitur. In pace in ipsum dormiam, & requiescam. Vbi secundum Alexand. parte ij. quæst. xvij. artic. penult. tanguntur tria signa inexistentis gratiæ scilicet, lumẽ, letitia, pax. Lumen ueritatis in rationali. Lætitia in bonis, in concupiscibili. Pax con scientiæ in irascibili. ¶ Ponit & Gerson in tripartito alia signa, quæ sunt. Displicentia commissorum peccatorũ, propositum cauendi peccata propter deum, & propositum cõfitendi. ¶ Plura alia signa ponuntur a diuersis sanctis, & doctoribus. Sed oĩa illa signa non sũt euidentia: quia non possumus sine reuelatione euidenter cognoscere utrum in nobis sit uerum lumẽ, lętitia, & pax: an apparentia, & sophistica: ut in deceptis a diabolo. Nec an peccatum displiceat finaliter propter deum: & ideo generãt in nobis coniecturam, non euidentem notitiam. ¶ Sed diceres. homo potest scire de seipso, ꝙ facit id quod in se est: & per cõsequens ex principio fidei (quod certissimum est: scilicet, ꝙ deus dat gratiam facienti quod in se est) certitudinaliter nosse se habere gratiã, licet nõ euidenter. ¶ Item quis potest scire se nõ ponere obicem per propositum peccandi mortaliter, accipere sacramentũ absolutionis, quod confert gratiam ex opere operato, etiam non concurrente alia dispositione confitentis: nisi non positiõe obicis, quę est cessatio ab actu, & proposito peccandi: ut uult Scot. in iiij. Potest autem quis scire se actu non peccare, etiam si non haberet propositum peccandi: quia actus suos anima in tuitiuè, & euidenter cognoscit: & sic suscipere sacramentum pęnitentiæ: & sic scire se habere gratiam. Responsio, ꝙ homo non potest euidenter scire se facere, quod in se est: quia hoc facere includit in se obedire deo propter deum tanquam ultimum, & principalem finẽ: quod exigit dilectionem dei super omnia, quam ex naturalibus suis homo potest elicere. Hæc enim est proxima dispositio ad gratiæ infusionem; qua existente certissimè infunditur gratia. Difficillimum autem est scire se habere illam dilectionem. Et forte naturaliter impossibile: quia etsi scire possumus nos diligere deum, non tamen euidenter scire possumus illam circumstantiam super omnia. ¶ Ad secundum dicitur, ꝙ illa opinio Scot. scilicet ꝙ non oportet nisi non ponere obicem. distinct. xvij. quarti. arti. j. non est certa: cum plurimi sanctorum, & doctorum tenent oppositum: & cum magistro dicunt, ꝙ ad effectum sacramenti pęnitentiæ requiritur contritio: & non sufficit sola remotio obicis. Nec unquã sacerdos absoluit eum, qui non prius a deo summo sacerdote absolutus est. Vnde sacerdos absoluendo cõfitentem pronunciat eũ absolutum, non remittit peccatum. Sed si opinio Sco. esset uera: credo aliquem certè se posse cognoscere habere gratiam, licet non euidenter. Si posset certe cognoscere sibi ministrare sacramentum absolutionis: sed hoc certè sciri nõ potest: cum ad ueritatem sacramenti requiritur intentio debita ministri, & ordo sacerdotalis eiusdem. Neutrum potest certè cognosci ab absoluẽdo: ideo adhuc stat ueritas responsionis.

Signa gratiæ.

Nota dum pulchrum.

DISTINCTIO XXVIII.

DETERMINATA ueritate quo ad naturam lapsam: in hac distinctione reprobat hæresim Pelagianam. Cuius primò errores ponit. Secũdo motiua exprimit. Tertiò ueritatem conclu-

concludit. ¶ Secundum hæc sententia huius distinctionis tribus conclusionibus aperitur. ¶ Prima conclusio. Pelagianorum hæresis asserit per liberum arbitrium sine gratia mandata dei impleri posse. Gratiam uero, qua ab impietate liberamur, & adiuuamur, secundum nostra merita dari. Orationes Ecclesiæ pro infidelibus, ut conuertantur, pro fidelibus, ut perseuerent, & fide crescāt, frustrari, paruulos quoque sine omni generali culpa nasci. Hunc errorem uide in epistolari Beati Augusti. epistola cvj. Item. xcv. & in multis alijs. ¶ Secunda conclusio. Pelagius pluribus Beati Augustini inductionibus, quas contra suā expositionem male intelligendo depranat errorem suum munit, & confirmat. ¶ Tertia conclusio. Ita liberum confitemur arbitrium: ut nos intelligamus diuino auxilio indigere, quo deserēte homo potest peccare: adsistēte potest peccatum uitare. Horum latiorem declarationem prosequitur textus.

QVAESTIO VNICA.

A IRCA hanc distinctionē quæritur. Vtrum hominis liberum arbitrium possit sine gratia actum bonum moraliter eligere: peccata mortalia cauere, & diuina præcepta adimplere. ¶ Quæstio hęc mouetur ad inquirendū, quid possit liberum arbitrium sine gratia principaliter: quia quid possit per gratiam, pręcedenti distinct. dictum est. ¶ De hoc autem fuerunt errores, & diuersę opiniones apud theologos. Fuit enim error, & heresis Pelagianorū, qui tactus est supra in cōclusione. j. textuali. Et habetur epistola. cvj. August. qui negauit gratiæ necessitatem, & libero arbitrio attribuit gratiam, & uitam æternam merendi facultatem. Sed de necessitate gratiæ uisum est in primo: dist. xvij. & partim dist. præcedenti. Et ideo errore illo tanquam dudum damnata hæresi repulsa apud orthodoxos inueniuntur diuersæ opiniones. ¶ Nam est

Opiniones, & errores de libero arbitrio.

opi. Grego. de ari. quæ parum attribuēs libero arbitrio distinct. xxvj. & xxvij. in suo secūdo tenet: q nullus homo in statu præsenti, stante etiam generali influentia dei potest absq. speciali dei auxilio agere aliquem actū moraliter bonum: sed nec sufficienter cognoscere, quæ ad moralem uitam pertinet. Quid scilicet uolendum sit, quid nolendum, quid agendum, quid uitandum. Neque his cognitis absque speciali auxilio his conformiter uelle, aut tētationibus resistere; & nullum actū sub præcepto dei cadente sine speciali dei gratia potest agere. Et quæstione secunda dictarum distinctionum tenet: q non est possibile homini in statu præsenti extra gratiam existenti absque speciali adiutorio dei uitare omne peccatum collectiuè: nec quodlibet peccatum distributiuè. Non enim uitare potest peccatum omissionis, dilectionis dei super omnia sine speciali auxilio &c. quia peccatum illud omissionis, non potest caueri sine diligendo deum super omnia. Hoc autem non potest ex suis naturalibus: quia secundum præsentem statum, ex se non potest aliquid diligere nisi in relatione ad seipsum. Quodq; nullus iustus habens gratia gratum facientem, potest sine alio auxilio de speciali uitare omnia peccata: neque quodlibet peccatum: neque potest resistere tentationi. ¶ Illud autem adiutorium ultra habitum gratiæ necessarium, non est aliquod habituale donū creatum in anima: sed quædam specialis dei adsistētia, uel deus adsistens: & gratis ad benè agendum, & uolendum iuuans: & ad nō peccandum siue non permittendo ultra uirtutem ab ipso nobis præstitam tentari: siue non faciendo nos fortiter, & rectè contra tentationes pugnare: siue alio modo nobis ignoto sibi noto iuuādo. Tenet etiam, q licet sine gratia gratum faciēte, & sine speciali dei auxilio, posset homo honorare parentes, subuenire indigentibus, pugnare pro republica, & alia multa agere de genere bonorum, nullum tamen horum potest agere

propter quod oportet, & quemadmodu oportet secundum omnes circumstantias requisitas ad moralem bonitatem actus saltem ei deficiet circumstantia ultimati debiti finis, qui deus ē. Et ideo licet philosophi, & ueteres Romani ac gentiles infideles egerūt actus, qui erāt boni ex genere, non tamen illa egerūt ultimate propter deum, ac per hoc nec propter id finaliter propter quod debuerunt. Et ideo non solum non uirtuose: sed etiam male atq; uitiose. Hæc sententialiter Grego. Concordat Gerson lec. j. de uita spirituali animæ iuxta finem: ut quibusdam placet, eum sic interpretantibus. ¶ Hanc suam positionem quantum ad singula puncta probare nititur per auctoritates scripturæ ac sanctorum doctorum, atque rationes in eis fundatas. Rationes etiam, & auctoritates ad oppositum per alios inductas soluere, quæ latius ibi uideri possunt.

B. Beatus Tho. j. ij. quæst. cix. ferē p omnes articulos eiusdē questionis, uidetur temperatius loqui. Unde tenet quia omnes motus corporales, & spirituales reducūtur in primū mouens simpliciter, quod est deus. Ideo natura siue corporalis, siue spiritualis quantumcunq; perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moueatur a deo. Ac per hoc omnis actio intellectus, & uoluntatis, & cuiuscunque entis creati dependet a deo, inquantum ab ipso habet perfectionem, per quam agit, & inquantum ab ipso mouetur ad agendum. Sicut ergo ad intellectionem cuiuscunque ueri, intellectus indiget auxilio diuino: ut ab eo moueatur ad suum actum (licet non indigeat ad cognitionem cuiuslibet ueritatis noua illustratione superaddita naturæ suæ, sed in quibusdā, quæ excedunt naturalem cognitionē: quamuis deus per suam gratiam aliquos instruit de his, quę per naturalē rationē cognosci possunt. sicut quando miracu lose facit quædā, q̄ natura facere pōt) sic se habet & uoluntas. Nā ad bonum opus uellet. s. & opari proportionatū quale est bonum uirtutis acquisitę, concurrit deus ut primum mouens, siue in statu naturę integrę siue corruptę. Quātū uero ad bonū superexcedens: quale est bonū uirtutis infusę: bonū. s. meritorium etiā natura integra indiget uirtute gratuita. Natura uero corrupta indiget ea gratia ad duo. s. ut sanetur: & ut bonum meritorium operetur: sine aūt illa gratia natura corrupta multa bona operari potest cum illa generali motione diuina: sed non omnia, quę potuit agere natura integra: nam natura integra potuit homo sine dono gratiæ, diligere deū sup oia ex suis naturalibus, stante semper auxilio ut primi mouētis. Sed in statu naturæ lapsę, in quo, ppter corruptionem naturæ uoluntas sequitur bonū priuatū, nisi sanetur per gratiam: indiget ad diligendū deū sup oia gratia sanāte. Sic in statu naturę integræ potuit homo implere omnia pcepta legis quantum ad substantiam actus: nō aūt quantum ad modum, qui est diligere ex charitate meritoriē. In natura aūt corrupta nō potuit implere oia quātū ad substantiam actus: quia non illud preceptum primū, & maximum diligendi deum super omnia sine gratia sanante. In utroque tñ statu ad quodcunq, agēdum, requiritur auxilium primi mouentis dei. Sic ad præparandum se ad donū dei suscipiendum, non indiget alio dono gratiæ: sed deo ipsum mouēte. ¶ Nō tamen potest homo resurgere a peccato sine gratia: quia resurgere non est tātum cessare ab actu peccati, sed est reparari ad id, qđ per peccatū amissum est. s. gratiam. ¶ Potest tamē arti. viij. cauere omnia pctā mortalia sine gratia; sed nō perlongum tempus: quia non est necesse, q homo continuē peccet in actu, & ita cauere singula mortalia, nō aūt per longū tēpus; quia obligatur ratio qnq; subdi deo: & in ipso constituere ultimū finē, quod est diligere deū sup oia. Hoc autem cum sit præceptum affirmatiuū obligat p aliquā do: & tunc nō pōt cauere peccatū mortale sine gratia; quia nō potest implere hoc præceptū sine grā. Uenialia tamē etsi singula cauere pōt,

Homo sine gratia mortalia potest cauer, sed non per longum tēpus.

non tamē omnia. Sic ergo uidetur Beatus Tho. sentire, ꝙ ad actū meritorium indiget homo dono gratiæ habitualis infusę, & hoc in utroq; statu naturæ integræ, & lapsæ. Sed ad actus bonos non meritorios sufficit liberum arbitrium ex suis naturalibus cum generali motione diuina sine gratia infusa, sine qua etiam potest ab omni actu peccati ad tempus cessare, se etiam ad gratiam recipiendam præparare: non autem resurgere. Pręcepta etiam diuina (licet non omnia) quantum ad substantiam actus, non quantum ad intentionem præcipientis adimplere: concurrente tamen semper auxilio dei, ut primi mouentis. sicut hoc reqrit omnis creatura in omni suo actu esse, & conseruari specialiter tamen hoc auxilio indiget homo lapsus propter naturalium uulnerationē in carnis infectione, mentis obscuratione, & uoluntatis ad seipsam recuruatione. Sed an illud auxilium artic. ix. speciali ratione homini impensum sit aliud ab influentia, & cooperatione dei generali, qua adsistit omni agenti ipsū mouendo: an sit idem non determinat, Non enim dicit, ꝙ homo indiget speciali auxilio dei: sed dicit indiget tali auxilio gratiæ sub duplici ratione. s. generali, & speciali &c. art. ix. in corpore quęstionis. Dicit etiā ar. iij. in h. in corpore quęstionis, ꝙ in statu naturæ corruptę, licet non in statu naturæ integræ indiget homo auxilio dei, siue auxilio gratiæ naturā sanantis: ut deū super omnia diligat. Tali uero dono non indigebat in statu naturæ integrę ad diligedū deū super omnia: nunc uero indiget, & sine eo super omnia diligere deū nō potest. ❡ Satis concordat sanctus Bonauē. distin. pręsenti lib. ij. addens, ꝙ liberum arbitriū licet possit resistere tentationi diaboli non consentiendo, non tamen sine gratia gratum faciente potest eum uincere, & deijcere. Vincitur enim quādo homo assequitur oppositum eius, ꝙ diabolus intendit, intendit autē hominem reddere deo inimicum, & æterno supplicio dignū. Vincitur ergo quando

C liberum arbitriū pōt resistere diabolo, sed non eum uincere sine gratia.

tētatus resistendo fit amicus deo, & pręmio ęterno dignus, quod sieri non potest sine gratia: resistit autē dum tentationi non consentit: & hoc quidēm potest sine gratiā gratum faciente: sed nō sine gratia gratis data: nā eis enim aut nūquam liberum arbitrium destituitur omni gratia gratis data, intelligendo per gratiam gratis datam, nō solum ea, quæ annumerat Apostolus. j. Corint. xij. Alij per spiritum datur sermo sapiētię: alij autem sermo scientiæ. &c. Sed quicquid illud sit, quod superadditum est naturalibus, adiuuans aliquo modo, & præparans uoluntatem ad habitum, uel usū gratię: siue sit habitus, ut timor seruilis: uel pietas aliquorum uisceribus inserta ab infantia: siue aliquis actus, sicut uocatio, uel locutio, qua deus excitat animam hominis, ut se pręparet, sine hac gratia, nec se disponere potest homo ad gratiam gratum facientem. Nec tentationi cuilibet resistere, nec mandata dei, quo ad genus operis adimplere: unde semper præcedit diuina tractio, monitio, aut motio. Ad hoc allegat illud Augu. de eccles. dogma. ca. secundo siue de diuisionibus orthodoxæ fidei. Initium salutis nostræ deo miserante habemus, ut acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est. Vt adipiscamur, quod acquirendum monitione cognouimus, diuini est muneris: ut non labamur iam adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, & cœlestis pariter adiutorij: ut labamur potestatis nostræ est, & ignauiæ. In his uerbis quatuor insinuantur scilicet inuitare, acquiescere, adiuuare, permanere. Primum est inspirationis dei. Secundum libertatis arbitrij. Tertium muneris diuini. Quartum solicitudinis nostræ pariter, & diuini adiutorij. ❡ Et clariorem declarationem quid boni possit liberum arbitrium sine gratia: notat quæstio ultima huius distinctionis, quod aliquod opus tripliciter potest dici bonum. Vno modo dicitur aliquid bonum simpliciter, quod est bonū ordi-

natum ad finem, & tale eſt bonum meritorium. Et in huiuſmodi bonum non poteſt liberum arbitrium, lapſum abſq; auxilio gratię gratum facientis. Secundo modo aliquid dicitur bonũ, ex hoc, ꝙ aliquo modo de cõgruo diſponit ad bonum ſimpliciter : & tale eſt bonum, quod ſit extra charitatem, nihilominus tamen cum recta intentione. In tale nõ poteſt liberum arbitrium abſq; munere gratiæ gratis datæ per quod illuminetur, dirigatur, & excitetur, ut uelit facere aliquid, quod ſit deo placitũ. Illud bonum ſecũdo modo, ut uidetur, eſt bonum extra charitatem factum, tamen in finem ordinatum; quia recta intentione factum. Tertio modo dicitur aliquid bonum, quod eſt ad finem ordinabile ex ſe : quia tranſit ſuper materiam debitam: ſicut paſcere eſurientem: ſeu ex debita circumſtantia ſuperaddita. ſ. temporis, & loci, & opportunitatis. Ad illud genus boni cõplendum, etſi gratia gratis data ſit neceſſaria ad hoc, ꝙ fiat faciliter : circũſcripto tamen omni munere gratię, & libertatis arbitrij relicto in puris naturalibus per naturale iudicatorium. i. rationem diſcernentem, & inſtinctum poſſet in tale bonum deo cooperãte: ſicut cooperatur in alijs creaturis. Nam ſine primo agente nullum agens poteſt agere: & ſic liberum arbitrium ſola dei cooperatione abſq; aliquo munere gratię, licet difficulter, poteſt exire in aliquod bonũ morale. ¶ Per illud tamẽ nec diſponitur ad gratiam, nec ad gloriam: quia non eſt in fine ultimum ordinatũ: ſed ordinabile. In bonum autem quod ducit in bonum perfectum, ſiue merito congrui, ſiue merito condigni, non poteſt abſq; dei auxilio. Si uero liberum arbitrium in ſolis naturalibus ſuis relinquatur, adhuc remanebit ei rationis iudicium: per quod cognoſcet parentes eſſe honorandos. Et per hoc poteſt cognoſcere ſic cognitum: & cum habeat naturalem inſtinctum, i. uoluntatem: poteſt etiam uelle: & cum habeat exteriora organa, ſibi ad hoc ſeruientia, poteſt opere implere: ſed prout illud facit iudicium rationis rectè abſq; munere gratiæ, nõ dirigit ad obtinendum finem, qui eſt deus, & mercedem æternæ beatitudinis, quam noſſe non põt, niſi deus reuelet. Et propterea dicũt ſancti, ꝙ nec cogitare, nec uelle, nec facere põt abſq; iuuamine diuinæ gratiæ: quia loquũtur de bono ſecundũ ꝙ eſt ordinatũ ad aſſequendã beatitudinẽ. ¶ Si aũt intelliguntur auctoritates de alio bono, tunc noie gratię, nõ eſt intelligendus aliquis habitus ſuperadditus naturalibus, ſed gratuita dei influentia per quam cętera conſeruat, & adiuuat, ut compleat operationes ſuas. Sic intelligitur illud Io. xv. Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Eſa. xxvj. Omnia opera noſtra operatus es nobis domine, & ſimilia. ¶ Patet ergo ex prędictis quantum ſit neceſſaria libero arbitrio gratia gratum faciens: quia ſine ea nec poteſt a peccato reſurgere, nec aduerſarium uincere, nec mãdata dei adimplere quãtum ad intentionem mandãtis. Patet nihilominus quantum ſit neceſſaria gratia gratis data : quia ſine ea non poteſt liberum arbitrium ad gratiam gratũ facientem ſe diſponere. Non poteſt etiã omni tentationi reſiſtere, nec poteſt in aliquod bonum quantuncunq; modicũ ordinatum ad ſalutem. Et licet poſsit in aliquod bonum morale, uix aut nũquã faceret niſi malum propter peccati originalis corruptionem. Hęc ſanctus Bonauen. ¶ Ex quibus hoc breuiter colligitur ſecundum hunc doctorem : ꝙ liberum arbitrium non poteſt facere actũ meritorium ſine gratia gratum faciente; neq; actum non meritorium ordinatum tamen in finem ultimum, qui eſt deus, ſine gratia gratis data quę eſt habitus, uel bonum creatum. Actum uero moraliter bonum (non tamen in finẽ, qui dictus eſt, ordinatum, ſed ordinabilem) poteſt agere ex ſuis naturalibus ſine gratia, quę eſt donum creatum naturalibus ſuperadditum : non tamen ſine cooperatione diuina, eiuſq; generali influentia : quia tanquam cauſa prima cum quocunq; agente ſecundo cõcurrit ad

rit ad

sit ad omnē effectū positiuū. Et ex hoc patet, quantum & in quibus concordat cum opinionibus supradictis. Quas pro tanto recitare uolui sub compendio: ut de materia tam necessaria aliorū sententiæ non lateant. ¶ Quibus præmissis pro questionis absolutione: primò præmittentur aliqua notabilia: deinde conclusiones secundum opiniones Scot. & Ockam. Tertiò mouenda soluentur dubia. ¶ Quantum ad primum notandū, ꝙ differentia est inter actū bonum meritorie: & actū bonū moraliter. Actus meritorius (loquendo de merito vitæ æternæ) est actus a uolūtate elicitus liberè a deo ad præmium beatificum acceptatus: & hic secūdum legē dei statutam requirit gratiam gratum facientem tanquam sui partiale principium, de quo dictum est distinct. xxvij. & in præcedentibus. ¶ Actus moraliter bonus (quantum hic sufficit) est actus a uoluntate liberè elicitus secundum dictamen rectæ rationis, conformiter ad diffinitionē uirtutis philosophi. ij. Ethicorum. Nam & actus moraliter bonus est actus moraliter uirtuosus. Elicitur autem actus secundum dictamen rectæ rationis: qui elicitur propter hoc, ꝙ ratio sic dictauit, ut infra distinct. xxiij. quæst. j. in tertio amplius patebit. Vnde si actus aliquis eliceretur conformiter dictamini rationis quantum ad omnes circumstātias, quas ratio dictasset, non tamen quarō sic dictasset, sed casu uel propter delectationem: uel quia elicuisset, etiam si ratio non dictasset: aut si aliter dictasset, non esset actus ille bonus moraliter, sed bonus tantum ex genere. Vnde ut recitat Ockam in. j. par. dia. lib. vj. cap. lxxix. Actum aliquem contingit tripliciter exerceri. sicut pascere pauperem, dicere ueritatem, uel propter deum, uel quia dictatur a ratione recta, uel propter aliquod bonum utile, uel delectabile consequendum, aut incommodum, uel periculum uitandum. Actus tertio modo eliciti seu producti dicuntur boni secundum genus, uel ex genere, pro quanto cadunt super debitam materiam, aut seruantur aliquæ circumstantiæ loci, uel temporis: aut forte elicitur absolutè sine omni circumstantia. Hi tamen actus non sunt uirtuosi, neq; perfectè, neque imperfectè: neq; ex eis generantur uirtutes: nec ipsi generantur ex uirtutibus: immo quandoque sūt uitiosi, ut quando ambitiosus dat elemosynam, aut loquitur ueritatem, ut honoretur, & laudetur, uel auarus ponens euangelium in quæstum: sicut de hypocritis dominus loquitur, qui omnia sua faciunt, ut honorentur ab hominibus, uel pecunias acquirant, aut infamiam uel confusionem temporalē euadant. Actus uero primis duobus modis eliciti sunt uerè uirtuosi, & habitus eis correspondentes sunt ueræ uirtutes, sed primi perfecti, secundi imperfecti. Primum patet: quia uterq; elicitur secundum dictamen rectæ rationis quantum ad finem, & omnes circumstantias. Et propter hoc, quia dictatum est sic a ratione: & qui habens eum non compatitur secum aliquem actum uitiosum, & culpabilem, habet etiam secundum cordis præparationem omnem actum uirtuosum, & uirtutem. Secundum patet: quia actus primi ordinantur in finē perfectiorem, propter quem eliciūtur, quā secundi: multo enim perfectius est agere propter deum, qui est summum bonū, & æternam felicitatē, quā propter amorē uirtutis honestatis: aut propter cōmunē pacē naturæ uel reipublicæ conseruationē temporalē, & perfectius est agere propter deū, quā propter hoc, ꝙ recta ratio sic dictat: ꝓ quāto deus perfectior est recta rōne: uterq; tamē finis honestus est, & bonus. Et secundū hoc distinguit triplex bonum. s. bonum meritorium, bonū morale, & bonū ex genere. Primū nunquā est sine charitate, & grā. Secundum nō sine uirtute, a qua procedit, uel quam generat. Tertium inuenitur sine utroq;. ¶ Sed diceres. Actus secundus non est uirtuosus, immo uitiosus. igitur. Assumptum probatur: quia deficit ibi circumstantia debiti finis ultimi, quæ ē principalissima. igitur

[Left margin: Arti. 1. Not. 1. D — beside "Quantum ad primum notandū"]
[Left margin: Actus aliquis tripliciter exercetur. — beside "cap. lxxix."]
[Right margin: Triplex bonum. — beside "distinguit triplex bonum"]
[Right margin: B — beside "Sed diceres"]

non est bonus uirtuosé. Tenet cōsequētia: quia bonum est ex causa integra, & defectus cuiuscunq; circumstantiæ reddit actum non bonum; ut uult philosophus. ij. Ethic. Item, ꝙ sit uitiosus probatur: quia ille actus elicitur propter aliquod citra deum amatum propter se ꝑcisé, & omne tale amatur, tanquam ultimus finis: & per consequens sic eliciēdo uoluntas fruitur creatura, quod est tota peruersitas secūdum Beatum August. lib. lxxxiij. q. ¶ Respondetur ad primum, ꝙ non omnis defectus circumstātiæ facit actum non bonum moraliter: sed defectus circumstantię necessarió requisitę ad bonitatem moralē: nunc autem circūstantia ultimi finis in actu nō requiritur ad bonitatem moralē, hoc ē non requiritur, ꝙ actus bonus moraliter semper referatur actualiter in deū, qui est finis ultimus: quia aliquid citra deum est eligibile propter se, & illud potest benè, & moraliter diligi: & propter ipsum aliquis actus elici: & non actualiter propter alium finem. Defectus ergo circumstantię requisitę ad bonitatem moralem facit actum elicitū nō bonū, non tñ necessarió malū: sed si eliciens actū, tenetur ꝑ tunc ad aliquā circūstantiā, tunc omissio eius reddit actū nō solū non bonū; sed etiā malū, & uitiosum: sicut cū tenetur mereri uel se ad gratiā disponere: tunc tenetur actum illū, quo mereri tenetur, uel se disponere, elicere propter deum tanquam finem ultimum supra omne amatū: nō autē tenetur ad hoc in omni suo actu: alioquin nullus esset actus indifferens, & existens in charitate, si proximum salutaret ex ciuili amicitia, si patrem honoraret ex natura li pietate, si pauperi benefaceret ex humana compassione, non actualiter cogitans de fine ultimo, uitiosè ageret, & mortaliter peccaret: semp enim deficeret circumstātia finis ultimi. ¶ Ad scdm dicitur: negādo ꝙ omne, quod amatur propter se, amatur tanquā ultimus finis. Nā illud amatur propter se, ꝙ amaretur si nihil aliud ostēderetur uoluntati, tūc autem amatur aliquid tanquam ultimus finis, quando acceptatur tanquam omni alio magis amādum. Potest ergo bonum honestum (puta uirtus) amari, nō cogitato ultimo fine: & ita amari & appeti propter se: & tamen non appeti tanquam aliquod summum; & quocunque alio magis appetendum. Et talis actus est medius inter usum, & fruitionem: ut declarat Ockam. quæst. j. distinct. j. lib. j. Hoc etiam ostendit philosophus. j. Ethic. ca. vij. ubi ostendit aliqđ eligibile (haud dubium quin secundum rectā rationē) propter alia tantum, alia propter se tantum: & nullo modo propter aliud alia propter se: & etiā ꝑpter alia. unde exemplificans dicit. Honorem uero, & uoluptatem, & intellectū, & enim uirtutem eligimus quidem propter se ipsa, nullo enim adueniēte, eligeremus utiq; unumquodq; ipsorum: eligimus autē et fęlicitatis gratia, per hoc suspicantes fęlices fore: fęlicitatem nullus eligit horū gratia neq; omnino propter aliud. De hoc in primo distinct. j. ¶ Ex quo patet, ꝙ aliquid, ꝙ non est finis ultimus est diligibile propter se, & hoc secūdū rectā rationem: alioquin & fęlicitas ipsa, quę deus est, eligi potest ꝑ pter aliud secūdum rationem peruersā: sicut de peccatoribus dicit propheta. Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. psal. xlviij. Diligens ergo uirtutem propter se, eligit conformiter rationi rectę, & propter hoc uirtuosé agit. ¶ Secundò notandum, ꝙ cum loquimur de puris naturalibus, non excluditur generalis dei influentia, quę ut causa prima cōcurrit cum agente secundo idest agēte creato ad omnem actum positiuum. Siquidē nullus actus positiuus (immo nec peccatum quantum ad id, ꝙ in eo positiuum est puta actū licet deformē) perfici potest deo tāquam causa prima non coagente: plus enim influit causa prima in effectum, quā quæcunq; causa secunda: ut uult Proculus lib. de causis. Sed per pura naturalia intelligitur animæ natura seu substantia cum qualitatibus, & actionibus consequentibus naturam, exclusis habitibus, ac donis su Not. 2. F

pernaturaliter a solo deo infusis. Vnde si deus infunderet donum aliquod naturaliter acquisibile, ut puta scientiã alicuius propositionis naturaliter demonstrãs, iam anima ipsa sic dotata nõ esset in puris naturalibus, haberet enim scientiam supernaturaliter infusam, licet eadem potuit naturaliter fuisse acquisita.

Not. 3. G

¶ Tertiò notandum, quod cum quæritur utrum liberum arbitriũ possit sine gratia peccata mortalia cauere: non est intelligendum de peccatis commissis, sed tantum de committendis. Nam peccatum commissum, quantum ad maculam, & reatum permanet transeunte actu peccati, quousque fuerit deletum per pœnitentiam: non autem potest deleri per pœnitentiam sine infusione gratię. Sic ergo reatus ille, qui deleri nõ potest post peccatum commissum nisi per gratiam, caueri non potest sine gratia: hoc tamen non est propter naturalem oppositionem gratiæ, & culpę. quia non erant immediatè opposita in statu innocentiæ: tunc enim potuit homo esse in puris naturalibus sine gratia, & sine culpa. Nec etiam per comparationem ad potentiam facientis: quia qualem potest deus facere uoluntatem, talem potest eam reparare, postquam peccauit, & uoluntas de se posset esse sine peccato, & gratia. Sed illa oppositio immediatè tantum est ex lege uniuersali diuina: quia nullo modo remittitur inimicitia, nisi fiat non tantum non inimicus, sed amicus per gratiam gratũ faciẽtem acceptus: hoc est dictu: quod deus statuit nulli ignoscere culpã, quin infundat sibi gratiam, per quã reddatur amicus dei. Sed est sensus q̃stionis. Vtrum peccator carens gratia, possit sine gratia cauere omnia, & singula mortalia ex suis naturalibus noua: ita quod non incidat noua mortalia, nisi gratia adiuuetur.

Not. 4. H

¶ Quartò notandum, quod impletio præceptorum dei dupliciter accipi potest.

Impletio præceptorũ duplex.

Vno modo quantum ad substantiã actus pręcepti: sic audiẽs missam in die dominica, subueniens parentibus, dans eleemosinam in extrema necessitate constituto etiam quacunque intentione hoc faciat, implet præceptum faciendi actum præcepti. Alio modo fit impletio præcepti, quantum ad intentionem præcipientis: intendit autem deus præcipiens in omni præcepto, ut illud obseruando mereamur ad uitam ęternam ingredi: secundum illud Mat. xix. Si uis ad uitam ingredi, serua mãdata.

Arti. 2. Cõcl. 1. I

¶ Quãtum ad secundum articulum est hęc prima cõclusio. Liberum hominis arbitriũ ex suis naturalibus sine gratia elicere potest actum moraliter bonum. Probatur: quia intellectus ex suis naturalibus potest cognoscere, & iudicare bonum iustum, & honestum esse faciendum, ac malum fugiendum propter finem naturalem. s. uirtutis amorem, & honestatis. Et huic iudicio potest se uoluntas conformare eliciendo actum bonum propter naturalem honestatẽ, aut iustitiã: & actus sic elicitus est bonus moraliter, ergo conclusio uera. Consequentia nota. Maior patet: quia principia practica ita inserta sunt naturaliter intellectui, sicut speculatiua: ergo utrisque intellectus naturaliter assentit tanquam per se notis, & euidentibus: sed iustũ, & honestũ esse faciendũ, oppositum fugiẽdum propter finẽ naturalẽ, sunt principia practica: igitur eis intellectus suis naturalibus potest assentire. Minor probatur: quia uoluntas ex sua libertate potest se conformare dictamini rectæ rationis, & elicere actum cõformiter illi. Quòd autem actus sic elicitus sit moraliter bonus: patet ex notabili præmisso. ¶ Item uoluntas ex suis naturalibus potest se disponere (faciendo quod in se est) ad gratiæ susceptionem, non autem sic disponit se per actũ disformẽ rationis dictamini: ergo per actũ cõformẽ, ille autem erit moraliter bonus.

Cõcl. 2.

¶ Secunda cõclusio. Liberum arbitrium ex suis naturalibus sine dono gratię põt quodlibet peccatum mortale nouum cauere. Probatur illa conclusio, & dependet ex priori: nam intellectus ex suis naturalibus potest rectè circa agenda deliberare, rectitudine morali, & uolun-

tas sua libertate potest se illi conformare: conformando autem se dictamini recte rationis, non peccat de nouo. Item circa quodlibet agibile uoluntas aut est libera, aut non. Si primum potest in utrumque oppositorum, & ita agere, uel non agere: & per consequens illud oppositorum, quod peccatum est cauere. Si non est libera, & iam peccare non potest in eo, quod non est in sua potestate secundum Beatum August. iij. de lib. arbi. dicentem: quod peccatum est ita uoluntarium: quod si nō esset uoluntarium, nō esset peccatum. Et Beatus Hiero. in expositione fidei. Qui dicit deum pręcepisse impossibilia: anathema sit. Suo modo probatur de peccato omissionis.

Cōcl. 3. ¶ Tertia cōclusio. Homo per liberum arbitrium ex suis naturalibus potest diuina præcepta quoad actus substantiam implere, sed nō ad intentionem præcipientis, quæ est consecutio salutis nostræ. Prima pars patet: quia potest honorare parentes, audire missam, dare eleemosinam in articulo necessitatis ex naturali honestate, aut pietate non ordinando in deum tanquam in finem, & ita nō ex gratia. Secunda pars patet: quia ad finem seu intentionem præcipientis nullus agere potest sine gratia. Ad hunc enim finem nō agitur nisi per opera meritoria, quæ

Arti. 3. præsupponunt gratiam. ¶ Quantum ad

Dub. 1. tertium articulum est primum dubium

L contra conclusionem secundam. Nam uidetur, quod uoluntas non potest cauere quodlibet mortale sine gratia. Quod probatur: quia tenetur aliquando diligere deum super omnia, iuxta præceptū primum, & maximum a quo pendet tota lex, & proph. Mat. xxij. Et ideo omissio huius actus non potest semper esse sine mortali, quandocunq; autem uoluntas huius præcepti actum exequitur: licet informiter, disponit se ad gratiam gratum facientem de congruo, quę statim, & simul tempore infunditur, & ita nō potest sine gratia actum huius præcepti elicere, quo caueret peccatum omissionis. Respondetur ad hoc dubium post sco. dist. præsenti: quod licet in causa dubii non caueatur peccatum sine gratia, quia actus dilectionis dei super omnia est dispositio ultimata, & sufficiens de congruo ad gratiæ infusionem, qua existente, simul tempore gratia infunditur: hoc tamen non est propter impotentiam liberi arbitrij absolutè: posset enim actum dilectionis dei super omnia elicere ex suis naturalibus etiā si gratia non infunderetur: sed est ex liberalitate dei grām liberaliter infundētis lib. arb. aliquater benè disposito. Etiā actus ille tanquā dispositio præcedit gratiæ infusionem natura: etsi non tempore. Et ideo non requiritur gratia ad eliciendū actum illum, quo disponitur ad suscipiendum gratiam simpliciter: sed superadditur actui tanquam præuiæ dispositioni, quia subiectum disponitur ad susceptionem gratiæ. ¶ Dubitatur secundò contra conclusiones simul. Nam si Dub. 2.
homo ex suis naturalibus posset moraliter benè agere, & ad gratiam se dispo M
nere, peccata cauere, & præcepta implere, frustra & inanes essent preces ecclesiæ, quibus oratur pro uictoria in tentationibus, pro fuga uitiorum, pro continentia, pro temperantia, pro cęteris uirtutibus, pro peccatorum obedientia, pro periculorū amotione, & similibus. Frustra ergo docuisset nos orare ueritatis magister Christus clausulas illas. Sanctificetur nomen tuum: fiat uoluntas tua, panem nostrum &c. Matt. vj. Et ne nos inducas, &c. Frustra etiā orassent prophetæ & Apostoli: inimo & Christus ipse pro discipulis suis Io. xvij. Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos unū sumus, si ipsi ex naturalibus suis seruare se poterant. Similiter & propheta. Deduc me domine in se. mā. tu. Inclina cor meum in testi. tua & non in aua. Auerte oculos meos, ne uideant uanita. & similia innumera. Probatur tamen consequentia per Beatum Aug. in de natura & gratia. c. xviij. Quid stultius, quam orare, ut facias, quod in potestate tua habes. Et in epistola contra Vitalem hęreticum epistola. cvij. Prorsus, inquit, non

non oramus deum: sed orare fingimus; si nosipsos non illum credimus facere, oramus: prorsus nõ deo gratias agimus: sed agere nos fingimus. Si unde illi gratias agimus, ipsum facere non putamus. Et in de perfectione iustitiæ. cap. xxj. Præcepta, inquit, dei ut herent, nec iuberentur: si nihil ibi nostra uoluntas ageret, nec oraretur, si sola sufficeret.

¶ Ad hæc omnia posset plane responderi, ꝙ hæc omnia, quæ dicta sunt, orat ecclesia. orant & prophete fideles: nõ ut dentur simpliciter: sed ut dentur eo modo, quo nobis proficiunt ad uitam æternam. Sic autem ea habere non poterit uolũtas ex naturalibus suis, ex quibus non potest mereri uitam æternam: nec pro alijs orare licet nisi sub hac cõditione, & hoc fine. Et illo modo nihil habere possumus nisi a solo deo. ¶ Potest tamen & aliter responderi. Pro quo aduertendum, ꝙ multa operatur deus supernaturaliter, quę limites naturę nõ excedunt. Sic Apostolis scientiam multarum ueritatum naturalium, quam naturaliter acquirere potuissent, infudit. Sic nonnullos sanauit ab infirmitatibus, a quibus naturaliter mederi potuissent. sicut socrum Simonis a febribus. Matthei. viij. Mar. j. & Lucæ. iiij. Sic satiauit. 5000. de paucis panibus: qui etiã naturaliter cibo sũpto satiari potuissẽt. Ioan. vj. Et ita de alijs multis. Vnde qui naturæ agendi uirtutem dedit, suam tñ operandi potentiã nõ minorauit. ¶ Se-

N cundo cõsiderandũ, ꝙ licet uolũtas humana sit libera, ut cogi nõ possit: ut sup. dist. xxv. potest tamen modis uarijs ad uaria uolẽda, aut nolẽda inclinari, trahi & persuaderi, quibus etsi non necessitatur: nonnunquam tamen non nisi cum magna difficultate resistit. Licet enim naturaliter inclinatur ad bonum: tamen frequenter seducitur nunc errore intellectus operante malorum satore diabolo. nunc illecebra sensus, cui coniuncta naturaliter est inclinata: nunc terroribus, aut blandimentis seculi circumstantibus, quæ omnia ad malum trahunt. Quis enim fraudes, & fallacias spiritualium nequitiarum diaboli scilicet mille artificis, eius quoque tentationes occultissimas deprehendere. Quis se de pugna sensualitatis continua sustinere, & a carnis inclinatiõe sẽper auertere. Quis totuplices mundi laqueos euadere potest. Huc accedit, ꝙ peccato originali uulnerata est uoluntas in sua naturali potentia: ita, ꝙ licet simpliciter sit libera: tamen prona est ad malũ ab adolescentia. Gen. viij. Propter sensualitatis rebellionem, & rationis errorem: de quo. j. Ethi. prope finem. Recte enim ad optima deprecatur ratio: uidetur autem aliquid præter rationem innatum: quod aduersatur rationi, ipsa. s. sensualitas. De quo & Apostolus Roma. vij. Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quę est in membris meis. Et ad Gal. v. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hęc enim sibi inuicem aduersantur, ut non quæcunq; uultis, illa faciatis. Propter hæc uoluntas mutabilis est, & instabilis: & ex peccati fomite infirma, ac uulnerata, prona ad malum, difficilis ad bonum. Vnde Beat. Bern. sermo. vij. de aduẽtu domini, qui incipit. Si deuotẽ. Triplici, inquit, incõmodo miserabiliter laboramus, nam faciles sumus ad seducendum, debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus inter bonum, & malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficimus: si conamur resistere malo, deijcimur, & superamur. Ideoque in adiutorium uoluntatis, ut delectabiliter, & expeditẽ, ac faciliter uelit, cooperantur habitus infusi, & acquisiti. Ad hoc etiã ordinauit dominus angelicam custodiam contra tot laqueos fraudes & insidias: ut supra habitũ est distin. xij. Nec tamen suas deponit deus super nos uigilias: quoniã ipsi cura est pro nobis. j. Petri. v. Propter quod, ut dicit sanctus Bonauentu. & est supra allegatum. Vix enim aut nunquam liberum arbitrium destituitur omni gratia gratis data. Et ideo licet libera sit ad uolendũ, ac nolẽ-

dum quodlibet sibi præsentatum: rarò tamen bonum uellet: rarò se ad deum conuerteret: rarò se a delectationibus carnis, & mentis inordinatis abstraheret: rarò se supra se in finē ultimū eleuaret. Multò magis ad se recuruata suū commodum quæreret: seq; finem suum in omnibus constitueret: tot difficultatibus, & laqueis conuoluta: nisi specialiter dei fideli auxilio sustentata. Fidelis enim deus, qui non permittit hominē tentari supra id, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, ut possit sustinere. j. Cor. x. Orandus igitur est deus in omnibus operibus nostris: ut rationem illuminet, ne erret: uoluntatem refrenet, ne rationi dissentiat: executiuas potentias confortet, ut imperata opere perficiant: inimicorum fraudes submoueat, ne irretiant: feritatem coibeat, ne præualeant. Mala cuncta remoueat: cunctaq; tribuat bona. Nemo quippe sua industria tot corporis pericula euaderet: quantò minus animæ. Ideoq; ab oratione cessandum non est: nec a gratiarum actione pro continuis beneficijs dei, quibus misericorditer nos respicit fouet, & custodit. ¶ Per hoc ad argumenta dicitur, ꝙ preces cassę non sunt, de quibus arguitur: quoniam etsi multa potest liberum arbitrium sine gratia: rarò tamen uel nunquam operatur secundum ultimū suę potentię propter difficultates, & impedimenta prętacta. ¶ Ad beatum Augustinum. Ad primam dicitur, ꝙ uerū est, quando æquè est in potestate orantis sine adiutorio eius, qui oratur, sicut cum adiutorio. ¶ Sic ad secundam Augustini auctoritatem, quæ, ut iacet, uera est. Fictè enim orat, & gratias agit, qui non deum credit conferre: sed a se habere, quod orat: & fictè gratias deo agit, qui id pro quo agit, a deo se recepisse non credit. ¶ Ad tertiam: prima pars est pro cōclusione. Secunda pars intelligitur ut prima auctoritas: si sola uoluntas æquè sufficeret sicut cum adiutorio diuino. Sic dicit Bonauen. ubi supra, ꝙ licet quędam possit simpliciter nostra uoluntas ex suis naturalibus: tamen ut possit faciliter, expeditè, & delectabiliter requirit gratiæ alicuius donum, siue assistentiam dei specialem. ¶ Tertiò dubitatur. Cum uoluntas sit libera: habeatq; uelle, & nolle in plena sui potestate: quo modo quoad illos actus interiores elici tos potest difficultari, ut minus liberè eliciat. Est enim libertas essentialis uoluntatis, ut nec possit intendi, nec remitti. Libertas dico a coactione: ut supra dis. xxv. uisum est: difficultas autē minuit libertatem. Respondetur, ꝙ difficultas in eliciendo actum ex pluribus causis prouenit. Quandoq; ex appetitu sensitiuo ad contrarium ei, quod ratio dictat inclinato, cui propter potentiarū colligantiam uoluntas delectatur, concordat, & cum tristitia ei se difformat: ut. ij. Ethi. c. ij. Difficile est conterere passionem concorporatam uitæ. Loquitur ibi philosophus de passione delectationis, quę in nobis a puero connutritur, ad quod faciunt allegata pręcedenti dubio ex apostolo Et philosophus de contrarietate sensus, & spiritus. ¶ Difficultat autem passio obuia uoluntatem dupliciter. Vno modo rationem obnubilando, ne rectè iudicet, qua errante uoluntas recta esse nō potest. Vnde. ij. Rheto. dicit philosophus. Non eadē uidentur amantibus, & odio habentibus: neq; iratis, & mansuetè habentibus. Vnde Boetius primo de consola. met. vij. Nubila mens est, uinctaq; frenis, hæc ubi regnant. Loquitur de quatuor passionibus gaudio, dolore, spe, & timore. Alio modo delectationem, aut tristitiā noxiam uolūtati ingerendo: nata est. n. uoluntas appetitui sensitiuo condelectare, & contristari: ut dictum est. Contrarieti autem inexistenti delectationi: & conari a tristitia difficultatem facit: sicut econuerso conari ad delectabilia promptitudinem affert. Vnde. x. Eth. c. vij. Coauget enim ait philosophus operatione propria, uel aliter in opere proprio delectatio: confirmat, & meliorem ac diuturniorem facit: alienæ uero officiūt. Corrūpunt autē operationē pro-

Dub. 3. O

Passio obuia difficultat uolūtatē.

priæ tristitię: & cętera, quæ ibi sequuntur. Quandoq; difficultas oritur ex habitibus uoluntatis in cōtrariū inclinationis: ut uoluntas habituata in uitio difficulter, elicit actum iustitię propter inclinationem contrariam habitus uirtuosi. Quandoq; propter errorem intellectus. ut sup. De his duobus dicitur. iij. Ethicorum. c. ij. Et difficile quādoq; iudicare quale pro quali eligendum: & quid pro quo sustinendum. hoc quoad intellectum. Sequitur. Adhuc difficilius immorari cognitis quoad uoluntatem. Quandoq; etiā oritur difficultas propter passionem uoluntatis. Difficile est enim odienti bene uelle inimico. & difficile est mansuetè agere iracūdo.

P ¶ Per hoc ad formam dubij respōdetur, ꝙ uoluntas non pōt difficultari quantū ad magis & minus liberè elicere. quoniam ut argutum est: libertas est essentialis uoluntati: & uolūtas omnes actus suos æquè liberè elicit. Difficultas itaq; non opponitur libertati in eliciendo: sed facilitati. Potest enim uolūtas simpliciter impediri ne eliciat: ut in phræneticis: quādo scilicet ratio ligaẜ, cuius actum uoluntas præsupponit suo actui: non autem potest impediri ut eliciens non liberè eliciat. Difficultas igitur in eliciendo non minuit libertatem: quia ita elicit actum, ꝙ omnibus eodem modo se habētibus, habet in potestate sua elicere, & non elicere: ad sensum supra expressū dist. xxv. sed minuit delectationem in eliciendo, & promptitudinem. Et ideo quantūcūq; crescit difficultas, nūquā aufert libertatem: sed benè tollit delectationem, & promptitudinem: & per hoc frequenter mutat uoluntatē, ut desinat uelle, quod uoluit sublata delectatione: aut incipiat uelle, quod noluit accedente metu † uel tristitia: semper tamen manet libertas in uolendo, & nolendo. Et tantum de quæstione.

DISTINCTIO. XXIX.

OSTQVAM magister determinauit de gratia quantum ad statum naturę hominis lapsę: in hac dist. xxix. agit de eadē gratia quantum ad statum naturæ integræ inuestigans an homo ante peccatū eguerit gratia, ac uirtutibus: annectēs de pœna expulsionis de paradiso, quam incidit per peccatū. Et potest sententia textus in his tribus conclusionibus colligi. ¶ Prima conclusio. Homo in statu innocentiæ gratia, & uirtutibus ad liberationem sui a peccato non indiguit: sed ad operis boni efficaciam, & meritorū carere nō potuit. ¶ Secunda conclusio. Homo peccati demerito eiectus de paradiso ne indignus sumeret de ligno uitę per angelicum ministerium, & custodiā igneam in ipsum prohibitus est redire. ¶ Tertia conclusio. Licet Adam in statu innocentiæ comederit de ligno uitæ secundū quorundam opinionē: quia tamen eius usum non habuit, nō obtinuit immortalitatem. Harum declaratio patet in textu.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionē quæritur. Vtrum homo in statu naturæ integræ gratiā habuit, qua æque efficaciter, sicut post lapsum mereri potuit. A

¶ Præmissis notabilibus ponenẜ conclusiones cum suis solutionibus dubiorum.

¶ Quātū ad primū aduertēdū, ꝙ dicēda intelligi debēt de gratia gratū faciēte. Arti. 1. Et licet secundū potentiā dei absolutā talis gratia nō sit simpliciter necessaria ad meritū: ita ꝙ posse mereri sine gratia includat contradictionem: ut ostenditur in primo dist. xvij. & supra tangitur distinct. xxvij. Tamen secundum legem statutam impossibile est mereri sine gratia in quocunq; statu. Cuius rei congruitates quatuor assignat

sanctus Bona.q.ij. huius dist. quæ sumũtur ex conditione retribuentis, & retributionis: operantis, & bonę operationis. Primę duæ respiciũt statum naturæ integræ. Omnes autem quatuor respiciunt statum naturæ lapsæ. ¶ Ex prima conditione retribuentis: quoniam ipse deus bonorum nostrorum nõ indiget, ideo nec accepta hominẽ propter opera, tanquã aliquid sibi conferentia: nec aliquod meritum ipsum obligare potest in ratione dati, & accepti, ideo ad hoc, ꝙ aliquod bonum creaturę suę ad remunerandum deo complaceat: necesse est ut ipsius gratuitæ bonitatis influentia in operante precedat, per quam creatura ipsi creatori grata existat. ¶ Secundò propter conditionem retributionis. Nam pręmium, quod meremur, est beatitudo æterna, quę consistit in habendo eum, qui est omne, & summum bonum, qui est super omnem creaturam exaltatus: & lucem habitat inaccessibilem. Et ideo ut homo ad illud summum bonum ascendat, & perueniat, requiritur adiutorium, quod sit ultra naturã: hoc adiutorium est gratia gratum faciens.

B Et hę conditiones locum habent etiam in statu naturæ integræ: ut patet. ¶ In statu autem naturę lapsæ non solum indiget gratia ad merendum propter has conditiones: sed ultra has etiam propter conditionem operantis, & operationis meritoriæ. ¶ Tertiò operantis quidem: nam operans semper est in peccato in statu naturę lapsę non habens gratiam: & ita inimicus dei, nisi a peccato releuetur per gratię donũ: & ideo quicquid facit: nisi uoluntas eius præueniatur a gratia, quæ deo reconcilier: nihil meretur merito condigni pro eo, ꝙ est aduersarius, & inimicus, deus autem opera non acceptat: nisi prius acceptaret personam. sicut innuitur. Gen. iiij. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. prius ad Abel, & postea ad munera eius. Cuius ratio: quia munera cum nihil conferant deo, non possũt ex se placere deo, sicut hominĩ possunt placere munera, quę sibi pro

Cur prius dñs respexit ad Abel & postea ad munera eius.

sunt: etiam si dantur ab eo, qui non diligitur propter ipsa munera: quia prosunt accipienti. Sed dumtaxat placent deo ex opere operante: quia operans placet. ¶ Propter conditionem etiam operationis: quia nulla est operatio meritoria nisi recta: & nulla est recta, nisi fiat ex recta intentione. & nulla potest esse recta intentio: nisi quę summum bonum omni bono præponat. Hoc autem nõ potest homo facere in statu naturæ lapsę sine dono gratiæ. Non potest: id est uix, uel non nisi difficillimè potest propter recuruationem uoluntatis ad seipsum, propter quam nihil magis se diligit. Indiget ergo gratia, qua se eleuet supra se ad summum bonũ: ideo quamcunq; faciat homo operationem absq; gratia nõ meretur: quia non pensat deus quantum, sed ex quanto faciat. Et hoc est quod dicit magister in litera, ꝙ homo indigebat gratia operante, & cooperante in statu naturę institutę: licet non secundum omnem modum gratię operantis. ¶ Secundò notandũ, ꝙ de materia suppositi in quæstione. s. an homo in statu naturę institutæ habuerit gratiam. Apud doctores sunt opiniones contrarię sicut etiam de angelis. Vtrum habuerint gratiam ante confirmationem. supra. dist. iiij. recitatę sunt opiniones. Nam euidenter sciri non põt (cum in facto cõsistat) nisi per reuelationem. & auctoritates sanctorũ hincinde exponi possunt: ideo nõ nisi probabiliter accipienda est responsio. ¶ Tertiò notãdũ ꝙ efficacia meriti principaliter ex tribus colligitur secũdũ sanctũ. Bona. q. vj. huius dist. scilicet ex difficultate operis, promptitudine uolũtatis, & ex magnitudine charitatis. ¶ Difficultas operis multũ facit ad meritũ, & intãtũ, ut hõ, qui est multò minoris charitatis, quã angelus, possit mereri, ut perueniat ad sublimitatẽ angelicã. Sed quod colligitur ex eo, quod dicitur de Ioanne Baptista Mat. xj. Qui minor est in regno cęlorũ, maior est eo. Nec est dubitandũ, quin beatus Ioãnes sit exaltatus ad ordines excellẽtiũ angelorũ, & tñ secũdũ statũ

Not. 2. C

Not. 3. D

Efficacia meriti ex tribus.

utę minoris charitatis erat, quã aliquis eorum: quia minimus in regno cęlorũ dicitur maior eo, quod intelligi potest quantum ad effectũ charitatis, non quã tum ad substantiã habitus. ❡ Etiã promptitudo uoluntatis plurimũ facit ad meritum: quantumcunq; enim in homine sit gratia: nisi sit uoluntas gratiæ consentanea, nunquã elicit opera meritoria, & quantò magis uolũtas gratię subiacet, & conformatur: tantò magis homo in operibus meritorijs exercetur. ❡ Magnitudo charitatis principaliter inter omnia facit ad meritum: ꝙ secundũ illius quantitatem attenditur remuneratio pręmij substantialis. Pondus. n. amoris dat ualorẽ operibus meritorijs.

Artl. 2. ❡ Quantũ ad articulum secũdũ, est hæc
Dub. 1. conclusio prima probabilis. Primus ho-
E mo ante lapsum gratiã gratũ facientem habuit, per quã non solũ malo resistere; sed etiã in bono proficere potuit. Hæc cõclusio probatur auctoritate magistri in hac distinctione, & auctoritatũ per eum allegatarum Augustini, & Ambrosij: ut patet in textu. Itẽ glos. Luc. x. super illud. Expoliauerunt eum plagis impositis: dicit Expoliauerunt eum gratuitis, & uulnerauerunt in naturalibus. Quod intelligitur de primo homine. Item Adę datum fuit preceptum, ut per meritũ obedientię mereretur cęlũ: sed sine gratia mereri nõ potuit, ergo frustra datum fuisset mandatũ, si non gratia fuisset largita: quod de deo sentien-
Cõcl. 2. dum nõ est. ❡ Secunda conclusio. Ratio-
F ne difficultatis in operãdo gratia, & uirtutes efficaciores sunt ad merẽdũ in statu naturę lapsę, quã fuissent in statu naturę conditę. Patet conclusio. quia nũc in statu naturę corruptæ magis impugnatur: & impugnando probatur, & examinatur uirtus, quam tunc: sicut patet in sanctis martyribus. Item ij. ad Timo. ij. Nemo coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Sed magis impugnatur secundum statum naturę lapsæ, quã secundum statum naturę institutę. Ergo si has pugnas uicerit gloriosius triũphat, & sic maiorem meretur coronam. Et per consequens gratia, & uirtutes, quibus meretur, sunt efficaciores. ❡ Item si homo stetisset, aut christus incarnatus non fuisset, aut non passus. Passione autem sua nõ meruit sibi; sed nobis. Et tam merita nostra, quã ipsa sacramenta efficaciam habẽt a passione, & eius fide, quę fuit hostia deo patri acceptissima. Illam ergo efficaciam non habuissent merita in statu naturæ institutæ: ergo nunc sunt efficaciora. ❡ Itẽ propter difficultatem magis indiget homo adiutorio post lapsum, quàm ante. ergo deus, qui in necessarijs nulli deest: efficaciores dat gratiam, & uirtutes in statu naturæ lapsę, quã ante. ❡ Tertia cõ Cõcl. 3.
clusio. Quãtum ad uoluntatis promptitudinẽ, gratia & uirtutes tunc, quã nũc, fuissent efficaciores. Patet: quia uoluntas tunc quasi continuè fuisset in bonis operibus deo placentibus, sine retardatione uitium inferiorum: nunc autẽ siue ex lassitudine, siue ex surreptione frequenter cessat a bonis operibus. Et intẽdit etiam quandoq; inutilibus, aut nociuis: tum propter difficultatem ad bonum, tum propter promptitudinem ad malum. Item amor uisibilium, & sollicitatio circa terrena impediunt hominem, ne perfectè iungatur deo: cum ergo in statu innocentię nulla uiguit cõcupiscentia: uidetur, ꝙ tunc promptius adhærebat motioni gratię & uirtutum, & ita ex hac parte efficacius erat dispositus ad merendum. ❡ Quarta cõclusio. Cõcl. 4.
Comparando personam singularem ad G
personam status huius, & illius, gratia & uirtutes quantum ad magnitudinem charitatis, habent se in operatione meritoria sicut excedentia, & excessa. Patet: quia satis probabiliter credi potest, ꝙ aliqui in statu pręsenti habent maiorem gratiam, & charitatem aliquibus, qui fuissent in statu innocentię: & aliqui minorem: sicut dici solet cum comparatur status legis scriptæ ad statum legis euangelicę. ❡ Quinta Cõcl. 5.
conclusio. Probabile est comparando statum ad statum: ꝙ deus maiora munera gratię largitus est lapso homini,

quam dedisset ei in statu innocentiæ permanenti. Probatur tũ ex parte hominis lapsi, tum ex parte dei, tum ex parte mediatoris Christi. ¶ Ex parte hominis lapsi, quia homo maiori gratiæ adiutorio indiget in statu naturæ corruptæ ex causis tactis: ergo maiorem deus tribuit: quia in necessarijs non deficit. ¶ Ex parte dei: quia decet deum de malo maius bonum elicere, quam sit bonũ illud, quod malum nocendo ademit: alioquin malum fieri non permitteret secundũ Beatũ Aug. ¶ Ex parte mediatoris: quia mediator, & intercessor interpellat pro nobis, quẽ decet exaudiri in omnibus pro sua reuerentia. Heb. v. Vnde cum appareat uultui dei semper ad interpellandũ pro nobis. Heb. vij. Qui & in cruce pro nobis oblatus est, & quotidie offertur. Valde probabile uidetur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm si ipse non fuisset incarnatus, & passus. Quod innuitur Ioan. vij. cum dicitur, quòd spiritus nõdum erat datus: quia Iesus nondum erat glorificatus. Vnde cum ascendisset in altum, tunc dedit dona hominibus. Ex hac ergo triplici ratione, quarum una est in commendatione misericordiæ. Secunda in commendatione sapientiæ. Tertia in commendatione diuinæ iustitiæ, satis colligitur, quòd nunc magis sunt efficacia dona gratuita ad merendum, quàm in statu innocentiæ: non solum ratione difficultatis, sed etiam ratione gratiæ, & charitatis: secus tamen ratione promptitudinis uoluntatis.

Dona gratuitamagis sunt efficacia ad merendũ, quã in statu innocẽtiæ.

Arti. 3. Dub. 1. H

¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primò. Vtrum homo in statu innocentiæ absque dono gratiæ fuerit acceptus deo, & uidetur quod sic: quia in statu illo homo nihil habuit, quod fuit dignum odio: quia nullum peccatum, diligit autem deus omnia, & nihil odit eorum, quę fecit. ut innuitur Sap. xj. ¶ Item artifex complacet sibi in suo opere, in quo defectus non est, talis fuit homo in statu naturæ conditę: secundum illud Gen. j. Vidit deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona.

¶ Ad hoc dubium respondet sanctus Bonauen. q. j. huius dist. præmittẽdo, quod dupliciter cõtingit aliqd acceptari a deo. Vno modo acceptatione generali, quo modo idem est acceptare, & bonũ æstimare, & in bono cõseruare: & hac acceptatione deus acceptat omne opus bonum. Alia est acceptatio specialis, qua acceptat aliquid tanquam dignum uita æterna. quo modo acceptat solam rationalem creaturam, illa enim tantum capax est beatitudinis. De hoc latius Ockam in. j. distin. xvij. quæst. j. Acceptat autẽ rationalem creaturã triũ: cũ consecrat eam in templum, adoptat in filiũ, & assumit in coniugium. Animę quippe sanctę, quę deo placent, dicũtur tẽplũ dei filię, & spõsę: ut patet ex scripturis utriusq; testamẽti. Primũ acceptationis genus non requirit superadditum donum gratiæ ultra ea, quæ sunt de conditione naturæ. Secundum uero genus non potest nõ esse gratuitum, tum propter gratuitam dei condescẽsionem, tũ propter creaturę super naturę terminos exaltationem. Cum enim deus immẽsus habitare uelit in anima, ut in templo, seruum reputare pro filio, ancillam assumere pro coniugio, dubitare nemo potest illud esse meræ gratiæ, & condescensionis liberalissimę. Similiter, quod creatura sic consecretur in dei templum, adoptetur in filium, assumatur in coniugium, est supernaturale complementum omnis creaturæ. Ideo nec cõsecratio: nec adoptio naturæ: nec unio animę ad deũ fit per aliquam proprietatẽ naturę: sed per aliquod donum gratię naturę superadditum, quo anima consecretur, ut sit templum, assimiletur, ut sit dei filia, decoretur, ut sit dei sponsa. Hęc aũt omnia facit gratia gratũ faciens, quæ quia est summum donum dei creatũ: animã cui infunditur sanctificat, deo assimilat, ipsamque uenustat. Et per hoc est ratio acceptandi animam secundum has proprietates supradictas, quę conueniunt animę: non secundum tropum aut trãssumptionem, sed secundum ueritatem, & proprietatem. Hæc ratio, & con-

Dupliciter aliquid Deo acceptũ.

gruentia sumpta est ex parte animę acceptatæ. ¶ Potest etiam sumi congruentia ex parte dei acceptantis: deus.n. qui omnia fecit ad gloriam suam: secūdum illud Prouerb. xvj. Vniuersa propter semetipsum opatus est dominus. Et cum nullius indiget potissimē requirit a creaturā rationali honorem. Et quia honorem deo exhibemus, q̄ñ omnia in ipsum referimus, tanquam in omniū auctorem, & finē: decreuit deus homines non producere ad perfectionem gloriæ per aliqd, quod haberet ortum ex principijs naturæ: sed per munus additum naturalibus: ut ex hoc homo magis gratus existeret, & totius salutis suæ opus deo attribueret. Vnde patet responsio ad dubium negatiua: loquendo de acceptatione illa speciali ad uitam beatificā. Sic enim nulla creatura acceptatur, siue angelica siue humana, sine gratia gratū faciente. Rationes uero in contrarium procedunt de complacentia primo modo dicta, quæ se extendit ad uniuersa creata. ¶ Posset moueri dubium, Vtrū Adam creatus esset in gratia. Sed quia simile tractatum est supra de angelis, & eodem modo erit dicendum hic sicut

Dub. 2. ibi: ideo rescinditur. ¶ Secundo dubita

I tur contra conclusionem primam: quia non uidetur, q̄ deus gratiam dedit ei, quem sciebat statim lapsurum: & ita gratiam non fuisse sibi utilem: sed potius ei esse in nocumentum, & culpæ aggrauationem. similiter cum Adam habuit optima naturalia, & nullam pronitatem ad malum, nec difficultatem ad bonū, si habuisset gratiam, totaliter deo adhæsisset, & in peccatum non cecidisset. Solutio: deus in cōferendo gratiam nō attendit futura peccata: sed præsentem dispositionem, & idoneitatem ad recipiendum gratiam, sicut & modo cōfert gratiam ei, quem scit casurum: immo quem ab æterno reprobauit, nec frustra. Nouit enim dominus etiam bonum ex lapsu elicere, & ex eo, quod gratiam confert casuro. In utroque enim commendatur dei largitas, & sapientia: & arguitur hominis ingratitudo, & iniustitia, qui a tā benefico, & benigno se auertit sine causa. Hoc quoad primum. ¶ Quoad secundū dicitur, q̄ gratia nōn necessitat hoīem ad bonū: sicut nec habitus acqsitus uirtuosus necessitat hominē ad opus uirtutis, inclinat autē, sed libertatem arbitrij nō tollit. Ideo habēs gratiā per sīr. ar. moueri potest, & frequēter mouet, preter gratię inclinationē: nihil considerans de eo, ad quod gratia inclinat. Vnde sępe contingit habentē gratiam non semper actualiter ferri in illud summū bonū, ad q̄ habet desideriū habituale. Quis enim homo habens charitatem peccaret: si semper actu considraret, quantum deus amabilis est, & quā nefas est offendere eū. Vnde accipitur salubris regula, q̄ homo per deuotas meditationes se cōuertat freqūeter ad dominum, considerādo actualiter eius bonitatem: & peccati, inquantum contra tm̄ bonū est, malitiā, sic. n. nūquā peccaret. ¶ Tertio dubitatur. Vtrum homo in statu innocentię habuit omnes uirtutes & gratias, quas habet post lapsum. ¶ Respondetur loquēdo de donis gratię gratis datæ, & cōparando statū ad statū, aliqua dona habuit Adā añ lapsum, q̄ non habuit ipse, uel aliquis posterior post lapsum, & econuerso. Aliqua dona habuerunt posteri, quę non habuit ipse ante casum. Primū patet de originali iusti tia, & de dono, quo potuit non mori. Secundum patet de gratia sanitatū ope ratione uirtutum, & gratia linguarum. Alia enim dona conueniebant illi tempori, alia isti. Sed loquēdo de gratia gratum faciente, & uirtutibus infusis, illæ eędem fuerunt in utroque, statu, quātū ad habitus, non quantum ad actus omnes: quia non fuisset ibi actus fortitudinis in perpessione terribilium, quæ ibi non fuisset: nec actus pęnitentię, qui cōsistit in detestatione peccatorum cōmissorū. Et sic de similibus actibus, quī habent aliquam imperfectionem annexam. An autē illę uirtutes ibi habuissent aliquos actus, & quos, uidendum erit in tertio lib. quia eadem quæstio, quę est de actibus eorum in beatitudine.

Per deuotas meditationes conuertitur homo ad Deum.

Dub. 3. K

A

DISTINCTIO. XXX.

POSTQVAM magister egit de peccato actuali primo rũ parent , quo per sona corrumpit naturã. Cõsequenter in quatuor distinctionibus sequentibus agit de peccato originali paruulorũ, quo natura corrũpit personam. Et primò agit de peccati originalis quidditate dist. præsenti. Secundò de eius traductione dist xxxi. Tertiò de eius remissione dist. xxxij. Quartò de eius augmentatione seu intensione dist. xxxiij. Colligitur autem sententia huius dist. in tribus conclusionibus. ¶ Prima cõclusio: Per primũ hominem peccatũ intrauit in mundũ, non imitationis exemplo: sed propagationis, & originis uitio. ¶ Secunda cõclusio: Peccatum originale, quod reatus est: nõ tantũ pœnæ; sed culpæ est uitium concupiscentiæ: & in omnes ab Adam concupiscentialiter propagatos dmigrauit per culpam eius inobedientiæ. ¶ Tertia conclusio: Omne quod naturaliter est in humanis corporibus propagationis lege genitis, descendit a primo parente, & in se auctũ est, & multiplicatum: nulla exteriore substantia in id transeunte. Harum conclusionum deductio, & appositorum errorum reprobatio patet in textu.

QVAESTIO. I.

A QVIA de peccato originali agitur, quod priuat iustitiã originale: ideo primò quæritur. Vtrũ iustitia originalis in primo parente fuit donum supernaturale. ¶ Hanc quæstionem tractat dilucide doctor subtilis dist. xxix. secundi, quẽ in hac materia imitatur Ockã: ideo breuiter eius dicta recitabo. Primò ponẽs notabilia, deinde cõclusiones, &

Arti. 1. tertiò dubiorũ solutiones. ¶ Quãtũ ad

Not 1. primũ notãdũ primò, ꝙ cõmuniter secũ dũ doct. Iustitia originalis hũc ponitur habuisse effectũ. s. facere perfectã tranquillitatẽ in anima quantũ ad oẽs potẽtias: ita ꝙ natura inferior nõ inclinaret cõtra iudiciũ superioris. Aut si incli naret quãtũ est ex se: posset tñ ordinari, & regulari sine difficultate supiorũ: & sine tristitia inferiorũ: & p hoc tollere rebellionẽ sensualitatis, quo aduersaẽ rationi ac uolũtati regulatę. ¶ Secundò Not. 2.

notãdũ, ꝙ naturale est unicuiq; appeti B

tui ferri in suũ appetibile: & si est appetitus nõ liberẽ tũc naturale est ei summẽ ferri quãtũ põt. Quia sicut talis appetitus secũdũ Dam. ducit: & nõ est in ptãte sua eius actus: ita nõ est in ptãte sua intẽtio actus, quin agat, quãtũ põt. Igitur cũ appetitus sensitiuus existens in puris naturalibus habeat ꝓpriũ appetibile, & delectabile: summẽ haberet tẽdere in id, quãtũ est de se. Et illud tẽdere impediret actũ rationis: quia essent illæ potentię in eadẽ essentia sicut modo. Propter quã unitatem impediunt se mutuò in suis actibus intensis secũdũ Auicen: vj. naturalium. Ergo cũ ratio deberet conari ad impediendũ istã delectationem summã partis sensitiuæ: & nõ posset inferior potẽtia cohiberi sine aliqua tristitia, & difficultate in ipsa existẽte. Nã sicut ipsa summẽ inclinatur: ita ex parte sui sũmẽ renitiẽ ad oppositũ: & sic esset rebellio. Quia inclinatio potentiæ inferioris ad delectãdũ contra iudiciũ rationis, & etiã difficultas ad refrenandũ illum appetitum. ¶ Tertiò notandũ, ꝙ Not. 3.

uoluntas coniuncta appetitui sensitiuo C

nata est cõdelectari sibi, sicut intellectus coniunctus sensui, natus est intelligere sensibilia. Et si uoluntas multis sensitiuis appetitibus coniũgitur, nata est cõdelectari illis omnibus: & ita non tantũ illũ appetitũ nõ põt retrahere a suo delectabili sine contraria inclinatione, & difficultate ex parte illius appetitus sensitiui: sed nec etiam uidetur seipsum posse retrahere sine difficultate, & tristitia, de non condelectando sensitiuo appetitui. Ad hoc autem ut se delectabiliter retrahat, oportet eum in aliud

aliud ferri sibi delectabilius, quã sit illud delectabile appetitus inferioris, cui cõdelectaret, si illud delectabilius nõ esset: sicut & nũc: si uolũtas delectatur, debet se auertere a delectationibus inordinatis sensitiuis, indiget habitibus uirtuosis intẽsis: uolũtatẽ plus ac delectabilius inclinantibus ad opus uirtutis quã inclinetur ad cõdelectandũ appetitui inferiori sensitiuo, uel naturali. Illud autem quicquid fuerit, quo se uolũtas delectabiliter retraheret a condelectando uiribus inferioribus, uocatur iustitia originalis: quia per tale uoluntas semper posset obedire rationi delectabiliter, & tolleretur rebellio: ac poneretur trãquillitas potentiarũ, quę sunt effectus attributi iustitiæ originali.

Arti. 2. Cõcl. 1. ¶ Quãtum ad articulũ secundũ est hæc prima cõclusio:

D Ad saluandum in primo parẽte trãquillitatem potentiarum: necesse est ponere aliquam qualitatem, uel donum uoluntatis superadditum. Probatur: quia rebellio uirium inferiorum uoluntati rectæ est naturalis. i. sequitur principia naturę: ideo non potest tolli nisi per aliquod naturę superadditũ. Consequẽtia nota. Antecedens patet: quia appetitus sensitiuus naturaliter delectatur a suo obiecto delectabili: etiã nõ obstante, ꝙ ratio recta oppositum dictaret: ergo delectatur naturaliter contra uoluntatem rectę rationis dictamini se conformantẽ: & ita natura rebellat uoluntati rectę.

Cõcl. 2. ¶ Secunda cõclusio. Qualitas inducens trãquillitatem generaliter in potentijs superiore, & inferiore, non est donum aliquod naturale. Probatur: quia nec est donum innatum, nec acquisitum. Non primum: quia tunc rebellio illa non esset in puris naturalibus. Prohibetur enim per donum innatũ: ꝙ quia innatum esset naturale. consequẽs falsum: quia tũc posset probari per rationem naturalem, hunc statum non esse naturalem. Quia manifestum est nunc esse rebellionem in potentijs inferioribus, quæ rebellio si non inesset a natura potentiarũ: sed ex peccato, præcise cognosci posset non esse ex natura, quod est inconueniẽs: quia pręclarissimi philosophi ad hoc pertingere nõ potuerũt.

Cõcl. 3. ¶ Tertia conclusio: Iustitia originalis est supernaturale donũ dei infusum uoluntati parẽtis primi. Probatur: quia iustitia originalis est, quod facit trãquillitatẽ in potentijs: ut patet ex notabili tertio. Et illud est qualitas seu donũ naturę superadditũ ex conclusione prima: & nõ naturale ex conclusione secunda, ergo supernaturale, quod est conclusio tertia. Itẽ ut supra dictũ est in notabili, ad hoc, ꝙ uoluntas se delectabiliter retrahat a condelectando inordinatẽ appetitui inferiori, oportet ipsum ferri in aliquod delectabilius: & cũ nihil tale sit ex se delectabilius: quãtũ est ex parte uoluntatis: oportet aliquod supernaturale esse in uolũtate, per quod finis fiat sibi delectabilior, quã quodcũq; delectabile appetitus inferioris. Illud ergo quo deus delectabilior erat uoluntati, quã quodcũq; obiectũ inferioris appetitus fuit donũ supernaturale.

Arti. 3. Dub. 1. ¶ Quantum ad tertiũ articulũ est primũ dubium: Quale sit hoc donum iustitiæ originalis: an

E substãtia: an accidens. Respondetur, ꝙ nõ est substantia, nec materia, nec forma substantialis, nec cõpositũ: quia in homine non est nisi una materia & una substantialis forma secundum prædicta: & unum compositum, quod est ipse homo. ¶ Secundò dicitur, ꝙ est quędam qualitas de secunda specie qualitatis, ad modum habitus subiectiuẽ inhærens uoluntati disponens ipsum ad melius scilicet ad delectabilius prõptiusq; ad obediendum rectæ rationi, quã cuicũq; inferiori delectationi. Non tamen est qualitas acquisita: sed a deo immediatẽ infusa, sicut & gratia.

Quale donũ iustitiæ originalis.

Dub. 2. ¶ Dubitatur secundò, quomodo se habeat originalis

F iustitia ad gratiã. Respõdetur ꝙ iustitia originalis non fuit principium meriti. Non enim poterat mereri Adã in statu innocẽtiæ sine gratia: licet habuerit iustitiã originalem: sicut nec angeli sine gratia, in quibus tamen nulla fuit rebellio: coniunxit tamen uoluntatem ultimo fini firmius, quã gratia. Ita enim

conlunxit secundum aliquos, ꝙ nõ cõpatiebatur aliquod peccatum ueniale, charitas autem compatitur. ¶ Vel secundum prædicta, saltẽ ita coniunxit, ꝙ facilius, & delectabilius erat ei pati ab aliqua tristitia inferiori, quã alicui delectationi inferiori acquiescenti recedendo a delectatione finis. Istam facultatem non facit gratia, cum qua stat pronitas ad malum, & difficultas ad bonum nisi esset multum intensa. Immo nec hoc operatur, si fuerit intensissima: ut patet de Christo, qui habuit summam gratiam, & tamen magnam tristitiã. Tristis est anima mea usq; ad mortem: inquit Matth. xxvj. Sed gratia excedit in hoc, ꝙ ipsa coniungit fini ut bono supernaturali, & supernaturaliter per meritum attingendo. Nõ sic iustitia originalis: sed tantũ coniungebat illi bono, ut conuenienti & delectabili. ¶ Ex quo patet, ꝙ gratia & originalis iustitia habent se ad inuicẽ ut excedens, & excessum. Tñ gratia simpliciter perfectior est originali iustitia: quia coniungit fini ut summẽ honesto propter se summẽ diligẽdo. ¶ Tertiò dubitatur, utrũ iustitia originalis abstulit omnẽ rebellionẽ appetitus inferioris. Hic dupliciter potest responderi. Vno modo, ꝙ licet uoluntas delectabiliter non condelectatur delectationi inferioris appetitus per donum iustitiç originalis sibi inhçrẽs: inferior tamẽ appetitus nõ auellitur a suo delectabili sine tristitia. Sed quia illud, quod cõuenit homini secundum potentiam superiorem: simpliciter cõuenit homini: nec propter hoc negatur ab homine, si non cõueniat ei secũdum potentiã inferiorem. Ideo dicitur, ꝙ totus homo delectabiliter abstinet a delectabili sensus inferioris: licet appetitus inferior cũ tristitia abstineat. Secundũ hunc modũ dicitur, ꝙ iustitia originalis abstulit omnem rebellionem a toto homine, non a parte inferiori, pro quanto omnem difficultatẽ abstulit a uoluntate, & tristitiam in non condelectando inferiori: licet adhuc mansit difficultas in appetitu inferiori: ipsa tamen non poterat diffinire uoluntatẽ. ¶ Aliter dicitur, ꝙ omnis rebellio ablata est per iustitiam originalem, etiam in uiribus inferioribus: ita, ꝙ etiã potentiæ inferiores ex parte sui delectabiliter obediebant rationi. Et ad hoc saluandum uidetur, ꝙ oportet aliquid ponere in potentia inferiori, quo sic delectabiliter feratur in delectabile uoluntati. Non enim uidetur, ꝙ ex natura illius potẽtiæ posset delectabiliter auelli a suo delectabili: neq; etiã ex natura illius potentię, inquantum est inferior uoluntate. Nã iste ordo essentialis potentiarum nũc manet: & tamen nũc nõ est talis delectatio. Et oportet in singulis appetitiuis potẽtijs inferioribus ponere singula dona: ita ut quilibet per donum suũ delectabiliter moueretur a uoluntate: & uoluntas ipsa per suũ donum moueret se delectabiliter ad potentias inferiores. Inter talia autem plura dona, donum potissimum fuit iustitia originalis, quæ fuit in uoluntate. Per illud enim donum uolũtas quasdã delectationes appetitus sensitiui pręueniret: ne unquam illę inessent, puta uoluntatẽ adulterandi cũ aliena. Quasdã imperasset, & bene eis usa fuisset puta cognoscendi suam obediendo illi præcepto diuino: Crescite, & multiplicamini. Ita, ꝙ illas delectationes licitas quandoq; habendas, pro tunc quando inerant, non habuisset pro fine, sed ad finem debitum retulisset. A quibus etiã delectationibus licitis quandoq; habẽdis, quandoq; se auertisset: sicut ab illa, quę non erat habenda nisi pro tempore. Et quodcunq; illorum siue pręuenire, siue bene uti habitis, siue auertere ab habendis delectationibus uoluntas delectabiliter faceret per illud donum supernaturale, quo delectabilius sibi fuisset fini ultimo inhærere: & omnibus ordinatis ad illum, quàm ab illo separari: inhęrendo alicui delectabili non ordinato ad finem. ¶ Etiam forte non est necesse ponere, ꝙ nullus appetitus sensitiuus potuerit tunc tristari, potuit enim uisus tunc uidere

Dub. 3. G

aliquod turpe uisibile. Et auditus turpe audibile, & utrumq; potuit offendere appetitum sensitiuum: sicut & conueniens sensibile delectare. Sed tunc uoluntas bene usa illis fuisset tristitijs, & delectabiliter, ita q nō fuisset cōtristata ab appetitibus inferioribus: sicut bene fuisset usa delectationibus eorum, non immoderate condelectando.

Dub. 4. H ¶ Dubitatur quartò contra conclusionē tertiam. Nam uidetur, q iustitia originalis sit donum naturale: quia uolūtas in suis naturalibus est recta, non autem est facta a deo curua. Nam deo auctore nihil fit deterius: secundum Aug. lib. lxxxiij. q. Et ita rectitudo uoluntatis est ab origine, & per consequens iustitia: quia rectitudo uoluntatis est iustitia: igitur originalem iustitiam habet ex naturalibus. ¶ Item in statu innocentię non fuisset aliqua pena: etiam secluso quocunq; supernaturali dono: quia pœna non præcedit culpam: ergo non fuisset mors, neq; rebellio, quæ non est sine pœna. Sed horū remotio effectus est originalis iustitiæ. Fuisset ergo originalis iustitia seclusa quocunq; supernaturali dono. ¶ Ergo si iustitia originalis esset donum supernaturale, peccatum originale esset tantum carentia istius doni supernaturalis: ergo aliquis factus in puris naturalibus esset æqualis illi, qui per peccatum amisisset iustitiam originalem: quia utrobiq; esset carentia iustitiæ originalis: & per consequens ęqualiter essent puniendi, quod est inconueniens. ¶ Ad illa respondetur, q rectitudo naturalis uoluntatis est libertas uoluntatis, qua secundum propriam naturam a deo acceptam, potest se conformare rectę rationi. Hęc autem rectitudo secum compatitur rebellionem inferiorum potentiarum. Nec eā consequuntur effectus supradicti: tranquillitas animæ, & potentiarū omnimoda concordia. Ideo præter uoluntatis libertatem oportet ponere iustitiā originalem, quę tollitur per peccatum. Rectitudo autem naturalis uoluntatis, eius s. libertas non corrumpitur per peccatum: illa enim est realiter ipsa uoluntas: nec ab ea separabilis. Et in illa rectitudine creata est a deo sine curuitate, sed non sine potentia se incuruandi, seu peccandi: quę potentia bona est, & mala. Nec data est libertas uoluntati ad peccandum: sed ad liberè se, & laudabiliter ad bonum conuertendum; & a malo se auertendum. Potest tamen sua libertate abuti, non uitio creatoris, sed culpa suę abusionis. ¶ Ad secundū dicitur, q mors, & rebellio in statu innocentię, si addita non fuisset iustitia originalis nō fuisset pęne: sed conditiones naturę, sicut & nunc mors brutorū, ut eorū infirmitas, aut corruptio, non sunt pœnæ: quia pœna supponit pro afflictione aliqua ꝓpter demeritū culpæ. ¶ Ad tertium patebit quęstione sequenti, q culpa originalis non est tantū carentia iustitiæ; sed est carētia iustitię cū debito habēdi. Vnde Adam si fuit creatus in puris naturalibus, in instāti creationis caruit originali iustitia, & tamē non habuit tunc culpam originalē. Et ita non fuit ęqualis carenti originali per peccatum: quia iustitia originalis non fuit sibi debita in instanti creationis. Sed qui ea caret per peccatum: ille est debitor eius. Et tantum de quęstione.

QVAESTIO. II.

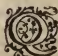

QVAERITVR secundò utrū peccatum originale sit aliquid positiuū in anima, uel in carne. Primò ponentur notabilia; secundò conclusiones; tertiò dubia. ¶ Quo ad primum notandum, q de materia originalis peccati, eius scilicet quidditate, causa, contractione, ac remissione: & hęc concernentia sunt duę opiniones extremę solētes; quarum utraq; habet plurimos imitatores: & tertia quasi media. Vna magistri: altera beati Ansel. in libro de conceptu uirginali. i. de conceptu, qua uirgo concepit Christum, quem edidit

Arti. Not. 1.

Duę opiniones de materia peccati originalis.

Opinio magistri.

ad probandum Christum originale peccatum non contraxisse. ¶ Opinio magistri hec uidetur esse, q uolūtas Adæ peccans in carne sua causauit quādam qualitatem morbidam, consequentem curuitate uoluntatis; quę uariis nominibus nominatur. Dicitur enim fomes peccati, cōcupiscentia, uel concupiscibilitas; lex membrorum; languor naturę; tyrānus in membris; lex carnis: & est sicut pondus quoddam in carne; excitās motus sensuales, & inclinans animam ad condelectādum carni; & ita retardans, & reprimens a delectationibus spiritualibus: secundū illud. Sap. ix. Corpus, qd corrumpitur, aggrauat animam. aggrauat propter istam qualitatem morbidā in carne. Et secundum quosdā illa qualitas non remittitur in essentia sua licet in effectu minuatur, hoc ē licet gratia tanta posset esse in anima, q magis inclinet ad superiora, quàm fomes ad inferiora, non tamen remittit fomitem quo ad essentiam: quia non contrariatur fomiti, qui est in carne. Gratia autē est in anima: quemadmodum si lapillus alligaretur alis auis quantumcunq; cresceret uis motiua in ala: nunquam minueretur grauitas lapis: licet quantum ad effectum minus posset deprimere, & uolatum auis impedire: quia uirtus contraria uinceret in effectu. ¶ Consequenter in ppagatione prolis ex feruore ac libidine in seminatione inficitur ipsa caro seminata, cui carni seminate, cū anima ex sua creatione mūda infunditur: in instanti creationis animæ & infusionis, maculatur aia a carne infecta. Ita q licet infectio carnis non fuerit culpa formaliter: sed sequela culpę primi parētis, est tamē occasio culpæ in anima carni unita, quæ per eius coniunctionem cum carne infecta, & maculata contrahit maculam, siue culpam. Exemplificatur de pomo mundo dato: & a manu recipientis fędato. Vnde secundum hæc ponuntur duæ qualitates morbidę. Vna in carne prolis libidinosę seminata ex infecta carne parentum causata: quia infectum producit infectum. Et illa non est peccatum, aut culpa: quia non est in anima: sed in semine priusquam infunditur anima, quæ manet in carne prolis. Nec tollitur per quamcunque mutationem seminis, cuius multæ precedūt transmutationes etiam substantiales in fusionem animę. Non igitur est peccatum: quia in sola anima est peccatum. Ab illa autem morbida qualitate carnis in infusione animæ causatur alia qualitas morbida in anima, quæ est uitium inclinans animam ad effrenatē concupiscendum. De quo dicit Augus. q facit paruulum habilem ad concupiscēdum, adultum uero actu concupiscentem: & utraq; qualitas uocatur concupiscētia, seu concupiscibilitas fomes &c. Et ista concupiscibilitas in anima est peccatū originale: non illa qualitas morbida in carne, que est effectus peccati idest pęna, & peccati originalis causa. Et licet sine qualitate sua aut carnis uoluntas naturaliter esset prona ad concupiscendum, & condelectādum sensui: ut pręcedenti quæstione probatum est: non tamen adeo effrenatē, & generaliter sicut nūc. ¶ Et ita patet secundum hanc opinionem quid sit peccatum originale secundum rem: quia est qualitas morbida animæ: uitium scilicet concupiscētiæ Et quomodo contrahitur a parentibus, qua causatur a qualitate morbida carnis, quam caro contraxit ex libidinosa concupiscentia siue ardore parentum coeuntium in prolis seminatione.

Quid peccatū originale.

¶ Alia est opinio Beati Ansel. quam prosequitur in allegato li. de conceptu uirginali, quam sequitur Sco. distin. xxxij. & Ockam quæst. ix. tertij quodlibet. q. ulti. secundi sententiarum. Grego. dist. præsenti cum sequacibus Hæc tenet, q peccatum originale non dicit aliquod positiuum; sed est carentia iustitiæ originalis debitæ, ut acceptæ in primo parente, & in ipso amis . Cum enim peccatum formaliter est iniustitia. Iniustitia autem non est nisi carentia iustitiæ debitæ: ut ibi declarat Ansel & in de casu diaboli. c. xvj patet, q peccatum originale est carentia, & priuatio originalis iu-

Opinio Ansel. B

lis iustitię debitę in esse. Sunt enim oēs filij,& filiæ Adæ secundū legē propagationis genitæ debitores originalis iustitię:quia Adā accepit iustitiā originalē ipse,& tota natura, quæ tūc erat in eo. Adā.n. accipiente iustitiā originalē,data est ipsa filio eius,uolūtate dei antecedente.i.quantū est ex parte dei: sine speciali gratia,& merito filij: dūmodo nō esset impedimentū hoc est, statuit deus dādo Adę iustitiā originalem,etiā uelle cuilibet filio Adæ dare iustitiā originalem; & ita accepit eā Adā pro se, & tota posteritate sua. Ex illa aūt collatione,& Adam,& tota posteritas sua facti sunt debitores iustitiæ originalis, quā deus statuit quasi naturaliter dare propagatis: dum nō poneretur obex. Nō sic,ꝙ pater eā trāsfunderet:quia est donū supernaturale. Sed ꝙ deus naturæ cooperaretur regulariter dādo iustitiā propagato. Sicut modo animā intellectiuā creat corpore perfectè organizato. Nā datio eiusdem rationis sufficit ad hoc, ꝙ uoluntas sit debitrix, qualis sufficit ad hoc,ꝙ donū sit debitum.Sed ad hoc,ꝙ donum sit debitū; sufficit datio uoluntate antecedente, qua datur donū uirtualiter: licet non formaliter. Sed quando data est uoluntati Adā formaliter,data est uirtualiter,& uoluntate antecedente toti posteritati, si non poneretur obex:ergo omnes filij Adā, qui sic acceperunt in Adam factisunt debitores eius : omnes autem sic acceperunt. Cum autem pater Adam transgressus est præceptum peccato suo personali , nudauit se , & posteritatem suam iustitia debita. Omnis ergo posteritas rea tenetur ex iustitia originali,quam habere debet, & ea caret.

Iustitia debita dupliciter capitur. ¶ Ex quo elicitur,ꝙ dupliciter potest esse iustitia debita. Vno modo, quia in se accepta, & actione accipientis amissa. Alio modo , quia accepta in alio & actione alterius amissa. Primo modo peccatum actuale est carentia iustitiæ,secundo modo originale. Vnde magis comparatur peccato,quasi quiescenti in animo post actum transeuntē, quā peccato actuali,quod elicitur a uoluntate peccante. Et potest dari exemplum declaratiuum prædictorum,conformiter ad beatum Ans. ponentē simile exemplum.

Exemplum. Si princeps castrum daret militi pro se & pro suis hæredibus,utillo uteretur,& custodiret ad honorē suū. Hac datione , & acceptatione castri a milite,ipse & omnis sua posteritas debitor esset,ut conseruaret castrū ad propriā utilitatē,& ad honorem principis. Si miles sua spōte traderet castrū inimicis,nō solū miles,sed & tota sua posteritas incideret in indignationem principis: & esset peccatrix in principem:non habendo castrum,quod habere tenerentur. Et ideo excludendi a curia principis:nisi recōciliarentur.

Opi. 3. C ¶ Tertia est opinio Alex.parte ij.q.cxxij. quæ est quasi media inter illas,secundum quē possent aliquo modo concordari duæ prædictę opiniones magistri & Ansel. Hanc sequitur beatus Thom. prima secundæ.q. lxxxij. Et sanctus Bonauent. in secundo scripto presentis dist. Hęc opinio tenet, ꝙ in originali peccato duo considerantur.

Duo in peccato originali sunt. Vnum tāquā materiale:s.concupiscentia,quæ est qualitas quędā morbida, maximè illa,q̄ inhęret animæ. Aliud est formale,& est carentia iustitiæ originalis debitæ:;sicut in peccato actuali similiter duo sunt. Gratia exēpli.

Exemplum. In homicidio est aliquid positiuū in anima:s. quidam actus elicitus a uoluntate, qui est uelle occidere. In exteriori uero ipse actus occidendi. Formale est priuatio s. carentia iustitię debitę inesse illi actui, quę si inesset actui interiori siue exteriori,non esset peccatum. Hoc est dictum secundū nostrum modum loquēdi:peccatum originale supponit pro uitio cōcupiscentiæ:& cōnotat carentiam iustitiæ originalis debitę. Debitæ dico non inesse concupiscentiæ:sed debitę inesse animę lege propagationis a primo parente descendenti. Et hęc uidetur esse intentio Alex. loco allegato dicentis, ꝙ originale peccatum habet utrumq; culpā,& pœnā. Culpa est carentia iustitiæ seu deformitas quędam, qua ipsa ani

ma deformatur. Cõcupiscentia est ipsa pęna: & infra eum dicitur peccatũ originale est ipsa concupiscentia materialis est prædicatio. Formalis autem cum dicitur macula, uel difformitas ex origine primorũ parentũ contracta. Et sequitur. originale secundum aliquid est pœna: secundũ aliquid est culpa. Ratione carentię iustitię est culpa, ratione concupiscentiæ est pœna. ¶ Beatus Tho. ubi supra art. j. dicit. Peccatũ originale habet priuationẽ originalis iustitiæ: & cũ hoc inordinatã dispositionẽ partiũ animæ. Vnde nõ est priuatio pura: sed est quidam habitus corruptus: nõ tñ habitus infusus, aut acquisitus: sed habitus ꝑ uitiorũ originem innatus. Et articulo iij. dicit. Peccatum originale materialiter quidem est cõcupiscentia, formaliter aũt est defectus originalis iustitię.

D ¶ Videtur itaq;, ꝙ per hoc possunt opiniones magistri, & Ansel. concordari, ꝙ magister dicẽdo peccatũ originale esse concupiscentiã siue uitium concupiscibilitatis, loquitur de materiali, quod est in peccato originali. Beatus Ansel. dicens ipsam esse carentiam iustitię originalis debitę inesse, loquitur de formali in peccato originali. Et ita uidetur, ꝙ in re nulla sit repugnantia. Non. n. excludit magister priuationem iustitiæ originalis a peccato originali. Nec negat beatus Ansel. qualitatẽ morbidã .s. cõcupiscibilitatem contrahi in filijs a carne infecta parentis: licet sub illis uocabulis non exprimat. Dicit. n. statim post principium libri de conceptu uirginali. Adã & Eua si iustitiã seruassent originalẽ, qui de illis nascerentur, originaliter sicut illi iusti essent. Quoniã autẽ personaliter peccauerũt: cũ originaliter incorrupti haberẽt potestatem seruãdi sine difficultate iustitiã: totũ qđ erat, infirmatũ, & corruptũ est. Corpus quidẽ: quia tale post peccatũ fuit, qualia sunt brutorũ animaliũ corruptioni & carnalibus appetitibus subiacentia. Anima uero, qa ex corruptione corporis, & eiusdem appetitibus, atq; indigentia bonorum, quæ perdidit, carnalibus affecti bus est inserta. Et quia tota natura humana erat in illis, & extra illos: de illa nihil erat, tota infirmata, & corrupta est. Remansit igitur in ea debitũ iustitię integræ sine omni iustitia, quã accepit: & debitum satisfaciẽdi: quia eã deseruit cum ipsa corruptione, quã propter peccatum incurrit. Sicut itaq; si non peccasset, qualis facta est a deo: talis propagaretur: ita post peccatũ qualẽ se peccãdo fecit, talis propagatur. hęc Ansel. Ecce ubi expressẽ Ansel. trium facit mẽtionem, scilicet infirmitatis, & corruptionis corporis, carnalium affectuum animæ ex corruptione corporis. Quod intelligere oportet non de actuali esse ctu: alioquin non esset in paruulis: sed aptitudinali. Et tertiò debitum iustitiæ & satisfactionis pro eius desertione. Ponit ergo aliquid in corpore, aliquid in anima: & cum hoc iustitiæ debitum, quę tria dicit manere in propagato. Non ergo negat positiuũ aliquod sequi peccatum primorum parentum, tam in corpore, quàm in anima propagati. Nullum autem horum dicit esse peccatum originale, quia probat per longum iniustitiam non esse rem aliquam: sed solam absentiam iustitiæ. Peccatum uero originale iniustitia est. Inde cõcludit, ꝙ originale peccatũ nihil aliud est, nisi absentia debitæ iustitiæ. Et prope finem libri. Peccatum inquit, quod originale dico: aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus: nisi ipsam, quam supposui factam per inobedientiam Adæ: iustitiæ nuditatem, per quam omnes sunt filij iræ. Vnde uidetur, ꝙ magis sit disputatio dẽ nomine, quàm de re.

¶ Sed forte diceres contra opinionem primam, & tertiam. Si originale peccatum supponit pro uitio concupiscentiæ, sequeretur, ꝙ sic in corpore paruuli non produceretur tale uitium concupiscentię siue fomes, neq; in mẽte. quia deus non concurret. Et tunc sublato debito originalis iustitiæ: quia caret, non esset in eo peccatum originale. Cõsequens falsum: cum talis esset debitor iustitię, quam non haberet: & ideo pec B

cator, & non personali peccato, ergo originali. Igitur uidetur, ꝙ peccatum originale non importat nisi nudam priuationem iustitię originalis cum debito habendi. ¶ Item si peccatum originale supponit pro positiuo uitio cõcupiscentiæ: in casu non esset ibi peccatum originale. Si supponit pro priuatione: tūc falsum est, ꝙ concupiscentia est peccatum originale: cum non sit nuda priuatio. ¶ Ad illud posset dici, ꝙ opi. prima, & tertia loquutur secundum, ꝙ res nūc se habent. Et secundum impositionem terminorum communiter usitatam. Et quia secundum cursum rerum non separatur carentia iustitię debitę a uitio cõcupiscentię; licet bene econuerso. Ideo saluatur illa impositio termini, qua subtractiue significat uitium concupiscentiæ, & formaliter importat carentiam iustitiæ originalis. Si uero cursus rerū mutaretur: ut ponit casus: usus termini consequenter mutaretur. Vnde cum forma importat priuationē iustitiæ originalis cum debito habendi: ubicunq; illud inuenitur, ibi est peccatum: siue uitium cõcupiscentiæ adsit, siue non. Sed quia secundum cursum rerum, priuatio iustitię cum debito habendi non inuenitur sine fomite: ideo sustineri potest ille usus termini peccati originalis: ꝙ s. supponit pro uitio concupiscentiæ, & cõnotat priuationē &c. Et ꝙ Ansel. dicit, ꝙ nihil aliud intelligit per peccatum originale nisi nuditatē iustitiæ siue eius absentiam: intelligendum est quantum ad eius formale: non quantum ad mate-

Arti. 2. riale. ¶ Quantum ad secundum articu-
Cõcl. 1. lum est prima conclusio. Omnis pro-
F pagatus ab Adam per seminum commixtionem contrahit originale peccatum generaliter, nisi fuerit ex priuilegio pręseruatus specialiter. Et debent uerba in hac cõclusione absolui a tēpore. Prima pars cõclusionis est omniū orthodoxorū, & ecclesię cā determinãtis cõtra heresim pelagianorū: & sufficienter est ꝓbata in textu. Et dicit notãter in eadē parte ex seminū cõmixtione, ꝓpter Christū, quē impossibile fuit pctō maculari tā originali quā actuali. Nam & beatus Aug. infectionem illā nō attribuit propagationi: sed libidinis ardori in seminū cõmixtione. Ex quo patet, ꝙ si homo produceret miraculose de aliqua parte corporis humani sine cõmixtione sexuum: sicut Eua de costa Adę: nō contraheret sic productus peccatum originale. Secunda pars probatur: quia potest deus animæ gratiam concreare, & eam corpori lege propagationis formato infundere. Gratiam quoq; in anima tali cõseruare: ergo talis anima peccatū originale nō contraheret: ergo secunda pars uera. Cõsequētia nota. Añs pro prima parte nullus fidelis dubitat: cum hoc nullam includat contradictionē, aut impossibilitatē. Sicut. n. post instans creationis, pōt gratiam infundere animę peccatrici: & infundendo peccatū remittere: ita multō magis pōt gratiam simul cū anima creare: & per hoc animam a peccato pręseruare. Nulla. n. hic est repugnantia nec ex parte dei, nec animę, nec gratię. Secūda pars antecedentis probatur. Quia gratia ita repugnat originali peccato sicut actuali: ergo neutrū stat cum gratia. Consequētia nota. Añs patet. Quia gratia facit dignū beatitudine, & filiū regni. Pctū tā originale quā actuale mortale facit indignū, & filiū gehēne: illa autē repugnāt.
¶ Secūda cõclusio. Originale pctū non Cõcl. 2.
tm̄ est pena: sed est iniustitia, iniqtas siue culpa. Hāc cõclusionē magister ꝓbat aptis auctoritatibus bti Aug. in lib. de eccl. dog. Probat ēt Ansel. reducēdo ad incõueniēs. Nā cū paruulus nō baptizatus ꝓpter originale damnatē: si nō esset pctū & culpa: deus dānaret aliquē sine pctō & iniustitia. Hoc aūt est inconueniēs, ꝙ mundus a pctō dānaretē. ¶ Itē sequitur, ꝙ nō solus filius uirginis inter homines in utero matris & nascens de matre fuisset sine pctō: qđ est incõueniens saltē naturaliter & sine speciali priuilegio: cū dicat scriptura. Nemo mūdus a sorde nec infans, cuius est uita unius diei super terrā. ¶ Item omnis carens iustitiā, quā habere tenetē, est peccator:

sed omnis concupiscibiliter genitus ab Adã tenetur habere iustitiam originalẽ:ut probatũ est priori articulo,& ea caret,ergo est peccator:ultra ergo habet peccatũ,non actualẽ,ut suppono: ergo
Cõcl.3. G originale. ❡ Tertia cõclusio. Peccatum originale nõ dicit rem positiuam quantũ ad suũ formale:sed originalis iustitiæ priuationẽ debitę inesse. Patet pars prima:quia id dicit formaliter quo circũscripto non dicitur aliquis peccator,& posito eo alijs circũscriptis dicitur peccator. Sed nullũ positiuum est tale,ergo. Prima pars uera. Consequentia nota cũ maiore. Minor uero probatur simul cum secunda parte conclusionis: quia posita priuatione iustitiæ originalis debitę eo modo,quo priuatio dicitur poni: alijs puta fomite ac qualitate morbida,& quęcunq; talia sunt circumscriptis: priuatus originali iustitia est peccator: quia debitor eius,quo caret. Alijs autem positis, sublata carentia debiti talis non est peccator:ut patet post baptismũ:ubi manet quidem fomes, & non manet peccator: quia iam non caret iustitia debita:eo ꝙ per baptismum
Cõcl.4. sublatũ est debitũ. ❡ Quarta conclusio. Peccatũ originale de facto non est sine fomite:quę est lex carnis, ad inordinatas cõcupiscentias inclinante cõtra dictamen rectę rationis. Probatur cõclusio per illud apost. Rom. vij. Video aliã legẽ in mẽbris meis repugnãtẽ legi mẽtis meę:& captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Glos. interli. Legem in mẽbris .i. fomitẽ. Et glos. marginalis. Rectè fomes peccati lex dicit, quia legitimè factum est: ut qui nõ obediuit suo superiori: ei nõ seruiat suũ inferius .i. caro. Ad idem adducit magister auctoritates in textu. In his .iiij. cõclusionibus omnes doctores catholici concordãt. Sed an fomes ille sit de ratione peccati originalis,siue originale peccatũ ibi dissentiunt:ut patuit in opinioni
Cõcl.5. bus primo articulo recitatis. ❡ Est igitur cõclusio quinta. Vtrũq;,& fomitẽ includi in ratione peccati originalis tãquã materiale:& ipsum non includi:sed esse annexum de facto: est probabile. Patet cõclusio:quia utrãq; partẽ tenẽt uiri sãcti,& doctores famosissimi. Neutraq; pars est ab ecclesia reprobata: ut patet: arti. j. Quòd uero de facto ita sit, qđ fomes annexus sit originali peccato:patet: quia nusquã inuenitur originale sine fomite: licet fomes sit in baptizatis, sine originali: & ita est de facto:secus de possibili;ut articulo primo ostẽsum est. ❡ Sexta cõclusio: tenendo opi. Cõcl.6. H
magistri: duę qualitates morbidę sunt ponendę: una in anima: alia in carne. Quòd una in anima magister probat:quia in sola anima est peccatũ. Qualitas autẽ illa seu fomes est peccatũ originale secũdũ magistrũ:ergo erit in anima. Quòd autẽ sit in carne, probatur: quia qualitas illa est in semine,& corpore seminato priusquam infundatur anima. Alioquin quomodo cõtraheretur a parente:cũ omnis actio parentũ cessauit ante animę infusionẽ. Et cum anima infũditur: nihil de nouo a parẽtibus cõtrahitur. Itẽ planè dicit magister,ꝙ ex carne infecta anima dum infunditur,inficitur,& maculatur. Ponens exẽplũ de panno mũdo ex macula manus recipiẽ Cõcl.7.
tis maculato. ❡ Septima cõclusio: tenendo opi. beati Ansel. Vna qualitas morbida uidet sufficere, quã subiectatur in ipsa carne. Probat cõclusio: quia illa qualitas ponitur propter inclinationẽ uoluntatis effrœnatã ad cõcupiscẽdũ quã experimur. Sed ad hoc saluandũ sufficit qualitas carnis absq; hoc,ꝙ talis ponatur in anima, & eius parte. Et cauenda est pluralitas:ubi non urget necessitas. ❡ Quòd illa in carne,quã debet ponere ex conclusione præcedenti sufficit:probat:quia ita experimur,ꝙ qualitas corporalis, ut grauitas corporis inclinat appetitũ sensitiuũ:& mediãte eo ẽt uoluntatẽ ad descensum. Propter grauitatẽ .n. corporis uolũtas crassi magis uult descẽdere,quã ascẽdere: aut qescere,quã ambulare. Sic calor incẽtiuus (qui est in mẽbris) ad libidinẽ,& humor corporis superfluꝰ inclinãt uolũtatẽ mediãte actu appetitus sẽsitiui ad actus incõtinẽtię nec ui

detur necessitas ponendi ad hæc saluanda, qualitatē in appetitu sensitiuo, aut uoluntate: quia nec esset actus, nec habitus. Nō actus: quia fomes est in hoīe, & manet etiam dum nullus fuerit actus in appetitu sensitiuo, aut intellectiuo: ut patet in homine dormiente. Nec habitus: quia habitus non causatur naturaliter nisi ex actibus. Fomes autem præcedit actus. Nec potest dici, ꝙ sit actus infusus: quia deus talem morbidam qua-
Arti. 3. litatem non infundit. ¶ Quantum ad
Dub. 1. tertium articulum est dubium primum:
I quę illarum opi. sit probabilior. Respondetur, ꝙ omnes sunt probabiles: nec aliqua earum potest euidenter improbari. Prima quidem magistri magis saluat cōmunes auctoritates in illa materia currētes. Sed non uideo quomodo saluet, ꝙ peccatū originale esse, potest sine fomite: quod tamen possibile est, quia iniustitia originalis carentia scilicet originalis iustitię, potest stare absq; fomite; ut supra argutum est. Difficile etiā erit saluare, ꝙ deus nō causet peccatū: quia quicquid positiuum est in fomite, quē ponit illa opinio esse peccatum originale: deus causat, qui est causa omnis effectus positiui. Et si non ponitur priuatio esse de ratione peccati originalis: deus causat originale peccatum, & quicquid in eo est. Et possent applicari rationes probantes peccatum actuale non esse quid positiuū, quantum ad rationē peccati formalē: de quo infra dicetur. Opinio beati Ansel. pauciores habet instantias: quę licet etiam ponat fomitem ut uisum est: non tamen ponit eum esse de ratione peccati originalis: uel aliquid eius esse. ¶ Tertia opinio uidetur magis tolerabilis ad hominem, quæ medias inter primas duas facile soluit auctoritates utriusq, opinionis: quia quodāmodo amplectitur ambas. Verum nō apparet, quō saluet, ꝙ posset esse peccatū originale sine fomite: quō & si deficiente cōnotato p terminū, deficit & suppositio: nō tn̄ ecōuerso existēte cōnotato necessario, ponit̄ suppositio. i. materiale illud, cui inhęret dispositio, ut argutū est.

¶ Secūdò dubitatur, quę sit qualitas illa Dub. 2.
quæ dicitur fomes in carne: an sit qua- K
litas prima, uel secunda: & unde causatur. Ad hoc respōdet Ockā iij. quodl. q. x. ꝙ fomes est qualitas carnis inordinata: inclinās appetitū sensitiuū ad actū deformem, & uitiosum in habente iudicium rationis. Quòd sit inordinata patet: quia nō inclinat nisi post peccatū: non enim erat in primis parentibus ante peccatū. Cæteræ particulę patent ex prēmissis. Quòd. n. non sit substātia patet: quia nō est in beatis nec in christo, in quibus tn̄ est: quicquid est de substantia humanę naturę. Quòd aūt sit qualitas patet: quia est accidens cum non sit substantia disponens subiectū ad peius: ideo erit de prima uel secunda specie qualitatis. Quòd sit in carne patet ex præmissis, alioquin non contraheretur a parētibus quorū actio pſertim patris, quę est principalior, cessat ante infusionem animę. ¶ Quibus præmissis respondet Ockā, ꝙ pōt dici de fomite sicut de infirmitate corporali: quia infirmitas causat̄ qnq; ex improportione humorū: immo est ipsa improportio humorū. Aliqñ ex putrefactione ipsorū causat̄ aliqua qualitas distincta ab humoribus. Eodē mōpōt dici, ꝙ ille fomes, siue qualitas est aliquis humor, uel humores, uel qui causantur a causis naturalibus: puta qñ deus propter peccatū relinquit hominē suis naturalibus. Vel forte est improportio humorū: uel aliqua qualitas distincta ab humoribus. Sed nullum illorū pōt probari, uel improbari p rationē euidentē. Hæc Ockam. Ex quo patet ad primā dubij partem, ꝙ utrūq; pōt dici. s. ꝙ sit qualitas prima, uel qualitates primę. Pōt etiā dici, ꝙ est qualitas secunda causata a qualitatibus primis, & earū cōmixtione adinuicē. Et sic patet rñsio ad secūdā partē dubij: ꝙ causat̄ a causis naturalibus, dum relinquūtur suę naturę a deo ppter peccatū hominis. ¶ Sed Greg. de arim. dicit, ꝙ in primis parētibus causata sit a uenenoso flatu serpētis in quo eos diabolus tētauit. Ab illo inquit sibilo caro illorū deo se propter eorū in-

obediētiā seu peccatū ab eorū custodia auertente: seu eos non præseruante qualiter si nō peccassent præseruasset: tali mala qualitate infecta est. Nec mirum: cū etiam ex sibilo quorundam serpentū aliquādo hoīes afflati subito intereāt, seu ad interitū grauiter urgeātur. Allegat ad hoc beatū Aug. lib. iiij. contra Iulianum. c. xxxvj. dicentem. Sibilo ueneno so serpentis, cuius callidis decepti sunt blādimētis: hāc inquietā & mortiferā pestē eorū corpora cōceperūt, & ꝑ legitimum usum postea quā de paradiso proiecti sunt, in posteros transmiserunt. Reprobat ex eadē auctoritate opinionē Adæ: qui tenet, ꝙ cibus uetitus, quē comederunt, alterauit, & intoxicauit carnem eorum ad corruptionem miseram, quā nūc sentimus: allegans aliā auctoritatē Augustini. Cōsequenter dicit, ꝙ ab illa qualitate in corporibus Adæ, & Euæ causata, similis causata in carne prolis siue semine concurrēte feruore coitus, & ardenti libidine, quæ per nullā transmutationem naturalē tollitur, aut consummatur. ¶ Tertio dubitatur quō

Dub. 3. L qualitas illa in anima generat: & in parte illa aiæ, in qua sola est peccatū secūdū opi. magistri, & eorū qui ponūt fomitē esse peccatum originale: non .n. a deo infunditur, manifestum est: nec ab actibus proprijs, sicut habitus acquiritur: qa præcedit oēs actus uoluntatis. Nec a qualitate morbida carnis: quia corpora se non agit in spiritum. Respōdetur ad hoc dubium secūdū opinionē tenentiū originale peccatum esse fomitē in anima: ꝙ causatur a morbida qualitate carnis: ut dictū est arti. primo. Cōsequēter negatur, ꝙ corpus non agat in spiritū: nā obiectū producit sui cognitionē intuitiuā in intellectu: ut dicit Aug. A cognoscēte, & cognito paritur cognitio. ¶ Et si dicitur, ꝙ hoc fit mediante sensu coagente. Respondetur, ꝙ licet nunc in statu isto anima cognoscat mediante sensu: nō tamē sic in statu post resurrectionē. similiter & anima separata. Talis n. cognoscit intelligibile præsens intuitiue nō cōcurrente ministerio uiriū sen

sitiuarū. Sicut in proposito dicit, ꝙ qualitas corporalis in carne generat qualitatem morbidam in anima immediatē. Et licet difficile sit sic dare exēplū extra positū: nō tñ ideo negādū: cū & sancti hæc dicāt: & oppositū nō posset sufficienter probari. ¶ Quarto dubitat. Vtrū qualitas illa sit intensibilis, & remissibilis. Et Dub. 4. M

uidetur, ꝙ sic: nā per causas naturales pōt hō fieri pronior ad cōcupiscētias carnales, etiā pōt pronitas illa minui. Cū autē ꝑnitas illa sit ex fomite, sequit, ꝙ sit intēsibilis, & remissibilis in sua essentia. Antecedēs pro prima parte patet: quia quibusdā medicinis incitat hō ad libidinē, & quibusdā medicinis infrigidātibus, remittitur stimulus carnis. Secūda pars antecedētis patet ex dictis: qa fomes est cōcupiscibilitas, quæ nihil aliud ē, quā ꝑnitas ad cōcupiscēdū. ¶ Respōdetur: ꝙ sūt opiniones de dubitato. Ockā dicit loco allegato: ꝙ fomes ē qualitas carnis intēsibilis, & remissibilis: quoniā secundū eū causat a qualitatibus seu causis naturalibus suę naturę deo nō ꝓhibēte dimissis: & qa causæ huiusmodi sunt intēsibiles, & remissibiles: etiā fomes q est effectus eorū, pōt intēdi, & remitti. Et hęc opinio cōcordat cū sententia magistri distinctione sequēti dicentis ex auctoritate Aug. ꝙ remitti pōt, & intendi. ¶ Alia est opi. q̄ ēt supra tacta est, ꝙ nō intēdit, uel remittit in sua essentia: licet bene quo ad effectū. Cuius rationē assignat Greg. ꝙ qa fomes ille nō est ex naturali dispositione carnis ꝓueniente ex cibis, aut alijs alterātibus rebus: ex qbus cōmuniter in hoibus & dispositiones, & cōplexiones corporum uariātur. Cuius euidēs ꝓbatio est: quoniā cū qualibuslibet dispositionibus corporis, & quantūcunq; diuersis uel cōtrarijs stat ꝓnitas illa. Nā cum tali qlibet naturaliter cōceptus nascitur: & in nullo donec in mortali uiuit corpore: nisi per gratuitū & singulare beneficiū cōsummatur. Sicut ergo qualitas illa in anima nō est generabilis ex aliquibus corporalibus qualitatibus: nisi ex his, quæ in semine ex feruore coitus & ardēti libidine causan

tur.sic nō est ex alijs augmētabilis: nec ex eorū cōtrarijs diminuibilis. ¶ Et cōse quēter ad rationē,quę arguit, ꝙ pnitas illa ex medicinis,& naturalibus causis au getur.Respōdetur, ꝙ hoc nō est: qa ex illis immediatē intēdatur fomes:sed qa ex eis intenduntur, uel causantur aliæ qualitates corporales,quibus etiam coadiuuantibus anima trahitur ad similes passiones Sic etiam per augmentū fellis, aut cholere facilius,& uehementius homo iracundus exercitatus ad iram: & tamen habitus iracundię non augetur immediatē per tales corporales qualitates & earū extrinsecas causas absq; uitali animę actu. Pronitas ergo illa non ex solo fomite: sed etiam ex complexionis qualitate. Et ideo licet corporales qualitates cooperantur pronitati: nō tamen ideo uel fomes ponendus nō est:uel ex eis augmētatur:alioquin etiā probaretur, ꝙ in anima non esset habitus iracundiæ, aut luxurię, aut accidię, temperātię:aut alius inclinās ad passiones,ad quas etiam per corporalia alimēta experimur nos magis disponi:quod est contra omnes. ¶ Verum ad motiua huius opinionis facile respondet opi. prima Ockam dicēs, ꝙ licet fomes manet a conceptione usq; ad instans mortis nō ideo sequitur, ꝙ non possit augmentari per qualitates, aut causas naturales,quia ita argueretur de calore naturali hominis, qui tamen conceditur posse intendi,& remitti per causas naturales,licet non posset extingui manente hominis uita:nā si extinguitur,homo moritur. Ita diceretur de fomite, ꝙ per nullam dispositionem corporis stātem cum uita,potest extingui:sed si extinguitur fomes, uita simul extinguitur. Nō.n.extinguitur, nisi totus calor naturalis extinguatur. Et per hęc patet, responsio ad formam argumentorum. Et tantum de quæstione. ¶ Circa tertiā cōclusionē textus, qui loquitur de his, quę sunt de ueritate humanę naturę: posset moueri quæstio, quæ differēda est ad librum quartum ad materiam de resurrectione:ubi pertinentius tractatur.

DISTINCTIO. XXXI.

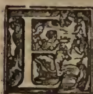

EGIT de peccati originalis quidditate: agit in hac distinctione xxxj. de eius traductione. Comprehēditur autem sententia textus in tribus conclusionibus, quarum prima est hæc. ¶ Peccatum originale,quod nō carni inhęret,sed animę,per carnē solā, nō p animā cōtrahit̄ a prole. ¶ Secūda: Pollutio quędā,quā ex libidinosa parētum concupiscentia caro contrahit, dū concipitur, causa est peccati originalis in anima: quę uitium siue corruptio carnis appellatur. ¶ Tertia. Non fœcunditas naturę humanę facit hominem cum peccato nasci: sed fœditas libidinis,quam homines habent ex istius iustissima condemnatione peccati. Harum probationes textus prosequitur.

QVAESTIO. VNICA.

CIRCA hanc distinctionē quęritur. Vtrum peccatum originale in anima prolis ge propagationis genitę, contrahatur ab anima uel a carne. ¶ Ad quæstionem illā summarie & breuiter respondendum est:quia materia eius sicut sequentium duarum distinctionum condependet priori quæstioni: & eius solutio ex prioris quæstionis solutione. Et quia ut dictum est quæstione præcedenti in originali peccato duo considerantur: fomes scilicet,& carentia iustitię originalis. De utraq; dictum est, unde causatur:& per hoc unde cōtrahitur etiā quomodo se habeāt ad rationē peccati originalis secundū diuersas opiniones supra recitatas. Nam de fomite habitum est, quomodo causatus est in primo parente, deinde quomodo ex infectione carnis, & generatiuæ uirtutis per concupiscentiæ ardorem, ac libidinem infectūm est semen. Et qualitas huiusmodi causata in carne prolis: A

& sic a parentibus transfusa in prolem: hoc est causata in prolem. Et ꝙ de quali tate illa morbida in carne prolis causa-ta, fomes in anima causatus est: & ita a carne infecta est anima in eius coniun-ctione cum carne infecta. ❡ Verũ apud eos, qui ponunt plures animas in eodẽ homine scilicet uegetatiuam, & sensiti uam, quæ sunt ex traduce: quia de potẽ-tia materię: ita in homine sicut in cęte ris animantibus genitę, & animam in-tellectiuam non genitam: sed a solo deo creatam, & creando infusam. Posset es-se difficultas: utrum fomes animæ pro-lis contrahitur ab anima sensitiua, uel uegetatiua parentis: quia tamen osten-sum est supra distinct. xvj. ꝙ in homine est tantum una forma substantialis sci-licet anima intellectiua, quæ non est ex traduce, nec a parentibus genita: sed a deo creata, ideo non habet hic locum. Cum enim anima non est ex traduce: sed immediate a deo, qui finxit singilla-tim corda id est animas hominum, non habet anima prolis dependentiam ad animam parentis: & ideo nihil contra-hit ab anima parentis. Quantum uero ad priuationem iustitiæ debitæ inesse etiam duo considerantur, scilicet nuda priuatio, quæ dicitur carentia iustitiæ originalis: & debitum habẽdi. Priuatio: quia quod nihil est, nõ contrahitur: sed ista priuatio est ex absentia causæ pro-ducentis. Deus .n. quia non producit seu infundit donum originalis iustitiæ: ideo non est in anima prolis. Debitum uero, quo proles est debitrix iustitię qua caret, illud cõtrahit anima seu pro-les mediante carne. Non ita, ꝙ caro per qualitatem aliquam sibi inhęrentẽ causet debitum illud, quasi quandã qua litatẽ in anima ꝓlis: sed ex hoc, ꝙ caro cõcupiscibiliter seminatã: & ex ea sic se-minata formatur corpus organicũ, cui infunditur anima cũ carne cõstituens ꝑsonã, quę est filius, uel filia Adę. Ista ꝑ-sona: quia naturalis proles Adę, est debi trix iustitiæ originalis a deo ipsi Adę, ac omnibus suis filijs ab eo propagationis Cõcl. 1. lege genitis datæ. ❡ Ex his possunt elici duę cõclusiones ad quæstionis titulum responsiuæ. Prima. Fomes peccati ori-ginalis in anima contrahitur a carne morbida qualitate infecta. Probatur: quia inde contrahitur, unde causatur, sed fomes in anima causatur a morbida qualitate carnis. ergo. Consequentia nota cum maiore. Minor multipliciter est probata. ❡ Secunda conclusio. Pec-catum originale prolis quantum ad de bitum iustitiæ originalis, eiusq; carentiam contrahitur mediãte carne: & nõ mediante anima a primo parente. Pro- Cõcl. 2. batur: quia mediante illo contrahitur a patre Adam mediante quo est natura lis filius Adę: sed mediante carne est fi-lius naturalis Adę, & non mediante ani ma: ergo conclusio uera. Consequen-tia nota. Maior patet: quia ideo proles debitrix est iustitię originalis: quia filius naturalis Adæ: ut supra probatum est. Minor patet: quia caro prolis, ratio est, ꝙ ipsa est filius naturalis Adæ, ꝙ nõ ani ma: non enim descendit proles ab Adã, secundum animam, quam non habet ex Adã per traducẽ, sed immediate a deo: sed descendit ab eo secundum carnem: hanc naturam habet ab Adam per pro-pagationem. Hac etiam iustitia caret per peccatum Adę: quia sicut eam in Adam perdidit. Et tantum de illa quæ-stione breuissima solutione.

DISTINCTIO. XXXII.

GIT de peccati ori ginalis quidditate, & transfusione, in hac distinctione xxxij. cõsequenter agit de eius rem. ssione, solu-ens quasdam quę-stiunculas breues circa peccatum origi nale incidentes. Et colligitur senten-tia magistri in tribus conclusionibus, quæ sequuntur. ❡ Prima conclusio. Per baptismum originale peccatum di-mittitur, ita ꝙ ad culpam seu reatũ nõ imputatur: & quãtũ ad cõcupiscẽtię ui-tium debilitatur. ❡ Secunda conclusio.

Concupiscentia, quæ ante baptismum pœna est, & culpa: & post baptismũ tan tum pœna, est a deo auctore inquantũ pœna, nõ inquantũ culpa. ¶ Tertia cõclusio. Peccatum originale ex uolunta te primi hominis contractum est: quia dicitur uoluntarium. Et quia trãsfusio ne factum est hæreditarium; dici potest necessariũ. Prosecutio patet in textu.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionẽ quæritur. Vtrum per sacramẽtum baptismatis tollatur reatus culpæ originalis.

¶ Pro solutione aduertendum: licet pec catum quodcũq; posset dimitti per solã non imputationem dei de potẽtia eius absoluta secũdũ illud. Beatus uir, cui nõ imputauit dñs peccatũ, sine positione, aut infusione cuiuscunq; positiui. Deus tamen de potentia sua ordinata nõ remittit, nisi illud restituat, quod peccatũ priuat: & hoc in se formaliter, uel æquiualẽter uirtualiter ideo nõ remittit pec catum actuale, quod gratiam priuat nisi per infusionem gratiæ: nam inter filium carceris, & regni nõ est mediũ secundũ ordinem institutum. Sic & origi nale, quod tollit iustitiam originalem, nõ remittit nisi restituendo iustitiã ori ginalem: aut gratiam gratum facientẽ, quæ est excellentior iustitia originali. Infundendo autem gratiam, tollit debi tum habendi iustitiam originalem: & ip sum cõmutat in debitum habendi gratiam. Nec si perdiderit gratiam, reddit debitum habendi iustitiam originalem: sed semper manet debitum habendi gratiam: in quod debitum iustitiæ originalis est commutatum. ¶ Quo

Cõcl. 1. B præmisso est prima conclusio. Per sacramenti baptismatis susceptionem dimittitur peccatum originale contractũ per libidinosam propagationem. Probatur: quia per sacramentum baptismi confertur gratia adoptionis, si non po nit obex: ergo tollitur omne repugnãs. Consequentia nota: sed carentia cuiuscunq; ad consequẽdum gloriam necessarij repugnat gratiæ adoptionis: & talis est carentia iustitię originalis debitæ. Antecedens principale est articulus fidei. ¶ Secunda cõclusio. Dimissio originalis peccati nõ fit per debiti ipsius restitutionẽ: sed per debiti ipsam habendi commutationem. Patet: quia non restituitur originalis iustitia: cum etiam post baptismum manet uirium re bellio: sed post baptismum non est iustitia illa debita sicut ante: quia commutata est in debitum habendi gratiã. Ex illo uidetur sequi, quod peccatum originale potest dimitti sine gratię infusione. Patet: quia si quis adultus baptizatur ponens obicem gratię per peccatũ actuale, puta habens propositum peccã di mortaliter, illi cõmutatur debitũ habendi iustitiam originalẽ, in debitũ habendi gratiam: & ita dimittitur peccatũ originale, quod est carentia iustitiæ ori ginalis debitæ: quia amplius non est de bitor eius. Quod autem fiat illa commutatio, patet: quia baptismus habet omnem effectum suum, nisi impediatur: nunc autẽ per peccatũ actuale baptiza ti, licet impediatur gratiæ infusio, cui repugnat peccatum actuale: non tamẽ illa commutatio debiti iustitię originalis in debitum habendi gratiam impeditur, quod nõ repugnat peccato: manet enim in relapsu post baptismum: sicut etiam in casu, non impeditur effectus quantum ad impressionem characteris, pro eo, quod character stat cum mortali: uerũ si non dimittit originale illi, ut nõ sit peccator; sed ut nõ sit talis peccator. ¶ Et si diceres. Si non est peccator originali peccato, nec actuali: ergo est pec cator sine peccato, quod est impossibile. Quod nõ actuali patet: quia sicut carentia iustitię originalis debitę nõ est peccatum actuale: ita nec carentia gratiæ debitæ: neutrum enim dicit actum. Respondetur, quod talis est peccator actuali peccato: illo scilicet quo impedit gratiæ infusionem. Ad probationem dicitur, quod non est simile: quia carentia iustitię actualis debitæ accidit sine quo

Cõcl. 2.

Quomodo dimittit peccatũ originale.

cuiuq; actu psone, sed carentia ppagatę gratiæ debitæ post dictā cōmutatione nunquā accidit sine actu proprio carentis gratia: ideo carentia gratię debitæ est peccatum actuale: quia per actum proprium peccatoris contingit: & ita per peccatum actuale, a cuius reatu nūquam separatur. ¶ Si non placet hoc, posset dici, q in casu manet originale: nec fit commutatio nisi dum baptizatus incipit suum habere effectum cessante scilicet fictione baptizati: sed tunc oporteret concedere, q aliquis uerè baptizatus maneret in peccato originali, quod uidetur inconueniens. De hoc in iiij. distinct. iiij. quest. ij. ¶ Tertia conclusio. Aliter fit remissio peccati originalis: aliter peccati actualis. Probatur: quia originale dimittitur manente eius materiali scilicet fomite: sed actuale nūquam dimittitur manente eius materiali. Materiale enim in peccato actuali est actus peccati iniustus, quo manente non remittitur peccatum. Et hoc uerū est loquendo de actu interiori elicito: forte de exteriori non oportet. Ratio autem, in qua fundatur hæc conclusio, est formale in originali, non est carentia iustitiæ originalis debitę inesse actui seu fomiti, qui est eius materiale. Sed formale in actuali est priuatio iustitiæ debitę inesse actui. Nō potest autē actus elicitus deformis rectę rationis a priuatione rectitudinis purgari: nisi eliciatur conformiter rectę rōni: & ita erit alius actus numero a priori: de quo in. iij. lib. tractandum est. ¶ Sed hic est dubium, quomodo peccatum originale remittitur in baptismo: cum tamen baptizatus ipsum transfundat in posteros: nam quo modo potest transfundere illud, quod non habet. Ad hoc respondet magister distinct. xxxj. huius assignans ad hoc similitudines naturales: nam præputiū auferebatur in circuncisione, & tamen manet in prole, & cum palea granum nascitur, a qua semen priusquam feratur, diligentissimè purgatur. Sicut ergo manet in fructu, qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum, quod in

Cōcl. 3. C

Remissio peccati originalis, & actualis quomodo.

D

Quomodo originale, baptismo remittitur.

parentibus per baptismum mundatur, manet in eis, quos genuerunt: ex hoc enim gignitur, quod adhuc uetustum traijciunt: non ex hoc, quod lex in nouitate promouit eos inter filios dei. Non enim generant parentes filios secundum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potius secundum eā, qua carnaliter, & ipsi primum sunt generati. ¶ Sanctus Bonauent. dicit, quòd licet originale peccatum deleatur in se per baptismum: quantum ad causam, quo ad omnem illum, qui baptizatur: ita quòd in illo homine nunquam reuiuiscit; sed quantum ad causam transfundendi in posteros sic non deletur. Cuius rationem addit: quia corruptio, quæ est causa originalis peccati propagandi est corruptio naturę, siue consistens per nes uim generatiuam, quæ habet radicari in carne, unde originale, ut est uitium personæ, respicit uoluntatem: pro ut autem est uitium naturæ, respicit generatiuam uirtutem, & carnem. Gratia autem sacramentalis propriè respicit, corruptionem personæ: nec habet rectè ordinari contra corruptionem naturæ: ideo cum infunditur gratia, deletur originalis culpa secundum, q erat peccatum animæ: remanet tamen aliquis languor in carne, qui est causa originalis peccati in prole. Sed rationes illæ non uidentur sufficienter. Prima non soluit: sed ad tollendum admirationem, quædam similia naturalia affert. Nec secunda sufficit: quia esto etiam, quòd baptismus non solum formale in peccato originali: sed etiam materiale idest fomitem in anima simpliciter, & in carne tolleret: adhuc proles a sic purgato genita cum originali peccato nasceretur: quia cum carentia originalis iustitiæ, quam habere teneretur. ¶ Ideo dicitur, quòd licet per baptismum tollitur debitum habendi originalem iustitiam a persona baptizata, non tamen ab alijs siue ab ea siue a cæteris propagatis. Cuius ratio non est alia nisi institutio diuina, qui ita instituit baptismi sacramentum: ut gratiam nō

nisi suscipienti personæ. id est baptizato conferret: nec effectus eius ad alios transiret. Qui si uoluisset; potuisset gratiam baptismatis dedisse baptizato: non tantum pro se, sed pro tota sua posteritate: sicut dedit iustitiam originalem Adæ: sed ita non placuit. ¶ Et si dicitur: quomodo transfundit parens, quod non habet. Dicitur, quod transfusio illa non sic intelligitur: sicut transfusio liquoris de uase uno in uas aliud, quasi aliquod pertinens ad rationem peccati originalis formalem existens in parente, transferatur in prolem. Sed in hoc transfundere dicitur: quia generando prolem producit filium Adæ: & per consequens debitorem originalis iustitiæ, qua quia caret, peccator est debitor peccato originali: non autem esset debitor originalis iustitiæ, si non esset filius Adæ. Et quia hoc habet a parente, quod est filius Adæ, dicitur peccatum originale contrahere a parente. Tantum de quæstione.

DISTINCTIO. XXXIII.

EGIT magister de peccati originalis quidditate, transfusione, remissione: nunc consequenter agit de eius in posteros augmentatione, & punitione. Vnde tres conclusiones principalem huius distinctionis sententiam comprehendunt. Prima conclusio. Per peccata parentum posteriorum Adæ non augmentatur in paruulis peccatum originale. ¶ Secunda conclusio. Primorum parentum transgressio, licet fuerit grauis, & non grauissima: originale tamen peccatum per eos transfusum punitur in paruulis pœna mitissima. ¶ Tertia conclusio. Peccata actualia parentum in filijs usque ad tertiam, & quartam generationem puniuntur: qui patrum exempla proprijs suis criminibus imitantur. Harum declaratio patet in textu.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctioné xxxiij quęritur. Vtrũ sicut in prolem non trãseunt proximorũ parentũ peccata: ita trãsfusi peccati pœna in prole sit leuissima. ¶ In quęstione erunt tres articuli. Primus respicit suppositũ. Secũdus quæsitũ. Tertius dubia absoluet. Quantũ ad primum est notandum, ꝙ peccatum trãsire in prolé potest intelligi tripliciter secundum sanctum Bonauen. q. j. huius distinctionis. Aut punitione, aut imitatione, aut transfusione. Punitione ita ꝙ proles puniatur pro peccato parẽtis, & hoc uel punitione tẽporali, uel ęterna. Imitatione, siue exemplo: ut quando ad exemplar peccatorum prioris aliquis in simile peccatum labitur: sic peccatum diaboli transiuit in genus humanum: secundum illud Sap. ij. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Quod additur: quia sic non transit peccatũ nisi in eos, qui sponte uoluerint imitari. Transfusione, quando propter peccatum parentis ẽt proles cõstituitur debitrix apud deũ: quo modo declaratũ est de peccato originali. ¶ Isto notabili præmisso est cõclusio prima ad primum articulum. Peccata proximorum parentum imitatione transeunt in prolem parentum uitia uoluntate propria iterantem. Patet conclusio: quia frequenter proles imitãtur mores parentum: licet non semper nõ nunquam enim filij parẽtum uitia deręstãtur. Sic Ezechias sanctus patris idololatrę Achab opera detestatus, toto corde domino seruiebat: ut habetur. iiij. Reg. xviij. & sequentibus. ¶ Secunda conclusio. Parentum peccata quandoque puniuntur in filijs pena temporali, nunquam tamen perpetua gehennali. Prima pars patet multipliciter ex scri-

Margin notes: A; Arti. 1. Not. 1.; Peccatũ transire põt tripliciter considerari; Cõcl. 1. B; Cõcl. 2.

ptura:nam.iij.Regum.xiiij.Ego inducã malum super domum Hieroboam &c. Et ibi cõsequenter habetur, q̃ tota eius posteritas propter peccatum patris fuit consumpta. Similiter habetur de Baasa rege Israel.iij.Regum.xvj. Sic & in diluuio,& in Sodomis infantes, & pueri perierunt propter peccata parentum. Sic Dauid punitus fuit in populo pestilentia percusso propter peccatum numerationis populi:& similia multa. Sic enim multa posteris deus pręstat benefi cia propter parentes bonos, ita parentes malos temporaliter quandoq; puniuit in posteris. Secunda pars patet per illud Ezechiel.xviij. Anima, quę peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, nec pater portabit iniquitatem filij: quod intelligendum est de morte ęterna gehennali. Item ad Gal.vj. Vnusquisque onus suum portabit. Et secundum hanc distinctionem pœnę multæ scripturę, quæ uidentur cõtrarię, concordantur. ¶ Conclusio tertia. Pctã proximorũ parentũ non transeunt transfusione in prolem, inducendo culpæ reatum. Probatur: nullum peccatum parentum, in quibus filij non cõstituũtur debitores iustitię, transit trãsfusione in prolem: sed omne peccatum parentum proximorum est huiusmodi: ergo nullum transit &c. Consequentia est in Celarent. Maior probatur: quia peccatum est carentia iustitiæ debitæ: ergo ut peccatum transfundatur a parente in prolem, requiritur, q̃ utrumq; habeat proles a parente scilicet carentiam iustitiæ,& debitum habẽdi: hoc est q̃ proles constituta sit debitrix habendi iustitiam in parente, quod tunc contingit, quando parens accepit iustitiam pro se,& sua prole; & q̃ parens hãc perdiderit: nam si alterum defuerit, peccatum non contrahitur, nec transfunditur. Nam si proles non esset debitrix iustitiæ: aut non careret ea, non esset in ea peccatum:& si suo actu perderet iustitiam, aut sua receptione iustitiæ facta fuisset debitrix: iam non esset peccatum transfusum, aut originale, sed esset peccatum actuale,& personale: sicut pecca tũ Adæ nõ fuit originale, uel contractũ in Adam, sed actuale. Minor probatur: quia in nullis parentibus posterioribus Adam filij constituti sunt debitores iustitiæ: igitur. Antecedẽs patet: quia nulli parentes posteriores Adam acceperũt iustitiam pro se,& prolibus. Nec enim originalem: quia illam non receperunt. Nec gratuitam: quia illam recipit quilibet per sacramentum, uel aliquod pro portionale: sed sacramentum nõ habet efficaciam, nisi in recipiẽte: sicut patet de sacramento baptismi, quod est efficacissimum quantum ad remissionẽ culpę,& infusionem primę gratiæ. De hoc dicit Christus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. quod respicit omnes singulares personas. Similiter de circũcisione. Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo Gen.xvij. Et ideo gratiam sacramentalem quilibet recipit tantum pro se, & non pro sua posteritate: alioquin si baptizatus non perderet gratiã, & uitam haberet in innocentia baptismali, filius eius generaretur in gratia, nec egeret regeneratione: quod est contra uerba Christi allegata, sicut si Adã nõ perdidisset iustitiam originalem, filium genuisset iustum: quia animæ eius deus concreasset iustitiam originalẽ. ¶ Quantum ad secundum articulum, qui erit de pena originalis peccati inflicta prolibus ipsum contrahentibus. Notandum secundum sanctum Bonauen quęst.v.huius distinct. q̃ de hac materia quantum ad pęnam ignis,& dolorem sensibilem exteriorẽ, duplex ẽ opinio. Quidam.n. attendentes rigorem diuinæ iustitiæ, qua deus hominẽ pro uno modico peccato mortali, in quo momentanea, uel quasi nulla fuit delectatio, cruciat eternaliter. Dicunt, q̃ paruuli cremabũtur igne materiali, longe tamẽ minus, quã illi q peccarũt peccato actuali. Et hoc dicunt sensisse Aug. in ench. cap. xcij. dicentem. Mirissima sanẽ omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerũt, nullum insuper addiderunt

[Margin notes: Cõcl. 3 / C (beside "concordantur. Conclusio tertia"); Arti. 2. / Not. 1. / D (beside "concreasset... secundum articulum"); Duplex opinio de pœnis. (beside "duplex ẽ opinio")]

diderunt. Mitissimam illam uocant pœnam nō absolute, sed respectu aliorum. Nec in hoc derogatur, ut dicunt diuinæ misericordiæ: quamuis plus manifestetur in hac paruulorū punitione opus diuinę iustitiæ, quàm misericordię pro eo, ꝙ minus malū est in tali pęna esse, quàm omnino non esse. Et hoc dicunt esse cōueniēs, ut sicut in originali peccato erat carentia debitę iustitię, & cōcupiscentia: sic & in pęna esset carētia uisiōis dei: & afflictio ignis ęterni. ¶ Sed quia uidetur ualde durum illud dicere, ꝙ deus tam asperè agat cum paruulis sic decedentibus, qui omnino uitare non potuerunt nec mortem culpæ, nec mortem naturę: præsertim cum uideamus deum cum impijssimis, & sceleratissimis peccatoribus sępe in ultimis misericorditer agere: ideo est alia opi. mitior magis concordans pietati dei, & iudicio rationis, quam etiam sequitur Sco. & sanctus Bona. & communiter doc. secūdum quam ponentur conclusiones probabiliter sustinendę.

Minus malū est esse in pœna, quā non esse.

Not. 2. ¶ Secundò notandum, ꝙ de dolore interiore, puta tristitia aut pęna uermis doctor pręfactus sanctus Bonauē. tres opiniones recitat. q. vj. huius dist. dicens: quia de hac quæstione nec expressè loquitur scriptura, nec sancti expressè determinat, ideo doctores theologi hic cōtraria opinantur. Sunt enim qui uoluerunt dicere, ꝙ paruuli carebunt cognitione, & dolore. Cognitione quidem carebunt exigente iustitia. Dolore carebunt exigente misericordia. Iustitia namq; exigit, ut non detur eis post hanc uitam donum aliquod cognitionis, quod in hac uita non habuerunt. Vnde sicut caruerunt cognitione hdei, & omni genere cognitionis intellectiui, qui mortui sunt ante usum rationis: sic etiam carebunt post hanc uitam omni cognitione. Nec diuturnitate temporis addiscent: sicut nec maiores, qui nihil plus sciunt, quan do moriuntur, quàm quādo nascuntur. Et si multo uixerūt tempore misericordia exigit: ut non habeant pœnā actualis doloris, cum non habuerunt maculam culpæ actualis: ideo iusto suo iudicio priuat eas omni cognitione, quæ posset eis inferre dolorē. Melius .n. est talia ignorare, quā scire: sicut peccatori prono ad peccatū, melius est ignorare, quā nosse ea, quę eū inclināt ad peccatū. ¶ Sed quia difficile est intelligere, ꝙ anima separata nō habeat usum rationis, & non cognoscat ea, ad quę posset naturaliter attingere: cū ex parte corporis impedimētū non habet. Ideo alij opinātur, ꝙ animæ paruulorū habebūt cognitionē, & dolorē: Scient .n. se beatitudine (merito originalis peccati) esse priuatos; & propterea dolorem habebunt, & affectiones doloris alternabuntur. Non tamē habebunt dolorem uermis: quia non habebunt remorsum, ꝙ perdiderunt illud bonum per propriam negligentiam, & cōtemptū: & pro tanto dolor eorū erit multò mitior, quàm dolor adultorum. ¶ Tertia est opinio, ꝙ animę paruulorū carebunt actuali dolore, & afflictione: non tamen carebūt cognitione. Modum etiā intelligendi subdit dicens. Decedētes .n. in solo originali: quasi mediū tenent inter habentes culpam actualem, & gratiā. Et quia status retributionis respondere debet statui uitæ pręsentis, in tali statu debēt animę paruulorum poni, ut quasi mediū teneant inter beatos, & eternis igni bus cruciatos. Quoniam ergo boni carent malo pœnę sensus, & cū hoc habēt dei uisionem, damnati econtrario sunt in tenebris, & puniuntur pęna sensibili: paruuli secundum rectum ordinē diuinæ æquitatis debent communicare in uno cum damnatis, & in alijs cum beatis: sed non possunt cōmunicare cū beatis in habendo diuinam pręsentiā: quia tunc in nullo cōmunicarent cum damnatis. Pręsentia enim uisionis dei, non stat cum pęna sensibili: ideo cum beatis cōmunicant in hoc, ꝙ carēt omni afflictione exteriori. Cum damnatis uero; ꝙ carent uisione dei, & luce corporali. Paruuli ergo se diuino iudicio iusto inter beatos, & simpliciter miseros constitutos nouerunt: & cum ex una par-

E F

Animæ paruulorum cognoscēt & dolebunt.

Paruuli iter beatos & dānatos & quomodo.

parte consideratio generet desolationem, ex altera consolationē: equa lāce eorū cognitio, & afflictio diuino iudicio librant: ut nec tristitia deijciat; nec lætitia reficiat; & in tali statu ꝑpetuanē. Et in hoc mirabiliter ostenditur ordo diuinæ sapientię: q̄ cuncta nouit suo loco disponere, & ad sui gloriam ordinare. Nam sicut in beatis potißimé manifestatur misericordia: & in damnatis potißimé claret iustitia: sic in istis manifestatur simul iustitia, & misericordia. Et in hoc patet, ꝙ deus non frustra facit animas, quas nouit de corpore ante susceptionē baptismatis egressuras, omnia enim facit deus ad gloriam suā manifestandam. Hanc opinionem reprobat sanctus Bona. & respondet ad quęstionem, qua quæritur, quid paruuli faciant, utrum addiscant, uel conferant, uel aliquod aliud opus exerceant dicēs. Diuinæ iustitiæ æquitas, & immutabilitas in eodem statu quantum ad corpus, & quantum ad animam siue quoad cognitiuam, siue quoad effectiuam perpetualiter eos consolidat: ut nec proficiant, nec deficiant, nec lętētur, nec tristenē, sed semp sic uniformiter maneāt, ut sint materia laudandi diuinū iudiciū. Quod sic est æquum, & iustum, ut nullū bonū maneat irremuneratum, & nullū malū maneat impunitum: & perfectißimé teneat medium inter superfluum, & diminutum. Hæc sanctus Bonauentu.

¶ His recitatis ponuntur conclusiones ꝓbabiles de utraq; pœna sensus exterio ri, & uermis interiori. ¶ Prima. Damnati pro solo originali, & non pro actuali crimine nullam habebunt pœnam sensus in corpore, aut sensu exteriori. Probatur auctoritate magistri in textu. & persuadetur ratione. Iniustum est plus exigere in pœna, quā commissum est in culpa: ergo paruulus, qui nullo actu suo diuinum contempsit imperium, nullum debetur ei ęternale sensibile tormentū. Acerbitas enim sensibilis pœnę respondet quantitati delectationis: iuxta illud Apocal. xviij. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tor- (Cōcl. 1. G)

mentum, & luctū. Sed anima paruuli, ante usum rationis defuncti nullam inordinatam delectationem percepit: ergo nec debeē sibi in pœna acerbitas ignis, uel alterius sensibiliter affligentis.

¶ Secunda conclusio. In damnatis pro sola originali culpa nec est pœna uermis, nec interior tristitia. Patet conclusio per magistrum. Nullam aliam pœnā ignis materialis, uel uermis ꝓ originali sensuri sunt paruuli: nisi ꝙ dei uisione carebunt in perpetuum. Idem persuadetur ratione: quia si paruuli tristarenē de amißione beatitudinis: cum non habeant uirtutē patientiæ, murmurarent contra deum eos beatitudine priuantē, & contra diuinam ordinationem: & ita inique, & iniustē. Et sic post egressum a corpore animę paruulorum efficerentur magis iniquę, & iniustę, quàm ante egressum contra diuinam dispositionē. Eccl. xj. Lignū in quocūq; loco ceciderit, ibi erit. Ergo cum nullā inordinatā uolitionē hic uiuētes habuerunt, nullā habebūt in futuro. ¶ Præterea. si tristanē ex carētia btitudinis, cū eā nō expectēt, eā hr̄e desperāt: ergo habēt grauißimā pœnā dānatorū; qa pœna despationis adipiscendæ beatitudinis omnium pęnarū est grauißima. Cōsequēs autē falsū, & absurdum: cū culpa eorum sit minor omnium culparum damnationē merentium. (Cōcl. 2.)

¶ Tertia conclusio. Transfusi originalis peccati pœna inter cæteras damnatorum pœnas est leuißima. Patet cōclusio auctoritate Beati Aug. in ench. supra allegata. Probatur etiam ratione: quia minori peccato debetur minor pęna: sed inter peccata damnantia minus est peccatum originale, quod non propria uoluntate, & actu committitur. nec proprio contemptu sicut omnia peccata actualia mortalia committuntur ergo minor ei pœna debetur. (Cōcl. 3 H — Pœna peccati originalis est leuißima.)

¶ Quarta cōclusio. ¶ Pœna decedentium tantum in originali, est diuinę uisionis, fruitionisque carentia, & detentio in loco uili. Primū probatur: quia paruuli in originali decedentes carent gratia spiritussancti, qui est pignus hæreditatis ęternę: (Cōcl. 4. Que pę na sit paruulorum & ubi.)

543

& ideo priuantur hæreditate æterna, quæ consistit in dei uisione, & fruitione. Secundum patet, quia detinentur in limbo puerorũ, qui est locus proximus inferno damnatorum: ut determinant doct. dist. xlv. quarti. & ideo est locus uilis. Et detentio secundum Bona. respondet infectioni carnis, quę secundũ eum
Arti. 3. ẽ materiale in peccato originali. ¶ Quã
Dub. 1. tum ad articulum tertium, est primum
I dubium circa materiam primi articuli.

Vtrum in una prole sit tantum unũ peccatum originale, an plura. Quòd plura uidetur innuere propheta cum dicit psal. l. In iniquitatibus conceptus sum. ubi pluraliter loquitur. Ad hoc dubium respõdet, cum peccatum originale quo ad formale sit quædam priuatio: & priuatio dicitur una uel plures propter id, quod priuat. Priuauit autem originale peccatum iustitiam originalem, quæ in omnibus hominibus una fuisset specie: & in quolibet indiuiduo una numero: ut patet ex dictis distinct. xxx. q. j. Quia etsi ponerentur plura dona in statu innocentiæ ad tranquillitatem potentiarum pertinentia, puta in singulis sensibus dona singula; illud tamen potissimè fuit iustitia originalis, quòd inhæscerat uoluntati: & fuit unum numero in una uoluntate: & unum specie in pluribus uoluntatibus humanis: quia in omnibus habuisset eundem effectum. Patet igitur, ꝙ peccatum originale quantum ad suũ formale est unũ numero in una prole: & unum specie in omnibus filijs Adę propagationis lege genitis eo modo, quo priuatio dicitur una. Nec impedit, ꝙ Adam pluribus peccatis peccauit secundum Aug. in ench. & tangit magister in litera. s. peccato gulę, auaritię, supbię, homicidij, occidẽdo animã suã, & posterorũ, & furti cõtrectãdo rẽ alienam cibum. s. uetitum &c. Siue sic peccasse dicatur ꝑ quandã appropriationẽ: siue ꝓpriè actu uno, uel pluribus: tamen non perdidit nisi unam iustitiã originalẽ specie debitam sibi, & posteritati suæ, & ideo in posteris est una priuatio illius iustitiæ siue sit facta per unum actuale peccatum, siue per plura. Pluralitas enim causarum efficientium non infert pluralitatem effectuum, cum ad unius effectus productionem concurrere possunt plures efficientes causæ.

¶ Ex quo sequitur, ꝙ originale peccatũ nõ est magis in una prole, quàm in alia quantum ad formale: quia priuatio nõ recipit intensionem, licet possent etiã assignari gradus in priuatione. Secundum, ꝙ aliqua est temporalis: aliqua perpetua: aliqua priuat actum, aliqua actũ simul, & potentiam, aliqua simpliciter aliqua secundum quid, & si qua sunt similia. Et secundum hoc una maior dici potest alia. Sed hæc nihil faciunt ad propositum: quia in omnibus Adę filijs: est similis priuatio iustitiæ originalis omnibus similiter debitæ. Sed loquẽdo de fomite, quia multis ponitur materiale in originali: an fomes sit una qualitas, uel plures: dictum est supra distin. xxx. q. ij. Et si qualitas illa tantum, quæ est in uoluntate, est materiale in pctõ originali, nõ illa quæ est in carne. Patet iterũ: quia tantũ una qualitas est in uolũtate una: tantum unũ est originale in una prole. ¶ Ad auctoritates uero, q̃ loquũtur pluraliter de pctõ originali. Dicendũ, ꝙ more scripturæ frequenter numerus pluralis ponitur pro singulari, & econuerso: ut ostendit magister in textu. ¶ Secundò dubitatur circa articulum Dub. 2.
secundum. Nã conclusio prima uidetur K
directè contradicere beato Augustino, qui in de h. ad pe. c. xxiij. ita ait. Firmissimè tene, & nullatenus dubites paruulos, qui sine baptismatis sacramento de hoc seculo transeuntes ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia etsi propriæ actionis pctm̃ nullũ habuerũt: originalis tñ peccati damnationẽ carnali conceptione, & necessitate cõtraxerũt. Et pmisit in eodẽ libro. Quisquis in originalis peccati reatu uiuere ita incipit: ut ante finiat uitã, quàm ab eius obligatione saluatur si ûnius diei uel huius horæ spatio anima illa uixit in corpore, necesse est eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ susti-

Peccatum originale non maius in uno q̃ in alio.

nere supplicia:ubi diabolus cum angelis suis in æternum arsurus est. Ex his expresse uidetur colligi posse, quod originali peccato non tantum deberur carentia uisionis:sed etiã sensibilis pœna ignis. ¶ Ad hæc respondet sanctus Bonauen. & post eum Scotus, quod Beatus Augu. in uerbis illis non intendit dicere, quod paruuli sensibiliter crucientur: sed intendit eorum pœnam manifestare quantũ ad carentiam uisionis dei, & etiam quã tum ad uilitatem loci continentis. Et ualde abundanter exprimit plus dicens, & minus uolens intelligi. Nec sine causa sic loquitur. Hoc etiam facit ad extirpandam illam hęresim, quę dicebat paruulos nulla pœna puniri. Vnde sicut in moralibus documentum est, quod uolẽs ab uno extremorum peruenire ad medium, debet quasi declinare ad alterum extremum, aliquãtulum ultra medium: ut docet philosophus. ij. Ethic. Sic & Beatus August. ut illam hæresim extirparet, quę dicebat paruulos ab omni pęna immunes, & eam ad medium reduceret, scilicet ad pœnam carentiæ uisionis, simpliciter asseruit eos cũ alijs peccatoribus damnari. Illum autẽ suum intellectum explanat in ench. ubi dicit pęnam eorum esse mitissimam: & sic sępe sancti extinguentes hęreses pullulantes excessiuẽ locuti sunt. Et ideo multum ponderandum est contra quos hęreticos sancti locuti sunt, sicut sanctus August. disputans contra Arrium uidetur quasi declinare ad Sabellium: & econuerso. ¶ Vel posset dici, quod uerba Beati August. intelligi debent in sensu diuiso .i. distributiuo: cũ dr̃ ignis ęterni supplicio .i. illo supplicio, quod est in ęterno igne. In igne autem ęterno est pęna dãni scilicet carentia uisionis dei, & pœna sensus scilicet dolor ex igne: & pœna detentionis tanquam in carcere: & hunc sensum habent uerba de rigore logicæ: nam supplicio ibi supponit determinatẽ, nõ distributiuẽ. Non enim dicit omni supplicio ignis: sed supplicio simpliciter aliquo scilicet illo, uel illo. Et hoc clarius innuũt præcedentia sua uerba, ubi dicit. Interminabilia gehennę sustinere supplicia. non determinãs quæ supplicia: cum multa sint gehennæ supplicia. ¶ Et si quis replicaret. Corpora puerorum sunt passibilia: quia non sunt dotata impassibilitate: sicut cetera corpora damnatorum: ergo possunt sensibiliter pati ab igne, & alijs ibi agentibus. Dicendum, quod corpora eorum sunt impassibilia, non tamen ex dote impassibilitatis. ¶ Vnde aliquid nõ pati ab acti uo approximato contingit dupliciter. Aut ex uirtute, quã habet in se: aut ex ordinatione diuinæ iustitiæ. Hoc secundo modo corpora paruulorum sunt impassibilia, non per uirtutem aliquam resistendi agenti sibi communicatã. Sed & corpora damnatorum sunt incorruptibilia, non ex uirtute sua, sed ordinatione diuinę iustitiæ, ne deficiant in pœna: sed maneant, ut crucientur in secula seculorum: ut dicitur in Apocal. c. xx. Nam ignis, & cætera agentia in inferno instrumenta sunt diuinę iustitiæ: id est secundum regulam eius cruciant: hinc est, quod in eodẽ igne alius plus alio punitur scilicet plus, qui magis peccauit, neque ignis ille agit affligendo nisi peccatores actualia peccata habentes. unde si corpus paruuli uolueretur in illo infernali igne, non sentiret pœnam: quia deficit materia, in quam agit ille ignis scilicet peccatum actuale: & hoc propter ordinẽ diuinæ iustitiæ: sic neque esurient, neque sitient, neque patientur inordinatos motus, & concupiscentias fomitis manentis, quos etiam, dum uixerunt, non senserunt, nec alias patientur ab intra, uel ab extra sensibiliter agẽte hoc ordine iustitiæ dei. ¶ Vltimò dubitatur. Vtrum paruuli habeant cognitionem beatitudinis, qua priuantur: quod si habent, quomodo non tristantur ex carẽtia eius, quod naturaliter appetũt, maximè cum pœna damni scilicet carẽtia uisionis dei, est maior omni afflictione sensibili secundum Chrysostomum. ¶ Ad hoc aliter respõdet Scotus, aliter sanctus Bonauentu. Scotus dicit: Probabiliter sine assertione dici potest: quod cum

L

Nõ pati contingit dupliciter.

Dub. 3.
M

ꝗ cum nō habeant intellectum impeditum corpore carnali intantum, quantū intellectus noster impedit isto corpore: nec etiā erit impedimentū p tormēta, sicut habebūt dānati. Poterūt habere naturalē cognitionē rerū de nouo acquisitā: quia hoc nō repugnat immobilitati status eorū: sicut nec repugnat immobilitati status beatorū, ꝗ aliquod de nouo sciant, cōtingens, uel necessarium. Videtur probabile cōcedere, ꝗ omniū naturaliter cognoscibiliū possunt habere cognitionē excellentius, quā aliqui philosophi habuerūt pro statu isto: & sic ad aliquā beatitudinē naturalē de deo cognito in uniuersali poterūt attingere. De beatitudine uero in particulari: quia illa est supernaturalis: nec ad eā cognoscēdā pōt attingere homo, nisi supnaturaliter eleuetur: pōt dici, ꝗ uel illa cognitio particularis beatitudinis eis datur: quia eis esset ad tristitiā, quā habere non demeruerunt, sicut paganus demeruit, ratione cuius hęc cognitio sibi cedit in pęnā grauissimā, qa est eū desperatione habēdi. ¶ Vel si parauli hāc cognitionem beatitudinis in particulari habebūt, nō tristabuntur: qa erunt cōtenti de statu suo, scientes ita hoc de se disposuisse deum, nec actu suo demeruisse. Hæc Sco. ¶ Vel posset dici: ꝗ licet cognoscāt particulariter beatitudinē, qua carent maximè post extremū iudiciū, qui oēs resurgētes aderunt, sic & paruuli. Tū ad tristitiā affligētē, q̄ naturaliter sequitur particularē beatitudinis cognitionē, & carentiā deus nō cōcurrit: quia hac afflictione puniri nō demeruerūt. ¶ Et per hoc solutū est, qđ additur in propositione dubij secūdum Chrys. Verū.n. est, ꝗ maxima poena est carentia uisionis eū uolūtate cōtraria, & desperatione nō habendi: hęc aūt locū nō habent in paruulis. ¶ Quod dicit, ꝗ naturaliter appetunt beatitudinē: dicitur ꝗ naturalis appetitus non causat tristitiā de eo quod nō habetur: sed appetitus electiuus, qui uel non est in huiusmodi paruulis, uel si est: deus suspēdit tristitiam uel melius actum appetendi sine quo non est tristitia. ¶ Aliter respondetur ad dubium secundum Bonauent. ut patet ex supradictis artic. ij. Et tantum de hac quæstione.

DISTINCTIO. XXXIIII.

XPEDITUS de peccato primorū parentū, quo persona corrumpit naturam, ac de peccato originali, quo natura corrumpit personam: consequenter agit de peccato actuali, quo persona corrumpit seipsam in xj. distinct. sequentibus usq; in finem libri hoc ordine. Nam agit de peccato actuali quantum ad causam originalem, & subiectiuam quidditatem dist. xxxv. actum dist. xxxviij. peccandi potentiam dist. xliiij. & ulti. Quæritur in hac dist. xxxiiij. quæ sit origo, & causa peccati. Secundò in qua resit peccatum. Cuius sententia his tribus conclusionibus continetur. ¶ Prima. Primæ uoluntatis malæ origo fuit bona angeli, & hominis natura: ipsaq; uoluntas mala malarum operationum, & sequentium uoluntatum fuit initium, atq; causa. ¶ Secunda. Malum, quod est boni corruptio, non potest existere nisi in bona natura ab aliquo bono deficiente. ¶ Tertia conclusio. Fallit de contrarijs dialecticorum regulis, quoniam bonum, & malum sunt simul in eadem natura. Vera est hæc conclusio secundum apparentiam: nam bonum essentiale, & malum morale, de quibus hic loquimur, non sunt contraria: licet nomina hæc, bonum, malum minus intelligenti appareant contraria.

QVAESTIO VNICA.

IRCA hanc distinctionē quęritur. Verū mali, quod non est ab aliquo efficiente: sit a bono sicut a causa deficienti. ¶ Præmissis notabilibus pro- A

Arti. 1. articulo primo inferentur, cõclusiones
Not. 1. pro articulo secũdo. cũ dubijs ꝑ articulo iij. ¶ Quoad primũ notandũ: ꝙ ut recitat sanctus Bon. q. j. huius dist. Circa
Hæresis Manichei de causa boni, & mali, materiã huius q̃stionis fuit heresis impijssimi manichei ponentis primã causã mali esse malũ, nõ bonũ. Unde qa homo põt utrũq; s. benè facere, & peccare, posuit in homine duas animas, quarũ una est a deo bono, q̃ semp cupit bona. Alia a deo malo, quę semper cupit malum: & omnia mala in nobis oriuntur a malo principio, sicut bona a bono: & hinc est in nobis continua pugna carnis contra spiritum. Ponit quoq; duo principia, siue duos deos, quorum unum est bonum, nihil habens de malo: & aliud malum, nihil habes de bono. ¶ Sed ponere malum esse, quod nihil habeat de bono, nõ solum est peruersitas hæreticæ, sed etiã manifestę cæcitatis & stultitia: nã ipsa positio includit in se opposita: & ꝑ hoc destruit seipsam: implicat enim, ꝙ illud summum sit, & non sit: ꝙ possit, & non possit: ꝙ sciat, & non sciat: ꝙ sit malũ, & non malũ: quæ sunt manifesta contradictoria respectu eiusdem. ¶ Primum patet, quia si ponitur illud summum malum nihil habens de bono ipsum nõ habet esse: quia esse, est aliquod bonum, ergo habet esse, quia ponitur: & nõ habet esse, quia nihil boni habet: el ergo & nõ est. ¶ Secundum probatur: omnis potentia secundum philosophum est de genere bonorum: ergo si aliquod est summè malum, nihil habens boni, non habet potentiam: & sic nihil potest: & quia est summum, plus potest, quàm quodcunq; malum circa summum: sed mala, non summa multa possunt: sicut anima mala hominis secundum eos: ergo eo ipso, ꝙ summum multa mala potest, ergo potest, & non potest. ¶ Tertium ostenditur: omnis scientia est de genere bonorum. j. de anima. non solum scientia bonorum: sed etiam scientia mali: scire enim malum bonum est; ergo summum malum caret notitia boni, & mali: ergo nec scit facere malum nec lædere: sed hoc ipso, ꝙ est summè malum scit lędere bonum: ergo eo ipso ꝙ summum malum est, scit, & nescit bona, & mala. ¶ Quartum probatur: quia summè malum est malum per essentiam: & ita naturale est ei facere malum: & unumquodq; dũ facit, quod est sibi naturale, benè facit: & ꝙ benè facit, est bonum: ergo non malum, & summè malum. ¶ Item ut arguit Sco. si ponitur primum, & summum malum ex æquo ad primum bonum: hoc est tale, & tantum in malo: quale, & quantũ primum bonum in bono: ipsum erit necesse esse, & omnino imparticipatũ, & independens: esse autem necesse esse & imparticipatum, & indepẽdens: non cõuenit nisi perfectissimo: & ita summè malum esse perfectissimum, & ita summum. ¶ Hanc etiam hęresim dementissimam quantum ad duas animas, quas ponit efficaciter reprobat beatus Augu. in lib. de duabus animabus. quem libellum Aug. edidit contra manicheos, rationibus sumptis ab ipsa culpa peccati, & ab eius opposito scilicet pęnitentia fundãs ibi duo principia. Primum, ꝙ peccatum est uoluntas retinendi, uel consequendi, quod iustitia uetat: unde liberum est abstinere. Secũdũ uoluntas est animi motus nullo cogente ad aliquid nõ admittendum, uel adipiscendũ. Si quis. n. has duas diffinitiones uoluntatis, atq; peccati ueras esse cõcedit, totã manicheorũ hæresim breuissimis, & paucissimis, sed plane & inuictissimis munimentis sine cũctatione cõdemnat. Nã si anima mala nõ põt bona facere, ut ponit heresis: & tamen principium est peccati secundũ propriã naturam, sequitur ꝙ peccando nõ peccat: nã agẽdo secũdũ propriã naturã, nõ est sibi liberum abstinere: cogitur. n. a propria sua natura, ex qua habet malũ facere, & nõ bene facere: ergo sic faciendo nõ peccat: ergo peccãdo non peccat. Similiter manifestũ est, ꝙ pęnitere de peccato bonũ, & iustũ est: etiã possibile homini: nã ipsi manichei hoc suadẽt certũ etiã est: ꝙ eius est pęnitere, qui facit malũ: ergo idẽ ipsũ, qđ fuit principiũ mali, põt esse principium boni: sed esse

principium boni, bonũ est: ergo malũm est a bono: sic ergo seipsam destruit.
Not 2. B ¶ Secũdò notandũ: ꝙ cũ sit malum culpæ, & malũ pœnæ, nunc solũ loquimur de malo culpę: non.n. dubium est malũ pœnę esse, quid positiuũ: & habere causam positiuã etiam ipsum deũ: secundũ illud Amos.iij. Si erit malũ in ciuitate, quod dominus non fecerit, loquitur ibi propheta de malo pœnæ.
Malum culpę du pliciter. ¶ Malũ quoq; culpę dupliciter potest accipi secũdum beatũ Bonauẽ.q.vj.huius dist. Vno modo cõcretiuè: alio abstractiuè. Cõcretiuè concernit duo substractũ. s. ꝙ res illa est, quæ denominatur a malitia: puta homo malus, uel anima mala, aut actio mala. Et cõnotatum, hoc est malitia, a qua homo peccator dicitur malus. Alio modo abstractiuè ut solũ connotatum importat, a quo peccator dicitur malus Et hoc modo malũ idẽ est, quod malitia, & habet se ad ly malitiosus, sicut peccatũ ad ly peccator ¶ Verum ꝙ & malitia, & peccatum possunt quãdoq; accipi purè abstractiuè: ut præcisè important illud, a quo res aliqua primò denominaẽ mala, & nõ rẽ ipsam denominatã. Alio modo ut actũ aliquẽ importat substractiuè, quem in se habet peccator: uel quẽ faciendo dicitur peccator: & cõnotat illud, a quo dicitur formaliter peccatũ: ut actũ homicidij dicimus peccatũ, & actũ intemperãtię: licet actus ille esse posset, & nõ esse peccatum: non ergo actus homicidij gratia exẽpli a se denominatur peccatum: sed ab aliquo alio.
Not. 3. C ¶ Supponitur etiã, ꝙ res quandoq; denominatur a re positiua, quã habet ut ab anima rõnalĩ rationalis; ab albedine albus; a gratia gratus. Qñq; a re aliqua, quã caret. ut cęcus a carentia uisus. iniustus a carẽtia iustitię. Et secundũ hoc aliquę denominationes dicũtur positiuæ: aliquę priuatiuæ, uel negatiuę. ¶ Primarũ denominationũ abstracta supponũt pro aliqua re seu entitate uel pro pluribus rebus. ¶ Secundarum uero abstracta non supponunt pro re aliqua: sed importãt carentiam rei, ut tenebra non supponit pro aliqua re: sed dicit absentiam lucis. ¶ Et propositiones affirmatiuę de talibus abstractis, ut uerè sint: accipiendæ sunt negatiuè, ut si dicimus. Adsunt tenebræ, accipienda est pro illa: nõ adest lux. cęcitas inest oculo. i. oculus caret, seu nõ habet uisum. Nam de rigore uerborum, omnes affirmatiuæ falsę sunt, cuius alterum extremum est terminus non supponens, & ita omnes illę affirmatiuæ falsę sunt, in quibus alterum extremum est abstractum priuatiuum, saltem non ampliatiuè. Et hęc est intentio beati Augustini in lib. de uita beata. in disputatione tertiæ diei. c. iij. ubi disputans quid sit miseria, & egestas, ait. Habere egestatem, aut habere stultitiam, tale est, ac si locũ aliquem, qui lumine caret, dicamus habere tenebras: quod nihil aliud est, quàm lumen non habere. Non enim tenebrę quasi ueniũt, aut recedunt: sed carere lumine hoc ipsum est iam tenebrosum esse: non enim ueste ac cedente, ueluti aliqua res mobilis nuditas fugit. Sic ergo dicimus aliquem habere egestatẽ: quasi dicamus habere nuditatem. Egestas enim uerbũm est non habendi: quamobrem, ut quod uolo, explicem, sicut possum: ita dicitur habere egestatem: quasi dicatur, habet non habere. Hæc Aug. Idẽ super Gen. ad literam super illo. Et tenebræ erãt super faciem abissi, ait. Reuera, qui diligenter cõsiderat, quid sunt tenebrę: nihil aliud inuenit, quàm lucis absentiam: ita ergo dictum est. Tenebræ erant super faciem abissi, ac si dictum esset, Non erat lux super abissum. Omnes ergo locutiones, & auctoritates significantes priuationem esse in rebus quibuscunq; non sunt accipiendæ in sua proprietate: sed ad sensum, quem auctoritates habebant, quæ non intendebant aliquam entitatem esse in rebus priuationis: sed magis non inesse, quæ inesse debebant: & ideo cum malum aliquid dicitur esse in re aliqua nõ aliud significatur, nisi ꝙ aliquod bonum non habet, quod habere deberet: & ita omnes affirmatiuæ in negatiuas sunt resoluendæ. Hæc Grego. de arim.

in distin. præsenti. Similia habentur in de ciui. dei lib. xj. c. x. de tenebris. Item lib. xiiij. c. xj. de malo. Itē lib. xj. c. xxij.
D de malo uide ibi. ¶ Supponitur ult. sequent. dist. probādū, ꝙ malū purè abstractiuè seu peccatū, nō est ens aliquod: sed priuatio boni: ut dist. sequenti patet.
Arti. 2. ¶ Quātum ad secundum articulū, est prima
Cōcl. 1. ma conclusio. Accipiendo malum cōcretiuè, aut abstractiuè nō purè secundo modo dictō: ut importat rem aliquā substractiuè: omne malū est a causa positiua efficiente. Probatur: quia omnis res positiua, quæ non est creator, habet causam positiuam efficientem: cum nihil creatum sit a se, uel ex se. Nec potest esse a nihilo: quia a nihilo nihil fit: ergo est ab aliquo existēte. Et ita a causa positiua efficiente. Sed omne malum dicto modo acceptum est res pōsitiua: quia peccator uel actus peccandi interior, uel exterior aut habitus & nō creator: ergo omne peccatū habet causam positiuam efficientem. Cōsequētia nota: & præmissæ probatæ sunt. ¶ Corolla
Corollarium. rium: omne malum hoc modo acceptū est a causa bona efficiente. Patet: quia tale malum est a causa positiua: & omne ens positiuum est bonum: cum nihil sit
Cōcl. 2. simpliciter malū: ut probatū est priori articulo contra manichæos. ¶ Secunda conclusio. Malū acceptum purè abstractiuè secundum sermonis proprietatē, non habet causam positiuam, neq; efficientem, neq; deficientē. Probatur: quia sic accipiendo malum, malum nihil est. Eius autē, qđ nihil est, non est causa efficiens, neq; causa alia: de termino .n. non supponente nihil affirmari potest. Item omne efficiens facit aliquid esse, & aliquam entitatē: nec propriè dicitur factū, qđ nihil est. Vnde vij. metaphy. dicit philosophus: ꝙ omnia, quę fiunt, ab aliquo fiunt, & ex aliquo, & aliquid. Cuius dictum quantū ad primam, & ultimā eius particulā utiq; uerū est: licet non quoad secundam, propter creationē, qua aliquid fit nō ex aliquo. Et cōfirmatur per beatum Aug. super Gen. ad literam dicentē. Non .n. deū tenebras fecisse dictū est in illa .s. scriptura Gen. qua uniuersorū creatio prima refertur: quoniam spēs ipsas deus fecit: id est res habentes species non priuationes, quæ ad nihilum pertinēt. unde ab artifice deo facta sunt omnia. Et paulo post. species, naturasq; ipsas, & deus facit, & ordinat. Itē in respōsione prima Hippone. circa mediū. Mors, inqt, priuatio uitæ est, nō tātum habens non essentiam: & ideo deus eius auctor eē dici nō pōt. Quicquid .n. deum fecisse dicimus, habet essentiā .i. species est: essentia .n. dicitur ab eo, qđ est. ¶ Tertia cōclusio. Ma- Cōcl. 3.
lū habēs causam efficientē propriè quātum ad significatum suū substractiuū, & B
materiale, habet causam deficientē impropriè quātū ad priuationē boni, quæ est significatum suum formale. Prima pars patet ex cōclusione prima. Secūda ꝓbatur auctoritate beati Aug. lib. xij. de ciui. dei c. vij. sic dicentis. Nemo quęrat efficientem causam malæ uoluntatis: non enim est efficiens, sed deficiēs, quia nec illa .s. uoluntas mala effectio est, sed defectio. Deficere namq; ab eo, quod summum est ad id, quod minus est: hoc est incipere habere uoluntatem malam. Causas porro defectionum istarum: cum efficientes non sint, sed deficientes, uelle inuenire tale est, ac si quisquam uelit uidere tenebras, & audire silentium. Et in fine capituli. In quantum deficiunt, malè faciunt, & qđ faciunt nisi uana, quę causas habent deficientes. Et in principio c. ix. Nec talem uoluntatem facit nisi defectio, qua deseritur deus, cuius etiam defectionis causa deficit. Ex quibus uerbis, & præcedentibus, & sequentibus satis innuit beatus Aug. ꝙ malum quantum ad rationem formalem mali, sicut nihil est, qa priuatio boni sic nō habet causā efficientem, sed deficientem. Hoc est nō habet causam, per quam fit aliquid. Sed quia deficit causa ipsum quoq; deficit: hoc est quia bonum non est: ma- Causa
lum esse dicitur .i. priuatio boni. ¶ Et dupliciter
ideo dictum est notanter in conclusione impropriè: nam causa dupliciter ac- ter accipitur.
cipitur

cipitur scilicet proprie & improprie. Primo accipitur proprie pro illo, ad cuius esse sequitur aliud: quo scilicet posito aliud ponitur: & eo non posito, non poneretur ad bonū intellectū supra. q. ij. dist. j. huius lib. positum. & sic malū quantū ad formale non habet causam deficientē. Alio modo accipitur improprie pro positione aliqua habente aliquā prioritatem ad aliam secūdū consequentiā. Sic antecedens, qn per ipsum cognoscimus ueritatē consequentis: dicitur causa consequentis: sic dicimus Petrum nō moueri esse causam manēdi in eodē loco, & ignem non approximari passo esse causā non calefaciendi: quia ex hoc, ꝙ cognoscimus Petrū nō moueri, cognoscimus eū manere in eodē loco. Et si cognoscimus calefaciens non esse approximatū calefactibili, cognoscimus non fieri calefactionem. Et illo modo priuatio habet causam deficientem: quia ex propositione exprimente defectum, seu absentiam aliquorum, sequitur propositio importans priuationem aliorū: ut in proposito benē sequitur. Voluntas in tali actu non conuertit se ad bonū incōmutabile, cū debeat: ergo nō est rectitudo debita in tali actu. Et sic priuatio illa rectitudinis debitę inesse habet causam defectiuam: quia ueritas illius propositionis priuationē huiusmodi significantis, sequitur ad aliā propositionē significantē defectū alicuius: ꝙ si non deficeret, propositio illa uera non esset.

Arti. 3. Dub. 1. F

¶ Quantū ad articulū tertium est dubiū primū. Vtrū malū sit a bono secūdū intentionē uel præter intētionē. Respondetur secundū sanctū Bona. Possumus loqui de malo quātū ad substractū, uel materiale, uel quantum ad formale. Quantū ad materiale significatū. i. rem illā siue actū, qui denominatur malus, qualis est actus intemperantiæ siue furti, contingit malum intendere, & tanquam finem, & tanquam medium ad finem. Sic aliquis finaliter intendere potest actum intemperantiæ tanquam delectabile: ut potest intendere furtum, tanquam utile, ut possit uoluptuose uiuere: & mendacium, ut possit uanē laudari. ¶ Quantum uerō ad formale, potest dupliciter accipi: aut ita, ꝙ intēdat hoc uolūtas sub ratione mali simpliciter, & mali sibi. Sic nullus pōt intēdere malū: quia sub illa ratione non est appetibile. bonū. n. est, quod omnia appetunt. j. Ethico. Et beatus Dioñ. Nemo operatur ad malum respiciens: nihil ergo intenditur a uoluntate nisi tātum bonū simpliciter, uel bonum sibi. Aliter potest accipi, ut intendat aliquod malū simpliciter: sed bonum sibi, sic malū potest fieri, & fit quādoq; ex intentione: licet non nisi a malitiosis. Sunt. n. quædam, quæ habent malitiā inseparabiliter cōiunctā. Et qui talia intendūt, per consequens intendūt id, quod est eis inseparabiliter coniunctū. ¶ Verū uidetur aliter dici posse: ꝙ etiam malitiosis licet placeat defectus circumstantiæ propter quem actus uolitus est malus: non tamē sub ratione mali: quia non placet eis priuatio, & defectio circūstāntiæ ut debite inesse. Nemo enim, q operatur aliquid cum carentia circūstantiæ, quā uult nō inesse, uult se esse debitorem illius circūstantię. In hoc enim ꝙ uult non inesse illā circūstantiā, non uult se esse debitorem. Si quidem nemo uult se esse debitorem rei eius, quam non uult: sic ergo nemo intendit malitiā, inquantum est malitia, & ita nemo intendit malū. Hæc enim de rigore uerborum est falsa propter appellationem rationis huius termini malum. Et secundum hoc intelligitur illud Diony. de diuinis nominibus. Malum est præter intentionem, naturam, & causam. Contingit enim malum præter intentionem, & naturam. i. appetitum rationalem, & naturalem: quia nullus appetitus fertur in ipsum sub ratione mali: nec ipsa priuatio, quę est ratio mali, habet causam propriē: ut iam dictum est.

¶ Secundum dubium: utrum concedendum sit, ꝙ malum sit in bono sibi opposito: secundum illud beati Augu. in Ench. c. xiij. ubi dicit regulam dialecticorum deficere, cum inquit. Bona, & mala nullus ambigit Dub. 2. G

esse contraria. nõ solum simul esse possunt: sed etiã mala omnino sine bonis: & nisi in bonis esse non possunt: quãuis bona sine malis esse possunt. ¶ Ad dubium dicitur secundum distinctionem præmissam, ꝙ malum quantum ad materiale suum, non est in bono .i. in natura bona sibi opposita secundum rationem boni, & mali: quæ secundum idem sunt opposita. Et in hoc deficit regula dialecticorum ista, ꝙ cõtraria nõ possunt esse simul. Deficit, non, ꝙ sit falsa: sed deficit .i. nõ se extẽdit ad huiusmodi cõtraria. Intelligendo autem per malũ priuationem, quam formaliter importat: tũc priuatio in nullo est neq; in bono, neq; in malo; cũ simpliciter nihil sit. Per illas aũt affirmatiuas intelligi debent negatiuæ secundũ regulã beati Aug. supra positam. Malum est in bono .i. bono aliquo caret bonũ, qđ habere deberet caret .i. tale non habet. ¶ Vel sic malum cõcretiuẽ nõ est nisi in bono; hoc est de nullo prędicatur, nisi de subiecto supponente pro aliquo bono secundum natuṛam. Et si nihil tale bonum esset secundũ naturã, nihil posset esse malũ, hoc est de nullo pdicaret malũ. Sed malũ abstractiuẽ acceptũ put est priuatio boni debiti: de nullo affirmatiuẽ prædicatur: quia cũ priuatio nõ dicit esse: sed nõ esse, nec est aliquid, nec est in aliquo, p hoc patet respõsio ad dubiũ: nã malũ esse in bono cõcretiuẽ uerũ est: nõ abstractiuẽ: sicut cęcus, & priuatũ uisu de aliquo .s. de homine prædicatur: cæcitas autem de nullo.

H ¶ Et per idem patet responsio ad dubium, quo quęritur: an malũ sit in bono tanquam habitus, uel tanquàm pura priuatio: nã aliquod malum concretiuẽ sicut uitium est habitus inhærens animę, quæ est natura bona: s. capiendo malum abstractiuẽ prout est pura priuatio, non est habitus. Dicitur autem priuatio esse in bono: quia bonum aliquod priuatur bono inesse debito: sed illa secundũ rigorẽ uerborũ falsa est. in bono est priuatio mali: sed cõcedit, ut sępe dictũ est p illa: bonũ est priuatũ .i. nõ hẽt bonũ, qđ habere deberet. Tãtũ de illa quęstione.

DISTINCTIO. XXXV.

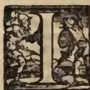

IN distinctiõe. xxxv. agit de peccato quãtum ad eius quidditatem. Primò secundum opi. unam. Secundò secundũ aliã opi. dist. xxxvij. Et primò de quidditate peccati in dist. præsenti. deinde in comparatione ad aliud distin. xxxvj. In hac ergo dist. præmittit diffinitionem peccati, deinde inquirit secundũ diffinitiones pręmissas, ad quæ extendat se ratio peccati. Et colligitur sententia textus in tribus subiectis conclusionibus. ¶ Prima Tres sunt diffinitiones peccati, ex quibus de ipso ortæ sunt diuersę opiniones. Harum prima est beati Augu. lib. xxij. contra Faustum. Peccatum est dictum, factum, uel concupitum contra legem dei. Secunda est eiusdem in lib. de duabus animabus. Peccatum est uoluntas retinendi, uel consequẽdi, quod iustitia uetat. Tertia est beati Amb. in lib. de paradiso. Peccatũ est priuatio legis diuinæ, & cælestiũ inobedientia pręceptorum. ¶ Secunda cõclusio. Ex peccato cogitationis, quod in uoluntate consistit, tãquam ex arbore mala procedũt locutiones prauę: & opera quæ & ipsa rectẽ dicuntur peccata. Tertia cõclusio. Voluntas mala, & actus exteriores inquantũ sunt, sunt boni: inquãtum mali, sunt peccata & uitiosi. Has latẽ prosequitur textus.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionẽ quęritur. Vtrũ peccatum ab Augu. & Amb. diffinitũ sufficienter sit entitas positiua, uel tãtum priuatio boni formaliter. A

In quęstione erunt articuli tres. Primus tractabit diffinitiones peccati, quas ponit magister. Secundus respondebit ad quęsitũ principaliter. Tertius dubia absoluet pbabiliter. ¶ Quãtũ ad primũ, notãdũ, ꝙ nõ loqmur hic de pctõ, ut dicit Arti. 1. Not. 1.

defectum in operibus naturæ: quo modo effectus monstruosus dicitur peccatũ apud philosophũ: sed loquimur de peccato moris, quod peccatori imputatur ad uituperiũ. Sicut ecõuerso opus iustũ imputatur faciẽti ad laudẽ, & premium. Sic ergo peccare actualiter nihil aliud est, quàm uoluntariè aliquid agere, uel omittere contra rectam rationem, hoc est non cõformiter ad rationem rectã. Nã peccat, qui aliter agit, quã debet pro pter quod rectè uituperatur: ille autẽ aliter agit, quã debet, qui cõtra rationẽ rectã agit, extendẽdo agere ad omittere: quia ratio recta ostẽdit, quę agẽda sunt, & quæ fugiẽda: & sic debẽt accipi dictũ, factũ, uel cõcupitũ, ut includunt suũ oppositũ, ut ualet tantũ dictũ. i. dictum uel nõ dictũ: & sic de alijs. Sic dicit glo. ad Rom. ꝙ operor, & nõ operor sũt partes eius, quod est operor. Peccatũ uero dicit illud, quo aliquis denominatꝛ peccare. Per hoc cõsiderandę sunt diffinitiones Aug. & Amb. supra in cõclusionibus textualibus positę. Quæ omnes danꝛ de peccato actuali, & mortali: & prima, ac secũda respiciũt generaliter tã peccatũ cordis, quã oris, & operis. Secunda uero specialius cõcernit peccatũ cordis: quia dicitur ibi. est uolũtas, quod accipiꝛ pro actu uoluntatis. ❡ Prima ergo. s. peccatũ est dictũ, uel factũ, uel cõcupitũ cõtra legẽ dei. In illa hi termi. i. dictũ, factum, & cõcupitũ: nõ accipiũtur ꝑ re aliqua, quæ cogitatur: aut cõcupiscitur, dicitur, uel fit. (Nã uxor proximi, quę ab adultero cõcupiscitꝛ, aut cibus, uel aurũ nõ est peccatũ. Sed nec illud, quod uerbis exprimitur: neq; ipsa uerba, nec res aliqua facta. Vt si aliquis rem aliquã peccãdo facit, puta sciphũ in die festo, uel ex alieno metallo, est peccatũ.) Sed debẽt accipi pro ipsa actione, siue pro actu interiore s. uelle, aut eius executiõe, cui cõcordat secũda diffinitio Aug. Peccatum est uoluntas consequendi, uel retinẽdi. Et ideo secũdũ Greg. de ari. dis. xxxiij. secundi arti. j. ubi plura scribit ad propositum. & arti. ij illa nomina ponũtur loco infinitiui: ita ut tantum ualet. Peccatũ est dictũ &c. i. est dicere, facere, uel concupiscere: & hoc accipiendo peccatũ purè abstractiuè pro illo, ꝑ quo quis primò denominatur peccãs. Verũ accipiendo peccatum non purè abstractiuè, quo modo cõmuniter accipitur cũ dicimus: adulteriũ, furtũ ebrietatẽ &c. esse peccatũ cõuenientius uidetur posse dici, ꝙ accipiuntur termini illi dictũ &c. pro actu dicẽdi, faciendi, cõcupiscendi: unde aptius exponũtur per sua uerbalia sic: pctũ est dictio, factio uel cõcupitio seu cõcupiscẽtia alicuius cõtra legẽ dei. **B** ❡ Et si qrit, quid ergo est pctũ secũdũ rẽ: an agens, uel res acta, uel motus medius inter agẽs, & actum: & quodcunq; illud dicitur, non peccatũ, quia illud esse põt, & nõ esse peccatũ. Rñdetur accipiendo peccatũ nõ purè abstractiuè, sic peccatũ cõmissionis est actio aliqua interior uoluntatis elicita, uel exterior imperata. Cõsequenter disputetur, quid sit actio illa: an actus immanens: ipsum. s. uelle, quod est qualitas inhærens uoluntati: sicut cognitio, qualitas inhærens intellectui: aut exterior sit motus medius si ponitur. Sic ipsum, quod fit in aliquo uel simul agẽs, & effectus quicquid dicitur esse illa actio secundum diuersas opiniones, illud est peccatũ: sit res una, uel plures illo modo accipiendo peccatũ nec impedit, quod dicitur quodcũq; illorũ datur potest esse, & non esse peccatum: quia peccatum nõ est terminus absolutus: ideo potest non supponere pro re aliqua, pro qua supposuit ipsa re manente: sicut album supponit pro pariete, & paries dicitur albus: & tamen paries potest manere, & non esse albus. & est similis quęstio, si queratur: quid est excecatio. Aliud enim est cęcitas: aliud excecatio: nã cæcitas pura est priuatio. Excecatio uero est actio quędam positiua, qua tollitur uisus. ❡ Notan- **C** dum etiam circa hoc, quod sequitur cõtra legem dei: ꝙ lex ęterna extendit se ad omnem rectam rationem, & non solum ad pręceptionem, uel prohibitionem propriè acceptam. Nam qui facit cõtra dictamen rectę rationis etiam

Peccatũ quomodo diffiniatur.

si nullum pactum de conformando præcesserit: aut prohibitio de difformando nihilominus peccat, sicut dicit apostolus ad Rom. ij. Quicunq; sine lege peccauerunt, sine lege peribūt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: ubi innuit aliquos sine lege data peccasse. & hoc innuit beatus Aug. statim post datā diffinitionē, cū subdit. Lex uero æterna est ratio diuina, uel uoluntas dei ordinē naturalē conseruari iubens, perturbari uetans. Tantum ergo ualet cōtra legē æternā, quantum si dicatur cōtra diuinā rationē &c. Cū ergo diuina ratio rectissima semp sit: omne quod est cōtra æternā legē, est cōtra rationē rectā. Et quicquid est cōtra aliquā rationē rectā, est contra quālibet rectam rationē deo. Nā circa idē quęlibet ratio recta cuilibet rationi rectę consonat: & nulli alteri aduersatur: sicut nec ueritas ueritati. Sequitur, ꝙ quicquid est contra rectā rationē, est contra æternam legem. Ac per hoc secundum Aug. rectè dicitur peccatum esse dictū, uel factū, uel concupitum contra rectā rationē. Item quia æterna lex est ratio diuina, uel uolūtas naturalē ordinē seruari iubēs, & perturbari uetās. quisquis agit cōtra rationem rectā, turbat naturalem ordinem, qui est ut omnes actiones, moresq; hominis sint rationi subiectę. Vnde Aug. i. de lib. arb. c. vij. Animę motibus cum ratio dominatur, ordinatus homo dicendus est. Non. n. ordo rectus uel omnino ordo appellādus est: ubi deterioribus meliora subijciuntur. & paulopost. Ratio ergo ista, uel mens, uel spiritus cū irrationalis animæ motus regit illud. s. dominatur in homine, cui dominatio lege debetur, ea quā ęternā esse cōperimus: & per cōsequēs agēs cōtra rectā rationē, agit cōtra ęternā legē. Ad hoc etiā facit, qđ dicit Aug. in epist. ad Hilarium syracusanū: ubi distinguēs inter legē naturā, & scriptā ait. Lege illa pręuaricata, q̄ est in usu rationis aię rationalis in ętate hominis iā rōne utētis: pręuaricatores sūt oēs peccatores terrę. Pręuaricata uero etiā lege illa, q̄ data est p Moysen, multo amplius abūdat delictū. Ex quo patet, ꝙ si quis ageret cōtra solā legē naturalē, siue rectū iudiciū rationis, utiq; peccaret. Licet si sup hoc additū pceptū haberet, amplius peccaret. Huic cōsonat illud apostoli Rom. v. Lex subintrauit, ut abūdaret delictū. ¶ Sed diceres, uidetur, ꝙ cessante phibitione, cessat pctū, ad qđ sonat diffinitio Amb. ubi trāsgressionē legis diuinę copulatur inobedientia cœlestium præceptorū. Et subdit ibidē Amb. Nō. n. cōsisteret pctū, si interdictio nō fuisset. D.

¶ Pro huius solutione notandum post Greg. de arim. ꝙ prohibitio pōt multipliciter accipi: similiter & pceptū, atq; lex. Vno modo large dicitur tā de lege indicatiua, quā imperatiua. Indicatiua est illa, qua tantūmodo significatur aliquid non esse agendum, seu aliquid, ex quo sequitur ipsum non esse agendum, sicut cum significatur aliquid esse iniustū prauum, aut uituperatione, uel pęna dignū, qualia sunt illa apostoli uerba Rom. j. Qui talia agūt, digni sunt morte. Eph. v. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus &c. non habet hęreditatem in regno Christi, & dei. Ex quibus, & similibus multis colligitur aliqua illicita esse, & nō debitè fieri: & sic dupliciter aliquo modo prohiberi: & similiter cū enuntiātur aliqua esse agenda: ut quia dicūtur iusta, uel deo accepta, aut retributione digna, talia dicuntur pręcipi pręceptione indicatiua: quia exprimuntur uocaliter per uerba indicatiui modi. & sic loquitur Hug. lib. j. de sacra. parte vj. c. vij. Duo ista præcepta data sunt homini: præceptū naturæ & præceptū disciplinæ. Præceptum naturæ fuit, quod intus aspiratū est per naturā. Præceptū uero disciplinæ est, quod foris appositū ē ad disciplinā intus psensum, foris per uerbū. In his duobus mandatis totum continetur quicquid bonum uel faciendum, uel cauendum præcipitur. In pręcepto etiam naturæ tria sunt. s. pręceptio, prohibitio, concessio. Præceptum autem naturæ nos nihil intelligimus aliud, quā ipsam discretionem naturæ,

Duo pcepta data homini.

Tria sūt cōsiderāda, in pcepto naturæ.

naturalem, qua intrinsecus aspirata est: at per eã homo erudiatur de his, quæ sibi, uel appetenda, uel fugiẽda fuerãt. Quasi. n. quoddã præceptũ dare erat discretionem, & intelligentiã agẽdi hominis cordi aspirare. Quid ergo cognitio faciẽdorũ fuit, nisi quedã ad cor hominis facta pręceptio. Et quid rursus cognitio uitandorũ fuit nisi quædã phibitio. Quid uero cognitio eorũ, quę media fuerunt, ęstimanda est: nisi quædam concessio in prçceptione: ut illic homo suo, arbitrio relinqueretur, ubi quã cũq; partem elegisset, nõ lęderetur. Deo igit pręcipere erat docere hominẽ, quę sibi erant necessaria. Prohibere autẽ demõstrare noxia: cõcedere uero insinuare ad utrumlibet se habẽtia. Hec Hug.

E ¶ Lex autẽ imperatiua dicitur illa, qua imperatur alicui agere, uel non agere: & hæc exprimitur per uerbũ imperatiui modi: uel aliquod eius uice ad similiter significãdũ sumptũ: ut est illud Psal. Nolite loqui aduerlus deũ iniquitatẽ. & illud. Nõ mechaberis, non furtũ facies. Et si strictẽ, & propriẽ sumitur: ea tantũ imperatiua dicitur, qua inferior a superiore aliquid imperatiuẽ iubetur, uel prohibetur. Lex ergo, & præceptum in diffinitione peccati debet accipi largẽ, ut legẽ tã indicatiuã, quã imperatiuam contineat. Et illo modo omnia peccata sunt prohibita: quia cõtra dictamẽ rectę rationis: quod indicatiuẽ prohibet quicquid noxiũ est. Et p hęc patet intellectus diffinitionis Aug. & Amb. nisi ꝙ secũda diffinitio Aug. solũ datur de peccato mentis: ubi dicitur est uoluntas retinẽdi, uel acquirẽdi quod iustitia uetat. ¶ Unde potest ex illis elici illa diffinitio breuis peccati. Pctũ actuale est uolũtaria cõmissio uel omissio cõtra rectã rationẽ. Et est generalis includẽs pctũ cordis, oris & operis, cõmissionẽ, & omissionem. Dicitur autem cõtra rectã rationem: & nõ cõtra diuinã rationẽ: ne putetur peccatũ esse pręcisẽ cõtra rationẽ diuinã, & nõ cõtra quãlibet rationẽ rectã de eodem. Aut ne æstimetur aliquid esse peccatũ: nõ quia est cõtra rationem diuinã in quãtũ rectã: sed quia est cõtra eã in quãtũ est diuina. Nã si per impossibile deus non esset, qui est ratio diuina: aut ratio illa diuina esset errans, adhuc sic quis ageret contra rectã rationẽ angelicam, uel humanam, aut aliam aliquã, si qua eslet, peccaret. Et si nulla penitus esset recta ratio: adhuc si quis ageret contra id, quod agendũ dictaret ratio recta, si aliqua esset, peccaret. Hec Grego. dist. xxxiiij. arti. ij. ¶ Peccatũ autem acceptum purẽ abstractiuẽ pro illo præcisẽ: unde formaliter denominatur quis peccans (puta pro ipsa nequitia, uel iniustitia. Sic. n. importat purã priuationem: ut dicetur sequenti articulo) posset sic describi peccatũ. Peccatũ est uolũtaria carentia conformitatis ad rationem rectã debitę uolũtati. Carentia. i. non obseruatio peccatũ partiale ex supradictis. Verũ illa diffinitio, etsi est cõuertibilis cum diffinito, nõ tñ prædicatur affirmatiuẽ de suo diffinito mediãte copula est, dicente esse rei. hæc. n. est falsa. Peccatũ est carentia &c. eo ꝙ est affirmatiua, cuius neutrũ extremorũ supponit. Cõcedit aũt prout est, dicit actũ signatũ: & hoc sufficit in diffinitiõe terminorũ negatiuorũ, & fictorũ. ¶ His pręmissis est hęc cõclusio quoad primũ art. Diffinitiones peccati pręmissę secundũ intellectũ expressũ sunt conuertibiles, & bonæ. & hoc extendendo nomen diffinitionis ad quid nominis. Patet: quia conuertibiliter exprimũt significationem diffiniti: ut ex dictis patet, hęc autem sufficit ad bonitatẽ quid nominis. Et tantũdẽ illo articulo. ¶ Quãtũ ad secundũ articulũ aduertẽdũ: ꝙ sicut ex dictis in priori articulo patet: agens inferius tenetur se conformare in agendo agenti superiori. Siue agens dirigibile tenetur se conformare suę regulæ, quę est ratio recta tam diuina, quàm humana; hęc enim est dirigens superius respectu cuiuscunq; dirigibilis. Si ergo in potestate agentis dirigibilis sit conformari, & non conformari illi regulæ: non conformari ei est peccatum. Loquendo autem de peccato siue contra

Cõcl. I. F

Arti. 2. Not. I. G

legem diuinam, siue humanam peccatū dicitur: quia peccans potuit concorda re legi superioris agentis, & regulę suæ, & discordat. Iste autem actus, qui est in potestate discordantis: & per hoc uolūtarius non est formaliter peccatū: quia si esset concors regulæ superiori, non esset peccatū pcise: est ergo in illo actu ratio peccati priuatio istius concordię,

Cōcl.1. ¶ Quo breuiter pręmisso est prima conclusio. Peccatū formaliter non est aliqua positiua entitas: sed alicuius boni corruptio, & defectibilitas. Probatur auctoritate Augus. super Ioan. j. Sine ipso factum est nihil, ait. Peccatum quidem non per peccatū factū est: & manifestū est, quia peccatū nihil est. Itē pbat ex intentione Bea. Ans. c. viiij. & deinceps. Item. xv. & xvj. in de casu diaboli, & in de conceptu uirginali c.v. Et probat rōne. Nā omne peccatū est formaliter iniustitia, & tale peccatū, talis iniustitia: & per cōsequens priuatio talis iustitię: ergo pctū actuale est formaliter iniustitia actualis: ergo priuatio actualis iustitiæ. Tenet consequentia, qa iniustitia priuatiue opponit iustitię, igitur est priuatio iustitię, & oēs illę affirmatiuę intelligendę sunt secūdū actū signatū

Cōcl.2. ¶ Scda cōclusio: Peccatū, qđ formaliter est priuatio, non est priuatio boni

H illius, in quo est corruptio. Fuerunt qui dam, qui dicebant, ꝙ peccatū auferret aliquid de essentia animæ, contra illos ponitur hęc cōclusio. Probatur, qa cum illud bonū, in quo ē peccatū, sit finitū: per ablationem alicuius finiti ab eo aliquoties facta posset totaliter consumi: & ita anima seu uoluntas post per peccato ad non esse deduci. Nec ualet si quis diceret: ꝙ illa corruptio fit secundum partes eiusdem proportionis: & ita posset procedi in infinitum. Nam secundū malum posset esse æquale primo in malitia, uel peius: ergo corrūpit bonū eiusdem quantitatis, uel maioris. Et ita procedendo in peccatis ęqualibus, uel maioribus. sequitur, ꝙ natura animæ aut uoluntatis tandem cōsumeretur. ¶ Pręterea natura intellectualis a solo deo est creabilis: & ex hoc simpliciter a creatura incorruptibilis: ergo peccans nihil potest naturæ suæ corrumpere per peccatum: cum quicquid illius sit eiusdem rōnis, & incorruptibilitatis est cū aīa, qa incorruptibile nō cōponitur ex corruptibilibus. ¶ Itē quod repugnat effectui formaliter, non destruit causam nō necessariam huius effectus. Peccatum dicit formaliter obliquitatē seu deformitatem repugnātem rectitudini in actu, ergo non destruit uoluntatem, quæ est causa non necessaria: sed contingens, & actus, & rectitudinis eius. Maior probatur: qa causa contingens effectus pōt esse, & nō causare effectum: ergo destruēs effectum non destruit causā. ¶ Preterea tūc peccata nō differrent specie, cum essent priuationes eiusdem boni. s. uoluntatis: priuationes aūt non distinguuntur specie, nisi ab habitibus. ij. de anima.

¶ Tertia conclusio. Ratio peccati formalis non est corruptio boni supernaturalis puta gratiæ. Probatur: tum quia gratia sicut a solo deo infundendo creatur: ita a solo deo destruitur, eius enim est eius annihilatio: sicut eius productio, est creatio. Tunc quia tunc omnia peccata post primum non essent peccata: cum non corrūpāt bonū gratiæ: qa illa per primū peccatum corrupta est. Tū etiam quia tūc omnia peccata actualia essent eiusdem speciei. ¶ Quarta conclusio. Rō formalis actualis peccati non est corruptio habitus acquisiti. Probat: quia stat cū eo. Nam habēs habitum tēperantię pōt mortaliter peccare una cibi sumptione intēperanter absque corruptione habitus temperātię: quia post peccatū sentit se inclinatum ad actus tēperantię. Sicut econuerso uitiosus resurgens a peccato cōsequitur gratiam, & tñ manet habitus uitiosus. Et si dicitur, licet peccatū non corrūpat totū habitū uirtutis acquisitum: tñ remittit eū. Hoc nō sufficit: quia nō pōt remittere, nisi repugnet eius intentioni. Ponamus ergo, ꝙ hoc mortale repugnet habitui intenso, ut decē, & nō intenso, ut nouē: & ita remittat unū gradum habitus in Cōcl.3. Cōcl.4. I

tensi, ut decem: tunc non repugnat ha bitui, ut nouem. Ibi nihil remittit: ergo si committitur ab habente habitum, ut nouem: ibi nihil remittit: quia illi nihil repugnat. ¶ Quinta conclusio. Peccatum actuale non est corruptio alicuius existentis in uolūtate. Probatur, qa non habitus, neq; actus, neque rectitudinis, aut iustitiæ actui in existentis: ergo. Consequentia tenet a sufficienti di uisione. Nihil enim aliud assignari posset, quod corrūperetur. Antecedens patet quo ad habitum p tertiā & quartam conclusionem. Quo ad actū: quia actus peccati pōt esse primus in uoluntate: ita, ꝙ non pcedat alia uolitio. Vt si quis resurgens a somno primum occur rat in cogitatione inimicus, & eliciat actum odij. Hunc nullus actus præcessit in uoluntate: ideo nullum corrumpit. Quo ad rectitudinē patet in eodē casu, quia non præcessit aliqua rectitudo: qa nullus actus rectus. Nihil enim quod nō præfuit, corrumpi potest. ¶ Sexta conclusio. Peccatum actuale mortale est formaliter corruptio rectitudinis moralis in actu elicito: non quæ infuit: sed quæ esse debuit. Probatur: quia uoluntas libera debitrix est: ut omnem actum suū conformiter eliciat regulę superiori se cundum pręceptum diuinū. Et ideo qn̄ agit difformiter ab illa regula: caret rectitudine seu conformitate actuali de bitæ. Hæc enim rectitudo, quę est conformitas actus ad regulam, deberet in esse actui, idest actus deberet elici cōfor miter regulę. Et carentiam huius conformitatis, ꝙ est actū non habere hanc conformitatē formaliter importat peccatum. Et sic peccatū est corruptio rectitudinis: seu corrumpit rectitudinem, idest formaliter importat carentiā huius rectitudinis. Vel importat actum secūdum elicitum uel imperatū cōnotās cum habere prędictam cōformitatem: hoc est non esse elicitum, aut imperatū secundū regulā superiorē. Qd autē hęc importat peccatū: patet ex diffinitione peccati in primo articulo exposita. No ta hic q̄ dicit Ockam. iiij. quodl. q. vj. se

Cōcl. 5. K

Cōcl. 6.

cundū dicta moderanda est illa conclusio. Quia peccatum dicit priuationem rectitudinis: non illius, quę deberet inesse actui: sed uoluntati: ut ibi latē declarat. Et similiter. q. xiij. quodl. tertij in responsione ad secundum dubium.
¶ Quantum ad tertium articulum dubitatur primō. Cum in omni peccato cōcurrunt auersio a bono incommutabili: & conuersio ad bonum commutabile. ut uult August. ij. de ciui. dei. c. vj. & xj. de lib. arbi. in fine. Cum se uoluntas, inquit, derelicto superiori ad inferiora conuertit, efficitur mala. Quid horū sit essentialius peccato, idest magis sit de ratiōe peccati. ¶ Pro solutione notādū post Sco. dist. xxxvij. ꝙ auersio a fine ul timo, q̄ est bonum incommutabile pōt dupliciter intelligi: formaliter, & uir tualiter. ¶ Formaliter quando in auertēdo habet ultimū finē pro obiecto positiuē, uel priuatiuē. Positiuē. ut scilicet uoluntas nolit illum finem actu positiuo: & hoc nolle est odire deum. Et negatiuē, ut scilicet non uelit, cum deberet uelle ultimum finem. Et tale nō uelle ē omittere illud præceptū. Diliges dominum deum tuum &c. In his formaliter auertitur uoluntas a deo: quia non habet aliud obiectum a deo. ¶ Virtualiter autem auertitur a deo quādo auertitur ab aliquo necessario ad consequendum ultimum finem. sicut intellectus negans cōclusionē uirtualiter auertitur a principio. Sicut etiam infirmus dicitur se auertere a sanitate: quando se auertit a potu amaro, sine quo non potest haberi sanitas. ¶ Prima auersio formalis, secundum se est eiusdē rationis: nec includit formaliter in quolibet peccato. Est enim odium dei speciale peccatum: & omissio illius pręcepti. Diliges domi num deum tuum &c. est aliud speciale pctm̄. ¶ Auersio secundo mō. s. uirtualis: cōis est omni pctō mortali: qa in omni tali peccato uoluntas inordinatē se ha bet respectu alicuius necessarij ad finē. Necessarij dico ad finem ex uoluntate diuina præcipiente illud obseruari. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata.

Arti. 3. Dub. 1. L

Auersio a fine ultimo dupliciter intelligitur.

Et huiusmodi auersio uirtualis est essentialis omni peccato mortali: quia omne peccatum mortale est contra mādatum, sine cuius obseruātia finis assequi non potest. Sicut enim ratio formalis rectitudinis est uirtus propriè in actu finis, uel circa ens ad finem: hoc est integritas omnium circumstantiarum requisitarum, quibus actus ille secundum legem diuinā ordinatur ad finē. Ita carentia talis rectitudinis est carētia proprię uirtutis ordinantis ad finē: quia ꝓpria auersio formalis ab eo, quod est necessarium ad finem. Et hoc modo nihil aliud est auersio: nisi inordinatio uoluntatis circa aliquod ordinatum ad finem ex præcepto diuino, circa quod deberet ordinari. Hæc Sco. distinct. xxxvij.

¶ Et per hoc respondetur ad dubium: ꝙ auersio ab incommutabili bono, quod est finis, id est deus, est essentialis peccato, hoc est de ratione formali peccati. Vnde August. xij. de ciui. cap. viij. Scio (inquit) in quo fit mala uoluntas, id in eo fieri, ꝙ si nollet, non fieret. Et ideo non necessarios, sed uoluntarios defectus iusta persona consequitur. Deficit enim non ad mala, sed malè id est nō ad malas naturas. Sed ideo malè: quia contra ordinem naturarum ab eo, quod sūmum est, ad id, quod minus est. Neque enim auri uitium est auaritia: sed hominis peruersè amantis aurum, iustitia derelicta, quæ incomparabiliter auro debuit anteponi. Et sequitur cap. ix. Nec talem scilicet malam uoluntatem facit nisi defectio, qua deseritur deus. quasi diceret August. Iste actus positiuus nolendi creaturam, non est formaliter malum, & peccatum: sed carentia ordinis debiti in illo actu, quo illud amari debet propter summum bonum, quem ordinem deseruit uoluntas quiescens in bono creato: & ille defectus est formaliter peccatum. Vnde si quis deficeret a fine: formaliter cōtrariè nolens finem siue odiens. non conuersus ad creaturā peccaret: & grauissimè propter solam auersionem. Sed forte impossibile est sūmum bonum in se nolle, & odire: & nō in ordine ad creaturam. ¶ Secūdum dubium. Cū auersio a bono incommutabili sit essentialius in peccato: & ista sit eadē in omni peccato: sicut unū, & idē est bonum incommutabile, a quo auertitur omnis peccans: quomodo peccata distinguuntur specie. ¶ Ad hoc respōdetur: ꝙ peccata formaliter non distinguuntur per obiecta, ad quæ conuertuntur: cum obiecta non sint mala: nisi materialiter, id est circa ea uoluntas se habet malè. Sed sicut priuationes distinguuntur specie, ex distinctione speciꝫ ca habituum oppositorum, quos priuāt: eo modo priuationes distinguuntur specie: & similiter numero secundum numerum habituum huiusmodi. Ita peccata cum sint formaliter carentia rectitudinum, in actibus, distinguuntur specie secundum discretionem rectitudinum, quorum carentiam important. Et ita non per conuersiones ad obiecta, quæ non sunt mala: nisi materialiter distinguantur peccata, sed formaliter: ideo distinguendum est in comparatione ad rectitudinem aliam: & aliam specie, quę deberet inesse. Distinguuntur autē huiusmodi rectitudines diuersorū actuū, secundum diuersitatem uirtutum propriorum actuum circa finem, uel alicuius ad finem. Regulatur enim actus circa delectationes corporales per temperantiam: circa bona exteriora per iustitiam, quæ sunt propriè rectitudines actuum, & inter se distinctæ. Tantum ergo distinguitur peccatum auaritię a peccato luxuriæ, quantum iustitia a temperantia, quorum carentiā important peccata auaritiæ, & luxurię. &c. Et hoc uidetur esse de intentione Beati August. xij. de ciui. dei. cap. viij. ubi ait. Neque enim auri uitiū est auaritia, uel cupiditas: sed hominis peruersè amantis aurum iustitia derelicta. Nec luxūria uitium est pulchrorum, suauiumq; corporum: sed animæ peruersè amātis corporeas uoluptates neglecta temperantia. Nec iactantia uitium est laudis humanæ: sed animæ peruersè amantis laudes ab hominibus spreto testimonio cōscientię

Dub. 2. M

Quomodo peccata distinguuntur specie.

scientiæ. Vbi Beatus August. distinguit auaritiam, luxuriam, iactantiam penes uirtutes, siue uirtutum rectitudines in actibus deficientibus. Et similiter etiam possunt plura peccata eiusdem speciei inesse, quæ priuant plures rectitudines actuales numero, quæ inesse deberent
Dub. 3. diuersis actibus successiuis. ¶ Dubitatur
N tertiò: unde attenditur grauitas in peccatis: cum formaliter dicunt auersionē a fine, qui unus est. De hoc supra distin. xxij. in notabili. iij. q. j. Respondetur, quod grauitas peccati sumitur ex rectitudine
Vnde grauitas in peccatis quam priuat. Vnde illud peccatum est grauius ex peccati genere, quod opponitur rectitudini meliori. Illa autem rectitudo est melior, quæ fini est immediatior ceteris paribus. Loquendo autem in eodem genere peccati mortalis, illud est grauius, in quo uoluntas maiori libidine peccat: quia quantò magis conatur, tantò perfectiorem actum causat: & tantò magis tenetur ad rectitudinem proportionalem illi actui debitam, quā cum uolūtate negligit, grauius peccat. ¶ Sed diceres: si peccatū nō priuat nisi hmôi rectitudinem, quę deberet inesse: qūo tūc uulnerat naturalia: secdm euāgelicā parabolā hominis in latrones incidētis spoliati, & uulnerati. Lu. x. ubi glo. Peccatū uulnerat in naturalibus. Respōdetur, quod uulneratus nullam sui partem amittit, licet cōtinuitas soluat: & p hoc reddatur minus habilis ad operationes suas: immo priuetur bono usu sui. Ita natura integra manens uulneratur, quando fit inhabilis ad rectū usum, quod fit per crebrā carentiā rectitudinis actualis Hęc Sco. Tantū de quęstione.

DISTINCTIO. XXXVI.

EGIT de peccati qualitate, ac diffinitione in se. In hac dist. xxxvj. agit de eodē in comparatione ad alia peccata pręcedētia, & sequentia. Inquirit enim, an peccatum sit pœna peccati, & causa. Et colligitur sententia magistri in his tribus conclusionibus. ¶ Prima quædam peccata præcedentiū culparum sunt pœnę, & demeritoriæ sequentium causæ. ¶ Secunda conclusio. Peccata quædam necessitate commissa non tantum causaliter, sed pœnę sūt aliorum essentialiter. ¶ Tertia conclusio. Licet quædam uenialia secundum August. fiunt ex necessitate: omnia tamen mortalia actualia secundum Hiero. uitari possunt libera hominis potestate: non tamen excludendo gratiam. Has latius prosequit magister in textu.

QVAESTIO VNICA.

A CIRCA hanc distinctionē quęritur. Vtrum omne peccatum, & omnis culpa sit alicuius peccati pœna. ¶ Præmissis terminorum declarationibus ponentur conclusiones cum dubiorū solutionibus. ¶ Quoad primum notandum,
Arti. 1. Not. 1. quod pœna dupliciter accipitur. Vno modo ut dicit damnum alicuius simpliciter sine respectu ad aliud. Secundo mō dicit ordinem ad pręcedens demeritū: & illo modo afflictio brutorū, & mors eorū, licet sit dānū, & discōueniēs brutis: nō tū est pœna, quia non pcessit culpa. Primo mō pœna formaliter est carētia boni conuenietis uoluntati, uel uolēti. ¶ Distinguitur autē duplex bonum
Duplex bonum pro duplici affectione. secundum duplicem affectionem. Est. n. affectio iusti, & affectio commodi. Affectio iusti est, quæ est conformis rectę rationi, qua scilicet uolūtas uult aliquid, quia iustum, quia rationi rectę consentaneum. Affectio commodi est, qua uoluntas uult aliquid: qa sibi cōueniēs, aut delectabile, nō habito respectu ad rōnē rectā. De quo latius supra dist. vj. Affectio iusti appetit bonū pp finē ultimū, affectio cōmodi appetit bonū propter seipsam. ¶ Est autem bonum secundum affectionem iustitiæ simpliciter magis cōueniens uolūtati, quā bonū cōmodi. Quod patet: quia quātò perfectibile est pfectius, tātò & pfectio sibi correspō-

dens perfectior: & per consequens simpliciter conuenietior, & per oppositū eius priuatio peior. Voluntas enim inquantum habet affectionē iustitiæ (uerius inquātum est affectio iustitiæ, idest inquantum est naturaliter libera, & ad eliciendum actum suum secundum regulam rationis inclinata) perfectior est in seipsa inquantum habet rationem affectionis commodi, & per consequens bonum conueniens sibi secundum affectionem iustitiæ est sibi simpliciter conuenientius, quam bonum conueniens sibi secundum affectionem commodi: & priuatio illius simpliciter peior priuatione istius. Ex quo sequitur, ꝙ non solum priuatio boni commodi, sed etiam immo magis, priuatio boni iusti est pœna. ¶ Secundo notandum, ꝙ duplex est pœna. Quædam nuda (boni conuenientis naturæ intellectuali) carentia, ut priuatio uisionis, & fruitionis diuinæ, quæ dici solet pœna damni. Alia est quid positiuū: & tamen disconueniens tali naturæ, sic calor excellens est aliquod positiuum disconueniens corpori, sic & pœna ignis infernalis: & uermis carceris, & fœtoris, q̄ dicitur pœna sensus. ¶ Tertio notandum, ꝙ pœna dicitur ordinatiua culpæ pro quanto per pœnam reducitur uoluntas peccatrix ad diuinæ iustitiæ ordinem: dum enim peccator per pœnam reducitur ad standum sub ordine diuinæ iustitiæ dicitur peccatum regulari per pœnam: peccator siquidem difformat se uoluntati diuinæ, dum ergo pœna coactus se conformat, dicitur idem peccatum ordinari per pœnā. Est enim hic ordo diuinę iustitiæ quantum ad rationalem creaturam: ut omnis talis, aut uolens subijciatur iustitiæ diuinæ obedientia præmiante, aut inuitus subijciatur iustitiæ punienti. Ideo peccator, qui sua uoluntate se exemit iustitiæ præmianti non conformando se regulę sibi a deo statutæ per pœnam nolens reducitur ad regulam iustitiæ punientis: & sic ordinatur, quia cogitur subesse diuinæ iustitiæ. ¶ Quantum ad secundum articulum est conclusio prima. ¶ Omne peccatum est pœna. Probatur auctoritate Beati Augu. li. j. confes. Iussisti enim domine, & ita est, ut pęna sibi sit omnis inordinatus animus: neq; enim ad momentū est dedecus culpę sine decore iustitiæ. Et probatur rōne: nā uoluntas priuās seipsā iustitia, priuat se maximo bono sibi conueniente, cuius carentia maior siue peior ē cuiuscūq; cōmodi ablati, ppter talem culpā: ergo infert sibi pęnā. Tenet cōsequentia ex quid nois pęnę, priori articulo posito. Et allegat ad hoc sctūs Bonauent. quatuor rōnes dicens. Impossibile est culpā in aliquo esse, quin ad eā sequatur pęna inseparabiliter. Cuius ratio sumi potest ex perfectione diuinę ęquitatis, ex pulchritudine uniuersitatis, ex inordinatione culpæ: & ex conditione peccantis naturæ. ¶ Ex primo ratio sumitur sic. Tantę æquitatis est deus, qui est iudex omniū, ut nō patiatur deducus peccati ad modicū esse sine decore iustitiæ: omni. n. modo debet iustitia iniustitiam superare. ¶ Ex secundo arguit. Vniuersum enim ex ordine pulchritudinē habet: & talis est pulchritudo, qualem decuit fieri ad ostensionem summæ sapientię: & ideo nullo modo fedari pōt: ac per hoc neq; per momentum esse in ea aliquod inordinatum, & ita nec peccatum potest esse a pęna separatum. Ex tertio arguit. Nunquam culpa committitur, quin modus, species, & ordo circa actionem uoluntatis priuetur: & dum uolūtas uolūtarie se in suo actu deordinat, semetipsam incuruat: & dum incuruatur modo specie, & ordine priuatur quantum ad habilitatem ad bonum modo sibi statuto. Modus enim uoluntatis est, ut sit sub regula rectę rationis. Pulchritudine, ut non excedat ordinem sibi statutum. Ordine: homo enim conditus est secundū dignitatem supra oēm rationalē creaturā, sed ipse hō licet sit cōditus tāquā in medio per deum conditorem, tñ se locauit in imo per sua demerita: talis autē priuatio magna est in ipsa anima damnificatio, & lesio. Ideo dicit Beatus Aug. in quodam sermo. de innocen. Nemo

Marginal notes: Not. 2. — Duplex pœna. — Not. 3. — 1 Arti. Cōcl. 1. — Nō potest esse dedecus peccati sine decore iustitiæ.

habet iniustū lucrū sine iusto dāno: ubi lucrum, ibi damnum: lucrum in arca, dānum in conscientia: tulit uestem, & perdidit fidem, acquirit pecuniam, & perdit iustitiam. ¶ Ex quarto .s. ex conditione peccantis arguit: quia uoluntas rationalis, q̃ est causa peccati: quasi media est inter sensualitatē, & synteresim: media est etiam inter deū, & alias creaturas. Et cum se conuertit ad hęc inferiora, ab eo recedit, qui sursum est: & dum acquirit bonum paruum, perdit magnum bonū: quia dū acquirit bonū, ut nunc: amittit bonū simpliciter: & q̃ erat media, facit seipsam infimam: similiter cum peccando cōcordat cum sensualitate, discordat cū synteresi: & dū discordat cum synteresi, incurrit ex illa remorsum quendam, & afflictionem internā: & ita dum peccat, perdit magnum bonū: perdit honorē ꝓprium: perdit solatiū .i. quietē, & incurrit remorsū. Et sic patet, ꝙ ad culpā inseparabiliter sequitur pœna: siue dicatur pœna quędam dānificatio, siue dicatur pœna q̃dam afflictio, siue inuoluntaria passio: sed pœna quæ est damnificatio semper sequitur: quia nunquā est homo in culpa, quin semp sit in dāno. Afflictio uero siue remorsus sequit in habitu, quāuis propter delectationem intensā uel incōsiderationem, uel distractionem animi nō sentiatur. Hæc Bonauen. ¶ Secunda cōclusio. Non omnis culpa peccati alterius est pena. Hęc cōclusio nō cōtradicit priori cōclusioni: exprimit .n. prima peccatum esse penā: hęc autē dicit, ꝙ non ois culpa sit pęna alterius peccati. Patet de primo peccato: nā nō est pęna peccati pręcedētis: cū ipsum sit primum. Nec sequentis: quia pęna nō præcedit culpam, non enim deus prius est ultor, quā aliq̃s sit peccator: ut uult Beat. Augu. ergo nec alterius peccati. ¶ Tertia cōclusio. Omne peccatum posterius pœna est prioris: & causa (nisi ultimū fuerit) posterioris. Illa cōclusio patet auctoritate magistri in textu allegātis Aug. dicentem. Inter primū pc̄m apostasię, & ultimā pęnā ignis æterni,

Quanta damna affert peccatum.

Cōcl. 2. E

Cōcl. 3.

media q̄ sunt, & pc̄ā sunt, & pęnę pc̄i. Et quo ad secūdā partē dicit magister colligēs plures sctōrum auctoritates. Perspicuū sit quędā pc̄ā etiā pęnas, & causas pc̄i esse: & illud pc̄m pęnā esse, ꝙ cām pcedentē habet peccatum: atq; illud pc̄m esse cām pc̄i, ꝙ est meritum sequētis culpę. Itē rōne ꝓbatur. qa peccās peccādo demerēt deseri a deo, desertus aūt a deo nō potest nō cadere in aliud pc̄m secundū illud Grego. in moral. Pc̄m, ꝙ non per pęnitentiā delet, mox suo pondere trahit ad aliud: ergo pc̄i sequētis demeritū est pc̄m pcedēs: sicut est demeritum desertionis a deo. ¶ Quātū ad articulū tertiū, est primū dubium. Quomodo peccatū, quod formaliter est carentia iustitiæ &c. idem & indistinctum potest esse formaliter, & culpa, & pœna. ¶ Hic magister uidetur respondere distinguendo carentiam: uel inquantum est priuatio boni actiuē, & sic est culpa, uel passiuē: & sic est pęna. Quod secundum Sco. dist. xxxvij. iuxta hīc pōt exponi, ꝙ ipsa culpa est a uolūtate, ut a causa actiua deficiente: & ipsa culpa est in uolūtate, ut in subiecto nō inhęsionis: sed denominationis supple, quę p culpā priuatur bono cōuenientē, quod quidē bonū debitū erat in quantū ipsa uolūtas potuit agere cū rectitudine debita sibi, & nō egit. Primo mō ptiuatio est culpa: & sic est uoluntaria: quia in potestate uoluntatis, ut causę actiuę. Secundo modo formaliter est pęna: quia priuatio boni debiti in uoluntate, & maximē sibi cōuenientis. Et ut sic nō est formaliter uoluntaria: qa uolūtas inquantū subiectū, nō habet formā sibi inhęrentē in sua ptāte. Et ista priuatio iustitię debitē inherens est contra naturalē inclinationē uolūtatis magis, quā quęcūq; carētia boni cōmodi non iusti, uel pſētia incōmodi. ¶ Hoc breuius & clarius sic pōt dici: ꝙ nihil īpedit idē omnino indistinctum in se denominari diuersis denominationibus, quibus in mēte correspondent diuersę rōnes siue conceptus: ut in primo frequenter dictū est. & sicut in positiuis, ita in priua-

Arti. 3. Dub. 1. F

tiuis. Sic ergo eadem priuatio iustitiæ inesse debitæ potest denominari peccatũ, & pœna sine omni distinctione imaginabili in ipsa priuatione. Alia tñ est rõ peccati, alia pęnę: nã rõ correspõdês ad nomen peccatum cõnotat priuatio nem boni iustitiæ. iustitiæ scilicet debitæ uoluntariẽ omissæ non curando an obsit, uel prosit uoluntati peccantis. Pœna autem formaliter importat priuatio nẽ boni conuenientis priuato, non curando an bonum illud sit iustum, uel cõmodum. Et quia idem bonum omnibus modis est iustũ, & conueniens ei, in quo est, eadem est priuatio illius boni iusti, & conueniẽtis eo modo, quo priuatio dicitur eadem, uel distincta. ¶ Secundũ dubium est, quomodo peccatum posterius est pœna prioris peccati. Respondetur, ꝙ eo modo peccatum posterius est pœna prioris peccati, quo præcedẽs peccatum est causa sequentis. Vnde dicit magister: pœna peccati est illud, cuius causa est aliud pręcedens peccatum. Sed quomodo hoc præcedens peccatum est causa sequentis. Dicunt quidam, ut recitat Scot. dist. xxxvij. iuxta fi. ꝙ sicut ablatio gratię est pœna peccati, ꝑ eo, ꝙ existente primo defectu in uoluntate non agente ad rectitudinem debitam deus ex demerito defectus istius subtrahit manutenentiam suam, ne gratia cõseruetur; ita ex demerito unius defectus uoluntatis deus potest se subtrahere a uoluntate, ne agat ad rectitudinem in secundo actu: sicut ageret, si nullũ præcessisset demeritũ: & sic ex hac subtractione, atq; carẽtia rectitudinis in actu secundo causatur pœna in uolũtate modo supradicto: quia illa carentia in actu secundo, est carentia conuenientis &c. ¶ Si dicis: si uoluntas post primum peccatum non potest in rectitudinem in secundo actu, non erit eius carentia peccatum: quia rectitudo in illo secundo actu non est debita: cum nihil impossibile sit debitũ ei, cui est impossibile: sed subtrahente deo suam coactionem, impossibile est uolũtati agere. Respondẽt illi, ꝙ illa rectitudo debita est uoluntati: quia licet non sit nunc in eius potestate, fuit tamẽ in eius potestate prius. s. ante primum peccatum, quo priuauit se illa adsistentia diuina, qua deus paratus erat cooperari ei ad rectitudinem: & ideo imputatur ei ad peccatum: sicut & imputatur ei, ꝙ non habet gratiam in secundo peccati actu: licet tunc nõ possit habere gratiam ex se, in hanc tamen impotentiam ex se, incidit: potuit enim custodire eam, nec perdidit eam nisi uolens. ¶ Sed ex responsione illa sequitur, ꝙ uoluntas in secundo actu non possit non deficere: & ita peccatum in secundo actu non esset in sua potestate, quod uidetur inconueniẽs. Nec est simile de gratię priuatione, & rectitudinis in actu secundo: ita ꝙ deus nõ sicut propter demeritum non adsistit ad causandum gratiam in anima, ita nec ad causandum rectitudinem in uoluntate: quia ipse non dedit gratiam antecedenter sicut rectitudinem: & ideo potest eã non dare cõsequenter. Carentia autem gratiæ non est alia, & alia propter aliud, & aliud peccatum: in actibus autem sibi succedẽtibus est semper nouum malum: ideo oportet quemlibet actum malum esse in potestate uolũtatis creatę: non sit carentia gratiæ post instans annihilationis, quæ non est noua propter alium, & alium actum malum: sed una carentia in omnibus actibus malis. unde deus in secundo actu quantum est ex se, adsistit uoluntati sicut in primo: & in quolibet actu prima causa deficiens. i. non iustẽ, uel rectẽ agens est uoluntas creata: nam si autem culpæ deus non est causa efficiens, neq; deficiens. Sed posset forte dici causa permittens deserendo uoluntatem a se auersam. Et uolens Sco. ubi supra declarare, quomodo peccatum sit pœna peccati: dicit, ꝙ defectus secũdus est pœna peccati pro quanto priuat se bono maximẽ sibi conueniente. ¶ Sed illa declaratio tantum ostendit: quia secundum peccatum sit pœna sui ipsius, sicut & primum peccatum: non autem quomodo sit pœna prioris peccati. ¶ Ideo posset aliter dici, ꝙ sit peccatũ sequens

Dub. 2. G

Qũo peccatũ posterius est pœna peccati prioris.

sequens est pœna prioris.i.effectus con sequens suam causam: sicut præcedens est causa posterioris, ut dictū est. Est autē peccatum primū causa omniū posteriorū: pro quāto irretitus uno peccato, habet dispositionē, uel principiū inclinās naturaliter ad omnia alia peccata: uel caret illo fræno, quod prohibet a quolibet peccato. Nam principiū excludēs omnē actū uitiosū est uelle in omnibus obedire rectę rationi propter deum, illa uolitione stante in uoluntate, non potest aliquod peccatū esse in uoluntate, quo sublato per actum primi peccati iā nihil ē in uolūtate prohibēs quodcūq; peccatum. Et quia peccando efficaciter uult hunc actū agere cōtra rectæ rationis dictamen, habet in se principiū malū inclinans eum ad quodcunq; peccatū, quo tolleretur impedimentū ab hoc peccati actu, quem uult efficaciter. Sic superbia est causa inuidiæ: quia cum superbus desiderat habere singulariter, uel excellenter bonum aliquod, inuidet alij habenti idem bonū æque excellenter, uel excellētius: quia per hoc impeditur superbus ab eo, quod ipse uult. Et hęc est sententia Ockā in.j.par.dialo.lib.vj.c.lxxix. & in.iiij. quodlibe.q.vj. Sic igitur posterius peccatū est pœna peccati prioris: quia priuat uoluntatem bono conuenienti.s. rectitudine debita inesse: quæ est maius bonū, quā bonum cōmodi tantū. Hæc autē priuatio sequitur ad precedēs peccatum pro quāto aliquo modo dependet ab ipso causaliter, ut dictum est: quia per peccatum præcedens uolūtas pronior facta est ad lapsum in peccatum sequens. Et hęc responsio magis uidetur cōcordare dictis sanctorum tractantium de peccatis capitalibus, & eorum filiabus. ¶ Tertiò dubitatur. Quomodo peccatū, quod nec iustū est, nec a deo est, sit pœna: cum tamen omnis pœna iusta sit, & a deo. ¶ Dimissis opinionibus respondetur secūdū Sco. ubi supra. q duplex est pœna. Quędam est nuda carentia boni conuenientis naturæ intelligibili. Alia est aliquod positiuum disconueniens naturæ.i.afflictio quædam, quæ alicui infligitur: ut supra dictum est art.j. Nunc ergo omnes pœnæ secundo modo dictæ sunt a deo, a quo est omnis entitas positiua. De quibus intelligendū est illud.j.retractationū.c.xxv. Et est magister. xxxvij. distin. prope finē. quo ait. In bonis operibus dei, bona opera sunt ista punitiua: licet sint mala istis punitis: quia disconueniunt eis. Sed pœnæ primo modo nō sunt a deo effectiuē: quia non sunt effectibilia: nec sunt a deo, ut a deficiente primo sed tātum sunt a deo propter demeritū uoluntatis in actu peccandi non coagente uoluntate: tūc ad istud bonū habendū, ad quod operatus fuisset quātum est ex se. Talis ergo pœna est a deo nō infligente, efficiente, uel deficiente primo: sed a deo deserente.i. naturā, quę deficit relinquente in suo defectu, & in omnibus defectibus consequentibus ad illum defectum: ubi includuntur multæ carentiæ perfectionum conuenientium tali naturę. Sic ergo pœna illa, quæ formaliter est peccatū: nō est a deo nisi ut a deserente: & hoc modo malū culpę est a deo deserente. Quod est dictu, q uoluntas deficiens a rectitudine iustitię in actu deseritur a deo: ita q deus non coagit sibi ad rectitudinem, a qua uoluntas sua sponte deficit. Et sic patet ad formam dubij, q pœna positiua, quę est a deo effectiuē est bona: & non est peccatum formaliter: licet posit esse materiale in peccato. Pœna uero, quæ est formaliter peccatum: non est a deo tanquam a causa efficiente. Posset tamen dici, q esset a deo deserente, & permittente: quo modo etiam peccatū, & malum culpæ est a deo. Permittit enim peccatum, quod sine dubio prohibere posset: nec tamen deus permittendo malum peccat, de quo sequenti dist. ¶ Dubitatur quartò. Quomodo peccatum potest esse pœna peccati, uel sui ipsius: ut dicit conclusio prima: uel præcedentis peccati, ut dicit conclusio tertia: cū omnis pœna est ordinatiua culpæ: & sic laudabilis, & iusta: peccatū autē nō ordinat, sed deordinat: neq; peccatū iustum

Superbus est etiā inuidus.

Dub. 3. I Qūo peccatū sit pœna.

Dub. 4. k Qūo peccatū q est pę na, ordinat peccatum.

est,aut laudabile:nã malũ additum malo nõ facit aliquid melius,sed peius. Respondet hic sanctus Bonauen.q.j. huius dist.ꝙ peccatum eo modo ordinat,quo punit:punit autem inquantũ est inconueniens,& damnosum peccatori:& etiã deordinat inquantum est carentia iustitiæ debitæ. Quod sic potest intelligi: cũ peccatũ formaliter loquẽdo nihil sit:ut puta pura priuatio simpliciter loquendo nihil facit:& de rigore uerborũ neq; ordinat,neq; deordinat. Dicitur tamen deordinare peccatorẽ,inquãtum peccator peccando ponit se extra ordinẽ rectitudinis, & obedientiæ ac subiectionẽ uoluntariẽ a deo prẽmiandæ. ¶ Dicitur etiam peccatũ ordinare post dicta in notabili tertio,inquantũ peccator peccãdo se ponit sub ordine punientis iustitię diuinę ordinantis: ut omnis peccans sit sub pœna priuante cũ debito decore; quod peccatori est magnũ malũ. Sic ergo peccatũ ordinat,& de ordinat.i.peccator peccando se transfert de ordine ad ordinẽ. Relinquẽdo autẽ primũ ordinẽ.s.rectitudinis uoluntariç, deordinatur subdendo se inuitis secundo ordini punienti ordinatur.i.sub ordine constituitur:sicut qui mouetur localiter,perdit,& acquirit. perdit locũ,in quo fuit, siue terminum a quo: & acquirit aliũ locũ,in quo nõ fuit:puta terminũ ad quẽ: ita peccans peccãdo perdit ordinẽ præmiantẽ bonũ, & acquirit ordinẽ puniẽtem malũ. Hoc innuit beatus Augu. in de fi.ad pe.cap.xviij. Constat esse creaturę rationalis malum unũ, quo uolũtariẽ ipsa deficit a summo bono creatore suo,alterum quo inuita punietur ignis æterni supplicio. Illud passura iustẽ:quia hoc amisit iniustẽ. Et sequitur ad propositũ. Et qui ordinẽ in senõ seruauit diuinę institutionis,ordinẽ diuinæ nõ effugiet ultionis. Perdere aũt ordinem prçmiantẽ bonũ malũ est,& culpabile:peccatorem uero esse sub ordine punientis iustitię,bonũ est,& laudabile,nõ peccatori punito:sed deo deserẽdo punienti.s.peccatorẽ. ¶ Vnde dicit sanctus Bona. Quidam ordo est laudabilis,licet minus manifestus,peccati subsequentis ad peccatũ præcedens,& in hoc ordine laudatur diuina iustitia,quæ cõmittentẽ unũ peccatũ, iusto iudicio permittit labi in aliud. Hæc ille. Et ad hunc sensum accipiendæ sunt illæ. Peccatũ deordinat,pœna ordinat,loquẽdo de pœna priuatiua, quę ualent illas:peccator peccãdo deordinat.i.perdit ordinẽ rectitudinis.& puniẽdo passiuẽ ordinat.i.acquirit ordinẽ iustitię puniẽtis. ¶ Et ꝑ hoc ad dubiũ, ꝙ eadẽ priuatio,ꝗ pctũm est ordinat,& deordinat: est culpabilis & laudabilis. Culpabilis quãtũ ad pctõrẽ uoluntariẽ rectitudinẽ deserẽtem. Laudabilis quo ad deũ iustẽ cadere ꝑmittentẽ. Et sicut alia est ratio pcti:alia rõ pœnæ: quãuis eadẽ carẽtia pctũm sit, & pœna.i.significat nomine peccati,& pęnę:tamẽ una ratione importatur, quod est culpabile in peccatore : alia ratione significatur, quod est laudabile,& iustum in deo permittente.& sic malũ additũ malo, facit ipsum peius.s. peccatorẽ. Qui tantõ dicitur peior, quantõ pluribus rectitudinibus sibi debitis caret: & nihilominus inquãtum pœna ordinat peccatorẽ:nõ tamen eum facit meliorẽ,sed diuinã cõmendat iustitiã,non punitum peccatorẽ. ¶ Dubitatur ultimõ: Vtrũ omnis pœna prẽsupponat culpam. Dictũ .n.est,ꝙ oẽ peccatũ sequẽs, pœna est prior is peccati:& omne peccatũ prius,causa est posterioris .ergo quęritur utrum omnis pœna præsupponat culpã. Rñdetur : si pœna accipitur primo mõ, in primo notabili posito,ꝓ qualibet afflictione: sic nõ omnis pœna prẽsupponit culpã. Patet de pœna brutorũ. Itẽ de afflictione iustorũ,ut martyrũ ac gloriosę uirginis, quæ ordinãtur ad coronã . Si uero accipitur pœna propriẽ pro quadã uindicta: sic dicit ordinem ad culpã in se uel alio prçcedentẽ:aut actu prçsentem: sic omnis,pœna aliquo mõ respicit culpã: uel in se præsentẽ,ut pœna inferni: uel ut præteritũ in se: præsentẽ aũt in reatu ut pœna purgatorij. Quædã respicit culpã nõ in se,sed in alio ut mors Christo illata: immo uoluntariẽ a Christo passa pro- Dub. 5. L Vtrum omnis pœna præsupponit culpam.

pter peccatũ hominis redimendi. Et secundum hęc intelligendę sunt auctorites sanctorum. illa scilicet Hiero. Quicquid patimur, peccata nostra meruerunt. Meruerunt tanquã causa, sine qua non, quia nisi fuisset in nobis peccatum originale, non esset aliqua afflictio hominis: & nostra nõ demonstrat personam aliquam, particularem: sed quasi confusam cuiuscũq; hominis sub disiunctione ad alia. Et illa Grego. in eoll. Nulla nocebit aduersitas: si nulla dominetur iniquitas. Quæ simpliciter uera est: quia si non fuerit iniquitas in afflicto, non nocebit aduersitas pœnalis: quia erit ei nõ ad nocumentũ, sed magis ad profectũ, & gloriæ augmentũ: secundũ illud apostoli ad Rom. viij. Diligentibus deũ omnia cooperantur in bonum.

DISTINCTIO. XXXVII.

EGIT supra de peccato actuali quantum ad eius quidditatem secundum opinionẽ unam. In hac distinctione agit de eodẽ secundũ opinionem aliam, neutram tamen determinãdo asserit: sed iudicium earum lectoris iudicio, siue arbitrio derelinquit. ¶ Sententia ergo huius distinctionis in his tribus conclusionibus summarié continetur. ¶ Prima conclusio. Aliorum opinio. actus malos uoluntatis, locutionis & operis peccata esse asserit, q̃ nullo mõ a deo fore: nec ulla ratione esse bona contendit. ¶ Secunda conclusio secundum eosdem. Actus mali, & peccata non sunt substantiæ, uel naturæ: sed dicuntur nihil: non ꝙ non sint res aliquę: sed quia separant a uero esse summi, scilicet boni participatione. ¶ Tertia conclusio. Cum secundum omnes deus mali auctor esse negatur: non de malo pœnę: sed de malo culpæ dictum intelligitur. Has conclusiones magister prosequitur latius declarando.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionẽ xxxvij. q̃ritur: Vtrũ deus sit causa efficiens immediata actualis culpæ quãtũ ad actũ importatũ ꝑ p̃ctũm subiectiué. ¶ In quæstionis responsione ꝓ tribus articulis ponẽtur notabilia, cõclusiones, & dubia ¶ Quantum ad primũ notandũ, ꝙ huius quęstionis solutio dependet ex hac quęstione: Vtrum deus cuiuslibet entitatis positiué sit causa immediata. Et quidem quæstio illa quantum ad entia naturaliter producta, dubium non habet apud catholicos: sed de actibus liberé productis. hoc est actibus uoluntatis sunt duæ opiniones contrariæ: secundũ quas magister materiã de peccato actuali prosecutus est: ut patet in textu. ¶ Vna ergo est opinio, quę tenet partem quęstionis negatiuã. s. ꝙ deus non est causa immediata effectiua actuum uoluntatis. quam magister tangit in hac dist. xxxvij. Vnde dicit hæc opinio, ꝙ uoluntas creata est totalis causa, & immediata sui uelle: ita ꝙ deus respectu illius non habet aliquã efficientiã immediatã, sed tantũ mediatã: puta respectu uoluntatis: & ita eũ tantũ esse causam causæ, & non immediaté cuiuslibet causati. ¶ Ad huius opinionis probationem arguitur multis uiis. s. ex nostræ uoluntatis libertate, ex actuum suorum contingentia, ex eius peccabilitate, ex eius actiuitate, ex comparatione eius ad alias causas creatas, ¶ Ex prima uia arguitur sic: quia si uoluntas ad eliciendũ actum suum requireret coactionẽ dei immediatã, sequeretur, ꝙ uoluntas non esse libera. Cõsequens falsum: ut nũc supponit. Probat cõsequentia: quia cã nõ habens effectũ pfecte in ptãte sua quãtũ ad ꝓducere, & nõ ꝓducere nõ est libera: sed si uolũtas requirit ad eliciendũ actũ suũ cõcausatione causæ primæ, nõ habet effectũ in sua ptãte; ergo. Cõsequentia nota cũ maiore. Minor ꝓbatur: quia eã reqrẽs ad ꝓductionem effectus aliã causam, quę nõ est in sua potestate quantum ad concausandũ

Arti. 1.
Not. 1.

Opi. 1.
B
Vtrum De⁹ sit cã efficiẽs immediata actualis culpę.

non habet effectũ in sua potestate. ¶ Itẽ causa, quæ ab alia determinatur ad agẽdũ, nõ habet effectum in sua potestate: sed si cũ uolũtate cõcurrit deus, ut causa superior deus nõ determinat a uolũtate ad agendũ: quia tẽporale nõ determinat ęternũ: ergo uolũtas nr̃a determinatur a diuina. Nã si neutra determinaret aliã, nõ esset inter eas ordo essentialis: & neutra erit mouẽs, nec mota. ¶ Itẽ si uolũtas diuina nõ determinaret nostrã, posset illa aliq̃d uelle, q̃d non fieret ꝓpter uolũtatẽ nostrã, nõ cõcordãtem. ¶ Ex secũda uia arguitur: q̃a si cõcurreret uolũtas diuina, ut causa immediata, nihil causaret cõtingenter. Probatur: quia causa superior. s. uolũtas diuina est ęternaliter determinata ad alterũ cõtradictoriorũ, & illius causę determinatione necessario sequitur determinatio uolũtati nostrę respectu eiusdẽ, alioqn simul staret deũ uelle hoc, & hoc nõ fore, q̃d est impossibile. ¶ Ex tertia uia arguitur, & probatur, ꝙ uolũtas esset impeccabilis. Probatur: quia si deus sit causa immediata uolitionis; constat, ꝙ est causa sup̃ior nostra uolũtate: ergo prius natura causat effectũ, quã uolũtas creata. Accipio ergo illud signũ naturæ, in quo deus causat uelle, inquãtũ est prius illo signo, aut in illo priori deus causat rectitudinẽ perfectã in illo uelle: & per cõsequẽs uoluntas in secũdo signo nõ peccat: q̃a nõ causat effectũ oppositum eius, q̃d causa prima causat: aut in illo signo deus non causat perfectã rectitudinẽ in ipso uelle: sequitur, ꝙ uoluntas in secundo signo non potest rectitudinẽ in suo uelle causare, q̃a nihil potest causare in secundo signo, q̃d nõ ꝑducit causa prior in primo signo: & per cõsequens nõ peccat: quia nemo peccat in eo, q̃d uitare nõ potest. ¶ Ex quarta uia: q̃a si cõcausaret deus uelle, uolũtas creata nullã haberet respectu eius causalitatẽ. Probatur: quia deus uolẽdo causat, & ita uolẽdo est totalis causa effectus, & per cõsequens nõ causabit uolũtas creata: quia cũ totali cã alicuius nihil aliud potest concausare in eodem genere causæ. ¶ Ex quinta uia per cõparationẽ ad alias causas. nã si aliqua causa creata est totalis causa alicuius effectus: maximẽ hoc uerũ est de uoluntate respectu sui uelle: quia ipsa est suprema causarũ creatarũ actiuarũ: sed aliqua potest esse totalis. ergo. Minor probat: quia hoc nõ repugnat creaturæ: cũ nõ ponat in ea perfectionẽ infinitã, nec perfectionem creaturę repugnãtẽ: quia si fuerit causa uniuoca nõ erit maioris perfectionis, quã effectus: si ęquiuoca nõ oportet in infinitũ excedere effectũ, sed in aliquo gradu determinato. ¶ Item illud est totalis causa alicuius, q̃d omni alio per impossibile circũscripto, adhuc causaret illud: sed si esset subiectũ, omni alio circũscripto, adhuc causaret suam propriam passionẽ: ergo subiectũ est totalis causa suæ passionis, potest ergo uoluntas esse totalis causa suę uolitionis. Cũ ergo præter totalẽ causam, nihil aliud causet in eodem genere causę: alioquin idẽ bis causaretur: & ita sequitur, ꝙ deus nõ immediatẽ causabit uolitionem. ¶ His rationibus per Sco. dist. xxxvij. latius recitatis adduntur auctoritates. Vna Eccl. xv. Deus ab initio constituit hominem: & reliquit eum in manu cõsilij sui. Adiecit mandata, & præcepta ei: si uolueris mãdata cõseruare, conseruabunt te. Apposui tibi aquam, & ignem, ad q̃d uolueris porrige manum tuam. Ante hominẽ uita, & mors: bonũ, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Item August. vij. de ciui. dei. c. xxx. Sic deus res, quas condidit, administrat: ut eas agere proprios motus sinat. Anselm. etiam de cõcordat. par. j. cap. viij. Deus facit omnes actiones, & omnes motus: quia ipse facit res, a quibus, ex quibus, & in quibus fiunt: & nulla res habet ullam potestatẽ uolendi, aut faciendi, nisi ipso dante. Et par. ij. idẽ ait. Nõ deus, qui prædestinat, facit uoluntatem cogendo, aut uoluntati resistendo: sed in suo esse dimittendo. Et commentator. ix. Metaphy. commẽ. vij. Moderni ponunt unum agens omnia entia causare sine medio scilicet deum; C

&

& conuenit illis dicere, ut nullum ens habeat actionē propriā naturaliter: & cum entia non habuerint actiones proprias nō habebūt essentias proprias sine potētijs. actiones .n. non distinguūtur nisi per essentias diuersas. Et ista opinio est ualde extranea a natura hominis. ¶ Si hec opinio uera esset, faciliter assignari posset modus, quomodo deus nō esset causa peccati: quia totū, quod est in peccato, & materiale, & formale, esset causatū a uoluntate quodlibet suo modo tanquā a causa totali: & ita nullo modo a deo nisi mediatē: quia deus produxit uoluntatē, qui sic & sic posset uelle. ¶ Sed cōtra istā opinionē sic arguit.
D Si deus nō est causa immediata actus de meritorij: eadē ratione nec erit causa immediata actus meritorij. Consequēs falsum, & supra improbatū dist. xxviij. Et patet consequentia. Tanta est libertas uoluntatis respectu actus meritorij, sicut respectu actus demeritorij. eque enim libera est uolūtas respectu cuiuscūq; actus sui eliciti. Nec impedit, quod ad meritū requirit gratia: que est a solo deo, quæ naturaliter inclinat ad actū meritoriū: quia hoc nihil arguit: nisi quod deus esset causa mediata actus meritorij, quia causa causæ. Et sic etiā est causa actus demeritorij: quia est causa actus elicientis actū demeritoriē. ¶ Itē posito, quod deus nō infundat gratiā uolūtati elicienti actū cū omnibus circūstātijs etiā finis ultimi secūdū dictamē recte rationis: tūc talis actus erit perfectē bonus moraliter: & tamē nō erit a deo. Et sic nō oē bonum bonitate naturali, & morali esset a deo, contra beatū Aug. & ceteros in plerisq; locis asserētes deū esse auctorē oīs boni. unde de fi. ad pe. c. xx. ait. Firmissimē tene, & nullatenus dubites oēm creaturā mutabilē a deo incōmutabili factam.
E Ad idē in ench. c. ix. & sequēti. ¶ Cōtra eādē opinionē arguit Sco. ubi sup. dist. xxxvij. Si deus nō esset causa immediata uolitionis: deus nō esset pscius futurorū cōtingentiū. Consequens falsum. Probat cōsequētia: qa nullius est pscius, nisi qd certitudinaliter nouit: alioquin scientia eius esset fallibilis: sed actū uoluntatis contingentē nō pōt certe, seu determinatē noscere: quia quamcūq; partem contradictionis noscet, potest uolūtas in oppositū, si fuerit totalis causa suæ uolitionis. Itē sic non esset omnipotens. Consequens est contra articulū fidei. Probat cōsequentia: quia qcquid uult omnipotens, hoc fit: sed si uelit uolitionem meā fore, & illa est in potestate uolūtatis mee tāquā totalis causæ cōtingenter se habentis ad illā, pōt eā nō elicere: & ita nō fiet, qd deus uult fieri. ergo nō est deus omnipotens. Similiter si uolitio mea est totaliter in potestate mea, nō pōt impediri a deo: & sic posset esse deo nolente eā esse. ¶ Item uolūtas omnipotens pducit uolitū in esse, qn uult ipsum esse, & p cōsequens uolēdo uolitionem meā esse ipsam producit in esse. igitur nō producit a uolūtate creata, tāquā a causa totali. ¶ Et respōdet ad rationes ex quinq; uijs supra inductas. ¶ Ad primā negetur cōsequentia. Et ad probationem causa non habens effectū perfectē in potestate &c. Negetur illa: quia tunc etiā secundū opinionem illā, quæ sic arguit. Voluntas creata nō esset libera: quia nō habet sic effectum in sua potestate, quod circūscriptis omnibus alijs possit producere, & non producere effectū. Requirit enim cognitionem obiecti uolibilis, sine quo nō potest uelle cognitio, que nō est in potestate sua: sed reqrit ad causam simpliciter sufficientē, quod omnibus circūscriptis possit pducere effectū: hoc autem nulli conuenit citra deū. Ad libertatem autem uolūtatis sufficit, quod omnibus ad productionem effectus requisitis, eodem modo se habentibus, habet in potestate sua ita non producere, sicut producere: ut supra dictum est distin. xxv. Et hoc conuenit uolūtati creatæ. ¶ Et cum arguitur. Si requiritur concausatio primæ cause non habet effectum in sua potestate. Negetur consequentia: & ratio est: quia primam causam concausare habet uoluntas creata in sua potestate: nā uoluntas diuina cuicunq; concedit an-

Ad libertatē uoluntatis nō requiritur, quod habeat actū suū in sua potestate simpliciter.

tecedentia, côcederet, & consequentia quâtû est ex se: nisi esset impedimentû. Dando autê uoluntati libertatê, dedit ei omnia opera, quæ sunt in eius potestate. ideo deus semper coagit ad omnê actû, quem uult elicere: ergo semper est uoluntas ante instâs, quo elicit actû potens elicere, uel nô elicere. ¶ Ad secundû in eadem uia dicitur, ꝙ utraq; uoluntas & diuina, & creata liberê determinat seipsam, & neutra necessariò aliâ: ita ꝙ ad alterius determinationem necessitareẽ ad agendû: sed uolûtas creata liberè producit actum suû, & diuina liberè coagit. Liberè enim deus se determinat producendo uoluntatem liberâ sibi coagere ad producendû quemcûq; actum interiorem elicitum. ¶ Et cû arguitur. Tunc nô esset ordo essentialis inter causam primâ, & uolûtatê creatâ, si neutra determinaret aliâ. Negetur. Nam in hoc est ordo essentialis, ꝙ uolûtas creata nô potest elicere actû nô côcurrente prima coefficiendo, licet non econuerso: & in hoc subordinantur essentialiter primæ causę. Nec sic mouetur a prima causa, quasi aliquid de nouo causet, uel influat in uoluntate, quo uoluntas uelit: sed quia produxit uoluntatem liberam ponens actum suû in sua potestate. ¶ Ad aliâ si uoluntas diuina non determinaret nostrâ &c. Dicitur, ꝙ non sequitur: quia nihil efficienter uult diuina uoluntas uoluntatem creatam uelle, nisi qđ uult uoluntas creata, ad hoc enim determinat se diuina uoluntas dâdo uoluntati creatę libertatê. Siquidê nihil aliud est dare libertatê uoluntati, nisi dare ei facultatê eliciendi, & non eliciêdi: & ad quemlibet actum, quem elicere uoluerit, uelle sibi coagere. An autem uoluntas creata possit cogi uel non: require supra distinct. xxv. ¶ Ad illud de secunda uia dicitur negando consequentiam. Ad probationem dicitur: licet ab ęterno uoluntas diuina sit determinata ad alterum quorumlibet condictoriorum: non tamen necessariò est determinata, sed côtingenter: & ergo potest nô determinari: sicut de prędestinatione. Nam licet prędestinatus sit ab ęterno prędestinatus: quia tamen est côtingenter pdestinatus, pôt nô prædestinari, & pôt nunquâ prædestinatus fuisse. Neq; .n. prædestinatio æterna dicit aliquem actum secûdum in deo ab eterno additû deo, sed dicit deû. quiest daturus alicui uitâ æternâ: & ita uoluntatem determinari ad effectum aliquem contingenter nô necessitat uoluntatem, neq; tollit effectus contingentiâ. ¶ Ad argumêtum de tertia uia de signo priori, in quo causat causa superior, siue posteriori. Dicitur, ꝙ tale signum nô est dabile: sed in quocunq; instanti causat una causa partialis: in eodem causant omnes causæ partiales eundem effectum causantes: nedum efficientes, sed etiâ materialis, formalis, & finalis. Vt exempli gratia. In quocunq, signo producitur forma substantialis compositi, in eodem causat ipsam deus cælum efficiens particulare in genere causæ efficientis. Similiter materia in suo genere, & causa finalis: nec in aliquo priori temporis, uel naturæ unum causat sine alio: quamuis unum possit esse perfectius alio. ¶ Ad argumentum de quarta uia dicitur, ꝙ licet deus uolêdo causat omnia, quæ causat, non tamen ideo est causa totalis: qa uult etiam secum concurrere alias causas, & utrumq; uult & effectum esse, & causas secundas secum concurrere, nô diuersis, sed una uolitione: nec unum plus alio, sed ęquê utrûq: & simul. ¶ Ad illud de quinta uia dicitur, ꝙ nulla creatura est causa totalis sui effectus: quia semper concurrit deus immediatè tanquâ causa partialis: solus deus est causa totalis efficiens effectuum creatorum. Et quando arguitur, esse causam totalem non repugnat creaturæ &c. Dicitur, ꝙ repugnat omnipotentiæ dei: quia si creatura esset causa efficiens, & totalis, posset efficere aliquid deo nolente: & sic nô esset omnipotens. ¶ Item repugnat creaturæ, quæ est de nihilo, & de se tendit in nihilum: & ideo sicut non potest esse sine deo conseruante,

Volûtas tâ diuina, quâ creata libere se ipsâ determinat ad agendû.

Voluntas diuina nostrâ nô determinat.

G

Nulla creatura ê causa totalis sui effectus.

sta multo mag's non potest agere nisi deo coagente: cum enim agere pręsupponit esse, non minus dependet a deo in agere, quã in esse. Quod etiam arguitur, q subiectum est totalis causa suæ passionis. Falsum est: quia siue accipiatur passio pro aliquo inhærẽte subiecto, sicut calor, dicitur passio calidi: siue dicatur aliquod prædicabile de subiecto, subiectum primo modo causat passionem tanquam causa totalis: sed concurrit deus, & influentiæ: Secundo modo omnino subiectum nõ causat passionem: quia unum prædicabile non causat aliud. ¶ Ad auctoritates: ad primã de Ockam uera est sicut iacet: nec est pro illa opinione. Nõ.n.dicit, q sic relinquatur homo in manu consilij sui, ut aliquid possit sine deo: sed q põt utrũq; bonum, & malum eligere, quodcunq; autẽ elegerit, concurrit deus ad eliciẽdũ, huiusmodi uelle. ¶ Sic Augu. nõ dicit, q sinat res agere proprios motus sine deo: sic.n. deus in nulla actione naturali creaturæ concurreret, & rediret error dicẽtiũ. Circa cardines cęli ambulat, & nostra nõ cõsiderat: ut recitat beatus Iob eiusdem.xxij. ¶ Similiter auctoritas beati Ansel. non est pro illa opinione, sed magis pro opposita: sicut auctoritas beati Aug. Nõ.n. negat deũ cõcurrere: quamuis dicat deũ causis secundis potentiã agendi dare; dat.n.causis secũdis potentiã agendi deus, sed nõ sine eo, sed cũ eo. ¶ Ad auctoritatem cõmẽ.ix. Metaphy cõmẽ.vij. q cõmentator repręhẽdẽdo eos, quos dixit suo tẽpore modernos, errauit sicut infidelis, quẽadmodũ in alijs multis: ideo in hac parte auctoritas sua recipienda nõ est. Nec hoc sequitur, quod infert.s.q nullũ ens habeat actionẽ propriã naturaliter: sed bene sequitur, si deus solus sine concursu secundarũ causarũ omnia produceret. Nec sequitur, quod consequenter infert: q si non habent actiones proprias, ergo nec essentias proprias: quia materia habet propriam essentiam distinctam a forma, & a composito. & tamen nullam habet actionẽ propriã: neq; prius distinguitur formaliter, & intrinsecè per posterius. Actio autem est posterior essentia: quia agere pręsupponit esse. Et hoc ipse subdit cum dicit. Actiones nõ distinguũtur nisi per essentias. ergo actiones distinctæ præsupponunt distinctionem essentiarũ: licet hoc ipsum non sit uerũ, cum ab eadem essentia procedũt diuersæ actiones specie, & numero distinctæ. ¶ Quãtum ad secundum articulum est hęc conclusio j. Summa dei creatrix essentia omnium effectuum positiuorum est causa immediata. Hæc conclusio post dicta in dist: j q. ij. probatur Io. j. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Itẽ in symbolo Niceno. Fatemur deum factorẽ cęli, & terræ, omnium uisibilium, & inuisibilium. Et quid est factorem omniũ &c. nisi omniũ essentiarum entitatum, & rerũ. Vnde Aug. cõtra Manich. in lib de moribus eorundẽ ait. In catholica ecclesia dicitur omnium naturarũ, atq; substantiarũ esse auctorẽ deũ. ubi naturã, & substantiam generaliter pro entitate accipit. Nam ante uerba allegata dicit. Ipsa natura nihil aliud est, quã id, quod intelligitur in suo genere aliqd esse: ita ut nos iã nouo nomine ab eo, qd esse uocat essentia: quia plerũq; substãtiã nominamus: ita ueteres, q hęc nomina nõ habebãt ꝑ essentia, & substãtia, naturã uocabãt. Ex quo patet, q beatus Aug. ꝑ naturã intelligit oẽ, qd in suo genere aliqd est: & omne, qd habet esse, siue qd est, & nos qdlibet tale uocamus esse siue essentiã. Et cõfirmatur ex alio: nã ex hoc, q omniũ naturarũ, deus est auctor: & tñ nõ est auctor mali, unde ibi cõcludere malũ formaliter nihil esse. Ait.n. ubi sup. Idipsum ergo malũ, si pter pertinaciã uelitis attendere: est deficere ab essẽtia, & tẽdere, ut nihil sit. Quocirca cũ in catholica dr ecclesia. Omniũ naturarũ, atq; substãtiarũ auctorẽ esse deũ: simul intelligiẽ ab his, quę possũt intelligere nõ esse deũ auctorem mali. Quid utiq; malũ, si nihil esse nõ cõcluderet: nisi nomine naturę generaliter omnis entitas, & esse quod nõ est nihil

Arti. 2. Cõcl. 1. H
Deus ẽ causa immediata omniũ effectuum.

sed aliquid in suo genere intelligeretur. ¶ Ex quo patet, quod glos. & responsio, quam tenentes partem quęstionis oppositam de prima opinione dant ad auctoritatem Aug. quibus asserit omnem naturam, & substantiam, quę deus nō est, esse factam a deo: & quod ipse est causa omniū, quę sunt: dicentes eū per naturā intelligere substantiā non omnē essentiam, uel entitatem uniuersaliter: sed tantū eā, quæ per se subsistit, & per se agere, uel pati pōt. Et proprio nomine substantiæ appellantur secundum, quod substantias ab accidentibus distinguimus: ut magister tāgit in littera: nō est ad mentē ipsius. Hinc etiā in lib. de natura boni exponens illud Ioan. j. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: dicit .i. sine ipso non est factum aliquid. ¶ Itē xij. de ciui. dei c. v. Deus summè est: & ab hoc, & ab illo facta est omnis essentia, quæ nō summè est: quia neq; illi æqualis esse debet, quæ de nihilo facta est. Neq; ullo modo esse posset, si ab illo facta non esset. ergo actus malus cū essentia quædā sit, & nō summa essentia nullo modo esse posset, nisi a deo facta esset. ¶ Itē probatur cōclusio: quia omnis entitas cōseruatur a deo: ergo & omnis entitas producitur a deo. Tenet consequētia: quia conseruatio rei est quedā productio, ut ex superioribus patet. Antecedēs patet per illud Heb. j. Portās omnia uerbo uirtutis suæ. Loquitur de patre. ubi glos. Sicut ab eo creata sunt omnia, ita per eum immutabilem cōseruātur. Itē Sap. xj. Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses: aut quod a te uocatum non esset, conseruaretur. Vbi uult sapiens nihil conseruari nisi uocatum a deo: uocare dei est producere rem in esse. ¶ Secunda conclusio, & respōsalis ad titulum quęstionis. Actus malus, qui est materiale in peccato, immediatè causatus a peccatore, simul est & ab efficiente deo. Probatur conclusio quoad illud, quod est a deo, quia quod quid sit a peccatore, nullus uertit in dubium: quia omnis entitas positiua est a deo tanquā a causa efficiente immediata. ois actus

Cōcl. 2.

Actus malus, qui est materiale in peccato, esse tiuè a Deo.

malus, qui est materiale in pctō, est entitas positiua: ergo est a deo tāquā a causa efficiēte immediata. Cōsequentia nota. Maior est cōclusio prima. Minor probat: qa omnis talis actus est effectus uoluntatis. ergo est aliquid, & nō nihil. ¶ Itē est actus uitalis. ergo est aliqd positiuū. ¶ Itē sicut actus intelligendi est aliqua entitas in intellectu, ita actus uolendi est aliquid in uoluntate. ¶ Præterea omne bonum naturæ est a deo efficiente, & omnis actus peccatoris est bonum naturæ. ergo. Maior est Aug. ij. de libe. arb. cap. xxix. Tu pietatem .i. fidem inconcussam tene: ut nullū tibi bonū uel sentiēti, uel intelligēti, uel quoquo modo cogitāti occurrat, qd nō sit ex deo: ita .n. nulla natura occurrerit, quæ nō sit ex deo. Minor probatur: quia omne, qd est, inquātū est, bonū est: actus huiusmodi est: ergo bonū est, nō bonū moris, sed naturę. ¶ Item omnis actus uoluntatis quantūcunq; malus est: est perfectior, & nobilior entitas quocunq; accidente corporali: ergo quilibet actus talis est quoddam bonū: cūomne accidens corporale est bonū. Antecedens probatur: quia quilibet actus uitalis, & spiritualis est perfectior secundū naturā quolibet actu corporali non uitali. Quod patet per beatū Aug. ix. de tri. c. xj. qui speciē rei existentē in anima, probat esse meliorem specie corporali, extra cuius est similitudo: per hoc, quod est in meliori natura .s. anima. Vnde ait: Melior tamē est imago corporis in animo, quā illa species corporis inquantum in meliori natura est .i. in substantia uitali sicut est animus. ¶ Item sicut omnis anima humana quantumcunq; praua fuerit, melior est, & nobilior secundum naturam quocunq; corpore: sic omne accidens animæ est melius quocunq; accidente corporis. ¶ Præterea Ansel. in de casu diaboli. cap. xix. discipulo dicenti, quod quidem deus rerum naturas rerum omniū faciat, fatendum est. Quod uero singulas actiones peruersarum uoluntatum uelut ipsum prauum motum uoluntatis, quo ipsa mala uoluntas se mo-

Actus malus uolūtatis est perfectior secundū naturā quocūq; accidēte materiali.

uet,faciat, quis concedit. Respondit: quid mirū,si dicimus deū facere singulas actiones,quæ fiūt mala uolūtate, cū eū fateamur facere singulas substātias, quę fiunt iniusta uoluntate, & inhonesta actione.&. infra.c.ulti. A deo necesse est esse omne, quod aliquid est. &. c. ulti.loquēs de iniusto uelle diaboli, quo peccauit,dicit. Velle autē secūdū essentiam bonū: sed quoniā nō iustē factum est,est malū:& tamē a deo fuit,a quo est omne, quod aliquid est. Idē in de cōcordia præscientię cum libero arbitrio aliquātulum post principiū. Omnis quippe qualitas, & omnis actio,& quicquid aliquā essentiā habet a deo est,a quo est omnis iustitia, & nulla iniustitia. Facit igiť deus omnia, q̄ iusta, uel iniusta uolūtate fiūt.i.bona opera,& mala. In bonis quidem facit,ꝙ sunt:& ꝙ bona sunt,in malis uero facit,ꝙ sunt:sed non ꝙ mala sunt. Sequitur. Iustitia.n.aliquid est,in iustitia uero nihil, & post modicum. Et sicut deus non facit iniustitiam, ita nō facit aliquid iniustum esse, qui tamen facit omnes actiones,omnes motus:quia ipse facit res, a quibus, & ex quibus,& per quas,& in quibus fiunt: & nulla res habet ullā potestatem uolendi,aut faciēdi nisi illo dāte.ipsum quoq; uelle,quod aliquando iustū est, aliqn̄ iniustū a deo est:uo esse.uero rectum, nō est quid,nec

Arti. 3. Dub. 1. K a deo est. ¶ Quantū ad tertium articulū dubitatur primō, cū secūdū conclusionē secundā concedendū est, ꝙ deus facit actum,qui est peccatū siue materiale in peccato utrum concedendū sit,ꝙ deus causat,uel facit peccatū. ¶ Et uidetur ꝙ sic:quia qua ratione cōceditur,ꝙ uolūtas creata facit peccatū,eadē ratio ne concedendum est de deo;nā deus effectiuē concurrit,& causat actū peccati sicut uoluntas,& liberē sicut uolūtas, etiā concurrit defectiuē ad formale in peccato.i.ad priuationem rectitudinis, quæ esse deberet in actu,ut esset rectus, sicut uolūtas creata nā uoluntas pro tāto est defectiua rectitudinis causa non inexistentis:quia eā nō dat actui.i.eā nō causat, quam causare posset:& ita deus

Nullo modo concedendū, qd deus peccet.

nō dat,seu causat ęadē rectitudinē,quā tamē liberē causare posset: ergo est causa defectiua sicut uoluntas formalis in peccato:& p cōsequens ita est causa peccati,sicut uolūtas creata. ¶ Itē expositoriē:deus causat hoc demonstrando actū peccati,& ille actus est peccatum: ergo deus causat pctū. ¶ In oppositū:impossibile est deū peccare: ergo impossibile est deū facere peccatū: quia peccare, & facere peccatū idem sunt. Antecedens probatur:quia peccare est malē agere,& iniustē,quod nō conuenit,nec cōuenire pōt summæ,ac infinitæ iustitiæ. Respōdetur, ꝙ deum impossibile est peccare. Cuius pōt assignari triplex ratio. ¶ Prima: quia peccare est se auertere a deo: sed deus non pōt se a seipso auertere, nec formaliter, nec uirtualiter. Non formaliter:quia nō potest se nō summē diligere:cū diligere est actus essentialis adintra simpliciter necessarius, & æternus nihil respiciens adextra, sicut cognoscere seipsum. Nec uirtualiter:quia nihil aliud a se est sibi necessariū ad uolendum,seu diligendum se: cum nihil contingens,& temporale est necessariū ad actū essentialē,æternum,& necessariū. ¶ Secunda ratio est:quia uoluntas dei est suijpsius regula,& ideo non potest esse non recta: nec quodcunq; extra se: ideo uult quia rectum: sed quia uult, ideo est rectum: unde impossibile est uoluntatem diuinam discordare a recta ratione,ut dictum est. ¶ Tertia ratio est: quia deus nullius extra se est debitor: neq; enim habet superiorem, cuius præcepto obedire non tenetur: quia autem peccare est a deo formaliter, uel uirtualiter auerti: & a sua regula recta scilicet ratione discordare, & contra debitum & legem, cui subest tenetur liberē agere. patet: quia impossibile est deum peccare. ¶ Secundō aduertendum, ꝙ illa deus facit peccatum, duplicem potest habere sensum: siue de uirtute sermonis, siue nō. Vnus est. Deus facit peccatum. i. facit actum illum, qui est peccatum denominatiuē. Alio modo est sensus: facit pecca-

Impossibile est Deum peccare.

Deus facit peccatū po

teſt duplicẽ ſẽ ſũ habe re.

tum,idest peccat:id eſt facit, quod nõ debet:uel omittit, ꝙ debet. Suo modo dicitur de illa:deus facit malũ, & unde ſecundum primũ intellectũ ualde differunt.deus facit malum,deus facit malè: deus facit iniuſtum,& deus facit iniuſtè nã q facit malè, uel iniuſtè,peccator ẽ: non autẽ omnis,qui facit malum,uel in iuſtum:ſicut ſecundum philoſophũ.Nõ eſt iuſtus, q facit opa iuſta, ſed q facit iuſtè ij. Ethi ¶ Per hoc ad dubiũ reſpõdetur,ꝙ illa,deus facit,uel cauſat pecca tũ in primo ſenſu cõcedenda eſt:nõ aũt in ſecundo ſenſu Primum patet per cõcluſionem ſecundam.Secundũ patet in illo ſenſu hic. Deus facit peccatum, æquiualet illi:deus facit,ꝙ nõ debet: ſeu facit oppoſitũ illius,ad ꝙ tenetur: ſiue deus peccat, q̃ ſunt impoſsibiles, ut pro batũ eſt.¶ Ad rõnes uero dubij: ad primam,quę nititur probare dubiũ in ſcđo ſenſu,in quo cõceditur, ꝙ homo facit peccatũ,& peccat: ideo negetur antece denſqua ratione &c. Ad probationẽ cõ ceditur,ꝙ cõcurrit effectiuè ad productionẽ actus pčti,& defectiuè ad priuationẽ rectitudinis,ut probat ratio : ſed non ſicut uoluntas creata:quoniam uo luntas ſic cõcurrit ad utrumq; , ꝙ tene tur ad oppoſitũ utriuſq;: nõ autẽ deus, nam uoluntas tenetur dare illam rectitudinẽ actui idest tenetur actũ elicere cũ illis circũſtãtijs,quas lex dictat, cui ſubeſſe tenetur:deus autem cum nõ ſit ſub lege,ſed ſupra, ad illas circumſtantias non tenetur:non enim ſola priuatio rectitudinis in actu nominat pčtm: ſed priuatio rectitudinis, ad quam eliciens actum tenetur. Aliter poteſt dici, ꝙ etſi deus eo modo eſt cauſa effectiua actus peccati,quo uoluntas, non tamen ſic eſt cauſa defectiua : qm̃ ita eſt deus cauſa defectiua rectitudinis:ꝙ quã tum eſt de ſe,daret illam actui,ſi uolũtas cooperaretur: uniuerſaliter.n. quic quid deus dedit antecedenter, daret & conſequenter,quantum eſt ex ſe:ſi non eſſet impedimentum,ut dictum eſt: uolũtas autẽ quantũ eſt ex ſe, non dat rectitudinẽ ſuo actui.¶ Et ſi diceres: deus liberè non dat, poteſt ergo ſimpliciter dare,& nõ dare:dr̃,ꝙ põt:& in illo caſu defectus illius rectitudinis non inducit peccatum: non reſpectu uoluntatis diuinę manifeſtum eſt:nec ratione uolun tatis creatæ:quia illa tunc non poſſet da re rectitudinem,ſi uoluntas diuina primò,& ſimpliciter dare nollet. Illa reſpõ ſio eſt Sco diſtin.præſenti:ſed prima eſt Ockam lib. j.diſtinct.xlvij. ¶ Ad ſyllogiſmum expoſitoriũ ſecundum rigorem logicæ illę differũt: deus facit peccatũ, & deus peccatũ facit,ſicut illæ. Buridanus papã percuſsit,& buridanus percuſſit papam:nam quando terminus cõno tatiuus ſequitur ly facit, tũc facit,appel lat factionẽ adiacere ſignificato forma li termini connotatiui ſequentis: & ita importat factionem ſecundum quid. Si uero pręcedit, facit, appellat ſuũ forma le adiacere materiali ſignificato termini, connotatiui præcedentis, & importat factionem ſimpliciter: ſic de incipit, deſinit,& ſimilibus.Vnde deus facit pec catum,ualet tãtum, deus facit illud for maliter, quo aliquis dicitur peccator, hoc eſt priuat rectitudinẽ,ad quã tenetur:ſed illa deus peccatum facit, ualet illam:deus facit actum,qui eſt peccatũ: ſic igitur ſecunda conceditur,prima ne gat. Per hoc patet,ꝙ ſyllogiſmus expo ſitorius nõ ualet:cõmittitur.n.fallacia ęquiuocationis,nã facit in minori,importat factionẽ ſimpliciter:qa ipsũ ſeqtur terminus abſolutus hoc, ꝙ demonſtrat abſolutè realitatẽ actus,q eſt pčtm in concluſione importat factionẽ ſecũ dũ quid. Verum Ockam illam differentiam non attẽdit, & pro eodem accipit illas:deus facit peccatum, & deus pčtm facit ſecũdum hũc dicitur, ꝙ de rigore uerborũ cõſequens eſſet cõcedendũ: & ſyllogiſmus eſt bonus:ſed ad ſẽſum illũ, in quo ſancti eam accipiunt: falſum eſt cõſequẽs,& malè cõcludit:ut patet ponendo loco eius ſynonymã ſuã. ſ deus facit:ad cuius oppoſitum tenetur:& ita ly peccatũ ęquiuocat in minori,& cõcluſione:ut patet exponendo terminũ. Ratio poſt oppoſitum procedit ſecũdũ

Quo differat Deus facit peccatũ, & Deus peccatũ facit.

sensum propositi onis: & uerum conclu dit. ❡ Secūdō. dubitatur contra conclu sionem secundam: nam secundum August. lib lxxxiij. quæst. iij. Deo auctore nō fit homo deterior: sed si deus facit actum peccati, quo hō fit deterior: iam deo auctore fit deterior. Respondetur post Greg. de arim. dist. xxxiiij. ar. iij. fere iuxta finem, ꝙ non quicunq; causat actum peccati, eo auctore fit homo deterior: nam si plures homines ex æquo cōcurrāt ad idē opus maliū: neuter dici tur altero auctore peccare, uel deterior fieri, similiter si unus principaliter, alius instrumētaliter, uel secūdariō cōcurrit, q principaliter concurrit, nunquā dicitur reliquo auctore peccare: sed quando aliquis est al j causa faciendi id unde deterior fit: uel etiā unde melior erit, ille est auctor: ut puta mouens alium in ducendo ipsū cōsilio, uel precepto &c. sic autem deus non mouet uoluntatem hominis ad faciendum malum: non. n. est ei causa, ut faciat malum: licet secū tanquam causa partialis producat actū mali, nec quantū est ex se concurrit, ut dictum est: sed quia uolūtas liberē hunc producit, deus comproducit, est aūt homini auctor, ut fiat melior: quia ad hoc inducit, & monet, cōsilio, promissione, & precepto. ❡ Vel potest breuius dici, ꝙ deus non est auctor huius formalis, quo aliquis fit peccator: quia non esse iustitiæ seu rectitudinis non habet causam efficientē, quę propriē dicitur auctor. ❡ Tertiō dubitatur contra eandem cōclusionē. Quicunq; causat actū, cui essentialiter annexa est deformitas, & malitia, causat malitiā, & deformitatem: deus nō causat malitiā: ergo nec actū, cui essentialiter annexa est malitia. Cōsequētia est in baroco. Minor uidet manifesta, & ab oībus concessa. Maior ꝓbatur: q a quicunque causat aliquid, cui inseparabiliter annexū est aliud, causat illud annexum, sicut creās animā, creat etiam potentias animę: secundū ponentes distinctionē potentiarū ab essentia animę. similiter secundū alios producēs subiectū, ꝓducit etiā passionē propriā: & maximē q illud annexū cū eo, ꝙ ꝓducit, incipit, & desinit esse, ꝑpter materiā primā, quā producit generās conceptum: licet materia sit essentialis cōposito. Quædam autem sunt positiua, quibus essentialiter annexa est malitia: ut latrocinium, furtum, adulterium. de quibus dicit philoso. iij. Ethi ꝙ mox nominata conuoluta sunt malitia: nam si malitia ab eis foret separabilis, nominari possent absq; malitia. ❡ Ad illud dubium respondetur, ꝙ nullus est actus positiuus, cui essentialiter annexa est malitia: nam deformitas, aut malitia nō est aliquid, sed priuatio iustitię debitę: & illa nulli positiuę entitati est inseparabiliter annexa: quia nulla est entitas positiua, quam deus operatur cum secunda causa: quin eam efficere posset deus sine causa secunda, quod si faceret, nulla annecteretur iniustitia: nec careret aliqua rectitudine debita inesse: cū nullius deus sit debitor: & ita maior similiter est falsa: quia subiectū pro nullo supponit. ❡ Et ad illud, ꝙ postea additur de latrocinio, adulterio &c. dicitur, ꝙ actus illi in specie, & numero: & quicquid est positiuum in eis possunt fieri sine deformitate: ut ly actus latrocinij (qui realiter non est nisi occisi hominis) fieret a iudice, aut de mādato dei, aut in furia, aut a uinolento, non esset peccatum: & ita sublata esset deformitas: sic de adulterio, furto &c. immo si deus qualitatem illam, quæ est odiū dei, crearet in uoluntate, quod non est impossibile, non esset peccatum: nec actus deformis. ❡ Ad philosophum dicitur, ꝙ uerum est, ꝙ mox nominata his nominibus latrocinium, furtum &c. conuoluta sunt malitijs: quia illa nomina connotant deformitatem: & in casu proposito homicidium non esset latrocinium: nec ablatio rei talis esset furtum: nec cōmixtio sexuū esset adulterium: esset tamen idem actus, unde possent nominari alijs nominibus sine malitia: ut occisio hominis, cotrectatio talis rei, commixtio sexuum: etiā si subiectum maioris supponeret pro aliquo-

Dub. 2. M Deo auctorē hō non fit deterior & quomodo, cū deus actū peccati causet.

Dub. 3. N Nulli actui essentialiter annexa ē malitia.

adhuc maior nō esset uera: nisi de anne xis positiuis: quia non oportet, ꝙ causans effectum positiuum causet omnem priuationem illi actui conuenire potē tem: eo modo, quo priuatio dicitur alicui cōuenire: ut si duo leuarent eundē lapidem, unus ex præcepto, alius cōtra præceptum sibi factum, ambo causarent eundem motum lapidis: & secūdus causat deformitatem, & non primus: posito etiam ad imaginationem, ꝙ præceptum de non leuando necessariò constringeret secundum. Et tantum de quæstione.

DISCTINTIO. XXXVIII.

EGIT de peccato actuali quantum ad eius quidditatem. cōsequenter in distin. vj. sequenti. agit de eodem quantum ad actū interiorem, & exteriorem. Et primò quantum ad actū interiorem: secundò quantum ad exteriorem distin. xl. ❡ Circa primum inquirit prauitatem in actu interiori uoluntatis. Secundò causam inuestigat, cur magis peccati prauitas consistit in actu uoluntatis, quam intellectus, uel memoriæ distinct. xxxix. ❡ Colligitur autem sententia huius distin. in cōclusionibus. tribus. ❡ Prima. Ex fine bono, qui deus est, charitas, & beatitudo, cognoscitur bonę uoluntatis rectitudo. ❡ Secunda conclusio. Omnes bonæ uoluntates unum habent finem principalem, & ultimum: licet finem alium, atq; aliū habeant immediatum. ❡ Tertia conclusio. Quamuis finis distinguitur a uoluntate; utrumq; tamen quandoq; significatur intentionis nomine. Has latius prosequitur magister in textu.

QVAESTIO VNICA.

A QVIA de causa bonitatis uoluntatis dicendum erit infra distinct. xl. Ideo tantum quæritur hic iuxta materiā tertiæ conclusionis. Vtrum uoluntatis finis, & intentionis sit distinctio realis, aut tantum rationis. Positis pro articulo primo notabilibus terminorum declaratiuis: ponentur conclusiones pro articulo secundo cum dubijs pro tertio arti. ❡ Quātū ad primum notandū, ꝙ nomen uoluntas aliquādo accipitur pro potentia appetitiua rationali, idest pro anima rationali nata obiectum sibi per rationem ostensum appetere, uel refutare: & sic potest accipi Luc. ij. Et in terra pax hominibus bonę uoluntatis. i. uoluntatis bene habituatę. Aliquando accipitur pro actu appetitiuo scilicet ꝑ ipso uelle, aut nolle: sic dicit. j. ad Thessa. iiij. Voluntas dei est sanctificatio uestra, idest hoc uult deus, siue hoc est uelle dei sanctificatio uestra. & Lu. xij. Seruus, qui cognouit uoluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum uoluntatē eius, uapulabit multis. Accipitur quandoque pro obiecto uolito: ut ibi. Non mea, sed tua uolūntas fiat. Mat. xxvj. In proposito accipitur pro potentia uolitiua, uel pro uolūtatis actu. ❡ Secundò notandum, ꝙ differentia est inter finem, & causam finalem, ut dictum est distin. j. quæst. v. Nā finis est terminus rei, uel operationis. i. effectus productus. Sed causa finalis est aliquid amatum ab agente aliquid propter ipsum, ꝙ mouet agens ad agendū producente. accipitur tamen frequenter finis, ut etiam se extendit ad causā finalem. ❡ Vnde sic accipiendo finem: finis secundum Grego. de arim. capitur tripliciter: communiter, propriè, & magis propriè. Communiter quodlibet uolitum siue uolitionis obiectum dicitur finis. Sic accipit Aug. xj. de trini. c. vj. ubi dicit: ꝙ uoluntas uidendi non habet finem, nisi uisionem: siue illud referat ad aliud, siue non referat: & uolūtas uidendi fenestram, finem habet fenestram. Finis propriè dicitur nō quodcunq; uolitum, sed uolitum propter, ꝙ aliud est uolitum. & sic accipitur finis, ꝙ est cuius gratia scilicet aliud est uolitū, & illos duos modos distinguit magister in litera

Vtrum finis uoluntatis & intentionis sit distinctio realis.
Arti. 1.
Not. 1.
Voluntas accipitur multipliciter.
Not. 2.
B
Finis accipitur tripliciter.

in litera cum dicit. Finis uoluntatis est uelle illud, qđ uolumus, per quod impletur ipsa uolũtas, uel potius aliud propter quod illud uolumus. Finis magis propriẽ, est id, propter quod aliud est uolitum, & ipsum propter se tãtum est uolitum, sic dicitur ij. Metaphy. Finis est, quod non est alius causa: sed alia illius. i. finis est, quod non est uolitum propter aliud: sed propter se tantum, alia autem sunt uolita propter ipsum. & commen. ibidem commẽ. viij. dicit: ꝙ descriptio causæ finalis est, non ut sit propter aliã causam. pro eodem ergo capit finẽ ibi, & causam finalem.

Not. 3. C ¶ Tertiò notandũ circa illum terminum intentio: ꝙ secundum Bona. q. vj. huius dis. Intentio multipliciter accipitur.

Intẽtio multis modis accipit. Vno modo pro potentia intendente: alio modo pro habitu, quo intendit: tertio modo pro actu intendendi: quãdoq; pro obiecto, quod intenditur. Primo modo accipitur cum intentio dicitur oculus: cum uero dicitur lumen, accipitur pro habitu dirigente: cum dicitur ꝙ intentio est finis ipse: sicut dicit magister in litera, accipitur pro intento: cum uero dicitur, ꝙ intentio quędam est recta, quædam obliqua, accipitur pro actu: principalius tamen intentionis nomen impositum est actui: & sic accipitur in proposito, sic autẽ generaliter acceptũ est actus potẽtiæ, quo actu fertur in aliquid siue moueatur a se, siue ab alio.

Potẽtia dupliciter in aliquid. ¶ Fertur autẽ potentia in aliquid dupliciter: uel tãquã in obiectũ, siue finẽ. Primo modo est cuiuslibet potẽtiæ. Secundo põt distingui. Aut potẽtia fertur in finẽ ducta ab alio, sicut fertur potentia non cognoscens, quo modo dicit cõmẽ. ꝙ natura nõ cognoscẽs dirigitur ab agente infallibili. & sic omne agẽs agit propter finẽ, siue per intẽtionẽ finis. Vel potentia fertur in finẽ nõ ducta ab alio, sed ducens se in aliud: & sic non potest esse alicuius potentiæ naturalis: sed tantum liberę quia secundum Damas. Appetitus non liber ducitur, & nõ ducit: & hoc modo accipitur hic pro actu. s. potẽtiæ rationalis liberę, quo fertur in aliquid, tãquã in finẽ: nõ tanquã in obiectũ: & hoc est, quod uult beatus. Ansel. In oi (inquit) uolitione cõtingit accipere qd, & cur. Intẽdere nõ respicit quid, sed cur: hoc est finẽ ꝑ aliud tanquam per medium: est ergo intentio actus uoluntatis respectu finis. ¶ Et secũdum ꝙ finis accipitur tripliciter, communiter, propriẽ, & magis propriẽ: sic intentio accipitur tripliciter. s. communiter: & sic omnis uolitio est intentio: sicut quodlibet uolitum dicitur finis communiter. Propriẽ: & sic uolitio illius propter quod aliquid est uolitum, dicitur intentio. Magis propriẽ: uolitio eius, quod est propter se uolitũ, & aliud propter ipsum intentio appellatur. ¶ Ex quibus patet, ꝙ omnis his tribus modis intentio aliqua est usus, aliqua fruitio, aliqua medium inter usum, & fruitionẽ: si ponitur mediũ de quo dis. j. primi sem per tñ est finis medij, uel ultimi.

Arti. 2. Cõcl. 1. D ¶ Quantum ad secundũ articulum est cõclusio prima. Accipiendo uoluntatem, & intentionem pro obiectis: & finem communiter pro omni uolito, inter uoluntatem, intentionem, & finem nulla est distinctio. Probatur conclusio. quia nec est inter ea distinctio realis, nec rationis: ergo nulla. Tenet cõsequẽtia a sufficienti diuisione: non. n. pono distinctionem formalẽ in creaturis. Antecedens probatur: non realis, quia eadẽ res uolita est uoluntas: obiectum uoluntatis, finis & intentio, quia idem est obiectum uolitionis, & intẽtionis & ipsum est finis communiter acceptus. Nec rationis: quia illa non est rerum: sed tantum rationum, conceptuum. s. uel signorum.

Diffini tiones uolũtatis intẽ tionis & finis.

Cõcl. 2. ¶ Secunda conclusio. Accipiendo uoluntatem, & intentionem pro potentia, uel actu uniformiter, finis distinguitur ab utroq; realiter, non tamen uniuersaliter. Probatur. quia finis, qui est obiectum uolitũ, aut gratia cuius distinguitur realiter a potẽtia, & ab eius actu: ergo a uoluntate, uel intentione sic acceptis. Consequentia nota. Antecedẽs ꝓbatur. Quia frequẽter finis est extrinsecus, & distans a potentia, & actu: nam potentia dilectione tendens in deum,

uel aliud dilectum citra deum realiter distinguitur a dilecto, simul & a dilectione. ❡ Dicitur non tamen uniuersaliter: quia cum uoluntas sit potentia reflexiua potens se amore reflectere super se, & amorē suū: ipsa potentia, uel actus est sui ipsius obiectū, & finis ut dū uult

Cōcl.3. se, & actū suū propter seipsum. ❡ Tertia conclusio. Accipiendo uoluntatem, & intentionem pro actu: & finem cōiter, uolūtas, & intensio nō distinguūtur: sed magis adinuicem conuertuntur. Patet cōclusio: quia sic accipiendo omnis uolūtas est intentio, & omnis intentio est uoluntas, intētio enim est uolitio finis, & loquēdo cōiter, omne uolitū est finis ergo omnis uolitio est intentio: cū oīs uolitio ē uolitio uoliti. & accipitur hic uolitio gnāliter pro omni actu uoluntatis tam affirmatiuo, quā negatiuo. i. pro uelle, & nolle: & sic ecōuerso omnis

Cōcl.4 intentio est uolitio. ❡ Quarta conclusio. Accipiendo intentionē propriē siue magis propriē: & uoluntatem pro actu: aliqua uoluntas, & intentio distinguūt: & aliqua uoluntas, & intentio non distinguūtur. Primum patet de uoluntate medij tantum uoliti non propter se, illa uoluntas inquantum est medij, non est intentio. Patet: quia intentio tantū est uoluntas finis. Secundū patet de uolūtate finis propinqui, uel ultimi, q̄ est in

Cōcl.5 tentio. ❡ Quinta conclusio. Voluntas, & intentionis nomina re, & ratione sūt distincta. Quōd re distinguuntur, patet quia unū nomē nō est aliud: cū differūt in literis, & syllabis. Quōd ratione: qa non sunt synonyma: & eis correspondēt diuersi conceptus: ut patet ex illo arti-

Arti. 3. culo. ❡ Quantum ad tertium articulum

Dub. 1. E dubitatur primō: utrū intētio sit unius potentię, uel duarum: & uidetur, q̄ sit duarum potentiarum. Nam intentio est actus lib. arbi. sed libe. arbi. comprehendit rationem, & uoluntatem: nā sc̄dm Aug. est facultas rōnis, & facultatis, qua bonū eligitur gratia assistente &c. ut patet in tex. dist. xxiiij. ergo est actus duarū potentiarū. In oppositū: intentio est unus actus: sed unus actus est unius potentię: igit. ❡ Hic tenet san. Bona. q̄ in noīe intentionis clauditur simul actus rōnis, & uolūtatis: quia ut dicit, intentio dicit q̄ndā collationē unius ad aliud & cū hoc quandā cōuersionē cū quietatiōe, primū ptinet ad intellectū: sc̄dm ad uolūtatem: sed quia supra dist. xxv. ostensum est, q̄ libe. arbi. non est duæ potentiæ: sed una potentia: ita & intentio non est duo actus: sed actus unius

Vtrum intētio sit actus unius potētię, uel plurimum.

unius potētię: nā licet intēsio non sit sine actu intellectus finē, & mediū ostēdentis: sicut ēt oīs actus uolūtatis p̄supponit actū intellectus pro quāto uoluntas nō tendit in incognitū: nō tn̄ ideo actus uoluntatis est duo actus, nec est actus intellectus. Sic & intentio ppriē accepta est uolitio finis assequendi per media: & illa uolitio est unus actus: licet nomen intentio posset connotare plures actus. s. actum medij relati in finem supponit tamen intentio pro uolitione finis, q̄ est unus actus. ❡ Et p̄ hoc patet ad dubiū, q̄ intētio est actus unius potentiæ tantum scilicet uoluntatis: & enim arguitur de libe. arbitrio, dictū est supra dist. xxv. q̄ liberū arbitriū non est duę: sed una potentia. s. uoluntas: licet nomen liberi arbitrij cōnotat rōnem, uel intellectum, ut ibi ostēnsum est. Et ad rationes Beati Bonau. dicendum, q̄ conferre p̄ modum iudicij est solius intellectus, sicut & intelligere: sed referre utendo, siue ordinando unum amabile ad aliud est uoluntatis: sicut enim uolūtas est reflexiua, quia immaterialis: ita & collatiua, uel potens referre suo modō. ❡ Secundō dubitatur: ostenso, & intentio sit unius potentię. s. uoluntatis: an sit unus actus, uel duo eiusdem potentię, & uidetur, q̄ sint duo actus: qa intentionis est referre media in finem: nam qui intendit, intendēdo refert, seu ordinat unum in aliud: ergo complectitur duos actus, unū uoliti propter finē, & unum ipsius finis. Respondetur ad dubium, q̄ quia intentio, ut dictū est, est uolitio finis: quia aūt finis est alicuius finis. s. relati in ipsum: ideo intentio, quæ est finis, similiter connotat uolitionem

Dub. 2. F

Vtrum intēsio sit unius actus unius uel duo eiusdem potētię.

eius, ꝙ est ad finem, sine cuius est finis. Pōt etiā secundū aliquos uolūtas uno actu uelle finem, & mediū propter finē: uel distinctis: ut dictum est in. j. dist. j. & tunc ille actus est simul actus, & fruitio: usus pro quanto est medij propter finē: fruitio inquantum est finis pp seipsum: & tunc etiā actus ille simul est usus, & in tentio. Potest etiam uoluntas duobus distinctis actibus ferri in medium, & in finem, quorum primus est usus, & non fruitio. secundus fruitio, & non usus: & tūc intentio supponit ꝓ uolitione finis: connotat tamen uolitionem eius, ꝙ ordinatur in finem, & sic patet, ꝙ semp intentio est unus actus, licet coexigat alium. ❡ Tertiò dubitatur: cū intētio sit actus uoluntatis: quō dicitur oculus, & lumē, hec. n. pertinēt ad intellectū: nūc autem Mat. vj. Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus lucidum erit, & ibidē. Vide ergo ne lumen quod in te est &c. Glos. exponit oculum, & lumē de intentione. Respondetur, ꝙ intentio dicitur oculus, & lumen metaphoricè: & ita nō semper pertinent ad intellectū; sed etiā ad uoluntatem: unde intentio dī oculus uoluntatis, pro quanto per intentio nē discernit: q̄ uoluntatis operatio bona, uel praua dicatur. Dicitur aūt lumē: qa manifesta ē intēdēti, nō sic opus: scit n. hō, qd intēdit: qd uero ex opere sequat, nescit, ideo opa dicūtur tenebre: intentio, que manifesta est homini agēti lumen secūdum illud Apostoli Ephe. v. Omne quod manifestatur, lumē est.

Dub. 3. G Quo modo oculus & lumē dicitur intētio.

DISCTINTIO. XXXIX.

N hac distinctione xxxix. post inuestigatam actus interioris prauitatem, causam quærit magister, cur prauitas plus uoluntati, & actibus eius attribuitur, quam alijs potentiæ: aut actui eius. ❡ Colligitur autem sententia tex. in conclusionibus, quæ sequuntur. ❡ Prima, ꝙ uoluntas inquantum est bona, est natura; sed inquantum inordinata: peccatum, est & mala. ❡ Secunda conclusio. Solius uoluntatis actus inordinatus peccatum est, & malus: licet in aliarum potentiarum actibus etiam contingat abusus. ❡ Tertia conclusio: secundū ꝓbabilē sniam superior scintilla rōnis. i. synteresis, quæ semper malū odit, & delectatur in bonis: alia est a motu mentis, quo mēs relicta superiori lege se subijcit peccatis oblectata in eis. ❡ Tamen pro intellectu primarum duarum conclusionum hoc annectendum est: ꝙ ideo uoluntas eliciendo actum in ordinatē mala est cum actu suo, & non alia potentia: quia sola uolūtas, quāuis sit bona natura, est tamen libera in eliciendo actum suum, habens in sua potestate elicere secūdum regulā rōnis, cui se conformare tenetur: uel difformiter regulę suę: ideo dum liberè recedit a regula rōnis imputatur sibi ad culpā: secus de alijs potentijs, que non sunt liberę: sed oēs actus suos producunt necessitate naturali: nec tenentur se conformare alicui regule: quia cęterę potentię non habent actum suum in sua potestate, quō uoluntas: ideo nō imputatur eis peccatum: non enim intellectus intelligendo malum peccat: nec memoria rememorādo malū: licet aliarūpotētiarū actibus uoluntas abuti posset.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionē queritur de illa rationis superioris scintilla: q̄ synteresis dr̄, & de cōscientia. Vtrū synteresis, q̄ rationis scintilla dicitur, & cōscientia, sint in intellectu, aut effectiua potentia. ❡ Prӕmissis notabilibus pro articulo primo: ac conclusionibus pro secundo: mouebuntur dubia pro articulo tertio. ❡ Quantū ad primū notādum, ꝙ licet potētia intellectiua, & uolūtas, q̄ est potētia affectiua, in nullo differant, seu distinguantur: ut supra

A Vtrum synteresis sit in intellectiua, uel affectiua potentia. Arti. 1. Not. 1.

habitum est dist. xvj. Habitus tamen, & actus intellectiui,& affectiui realiter distinguuntur:unde scientia realiter distinguitur a uirtute,& cognitio a uolitione propter hoc frequẽter loquimur de intellectu, & uoluntate: ac si essent realiter distinctę propter habituum, & actuum distinctionem. Vnde cum quæritur utrum synteresis,& cõscientia sint in intellectu,aut uolũtate:nihil aliud est quærere:quàm utrum sint actus, habitus,uel passiones intellectiui, uel affectiui: & ad hunc sensum retorquenda sunt omnia,quæ dicentur. ¶ Secundò aduertendum, ꝙ secundum philosophũ ij.Ethic. c.v. in anima sunt tres potentiæ habitus, & passiones, & sub habitu cõprehenditur actus sc͞dm sanct. Bona. Vel solũ loquitur de his,quę sunt principia operationis secundum Bea. Tho. Verius tamen passio secundum philosophum est actus appetitus,aut delectatio,uel tristitia consequens: ut concupiscentia,ira,timor, audacia &c. ut exẽplificat philoso. de hoc latius Ockam in iij.quæst.xij. &.ij. quodlibet. quæst. xvij.Ergo cum synteresis sit aliquid in anima, similiter & conscientia: oportet,ꝙ sint aut potentia,aut habitus,aut actus,aut passiones, quæ autem horum sint utrum potentia, habitus, aut passiones idest actus,uariant doc. Nam be. Tho.tenet par.j. quæst.lxxix. ꝙ synteresis sit habitus primorum principiorum practicorum nobis naturaliter inditus: unde secundum eum, hoc est synteresis in practicis,ꝙ intellectus (ut distinguitur contra alios habitus intellectuales) est in speculatiuis: & conscientia actus est,quo scientia applicatur ad agenda.

Not. 2. B

In aïa sũt tria poten-tia,habitus, & passiões

C ¶ Sed sanctus Bona.de hoc tangit tres opi.in suo secundo dist.xxxix.quęst.iiij.

Quid sit synteresis.

¶ Vna,ꝙ synteresis est superior pars rationis. Conscientia autem est habitus eiusdem,quo regit inferiora. ¶ Secunda opinio ponit differentiam inter consciẽtiam,synteresim,legem naturæ,& liberum arbitrium. Nam prima tria respiciunt potentias rationales, siue cognitiuas,siue appetitiuas inquantum mouentur motu naturę ad bonum:sed liberum arbitrium respicit potentias rationales,inquantum mouentur deliberatiuè ad bonum,uel ad malum. Consequẽter dicit,ꝙ synteresis dicit potentiã, conscientia habitum,lex naturalis obiectum.Vel synteresis est habitus uniuersalis,conscientia est habitus particularis,lex naturę extendit se ad utrumq;. ¶ Tertia opi.cui ipse consentit: dicit, ꝙ quemadmodum ab ipsa creatione animę intellectus habet lumen, quod sibi est naturale iudicatorium dirigens ipsũ in cognoscendis:ita uoluntas seu affectus habet naturale quoddã pondus dirigens ipsum in appetendis. Sicut ergo conscientia non nominat ipsum iudicatorium,nisi inquantum dirigit ad opera moralia:sic synteresis non nominat illud pondus uoluntatis siue uoluntatẽ cum pondere:nisi inquantum habet illã inclinare ad bonum honestum.Et quẽadmodũ nomen conscientię potest accipi ꝓ potentia sic habituata, uel pro tali habitu potentiæ:sic etiam synteresis. Vsitatiori tñ modo loquendi, synteresis magis nominat potentiam habituatam, quã habitũ: & conscientia usitatiori modi loquendi magis nominat habitum perficientem intellectum practicum, quàm potentiam. ¶ Scotus tenet,ꝙ tam synteresis, quàm conscientia sint habitus: synteresis principiorum practicorum: conscientia sit habitus conclusionis ex principijs deductę. ¶ Vt autem inuestigetur, quæ harũ opinionum sit probabilior, attendere oportet conditiones seu proprietates, q̃ cõiter a sanctis attribuũtur synteresi, & cõsciẽtię. ¶ Pro quo notãdũ tertiò, ꝙ synteresi attribuitur instigare ad bonũ & remurmurare malo. Item, ꝙ deus est scintilla rationis non extinguibilis. Hęc innuuntur in glos.super.c.i.Ezec.ubi dicit,ꝙ per faciem animalis similem aquilæ desuper ipsorum quatuor. intelligũt synteresim:quę scintilla conscientiæ in Cain quoq; non extinguitur. hoc quo ad tertium. Et quoad prima duo dicitur ibi,ꝙ animæ rationabilitatem, irascentiam,&

Not. 3. D

Quę attribuuntur synteresi,& quæ cõscientię

tiam, & concupiscentiã ad hominem, & ad uitulum referũt: rationabilitatẽ in cerebri arce, feritatẽ atq; iracũdiam in felle, uoluptatum cupidinem in iecore. Primũq; per faciem hominis, secundum per faciem leonis, tertium per faciem uituli intelligentes. Et subdit de synteresi, ostendens eius differentiam a prædictis dicens. Victi uoluptatibus, uel furore, & ipsa interdũ rationis decepti similitudine nos peccare sentimus. synteresis, quã propriẽ aquilæ deputant non se miscentem tribus: sed ipsa errata corrigentẽ, hic est spiritus, qui interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Hæc gl. paucis pro clariori intellectu mutatis. Conscientiæ autem attribuitur testificari, ligare, uel mitigare, uel etiã accusare, remordere aut repræhendere: nã cum cognoscimus nos aliquid fecisse, uel nõ fecisse secundum illud Eccles. vij. Scit conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti alijs. cõscientia nostra testificatur. Dum uero iudicamus aliquid faciendum, uel non faciendum: dicitur conscientia ligare, uel instigare. Cũ etiam iudicamus factum aliquod benẽ, uel malẽ factum: dicitur conscientia excusare, uel accusare, seu remordere. hęc Tho. ubi sup. ar. xiij. ¶ Ex his colligi potest, ꝙ quia synteresis in omnibus ponitur quoddã naturaliter inclinans ad bonum, ac remurmurans malo inextinguibile: nõ potest esse actus rationis, uel uoluntatis: quia nullus talis est semper in homine, cum in principio creationis anima sit tanquàm tabula rasa & c. iij. de anima. Nec est habitus aliquis acquisitus eadem ratione. Sed erit uel habitus innatus inseparabilis ab anima si ponitur: uel ipsamet potentia ad bonum necessariò, & naturaliter inclinata. ¶ Similiter conscientia, quæ mutabilis est, & nunc recta, nunc erronea, nunc testificans, nũc ligans: nũc accusans, uel excusans circa operatiões, & facta particulares, & particularia erit aliquod dictamen ostendens aliquid faciendum, uel malẽ, aut bene factũ. ¶ In processu aũt nostro ad operãdũ cõcurrit potẽtia intellectiua, & uolũtas, intellectus: ut ostendẽs operãdũ, & dictãs. s. illud, quo fieri ostẽsum est ad operandũ: uolũtas ut imperãs, & eligens. ¶ Intellectus ostẽdẽdo, & dictãdo procedit a principijs per se notis, ad conclusiones immediatas, & mediatas, quæ significant aliquid operandum, acceptãdũ, uel fugiendũ. Principijs aũt apphensis terminis intellectus dissentire nõ põt tam practicis, quã speculatiuis: hoc aũt assentire cõuenit intellectui ex cõditione suæ naturæ: nec propter hoc oportet ponere habitum innatum: quia posita anima intellectiua, & appræhensione principij, omnibus alijs semotis, statim assentit sine quocunq; habitu. exempli causa. Intellectus practicus ex illo principio: omne honestum est faciẽdũ, cui naturaliter assentit appræhensis, & intellectis terminis coassũpta illa minore. Honorare parentes est honestũ. concludit, ꝙ parentes sunt honorandi. Similiter ex illo principio, omne debitũ est soluendum, obedientia deo est debita: cõcludit ergo obedientia deo est soluenda. Vnde dicit Alex. de hales par. ij. q. vij. ꝙ synteresis est potentia naturaliter habituata intellectus natus assentire maiori illi, est synteresis: & si ponitur habitus innatus hic simpliciter est synteresis: quia est aliquid inextinguibile in homine instigans ad bonũ, & remurmurans malo. In hoc enim instigat ad bonum, & malo remurmurat: qa dictat assensiuẽ de bono faciendo, & malo fugiendo in uniuersali: siquidem huic naturaliter assentit, bonũ est faciendum. malum fugiendum: assensus uero horũ principio, & habitus acquisitus sunt effectus synteresis: assensus quidem immediatus, habitus autẽ mediatus. qui pro tanto non sunt synteresis: quia inextinguibiles sunt: non enim sunt cognatæ animę: sed acquiruntur per animam, sunt enim actus animæ: assensus autem conclusionis illatæ, & habitus, derelictus ex assensu est conscientia actualis, & habitualis: hic enim assensus dictando aliquid faciendum, aut fa-

Quis processus noster in operando.

ctum esse, aut accusat, uel excusat: dũ fuerit conclusionis significantis aliquid sic faciendum: aut sit bene, uel male factum: nõ.n. aliter testificatur, ligat, accusat, remordet, aut excusat, nisi dictãdo .s. quia est assensus, aut habitus propositionis hmôi significãtis: seu qa assẽtit actu, uel habitu ꝑpositioni hmôi significãti: & si ꝑpositio fuerit uera, est cõsciẽtia recta: si falsa, est conscĩetia erronea. hoc ergo est cõscientia in practicis, qd sciẽtia in speculatiuis: nisi ꝙ sciẽtia frequẽtius accipitur pro habitu: & cõscientia frequentius pro actu. ¶ Posset ergo synteresis sic describi. Est potentia nata assentire naturaliter principio practico euidenti ex terminis dictãti .i. significãti in uniuersali aliqd operãdũ, appetendũ, uel fugiẽdũ. Dicitur potentia: ꝑ hoc excludit̃ actus, & habitus acqsitus. Dicitur nata assentire: quia nõ oportet, ꝙ actu assentiat: qa etiã potentia dicitur synteresis, dũ actu nullũ principiũ appꝛhendit. Dicitur naturaliter .i. statim apphensis terminis: quia nõ reqrit ꝓbatione, uel discursũ ad hoc, ꝙ assentiat: sed ex cõditione suę naturę statim apphẽsis terminis nõ potest nõ assentire. Dicitur principio non practico: quia non dicitur synteresis respectu principij speculatiui. Quod sequitur dictanti &c. declarat hoc, ꝙ dicitur principium practicũ. Dicitur euidẽti ex terminis: quia respectu principij euidentis per experientia non dicitur synteresis: eo ꝙ tale principium apprᴂhensum potest ignorari. Additur in uniuersali: ad excludendum cõscientiã, quę est cõclusionis practicᴂ in particulari dictantis &c. ¶ Conscientia autem est notitia adhᴂsiua actualis, uel habitualis conclusionis dictantis .i. significantis in particulari aliquid benẽ, & laudabiliter esse operandum, uel omittendum: aut enuntians operationẽ aliquã fieri, aut factam esse, omitti, uel omissam fuisse: enũtians .i. significãs. ¶ Particulę satis patẽt ex pręmissis: nisi ꝙ hoc attendatur, ꝙ dicitur in particulari dictãtis esse operandum &c. per quod patet, ꝙ nõ quęlibet notitia conclusionis practicᴂ dicitur cõsciẽtia, nõ.n. illius, quę tantũ ostẽdit modũ agẽdi: sicut cõclusiones artiũ mechanicarũ, quę ostendũt modũ agẽdi: nõ tñ dictãt aliquid esse agendum: ut dictum fuit q. pen. prologi. Sed solum illa notitia, quę ad prudentiã, aut moralem scientiã pertinet, cui cõformiter uoluntas elicit, uel difformiter bene, uel male operat̃: & ideo additũ est etiam bene, & laudabiliter. Et tantum de illo articulo. ¶ Quantum ad secundum articulum est cõclusio prima. Synteresis, quᴂ est scintilla consciẽtiᴂ, non est actus, uel habitus in uoluntate. Probatur: quia synteresis est aliquid necessariò dirigens saltem in uniuersali ad operationem iustam, & rectã: sed nihil tale pertinet ad uoluntatem. Nihil enim, quod est in uolũtate, necessariò inclinat: ergo non est aliquid pertinẽs ad uoluntatẽ. Cõsequẽtia nota. Maior patet ex cõditionibus synteresi attributis: nã inclinat ad bonum, & remurmurat malo: & hoc necessariò: quia scintilla inextinguibilis: igitur nõ põt nõ inclinare ad bonũ: & ita necessariò inclinat ad bonũ. Minor ꝓbatur: qa eũ uolũtas sit potẽtia libera cõtingẽter tẽdẽs in quodlibet obiectũ etiã ultimũ finẽ: ut patet dist. j. lib. j. nihil ad ipsum ꝑtinẽs necessariò inclinat ad hoc, uel ad aliud obiectũ. ¶ Secunda cõclusio. Synteresis, quę est scintilla rationis pertinet ad partẽ intellectiuã hominis. Probat̃: qa ꝑtinet ad partẽ hominis rationalẽ, & nõ ad uolũtatẽ ex cõclusione pcedenti: ergo ad partem intellectiuã. Cõsequentia nota: quia pars rationalis hominis illas potentias tãtum includit: intellectũ s. & affectum, qui est uoluntas: Maior ab omnibus est cõcessa: quia synteresis pertinet ad partem superiorẽ hominis, quᴂ est rationalis. Minor est conclusio prᴂcedens. ¶ Tertia conclusio. Synteresis, quę est aliquid intellectus: nõ est actus, neq; habitus. Probatur: quia non est habitus acquisitus: quia synteresis est semper in homine: quia scintilla inextinguibilis: sed nullus actus, uel habitus acquisitus est semper in homine. Nec est habi

Marginal notes: E — Diffinitio synteresis. (beside "tia frequentius pro actu"); Cõsciẽtia. (beside "particulari dictantis"); Arti. 2. (beside "Et tantum de illo articulo"); Cõcl. 1. F (beside "ad secundum articulum"); Cõcl. 2. (beside "aliud obiectũ"); Cõcl. 3. (beside "Tertia conclusio")

tus innatus: quia talis nō est ponendus i. nomē synteresis supponit pro potentia intellectiua connotans eam natam assentire principijs practicis: ut deductum est in notabili tertio: ergo conclusio uera. ¶ Quarta conclusio. Synteresis est potentia intellectiua realiter principijs practicis ex terminis euidentibus nata assentire naturaliter. Probat: quia potentię intellectiuæ conueniunt conditiones, seu proprietates synteresi attributę: ipsa enim est, quæ assentiendo principijs practicis euidentibus, & necessarijs dictantibus aliquid operandū instigat ad bonū: & dissentiendo contrarijs remurmurat malo. Nā cum principia practica dictantia, seu significantia aliquid esse operandū semper cōcordēt rectę rationi: & intellectus eis appręhēsis, non pōt non assentire, stimulat ad bonū, inquantū totū liberū arbitriū habet unā causam partialē rectē dispositā: quia rectē dictantē, cui si se conformauerit: uolūtas erit semper recta, si se difformauerit, praua. Et hoc potentia intellectiua est naturale lumen, & naturalis scintilla, quę extingui non pōt: quia non pōt nō assentire principio ex terminis euidentibus. Ipse quoq; intellectus est in omni anima rationali: uerius est ipsa anima rationalis. Itē synteresis est in anima rationali, & non habitus, nec passio. i. actus: ergo potentia, & nō affectiua: qa illa nō necessitatur respectu cuiuscūq; obiecti intellectualis. ¶ Quinta cōclusio. Nō in uoluntate est conscientia: sed in intellectiua potētia. Probatur: qa cōsciētia est habitus, uel assensus cōclusionis practicę dictātis aliquid operādū esse, uel omittendū: aut testificās opera tū esse, uel omissum: talis aūt est actus, uel habitus intellectus: ergo conclusio. uera. Cōsequentia nota cū minore. Maior patet ex dictis in j. art. ¶ Sexta cōclusio. Cōscientia est actus, uel habitus assensiuus, nō apprehēsiuus. Probat: qa eiusdē obiecti eodē mō appræhēsi possunt esse cōtrarię cōsciētię, stāte eadem apprehēsione: ergo appræhēsio obiecti nō est cōsciētia. Cōsequētia nota. Antecedēs patet: qa in diuersis intellectibus simul; aut in eodē intellectu successiuē stāte illo obiecto: gr̄a exēpli. In illa ppositione. in casu licitē est iurādū, eodē mō apphēsio pōt esse cōsciētię cōtrarię, qa pōt unus assentire, alius dissentire, q̄ sūt actus cōtrarij: & similiter habitus cōsequētes: & p cōns cōsciētia nō est actus, aut habitus apprehēsiuus: cū idē numero, uel spē sibi ipsi nō cōtrariet. ¶ Quātū ad tertiū articulū dubitat primō: Vtrū synteresis posset p peccatū extingui: & uidet q̄ sic: qa in dęmonibus, & obstinatis pctoribus uiatoribus nihil est, quod inclinet ad bonū: igit in eis nō est synteresis. Tenet cōna: qa pprīū est synteresi instigare, & inclinare ad bonū. Añs patet per illud glo. super Ezech. c. j. loquētis de synteresi dicit. Hanc (cū sicut in Prou. dr̄ Impius cū in pfundū uenerit, contemnit) sæpe pręcipitari uidemus, & suū locū amittere: cū qdam sine pudore peccāt, qbus meritō dr̄. Facies meretricis facta ē tibi: noluisti erubescere. ¶ Ad illud dubiū r̄ndet sanctus Bonauent. q. v. huius dist. q̄ synteresis quantum ad actū impediri pōt: sed extingui nō pōt ideo aūt extigui nō pōt: qa eū dicat qd naturale, nō pōt omnino auferri. unde glos. Luc. x. sup illud. Abierūt semiuiuo relicto. Immortalitatē exuere secūdū rationis usū oino abolere nō possūt. quin hō possit sapere, & deū cognoscere. Nec unq̄ uitiū delet extrema naturę uestigia q̄uis aūt actus eius omnino auferri, uel extingui nō possit: pōt tn̄ ad tēpus impediri, siue ppter tenebrā obcęcationis, siue ppter lasciuiā delectationis, siue ppter duritiē obstinationis. Propter tenebrā obcæcationis impedit, ne malo remurmuret: p eo, q̄ malū creditur esse bonū. sicut in hęreticis, qui morietes p impietate erroris, credūt se mori propietate fidei: & ideo remorsum nō sentiūt: sed magis propter gaudium fictum, & uanū: propter lasciuiā delectationis: aliquādo. n. in peccatis carnalibus ita absorbetur homo, ut remorsus non habeat locū: qa carnales homines tātoimpetu delectationis feruntur, ut rōtūc nō

Marginalia: Cōcl. 4. G — Cōcl. 5. — Cōcl. 9. Cōsciētia est act⁹ uel habitus assensiuus. — Arti. 3. Dub. 1. H

habeat locum. Propter duriciã obstinationis etiã impeditur synteresis, ne ad bonũ stimulet: sicut in dãnatis: qa adeo sunt in malo obstinati: ut nunquam possint ad bonum inclinari. Et ita synteresis quãtũ ad instigationẽ ad bonũ sempiternũ habet impedimentũ: & propterea quãtũ ad illũ actũ potest dici extincta: nõ tamen est extincta simpliciter: quia habet aliũ usũ. s. remurmurationẽ: nam secundum illũ usum, secundũ quẽ synteresis habet pũgere, & remurmurare cõtra malũ maximẽ uigebit in dãnatis, & hoc put remurmuratio tenet rõnẽ pęnę: nõ put tenet rõnẽ iustitię: qa illa remurmuratio erit ad cõmendandã diuinã iustitiã, nõ ad eliciendã fructuosam pęnitentiã: hęc ille. ¶ Sed hec responsio uidetur extẽdere nomen synteresis ad cõsciẽtiã, siue ad actũ rõnis deliberatiuũ: sicut etiã glo. super Ezechię. uidetur synteresim extẽdere ad consciẽtiã: unde in auctoritate allegata ex glo. Ezechię. dr̃. Hãc tñ cõscientiã quamuis in prima parte auctoritatis nominat synteresim, quam uocat scintillã conscientię, quę in Caim nõ extinguitur. ¶ Vnde clarius rñdetur ad dubium, q de synterisi possumus loqui quãtũ ad id, quod est, uel quantum ad actum eius. Quantum ad primum est ipsa potentia intellectiua: & illa est ipsa natura rationalis, quę manet in demonibus, & damnatis. Quantum ad actum possumus dupliciter loqui; uel quãtum ad actũ immediatum: & hic est assensus practicus principij euidentis ex terminis: & quantum ad hunc extingui non potest: potest autem impediri; nõ potest extingui, quin appręhensis clarẽ terminis assentiat: sic enim demones, & damnati apprehensis principijs assentiunt: alioquin nõ remurmurarent: quia remurmurare nihil aliud est, nisi certẽ, & euidenter cognoscere cõtrarium principij practici fieri non debere: sicut instigare ad bonum, nihil aliud est, quàm assentire, & cognoscere principium: ostendens aliquam operationẽ esse bonã, & iustã, eamq; fieri debere: hoc autẽ nouerunt demones, & dãnati: nouerũt. n. se prauẽ uelle agere, & peccar: uerũ impediri potest: qa potest rõ turbari tantum pœnis uel delectationibus, aut alia dispositione necessaria, q terminos principij clare apprehendere non potest: aut se ad ipm principiũ cõuertere ipm aduertendo: & sic impeditur quãtũ ad assensum. ¶ Possumus etiã loqui de synteresi quãtum ad actum mediatũ. s. quantum ad actus deductos ex principijs deliberatione media: qui actus sunt actus immediati conscientię: & quãtũ ad illos impediri põt, sicut & cõsciẽtia põt errare. ¶ Et per hoc patet respõsio ad dubiũ, q synteresis quãtum ad potentiam extingui non potest manente natura rõnali. Quãtũ ad actũ immediatum non potest extingui sic, q dissentiat principio: põt non assentire principio: quia potest ipsũ nõ appręhẽdere: quãtũ uero ad actũ mediatum idem est dicendum, q dicit de cõscientia: quia actus mediatus synteresis est actus immediatus consciẽtię. ¶ Ad rationẽ in propositione dubij motam dicitur, q in uoluntate damnatorũ nihil est. i. nullus habitus, uel actus, qui ad bonum bene operandum inclinet: secus in intellectu: manet enim in eis cognitio boni, & mali: alias tolleretur ab eis remorsus, & uermis. Et si inclinare est ostendere siue dictare bonum: conceditur, quòd in eis intellectus inclinatur ad bonum: quia dictat bonum faciendum esse: sed uoluntas non sequitur inclinationem. ¶ Ad auctorit. glo. patet, q loquitur de actu uoluntatis, qui est effectus remotus synteresis, & conscientię. nam contẽnere, & peccare ad uoluntatem pertinẽt. similiter & obstinatio, synderesis, & conscientia ad rationem. ¶ Secundò dubitatur: Verũ conscientia liget hominem ad faciendũ ea, quę dictat facienda, & omittendũ, q̃ dictat ommittenda. Pro solutione notãdum, q dubium non quęrit de qualibet cõscientia: non enim de illa, quæ solum est testificatiua alicuius facti. Illa enim non ligat nisi forte impropriẽ ad credendum suo testimonio. Impro-

Dub. 2. I

Con-sciẽtia quõ, & quid liget.

prie dico: q a ipsa ęstimet credulitas seu assensus propositionis testificãtis: nihil autem proprie ligat seipsum, ut hic loquimur de ligatione. Quærit autem de cõscientia, quæ est assensus propositionis dictantis aliqua faciẽda, uel omittẽda: in hoc autem cõscientia dictat aliqd faciendũ, uel omittendũ: quia est assensus propositionis significantis tale aliquid esse lege constitutũ, uel ordinatũ. Continet autem lex in scripturis nobis tradita præcepta, prohibitiones, consilia, informationes, & exhortationes. Præcepta obligant ad aliquid faciendum. Prohibitiones ad aliquid uitandum. Consilia ad aliquid perfectius non tamen saluti necessarium persuadent. Informationes modũ exequendi cõsilia, & præcepta conuenientem tradunt. Exhortationes uelut preces amicabiles ad prędicta hilariter perficienda inducunt. Sola ergo pręcepta, & prohibitiones obligãt ad exequendum, aut omittendum præcepta, aut prohibita. Cætera nõ obligant nisi ad non contemnendum. Cõscientia uero est quasi præco legis. Ostendit enim nobis legis dictamina dictans assensiuẽ hæc, uel illa esse legis pcepta prohibitiones, uel cõsilia. & ita ligat auctoritate legis, quã nobis insinuat, aut insinuare putatur. Opinio .n. nostra nobis legem facit: ut dicit beatus Ambr. lib. de paradiso. ¶ Per hoc ad dubiũ dicitur, q cõscientia recta ligat nos eo modo, quo dictat legẽ nos ligare: hoc est, si dictat aliquid esse pceptũ, ligat ut pceptũ: si dictat esse cõsiliũ, ligat, ut consilium. Et breuiter sicut preco iudicis ligat eum, cui insinuat iudicis mandatũ, non uirtute sui, sed uirtute mandati iudicis. Ita cõsciẽtia quę est uere preco, & nuntius legis. ¶ Verũ quia duplex est cõscientia, recta, & erronea. Recta, quæ est cõformis legi. Erronea, quæ est difformis legis. Recta obligat, ut dictum est. Erronea etiam obligat, sed non sicut recta: non enim obligat ad faciendum, quod contra legem dictat credens se conformiter legi dictare: quia tunc obligaret contra legẽ.

Sola pcepta, & prohibitiones obligãt.

K

Duplex cõscientia.

Et per consequens teneretur quis facere contra legem, & cum lex obligat ad sui obseruantiã, quis simul obligaretur ad opposita incompossibilia, quod est absurdum. Obligat ergo conscientia erronea ad deponendum eã, nõ uinculo cõscientię hoc dictãtis: quia creditur nõ erronea: sed uinculo diuini præcepti: qd dicitur Eccl. xvii. Nõ demoreris in errore. Itẽ quia lex diuina uetat cotemnere deum, qui autem agit contra conscientiã, qua credit deum aliquid prohibuisse: licet erret, cõtemnit deũ: hoc autem uitare nõ potest nisi deponendo cõscientiã: ergo tenetur deponere cõscientiã. ¶ Ex illo duo inferuntur. ¶ Primũ, q omnis agens contra conscientiã cõtrariũ pceptiuẽ dictãtem, peccat mortaliter. Patet per glos. Rom. xiiii. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Glos. Quod nõ est ex fide .i. quod est cõtra cõscientiã pctũm est. Et patet ratione: quia contemnit deum, contra cuius præceptũ se facere credit. ¶ Secundum est: q stante erronea conscientia de aliquo necessario ad salutem, qd saluti repugnat .i. quod est contra legem dei: talis est perplexus. Vt exempli causa. Si conscientia petri dictaret eum debere adulterari, ut conuerteret adulterã ad fidem. Manente illa conscientia, petrus est perplexus: quia nõ potest sic manens euadere peccatum mortale: si agit secũdum conscientiam, agit contra legem diuinam, quã tenetur scire: & sic peccat mortaliter: si omittit contra conscientiam, iterum ędificat in gehennã contemnendo. Verum non est simplex perplexus, quia patet sibi uia euadendi s. deponere conscientiã erroneã: quod si non facit, ex sua culpa est perplexus. ¶ Sed diceres: quid si esset error inuincibilis. Respondetur, dicendum est, ut sup. dist. xxii. Nã in tali casu tenetur se cõformare conscientiæ, & non legi diuinæ oppositum præcipienti, quam ignorat: non enim obligat lex nisi scientem legem, uel scire debentem. Vult autem deus, q uoluntas se conformet conscientiæ non culpabili. Talis autem est

L

Agens contra cõscientiã peccat.

conscientia erronea errore inuincibili.

DISTINCTIO XL.

GIT de prauitate peccati quantum ad actum uolūtatis interiorem: consequēter in quatuor distinctionibus sequentibus agit de eadem quantum ad actum exteriorem. Et primò de peccatis in generali. Secundò de quodam peccato .s. in spiritū sanctū in speciali distinctione xliii. seu penultima. ¶ Circa primum primò agit de peccato actus exterioris quantum ad finis intentionē. Secundò quantum ad principium mouens fidem .s. & uoluntatē, distinctione xli. Tertiò quantum ad eius uariam distinctionē, dist. xlii. Sententia huius distinctionis in sequētibus tribus conclusionibus colligitur. ¶ Prima conclusio. Licet omnes actus inquantum natura quidam sint boni, quidam tamē simpliciter non boni, sed mali sunt dicēdi. ¶ Secunda cōclusio. Nullus actus bonus esse poterit, si nō cām bonā, & finē bonū habuerit. ¶ Tertia cōclusio. Quedam constat esse peccata, que nulla bona intentione sunt faciēda. Has in textu magister multipliciter deducit.

QVAESTIO VNICA.

A Vtrum ex sola intētione attēdatur operis bonitas. IRCA hanc distinctionē queritur. Vtrum ex sola intentione finis attēdatur bonitas operis. ¶ Positis notabilibus, ac conclusionibus pro articulis primo, & secundo, mouebuntur dubia, & soluentur per articulum tertium.

Arti. 1. Not. 1. ¶ Quantum ad primum supponitur nūc ex dictis in tertio dist. xxiii. q. j. ꝙ opus bonum moraliter, est opus elicitum, aut imperatum conformiter ad dictamē rectæ .i. inculpabilis rationis. Et quoniam multa dictat ratio recta debere cōuenire actui, ut sit rectus, ex pluribus dependet eius ratio bonitatis. ¶ Nam prima ratio bonitatis eius, est conuenientia eius ad efficiens: puta quia est ab efficiente libero. Commune enim est tam actui uirtuoso, quàm uitioso, ꝙ liberè eliciantur, seu producantur: neq; enim actus est laudabilis, neq; uituperabilis, nisi sit a libera uoluntate. In inuoluntarijs enim neq; laudamur, neq; uituperamur. iii. Ethicorum. Secundò requiritur conuenientia actus ad obiectum: qđ si est conueniens secundū dictamen rationis .i. tale quale recta ratio dictat, actus dicitur bonus ex genere: quia est adhuc indifferens ad reliqua ad bonitatē actus requisita: sicut genus indifferēs est ad differentias ipsum diuidentes .j. indifferenter de quolibet peccato. Et intelligendum est de obiecto primario, siue principali nō de secundariis: quia etiam circumstantiæ sunt obiecta secūdaria saltem respectu actus interioris eliciti: ut in tertio quæst. j. distinct. xxiiij. dicitur. Requiritur deinde conuenientia actus ad circumstantias, siue obiecta secundaria, quorū principalis est finis: ut .s. ille finis intendatur, quem ratio recta dictat esse intendendū. Nec tñ finis sufficit: sed requiritur etiam circumstantia forinç.i. modi: ut fiat quomodo fieri debere ratio recta dictat. Deinde sequuntur circumstantiæ magis extrinsecæ: puta loci, & temporis &c. Illa satis parent ex Ethic. & declarabuntur in tertio, ubi tractari solet de uirtutibus.

Not. 2. B ¶ Secundò notandum, ꝙ nomen intentio apud sanctos dupliciter accipitur, ut uult sanctus Bonauent. q. j. huius dist. Vno modo intentio dicit uolitionem finis simpliciter. Alio modo dicit uolitionem finis, ad quē aliqđ mediū ordinaē, & ita supponit ꝓ uolitione finis: & cōnotat mediū, seu aliquid in ipsum ordinatū. ¶ Et secundū hoc dupliciter attenditur bonitas intentionis. Vno modo dicitur intentio bona tantum ratione finis, quia est uolitio talis finis, quem recta ratio dictat uolendum, non curando de medijs, sic omnis uolitio honestatis, pacis dilectio- *(margin: Intentio dupliciter accipiē.)*

nis dei, & proximi propter se, dicitur intentio bona. ❡ Secūdo modo dicitur intentio bona non tantum ratione sub stracti, sed etiam ratione cōnotati: hoc est non tantū ratione eius, quod uolitur propter se, sed etiā ratione mediorū, quę ordinantur in sic uolitū. Et sic dicitur intentio bona, in quo est bona, & perfecta ordinatio operis ad finem iutē tum bonū: & ita ad bonitatē intentionis requiritur utrumq;, & bonitas finis, & recta ordinatio mediorū ad finē. Hęc n. duo necessario requiruntur ad hoc, ꝙ oculus sit simplex: sicut dicit beatus Bern. ad Eugeniū. s. ꝙ ueritas sit in electione, & charitas in intentione: hoc est dicere, ꝙ tunc est oculus mentis simplex, siue intētio bona: quādo hoc amat finaliter, quod est amādū: & eligit, quod est eligendū. Et hoc modo simpliciter uerū est, si oculus est simplex, totū corpus lucidū erit: quia intentione existē te hoc modo bona, opus est bonū. Hæc de articulo primo. ❡ Quantum ad secun dum articulum est cōclusio prima. Acci piendo intentionē primo modo, ad bo nitatem operis non sufficit bonitas intentionis. Probatur conclusio: quia ad bonitatem operis requiritur conueniē ria obiecti, & integritas omniū circumstantiarū, quas recta ratio adesse debere dictat actui. Sicut econuerso, ad malitiā sufficit defectus alicuius horū, quæ recta ratio dictat adesse debere: sed stat intentionē finis esse bonā: & tamen deficere uel obiectū debitum, uel alias circumstantias unam uel plures: ergo stat intentionem esse bonam, & opus esse malū. Consequentia manifesta. Et maior patet: quia bonum est ex causa integra, malum autem omnifariam. ut dicit Diony. & consonat Philosophus. ij. Ethicorum. Minor probatur: quia si quis furatē diuiti, ut subueniat pauperi: intentio quidem bona est: quia finis sci licet subuenire pauperi bonus est: & tamē deficiunt ibi rectitudo obiecti: quia dat de non suo, & modi, & circumstantiarum cęterarum: & sic de multis alijs. Vt si quis mentitur, ut liberet innocentem, aut interficit persequentem non interueniente legitimę auctoritatis potestate, in quibus finis bonus est: electio autē contra dictamen rationis mala. ❡ Corollarium, ꝙ bonitas finis non excusat malē eligentē. Patet per illud apostoli ad Rom. iij. condemnantis dicentes. Faciamus mala, ut eueniant bona. ❡ Secunda conclusio. Ad malitiam operis sufficit malitia intentionis. Probatur ex probatione primę conclusionis: nam ad hoc, ut opus aliquod sit malum, sufficit defectus uniuscuiusque requisitorum ad operis bonitatem: sed ad operis bonitatē requiritur bonitas intentionis: ut patet ex notabili secundo. ergo eius defectus sufficit ad malitiam operis: sed ubicunq; est intentio mala, deficit intentio bona: quia contraria simul stare non possunt: & per consequens intentio mala sufficit ad malitiam operis. Non tamen requiritur semper intentio mala: quia potest operatio esse mala intentione existente bona propter defectum alterius circumstantię. ❡ Tertia conclusio. Bonitas intentionis dicta secundo modo sufficit, & requiritur. ut bona sit operatio. Probatur: quia ista bonitas includit integritatem omnium requisitorum: quia finis, & mediorum. Talis autem integritas requiritur, & sufficit ad bonitatem cuiuslibet operis, ut dictum est. ergo conclusio uera. Et de intentione bona illo modo accepta, intelligendę sunt auctoritates sanctorum innuentium, ꝙ ex intentione dicitur opus bonū, uel malū, ut illa Ambr. Affectus tuus operi tuo nomē imponit. Et illa saluatoris. Non potest arbor bona fructus malos facere. ubi secundum Ambro. per affectum, & arborem bonam secundum saluatorem intelligitur intentio bona secundo modo dicta. ❡ Quātū ad tertiū articulū est primū dubium. Vtrum quantitas boni operis cōmensuretur quātitati bonæ intentionis. quod est quærere. Vtrum opus bonum sit tantū bonum, quanta est bonitas intētionis. ❡ Respōdet hic sanctus. Bonauē. per distinctionem intentionis

Artí. 2. Cōcl. 1. C Ad bonitatem opis nō sufficit bonitas intētionis.

Coroll.

Cōcl. 2. D

Cōcl. 3. Bonitas intētionis suffi cit ad bonitatē opis.

Arti. 3. Dub. 1. E Vtrum quantitas bonitatis opis mēsuretur secundum quantitatem bonitatis intētionis.

similem ei, quæ dicta est in primo articulo. s. φ quantitas intentionis potest dupliciter attendi. Aut ratione actus intendendi: aut ratione obiecti intenti, quod est finis tantũ, & conformiter tantũ, & quantum possunt accipi nominaliter: & sic respiciunt intentum: uel aduerbialiter: tunc respiciunt actum intendendi. Primo modo quantitas operis non cõmensuratur quantitati intentionis, quã tum ad bonitatem, & malitiã: quia opus exterius factum non semper commensuratur ei, quod intentio intendit. i. fini. Frequenter. n. homo intendit facere magnũ bonũ, & facit paruũ, quia modicã habet charitatem: sic etiã in malis. Non semper qui intendit parũ peccare, parũ peccat: licet q intẽdat multũ peccare, multũ peccet: etsi actus sit modicus. Secũdo aũt mõ accipiẽdo sic quantitas operis attenditur ex quantitate intentionis, quã tũ ad bonitatem, & malitiã: quia quantus est actus intendendi in bonitate, & malitia intensus ex omnibus circumstantijs, tantus est actus exterior bonus, aut malus. Omne. n. meritũ, & demeritum actus exterioris reducitur ad actũ uoluntatis interiorem: & ideo secũdũ intentionem bonitatis actus interioris mensuratur bonitas actus exterioris. Sic de malitia. ¶ Secundo dubitatur. Vtrũ intentio bona absq; opere exteriori sufficiat ad merendum uitam eterna. Rñdetur sanctus Bonauen. q. iij. huius dist. distinguendo: quia aut habẽs bonã intentionem habet facultatem bñ operãdi, aut nõ. Si nõ habet facultatem, cũ nemo obligatur ad impossibile: sola plenitudo uoluntatis, internę sufficit ad meritũ sine opere exteriori. Si aũt adsit facultas, & offert se opportunitas, intẽtio nõ põt ad meritũ sufficere absq; exteriori operatione. Cuius ratio est triplex. s. diuini mãdati obligatio, uirtutis perfectio, & bonitatis plenitudo. Diuini mandati obligatio: quia mandata nõ solum obligant ad uolendum, sed etiã ad faciendum: & ideo qui non implet mandatum, cum possit, & adsit opportunitas, potius meretur iram, quam

Dub. 2. F Vtrũ intentio bona absque ope exteriori sufficiat ad uitã æternã merendam.

gratiam. Virtutis perfectio; quia uirtus est ultimum potentiæ: & ideo eleuat potentiam ad aliquod magnum, in quod potest potentia, & ad arduũ. Potẽtiæ autem animæ ordinantur ad opera etiam exteriora: ideo uirtus non est perfecta, nec ultimũ potẽtiæ: nisi extendat se ad opera exteriora ultra, quę nõ sunt alia (& ita sunt ultima, in quę potest potentia) dum adest facultas, & operandi opportunitas. Extendit se ergo uirtus ad opera exteriora, si fuerit perfecta uoluntatis plenitudo: quia non est plena, nec efficax uoluntas: nisi ponat in effectu, quod potest: alias dicitur semiplena, & pigra: sicut piger uult, & nõ uult: sicut qui appetit scire, & non laborat in studio, uult scientiam imperfectè: qui uero uult scientiam perfectè, & efficaciter hęc operatur, & nihil negligit requisitũ ad scientiæ acquisitionẽ: quia ergo dum adest facultas, & se offert opportunitas absq; operibus exterioribus non est mandatorum dei impletio: nec uirtutis perfecta ratio: nec uolũtatis plenitudo: & absq; his non est sufficientia meriti. Hinc est, φ ad meritũ uitæ æternę, nõ sufficit bonitas intẽtionis absq; bonitate operis exterioris. Hęc sanctus Bonauẽ. Quę intelligenda sunt, dum & quando recta ratio dictat sic esse operã dũ aliqua operatione exteriori, & secũ dũ hoc, intelligendæ sunt auctoritates sanctorum, quorũ aliquæ uidentur sonare, quasi sola uolũtas sufficiat: quę intelligendæ sunt, dũ deest facultas: aut non est operandi opportunitas. Alię φ non sufficit uolũtas sine operibus, quę uerę sunt, dũ adest facultas, & opportunitas.

DISTINCTIO. XXXXI.

GIT de peccato actus exterioris quã tum ad intentionẽ finis: agit consequẽ ter de eisdem quantum ad principium fidei, & uoluntatis: inuestigans an omne opus, quod non

est ex fide sit peccatum: an etiam omne peccatum sit uoluntarium. Colligitur autem sentētia textus in tribus cōclusionibus, quæ sequuntur. ¶ Prima cōclusio. Quamuis quorundam opinio omnem actum non ex fide & charitate procedētem peccatum esse astruat: aliorum tamen sententia quosdam infidelium actus bonus fore, non autem meritorios: probabiliter affirmat. ¶ Secunda cōclusio. Nullum est peccatum, quod non sit modo quodam uoluntarium. ¶ Tertia conclusio. Cum uoluntas mala peccatum sit mortale, constat uoluntatem ipsam mortale peccatum esse. Declaratio patet in textu.

QVAESTIO VNICA.

A Vtrū inter actus humanos aliquis indifferens dicendus.

CIRCA distinctionem quęritur. Vtrū inter humanos actus, aliquis indifferens sit dicēdus. ¶ Notabilibus pręmissis, conclusiones subiungentur cum dubijs. ¶ Quantum ad primum notandum, ꝙ per actum humanum intelligitur actus hominis deliberatiuus. i. actus liberè productus cum certa appræhensione obiecti. Vnde casualis fricatio barbæ: aut motus manus, aut pedis factus non a proposito non dicitur humanus. ¶ Secūdò notandum. Suppositis his quæ habet Ockam q. x. & xiij. tertij sententiarum. Itē quæ tanguntur dist. xxiij. q. j. collecto. huius tertij. Item in iij. quodlibet. Ocham in diuersis quæstionibus: utputa. q. xiij. xiiii. xv. Item quodlibet iiii. q. vi. in quęstione de connexione uirtutū, & alibi: ꝙ actus indifferēs dupliciter accipitur. Vno modo pro actu humano, qui nec est uirtuosus, nec uitiosus: puta qui nō est elicitus, uel imperatus conformiter rectæ rationi; & propter hoc ꝙ ratio sic dictauit fiendum. Neq; difformiter contrariè: licet difformiter cōdictoriè, ut si aliquis actum aliquem elicit, uel imperat: non quia sic fieri debere recta ratio dictauit, nec oppositum; sed quia ita facere placuit, ut operari aliquid pro delectatione: quod recta ratio neq; dictauit; neq; eius cōtrariū. Secundo modo accipitur actus indifferēs, ut est actus primò indifferēs nec bonus, nec malus moraliter: potēs idē numero fieri bon⁹, & malus: nō simul sed successiuè: ut est actus primò nō ordinatus in finē aliquē, ordinabilis tamē in finē bonū, & etiā in finē malū: ut ire ad ecclesiā, qđ primò nō ordinatur in finē uirtutis, & post fieri pōt propter finem laudabilē, uel uituperabilem. ¶ Tertiò notandum, ꝙ actus humanus bonus est duplex. Quidam est intrinsecè bonus, & uirtuosus: quidam extrinsecè. Intrinsecè uirtuosus seu bonus est, qui est bonus necessariò: ita ꝙ non potest esse actus humanus, & non esse bonus. Extrinsecè uirtuosus est, qui est uirtuosus per coexistētiā alicuius alterius actus, sine quo esse potest. Et ita est cōtingenter bonus: quia posset esse idem numero, & esse nō bonus. De hoc j. distinct. xxiij. q. j. in tertio. ¶ Quantū ad secundum articulum est conclusio prima. Aliquis actus uoluntatis tam elicitus, quam imperatus potest esse indifferens primo modo .i. nec bonus, neq; malus. Illa conclusio probatur primò de actu elicito: illo enim probato patet de actu imperato. Nam uolūtas potest aliquē actū elicere propter finem a se ꝑstitutū: & nō tāquā dictatū a recta ratione, cuius contrarium etiā nō dictat ratio. Et talis nec est bonus moraliter, neq; malus, ergo indifferens. Consequētia nota ex quid nominis actus indifferentis primo modo accepti. Maior ꝓbatur: quia potest uolūtas alicui uelle bene facere ex sua libertate, absq; hoc, ꝙ ratio dictet illi benefaciendū, uel eius oppositum: quia cū uoluntas potest sibi præstituere finē cōtra rectam rationē, ut delectationem noxiam: ergo multo magis potest præstituere sibi finem, qui non est contrarius rectæ rationi. Consequētia nota: quia si pōt cōtra rationē, pōt etiā ꝑter rationē. Antecedēs patet: qa uolūtas pōt frui se ipsa, aut creatura, quo casu ꝑstituit sibi finē contra rectā rationē. Minor principalis ꝓbatur: qa talis actus sic elicitus nō ē elicitus secūdū

Arti. 1. Not. 1.

Not. 2.

Actus indifferens dupliciter accipit.

Not: 3. B

Actus bonus intrinsecè, & extrinsecè.

Arti. 2. Cōcl. 1. C

Actus aliqs uoluntatis est indifferēs, ut qđ nec bonus nec malus.

dictamen rectę rationis: ergo nõ est uirtuosus, nec contra dictamen rationis: ergo nec uitiosus. Confirmatur. Volũtas potest elicere actum conformẽ rõni. Vt gratia exempli Velle reficere esurientem pauperem, ꝙ ratio dictat ei se faciendum, & tñ non elicere propter hoc, ꝙ rõ recta dictauit esse uolendum. In quo casu actus ille non est uitiosus, qui est conformis dictamini rectæ rationis. Nec uirtuosus: quia nõ elicitur propter hoc: quia sic dictatum est: ꝙ tamen requiritur ad hoc, ut actus sit uirtuosus. Probatur etiã conclusio de actu imperato. q̃a qualis est actus elicitus, talis est imperatus: cum bonitas actus imperati dependet a bonitate actus eliciti: similiter & eius malitia, & indifferentia, igitur cũ elicitus potest esse indifferẽs etiam imperatus poterit esse indifferens.

Cõcl. 2. D ¶ Secunda conclusio. Omnis actus imperatus a uoluntate, siue intellectus, siue alterius potentiæ est indifferens secundo modo, & extrinsecé. Probatur conclusio: quia omnis talis manens idẽ numero potest primo esse nec bonus, nec malus: & post fieri bonus, ac deinde malus, & e conuerso. ergo omnis talis est indifferens extrinsecé. Tenet cõsequentia: quia ille actus dicitur indifferens extrinsecé, qui potest fieri bonus, & malus: ac mutari de opposito in oppositum. Ille uero intrinsecé indifferens, qui nec est bonus, nec malus: nec potest fieri bonus, neque malus, manens naturaliter idem numero. Antecedens patet: quia omnis talis actus manens idem in se, uel in esse naturæ, potest fieri diuersa intentione. Potest enim ordinari in diuersos fines; & secundum hoc mutari de bonitate in malitiam moralem. & e conuerso. Potest enim quis speculari propter deum primó: & continuare eundem speculationis actum propter uanam gloriam, & sicut est de actu intellectus, & similiter de actibus exterioribus.

Quis actus dicitur extrinsecè uel intrinsecè bonus.

Cõcl. 3. E ¶ Tertia conclusio. Aliquis actus elicitus a uoluntate non est indifferens: sed uirtuosus necessarió, & intrinsecé. Probatur illa conclusio: quia aliquis actus est contingenter uirtuosus: ergo aliquis est necessarió uirtuosus. Tenet consequentia: quia omnis actus uirtuosus contingenter est de se indifferens ad esse uitiosum, & uirtuosum. Si ergo sit determinaté uirtuosus: hoc erit per conformitatem eius ad alium actum interiorem uirtuosum: aut ergo ille actus interior est contingenter uirtuosus, aut necessarió. Si secundum, habetur propositum. Si primum, quæro similiter de illo secũdo actu, sicut de primo. Et oportet dare tertium, propter quem secundus sit determinaté uirtuosus: & ita fieret processus in infinitum, qui est impossibilis: tunc enim nullus actus esset uirtuosus: quia non posset deueniri ad primum, propter quem alij dicerentur uirtuosi. ¶ Quód autem omnis actus cõtingenter uirtuosus, fiat uirtuosus determinaté per alium actum uirtuosum nouum, probatur: quia non potest fieri actus nõ uirtuosus de nouo uirtuosus, nisi per mutationem aliquã. s. productionem alicuius noui: aut per destructionem alicuius preexistentis: quia nõ potest fieri transitus sine mutatione: nõ autem in proposito fit illa mutatio, siue transitus per destructionem. Manifestũ est: ergo aliquod nouum producitur. Illud autem non potest esse nisi actus nouus uirtuosus liberé a uoluntate elicitus. Probatur: quia impossibile est actum non uirtuosum fieri uirtuosum ꝑ actum naturalem, & non liberum, qui non est in potestate uoluntatis: quia propter actum naturalem nihil est laudabile, uel uituperabile: omnis actus autem pręter actum uoluntatis est naturalis, & nõ in potestate uolũtatis. ergo necesse est actum illum nouum, per cuius conformitatem actus non uirtuosus fit uirtuosus, esse actum liberum, & in potestate uoluntatis. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ actus non potest fieri uirtuosus, qui prius fuit non uirtuosus per solam coexistentiam nouã rectæ rationis: quia nisi interueniat actus uoluntatis, quẽ liberé elicit secundũ dictamẽ rõnis: & propter

hoc nullus actus fit de nouo uirtuosus. Patet de actu interiori elicito: quia si fuerit in uoluntate actus elicitus, quo uult uoluntas aliquid uolibile conueniens propter debitum finem cum cęteris circumstantijs omnibus requisitis, excepto, ꝙ non elicuit propter hoc, quia sic ratio dictauit, ille actus non est uirtuosus: quia quamuis uoluntas sic eliciendo elicuit, ꝙ iustū est: sed non quomodo iustè operatur. Id est non quia iustū est. sic enim iusti operantur, q̄ iusta sunt: ut patet. ij. Ethic. Ergo tali actu in uoluntate iam existente, quantūcunq; coexistat ratio recta, nō erit uirtuosus, quia non est elicitus propter hoc. Sed si debeat fieri uirtuosus, oportet, ꝙ continuetur propter hoc: & id non potest fieri nisi p nouū actum uoluntatis, quo uoluntas actū (quem non elicuit; quia sic dictatū est a rōne recta) continuet: quia sic dictatum est a ratione recta.

¶ Nec potest saluari per nouū respectū actus iam eliciti ad rationē rectā de nouo sibi coexistentem: qa si poneres ille respectus, eēt quid merè naturale, & nō in potestate uoluntatis; & ideo per ipsum nihil erit uirtuosum de nouo sine nouo actu uoluntatis liberè elicito.

¶ Item propter illum respectum nō est aliquis actus in uoluntate elicitus propter hoc. ergo nec actus uirtuosus. Antecedens probatur nō actus prętexistēs: quia ante positionem respectus est elicitus: & ita respectu eius ratio recta nō habet aliquā causalitatē: oportet ergo ponere nouum actum uoluntatis. ¶ Itē tunc non posset esse actus conformis rationi in alijs circumstantijs in uoluntate, & ratio in intellectu, quin esset uirtuosus. quia illis positis, ponitur respectus: quia est intrinsecus, per quem actus est uirtuosus. Consequens falsū: quia si dictauerit ratio nunc esse subueniendū huic pauperi: quia est homo in necessitate extrema positus, et uoluntas uelit sic subuenire: sed non, quia rō hoc dictauit, sed ex mera libertate: actus ille non est uirtuosus: ut probatum est: & tamen ibi ortus est respectus illius actus ad rectam rationem. ¶ Quarta conclusio. Omnis actus uoluntatis secundū dictamen rectæ rationis, & propter hoc elicitus, est necessariò, & intrinsecè uirtuosus. Probatur: quia omnis talis est uirtuosus, & non potest esse uitiosus manens naturaliter idem numero: ut dicetur infra in tertio distinct. xxiij. quæst. j. seu manens actus humanus: ergo est intrinsecè uirtuosus. Consequentia nota ex descriptione actus intrinsecè uirtuosi. Antecedens probatur pro prima parte: quia si posset fieri uitiosus maximè propter uariationem alicuius circumstantiæ finis, uel alterius, ut si primò uolo intrare ecclesiam propter deum: postea uolo idem propter lucrum. Sed hoc non probatur, mutato fine in intentione, mutatur ipsa uolitio. Et distinguitur secundus actus siue secundum uelle quo uolo intrare ecclesiā propter lucrum, a primo uelle, quo uolo intrare ecclesiam propter deum: secus est de actibus imperatis, qui manent ijdem in esse naturę: ergo non est idem actus primò uirtuosus, & secundò uitiosus. Quòd autē mutata circumstātia mutatur actus elicitus, probatur: quia mutato obiecto, mutatur actus elicitus tam uoluntatis, quàm intellectus: quia penes obiecta distinguuntur actus; sed circumstantię sunt obiecta partialia actus eliciti uoluntatis simul cum recta ratione: ergo horum aliqua mutata, mutatur actus elicitus. ¶ Quòd sint obiecta probatur: obiectum est super quo actus fertur. Et ad propositum: illud est obiectū uolitionis, quod uoluntas uult ipsa uolitione: sicut obiectum intellectionis est, quod intellectus intelligit ipsa intellectione: si uoluntas uolens aliquid cum certis circūstantijs, uult etiā illas circūstantias: ut uolens aliquid propter deum: & quia sic dictatū ē, & in tali loco, & tēpore: uult etiam deus rationes, tempus, & locū: & omnia illa simul una uolitione: ergo singula sunt partialia obiecta: quamuis unum sit principalius alio. ¶ Præterea nisi sic sequitur, ꝙ nullus actus es-

Cōcl. 4. F

set intrinsecè uirtuosus, cuius oppositū probatum est. ¶ Secundò sequitur, φ de actu uirtuoso, & non meritorio fieret actus uirtuosus, & meritorius per aliqđ merè naturale, quod non est in potesta te uoluntatis, utrumq; est incōueniēs. Primum probatur: quia cum actus uolū tatis mutatur ad mutationem obiecti, & non circumstantiarum: tunc quicūq; actus uoluntatis elicitus cum certis cir cūstantijs per rationem dictatis: & ita uirtuosus potest manere idem uariatis circumstantijs, manente eodem obiecto, & ita fieri uitiosus: & per cōsequēs non erit intrinsecè uirtuosus. Secundū probatur: quia si recta ratio non esset obiectum uolitionis: eadem uolitio, φ̄ prius non fuit uirtuosa, & meritoria: p solā assistentiam dictaminis rectę rōnis fieret uirtuosus, & meritorius: & sic per aliquod merè naturale, quod non est in potestate uoluntatis: fieret de non meritorio meritorium, & de non uirtuoso uirtuosum: dictamen enim rationis nō est liberum, nec in potestate uolūtatis: siquidem nō est in potestate uolūtatis, quod ratio dictat. ¶ Et dicitur notāter, φ actus necessariò, & intrinsecè uirtuo sus est, qui non potest fieri uitiosus ma nens actus humanus: quia quicūq; actus uirtuosus uoluntatis elicitus potest per potentiam dei fieri non uirtuosus per diuinum miraculum. Nam si actum talē deus solus in uoluntate conseruaret su spendendo causalitatem prudentię, uel rectæ rationis in conseruando, iam ille actus non esset uirtuosus: quia iam nullum haberet ordinem ad prudentiam: quia non depēderet ab ea in aliquo ge nere causę: & esset perinde ac si nullum esset dictamen rationis. Sed tunc nō esset actus humanus: quia non esset actus deliberatiuus, neq; obiecti ut cognitiuè apprehensi: & licet in casu prędicto actus ille non esset uirtuosus, non tamē uitiosus: quia non contra rectā rōnem.

Cōcl. 5. ¶ Quinta conclusio probabilis. Nullus

G actus indifferens elicitus potest fieri bonus, aut uitiosus. Probatur: quia talis actus nec potest fieri bonus, aut malus intrinsecè, nec extrinsecè: ergo nullo modo. Consequentia tenet ex sufficiē ti diuisione. Antecedens patet: φ non intrinsecè patet. Nec extrinsecè: quia hoc esset per cōformitatem eius ad actum nouum uoluntatis respectu eiusdem obiecti intrinsecè bonum, aut malum. Sed hoc non, quia respectu eiusdē obiecti principalis non possunt esse plures actus simul: si enim primò uoluero. a. non propter finem uirtutis erit actus indifferens elicitus: sed si postea uoluero. a. propter deum elicito secūdò actu primus destruitur: alias haberem simul duos actus respectu eiusdem obiecti, φ uidetur inconueniens. De hoc uide Ockam in tertio quæst. x. iuxta finem: & in collectorio tertiò distinctione. xxiij. quæst. j. plura de hoc dicentur, quę hic omittuntur de bonitate actuum uirtuosorum &c. ¶ Ex illa conclusione sequitur, φ actus elicitus indifferens est essentialiter siue intrinsecè indifferens. ita φ non potest esse bonus, neq; malus: & sic erit indifferēs primo modo, & non secundo modo dicto in primo articulo. Verum si teneretur, uoluntas potest habere duplex uelle eiusdem obiecti principalis: conclusio illa cum suo corollario non esset uera. ¶ Quantū ad articulum tertium dubitatur primò.

Vtrum sit aliquis actus indifferens cōparando actum ad meritum, & demeritū. Vtrū sit aliquis actus in differēs Arti. 3. Dub. 1.

Respondetur primò de actu exteriori, uel interiori imperato. Secūdò de actu interiori elicito ¶ De primo per omnia dicendū de actu imperato respectu boni meritorij, sicut respectu boni moralis. Nam actus imperatus bonus moraliter potest esse indifferens ad meritū, & non meritū. Actus enim bonus moraliter imperatus, ut comedere comedenda pro loco, & tempore pro sustentatione naturæ, est actus moraliter bonus: & manens idem potest esse meritorius: ut si manente actu comestionis, ordinem ipsum in deum per charitatem inexistentem. Similiter si primò incipiā propter deum, secundum illud Apostoli. Siue manducatis, siue bibitis, siue qđ aliud H

Omnia in glo-ri à Dei facien-da.

aliud facitis: oĩa in gloriam dei facite. j. Corin. x. Et postea continuè ꝑpter naturalem sustentationem ibi sistendo, & non ultra in deum ordinando: actus comedendi primò est meritorius: & idem manens in esse moris, & naturę desinit esse meritorius: non tamen manens bonus moraliter potest esse demeritorius: quia cum actu peccati mortalis, non potest stare, ꝙ ipse idem sit bonus moraliter: quia si fuerit demeritorius, aut deficit aliqua circumstantia, quam recta ratio dictat inesse, aut adest aliqua, quã dictat non inesse debere: & ita semper actus erit difformis contrariè rectę rationi: & ita moraliter malus. Actus tamen indifferens moraliter potest fieri meritorius, & post demeritorius, & ecõuerso: ut si intro ecclesiam propter finẽ indifferentem. gratia exempli propter recreationem, uel etiam finem moraliter bonum: non tamen quia ratio sic dictauit: sed ex mera libertate uolũtatis, tunc est actus moraliter indifferens. si postea muto intentionem continuando actum intrandi ecclesiã propter deũ erit meritorius: aut propter uanam gloriam erit demeritorius. ¶ Secundò dicitur, ꝙ loquendo de actu illicito indifferenti secundo modo: quia nullus talis est indifferens moraliter: sic etiã nullus talis est indifferens quo ad meritũ, & demeritũ. Patet: qa manens idẽ naturaliter non põt mutari de opposito in oppositum: hoc enim fieri nõ põt nisi per mutationem alicuius circũstantiæ: sed mutata circũstantia mutatur actus eliciti tus: ut patet ex secundo articulo, & ita non manet idẽ. Vide pro intellectu clariori dicta in dist. xxiij. q. j. tertij. ¶ Sed loquẽdo de actu indifferenti primo modo, idest nec meritorio, nec demeritorio, præsuppositis his, quæ dicta sunt supra distinct. xxviij. recitat sanctus Bona

I uent. tres opiniones. ¶ Prima, ꝙ nullus actus humanus deliberatiuus sit indifferens: quia nihil facit homo ex deliberatione, quod non imputat deus ad præmium, uel ad demeritum. Nam dicit Apostolus. j. Corint. x. Omnia in gloriã dei facite. Et ad Coloss. iij. Omnia quęcunque facitis siue in uerbo, siue in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite. Aut ergo actio nostra est in gloriam dei, aut non. Si sic: ergo bona, si non ergo mala: quia omittitur id, quod mandat Apostolus. unde in die iudicij de omni actu deliberatiuo rationem reddemus, ut dicunt. Et sicut non peribit capillus de capite, ita nec momentum idest minimum de opere. ut dicit Bernar. & Anselmus. Quòd exigetur a nobis omne tempus impensum qualiter fuerit expensum. Cui uidetur illud uerbum saluatoris alludere. Omne uerbum ociosum, quod locuti fuerint homines, de eo reddent rationem in die iudicij. Mat. xij. Cuius opinionis uidetur fuisse Grego. de arim. ut supra tactum est distinct. xxviij. qui omnem actionem nostram, quę non ordinatur in finem ultimum: pro eo, ꝙ caret circumstantia finis, dicit esse uitiosam. ¶ Alia est opinio, q̃ dicit, ꝙ actio, quæ non est propria uoluntati siue homini rationali: ut comedere, ambulare, & cetera, quæ & brutis conueniunt, potest esse indifferens. Actiones uero, quæ propriè sunt homini: ut loqui, aut sunt bonę aut malę: nec est reperire mediũ. Omnis enim (ut inquiunt) locutio bona est, aut mala: quia utilis, uel ociosa. Si ociosa, tunc est mala: secundum uerbum domini de uerbo ocioso allegatũ: propter quod Beatus Iaco. in canonica sua. c. iij. dicit. Qui in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Ideo dicit quidam. Quòd uerbum prius debet uenire ad limam, quàm ad linguam. ¶ Sed utraque dictarum opinionum nimis arctat uiam ad regnum, nam sic cogitatio de ueritate non propter deum esset peccatum. Similiter si quis ex naturali pietate, uel ciuili urbanitate salutaret occurrentem in uia, peccaret: quod nimis est durum dicere. ¶ Tertia est opinio, K quam ipse approbat. quæ ponit, ꝙ non omnis actio non ordinata in finem ultimum scilicet deum, est mala, & demeritoria. Quędam enim est inordinata

propter inordinatam conuersionē uoluntatis ad creaturā. Quędā non ordinata ꝑpter operātis negligētiā. Quædam propter operātis infirmitatē. Prima mala est malitia cōmissionis. Secunda mala est malitia omissionis. Tertia indifferens est. Et illa est, quando aliquis circa creaturam nō afficitur inordinatē: nec tamen actum circa illam comparat ad deum: hoc est ordinat in deū: sed facit propter aliquem finem, qui respicit indigentiam naturæ: ut cum quis ambulat, ut recreetur: aut comedit, ut reficiatur. talis actio est indifferens: quia deus nec illā remunerat, nec imputat in culpam; & hoc quia in tali actione non est malitia commissionis: quia nō est inordinata delectatio. Nec etiā omissionis, non enim semper omittit hō. i. omissionis pctō, quando actiones suas non refert in deum. Indulgetur enim naturę fragili, & infirmę, ut multa talia possit facere: nec deus requirit in tali statu distractionis, & miseriæ, ꝙ omnia dum facit, referat ad se: requirit tñ aliquando, qñ est locus, & tēpus: & tunc si homo non referat, omittēdo peccat. ❡ Secūdū hāc igitur opinionem, quę est tēperatior, & communior: dicitur, ꝙ nō omnis actus elicitus est meritorius, uel demeritorius sed aliquis est indifferens tam in habente grām, quam non habente: non enim omnis actus pctōris pctūm est. Nā peccator honorando parentes, benē faciēdo indigenti, credendo uerum, nec peccat, licet hęc agēdo nō mereat. Similiter existēs in grā, & hęc faciēs propter naturalē honestatē, compassionē & ueritatis apparentiam non meret: eo ꝙ nō per gratiam hęc refert in deū. Sed nec demeretur: quia a deo non obligat omnem actum suum referre in deū. Nō enim præcepta, quę ad certos actus certo modo agēdos obligāt, pro semp obligant: sed pro certo tēpore, loco, uel cā: cū quibus existētibus si nō referret, peccaret. Posset quidem deus secūdū iustitię rigorē oēm nostram uitā, & actionem exigere, ut in eum referremus: sed nō exigit p miam. Hinc sumpsisse cācellarium Parien. æstimo, ꝙ in suo triparti to. cap. iiij. scribit. Cognoscens (inquit ipse) piissimus pater nostrā fragilitatē, & exiguam potentiam, non requirit a nobis omne seruitium, ꝙ secundum iustitiæ rigorē exigere posset: dedit quin potius certum numerum præceptorū, quorum obseruatio sibi sufficiens esset: quæ etiam legis decalogo cōtinentur. Hic & gratię diuinæ, ac miæ deputat, ꝙ non omnem offensam uult de facto imputare ad mortem ęternam: cum id iustissimē posset: quia omnis dei offensa de sua indignitate est mortifera: & secundū strictā dei iustitiā a uita gloriæ exclusiua: immo de facto excluderet, nisi remitteret: ut idē Gerson probat in de uita spirituali animę lectione prima. L ❡ Per hoc ad motiua primę opinionis dicitur, ꝙ uerbū Apostoli cōsiliū est nō præceptū: sicut multę alię monitiones eiusdem Apostoli, & sapientis in prouerbijs, & cæteris sapientię libris. Vel secundum aliquos intelligitur negatiuē. i. nihil contra gloriā dei facite: & sic est pręceptum. Aliter etiā alij exponūt. ❡ Ad aliud de uerbo ocioso. Respondet sanctus Bonauē. ꝙ uerbum ociosum cū dicitur illud, ꝙ non ordinatur in finē: sed illud, ꝙ caret omni utilitate, dū tñ aliquam deberet habere. Et sic intelligendum est illud Greg. Verbum ociosum est, ꝙ caret ratione iustæ necessitatis, & intentione piæ utilitatis. Et inter tale ociosum, & meritorium cadit medium, qñ aliquis aliquid loquitur, quod non est omnimoda utilitate priuatum: nec tamē est ordinatum in deū tanquā in finē ultimum. Frequēter aūt uerba, quę uidentur inutilia, utilia sūt, dum ordinantur ad recreationem aliquā spiritus, & ad exclusionem accidiæ: secundū, ꝙ refertur Beatū Ber. dixisse, eum quædam fecit cespitare. Ociosum inquit fuit factum: sed non ociosē factū, fecerat enim hoc lętificandum, illum quem uiderat mœstum. ❡ Quod addit, Sicut non peribit capillus &c. ita nec momentum de tempore: quia secundū Bern. in uia dei stare retrocedere est.

Quod sit uerbū ociosum.

Dicitur, ꝙ uerū est, quando debet ambulare, tunc stare, est regredi: & sic non peribit momentū de tēpore, quo hō debet opari, quin respondere habeat in iudicio. Vel regredi est quantū ad meritū, quod illo tempore posset acquirere, si operaretur ad gloriā dei. Et uenit in iudicium quātū ad priuatiōnē huius gradus glorię, qui rñderet merito, si opera tus fuisset. ¶ Dubitatur secundò. Vtrū solus actus qui nō refertur in ultimū finē: sit indifferens quantum ad meritum, & demeritū: an etiā aliquis relatus ad hūc finem sit indifferens. ¶ Pro solutione notandum secundū sanctum Bonauen. quęm imitatur Sco. dist. prę senti. clarioribus tamen uerbis, ꝙ tripliciter possūt intelligi actus referri in ultimū finem scilicet actualiter, uirtualiter, & habitualiter. ¶ Actualiter, dum actu cogitans de fine diligit illum, & uult aliquid propter istum. Virtualiter, quando ex cognitione, & dilectione finis, deuentum est ad uolitionē huius entis ad finem: licet tunc cū actū producit, non cogitat de fine. Exemplum ponit Sco. Si ex dilectione, & cognitione dei pertinente ad portionem superiorem, portio inferior considerat talem actum, puta pœnitentiæ assumendum: & postea illum exequatur uolendo, nō tamē tūc referendo in finem: quia nec tūc actualiter finis cognoscitur, nec diligitur: actus ille pœnitentiæ uirtualiter refertur in finem. Aliud exemplū ponit sanctus Bonauen. Si aliquis intendit propter deum dare decem marchas, & incipit dare, & cogitàt de deo in prima marcha: in alijs uero non cogitat de deo: nihilominus omnes illæ dationes aliæ uirtualiter referuntur in deum: quia consequenter se habent, siue consequuntur ad illam operationem, quæ actualiter fuerat relata in deum. Si tamē, inquit, opus alterius generis. i. impertinens, ad primam intentionem incipe retro oportet ꝙ intentio renouaretur ad hoc, ꝙ hoc opus ordinaretur in finem. ¶ Habitualiter, omnis actus refertur in finem, qui simul manens cum charitate est referibilis in finem. Quod additur propter peccatum ueniale, ꝙ stat cum charitate, seu gratia: & tamē nō refertur habitualiter in deū. Sic aliquis actus dicitur nō referri negatiuè: quia nec uirtualiter, nec actualiter refertur. Priuatiuè: quia non est natus referri, ut actus peccati uenialis. Cōtrariè, ut peccatum mortale, quod corrumpit principium referendi. Veniale uero etsi stet cū gratia, non tamē est natū referri in deum. Vide in Sco. distin. xlj. ¶ Per hoc dicitur ad dubium. Nullus actus habens charitatem relatus in finem ultimum uirtualiter, ac actualiter est indifferens. Patet: quia omnis talis est meritorius: ergo non indifferens. Antecedens de primo est manifestum: quia successiuè non esset meritorius: immo nullus omnino est meritorius: quia nullus magis ordinatur in finem. De secundo est ualde probabile: quia cum ille dependet a charitate, & actu eius meritorio: & est uelut effectus eius: ideo & ipse est meritorius. Ex quo infert sanctus Bonauent. ualde consolatorium uiris religiosis scilicet, ꝙ qui in principio ex charitate deo uouerunt portare religionis pondus, quicquid faciunt, quod ad suę religionis obseruantiam spectat, ex prima intentione est eis meritorium ad salutem: nisi forte (quod absit) contraria intentio superuenerit. In alijs autem, quæ ad religionem non spectāt, secus est: quia illa intentio se non extēdit ad alia uirtualiter. Ex quo infero, quòd quicquid facit religiosus ex obedientia sui prelati, etiam si fuerit labor corporalis pertinens ad uitæ sustentationem: si fuerit in gratia, est sibi meritorium: licet tunc nō ordinet in deum ex prima intentione, qua se propter deum subdidit obedientiæ: propter quod non est paruæ securitatis religionem intrare. ¶ Intelligo autē per religiosum non solum eum, qui profitetur regulā sanctitiam: sed omnes, qui alicui prelato secundū ecclesię ordinationē se subdiderint: immo eadē rōne quicūq; statū aliquē a Christo, aut ecclesia app-

Dub. 2.

De actibus relatis ad finē, quādo sunt meritorij.

pulchrū de religiosis.

batum propter deum suscipiunt, quod extendi potest usque ad statum naturæ matrimonialem. Et æstimo illud potissimum fore intelligendum suo modo de religione Christiana, quæ utique est maior factitia: quia sine ea factitia non sufficeret ad salutem. Addit tamen sanctus Bonauentu. magis specificando prius dictum ab eo. Relationem uero habitualem, hoc est uirtualem (hanc enim intelligit per habitualem: & habitualē supra descriptam ipse nominat habitudinalem) Relationem ergo uirtualem, inquit, uoco: non qua quis refert in generali ad deum omnia opera diei, uel anni: sed qua quis refert aliquod opus certum ad deum: ita ut opus sequens directam habeat ad opus primū ordinationem, & consequentiam: sicut est in illo, qui dat centum marchas, uel qui intendit ire ad sanctum Iacobū. In alijs autem non habet locum. ¶ Qđ sic intelligo, ꝙ opus illud uirtualiter refertur in deum, cuius præcedens opus actualiter in deum relatum est aliquo modo causa: ita, ꝙ illud opus non heret, nisi aliud precessisset. Et facile sciri potest de opere, an uirtualiter referatur in deū, & an cōsequatur ad opus actualiter relatum. Si quęras. Cur hoc facis, ut in pręmissis exemplis. Si quæro: cur das tertiam, uel secundam marchā: aut cur paras peram, & calceos. Si uerè respondere potest per actum actualiter relatum: ut quia uolo dare centum marchas: aut quia uolo ire ad sanctum Iacobum, signum est, ꝙ uirtualiter refertur in deum, & per consequens est opus meritorium. ¶ Secundò dicitur ad dubium, ꝙ actus, qui habitualiter tātum, & non actualiter, nec uirtualiter referē ad deū in habente charitatem: non est meritorius, nec demeritorius, sed indifferens. Patet, ꝙ non sit meritorius: quia non dependet a charitate talis actus, nec elicitur secundum inclinationem gratiæ: æquè enim heret, si gratia non coexisteret: & ita gratia non habet se ad talem actum in ratione principij mediatè, uel immediatè. Nullus autem actus est meritorius: nisi respectu cuius gratia habet aliquo modo rationem principij: ut supra dictum est. Nec est demeritorius: quia non habet sufficientem rationem malitiæ pertinentem ad peccatum ueniale, quia possibile est nullam deordinationem esse in eis, quę sufficiat ad rationem peccati: non enim tenetur homo nec tentione necessitatis, contra quam fit mortale peccatum: nec tentione minori, contra quam fit peccatum ueniale, referre semper actum suum in deum actualiter, uel uirtualiter quia deus ad hoc nos non obligauit. ¶ Et dicitur frequenter in præmissis refertur, uel referibilis, ad excludendum peccatū ueniale: qa licet coexistat gratiæ, non tñ est referibile in finē ultimū. Siquidem nullum peccatū referibile est in deum ratione non errante: & ideo peccatum etiam ueniale non est actus indifferens: sed est actus demeritorius licet non pœnæ ęternæ. ¶ Tertiò dubitatur iuxta secundam conclusionē textus. Vtrum omne peccatum sit uoluntarium. Et uidetur, ꝙ non. Nam peccatū omissionis, quod ignoranter committitur (gratia exempli) non intrans ecclesiam die festo, & ignorans esse festum: aut non cogitans illud, non est uolūtarium: quia nihil uoluntarium, nisi cognitum: hic autem non præcedit cognitio, sed ignorantia. ¶ Item nihil est uoluntarium nisi per actū uoluntatis: sed stat uoluntatem nullum habere actum respectu omissionis: ergo non erit uoluntaria: & tamen omissio pręcepti affirmatiui pro tēpore, & loco, quo obligat, est peccatū. ergo &c. ¶ Item uenialia peccata sūt pctā: & tñ non sunt uolūtaria. ergo. Minor probaē. quod uitari non potest, non est uoluntarium: uenialia autem uitari non possunt. vnde Augus. in lib. retractationum. Sunt quædam necessitate facta improbanda, ut qui uult rectè facere, & non potest. unde Apostolus ad Roma. vij. Non quod uolo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Talia autem sunt uenialia. Primò dicetur de peccato omis-

Dub. 3. N peccatum an sit uoluntarium.

O peccato omissionis. Secundò de uenia li. ¶ Quo ad primum aduertendum, q peccatū omissionis dupliciter dicitur. Vno modo impropriè .p peccato, quo aliquis non omittit, quod tenetur omittere: & sic omissio semper coniuncta est peccato commissionis. Qui enim non omittit aliquid, qd omittere tenetur: facit, qd prohibitum est ergo non omittēdo cōmittit: & sic non accipitur hic: quia sic nō dicitur a pctō cōmissionis secundū rē, & nō est dubium, omne peccatum commissionis esse uoluntarium. Secundo modo accipitur propriè: & est, dū aliquis omittit actū, quē tenetur facere: & ita contrariatur præcepto affirmatino. ¶ Consequenter notādū, q ut recitat beatus Thom. j.ij.q.lxxi.art.5. De hoc an peccatū dimissionis esse possit sine actu positiuo uolūtatis: duę reperiuntur opiniones. Vna, q in omni peccato omissionis est actus aliquis interior uoluntatis elicitus: uel exterior imperatus. Interior, ut uelle omittere, siue uelle nō facere, qd præceptum est: aut uelle suspēdere actū, quē tenetur facere: aut uellē facere actū incōpossibilē actui, ad quē tenet : & per consequens uelle carere actu, ad quē tenetur. Exterior, ut operatio alicuius ea hora, qua tenetur aliquid facere, quo impeditur ab eo, quod tenetur. Alia opinio dicentiū, q licet, in pctō omissionis frequēter concurrat talis actus positiuus: non tñ oportet, nec requiritur ad pctūm omissionis aliquis actus positiuus. Ipsum .n. nō facere, qd præceptū est, est peccatū omissionis: secluso omni actu positiuo. Huic opinioni fauet sanctus Tho. fauet & Gui. Ockā in suo tertio. q. x & probat sic: quia ponamus, q aliquis tenetur diligere Deū actualiter die Dñico semoto impedimento: talis sublato omni impedimento, pōt p totū diē nō diligere deū: nō.n. necessitatur ad diligēdū deū: & per cōsequēs pōt peccare nō diligēdo pctō omissionis. Si ergo ad hoc, q peccet pctō omissionis, requiritur etiā peccatū cōmissionis siue actus positiuus uoluntatis. Quæro de illo actu uoluntatis, siue sit actus nolendi diligere deū: siue sit actus uolendi contrarius dilectioni dei: aut est in potestate uoluntatis: sic q uolūtas stāte pctō omissionis, pōt illū actū cōmissionis omittere, elicere, uel nō elicere: uel nō pōt nō elicere: sed necessario elicit stāte peccato omissionis. Si primū: pōt uolūtas illum actū non elicere: & per cōseques potest peccare peccato omissionis nō peccando peccato commissionis. Si detur secundum: ergo in eliciendo illum secundum actum non peccabit: quia nullus peccat in eo, qd uitare non potest. ¶ Sed cōtra istā opinionē arguitur. Nā pono, q aliquis p hora, qua tenetur audire missam, nō cogitet de missa audienda: & ita uō uadat, sed omittat audire missā. Quæro, an peccet peccato omissionis in eo p se, q non audit missam: uel non. Si dicis secundū, q non peccat, quāuis omittat, nulla alia assignati poterit causa: nisi qa respectu actus omissi, non habuit aliquē actum uoluntatis, sine quo nullum est peccatum actuale: & sic requiritur actus uoluntatis positiuus, ut omissio illa sit peccatum. ¶ Si dicis, q peccat non eiūdem ad missam audiendā. Cōtra. Nemo peccat in eo, qd uitari non potest: sed talis non potuit uitare illā omissionem: ergo omittendo non peccat. Minor probatur: quia non potuit ille ire ad audiendum missam non cogitans de missa: cogitatio autem de missa non est in sua potestate: potest enim distrahi, aut obliuisci contra suā uoluntatem. ¶ Si dicis, q poterat cessare ab illo opere, quo distractus est, & ita cauere distractionem, & per aliquod monitorium cauere obliuionem: & ita non faciendo, quod in se est: ne obliuisceretur, uirtualiter, uoluntariè omisit: & ita uitare potuit omissionē. ¶ Contra ad excludendum omnia talia, uolo, q obliuio, aut distractio accidat sine omni sua culpa, q fieri non potest. Potest enim ante horam audiendi missam utili, & laudabili operi intendere (gratia exempli) deuotæ orationi, & eam continuare usq; ad horam: & ipsa deuotione distrahi, aut

Peccatū omissionis dupliciter.

Nullus peccat in eo, qd uitare nō pōt.

ob audire pulsum, uel monitorē suum esse negligētem, quem ordinauit ad se uocādū: tunc incidit distractionē: & ita impotentiā eundi ad missā sine sua culpa: & ita peccabit in eo, q̄ sine sui culpa uitare nō potuit. ¶ Itē non plus peccat ille, quā hora illa dormiēs: sed dormiēs i'la hora, ēt si ex culpa sua obdormiuit ut puta, quia prius inordinatē uigilauit non peccat. ergo. Consequentia nota. Maior patet: quia ita non est in potestate illius audire missam in casu, sicut dormientis. Minor probatur: quia ratione, quā ebrius in ebrietate, quā priuatur rationis usu occidens aliquē, uel furiosus in furia non peccat: eadem ratione nec dormiens: quia utrobique non est usus rationis, sine quo non peccatur: li cet poterat ex sua culpa incidere ebrietatem, & furiam. ¶ Durum etiam uidetur, q̄ is qui nulla malignitate, aut con temptu omittit actum sibi debitum: sed ex nuda obliuione, uel distractione nō omissurus si cogitaret: quōd ille peccet mortaliter. Et si obliuio ipsa non fuerit culpabilis, nullus omnino erit in omissione cōtemptus: nec uerus, nec interpretatiuus. ergo nec peccatū mortale: q̄a nō peccatur mortaliter sine contemptu. ¶ Propter istas rationes declinare uidetur Alex. ad primā opinionem. s. q̄ p̄ctm̄ omissionis non est sine actu positiuo interiori scilicet nolle facere, aut uelle nō facere: & utrunq; est actus positiuus uoluntatis. Potest tñ esse peccatum omissionis sine actu exteriori: quo aliqd operatur etiā sine interiori contrario actui, quē omittit: ut quis potest peccare non diligendo deum absq; hoc q̄ odiat deum: non autem pōt peccare omittendo diligere deum sine actu uoluntatis, quo uult non diligere deum formaliter, uel uirtualiter. unde ait Alexan. par. ij. q. cxxx. mē. x. In omissione actus uoluntatis: interioris quiescit super ipsum non facere, unde dicit omittens uolo non facere: aut nō uolo facere: uelle autem, & non uelle sunt actus uoluntatis: accipit non uelle pro nolle. Sequitur; ideo dicimus, quōd peccatum ipsius omissionis in actu p̄petratur: hoc est in actu uolūtatis interioris: & nō in ipso defectu, aut carētia boni. ¶ Et tenendo hāc opinionē pōt r̄ndere ad r̄ones oppositę opinionis admittēdo casum: q̄ pōt non diligendo dn̄m deū per totā d ē dominicā peccare peccato omissionis: sed nō nisi concurrēte actu uoluntatis, quo uult non diligere deum: aut quo uult aliquid repugnans dilectioni dei: ut q̄ uult tota die dormire, aut laboribus intendere, cum quibus nō stat dilectio accidentalis dei: nam circūscripto illo actu uoluntatis: sola omissio nō erit p̄tūm. ¶ Ad probationē cū q̄ritur de illo actu uoluntatis, an sit in p̄tāte uolūtatis &c. Dicitur, q̄ actus ille simpliciter est in p̄tāte uolūtatis stante omissione: sed nō est in p̄tāte uolūtatis stāte p̄tō omissionis. i. actus quidem ille est in potestate uoluntatis ad eliciendum, uel non eliciendum: sed si nō elicitur iam omissio manens, non erit p̄tūm: sicut in simili actus faciendi opus seruile in die festo est in p̄tāte uoluntatis stante precepto de feriando, sed facere seruile opus nō peccando stāre precepto nō est in uoluntatis potestate. Nō enim omissio peccatū nisi per actū uolūtatis omissionē acceptantis, seu in omissionē consentientis, formaliter: q̄a uult omittere. Aut uirtualiter: q̄a uult aliquid, ad q̄ sequitur talis commissio. Vnde si nullum actū habet uoluntas respectu omissionis formaliter: uel uirtualiter: non uidetur quomodo omissio sit uoluntaria: & per cōsequēs quō sit peccatū. ¶ Et si diceres cōtra illā secundā opinionē, sequitur, q̄ nullum esset p̄tūm omissionis: q̄ pura omissio. s. nō currente actu uoluntatis non est p̄tūm: ideo non omissio, sed actus ille uoluntatis, quo uult omittere formaliter, uel uirtualiter, est p̄tūm, ille aūt est actus positiuus: & sic est p̄tūm commissionis. Respondetur cōcedendo, q̄ pura omissio non est peccatū. sed omissio cū actu uolūtatis. Dicitur autem ille actus uoluntatis peccatum omissionis: quia eo uult uoluntas omittere, quod face- Pura omissio non est peccatum, sed

aĉ actu uolun - tatis. re tenetur, Vnde diceretur consequenter, ꝙ peccatum commissionis est uelle facere, quod prohibitum est: peccatum omissionis est uelle omittere, quod præceptum est: utrumq; ergo peccatum est actus positiuus interior uoluntatis, uel nõ sine tali. Nec dicitur omissionis: quia fit sine actu uolũtatis interiori positiuo: sed dicitur peccatum omissionis ex causa tacta. ¶ Illa opinio uidetur satis rationabilis, & falli bilis: quia satis apertè patet, quomodo peccatum omissionis fit uoluntarium: quia non fit sine actu uoluntatis formaliter, uel uirtualiter. ¶ Sed contra opinionem illam est una ratio probans, ꝙ pura omissio sine actu uoluntatis respectu omissionis est peccatum: illa scilicet. Nam pono, ꝙ Ioannes apprǽhẽdat se nunc debere audire missam, põt suspẽdere actum uoluntatis respectu omissionis missę. Suspendere dico non actu positiuo: sed non eliciendo uelle, neq; nolle audire missam: quia quacunq; appręhensione stante in intellectu, non necessitatur uoluntas ad eliciendum actum circa apprǽhensum: alioquin non esset libera. Pono ergo, ꝙ ita faciat: tunc peccat peccato omissionis: quia omittit actum pręcepti, quem posset non omittere: & tamen nullum habet actum positiuum respectu omissionis. ¶ Propter hanc rationem uideatur opinio Ockam q.x. tertij sententiarũ: ubi latè hanc materiam prosequitur. Et secundũ Tho. uerior: licet rarò contingat obiectum aliquod appręhendere, & uolũtatem nullũ actũ circa ipsum elicere: & ideo uix aut rarò contingit cogitare, ꝙ nunc audiẽda est missa: & stante cogitatione nec uelle, nec nolle audire missam: & tamen possibile est: potest enim uolũtas fluctuare circa hãc cogitationẽ, donec tẽpus audiendi missam trãsijt. ¶ Et per hoc ad rationẽ factã cõtra secũdã opinionẽ admisso casu, dicitur, ꝙ peccat præcisè peccato omissionis non audiendo missam: nisi sua culpa incideret non appręhensionem, seu cogitationẽ de missa audienda: quia tũc nõ

R

peccaret. ¶ Et cũ arguitur: nemo peccat in eo, quod uitare non potest. Dicitur secundũ sanctũ Tho. ꝙ uerũ est, quãdo illã impossibilitatem non incidit ex sua culpa: ut si quis uolũtariè se præcipitaret in foueam, unde exire non posset, nõ excusatur a peccato omissionis propter impossibilitatem faciendi: quia ipsa impossibilitas fuit uoluntaria. Siuero impossibilitas non est uoluntaria: aut si incidit sine sui culpa: puta fecit, quod in se est: dicitur ꝙ tunc nõ audiendo missam non peccat. Et huius causa est, non quia nõ habuit actum uoluntatis respectu omissionis: sed q̃a impossibilitas est culpabilis audiendi missam: ideo excusat omissionẽ a peccato. Illa autem impossibilitas cõtingit ex defectu actus intellectus, scilicet apprǽhẽsionis, quæ nõ est in potestate omittentis. ¶ Sed contra hãc solutionẽ procedit alia ratio de dormiente. Ideo aliter uidetur dicẽdũ, ꝙ ex quacunq; causa aliquis incidat impossibilitatem nõ omittendi actũ pręcępti siue ex culpa, siue non ex culpa sua omittendi pręcisè nõ peccat: sicut de furioso etiã si sua culpa furiã inciderit. Vnde si ex distractione, uel obliuione non cogitat de missa hora illa, qua tenetur ad missam, non peccat nõ audiendo missam: peccat tamen si ex culpa sua obliuionẽ, seu distractionẽ incidit. Vnde dicit beatus Iacob. c. iiij. Scienti, & nõ facienti peccatũ est illi. nõ cogitans aũt, non est sciens saltem actualiter. Et huic consonat, quod Alexander dicit, dum quęrit. Si quis obdormit matutinas, ad quas tenetur: qñ dicitur omissio perpetrari. Ait. n. ꝙ non debet dici omittere, quando non surgit: quia tunc dormit, nullum autẽ peccatum fit a dormiente: ergo nec omissio, quæ est peccatum. Nec quando se ordinat dormitioni: quia potest adhuc contingere, ꝙ euigilet, & surgat hora debita. Sed tũc debet dici omissionem perpetrare: quãdo aliquis applicat se ad actum illicitum incompossibilem cum illo actu, ad quẽ tenetur: ut si iste teneturire ad matutinas, & inebriet se, uel fit in collo-

quio infructuoso: & sic de alijs; propter quod nō surgat ad matutinas: tūc omittit, cū se inebriat: aut dū infructuosa fabulatur. Si uero applicat se alicui actui bono, ad quem tenetur: & ex illo fessus dormiat, & nō surgat, nō omittit. Si uero fuerit actus indifferens: & tamē impeditiuus actus, ad quē tenetur illi intendendo, omittit. Sed posito, ꝙ teneatur surgere, & nō surgat: nec hoc est ex aliqua causa præcedente, quę in ipso sit: sed tantum ligata est uis sensibilis, quęritur, nunquid omittit dormiendo. Respondetur, dicendum est, ꝙ non: subintelligendū est. n. ꝙ tenetur surgere, cum audierit signū surgendi: sed si nō surrexerit ex causa, quę fuit in ipso: tūc omittit, cū causam perpetrat. Hæc Alexāder. ¶ Sic dici pōt, ꝙ qui hora audiendi missam nō cogitat de missa, nō peccat omittendo, si ipse nō est in causa nō cogitādi: si uero est in causa, quia, aliquid uolēs fecit, uel omisit ad quod sequebatur nō cogitare, tūnc peccat peccato omissionis: nō tūc quādo nō cogitat: sed qñ id uolēs egit, ad quod sequebatur illud nō cogitare. ¶ Ex illo infert, ꝙ aliquod peccatum omissionis non fit sine actu seu peccato commissionis: quando scilicet omissio habet causam præcedentem uoluntariam: ut in casibus positis. Sed quādo nō habet causam præcedētem: ut qñ tempore, quo tenetur ad actum perficiēdum, & potest perficere: non cogitat actum iam esse faciendum potest non perficere actum debitum absq; omni actu positiuo uoluntatis: & tunc est omissio pura sine commissione. ¶ Et per hoc ad dubium dicitur, ꝙ omne peccatum actuale est uoluntarium. ita ꝙ in potestate uoluntatis est, peccare tali peccato, & nō peccare: quia omne peccatum, aut est peccatum commissionis, uel omissionis. Si primum: potest actum illum non elicere. Si omissionis tunc aut potest elicere actum uolendi, quem omittit: & ita si non elicit uoluntariē omittit: aut tunc non potest, quando tenetur, aut propter impetū, quod fuit in potestate uoluntatis: aut quod non fuit in potestate uoluntatis. Si secūdē: non peccat dimittendo. Si primum: uolens non amouit impedimentum: & ita uolēs uirtualiter omisit. Quisquis enim uult antecedens, uirtualiter uult: & consequens ergo. ¶ Et per hoc soluta est prima ratio in principio dubij de peccato omissionis, quod ignoranter committitur: quia tale quandoq; est uoluntariū. Et incognitum potest esse uoluntarium uirtualiter: licet non formaliter: & hoc sufficit ad rationē peccati. Similiter licet stet uoluntatem non habere actum respectu omissionis peccati formaliter: nunquam tamen omissio est peccatum, quin uoluntas habeat circa ipsum actū aliquem uirtualiter ad minus uolendo, uel nolendo, scilicet aliquid, ad quod sequitur omissio. ¶ De secundo. s. peccato ueniali dicitur, ꝙ omne peccatū ueniale est uo'ūtarium: quia nemo peccat uenialiter: nisi iam habeat uolūtatis usum, nemo etiā peccat uenialiter in eo, quod nullo modo potest prohiberi: aut etiam non potuit cauere. Venialia enim peccata etsi non omnia possint præcaueri, uel prohiberi: nullū tamen est singulare peccatū, quod non possit, nec potuerit præcaueri. ¶ Et per hoc ad rationē dicitur, ꝙ quodlibet uenialium uitari potest, licet forte non omnia: sicut nunquā peccare uenialiter. ¶ Ad Augu. quędam de necessitate facta sunt improbanda: dicitur, ꝙ loquitur de necessitate uenialiū: non quantum ad hoc, uel illud: sed generaliter quantum ad peccata uenialia: quia nōn possumus omnia simul uitare. ¶ Ad apostolum dicit sanctus Bonauen. ꝙ nolo, non priuat omnimodam uoluntatem: sed uoluntatem principaliter mouentem: quia in peccato ueniali (maximē quod excitat concupiscētia carnis) uoluntas nō præuenit mouendo: sed motioni accedit complacendo, uel non reprimendo: & ideo uenialia non sunt simpliciter inuoluntaria.

Omne peccatū actuale est mortale.

Omne peccatū ueniale est uolūtarium.

DISTINCTIO. XXXXII.

N hac distinctione xlij. agit de peccato actuali quantū ad uariā eius distinctionē, tam actus exterioris ab interiori, quàm utrorumq; in diuersas species, & membra. Et sumatur sententia textus in tribus conclusionibus, quarū prima. ¶ Quamuis uolūtas actus, & actio exterior in eodem, & respectu eiusdem sint res duæ numero distinctæ: unum tamē sunt peccatum diuersis mādatis prohibitę. ¶ Secunda: Transeunte actu peccati interiori, & exteriori ab anima, manet ipsa reatu pœnæ obligata. ¶ Tertia conclusio. Varię sunt distinctiones peccatorū, quorū superbia, seu cupiditas radix est, & initium omniū malorum. ¶ Ponit autem magister sextuplicem peccati diuisionem: quibus præmisit supra dist. xxx. aliam. Accipiuntur autē illę peccatorū distinctiones penes aliam, & aliam peccati comparationē, siue considerationē. Nā si peccatū cōsideratur in ordine ad causam: tunc diuiditur in originale, & actuale. Ad pœnā: & sic diuiditur in mortale, & ueniale. Ad motiuum: & sic diuiditur in peccatum ex amore, & peccatum ex timore. Ad actum substractum: & sic diuiditur in peccatum cogitationis, oris, operis, & additur consuetudinis. Ad obiectum, contra quod peccatur: & sic diuiditur in peccatum in deum, seipsum, & proximum. Ad mandatum, cui opponitur: & sic diuiditur in peccatum, & delictū. i. in peccatū cōmissionis, & omissionis. Ad uitia, a quibus oritur: & sic diuiditur in septē uitia capitalia. Sūt tñ & alię diuisiones ad illas reducibiles, quas magister nō ponit: quęre in sancto Bonauē. in dubijs literalibus.

QVAESTIO VNICA.

A Vtrum actus exterior habet propriā bonitatem uel malitiā propriā. Arti. 1.

IRCA hanc distinctionē queritur. Vtrum actus exterior, qui a uoluntate imperatur, habet bonitatem uel malitiam propriam, propter quam magis, quàm solus interior uoluntati impu tatur. ¶ Præmissis notabilibus respondebitur ad q. subditis dubiorū solutionibus. ¶ Quantū ad primū notādū, quęstio non quærit de bonitate naturali actus interioris, & exterioris: quia cum manifestum est, ꝙ realiter differunt actus interior uoluntatis elicitus, & actus exterior imperatus: bonitas, q̄ cōsequit̄ substantiā actus ēt est alia actus interioris, & alia exterioris. Hęc nāq; bonitas naturalis conuenit actui scdm se, non in ordine ad aliū: nec distinguitur a substātia actus, hac enim bonitate actus exterior est bonus circumscripto omni actu interiori uoluntatis: nam omnis actus exterior potest elici a phrenetico, a furioso, qui tamen pro tunc non habet liberū usum uoluntatis: intelligitur ergo quęstio de bonitate, & malitia morali, & etiam meritoria. ¶ Neq; intelligitur q. de actu exteriori, & interiori in diuersis suppositis, sed in eodem supposito: nec pro diuersis temporibus, sed pro eodem tempore. Non enim quærit de actu uoluntatis, quo uult actum aliquem: nec tamen procedit ad opus, cū possit qui est actus remissus, & inefficax: nec de actu uolūtatis respectu eiusdē, qui nō procedit: sed procederet si posset, qui est uelle efficax, quantum est ex parte sui: quia ibi sunt duo actus interiores, & nullus exterior: sed intelligitur de actu interiori, & exteriori sibi coniuncto: ut sit sensus. Quando actus interior elicitur a uoluntate: & actus exterior conformiter producitur. Vtrum tunc actus exterior habeat propriā bonitatem: hoc est aliquid recipiat, uel acquitat præter actum elicitum. ¶ Potest etiā sic intelligi. Vtrū plus imputetur uoluntati actus uolēdi, quē sequitur actus exterior, q̄ actus nolēdi, quē nō sequit̄ actus exterior propter aliquod impedimentum: posito ꝙ actus interiores sint quantum ad omnia alia ęquales: quod est dictu. Vtrum peccans actu interiori, & exteriori plus peccat, quàm qui peccat solo actu interiori cæteris pari-

Not. 1. Declaratur titulus quęstionis.

bus: & ille secundus sensus dependet ex priori. Si enim actus exterior nõ habet propriam bonitatẽ, non plus peccat uoluntas cum exteriori, quã sine: & potest hoc plus peccare intelligi extẽsiuè, uel intensiuè. ¶ Secundò notãdũ, ꝙ de hac q. sunt uariæ opiniones. Nam Sco. in quodli xviij. tenet partem affirmatiuã: scilicet, ꝙ actus exterior, uel imperatus habet bonitatẽ moralẽ propriam aliã, quã actus interior elicitus. ¶ Probat primò: quę distinctis preceptis negatiuis prohibentur, habent propriã, & distinctã rationẽ illiciti: sic est de actu interiori, & exteriori: quia fornicatio, & furtũ actus prohibẽtur. vj. & vij. pręceptis. actus interior prohibetur. ix. & x. ¶ Secũdò Aug. xiij. de tri. c. v. Mala uoluntate quilibet miser efficitur, miser. i. peccator. Sed miserior potestate, qua desiderium malæ uoluntatis adimpletur. Profecto quamuis & sic malè uolẽdo miser esset: minus tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam uoluisset, habere potuisset: hoc autẽ non potest intelligi de miseria pœnę: sed culpę. ¶ Itẽ bonitas actus moralis est ex integritate eorum, quę secũdũ rectã rationẽ operantis dicũtur debere cõuenire ipsi actui. Ex autẽ alia integritas eorũ, quę secundũ dictamen rectę rationis debẽt conuenire actui interiori, & eorum, quæ actui exteriori. Igitur alia bonitas moralis, alia malitia: & hoc siue priuatione tantũ: quia alia carẽtia eorũ, quæ debent cõuenire, siue contrariè: quia alia disconuenientia repugnans illis, quæ deberẽt cõuenire. ¶ Itẽ plus punitur actus interior, & exterior simul, quàm unus per se immo exterior plus punitur ꝑ se, quã interior: puta homicidiũ plus punitur, quã uolũtas homicidij. ¶ Sed rationes illę nõ concludũt: ideo est alia opinio Guilielmi Ockã. j. quodlib. q. xx. Itẽ in quodlib. iij. q. xiij. xiiij. & xv. Item in tertio sententiarum Ockã. q. x. & Greg. de arim. secũdũ quã respõdebitur ad q. hęc opinio rñdet ad rationes Sco. ¶ Ad primã dicit̃. Vno mõ, ꝙ sunt distincta pręcepta propter distinctionẽ actuũ: quãuis unus actus scilicet exterior non sit malus: nisi quia causatur ab alio actu scilicet interiori malo: unde per unũ pręceptũ prohibetur actus interior: per aliud prohibetur tã actus interior, quã exterior: etiam frequenter per actum exteriorem intenditur actus interior: ac magis homo delectatur: unde conceditur, ꝙ sint distincta peccata sicut sunt distincti actus mali. Vel põt dici, ꝙ sunt distincta pręcepta, ne detur simplicibus occasio errãdi: ne credat, ꝙ nõ sit peccatũ, nisi in solo actu exteriori. ¶ Ad secundũ scilicet ad auctoritatem beati Aug. dicitur, ꝙ loquitur forte de miseria quoad homines, qui uident exteriora tãtũ, & non interiora, & de exterioribus scandalizantur: & sic implendo opus facit multa peccata, quæ nõ faceret, si sola uoluntate non opere peccaret: quia facit peccatũ suum actu interiori in deũ: secũdò scãdalizat per opus exterius proximum. Vel dicitur, ꝙ actus interior semper, uel frequenter intenditur: quando actus exterior interiori cõiungitur: & sic miserior est: quia uoluntas mala, qua miser est, magis sua intensione firmatur, uel miserior extẽsiuè nõ intensiuè. ¶ Ad tertiũ dicitur, ꝙ actui exteriori nõ debetur secũdum rectam rationem aliqua integritas circumstantiarũ: sed tantum actui interiori: non quidem, ꝙ integritas illa sit aliquid superadditum actui interiori: sed est actus ipse a uoluntate elicitus cõformiter perfectè dictamini rectæ rationis: sed omnia obiecta partialia, quę circũstãtiæ appellãtur, actui interiori cõueniũt exteriori uero tantũ debeẽ (ut sit bonus) ut effectiuè producatur ab actu bono interiore, & aliã integritatẽ nõ habet: nihil n. aliud est actũ exteriorẽ esse bonũ moraliter, uel meritoriè, quã ipsum imperari ab actu bono, & meritorio interiori elicito. Hæc ẽ tota ratio bonitatis actus exterioris: & sic præter actũ interiorem bonũ, nullã aliã habet bonitatẽ: quia nõ est bonus propria sua bonitate intrinseca, sicut actus interior: sed solum est bonus quadã denominatione extrinseca: ut supra dictũ est. ¶ Ad quartũ dr̃, ꝙ ale-

Not. 2. B

Prosequitur de bonitate morali.

ge diuina nõ plus punit actus interior, & exterior simul, quã interior per se, nisi intendatur interior, dum adiungitur exterior: sed a lege humana actus exteriores plus puniuntur: quæ iudicat secũdum ea, quę foris apparent: non quę in corde latent: etiã lex humana frequenter plus punit peccata minora, quando sunt maior occasio destructionis reipublicæ: sicut plus punitur apud homines, si quis furatur ouem, quã si fornicetur fornicatione simplici: aut quã si diffamat hominem: quãuis furtũ tale minus peccatũ sit, quã fornicatio, aut diffamatio: non autẽ sic apud deũ. sic in multis

Arti. 2. Cõcl. 1. alijs. ¶ Quãtum ad secundũ articulum, est conclusio prima. Nullã propriã bo-

D nitatẽ moralem habet actus exterior,

Actũ exteriorẽ esse moraliter bonum quod est. propter quã magis imputatur uolũtati, quã solus actus interior. Secũdũ Ockã ubi sup. probatur illa conclusio: quia si actus exterior haberet bonitatem moralem propriam pręter bonitatẽ actus interioris: aut bonitas illa esset ipse actus exterior, aut aliquid superadditũ actui. Non primum: quia idem actus exterior potest, primò esse bonus & postea malus: ut actus ambulandi ad ecclesiã: si primò fiat propter deũ, & post cõtinuatur propter uanam gloriam: ergo bonitas eius est aliquid pręter actum: si. n. nihil diceret pręter actum exteriorẽ, existente actu exteriore eodẽ: semper esset bonus, aut semper malus. Non secundũ: quia aut illud superadditum est subiecti uè in actu exteriore, aut non. Si non: quæro ubi erat, & non potest assignari nisi in actu interiori: & sic non erit propria bonitas actus exterioris. Si sic: non erit nisi accidens inhęrens actui exteriori: sed hoc non, quia nec absolutum: cum nullum tale sit dabile: nec respectiuum, quia talis non est ponendus: ut uisum est in primo dist. xxxviij. Etiã si ponatur talis respectus, non erit nisi respectus conformitatis, & dependentię actus exterioris ad actũ interiorem: quia .s. elicitur conformiter actui interiori: sed iste respectus cõuenit etiã actui causarum, naturalium approximatarum passiuis per imperium uolũtatis: ut si uoluntas imperet appropiationem ignis ad candelas, ut accendantur: tunc actus, quo ignis accendit candelas, qui est merè naturalis, esset moraliter bonus: quia est ibi respectus conformitatis eius ad actum interiorem, uel etiam ad rectã rationem: & nullam conformitatem habet actus exterior ad actum interiorẽ: quin similẽ habere possit actus ignis, uel iumenti ad eundem. ut si quis uelit, ut iumentum comedat pabulum, ut confortetur ad laborandum, & applicet pabulum: tunc comestio asini esset actus moraliter bonus: quod est absurdum. Alias rationes adducit. Ockam ubi sup. j. quodlibet. q xx. ¶ Addo tamẽ hãc rationem: quod non est bonũ, neque malũ, nisi ad positionẽ alterius non habet ppriã uoluntatẽ: talis est actus exterior imperatus: ergo non habet propriã uoluntatẽ. Cõsequentia nota. Maior uidetur manifesta: quia quod habet propriam bonitatem, uel malitiam, habet eã omni alio circumscripto. Minor probatur: quia actus exterior imperatus, nec bonus est, nec malus: nisi ponatur actus elicitus bonus, aut malus: gratia exempli. Si aliquis uoluntariè se mittat in præcipitium: actus ille descensus non est uitiosus: nisi quatenus actus præcipitãdi elicitus fuerit in uoluntate: nam si pęniteat in casu, seu pcipitio, & eliciat actũ contrariũ, quo uellet sese nõ pcipitasse: iã descẽsus præcipitij nõ est uitiosus: alioquin talis cadens simul esset uirtuosus, & uitiosus. uirtuosus propter actum pœnitentiæ: & uitiosus propter motum deorsum. ¶ Item actus ille nõ habet propriam bonitatem, uel malitiam, qui non imputatur agenti ad specialẽ laudẽ, uel improperiũ, meritũ, uel demeritũ: talis est actus exterior: ergo. Consequentia nota. Maior patet: cuilibet bonitati debetur laus propria. sic & malitię speciale improperium. Minor probatur: quia actus interior cum exteriori non imputatur ad maius meritum, uel demeritum, quàm sine exteriori: ut declarabitur in sequen-

Cōcl. 2. E

ti conclusione: ergo. ¶ Secunda conclusio. Non est operatio interior uoluntatis cum exteriore magis meritoria, uel demeritoria quàm sit sola interior sine exteriori imperata. Quod intelligendū est stante semper æqualitate actus interioris: dū fuerit cū exteriore, & sine exteriore. Probatur. & pro clariori intellectu pono, q̄ sit homo uolēs occidere, & occidat: ille non est maiori pœna dignus apud deū, quā si uellet occidere, & non occideret: supposito q̄ æquè plenā, & in omnibus similē uoluntatē occidendi haberet. Et pariformiter dico de diuersis hominibus habētibus ęquè plenā, ac intensam uoluntatē occidendi, quorum unus occideret, alius impeditus nō occideret: nā unus nō plus demeretur, quā alius. Probat primo auctoritate beati Aug. lib. j. de libero arbitrio. c. iij. dicētis. Si cui non cōtingit facultas concubendi cum uxore aliena, planum tamen aliquo modo sit eū cupere: & si potestas non detur sibi esse cum ea, non minus reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur: non autem minus quidē reus est, nisi q̄ non minori pœna dignus est. ¶ Item Aug. in epistola. xlix. de sex quęstionibus ad presbyterum Deo gratias: quę plurimū facit ad propositū. q. iiij. exponens illud Matth. vij. Qua mensura mensi fueritis &c. ait: In qua uoluntate benefeceritis, in ipsa libramini. Et iterū. In ipso animo ubi appetitus uoluntatis hominum est humanorum mensura factorum, continuo pœna sequitur culpam. & infra. Affectus uoluntatis omnium factorum, meritorumq; mensura est. & sequitur. Ex qualitatibus quippe uoluntatum, non ex temporum spatijs siue recta facta, siue peccata metimur alioquin maius peccatum haberetur arborem succidere, quam hominem occidere: illud enim fit longa mora multis ictibus: hoc uno ictu, breuissimo tempore, & concludit. Mensura peccatorum non in productione temporum est: sed in uoluntate peccantium. ¶ Et probatur ratione: non maius præmium meretur homo propter uolūtatem, & opus, quàm alius propter equalem uoluntatem sine opere, ubi cętera sunt paria: ergo. Consequentia nota. Antecedens probatur: quia alias homo inuitus posset per alium hominē fieri maioris, & minoris meriti apud deū & fraudari pręmio, & grauari supplicio: quod est absurdum. Et probatur consequentia: quia in actu exteriori potest homo inuitus impediri: sicut clarū est. Item probatur antecedens per glo. ii. Cor. viii. Qui multū dat, ut diues, & qui parū dat, ut pauper: si ęqua uolūtas est æqualem mercedē habebit. ¶ Ad idē ex intentione propositum ostendit Hugo libro. ii. de sacramentis parte. xiiii. cap. vi. unde ait: Ubi plus datur, & ubi minus, dans meritū nō est, si ęqualis uoluntas habeatur. Et multa ibi ad propositum: inter quæ & hoc addit. Et si forte contingeret tantam esse uoluntatem in eo, qui nō operatur, quanta est in eo, qui opus exercet: ubi uoluntas eadē est, meritum dissimile esse non potest. ¶ Tertia conclusio. Homo plus peccat extensiuè concomitante exteriori operatione, quàm sola interiori uoluntate. Probatur: quia peccat pluribus peccatis: nā tam uoluntas interior mala peccatū est, quàm etiam operatio exterior imperata: & hoc sunt duo realiter distincta: et ab inuicem separabilia: & utrūq; est peccatum. ergo distincta peccata. Consequentia reducibilis est ad syllogismum expositoriū. Minor patet ex primo notabili: sed maior patet per diffinitionem peccati beati Aug. Peccatū est dictū, factum, uel concupitum cōtra legem dei. ¶ Ex quo patet, q̄ non solum actus interior uoluntatis, qui intelligitur per concupitū, sed actus exterior dictum, uel factum, dicitur esse peccatū: quāuis actus interior peccatum est intrinsecè: exterior uero tātū denominatiuè. Et sic uidetur posse intelligi, quod magister uult: q̄ licet interior, & exterior actus sint distincti, actus tā sunt unū peccatū quātū ad imputabilitatē: quia nō plus imputat actus interior cū exteriore, quā interior sine exteriore. Et tātū de illo articu

Actus interior non est magis meritorius, q̄ exterior.

Cōcl. 3. F

Plus peccat extensiuè q̄ interiori peccato addit exteriorē actum.

Arti. 2. Dubiū. G lo. ¶ Quantū ad secundū articulum, dubitatur iuxta primam cōclusionem textus: Vtrum actus peccati interior, & exterior sint unum peccatū, uel duo. & uidetur, ꝙ sint unū peccatū per magistrū in textu. In oppositum superius, & inferius quātū ad esse unū, uel multa non diuersificātur. nā de quocunq; genus prædicatur pluraliter, etiam species, & econuerso. Si enim aliqua sunt duo animalia: erunt duo homines, uel alini: sic si duo homines erūt duo animalia: ergo si actus uoluntatis, & operis sunt unum peccatum: erunt unus actus, & una res: si autem duæ res, erunt & duo peccata.

Vtrum actus interior, & exterior possint dici unū peccatum.

¶ Respondetur, ꝙ beatus Bonauēt. distinguit: quia uel pōt dubiū intelligi de actu interiori, & exteriori coniunctis, uel diuisis seu separatis: ita ꝙ in uno sit tantum actus interior peccati, & in alio actus exterior simul cum interiori: & sic non est dubium, quin actus interior in uno, & exterior in alio sunt duo peccata. Sed primo modo intelligendo dicit actum interiorem uoluntatis, & exteriorem esse unum peccatum: eo ꝙ ibi est unus contemptus, uel una auersio, & una conuersio. Voluntas enim est, quę contemnendo auertitur, dum ad bonū commutabile conuertitur: non solum quantum ad actum proprium: sed etiam quantum ad actum inferioris potentię, quę ei subijcitur: quia ergo peccatum secūdū ꝙ huiusmodi dicit deordinationem per contemptum, quo auertitur a deo, & conuertitur ad creaturam: ideo cum ibi sit una deordinatio prima: sequitur, ꝙ peccatum uoluntatis, & operis unum est: loquēdo formali er prout illa coniuncta sunt: licet ibi sint plura deordinata: & ideo licet peccatum sit unum formaliter, plura tamen est materialiter: sed illa respōsio nō est propria: nam esto, ꝙ peccatum diceret aliquod idem formaliter, in utroque actu tamen propter hoc nō prędicaretur peccatū in singulari de utroq; : sicut si eadem albedo esset in duobus subiectis, si ue una scientia numero in duobus: non ideo dicerentur illa subiecta unum album, aut unus sciēs. Ideo simpliciter, & secundum sermonis proprietatem sunt duo peccata: quamuis unum sit peccatum per aliud, siue unum peccatum primò, aliud quasi secūdariò propter aliud: & hoc modo intelligendus est magister, ꝙ sunt unum peccatum: id est, ꝙ est unū peccatum principale uel per se, ratione cuius siue per quod aliud est peccatum; sicut ignis, & calor sunt duo calefacientia: sed ignis non calefacit per se, sed per calorem, uel ut supra dictum est: ꝙ sunt unum peccatum quantum ad imputabilitatem. Tantum de quęstione.

DISTINCTIO. XLIII.

EGIT magister de peccato actuali in generali: hic de peccato in spiritūsanctū, ꝙ grauissimum est, determinat in speciali. Cuius distinctionis sententia tribus conclusionibus sequentibus explicatur. ¶ Prima cōclusio. Peccatum in spiritumsanctū est grauius omni peccato, quod nec in præsenti remittitur seculo, nec in futuro. ¶ Secūda cōclusio. Peccatum in spiritumsanctum secundum, ꝙ assignatur uariè, aliter, & aliter dicitur irremissibile. ¶ Tertia cōclusio. Peccato ex malitia obstinationis, desperationis, impęnitentię, & fraternę oppugnationis gratię, non solū peccatur in spiritumsanctum: sed etiam in patrem, & filium.

QVAESTIO VNICA.

CIRCA hanc distinctionem quæritur, utrum omne peccatum ex malitia commissum, sit peccatum in spiritū sanctum. ¶ Præmissis notabilibus ponentur responsiuæ conclusiones: & tertiò dubiorum solutiones. ¶ Quantum ad primum notandum, ꝙ uoluntatem peccare ex malitia, dupliciter accipi po Not. 1.

Vtrum omne peccatum, & malitia cõmissum sit peccatum in spiritũsanctũ.

test. Vno modo, quia tendit in obiectũ contra dictamen rationis præsentantis illud sub ratione mali, & non boni ueri, uel apparentis, gratia exempli. Odium dei, quod ratio non errans non potest ostendere nisi sub ratione mali. Sed utrum uoluntas ex sua libertate possit sic uelle obiectum sibi præsentatum sine ratione boni ueri, uel apparentis: de hoc sunt opiniones quorundam dicentium: ꝙ obiectum uoluntatis sit bonum uerum, uel apparens. & ita non potest uelle aliquid nisi sub obiecto suo cõtentum: hoc est nisi illud, in quo apparet ratio boni, innitentes illi dicto Diony. de diuinis nominibus. Nullus operatur ad malum aspiciens. Alij tenẽt oppositum, dicentes, ꝙ obiectum uoluntatis non est bonum: sed ens in genere: sicut & intellectus, unde dicunt, ꝙ circa omne ens sibi sub quacunq; ratione præsentatum uoluntas est libera: & potest elicere uelle, & nolle, quarum opinionum discussio magis ad quartũ, & etiã primũ (ubi quæritur utrum uoluntas necessariò fruatur ultimo fine) pertinet. Alio modo peccat quis ex malitia: quãdo ex mera sua libertate sine aliqua occasione extrinseca scilicet nec ex passione in sensu, nec errore in intellectu eligit uelle contra dictamen rectæ rationis: etiã si nõ tendat in ipsum sub rõne mali.

Not. 2. B ¶ Secundò notandum, ꝙ uoluntas, quia coniuncta est appetitui sensitiuo: nata est condelectari sibi: & ideo peccans occasionaliter ex inclinatione appetitus sensitiui ad suũ delectabile, peccat ex passione: quod dicitur peccatũ ex infirmitate seu impotentia, quę consurgit ex amissione originalis iustitię; & illud peccatũ est appropriate in patrem cui attribuitur potentia. ¶ Item quia uoluntas agit per cognitionem intellecti uam. hoc est præsupponit cognitionem intellectus illius obiecti, circa ꝙ elicit suum actũ, ideo ratione errãte ipsa conformiter eliciente nõ rectè eliciti: nisi error esset inuincibilis: & sic peccat ex ignorantia: & illud peccatũ appropriate dicitur esse contra filium, cui appropriatur sapientia. ¶ Peccat quandoq; etiam ex libertate propria: nõ condelectando appetitui sensitiuo, nec ex errore rationis: & tũc dicit̃ peccare ex malitia: quia nõ ex passiõe, siue odio, neq; ex errore in rõne peccat: ibi. n. est plenissima rõ peccati qa plenissima rõ uolũtarij: qa nihil est aliud a uolũtate alliciens eũ ad malũ: neq; in sensu, neq; in intellectu: sed ex mera libertate sua sine aliqua occasione extrinseca eligit uelle contra dictamẽ rõnis, etiã si nõ tendat in ipsũ malũ sub rõne mali: & illud pctũm dicitur cõmitti in spm̃sanctum, cui attribuitur bonitas

Not. 3. C ¶ Tertiò notandũ, ꝙ pctũm in spm̃sanctũ non dicitur, qa est offensiuũ. S. S. & nõ patris, aut filij: nam harũ personarũ trium sicut una est essentia, ita una uoluntas, una bonitas, unus honor, & dignitas: & per hoc quisqs offendit, aut inhonorat spm̃sanctũ, ostendit, & inhonorat patrem, & filiũ: nec ideo quia actus illius peccati terminatur obiectiuè ad spm̃sanctũ, & non ad filiũ, uel patrẽ. An aũt actus aliquis intellectus, uel uolũtatis possit obiectiuè terminari ad unã personã, & nõ ad aliã patuit. q. v. dist. j. primi lib. Sed ideo dicitur in spiritũsanctũ: ut dictũ ẽ: quia sit ex malitia primo, uel secundo modo supra tactis.

Not. 4. D ¶ Quartò notandum, ꝙ peccato in spiritũsanctũ duo attribuuntur: scilicet, ꝙ est grauissimum, & ꝙ est irremissibile.

Duo attribuũtur peccato in spiritũsanctũ.

¶ Circa primum notandum, ꝙ aliquod peccatũ grauissimum dici non potest, nisi sit cõtra præceptũ primę tabulę Nã peccata contra precepta secũdę tabulæ solum uirtualiter auertunt a deo: sola peccata primæ tabulæ formaliter, & actualiter auertunt ab obiecto perfectissimo scilicet deo: & sicut solus actus charitatis, puta amor dei, amicitiæ, est actus perfectissimè cõuersiuus in deum propter seipsum sine relatione ad aliud extra se, ita solus actus huic contrariè, oppositus, scilicet odium dei in seipso (si esset possibile) esset grauissimum peccatum. Sed apud plurimos dubium est, an actus odiẽdi deum sit possibilis: cum deus secundum se simpliciter

optimus non possit odiri. ¶ Post actum uero charitatis, pfectissimus actus, quo tēdit uolūtas in deū, est actus spei, cuius oppositū erit pc̄m grauissimū: & hoc ē pc̄m desperatiōis, seu obstinationis cū desperatione: nō tñ quilibet leuis motus desperationis, sed actus desperationis procedens ex certa malitia, dicitur peccatum in spiritum sanctum: de qua in persona desperatorum loquitur Hierem. cap. xviij. Desperauimus: post cogitationes nostras ibimus: & unusquisq; prauitatē cordis sui mali faciemus. Vide Sco. in hac dist. quęst. j. qui a clarius, & præcisius uidetur loqui &c. ut in aliquibus libris est. quæst. ij. ¶ Et secundū hoc ad peccatum in spiritum sanctum tria requiruntur: ut ponit Scotus. Primū, ꝙ sit contra præcepta primæ tabulę. Secundum, ꝙ sit ex certa malitia nō ex passione, aut errore seu turbulentia rationis, aut uoluntatis. Tertium, quod sit oppositum perfectissimo actui conuersiuo in deum post actum amoris amicitiæ, idest actui spei: huius enim scilicet amoris dei (secundum plures) actus oppositus non est possibilis.

Quæ requirantur ad ad peccatum in spiritum sanctum.

E ¶ Quo ad secundum notandum, ꝙ peccatum dupliciter dicitur irremissibile: hic & in futuro. Vno modo simpliciter: quod non remittetur: qualis est sola finalis impęnitentia: hoc enim non remittitur in præsenti seculo: sic enim non esset finalis: quia si remitteretur, nō duraret in finē, nec in futuro: qa nihil nō remissum in hoc seculo, remittitur in futuro stante immutabiliter illa sententia. Lignū ubi ceciderit siue ad austrū, siue ad aquilonem, ibi erit Eccles. xj. Non aūt omnis finalis impęnitētia dicitur pc̄m in spm̄ sanctū: non enim illa, qua hō decedit morte præuentus sine pęnitentia: sed illa qua homo habet propositū nunquam pęnitendi; quæ oritur ex desperata obstinatione. De quo Augu. ait de fide ad petrum. Quòd pessimi homines incidūt in hoc peccatum: ut Cain, qui dixit. Maior est iniquitas mea, quàm ut ueniam merear. Credidit enim misericordiam dei esse minorem suo delicto: sed misericordia dei est bonitas, q̄ appropriatur spiritui sācto. Alio modo dicitur peccatū irremissibile, non quin remitti possit, & sæpe remittatur: sed qa opponitur principio remissionis, & hoc uel in remittente, uel in peccante, uel in dono ad remissionē disponēte. ¶ In deo remittente principiū remissionis est dei misericordia, & iustitia. Principium remissionis in dono disponente ad remissionem, est ueritatis cognitio, & gratiæ collatio. ¶ In peccante est illa, quæ sunt retractiua a pc̄ō: quę duo sunt scilicet turpitudinis peccati consideratio, & delectationis abbreuiatio: & secundum hæc distinguuntur sex peccata in spiritū sanctū. Vide Bonau. in breuiloquio parte. iij. cap. fina. Tho. ij. ij. q. xiiij. quæ præcisè sunt contra illa principia, scilicet. Desperatio contra dei misericordiam, præsumptio contra dei iustitiā: impugnatio agnitæ ueritatis contra ueritatis agnitionē: inuidentia fraternę charitatis contra gratię collationem: impęnitentia, qua non consideratur turpitudo peccati: & ita eligit hō nūquā de eo pęnitere: obstinatio, qua uult peccati delectatiōi ppetuō inhęrere. Primis duobus modis peccat̄ cōtra deum, duobus alijs cōtra proximū, duobus ultimis cōtra seipsum.

Peccata in spiritū sanctū sunt sex.

F ¶ Ex quibus patet, ꝙ dupliciter cōtingit loq. de peccato in spiritū sanctū. Strictè, prout includit tres conditiones pdictas: & sic sola desperatio, & præsumptio adiuncta semp finali impęnitentiæ: & dum procedunt ex certa malitia sunt peccata in spiritū sāctū: quia directè sunt contra pfectiones diuinas, ex quibus oritur remissio peccatorum. Et ita dicit Isid. sup Leui. Hoc sancti patres irremissibile peccatū, & blasphemiā in spiritū sanctū dixerunt in sceleribus usq; ad finem uitæ perseuerare, de salute sua desperare, de misericordia, & potentia redemptoris diffidere. Alio modo largius: ut dicit peccatum difficile remissibile: non solum contra principium remissionis in deo: sed etiam, quòd tollit dispositionem remissionis peccati in peccatore, quæ

peccatū in spiritum sanctum accipitur large, & strictè.

sunt ueritatis adhesio, desideriũ grãæ: displicẽtia de pctõ: & eleuatio mentis a malo: hec autem sunt impugnatio ueritatis agnitę, inuidentia fraternę gratiæ: impęnitentia, & obstinatio, inquantũ tamen illa procedunt ex certa malitia.

Arti. 2. ❡ Quantũ ad secundũ articulum est prima cõclusio. Loquendo de peccato in
Cõcl. 1. spm̃sanctũ propriè, & strictè, pctũm in
G spiritumsanctum est simpliciter grauissimum pctũm contra pręceptũ primę tabulę, & oppositũ actui perfectissimo potenti habere oppositum, & ita grauissimũ. Tenet cõsequentia: quia perfectissimo opponitur pessimũ. Scđa pars patet: quia sic peccatũ i spir'tũsanctũ includit finalem impęnitentiam, & hoc est peccatũ ad mortem, p quo uult Bea. Ioannes, ut non oretur: istud enim nõ remittitur neq; hic, neq; in futuro seculo.

Cõcl. 2 ❡ Secunda conclusio. Capiendo peccatum in spiritũsanctum largius secundo modo est peccatum grauissimum: exponendo superlatiuum per ualde, & difficulter remissibile. Prima pars patet: qa licet non omne peccatum in spiritum sanctum sit immediatè in deum, habet tñ ordinè immediatiorẽ, ueriusdeordinationem contra deum: ut puta contra donum dei, habet & maiorem contemptum: quiã ex certa malitia, & per hoc ceteris peccatis grauius est: & ita ualde, & multum graue. ❡ Secunda pars patet: quia peccatum in spiritumsanctum, aut est contra principium remissionis in deo: aut tollit dispositionem requisitam in peccatore ad peccati remissionem: sublatis autem principijs alicuius effectus difficulter potest poni effectus: immo non potest poni nisi restitutis principijs: quia tamen potest dispositio reddi peccatori, & principium remissionis simpliciter non potest tolli: ideo non sunt simpliciter irremissibilia: sed minus, quàm cętera: quia plus requirunt.

Arti. 3. ❡ Quantum ad tertium articulum pri-
Dub. 1. mum dubium. Vtrum de aliquo potest
H dici, ꝙ peccat in spiritumsanctum dum
Vtrum uiuit temporaliter, aut post mortem.
dici pos Et uidetur, ꝙ neutrum dici potest. non primum: quia donec moritur nullũ peccatum est irremissibile: secundum illud Ezech. Quacunq; hora &c. hõ &c. Nec secundũ, quia post mortẽ nõ est in uia merẽdi, aut demerẽdi: ergo nec peccãdi omne pctũm est demeritũ. ❡ Rndetur loquendo de pctõ in spiritũsanctũ strictè, põt aliquis in pręsenti uita peccare in spm̃ sanctũ: & ita de tali dicitur, ꝙ est peccator in spiritũ sanctũ. Patet: qa peccãs pctõ desperationis cõtinuãs usq; ad instans mortis, peccat in spiritũ sanctũ: & hoc pctũm in pręsenti uita committitur: licet nõ dicatur in spm̃ sanctũ, nisi usq; ad mortẽ cõtinuet: sicut aliqs nũc est pdicaturus, si pdicabit: quamuis possit prędicare. ❡ Scđo dr̃, ꝙ de nullo certè põt sciri a uiatore, an pctũm suum sit pctũm in spm̃ sanctũ nisi per reuelationẽ. Patet: qa nullus uiator hoc scire põt de alio manifestũ est: sed nec de seipso: qa cũ dependet a futuro contingenti quantumcunq; aliquis iam desperauit, nõ tamen põt sciri immutabiliter an tali desperatione, uel nõ: põt. n. mutari: qa põt deus de lapidibus suscitare filios Abraę. Et ita loquir̃ Salomõ Eccles. ix. Nescit hõ an odio, uel amore dignus sit: qa omnia in futurũ seruãtur incerta. ❡ Scđõ dubitatur de desperatiõe: Dub. 2.
nã nõ uidetur, ꝙ pcedat ex malitia: sed I
ex ignorantia, qua quis credit, ꝙ maior est sua iniqtas, quã dei misericordia: sicut Cain, q dixit. Maior ẽ iniqtas mea, quã ut ueniã merear: & ita magis est in filium, quã in spiritũ sanctũ. ❡ Itẽ præsumptio est species superbię: igitur non est pctũm in spm̃ sanctũ. Tenet cõseq̃ntia qa pctũm in spm̃ sanctũ distinguiť a cęteris pctis. ❡ Itẽ præsumptio est cõtra iustitiã dei, similiter impugnatio agnitę ueritatis est cõtra ueritatẽ: sed iustitia, & ueritas attribuuntur filio, ideo magis dicunť pctũm in filiũ, quã in spm̃sanctũ. ❡ Itẽ inuidentia fraternę grãæ est species inuidię: ergo: Item frequenter contingit ex corruptiõe naturæ: & ita ex infirmitate: & p cõsequens est magis pctũm in patrem. ❡ Item obstinatio, & finalis impęnitentia nõ distinguunť: qa utrũq;

sit de aliquo qui peccat in S.S.

est uoluntas permanendi in peccato. ¶ Respondetur ad omnia simul: quia omnia possunt quandoq; accidere ex infirmitate, quādoq; ex ignorantia: sed tunc non sunt peccata in spiritūsanctum: sed tunc tantū, quādo procedunt ex certa malitia: unde sicut charitas dat formā operi meritorio: quia a charitate nominatur opus meritorium: ita malitia dat nomen peccato: ut dicatur in spiritūsanctum: unde nihil horum dicitur peccatū in spiritumsanctū. nisi procedat ex certa malitia. ¶ Per hoc dicitur ad primū, ꝙ non omnis desperatio est peccatū in spiritumsanctū non.n. illa, quæ uenit ex pusillanimitate: sed illa, q̄ orit̄ ex certa, & diffinita malitia, in qua uult uitā finire, & preferens iniquitatem suam diuinæ misericordię contemnens misericordiā dei: secundū ꝙ dicit sapiens. Impius cum in profundum uenerit, contemnit: quādo tanta profunditate malitiæ absorbetur, ut non uelit dei misericordiā sibi subuenire: unde tales desperatissimi homines frequēter sibi ipsi inferūt mortē. ¶ Ad illud de presumptione dicitur, ꝙ est presumptio de meritis: & illa est spēs, aut filia superbię: & est p̄sumptio de impunitate: auferēs omnino rigorē iustitię: & p hoc claudit uiā ad gratiā: & ampliat uiā ad peccatū: & hoc est peccatū in spiritumsanctū. Ad tertium de eo, quod est cōtra iustitiā, & de impugnatione agnitæ ueritatis dicitur, ut supra, ꝙ quando non procedūt ex malitia nō sunt peccata in spiritū sanctū: qn̄ uero ex malitia, sunt peccata in spiritūsanctū: licet ēt sint cōtra iustitiā, & ueritatē: nō tñ dicūtur in filiū: quia nō procedunt ex infirmitate, sed ex malitia. Nō.n. dicit̄ peccatū in patrē, uel in filiū, aut in spiritūsanctum obiectiuē: quia ut dictū est: quicquid est contra unā personā in diuinis est cōtra omnes; sed dicitur tale ex origine: quia orit̄ ex infirmitate ignorantia, aut malitia, ut dictū est. ¶ De inuidētia fraternę chatitatis, seu gratię dicitur ꝙ duplex est: aut.n. ex hoc oritur, quia per gratiā fratris putat aliquod bonum in se uel in alio, quod appetit, minui: & sic pertinet ad inuidiam. Alio modo: quia tanta malitia deprauatus est talis inuidens, ꝙ bonum, quod in se non uidet, nulli alij inesse uelit: licet nihil sibi ex hoc incommodi accidat. De obstinatione, & finali impœnitencia dicitur, ꝙ hæc est differentia: nam obstinatio, ut est peccatum in spiritumsanctum: ut dicit sanctus Bonauen. est uolūtas complacens sibi in culpa perpetranda, priorem culpam nō detestans; sed approbans: & ita est actus procedens ex malitia respectu culpę futurę. Impęnitentia autem ut est peccatum in spiritumsanctum, non accipitur priuatiuē, sed positiuē contrariē: & est uoluntas non pœnitendi de peccatis commissis, procedens ex plena deliberatione, & ita ex malitia. sic ergo obstinatio est respectu peccati futuri, impœnitentia respectu pręteriti. Et tātum de illa questione.

Non dicit̄ peccatū in. S.S. nisi sit ex malitia.

Inuidētia charitatis fraternæ ē duplex.

DISTINCTIO. XLIIII. & ultima.

DETER minauit magister de peccati actuali causa originali, & subiectiua. eius quidditate, & actu in præcedētibus.x. dist. In hac distin. ultima agit de peccandi potentia, quęrens unde sit, an a deo, an ab homine, aut diabolo. ¶ Et colligitur sentētia textus in tribus conclusionibus, quarum prima est. ¶ Non obstante contraria quorundam opinione: a deo est omnis potestas operandi benē, & malē. ¶ Secunda: quamuis potestati benē administratę sit parēdū, abusui tamen eius est uiriliter resistendū. ¶ Tertia cōclusio. Dū cōtra superiorē aliquid pręcipit potestas inferior, ipsā contēpta, est potestas audiēda superior.

QVAESTIO VNICA

CIRCA hanc distinctionem mouetur quæstio ultima huius secundi. Vtrū peccandi potentia sit a deo creaturæ

A Vtrum peccādi potentia sit a

sit adeo creatu-ræ ratio nali cō-cessa. Arti. 1. Not. 1. rationali concessa. Ista questio dependet ex dictis supra. dist. xxxvij. ubi tractatum est, utrum deus sit causa peccati: ideo breuius transeundum. ¶ Notandum primò, quod potētia peccandi est potentia, qua uolūtas potest aliquid uelle, uel nolle: aut etiā non uelle contra legem, cui tenetur obedire. Hæc autē potentia nihil aliud est secundū rē, quā lib. arbi. seu libertas uoluntatis, qua pōt in utroq; contradictoriorū: & illa libertas nō distinguitur a uoluntate: sed est ipsamet uoluntas: nihil enim dicit uolūtas libertatis, quām uoluntatem in substracto: & connotat eam circa obiectū sibi ab intellectu ostensum posse elicere, & non elicere: uelle, aut nolle: nulla mutatione facta circa obiectū, aut uoluntatem: hoc ergo posse nihil addit uoluntati: neq; absolutum, neq; respectiuum: sed dicit uoluntatis naturā sic a deo conditam: de quo latius supra dist. xxv. ¶ Secundò notandū, quod libertas sēper bona est: licet abusus malus: nō tamen libertas, siue potētia faciendi malum, aut peccatū mala est: sed bona: & (ut ita loquar) radix honoris, & laudis humanę: unde in commendationē uiri iusti dicitur. Ecclesi. xxxj. qui potuit trāsgredi &c. & facere mala, & non fecit. Nec laudabile est facere bonum: ubi nō est posse facere malū. Vnde pulchrè loquitur btūs Hier. in epistola ad Demetriadē uirginē statim post primū. Nec ideo non uerè bonum hominē factum putes: quia is facere malum potest: nec ipsa naturę uiolentia astringatur ad immutabilis boni necessitatem: nā in hac utriusq; libertate partis rationalis animæ decus positū est: hic, inquam, totius naturę nostrę honor consistit, hinc dignitas, hinc deniq; optimi quiq; laudē merentur, hinc pręmium, nec esset omnino ulla uirtus in bono perseuerātis: si is ad malū transire non potuisset. & infra. Neq; enim aliter spontaneū habere poterat bonum: nisi æquè etiā malū habere potuisset, utrūq; nos posse uoluit optimus creator: sed unum facere bonū.s. quod & imperauit. maliq; facultatem ad hoc tantū dedit: ut uoluntatē eius ex nostra uolūtate faceremus, quod cū ita sit, hoc quoq; ipsum, quod etiā malū facere possumus, bonum est: bonū inquā: quia bonā partē meliorē, meliorem facit. & seqtur. Nec est, quo magis rationalis creatura cęteris præferatur: nisi, quod cum omnia alia conditionis tantū, ac necessitatis bonū habeāt: hęc sola habet etiā uoluntatis. Hęc Hieronymus. ¶ Tertiò notandū, quod licet posse peccare arguit libertatem, non tamē est de ratione libertatis. Primū patet: quia nullum carens libertate habet potentiam peccandi: cū enim omne peccatū saltē actuale est uolūtariū, carens uolūtate, quę sola est libera, caret peccādi potētia. Secundū patet: quia in deo, & beatis est libertas: & tn̄ non est in eis potentia peccandi: si quidē implicat deū posse peccare. Beati quoq; stāte cōfirmatione, similiter peccare nō possunt. Et secundū hoc uerū est illud Bea. Ansel. quod posse peccare nec est libertas, nec pars libertatis: nō enim est de ratione libertatis. hinc libertas posset eē sine illa potentia: licet non ecōuerso. & ita nō est pars integrans rationē libertatis, neq; auget libertatē: quia propter potentiā peccādi uolūtas non est liberior, quām sine ea: ut ostendit Ockam dist. x. q. ij. primi. Est tn̄ pars subiectiua: quia sicut rationale non est ratio animalis, nec pars eius: & tn̄ nihil est rationale, qui non sit animalis: capiēdo rationale, ut est differentia essentialis. Quantum ad secundum articulum, est conclusio prima, & responsiua. Peccandi potētia a deo rationali creaturę est collata. Patet per magistrū in textu: & auctoritates per eum allegatas. Et probatur ratione. Quia omnis libertas est creaturę a deo collata: & omnis potentia peccandi est libertas: ergo &c. Consequētia nota: & minor patet ex notabilibus. Maior probatur, qa omnis natura est a deo: libertas est natura: ergo. ¶ Secūda conclusio: quamuis peccandi uoluntas culpabilis sit, & mala: potentia tamen peccādi commendabilis est, atq; bona.

Margin notes: Potentia peccādi qd sit. — Not. 2. B — Not. 3. C — Peccare posse non est de ratione libertatis. — Arti. 2. Cōcl. 1 D — Cōcl. 2

Prima pars probatur: quia omne peccatū culpabile est, & malū: uolūtas peccādi est peccatū: ergo. Cōsequentia nota cū maiore. Et minor patet, quia in uoluntate peccandi primò inuenitur ratio peccandi: quia prior ratio libertatis, & uoluntarij. Nam secundum Bea. Aug. Nihil ita est in potestate uoluntatis, sicut uoluntas ipsa: & accipitur hic uolūtas pro actu uoluntatis, non pro potētia. Secunda pars patet ex auctoritate Bea. Hie. in secundo notabili allegata. Et probatur ratione, quia natura uolūtatis est commendabilis, & bona: qa in eminenti specie creaturę cōstituta. sed potentia peccandi est natura uoluntatis, quia libertas: ut patet ex conclusione prima: ergo. ¶ Tertia conclusio. Potentia peccandi, quę extollit naturam sublimiter, non est perfectio simpliciter.

Cōcl. 3. E Licet potētia peccandi extollat naturā, tamen non est perfectior simpliciter.

Prima pars patet: quia hinc omnis naturę nostrę honor consistit, ut dicit Hie. Etiam potentia peccādi est libertas uoluntatis, quę non est nisi in creatura rationali, quæ sublimiter excedit omnē creaturam irrationalē. Secunda pars pbatur: quia non est melius in quolibet ipsa, quam non ipsa: igitur non est perfectio simpliciter. Tenet consequentia per quid nominis perfectionis simpliciter, Beati Anselmi. Antecedens patet: quia in deo, & beatis melius est nō ipsum, quàm ipsum: nam quicquid in deo non est, melius est non ipsum, quàm ipsum alioquin deus careret aliqua perfectione: & ita non esset simpliciter perfectus. ¶ Item quicquid dicit perfectionem, simpliciter conuenit deo: sed potentia peccandi non conuenit deo: ergo &c. Consequentia nota in quarto secundæ. Antecedens probatur: quia deus non potest peccare, immo deum posse peccare implicat cōtradictionem: quia implicat eum posse facere contra propriam uoluntatem, qđ est contradictio: nam contradictio est uelle contra propriam uoluntatem est enim uelle, & non uelle idem. Quòd autem deum peccare hoc implicat, patet: quia peccare est facere contra regulam uoluntatis: sed ipsa dei uoluntas est suamet regula: cum sit essentialiter recta. ergo deum posse peccare, est ipsum posse facere contra propriam uolūtatem: & ita facere, & non facere quod implicat. Sic implicat beatos posse peccare stante eorum confirmatione: licet simpliciter eos peccare non sit impossibile: ut habitum est supra de confirmatione angelorum dist. vij. ¶ Quantum ad articulum tertium dubitatur circa conclusionem primā rationibus sancti Bonauent. Nam posse peccare est posse deficere, sed posse deficere nō est potentia: sed impotentia, sicut posse mori. Arti. 3. Dub. 1. F

¶ Item a deo non est actus peccandi: ergo nec potentia peccandi. Tenet consequentia: quia ab eodem sunt actus, & potentia. ¶ Tertiò: gloria est sanatiua naturę: per gloriam autem aufertur potentia peccandi, ergo non est a deo: qa gloria non aufert a natura, quæ sunt a deo. ¶ Item quartò: potentia peccandi est potentia faciendi contra deum, ergo non a deo: quia deus sibi ipsi summè concordans, nihil agit contra se: ideo ab eo non est potentia agendi contra se. ¶ Itē omne, ꝙ est in homine, habet exemplar in deo, cui assimilatur: sed ꝑ potentiā peccandi homo nō assimilat̄ deo: sed magis diabolo: ergo. ¶ Has rōnes arguit sanctus Bonauen. nec eas soluit: quia assumit eas ad probandum, ꝙ potentia peccandi licet cōsiderata quo ad substractū sit a deo: tamen considerata quoad deformitatem, quę est formale in peccato, sic nō est a deo: immo sic posse peccare, nō est posse, sed est nō posse. Verū quia potentia peccandi, est res aliqua absoluta in homine scilicet ipsa libertas, quę non uariatur propter nostram considerationem: unde ꝓpter aliā, & aliā considerationem nostram, res non est alia: nec aliter se habet ad quodcūq; per nos consideratum. Ideo propter nostram considerationem nō uariantur de re prædicata: nisi importarent etiam ipsam considerationem. Vn de simpliciter concedendum, ꝙ potentia peccandi est a deo, siue sic, siue sic

consideretur. Verum, ꝙ deordinatio, ut dicit puram priuationem, quia non est ens aliquod, non est a deo, neq; ab aliqua causa positiua: sed illa priuatio non est potentia peccandi. Per hoc ad formam argumentorum: ad primum dicitur, ꝙ posse deficere aliquando capitur pure priuatiue, ut nihil positiuum importat: uel negatiue: & sic attribuitur rei non existenti: & tunc nō est posse: quia nihil positiuum importat.

Alio modo capitur, ut dicit priuationē in subiecto apto nato: sicut cæcus dicit priuationem uisus in subiecto nato: & posse esse cecū, est posse esse aial carēs uisu, & ita est aliquid posse; quia est posse esse aial. Sic posse peccare dicit priuationem in subiecto secundum sic loquētes: quia dicit uoluntatem liberam potente deficere: & ista est aliquid, & est posse: quia est posse esse talem uoluntatem: sic de posse mori. ¶ Et sic dicitur, tunc deus non est omnipotens: quia nō est omne posse. Respondetur, ꝙ non dicitur omnipotens, quia est omnia posse, non enim potest esse natura lapidis, aut natura non uitalis: sed est omnipotens: quia potest facere omne factibile, hoc est omne positiuum aliud a se, & sic facere potest omne positiuum in peccato. ¶ Ad secūdum negetur assumptum: a deo enim est actus peccandi: non tamen propter hoc deus est peccator: ut supra distinct. xxxvij. ¶ Ad tertium negetur, quod gloria non aufert a natura, quod non est de deo: aufert enim a natura corruptibilitatem, quæ tamen naturaliter consequitur naturam creatam: quia est a nihilo. Item aufert a beato fidem, & spem, quæ tamen sunt dona dei. ¶ Ad quartum distinguitur antecedens ratione illius complexi cō tra deum, quia aut ualet, idest contra quātum ad uoluntatem beneplaciti cō sequentem: & sic in nulla creatura est potentia faciendi contra deum, uel cō tra deum quantū ad uoluntatem antecedentem, uel signi precepti, uel consilij, & sic antecedens est uerum: quia potentia peccandi est potentia faciendi contra uoluntatem preceptiuā: & probatio procedit de facere contra primo modo. ¶ Ad quintum dicitur, ꝙ res creata non habet exemplar in deo aliud a diuina cognitione, quę non est realiter simul cuicunq; creaturæ: cum infinitē distat a qualibet. Sed dici potest similis, pro quanto est distincta cognitio omnium: sic & conceptus mentis dicitur similitudo rerum, quarum est representatiuus. Neq; aliter intelligendū est exemplaria, uel ideas esse in deo: immo si idea dicit aliquod exemplar, ad quod agens per intellectum respiciens producit ideatum: ut in primo distinct. xxxv. patuit: iā nō est aliquid realiter in deo; sed est obiectum cognitū: ut dictum est ubi supra. Etiam homo per potentiam peccandi assimilatur deo: quoniam potentia peccandi est uoluntatis libertas, secundum quam libertatem assimilatur deo, qui liberrimus est: cuius uoluntati quantō homo per uoluntatem suam magis se conformat, ac subijcitur, tantō liberior est, & perfectior. Eius enim agi frenis, & obtemperare iustitię, summa libertas est secundū Boetium. Quam nobis concedere dignetur qui uniuersę suę creaturæ est alpha, & o: principium, & finis: deus unus, & trinus, super omnia in seculorum seculis benedictus. Amen.

Cur Deus ē omnipotens.

¶ Explicit collectorium resolutissimi uiri Gabrielis Biel sacrę theologiæ licentiati super secundō sententiarum.

REGISTRVM SECVNDI.

✝·✝✝ ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ Aa.

Omnes sunt Quaterniones.

FINE